

LUND UNIVERSITY

Tilläggsstrukturer – meningar med kolon, tankstreck eller parentes – i svensk tidningstext

Katourgi, Alexander

2026

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Katourgi, A. (2026). *Tilläggsstrukturer – meningar med kolon, tankstreck eller parentes – i svensk tidningstext*. [Doktorsavhandling (monografi), Språk- och litteraturcentrum]. Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
CC BY

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Alexander Katourgi

Tilläggsstrukturer

– MENINGAR MED KOLON, TANKSTRECK ELLER PARENTES –
I SVENSK TIDNINGSTEXT

LUNDASTUDIER I NORDISK SPRÅKVETENSKAP. SERIE A 90

De meningsinterna skiljetecknen kolon, tankstreck och parentes används för att bilda så kallade *tilläggsstrukturer* – meningar med tillagda, självständiga fraser (som den här!). I avhandlingen studeras 1 536 tilläggsstrukturer från svensk tidningstext med en textgrammatisk analysmodell, i syfte att utreda vad som kännetecknar tilläggsstrukturerna och hur de tre skiljetecknen skiljer sig åt.

En slutsats av analysen är att de tre tecknen är starkt kopplade till olika betydelserelationer: kolon markerar inte bara anföring utan också ofta metaspråkliga kommentarer, tankstreck avgränsar ofta omständigheter, och parenteser omger ofta egenskaper. De tillägg som skiljetecknen avgränsar är förankrade i någon del av strukturens ram, och det är detta ankare som specificeras eller kommenteras av tillägget.

Tilläggsstrukturer

– meningar med kolon, tankstreck eller parentes –
i svensk tidningstext

Alexander Katourgi

LUNDS
UNIVERSITET

DOCTORAL DISSERTATION

Doctoral dissertation for the degree of Doctor of Philosophy (PhD)
at the Joint Faculties of Humanities and Theology at Lund University,
to be publicly defended on the 20th of March 2026 at 10:15
in LUX C121, Lund University.

Faculty opponent

Professor Catharina Nyström Höög,
Department of Swedish language and multilingualism, Stockholm University

Organization: Centre for languages and literature, LUND UNIVERSITY

Document name: DOCTORAL DISSERTATION

Date of issue: February 2nd, 2026

Author: Alexander Katourgi

Title and subtitle: Tilläggsstrukturer – meningar med kolon, tankstreck eller parentes – i svensk tidningstext. ('Supplement structures – sentences with colons, dashes or parentheses – in Swedish newspaper text'.)

Abstract:

Sentence-internal punctuation marks – here the colon, dash and parenthesis – are not typically used to split a clause into smaller parts, but rather to delimit clause-external elements from the clause proper. This study uses these three punctuation marks as a starting point to identify and categorize such elements and the sentences containing them, here called *supplement structures*. Supplement structures consist of an initial or lateral *frame*, and its final or medial *supplement*. This linear model deviates from, and complements, previous descriptions of extra-clausal constituents, encompassing a wider range of grammatical constructions that only rarely have been jointly analysed in previous literature. For the most part, the two segments of the supplement structure are syntactically independent, and while both can be ascribed their own illocutionary force, one segment is pragmatically and semantically subsidiary to the other, typically by means of an *anchor* in the frame. It is in this relation that even non-clausal supplements gain their (typically assertive) illocutionary force.

The study aims to answer three questions: What characterizes the segments of the supplement structure, how do the segments relate to each other, and how do structures with different punctuation marks differ from each other? These questions are addressed from a syntactic as well as a text linguistic standpoint.

From a corpus of Swedish newspaper articles published in 2021, 1,536 supplement structures are identified by the presence of a colon, dash or parenthesis, and collected for analysis. The structures are analysed using a text-grammatical model based on systemic-functional grammar and related theories, and annotated for segment form, segment position, intersegmental integrability and semantic relation. This abductively constructed model proves a helpful tool for analysis of sub-sentential text units, which often have not been accounted for in previous models for text analysis. The material is eventually categorized into functional types, with different typologies per punctuation mark.

The typical supplement structure's frame is a main clause, while its supplement is a noun phrase, quote, or another main clause – these three supplement forms strongly correlating with the punctuation marks parenthesis, colon and dash, respectively. The punctuation marks are also strongly linked to different semantic relations, with the colon typically marking not only citation but also metalinguistic remarks, the dash marking circumstantial or conjunctive relations (with the supplement often starting with a connective lexical item) and the parenthesis most often marking adnominal relations, including appositions – although this is common with all marks.

Key words: apposition, brackets, clause complex, clause connection, clause periphery, colon, conventional implicature, corpus linguistics, dash, ellipsis, extra-clausal constituents, illocutionary force, logical metafunction, logico-semantic relations, parenthesis, parentheticals, punctuation, supplements, systemic-functional grammar, text grammar, text linguistics

Language: Swedish

Number of pages: 311

ISSN and key title: 0347-8971, Lundastudier i nordisk språkvetenskap A

ISBN: 978-91-90055-18-2 (print); 978-91-90055-19-9 (digital)

Recipient's notes

Price

Security classification

I, the undersigned, being the copyright owner of the abstract of the above-mentioned dissertation, hereby grant to all reference sources permission to publish and disseminate the abstract of the above-mentioned dissertation.

Signature

Date 2026-02-02

Tilläggsstrukturer

– meningar med kolon, tankstreck eller parentes –
i svensk tidningstext

Alexander Katourgi

LUNDS
UNIVERSITET

Copyright © Alexander Katourgi 2026

ORCID: 0000-0001-7924-6692

Licenserad under CC BY 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Omslagsillustration © Svalan Sörblom

<https://svalansorblom.com/>

Licenserad under CC BY-NC-ND 4.0

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Teckensnitt: Gentium Book

<https://software.sil.org/gentium/>

Språk- och litteraturcentrum

Humanistiska och teologiska fakulteterna

Lunds universitet

Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 90

<https://www.ht.lu.se/serie/lundastudier/>

ISBN 978-91-90055-18-2 (tryck)

ISBN 978-91-90055-19-9 (digital)

ISSN 0347-8971

Tryckt i Sverige av Mediatryck, Lunds universitet

Lund 2026

Media-Tryck is a Nordic Swan Ecolabel
certified provider of printed material.
Read more about our environmental
work at www.mediatryck.lu.se

MADE IN SWEDEN

Tack till

(spaltvis ordnade från lägst till högst antal synliga interlexikala skiljetecken
i ert första – mer eller mindre avhandlingsrelaterade – mejl till mig):

Mikael Berger

Gunlög Josefsson

Philippe Collberg

Filippa Lindahl

Henrik Rahm

Maria Bylin

Marit Julien

Erik Bandh

Ola Karlsson

Valéria Molnár

Sanna Skärlund

Anna Smålander

David Petersson

Johanna Karlsson

Ylva Byrman

Per Klang

Jan-Ola Östman

Viktoria Strandberg

Fredrik Heinat

Eva Klingvall

Lisa Holm

samt alla seminariedeltagare, konferensåhörare,
artikelgranskare och enkätresponder.

Innehållsförteckning

Del I: Bakgrund och teori

1	Inledning	3
1.1	Syfte och frågeställning.....	5
1.2	Begreppsapparat och terminologi.....	5
1.2.1	Typer av interpunktion	6
1.2.2	Skiljetecknens funktioner	8
1.2.3	Tilläggsstrukturen och dess segment.....	9
1.2.4	Tilläggsstrukturen illustrerad	12
1.2.5	Terminologiska anmärkningar.....	15
1.3	Avhandlingens disposition	16
2	Interpunktionsforskning.....	17
2.1	Forskningsöversikt.....	17
2.2	Tilläggsstrukturen i interpunktionsforskningen.....	21
2.2.1	Skiljetecken som avgränsare	21
2.2.2	Skiljetecken som sammanlänkare.....	24
2.2.3	Sammanfattning	28
2.3	Tilläggsstrukturen ur skiljeteckensperspektiv	29
2.3.1	Kolonstrukturer	29
2.3.2	Tankstrecsstrukturer	35
2.3.3	Parentesstrukturer	38
2.4	Sammanfattning	43
3	I gränslandet mellan syntax och text	45
3.1	Textlingvistisk analys av tilläggsstrukturer	46
3.2	Tetiska konstruktioner	51
3.3	Segmentens språkhandlingsstatus	58
3.3.1	Tillägg som språkhandlingar	59
3.3.2	Ramar som språkhandlingar.....	66
3.3.3	Pragmatisk-formella huvudtyper	71
3.4	Utblick	72
3.5	Sammanfattning	74

Del II – Material och metod

4	Korpusdata	77
4.1	Metodologiska anmärkningar	77
4.2	Korpusen	78
4.2.1	Korpusval	79
4.2.2	Etiska överväganden	81
4.2.3	Filtrering	82
4.2.4	Korpusens omfång	83
4.2.5	Excerpering.....	85
4.3	Synkrona jämförelser	87
4.4	Diakrona jämförelser	90
4.4.1	Skiljetecken per ord.....	92
4.4.2	Skiljetecken per mening	95
4.5	Det analyserade materialet.....	98
4.6	Sammanfattning	99
5	Analysmodell	101
5.1	Segmentering	102
5.2	Formanalys	105
5.3	Positionsanalys	107
5.4	Integrerbarhetsanalys	108
5.5	Betydelselrelationsanalys	110
5.5.1	Expansion	110
5.5.2	Projektion.....	114
5.5.3	Modell för relationsanalys	119
5.6	Efter modellanalysen	122
5.7	Metodologiska anmärkningar	122
5.8	Sammanfattning	123

Del III (Analys och resultat)

6	Kolonstrukturer.....	127
6.1	Huvudtyper	127
6.1.1	Bunden anföring	128
6.1.2	Fri anföring.....	133
6.1.3	Metakommunikation.....	138
6.1.4	Vidareutveckling	143

6.2	Förenad analys.....	145
6.2.1	Typologi.....	145
6.2.2	Formvariation.....	147
6.2.3	Positionsvariation.....	152
6.2.4	Integrerbarhet.....	153
6.2.5	Logiska betydelserelationer	154
6.3	Näranalyser	155
6.3.1	Sällsynta typer.....	155
6.3.2	Mediala kolontillägg.....	158
6.3.3	Rekursiva kolonstrukturer.....	160
6.3.4	Versalisering.....	162
6.4	Sammanfattning.....	164
7	Tankstrecksstrukturer.....	167
7.1	Huvudtyper	167
7.1.1	Frasledstillägg	168
7.1.2	Satsledstillägg.....	171
7.1.3	Appositionstillägg.....	173
7.1.4	Huvudsatstillägg	175
7.2	Förenad analys.....	177
7.2.1	Typologi.....	178
7.2.2	Formvariation.....	179
7.2.3	Positionsvariation.....	184
7.2.4	Betydelserelationer	187
7.3	Näranalyser	188
7.3.1	Anförande tankstrecksstrukturer.....	188
7.3.2	Relatorer i tankstreckstillägg	189
7.3.3	Är tankstreckstillägg överraskande?.....	190
7.4	Sammanfattning.....	193
8	Parentesstrukturer.....	195
8.1	Huvudtyper	195
8.1.1	Integrerbar.....	196
8.1.2	Utbytbar	198
8.1.3	Egenskap.....	200
8.1.4	Kommentar.....	202
8.2	Förenad analys.....	205
8.2.1	Typologi.....	205
8.2.2	Formvariation.....	207
8.2.3	Positionsvariation.....	212
8.2.4	Betydelserelationer	216

8.3	Näranalyser	217
8.3.1	Ordled som parentestillägg	218
8.3.2	Interpunktionstillägg	220
8.4	Sammanfattning	221
9	Alla tilläggsstrukturer	223
9.1	Gemensam typologi	223
9.2	Betydelserelation	226
9.3	Former	230
9.3.1	Ramformer	230
9.3.2	Tilläggsformer	232
9.3.3	Ankarformer	234
9.3.4	Formella huvudtyper	236
9.4	Position	240
9.4.1	Ankarposition	240
9.4.2	Tilläggsposition	242
9.4.3	Segmentlängd	245
9.5	Jämförande näranalys	247
9.6	Sammanfattning	250

Del IV Avslutning

10	Reflektioner	253
10.1	Föreliggande studie	253
10.2	Framtida studier	256
10.3	Slutord	260
	Sammanfattning på svenska	261
	Summary in English	271
	Litteratur	281
	Index	300

Tabell- och figurindex

1	Inledning	3
	Figur 1.1. Jones interlexikala skiljeteckensfunktioner	9
	Figur 1.2. Tilläggsstrukturens grafisk-textuella uppbyggnad	13
	Figur 1.3. Den utvidgade satsen visavi tilläggsstrukturen	14
	Figur 1.4. Ramhierarki med flergradig tilläggsstruktur	15
2	Interpunktionsforskning	17
	Figur 2.1. Dawkins hierarki över skiljetecken	24
	Figur 2.2. Patts interpunktionshierarki	25
	Figur 2.3. Bredels modell över skiljetecknens särdrag och funktioner	27
	Figur 2.4. Jones sammanställning av kolonstrukturformer	30
	Figur 2.5. Jones sammanställning av tankstrecsstrukturformer	37
	Figur 2.6. Bredels fyrfältare över parentesens funktioner	40
3	I gränslandet mellan syntax och text	45
	Figur 3.1. Espinals illustration av flerdimensionell satskonstruktion	56
	Figur 3.2. Typer av syntaktisk hierarkisk ordination	57
	Figur 3.3. Formella huvudtyper av tilläggsstruktur	71
	Figur 3.4. Den flerdimensionella texten	73
4	Korpusdata	77
	Tabell 4.1. Antal kolon, tankstreck och parenteser i SVT <i>Nyheter</i> 2004–2023	80
	Tabell 4.2. Antal texter i delkorpusarna	84
	Tabell 4.3. Antal grafiska ord i delkorpusarna	84
	Tabell 4.4. Antal grafiska meningar i delkorpusarna	84
	Tabell 4.5. Antal skiljetecken i delkorpusarna	85
	Tabell 4.6. Antal kolon i delkorpusarna	87
	Tabell 4.7. Antal tankstreck i delkorpusarna	87
	Tabell 4.8. Antal parenteser i delkorpusarna	87
	Tabell 4.9. Antal grafiska ord per text i delkorpusarna	88
	Tabell 4.10. Antal grafiska meningar per text i delkorpusarna	88

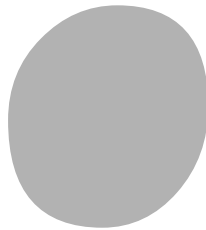
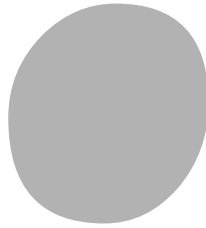
Tabell 4.11. Antal grafiska ord per grafisk mening i delkorpusarna	89
Tabell 4.12. Antal skiljetecken per 100 grafiska meningar i delkorpusarna	89
Tabell 4.13. Antal skiljetecken per 1547 grafiska ord i delkorpusarna	90
Tabell 4.14. Kvantitativa data över språkbruket i tidningstext diakront	91
Tabell 4.15. Antal kolon per 10 000 grafiska ord i delkorpusarna	92
Tabell 4.16. Antal tankstreck per 10 000 grafiska ord i delkorpusarna	92
Tabell 4.17. Antal parenteser per 10 000 grafiska ord i delkorpusarna	92
Tabell 4.18. Antal kolon, tankstreck och parenteser per 10 000 grafiska ord	93
Tabell 4.19. Diakront skiljeteckensbruk per 10 000 grafiska ord	94
Tabell 4.20. Antal kolon per 1 000 grafiska meningar i delkorpusarna	96
Tabell 4.21. Antal tankstreck per 1 000 grafiska meningar i delkorpusarna	96
Tabell 4.22. Antal parenteser per 1 000 grafiska meningar i delkorpusarna	96
Tabell 4.23. Antal KTP per 1 000 grafiska meningar	96
Tabell 4.24. Diakront skiljeteckensbruk per 1 000 grafiska meningar	97
5 Analysmodell	101
Figur 5.1. Typer av ankare i tillägsstrukturer	105
Figur 5.2. Expanderande betydelsrelationer	111
Figur 5.3. Adnominella betydelsrelationer	112
Figur 5.4. Konjunktionella betydelsrelationer	113
Figur 5.5. Cirkumstantiella betydelsrelationer	113
Figur 5.6. Fyra typer av projektion i SFG	115
Figur 5.7. Expansion, projektion och blandform	116
Figur 5.8. Metakommunikativa uttryck	119
Figur 5.9. Modell över logiska och experientiella betydelsrelationer	119
Figur 5.10. Undertyper av logisk betydelsrelation	120
Figur 5.11. Analysmodell	124
6 Kolonstrukturer	127
Tabell 6.1. Kolonstrukturer med och utan anföring	127
Tabell 6.2. Kolonstrukturer med och utan projektion	128
Figur 6.1. Huvudtyper av kolonstrukturer	128
Tabell 6.3. Undertyper av kolonstruktur med bunden anföring	129
Tabell 6.4. Undertyper av kolonstruktur med fri anföring	134
Tabell 6.5. Undertyper av kolonstruktur med metakommunikation	139
Tabell 6.6. Undertyper av kolonstrukturer med vidareutveckling	143
Figur 6.2. Typologi över kolonstrukturer	146

Tabell 6.7. Ramform i kolonstrukturer.....	147
Tabell 6.8. Tilläggsform i kolonstrukturer	148
Tabell 6.9. Ankarform i kolonstrukturer	148
Tabell 6.10. Formtyp i kolonstrukturer	151
Tabell 6.11. Ankarets position i kolonramar	152
Tabell 6.12. Logisk betydelserelation i kolonstrukturer	154
Tabell 6.13. Tilläggets form och initialbokstav i kolonstrukturer utan citat.....	163
7 Tankstrecksstrukturer	167
Tabell 7.1. Tankstreckstilläggs integrerbarhet i ramen	167
Figur 7.1. Huvudtyper av tankstrecksstrukturer	168
Tabell 7.2. Undertyper av tankstrecksstruktur med frasledstillägg	169
Tabell 7.3. Undertyper av tankstrecksstruktur med satsledstillägg	171
Tabell 7.4. Undertyper av tankstrecksstruktur med appositionstillägg	174
Tabell 7.5. Undertyper av tankstrecksstruktur med huvudsatstillägg.....	176
Figur 7.2. Typologi över tankstrecksstrukturer	179
Tabell 7.6. Ramform i tankstrecksstrukturer	180
Tabell 7.7. Tilläggsform i tankstrecksstrukturer	181
Tabell 7.8. Ankarform i tankstrecksstrukturer	182
Tabell 7.9. Formtyp i tankstrecksstrukturer	183
Tabell 7.10. Ankarets och tilläggets position i tankstrecksstrukturer	184
Tabell 7.11. Absolut tilläggsposition i tankstrecksstrukturer	185
Tabell 7.12. Logisk betydelserelation i tankstrecksstrukturer	187
Tabell 7.13. Lexikala relatorer i tankstreckstillägg	190
8 Parentesstrukturer	195
Figur 8.1. Huvudtyper av parentesstrukturer	195
Tabell 8.1. Undertyper av parentesstruktur med integrerbart tillägg	196
Tabell 8.2. Undertyper av parentesstruktur med utbytbart tillägg	198
Tabell 8.3. Undertyper av parentesstruktur med egenskapstillägg	201
Tabell 8.4. Undertyper av parentesstruktur med kommentarstillägg	202
Figur 8.2. Typologi över parentesstrukturer.....	206
Tabell 8.5. Ramform i parentesstrukturer	207
Tabell 8.6. Tilläggsform i parentesstrukturer	208
Tabell 8.7. Ankare i parentesstrukturer	210
Tabell 8.8. Formtyp i parentesstrukturer	211
Tabell 8.9. Ankarets och tilläggets position i parentesstrukturer	212

Tabell 8.10. Absolut tilläggsposition i parentesstrukturer	214
Tabell 8.11. Logisk betydelsrelation i parentesstrukturer	216
9 Alla tilläggsstrukturer	223
Figur 9.1. Huvudtyper av tilläggsstrukturer	224
Tabell 9.1. Typer av tilläggsstruktur.....	226
Tabell 9.2. Logisk betydelsrelation mellan ram och tillägg	227
Tabell 9.3. Ramformer	230
Tabell 9.4. Tilläggformer	232
Tabell 9.5. Ankarformer	235
Tabell 9.6. Formella huvudtyper av tilläggsstruktur	236
Tabell 9.7. Ankarets position.....	241
Tabell 9.8. Tilläggets position relativt ankaret	242
Tabell 9.9. Tilläggets grafiska position.....	244
Tabell 9.10. Tilläggets syntaktiska position.....	245
Tabell 9.11. Genomsnittligt antal ord i tilläggsstrukturers segment	246
Tabell 9.12. Antal ord i materialets mediansegment	246
10 Reflektioner	253
Sammanfattning på svenska	261
Figur A. Typologi över tilläggsstrukturer	270
Summary in English	271
Figure B. Typology of supplement structures.....	280

Del I

Bakgrund & teori

1 Inledning

Den här avhandlingen handlar om en textuell konstruktion som jag kallar för *tilläggsstruktur*. En typisk tilläggsstruktur illustreras i tre (av mig konstruerade) varianter i (1.1).

- (1.1) a. Alice dricker te: en grön sort.
- b. Alice dricker te – en grön sort.
- c. Alice dricker te (en grön sort).

Den typiska tilläggsstrukturen är en komplex mening där en huvudsats byggs ut med ett grafiskt avgränsat *tillägg* som ger mer information. Exempel (1.1) inleds med huvudsatsen och avslutas med det frasformade tillägget, men det är också möjligt att hitta tilläggsstrukturer där en huvudsats står i tilläggsposition, eller där båda eller inget av segmenten är huvudsatser; se (1.2)–(1.4). För tydlighets skull markeras tillägget med överstrykning.

- (1.2) a. Grönt te: kan det bli bättre?
- b. Grönt te – kan det bli bättre?
- c. Grönt te (kan det bli bättre?).
- (1.3) a. Alice dricker grönt te; hon fick det av Elsa igår.
- b. Alice dricker grönt te – hon fick det av Elsa igår.
- c. Alice dricker grönt te (hon fick det av Elsa igår.).
- (1.4) a. Dagens te: sencha
- b. Dagens te – sencha
- c. Dagens te (sencha)

Gemensamt för strukturerna är den grafiska tudelningen i två textsegment – i (1.1)–(1.4) utgörs denna grafiska delning av kolon, tankstreck eller parentes. Interpunktionen är central i tilläggsstrukturen och ett centralt grepp för att konstruera dessa komplexa meningar i skrift; saknas skiljetecken ter sig meningen i regel ogrammatisk i löptext, och det antyder en likaledes olämplig intonation i talspråk. Jämför (1.5)–(1.8).

- (1.5) *Alice dricker te en grön sort.
- (1.6) *Grönt te kan det bli bättre?
- (1.7) *Alice dricker grönt te hon fick det av Elsa igår.
- (1.8) ?Dagens te sencha

Det textparti som föregår tillägget kallar jag för *ram*. Ramen får det namnet eftersom den kan sägas ange en tolkningsram för tillägget. Men inramningen kan även vara grafisk; tillägget kan nämligen återfinnas mitt i ramen, som då både inleder och avslutar tilläggsstrukturen. Detta illustreras i (1.9) och (1.10).

- (1.9) a. Alice – Elsas syster – är galen i te.
- b. Alice (Elsas syster) är galen i te.
- c. *Alice Elsas syster är galen i te.

- (1.10) a. Alice – det var hon som hälsade på igår – är galen i te.
 b. Alice (det var hon som hälsade på igår) är galen i te.
 c. *Alice det var hon som hälsade på igår är galen i te.

Ramen definieras i relation till tillägget: i en mening utan tillägg är det inte heller relevant att tala om en ram. Jag definierar ram och tillägg helt linjärt, det vill säga att det segment som inleder meningen alltid är ram, oavsett segmentens respektive form eller relationen dem emellan. Som i (1.2) kan en huvudsats alltså vara tillägg till en inramande fras, även om termen *tillägg* kan tyckas något missvisande i sådana fall, eftersom tillägget då är det centrala i meningen.

Precis som meningen är tilläggsstrukturen ett textuellt begrepp som bäst definieras grafiskt. Mitt begreppsbyggande av tilläggsstrukturen är inte nytt, men föga utnyttjat i forskningen. Detta beror på att tilläggsstrukturer kan vara många olika syntaktiska konstruktioner som inte alltid har mycket mer gemensamt än det att de i skrift markeras av skiljetecken. Med detta i åtanke kan man naturligtvis fråga sig huruvida tilläggsstrukturen som sådan är ett faktiskt relevant begrepp eller en chimär, en konsekvens av att jag försöker passa in flera disparata syntaktiska konstruktioner i samma mall, baserat på ytlig likhet. Jag vill hävda att just *därför* att så många olika syntaktiska konstruktioner tar samma grafiska eller textuella uttryck är de värda att närmare studera sammantaget. Mycket har sagts om gränssnitten mellan syntax, semantik, pragmatik och prosodi, men desto mindre om deras gränssnitt mot det textuella och grafiska uttrycket.

Konstruktioner som kan uttryckas i tilläggsstrukturer är bland annat *annex*, *lös apposition*, *anförande* och *anförd sats*, *topikalisering* och *lös topik*, *sentence lifting*, *extraposition*, *inskott* med flera. Ofta betraktas dessa som *satsperifera* eller *satsexterna*, och de involverar typiskt prosodiska eller grafiska gränsmarkörer. Det finns mycket forskning om de enskilda konstruktionerna, men desto mindre om likheterna dem emellan. För sådana likheter finns, om inte syntaktiskt så pragmatiskt. Tidigare studier som sambehandlar flera av konstruktionerna ovan, och alltså tar mer av ett helhetsgrepp om det jag kallar för tilläggsstruktur, inkluderar Potts 2005, Lindström 2008, Ekerot 2011 och Kaltenböck m.fl. 2011, som alla angriper ämnet ur olika perspektiv. Givet att tilläggsstrukturen kan omfatta två huvudsatser, som i (1.10) ovan, tillkommer naturligtvis även vissa samordnande konstruktioner (jämför Petersson 1999:241).

Skiljetecken är som sagt viktiga för flera av de ovan nämnda konstruktionerna, och studier av skiljetecken måste oundvikligen också behandla de textpartier som tecknen avgränsar. Sålunda är interpunktionsforskningen en tacksam ingång till studiet av tilläggsstrukturer. Centrala observationer från området är att meningsinterna skiljetecken sällan delar upp satser i mindre delar, utan avgränsar satser från syntaktiskt obundna element (Nunberg 1990, Dawkins 1995, Bredel 2008). Somliga av dessa skiljetecken tycks därtill vara särskilt semantiskt och textuellt markera(n)de; de beskrivs ofta i termer som för tanken till de ovan nämnda konstruktionerna. Särskilt gäller detta kolon, tankstreck och parentes, som bland annat sägs användas vid specificerande och förklarande relationer inom meningen, eller för att rikta läsarens uppmärksamhet åt något håll (Nunberg 1990, Dawkins 1995, Jones 1996, Bredel 2008, Patt 2013, Karlsson 2017, Strömquist 2025). Ett enkelt sätt att identifiera tilläggsstrukturer i en skriftspråkskorpus är alltså att söka upp kolonen, tankstrecken och parenteserna. Också kommatecken kan fylla liknande funktioner, men tecknet

tillskrivs sällan vidare semantiska eller textuella funktioner och har ett mycket bredare användningsområde än kolon, tankstreck och parentes, vilket gör det mindre lämpat som ingång till tilläggsstrukturerna.

För att komma åt tilläggsstrukturerna utgår jag alltså i den här studien från skiljetecknen. Studien sluter sig därmed till det växande men teoretiskt spretiga område som kan kallas för interpunktionsforskning. Teoretiskt står studien med det ena benet i syntaxen och med det andra benet i textlingvistik. Båda perspektiv kommer att vara relevanta för att utreda tilläggsstrukturens natur, och i ett ord skulle avhandlingens ämne kunna betecknas *textgrammatik* (jämför Ekerot 2011).

1.1 Syfte och frågeställning

Den grafiska meningen är en central textenhet, men inte mycket har sagts om olika sorters meningar. Den här avhandlingen fokuserar på en typ av komplex mening som omfattar många syntaktiska konstruktioner; studien utgör därmed ett bidrag till både syntaxen och textlingvistik, liksom till interpunktionsforskningen. Syftet är att med avseende på syntaktisk och textuell form och funktion beskriva det som jag kallar för tilläggsstruktur, en textuell struktur som jag i första hand definierar grafiskt: den innehåller kolon, tankstreck eller parentes. Beskrivningen görs på teoretisk och empirisk grund med en i första hand datadriven ansats. För att avgränsa studiens omfång utgår jag från en sorts texter som läses av många, nämligen tidningstext, men prövar också konstruerade strukturer.

De frågor jag vill besvara i denna avhandling är följande:

1. Vad karakteriserar tilläggsstrukturers segment syntaktiskt och textuellt?
2. Hur förhåller sig segmenten till varandra syntaktiskt och textuellt?
3. Vilka likheter och skillnader finns mellan tilläggsstrukturer med olika tecken?

Frågorna 1–3 kan sammanfattas i följande övergripande fråga:

Vad karakteriserar tilläggsstrukturer – meningar med kolon, tankstreck eller parentes – i svensk tidningstext, ur syntaktiskt och textuellt perspektiv?

Härnäst redogör jag för den begreppsapparat och terminologi jag tillämpar för att utreda ämnet och besvara forskningsfrågorna.

1.2 Begreppsapparat och terminologi

Interpunktionsforskningen är ett splittrat fält, och det saknas en gemensam vokabulär för att avhandla interpunktionen vetenskapligt; termer lånas in från andra fält, och olika författare tycks ha olika begreppsapparater, något som i sig bidrar till splittringen (Levinson 1985:64–65; se även Krahn 2014:27–33). Även om vissa uttalade försök gjorts att fastställa en terminologi och begreppsapparat för interpunktionsforskningen som fält (till exempel

Nunberg 1990 och Krahn 2014) har ingen fått fäste. Det är inte min avsikt att ge ytterligare ett förslag till terminologi, utan jag ämnar endast ställa upp och motivera de begrepp och termer som jag använder i denna avhandling. Detta tjänar också till att underlätta referat av tidigare forskning, eftersom jag redan på förhand ensar den disparata terminologin. De centrala begrepp som tas upp i detta avsnitt är följande:

- interpunktion, skiljetecken, skrivtecken
- interlexikal, sublexikal och superlexikal interpunktion
- mening, grafisk mening, komplex mening
- språkhandling, språkhandlingskraft, språkhandlingskraftig, hävdande
- kolon, tankstreck, parentes
- skiljeteckensfunktion, specialfunktion
- adjunktionell, konjunktionell och tonal funktion
- segment, motstående segment, element
- tilläggsstruktur, tillägg, ankare, ram

Avsnittet avslutas med några övergripande anmärkningar om mina termval.

1.2.1 Typer av interpunktion

Detta är en avhandling som metodologiskt utgår från skiljetecknen, eller interpunktionen. De två termerna *skiljetecken* och *interpunktion* är traditionellt synonyma när de syftar på de grafiska representationerna av icke-alfanumeriska tecken i skriven text.¹ Därtill kan *interpunktion* användas om själva handlingen att sätta ut skiljetecknen (att interpunktera) eller om den mer övergripande skiljeteckensstrukturen i en given text (textens interpunktion).² I mycket av dagens interpunktionsforskning används termerna dock med två olika betydelser, där *interpunktion* har utvidgats till en hyperonym som även inkluderar andra typografiska drag i skriftlig text, som font och luft (Waller 1980:247–248, Robinson 1988:75, Pascual & Virbel 1996, Lennard 2005:109–110, Krahn 2014:21, Dahl 2015:13–14, Strömquist 2025:10–11; jämför Summey 1919:20, Partridge 1953:ix).³

Med *skiljetecken* avses vanligen en delmängd av de icke-alfanumeriska tecknen, närmare bestämt de tecken som har någon form av textuell funktion på konstituentnivå eller högre. Jones (1996:5) kallar dessa för *interlexikal interpunktion* (*inter-lexical punctuation*). Därtill kan läggas *skrivtecken*, eller *sublexikal interpunktion*, som verkar på ordnivå eller lägre (Say 1998:5, Strömquist 2025:10–11). Som *superlexikal interpunktion* räknar Jones främst grepp som kursivering och understrykning. Alla är exempel på interpunktion, och gränsen mellan skiljetecken och skrivtecken är diffus; olika forskare och handböcker har olika definitioner och gör olika avgränsningar. Bredel (2008) och Strömquist (2025) räknar följande nio till skiljetecknen: punkt, frågetecken, utropstecken, kolon, semikolon, komma, båg-

¹ Frågan om skiljetecknens grafematiska (eller grafemiska) status diskuteras av Bredel (2008) och Meletis (2020).

² Dahl (2015:16, 177) talar om textens *interpunktionstextur*.

³ Catach 1980, Dausse 2001 och Krahn 2014 använder *punktem* (*puncteme*, *ponctème*) som språkvetenskaplig term för skiljetecken, analogt med *grafem* och *morfem*. Meletis & Romstadt (kommande) använder *punctuation units*.

parentes, tre punkter och tankstreck (. ? ! : ; , () ... -). Bredel (2008:23), inkluderar även citattecken, bindestreck och apostrof (" - '), medan Strömquist (2025:10) istället lägger till mellanrum, stycketecken och avsnittstecken, alltså tomrummen mellan ord, stycken och avsnitt.⁴ Jag vill också föra hit snedstreck (/), som också kan sägas fungera textbindande. Däremot räknar jag bort bindestreck och apostrof eftersom dessa är sublexikala snarare än interlexikala (Jones 1996:5, 135). I denna avhandling fokuserar jag främst på de synliga skiljetecknen, även om jag ibland får skäl att tala om mellanrum och stycketecken.

Skiljetecknen förstås i relation till *meningen*, den primära skriftspråkliga informationsgruppen. Meningen är ett skriftligt ordflöde som, åtminstone i västerländska skriftspråk, typiskt identifieras på att det inleds av versal och avslutas med punkt – och punkten kan i förekommande fall utelämnas eller ersättas av utropstecken, frågetecken eller tre punkter (mer därom nedan). Meningen har uppfattats på olika sätt, och inom svensk språkvetenskap har man opererat med två meningsbegrepp: ett syntaktiskt och ett grafiskt (se exempelvis Westman 1974a). Jag ser meningen som en grafisk enhet, som inte ska definieras i relation till syntax eller yttrandestruktur (jämför Bakhtin 1986), och talar inte heller om syntaktiska meningar. Ibland använder jag termen *grafisk mening* av tydlighetsskäl, då med samma betydelse som det enkla *mening*. *Komplex mening* är en benämning som Teleman m.fl. 1999 (hädanefter SAG) använder om grafiska meningar som består av flera delar som var och för sig skulle kunna utgöra egna meningar (SAG 4:832). Tilläggsstrukturer kan sägas vara en undergrupp till komplexa meningar i vidare bemärkelse, alltså även när något segment inte kan stå som egen mening.

Även om meningsbegreppet primärt är grafiskt så finns ofta ett samband mellan den grafiska meningen och språkhandlingen: det är möjligt att meningar korrelerar med språkhandlingskraft oftare än med huvudsatsform (Levinson 1985; jämför Selkirk 2005, Selkirk 2011). Med *språkhandling* (eller *talakt*, efter engelskans *speech act*⁵) avses de handlingar som språkliga yttranden kan sägas utföra, och som medför ett visst ansvar för talaren. Den typiska språkhandlingen är hävdandet (*assertion*), som jag förstår som det att presentera en proposition som sann och därmed förbinda sig till ansvaret för att den är sann (Peirce 1932:§315, SAG 1:225, MacFarlane 2011:90–95, Krifka 2015:332). Ett språkyttrandes förmåga att utföra en språkhandling kallas för *språkhandlingskraft* (eller *illokut kraft*, *illocutionary force*), vilket jag även använder adjektiviskt: i typfallet betraktas till exempel huvudsatser men inte underordnade led som *språkhandlingskraftiga*.

Denna avhandling utgår från skiljetecknen kolon, tankstreck och parentes. *Kolon* (:) syftar på tecknet vars grafiska form utgörs av två vertikala punkter: tecknet har även kallats *dubbelpunkt*. *Tankstreck* (-) syftar på det tecken som grafiskt är en horisontell linje mitt på raden – tankstreck är typiskt lika brett som de flesta siffror, vilket grafiskt skiljer det från

⁴ Jones delar vidare in de interlexikala skiljetecknen i de källoberoende (*source-independent*) och källberoende (*source-dependent*). De förra är de tecken som kan antas förekomma med liknande funktioner i olika texter, medan de senare är genrespecifika, till exempel matematiska symboler och smileys (Jones 1996:137–138). Jag betraktar även hak-, vinkel- och klammerparentes som källberoende och bortser i stort från dem.

⁵ I sammanhanget interpunktion föreslår Bücking (2026) istället *skriftakt* (*Schreibakt*).

det något smalare bindestrecket.⁶ *Parentes*, närmare bestämt *bågparentes* (()), syftar på de parvis förekommande bågar som står på högkant och vertikalt fyller hela raden. Bågarna buktar utåt, vilket gör att de tillsammans ser ut som utsnitt av en tänkt cirkel som ringar in ett textparti. Termen *parentes* kan även syfta på själva det inskjutna textpartiet, men här viker jag termen åt tecknet; vid behov använder jag *parentestecken* för att förtydliga.⁷

1.2.2 Skiljetecknens funktioner

I princip alla skiljetecken kan typiskt tillskrivas två typer av funktion: den kanoniska *skiljeteckensfunktionen* där tecknen åtskiljer textpartier av olika storlek och ”fungerar som egentliga skiljetecken” (Strömquist 2025:28, 78), samt någon teckenspecifik *specialfunktion* (Strömquist 2025:28–29). Kolon har som specialfunktion att avgränsa suffix från enskilda tecken, teckenkombinationer eller omnämnda ord, som i *EU:s*, *6:e* eller *och:et*. Det kan också agera kvottecken mellan tal av olika storhet, som i *kl. 9:15* eller *skala 1:10 000*.⁸ Tankstreck kan ange omfång och relationer, som i *kl. 9–12* eller *sträckan Uppsala–Lund*; avbrott, som i *helv–*; samt även för att inleda anført tal, så kallat talstreck eller pratminus. Parentes har som specialfunktion att avgränsa listpunkter som i *a) grönt te*, *b) svart te* och *c) vitt te*, och kan även omge numrering av och referens till exempelmeningar, som i *se exempel (2)*. Med Jones begreppsapparat är dessa specialfunktioner att betrakta som sublexikala, undantaget pratminus, som är superlexikala.

I denna avhandling bortser jag från skiljetecknens specialfunktioner och intresserar mig enbart för deras interlexikala funktion, det vill säga skiljeteckensfunktion. Denna ges i sin tur olika underindelningar i litteraturen. Jones (1996) tar upp tre: de kan vara *adjunktionella* (*adjunctive/adjoining*) och därmed markera gränserna för relaterade textelement; de kan vara *konjunktionella* (*conjunctive/conjoining*) och markera gränserna för parallella led i uppräknings- och de kan vara *tonala* (*stress marker*) och markera en icke-neutral tonalitet (Jones 1996:96–103, 138–145).⁹ Till de tonala skiljetecknen räknas frågetecknet, utropstecken och tre punkter; dessa ses inte som vanliga meningsavslutare, utan i första hand som ett sätt att ange att ett textparti har en icke-neutral tonalitet. De tonala tecknen ersätter i förekommande fall den meningsavslutande punkten och tar därmed över dess adjunktionella egenskaper, men är inte adjunktionella i sig själva (Nunberg 1990:57–64; Jones 1996:33–34).¹⁰

⁶ Det finns även ett långt tankstreck (—) som är dubbelt så brett som det vanliga. Långt tankstreck är sällsynt i dagens svenska (Karlsson 2017:214), men förordas bland annat av vissa engelskspråkiga normkällor. När långt tankstreck används fungerar det interlexikalt, och det halvlånga används istället sublexikalt (Butterfield 2015).

⁷ Parentesen är inte det enda skiljetecknet som fått namn efter det textparti det avgränsar; samma sak gäller också kolon, semikolon och komma (och punkt, *period*, på engelska), vars benämningar ursprungligen betecknade retoriska avdelningar, textens tankebanor (Parkes 1992, Baron 2001; jämför Levinson 1985:25).

⁸ I tekniska sammanhang rekommenderas det typografiska kvottecknet (:), vars punkter är tätare än kolons (:).

⁹ Jag undviker de mer direkta svenska översättningarna *adjunktiv*, *adjungerande*, *konjunktiv* och *konjugerande* eftersom dessa termer har andra betydelser.

¹⁰ Jones uppdelning utgår från Nunberg 1990, som kallar de första två funktionerna för *delimiters* respektive *separators*. Nunberg nämner också tonala skiljetecken (*tone-indicators*), men betraktar inte detta som en egen funktion. Hans tredje funktion är istället den framhävande (*distinguishers*) – det att framhäva ett textparti från sin kontext, exempelvis i form av kursivering eller initial versal (Nunberg 1990:17, 52–53, 65–69).

Med stöd i Jones räknar jag alltså med tre övergripande interlexikala funktioner. Dessa sammanfattas och illustreras med konstruerade exempelmeningar i Figur 1.1.¹¹

Funktion	Beskrivning	Exempel
Adjunktionell	Avgränsar textsegment	<i>Alice drack te, medan Elsa drack kaffe.</i>
Konjunktionell	Åtskiljer uppräknade led	<i>Alice drack ett gott, fruktigt te.</i>
Tonal	Anger icke-neutral tonalitet	<i>Alice drack kaffe!</i>

Figur 1.1. Jones interlexikala skiljeteckensfunktioner.

I denna avhandling intresserar jag mig främst för den adjunktionella funktionen.

1.2.3 Tilläggsstrukturen och dess segment

Kolon, tankstreck och parentes är i huvudsak adjunktionella tecken. De används alltså för att grafiskt och språkligt avgränsa mer eller mindre syntaktiskt och pragmatiskt självständiga textpartier från varandra (Levinson 1985, Bücking 2022). Den resulterande konstruktionen kallar jag för *tilläggsstruktur*, en term bildad efter Bredels *Doppelpunktstruktur*, om meningar med kolon (Bredel 2008:197). Tilläggsstrukturen är det centrala begreppet för denna avhandling och mitt huvudsakliga studieobjekt, och identifieras här på förekomsten av interlexikalt kolon, tankstreck eller parentes. Man kan tänka sig andra skiljetecken i samma typer av konstruktioner, men för att operationalisera begreppet begränsar jag mig i denna avhandling till just de ovan nämnda tecknen. Tilläggsstrukturen kan med olika begreppsapparater betraktas som en typ av komplex mening (SAG 4:832–833), sammansatt makrosyntagm (Loman & Jörgensen 1971:29, 35–37) eller satskomplex (IFG 2014¹²:428–430). När jag behöver skilja på tilläggsstrukturer utifrån vilket skiljetecken de använder talar jag om *kolonstruktur*, *tankstrecsstruktur* och *parentesstruktur*. De textpartier som avgränsas av skiljetecken, och som alltså utgör tilläggsstrukturen, kallar jag för *textsegment* eller bara *segment*. Jag räknar med att en tilläggsstruktur huvudsakligen består av två segment.

Bredel (2008) är först med att formalisera tilläggsstrukturen som sådan, med stöd i den textgrammatiska modell som Nunberg (1990) ställer upp. Nunberg (1990:28) urskiljer *text-adjuncts*, textenheter som avgränsas från meningens huvudyttrande, kallad *text-clause*, med kolon, tankstreck eller parentes: även han identifierar segmenten grafiskt, och utelämnar kommatecknet. Textadjunkten har en textuell koppling till textsatsen utan att vara syntaktiskt bunden till den; däremot kan man tänka sig en textuell eller semantisk underordning åt någotdera hållet (Dahlet 2002, i Kleppa & Basso 2023:7; Kaltenböck m.fl. 2011:861). Nunberg särskiljer inte kombinationen av *text-clause* och *text-adjunct* från andra grafiska meningar (*text-sentence*), men när Bredel (2008:197–204) beskriver kolon formaliserar hon också helheten som *Doppelpunktstruktur* – kolonstruktur. Bredels begrepp omfat-

¹¹ Dahl (2015:85–86, 209) identifierar en ytterligare funktion, den *spatiala/visuella*, som exempelvis kan innebära att luft på sidan gestaltar tomhet, eller att tankstreck gestaltar längd och avstånd; med Jones termer kan detta beskrivas som en superlexikal funktion.

¹² IFG 2014 betecknar i denna avhandling den fjärde upplagan av *Halliday's introduction to functional grammar* (Halliday & Matthiessen 2014), referensverket för systemisk-funktionell grammatik.

tar alltså bara strukturer som använder kolon, men som hos Nunberg borde det gå att bredda till även tankstreck och parentes. Nunberg (1990:26–36) skiljer begreppslikt och terminologiskt på olika typer av textadjunkt beroende på vilket skiljetecken de angränsas av: *colon-expansion*, *dash-interpolation* och *parenthesis*. Härifrån hämtar Dahl (2016:74) också termen *kolon-utveckling*, som hon använder oavsett skiljetecken; en kolon-utveckling föregås inte nödvändigtvis av kolon, utan av någon form av *framåtpekande interpunktion*. Vilket skiljetecken som helst kan lokalt fungera framåtpekande, liksom även superlexikal interpunktion; Dahl (2015:181–182) jämför med rubrikmarkörer såsom större teckensnitt och nytt stycke.

I denna avhandling använder jag *tillägg* som benämning på det som följer på (eller omsluts av) kolon, tankstreck eller parentes. För att skilja på tillägg efter vilken avgränsare de tar använder jag sammansatta former: *kolontillägg*, *tankstreckstillägg* och *parentestillägg*.¹³ Liksom Nunberg definierar jag tilläggen grafiskt, och kanske kan termen ses som något problematisk när den syftar på ett segment som är mer textuellt centralt eller semantiskt bärande än det föregående, alltså när segmentet inte är ”tillagt”. Jag saknar dock bättre alternativ. Bland närliggande begrepp förekommer bland annat termerna *annex* (SAG 4, Dahl 2015), *påhäng* (Dahl 2016) och *inskott* (SAG 4, Karlsson 2017), och på engelska *satellite* (Mann & Thompson 1987a:31–32, Patt 2013:110), *disjunct* (Espinal 1991), *attachment* (Dawkins 1995:536), *supplement* (Huddleston & Pullum 2002), *parenthetical* (Dehé & Kavalova 2007), *parenthesis* (Kluck m.fl. 2015) och *thetical* (Kaltenböck m.fl. 2011). Dessa termer löser inte problemen med termen *tillägg*, utan kan alltså medföra oriktiga implikationer om segmentets bildning och betydelse, samt även dess syntax, position eller rentav skiljetecken. Till exempel antyder *parenthesis* just att det är parentestecknen som avgränsar, medan *inskott* antyder medial placering och *påhäng* final, men jag ser få skäl till att göra terminologisk skillnad enbart på grundval av linjär position (se även Emonds 1973:334, Petersson 1999:230, Nunberg m.fl. 2002:1751, Kaltenböck 2007:43, Schneider 2015:284–285).

Jag betraktar således termen *tillägg* som det minst problematiska alternativet. Termen används sedan tidigare i *Svenska skrivreglers* beskrivningar av skiljetecknen (Karlsson 2017: 204, 214, 217) och förekommer även i Lindströms (2008:193) beskrivning av talspråkets grammatik (se även SAG 4:973), om utvikningar från det centrala yttrandet.¹⁴ Jag betraktar tillägget som ett textuellt begrepp: det identifieras i första hand grafiskt, men kan också sträcka sig bortom grafiska gränser, varför även semantiska hänsynstaganden behövs.

Enligt Nunberg (1990:27, 33) har samtliga tillägg en textuell relation till en dominerande *antecedent* inom det segment de avgränsas från (se även Heringa 2011:3, Schneider 2015:

¹³ Dawkins (1995:538) talar om *raising* och *lowering* när ett textparti av retoriska skäl avgränsas med ett annat skiljetecken än väntat. I (i) gör *raising* ett satsled till ett tillägg till en egen mening (se även Patt 2013:99–100):

- (i) a. John asked for a date when he got the nerve.
- b. John asked for a date, when he got the nerve.
- c. John asked for a date—when he got the nerve.
- d. John asked for a date. When he got the nerve.

Om man frångår en grafisk definition av tilläggsstrukturen kan man i förlängningen tänka sig liknande konstruktioner som tar andra skiljetecken (se även Heine m.fl. 2013:180–181). Eftersom till exempel komma och punkt används i så många fler sammanhang än kolon, tankstreck och parentes bortser jag dock från detta.

¹⁴ Lindström (2008:193) kallar mediala tillägg för *parenteser* och finala tillägg för *turtillägg*.

293–295, Byrman kommande). Nunberg (1990:27) anmärker att han inte är helt nöjd med termen *antecedent*, men använder den i brist på bättre alternativ. *The Cambridge grammar of the English language* (Huddleston & Pullum 2002:66–67, 1350–1351) använder *anchor*, men termen definieras inte i egen rätt utan kontrasteras bara mot *supplement*, och de gånger som Karhiaho (2003a) uppmärksammar begreppet i sina kolonstrukturer kallar hon det för *Basis* ('bas'). Jag väljer att följa Huddleston & Pullum 2002 och tala om *ankare*, eftersom *anchor* tycks ligga närmast det begrepp jag här avser, och sammanfaller inte med andra vanliga grammatiska termer (se även Potts 2005:93, Kaltenböck 2007:39, de Vries 2009a: 79, Heringa 2011:1, Kluck 2015, Kraus m.fl. 2026:60–63). Ankaret beskrivs närmare i avsnitt 5.1 (s. 102). För att vara konsekvent med Huddleston & Pullum använder jag också *supplement* som engelsk översättning av *tillägg*.

Det textsegment som ankaret ingår i, alltså allt det i tilläggsstrukturen som inte är tillägg, kallar jag för *ram*. I den ovan anförda engelskspråkiga litteraturen har detta benämnts bland annat som *sentence*, *clause*, *host* samt ibland även *anchor*. På svenska talar Byrman (kommande) om detta som *bassats* eller *basmening*, och på tyska använder Fortmann (2023: 339) *Trägersatz* ('bärarsats'), och Bredel (2008:197) myntar termen *Doppelpunktkonstruktion* ('kolonkonstruktion') om det som föregår specifikt kolon. Även dessa termer är olämpliga för mina syften. Till att börja med behöver segmentet i fråga inte vara satsformat, medan tillägget kan vara det, och givet att meningen är en grafisk enhet som kännetecknas av att den avslutas med punkt, frågetecken, utropstecken, tre punkter eller stycketecken så ingår också tillägget i meningen. Detta utesluter varianter på *sats* eller *mening*. *Host* ska tolkas som den konstruktion som hyser tillägget, men kan också tänkas antyda en dominansrelation som inte nödvändigtvis ska läsas in mellan segmenten. Ett alternativ vore termen *kärna*, som översättning av RST-termen *nucleus* (Mann & Thompson 1988), men det inledande segmentet kan inte alltid betraktas som just kärna, varken semantiskt eller textuellt. Därtill förväxlas termen lätt med *satskärna*, som i SAG betecknar mittfält och slutfält (SAG 1:222, 4:6). En neutralare term vore i så fall *inre sats*, som i SAG (4:4–6, 438–439) används om den del av den utvidgade satsen som inte är annex. Termen är dock mindre lyckad, inte bara därför att detta segment som sagt inte behöver vara satsformat, utan därför att många tillägg är medialt placerade i meningen och alltså gärna beskrivs som just *inre*. Närliggande är *matris*, som syftar på en konstituents överordnade sats minus konstituenten i fråga; termen har en syntaktisk anstrykning jag vill undvika, eftersom relationen mellan segmenten ofta inte är syntaktisk. Slutligen kan nämnas *shell*, som Schmid (2000, 2018) använder för sådana substantiv (*shell nouns*) som exempelvis benämner språkhandlingar och kan omsluta ett helt yttrande (*shell content*).

Jag använder alltså *ram* för att benämna det segment som föregår eller omger tillägget. Ramen betraktas som ett enda segment, även när den är grafiskt diskontinuerlig, det vill säga om tillägget är medialt placerat. Rammetaforen har använts på flera håll i språkvetenskapen, och jämförbara termer är *indramningsthema*, som betecknar ett andra tematiskt led framför satsen (Andersen & Holsting 2015:251); *frame* och *frame-setting*, en fri topik som anger tolkningsram för följande kommentar (Jacobs 1984:48, 2001:655–658; Benincá & Poletto 2004:71); *frame-setting modifier* eller *circumstantial frame setter*, inledande och contextualiserande fraser (Maienborn 2001 respektive Greco & Haegeman 2020); *frame utterance* eller *frame sentence*, ett prosodiskt yttrande som hyser ett inskott (Bolinger 1985:185–

188); och *dialogram*, *yttranderam* och *referensram*, inledande kontextualiserande samtalspraktiker (Lindström 2008:227; se även Strandberg 2024:166).¹⁵

Ramen antas inte kunna omfatta flera satser eller meningar, men har räckvidd över hela tillägget, som i princip kan omfatta hur mycket som helst (jämför Frey kommande).¹⁶ Om jag talar om ett godtyckligt segment, som alltså kan vara antingen ram eller tillägg, talar jag om det andra segmentet i paret som det *motstående segmentet*. Ibland behöver jag tala om de tre begreppen ram, ankare och tillägg gemensamt; jag kallar dem då för *element*.

Viktigt att understryka är att jag definierar ram och tillägg efter deras linjära position i tilläggsstrukturen, det vill säga att strukturens inledande segment alltid är ramen; tillägget kan aldrig inleda. Detta går i linje med Nunbergs begreppsapparat (se avsnitt 2.2 och 2.3 nedan) men emot den som är gängse hos andra källor, där kutym istället är att skilja på det satsformade segmentet (*inre sats* i SAG:s termer) och på det icke satsformade (*annex*), oavsett deras inbördes ordning. Den gängse modellen är dock svår att tillämpa i strukturer där både ram och tillägg är satsformade, eller där ingetdera är det. Tilläggsstrukturen kan således betraktas som mer varierad, och den har därmed också fler möjligheter till rekursion: ett tillägg kan bestå av en tilläggsstruktur (en ram och ett tillägg), vars segment i sin tur kan vara ytterligare tilläggsstrukturer och så vidare. I många textlingvistiska modeller skiljer man på det retoriskt eller textuellt bärande segmentet – kärnan – (*nucleus*) och det stödjande eller perifera segmentet (*satellite*), vilket på många sätt är en lämpligare uppdelning, men det är inte alltid självklart vilket av två segment som är det mer centrala för texten, och olika analyser kan ge olika resultat (Stede 2008). Segmentens linjära ordning är trots allt meningsfull bortom den linjäritet som fångas upp av modellen med initiala och finala annex, och jag introducerar därför tilläggsstrukturen som begrepp för att kunna tala om just detta.¹⁷ Modellen är alltså inte tänkt att ersätta annexmodellen eller kärnmodellen, utan de kan med fördel komplettera varandra.

1.2.4 Tilläggsstrukturen illustrerad

Tilläggsstrukturens uppbyggnad illustreras i Figur 1.2, med konstruerade exempelmeningar. Figuren bygger på beskrivningarna i Nunberg 1990 och Bredel 2008 (se vidare avsnitt 2.3).¹⁸

¹⁵ Lindström (2008) använder således både *ram* och *tillägg* för att beskriva sin begreppsapparat, men hans begrepp motsvarar inte mina, utan de ansluter till ett centralt, inre yttrande, mer i likhet med SAG:s initiala och finala annex.

¹⁶ I Katourgi 2019 och Katourgi 2022 används *förled* och *efterled* för det jag här kallar för *ram* respektive *tillägg*. Termerna är mindre lyckade eftersom tillägg kan vara medialt placerade likväl som finalt.

¹⁷ Tanken går till den systemisk-funktionella grammatikens definition av *tema* och *rema*: temat är alltid den eller de inledande fraserna i en sats, och rema är resten (IFG 2014:91).

¹⁸ En tidigare version av tilläggsstrukturen presenterades i Katourgi (2022:138).

		Ram		
Ankare		(Tillägg)		
Alice dricker	sencha	:	en sorts grönt te	.
Alice dricker	sencha	-	en sorts grönt te	- varje morgon .
Alice dricker	sencha	(	en sorts grönt te	) med citron .
	Te	:	20 kr	
	Te	-	livets dryck	
	Te	(	camellia sinensis	) växer i Asien .
Alice säger	Ø	:	"Det var gott!"	
	Alice dricker te	-	det lugnar henne	- varje morgon .
	Sådan	(	överförtjust i te	) .
	Till sist	:	Alice älskar te	.
	Alltså	-	Alice älskar te	.
	Ja	(	Alice älskar te	) .

Figur 1.2. Tilläggsstrukturens grafisk-textuella uppbyggnad.

I figuren framgår att ram och tillägg är separata segment, men att tillägget linjärt uttrycks inuti ramen, semantiskt eller textuellt knutet till ett ankare som syntaktiskt ingår i ramen. Ramen inte bara inleder utan avslutar också strukturen, även om dess avslutande parti ibland bara är ett skiljetecken. Tillägget å sin sida har plats för att avgränsas av ett skiljetecken på var sida, men det högra brukar utelämnas (*absorberas*, med Nunbergs termer) om det möter ett yttre skiljetecken i ramen (parentes utelämnas dock inte).¹⁹ Omvänt utelämnas ett yttre skiljetecken om det möter ett utropstecken, frågetecken eller en punkt som avslutar ett tillägg, vilket främst sker om tillägget är ett citat eller flera meningar, eller om det markeras som fråga eller utrop med fråge- eller utropstecken (Nunberg 1990: 57–64, SAG 4:871–872).²⁰ Detta faller dock utanför denna avhandlings intressesfär, eftersom jag specifikt undersöker strukturer där skiljetecken faktiskt används.

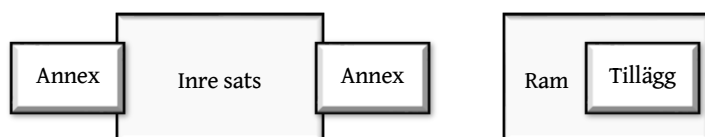
Valet att i modellen föra det avgränsande skiljetecknet till tillägget kan diskuteras, särskilt vad gäller kolon, som grafiskt närmare ansluter till ramen. Bredel skiljer på *klitiserande* och *självständiga* skiljetecken, eftersom hon menar att skiljeteckens grafiska egenskaper också är betydelsebärande (se vidare kapitel 2 och Figur 2.3, s. 27). Med detta synsätt är kolon enklitiskt till ramen, parentes pro- och enklitiskt till tillägget, och tankstreck självständigt (Bredel 2008:62–91; se även Nunberg 1990:58). Min modell följer inte den analysen, utan bygger på vilka delar som kan tas bort utan att ramens utformning blir lidande; ett kolon kan inte lämnas kvar utan tillägget, trots att det klitiserar till ramen. Men andra grafiska

¹⁹ Jones menar att alla adjunktionella skiljetecken uppträder i par innan eventuell absorption sker: förutom vänsterparentes–högerparentes, tankstreck–tankstreck och komma–komma räknar han hit versal–punkt och kolon–noll (Jones 1996:150).

²⁰ Vissa amerikanska normkällor föreskriver att synliga skiljetecken aldrig ska följa direkt på ett (avslutande) citattecken, utan i förekommande fall ska skiljetecknet flyttas till vänster om citattecknet, även om det inte ingår i citatet. Nunberg (1990:77) betraktar detta som en transformation styrd av preskriptiva skrivregler snarare än naturligt framvuxet språkbruk.

egenskaper kan också motivera den linjära modellen som den presenterats: kolon klitiserar aldrig till ett segments vänstersida för att peka tillbaka på föregående segment, och parentes omger aldrig ett meningsinledande segment utan att samtidigt omge ett medialt eller finalt, (åtminstone enligt Nunberg 1990), vilket i sig tyder på att ett initialt segment aldrig kan vara tillägg.

Modellen över tilläggsstrukturen avviker från tidigare modeller, såsom modellen för den utvidgade satsen (SAG 4:6, Lindström 2007). Figur 1.3 illustrerar skillnaden mellan den utvidgade satsen så som jag förstår den, och tilläggsstrukturen så som jag definierar den.

Figur 1.3. Den utvidgade satsen visavi tilläggsstrukturen.

Trots tilläggsstrukturens linjära definition blir den faktiskt mer rekursiv än den utvidgade satsen: undantaget pragmatiska begränsningar går det alltid att infoga ett andra tillägg i det första, som därmed blir dess ram, på samma sätt som bisatser kan innehålla andra bisatser, medan annex ogärna nästlas mer än en nivå (jämför dock Strandberg 2019:70–71). I en struktur med både initialt och finalt annex utgör det finala annexet tillägg till den inre satsen, och inre sats och finalt annex tillsammans utgör tillägg till det initiala annexet; tilläggsstrukturen är binär, medan annexstrukturen är ternär.²¹ Jag betraktar därför tilläggsmodellen som lämplig för mer funktionella analyser, med fokus på textuella relationer snarare än syntaktiska. Jag återkommer till den utvidgade satsen och annexen i kapitel 3.

Tilläggsmodellen lyfter fram att tillägget (eller dess innehåll) är textuellt avhängigt sin ram, även i sådana strukturer där det är tillägget som är mer semantiskt bärande och centralt för textens syfte och ramen som har en mer stödjande funktion (till exempel som konnektiv, metakommentar, topik eller rubrik), eftersom ramen fortfarande anger just den ram inom vilken tillägget tolkas.²² Rambegreppet har också vidare tillämpning i textanalys: en tilläggsstruktur torde i sin tur vara inramad av ett större textparti, och i ett vidare perspektiv kan diskurssituationen betraktas som ram till det språkliga yttrandet. Det tål att upprepas att tilläggsstrukturen inte är avsedd att ersätta modellen av den utvidgade satsen och annexen, utan kan användas för att ge ett i många fall mer hanterbart textuellt perspektiv. I andra sammanhang kan det vara mer intressant att utgå från huvudsatsen

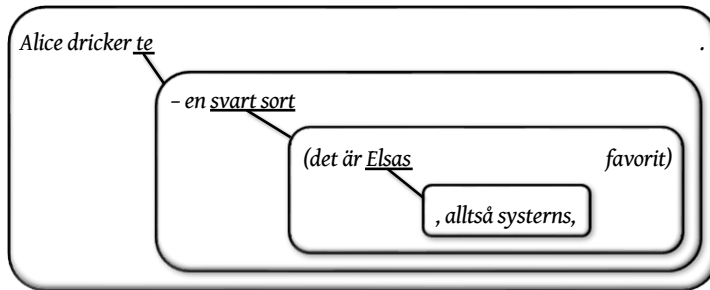
²¹ Annex i efterfältet kan också uttryckas medialt i den inre satsen, till skillnad från annex i förfältet (SAG 4:456). Detta samspelar med tilläggsstrukturmodellen, där endast initiala annex kan agera ram.

²² Det är emellertid möjligt att utmana en sådan hierarkisk struktur; Dahl (2015:122) identifierar några fall av parentestillägg som avslutas med ett kolon, vilket innebär att kolonets räckvidd blir ramtexten utanför parentesen. Ett exempel är (ii), ur *Förvandling* av Eva Adolfsson.

(ii) Fruktansvärda sammanträffande! Just när jag går i dessa dagdrömmar... (Kanske var det inte något speciellt sammanträffande, i själva verket tänkte jag ju så ofta på honom medan jag gick på Sundbybergs gator, bara det att just den här gången råkar jag nu se:) hur han går på trottoaren med en kvinna vid sin sida!

eller yttrandekärnan och se vad som hängts på den, initialt eller finalt, och då är modellen för den utvidgade satsen lämpligare.

Tilläggsstrukturens rekursiva natur är inte uppenbar av modellen i Figur 1.2 och Figur 1.3 ovan; modellen som den återges här är anpassad för att endast beakta en nivå i taget, i enlighet med studiens syfte. Men även om man inte intresserar sig för de större textsegment som ramar in tilläggsstrukturen kan tilläggsstrukturer också i sin helhet utgöra ramar eller tillägg i underordnade strukturer. Det finns inget teoretiskt hinder för att ställa upp tilläggsstrukturer på flera nivåer, som i Figur 1.4; utöver hierarkin illustrerar figuren även ram- och ankarmetaforerna grafiskt. Observera också att den avslutande punkten är placerad i den största ramen.

Figur 1.4. Ramhierarki med flergradig tilläggsstruktur.

En hierarkisering som denna är inte begränsad till tilläggsstrukturen, utan kan tillämpas på led avgränsade av andra skiljetecken, som den innersta eller lägsta appositionen i figuren, men också på hela meningar och stycken – varje mening kan textuellt förhålla sig till en annan mening på samma sätt som ett tillägg förhåller sig till sin ram. Liknande modeller för att visualisera textstrukturens hierarki används inom bland annat *rhetorical structure theory* (Mann & Thompson 1986–1988) och *connectivity model* (Renkema 2009:146), som jag återkommer till i kapitel 3. Jag använder dock inga grafiska uppställningar i resten av avhandlingen; figurerna ovan tjänar enbart ett illustrativt syfte för att i detta inledande kapitel visualisera och begreppsliggöra tilläggsstrukturens uppbyggnad.

1.2.5 Terminologiska anmärkningar

Termerna i detta avsnitt används fortsatt i avhandlingen, även i nästa kapitelns referat av tidigare forskning. Eftersom närliggande eller identiska begrepp kan få flera olika benämningar i forskningen skulle det förvirra om ett referat följde sina respektive källor, varför jag bedömt det nödvändigt att tidigt fastslå min terminologi. Ett andra skäl är att mycket av forskningen är publicerad på engelska och tyska; dessa språks termer kan inte självklart återges i källspråkets form i ett svenskt referat, och inte heller översättas på distinkta sätt. Att ge skilda översättningar till exempelvis *supplement* och *attachment* eller att använda källspråkstermerna enbart i syfte att återge litteraturens idiosynkrasi är inte läsarvänligt. Källtexternas termer återges dock i parentes.

Avslutningsvis ska nämnas att jag i första hand vänder mig till *Svenska Akademiens grammatik* för traditionella grammatiska termer. När mina termval avviker från SAG:s förtydligas detta.

1.3 Avhandlingens disposition

Avhandlingen har tio kapitel, uppdelade på fyra delar:

Del I behandlar bakgrund och teori. I detta inledande kapitel har jag presenterat mitt studieobjekt, tilläggsstrukturen, redogjort för avhandlingens syfte och frågeställning samt min begreppsapparat och terminologi. I kapitel 2 ges en översikt av interpunktionsforskningen, med fokus på tilläggsstrukturen utifrån beskrivningar av de tre skiljetecken som jag utgår från. Kapitel 3 presenterar mina textlingvistiska utgångspunkter, och diskuterar syntaktiska och pragmatiska egenskaper hos tilläggsstrukturer, eller närmare bestämt olika konstruktioner som uttrycks med tilläggsstruktur.

Del II omfattar material och metod. Kapitel 4 beskriver mitt korpusmaterial och hur det inhämtats, samt presenterar övergripande kvantitativa korpusdata, inklusive en överblick över hur dagens interpunktionsbruk skiljer sig från förr. I kapitel 5 beskriver jag den analysmodell som jag utformat för studien.

Del III behandlar analys och resultat, och är den mest omfattande delen. Min stora text- och korpuslingvistiska analys presenteras ett skiljetecken i taget i kapitel 6–8: kolonstrukturer i kapitel 6, tankstrecsstrukturer i kapitel 7 och parentesstrukturer i kapitel 8. I kapitel 9 presenteras ett övergripande resultat för hela materialet, och likheter och skillnader mellan de tre tecknen lyfts fram.

Del IV rundar av avhandlingen. I kapitel 10 reflekterar jag över studiens metod och resultat, och lägger också fram förslag till framtida forskning om interpunktion och tilläggsstrukturer. Avhandlingen avslutas med sammanfattningar på svenska och engelska.

2 Interpunktionsforskning

I detta kapitel redogör jag för tidigare studier inom interpunktionsforskningen. Jag inleder med en mer allmän översikt av fältet i 2.1; därefter går jag i 2.2 vidare till att fokusera på de beskrivningar av tilläggsstrukturer som kan utrönas ur interpunktionsstudier i allmänhet, och i 2.3 dito ur beskrivningar av kolon, tankstreck och parentes i synnerhet. Avsnitt 2.2 och 2.3 presenterar därmed den tidigare litteraturens svar på den här avhandlingens frågor: *vad karakteriserar tilläggsstrukturens segment, hur förhåller sig segmenten till varandra och vilka likheter och skillnader finns mellan de tre tecknen?* Avsnitt 2.4 sammanfattar.

2.1 Forskningsöversikt

I sin avhandling om interpunktion 2015 konstaterade Alva Dahl att få studier sker på interpunktion, och de som finns har det gemensamt att de beklagar bristen på tidigare forskning (Dahl 2015:25). Men mängden forskning på skriftspråklig kommunikation ökar, och med det också interpunktionsforskningen. Bara fem år efter Dahl skrev Claudia Claridge & Merja Kytö (2020:7) istället att det vetenskapliga intresset för interpunktion växer snabbt, ett påstående stärkt av det faktum att det inledde en antologi med skiljeteckensstudier. Men ännu saknas enhetlighet i interpunktionsforskningen; det finns inga centrala teorier eller begreppsapparater för vetenskaplig behandling av interpunktionen, utan verktyg och terminologi lånas från andra områden, vilket gör forskningsbilden bred men splittrad (Levinson 1985:64–65, Krahn 2014:3–4). I det följande redogör jag översiktligt för interpunktionens historia som forskningsobjekt. För mer intensiva och extensiva överblickar över den västerländska interpunktionens historia hänvisas till Levinson 1985, Robinson 1988–1997, Parkes 1992, Baron 2001 och Michalsen 2018, och för översikter över hur interpunktionen behandlats i språkvård och forskning hänvisas särskilt till Little 1984, Ekerot 1991, Strömquist 1992, Bruthiaux 1993, Grindlay 2002 och Krahn 2014.

Förelöparna till dagens skiljetecken, det vill säga icke-alfanumeriska tecken i den löpande skriften, förekommer i romerska och senare kristna manuskript från antiken och medeltiden. De äldsta studier som behandlar interpunktion är filologiska och paleografiska, och gäller just bruket i dessa äldre skrifter (Levinson 1985:1–14). Senare interpunktionsstudier med språkvetenskaplig inriktning har kritiserat sina äldre förlagor för ett olämpligt förhållningssätt till den medeltida och antika interpunktionen; man menar att forskarna försökte förstå det dåtida bruket utifrån sin förståelse för sin samtida interpunktion (Partidge 1953, Levinson 1985, Baron 2001, Schou 2007, Sun & Wang 2019). Men antikens och medeltidens interpunktion har ingen genetisk relation vare sig till varandra eller till

dagens interpunktion, utan tillkom och försvann närapå oberoende av varandra. Framför allt var interpunktion varken ett utbrett eller systematiskt fenomen, och om man alls interpunkterade var det efter eget tycke, ofta på olika sätt och med olika grafiska symboler från text till text. Interpunktionen som vi känner den idag uppstod i princip i renässansens Italien, till följd av tryckkonstens och därmed läskunnighetens utbredning i väst (Levinson 1985, Parkes 1992, Baron 2001, Grindlay 2002). Interpunktionssystemet har därefter, ofta medvetet, importerats till många andra språk med endast smärre justeringar (Meletis & Romstadt kommande).

Inom språkvården har interpunktionen behandlats under lång tid; enligt Siv Strömquist (1992:80) uppträder den äldsta svenska förteckningen av skiljetecknens korrekta bruk i ett appendix till Andreas Arvidis *Manuductio ad poesin svecanam* (1651). Beskrivningarna däri skiljer sig mycket från dagens språkvård, men sedan Carl Ulric Broocmans *Lärebok i svenska språket* (1813) har beskrivningarna varit relativt stabila; Broocmans redogörelse för skiljetecknen går i stort att känna igen i dagens skrivregler. En återkommande inställning i beskrivningarna är att interpunktionen ska göra det skrivna språket lika tydligt som talet, vilket har lett till två huvudströmningar av skiljeteckensregler: de har antingen varit prosodiskt eller grammatiskt inriktade (Levinson 1985, Parkes 1992:22, Baron 2001, Grindlay 2002:45–50, Kirchhoff 2016), en distinktion som för svenskans del gjort sig allra tydligast i debatten om pauskommatering kontra satskommatering (Ekerot 1991). Det grammatiska idealet spreds för att förankra interpunktionen i den gryende språkvetenskapen och göra teckensättandet mindre godtyckligt, medan det prosodiska å andra sidan sågs som mer intuitivt och historiskt korrekt av sina anhängare (Little 1984, Baron 2001). Olika auktoriteter har alltså föreskrivit delvis olika bruk, med resultatet att skiljeteckensbruket alltid vacklat, en vacklan som kanske har blivit mer påtaglig med tiden i och med att föreskrifterna traderats och kopierats genom två århundraden av språkförändring (Strömquist 1992:77–79, 85).

Samtidigt lägger lärare och andra språkvårdande instanser stor vikt vid mönstergill och korrekt interpunktion, och under 1900-talets första hälft gör amerikanska pedagoger en första ansats till vetenskapligt studium av interpunktionen, till inte liten del för att ta fram enhetliga och tydliga skrivregler. De hade som uttalat mål att underlätta ut- och inläring av skiljetecknens korrekta bruk i skolan, eftersom "[h]igh-school and college students are notoriously lacking in ability to punctuate properly" (Ruhlen & Pressey 1924:325), men också "[t]he fault lies largely in our failure in the past to recognize that punctuation may be made much more of an exact science than we have been wont to consider it" (McCorkle 1926:673). Utifrån övertygelsen att prosodin var mer intuitiv än grammatiken för eleverna valde pedagogerna en prosodisk inriktning för dessa studier, och under 1900-talets senare hälft, särskilt från 1970-talet, började även prosodiker studera den nu förgivettagna relationen mellan interpunktion och prosodi (Bruthiaux 1993; Baron 2001:16, 25, 55). Detta följde naturligt på att teknologin förde talspråket och skriftspråket närmare varandra, och var en möjlighet att fortsätta 1920-talets studier för att göra interpunktionen mer pedagogiskt tillgänglig och mer vetenskapligt förankrad, den här gången med en (förment) deskriptiv hållning (jämför Cannon 1957). Det deskriptiva studiet av interpunktionen är alltså relativt ungt, vilket i sin tur går tillbaka på (och livnär) uppfattningen om talspråket som det primära språket; interpunktionen, liksom övriga skriftspråket, har länge betrak-

tats som paralingvistisk och styrd av godtyckligt framtagna skrivregler, snarare än som ett naturligt framvuxet system i egen rätt (Levinson 1985, Cram 1989, Dale 1992, Ledin 1998, Baron 2001, Näslund 2006, Schou 2007).

De första ansatserna till deskriptiva interpunktionsstudier var naturligtvis färgade av denna syn. Prosodikerna förutsatte ett samband mellan prosodi och interpunktion, men kunde i princip inte påvisa detta empiriskt.¹ Ändå förekommer än idag uppfattningen att interpunktionen och hela den skriftliga modaliteten speglar eller bör spegla talet (Halliday 1985:36–39, Nunberg 1990:11–12, Doran 1998:7–8, Ledin 1998:5–6, Patt 2013:128–129). Men skriften är (sedan drygt 1500 år) inte nödvändigtvis en representation av talet, och talet är inte språket; jag ansluter till synsättet att talspråk, skriftspråk, teckenspråk och andra språkliga modaliteter alla är självständiga representationer av ett inre, underliggande språkssystem, och att olika modaliteter har olika möjligheter, begränsningar och konventioner som påverkar uttrycket (se vidare Parkes 1992:21, Baron 2001:17, Monschau 2004:166, Bredel 2008:5–10, Patt 2013:15–17, Moore 2016:16–17, Meletis & Romstadt kommande). I kontrast till hur skriftspråksbiasen (Linell 2005) påverkat forskning på språkssystemet kan man alltså säga att interpunktionen som forskningsobjekt snarast varit påverkad av en talspråksbias, eller *fonocentrism* (Berg 2016; se även Nunberg 1990:1–6 & 11–15, Bredel 2008:3, Patt 2013:3–4, Dahl 2018:27, Rössler m.fl. 2022:viii). Idag har de flesta skiljeteckensforskare en bredare syn på interpunktionen, och menar att den fyller flera språkliga och kommunikativa funktioner, inklusive semantiska och pragmatiska (Ekerot 1991, Parkes 1992, Lennard 2005, Dahl 2013, Patt 2013, Kirchhoff & Primus 2014, Crystal 2015, Michalsen 2018, Strömquist 2025, Meletis & Romstadt kommande). Därtill kan interpunktionen inte (bara) vara styrd av preskriptiv norm, för åtskilliga studier visar att skrivreglerna inte tillfredsställande återger systematiken i faktiskt bruk (Levinson 1985, Meyer 1987, Dawkins 1995, Karhiho 2003a, Bredel 2008, Strömquist 2008, Dahl 2015, Bertuccelli 2022, Rössler m.fl. 2022).

Den moderna deskriptiva interpunktionsforskningen får sitt första större bidrag i den amerikanska doktorsavhandlingen *Punctuation and the orthographic sentence* av Joan Persily Levinson (1985), som föresätter sig att göra den första språkvetenskapliga analysen av samtida och äldre engelsk interpunktion (Levinson 1985:2).² Hon menar att meningen (*sentence*)³ är den grundläggande enheten för interpunktionen, men att så inte alltid varit fallet; medeltida interpunktion användes på helt andra grunder, om någon alls (Levinson 1985:8–9, 80, 99–100). Inte heller har interpunktionen utvecklats i rakt nedstigande led sedan medeltiden till idag, utan innan tryckpressens intåg förde den en tynande tillvaro, och först med tryckkonstens och läskunnighetens spridning etablerades nya skiljetecken med nya funktioner, endast grafiskt lika sina föregångare (Levinson 1985:13, 26, 63, 70–73, 99–100). Dessa nya funktioner var och är i grund och botten informationsstrukturerande; istället för att hänvisa till syntaktiska, prosodiska eller semantiska definitioner, som Levin-

¹ I en ofta citerad studie, Chafe 1988, går författaren så långt som att insistera att interpunktionen speglar prosodin fastän hans data i allt väsentligt ger belägg för motsatsen (Chafe 1988:397, 425; se även Monschau 2004:167–170, 179).

² Levinson 1985 är dock inte allra först inom deskriptiv interpunktionsforskning; se till exempel Catach 1980.

³ Närmare bestämt talar Levinson om den *ortografiska* meningen (*the orthographic sentence*), men hon verkar i stort mena *grafiska* meningar i allmänhet.

son betraktar som diffusa, menar hon att interpunktion huvudsakligen avgränsar meningar, enheter som hon definierar som skriftspråkligt realiserade informationsgrupper (*informational grouping*) som kan utgöra koherenta yttranden, och som känns igen just på interpunktionen (Levinson 1985:120–136).

Meningen är alltså en skriftspråklig företeelse som går hand i hand med skiljetecknen (se även Bredel 2008:18–19, Meletis 2020:139–140). Faktum är att meningen i princip inte existerade i engelskan före år 1500, enligt Levinson (1985:116).⁴ Tidigare skrevs text på helt andra sätt, ett faktum som försvårar nyutgivning av äldre verk eftersom dagens läsare inte är vana att läsa skriven text som inte är uppbyggd kring meningar, betonar hon (Levinson 1985:42, 107, 116–117; se även Lennard 2005:107–108).⁵ Idag kan man alltså interpunktera en given ordföljd på olika sätt och därmed skapa olika informationsgrupperingar, oavsett om dessa är huvudsatser, kompletta tankar, intonationsfraser eller något annat som meningen likställts med. Sammanfattningsvis ser Levinson den samtida interpunktionen som ett läsarinriktat grepp, som en anvisning att tolka textpartier som hävdanden och informationsgrupper, bestående av meningar inklusive dessas tillägg (Levinson 1985:106, 136, 156–157).

Trots sina många förtjänster har Levinson 1985 inte gjort stora avtryck i forskningen i egen rätt, men skulle komma att bli en viktig utgångspunkt för interpunktionsforskningens två stora milstolpar: det textgrammatiska verket *The linguistics of punctuation* av semantikern Geoffrey Nunberg (1990) och den historiska *Pause and effect* av paleografen Malcolm Parkes (1992). Nunberg kom senare att bidra till interpunktionskapitlet i *The Cambridge grammar of the English language* (Nunberg m.fl. 2002).⁶

Sedan början av 1990-talet växer alltså interpunktionen som forskningsområde, om än utan att kunna särställas som eget fält; som redan nämnt saknar fältet en gemensam begreppsapparat och analysmodell, trots vissa försök att etablera sådana. Istället lånar interpunktionsstudier från andra fält, som prosodi, syntax, textlingvistik, datalingvistik, översättningsvetenskap, stilistik och interaktionsanalys. Den stora teoretiska bredden och mångsidigheten tyder på att interpunktion är ett ämne väl värt närmare studium. Det torde därtill inte spela någon större roll på vilket språk forskningen sker, utan interpunktionen tycks i allt väsentligt fungera likadant i alla skriftspråk där den alls förekommer, åtminstone de västerländska (Nunberg 1990:10–11, Strömquist 1992:78, Jones 1996:155–158, Meletis & Romstadt kommande; se även Parkes 1992). Det vill säga att skiljetecknens möjliga positioner och användningsområden i texten uppvisar liten variation, och att skillnaderna främst beror på ortografiska regler snarare än språkssystemiska; detta gäller sådant som hur ofta man sätter ut skiljetecken samt i viss mån vilka tecken man använder. Sådana ortografiska skillnader kan vara att svenskan ogärna kommaterar restriktiva bisatser

⁴ Lennard (2000:7) daterar meningens uppkomst ännu senare, till den moderna fiktionsromanens tillblivelse i mitten av 1600-talet. (Se också hänvisningar i Mieszkowski 2019:13.)

⁵ Den kanske främsta interpunktionsprincipen under medeltiden kallades *per cola et commata* och innebar, något förenklat, att skiljetecknen skulle avgränsa retoriska tankebanor (perioder) och delar därav. Principen traderas framför allt bland Bibelskrivare (Parkes 1992:15–17, 35–36).

⁶ Traditionellt refereras *The Cambridge grammar of the English language* till som Huddleston & Pullum 2002, efter dess redaktörer. För att tydliggöra när jag hänvisar till interpunktionskapitlet refererar jag till det som just Nunberg m.fl. 2002, men övriga kapitel som Huddleston & Pullum 2002.

medan tyska och ryska ofta gör det, att svenskan endast markerar frågor och utrop till höger medan spanskan och galiciskan markerar dem både till höger och vänster, eller att svenskan typiskt markerar asyndetisk konklusiv relation med semikolon eller komma medan franskan ofta använder kolon istället (Nunberg 1990:11, Dale 1992:112, Primus 2007, Nádvorníková 2020:30; jämför Doran 1998:8, Patt 2013:132, Dahl 2015:177–178, Michalsen 2018:46, Sun & Wang 2019:27–28, Stanisiz m.fl. 2023). Interpunktionen samvarierar inte minst med textstilen, som kan variera mycket även mellan språk. Exempelvis är dislokationer och inskott, och därmed skiljetecken som markerar dessa, mer och mindre vanliga i olika genrer och olika språk (Kirchhoff & Primus 2016, Levin & Ström Herold 2021; se även Cosme 2008).

Idag sker mycket språkvetenskaplig, västerländsk interpunktionsforskning på engelska, tyska och spanska, samt även en icke försumbar mängd på svenska.

2.2 Tilläggsstrukturen i interpunktionsforskningen

I detta avsnitt redogör jag närmare för hur tilläggsstrukturen har beskrivits i interpunktionsforskningen, med utgångspunkt i beskrivningarna av meningsinterna skiljetecken, eller närmare bestämt beskrivningarna av deras språkliga kontext, även om den sällan behandlas som en specifik textkonstruktion i egen rätt. Först refereras verk som beskriver skiljetecken som avgränsare av funktionella textsegment, därefter verk som beskriver skiljetecken som betydelsebärande sammanlänkare av textsegment.

2.2.1 Skiljetecken som avgränsare

Skillnaden mellan en text och en icke-text, i socialsemiotisk texttradition, är att den förra är kohesiv och koherent. Kohesion kan uttryckas på flera sätt, bland annat med konjunktioner och konjunktionella adverb, anaforiska pronomen, synonymer, upprepningar och ellips av innehåll som kan infereras i kontexten (Enkvist 1974, 1979; Halliday & Hasan 1976). Även interpunktionen kan markera kohesion: skiljetecken som kolon, tankstreck eller parentes kan väljas framför tecken som punkt för att ange att två språkhandlingar hör närmre samman. Därmed leds läsaren att tolka in deras samhörighet även om den inte uttrycks på annat sätt. Skiljetecken som punkt, frågetecken och utropstecken markerar i högre utsträckning språkhandlingarna som självständiga och jämställda, även om de naturligtvis fortfarande kan relateras till varandra i kontexten (Wikborg & Björk 1989:69, Dawkins 1995:538–539, Strömquist 2008:236–238).

Givet att skiljeteckensbruket markerar den pragmatiska strukturen menar Levinson (1985) att skiljetecken sällan är obligatoriska; man kan välja att med interpunktionen markera ett textparti som en mening, vilket Levinson betraktar som en språkhandlingskraftig enhet, oavsett prosodi, semantik eller syntax. Men hon identifierar också fyra fall i engelskan där interpunktionen trots allt tycks krävas av syntaktiska och semantiska skäl: vid

icke-restriktiva led som i (2.1)–(2.2), vid andra segregerade uttryck (2.3), vid inskott (2.4) samt vid vissa typer av ellips (2.5)–(2.6) (Levinson 1985:146–154).

- (2.1) He's a smart guy, that brother of yours.
- (2.2) He gave them the second piece of news, which was that the hijackers had been jailed.
- (2.3) Strange, it was she who started it.
- (2.4) The candidate, he noticed, was not making sense.
- (2.5) Some support charities out of duty, some out of a sense of guilt.
- (2.6) Ripe, these apples are sweet.

De fyra konstruktioner som Levinson nämner utgör ofta egna hävdanden, alltså språkhandlingar, som ingår som segment i den överordnade informationsgruppen, det vill säga den grafiska meningen. Många sådana segment kan uttryckas som egna grafiska meningar, men är de inte satsformade är det vanligare att de avgränsas med mindre skiljetecken som komma, semikolon, kolon, tankstreck eller parentes (Levinson 1985:145–151). Dessa delar av informationsgruppen kan relateras till det som de Vries (2009a:69) och Heringa (2011:61–67) kallar för *sekundära propositioner* (*secondary propositions*), propositioner som framställs eller uppfattas som relevant stödinformation till en primär proposition, vilka typiskt tar form av icke-restriktiva relativsatser eller appositioner.⁷ Sekundära propositioner uttrycks vid sidan av yttrandets huvudbudskap, och uttryckssättet kan ses som en strategi för att delvis kringgå språkets linjäritet,⁸ exempelvis för att kommentera det egna yttrandet medan det pågår (Schneider 2015:279–281).⁹

För att beskriva skriftspråket och skiljetecknen ställer Nunberg upp en egen, förment teorineutral modell som behandlar textgrammatiken (*text-grammar*; jämför van Dijk 1972), vilken han ser som ett naturligt språkssystem som vuxit fram specifikt i skriven text.¹⁰ Textgrammatikens konstituenten är olika textkategorier (*text-categories*), till exempel stycken och meningar. Nunberg (1990:17–21) jämför textgrammatiken med den vanliga lexikogrammatiken (*lexical grammar*). Han menar att textgrammatiken kan betraktas som ett något simplare system – men alltså ett system – som har mycket gemensamt med lexikogrammatiken i det att det rör hur textkategorierna samspelar för att ange textuella funktioner som gör helheten till mer än summan av sina delar (Nunberg 1990:49, 127).

Textkategorierna definieras delvis grafiskt, och kännetecknas då av särskilda indikatorer (*text-category indicators*) som skiljetecken, fontvarianter (som kursiv och fet stil) och luft (som indrag och blankrad), det vill säga olika slags interpunktion. Nunberg (1990:22, 127) utgår liksom Levinson från den grafiska meningen, eller textmeningen (*text-sentence*), som den basala enheten för nutida textproduktion och texttolkning, och den indikeras ofta av avslutande punkt (och inledande versal). Inom textmeningen finns textsatsen (*text-clause*),

⁷ Jämför *konventionella implikaturer* (*conventional implicatures*) (Potts 2005:89, Heringa 2011:73, Potts 2015:185–191; se även Grice 1975). Dessa behandlas närmare i avsnitt 3.3.

⁸ Särskilt tydligt blir detta när tillägget istället uttrycks som fotnot (jämför Bredel 2008:140).

⁹ I motsats till dessa beskrivningar betraktar SAG icke-restriktiva fraser som underordnade (SAG 3:110), men vacklar något i analysen av icke-restriktiva bisatser (SAG 4:500–505).

¹⁰ Nunbergs textgrammatik, som han presenterar den, exkluderar alltså andra modaliteter än den skriftliga, även om han är av uppfattningen att texter är multimodala (Nunberg 1990:21, 51–52).

som alltså inte behöver vara satsformad, utan indikeras av att den kan samordnas med andra textsatser i samma textmening medelst semikolon. Textsatsen består in sin tur av textfraser (*text-phrases*) som kan ha vilken form som helst. Viktigt att notera är att Nunbergs textgrammatik inte är rekursiv: textsatsen kan exempelvis inte underordnas en annan textsats. Den kan emellertid kompletteras och kompliceras av olika texttillägg (*text-adjuncts*).¹¹ Det finns tre olika typer av tillägg i Nunbergs textgrammatik: *colon-expansions*, *dash-interpolations* och *parentheticals*, som avgränsas av kolon, tankstreck respektive parentes (Nunberg 1990:25–27, 33). I *The Cambridge grammar of the English language* används *supplements* istället för *text-adjuncts* som gemensam benämning (Nunberg m.fl. 2002).¹²

Nunbergs syn på text och interpunktion återkommer i John Dawkins artikel *Teaching punctuation as a rhetorical tool* (1995), som (än en gång) föreslår ett nytt sätt att göra interpunktionen mer pedagogiskt tillgänglig. Han menar att skrivreglerna missförstår skiljetecknen, och att de knappast är till hjälp för den rådvilla: reglerna är för omständliga, de anger hellre hur man inte ska göra än hur man ska göra, och framför allt speglas de inte i skickliga skribenters faktiska bruk (Dawkins 1995:533–535). Dawkins menar att man istället för regler borde tala om principer,¹³ och han utgår från retoriken i sin interpunktionspedagogik: man ska interpunktera utifrån vad man vill få sagt eller framhäva. De många grammatiska begreppen i skrivreglerna ska till största delen läggas åt sidan, menar han; det enda grammatiska element som man behöver lära sig för att greppa interpunktionen är huvudsatsen, som han betraktar som den centrala enheten som all diskurs (skriftlig såväl som muntlig) är uppbyggd av (Dawkins 1995:535). Dawkins håller därmed inte med Levinson och Nunberg om att meningen skulle vara det centrala textelementet, utan anser tvärtom att "[i]t is a mistake to assume that the sentence is the basic element in prose; it is also confusing, for it is the wrong basis for analyzing written language" (Dawkins 1995:535). Huvudsatsen kan i sin tur kompletteras av ett tillägg (*attachment*) i form av en fras eller en sats, liksom Nunbergs textsats och texttillägg. Skiljetecken är därmed bara aktuella när huvudsatsen ska avgränsas från ett sådant tillägg eller från en andra huvudsats.

Skiljetecknen används alltså i regel inte för att dela upp en huvudsats i mindre delar, utan för att avgränsa element som åtminstone i retorisk bemärkelse står utanför satsen, menar Dawkins. Detta innebär att det i princip bara finns fyra positioner där man behöver fråga sig om ett skiljetecken ska sättas ut: vid tillägg före huvudsatsen, tillägg efter huvudsatsen, tillägg inuti huvudsatsen, samt mellan två huvudsatser (Dawkins 1995:536–537). I de olika positionerna är olika tecken möjliga, och valet av tecken (eller av inget tecken) beror på hur mycket man vill separera de aktuella leden och alltså förtydliga dem: Dawkins ställer

¹¹ I traditionell grammatik motsvarar engelskans *adjunct* närmast svenskans *fria adverbial*. Här ska noteras att Nunberg (1990) är något inkonsekvent i sin terminologi, och använder *text-adjunct*, *clausal adjunct* samt bara *adjunct* för samma begrepp.

¹² *Supplements* definieras av Huddleston & Pullum (2002:1350–1353) i ett annat kapitel av grammatiken som syntaktiskt icke-integrerade och huvudlösa samt semantiskt länkade till ett *anchor* i den ordinarie syntaktiska strukturen. Författarna anmärker att dessa tillägg typiskt men inte nödvändigtvis är semantiskt icke-restriktiva. I sin grammatik har de därför valt att dela in relativsatser (och andra relativa konstruktioner) i *integrated* och *supplementary* snarare än *restrictive* och *non-restrictive*, en indelning som de betraktar som semantiskt mer exakt (Huddleston & Pullum 2002:1353; se även Potts 2005:94).

¹³ Samma synsätt delar Cuddon (1998), som rentav menar att "[p]unctuation studies have been impeded, especially in English, by a misconceived search for fixed rules rather than guiding principles" (Cuddon 1998:712).

upp en hierarki över det han betraktar som funktionella skiljetecken, där punkten anger maximal separation och emfas, kommatecknet minimal dito, övriga tecken anger olika mellangrader och avsaknad av skiljetecken anger konnektion (Dawkins 1995:535–540). Dawkins hierarki återges i min översättning som Figur 2.1.

Tecken	Grad av separation
meningsfinalt ⟨ . ? ! ⟩	maximal
semikolon ⟨ ; ⟩	medel
kolon ⟨ : ⟩	medel (anticipatoriskt)
tankstreck ⟨ - ⟩	medel (emfatiskt)
komma ⟨ , ⟩	minimal
inget	ingen (dvs. konnektion)

Figur 2.1. Dawkins hierarki över skiljetecken.

Dawkins lyfter särskilt fram kolonet och tankstrecket, som anger samma grad av separation. Han menar att de skiljer sig åt i det att kolon är anticipatoriskt medan tankstreck är emfatiskt (Dawkins 1995:535–536). Även parentestecknet särställs, när Dawkins, ”perhaps too arbitrarily”, väljer att inte alls sätta in det i sin hierarki, med motiveringen att det har ”a unique and typically non-rhetorical function, suggesting that the primary use of parentheses is for ‘non-text’ information” (Dawkins 1995:548); han går dock inte närmare in på vad detta egentligen betyder. Men det kan konstateras att kolon, tankstreck och parentes är de enda tecken för vilka Dawkins faktiskt lyfter en annan funktion än en rent avgränsande, och han menar att de kan avgränsa såväl huvudsatser från varandra som icke-huvudsatsformade element från huvudsatser.

2.2.2 Skiljetecken som sammanlänkare

Robert Dale (1992) är den första som explicit knyter interpunktion till textstruktur (*discourse structure* i hans termer). Han betraktar skiljetecken som ett av tre sätt att signalera textstrukturen, jämte ord och superlexikala markörer så som radbrytningar och listuppställningar. Dale argumenterar att skälet till att interpunktionen uppfattas som grundad i ”artificially stipulated conventions” är att den bara återfinns i skrift och därför inte möter oss lika ofta som syntaxens regler (Dale 1992:111–112). Han noterar att de flesta modeller för ”discourse analysis” (läs *textanalysis*) betraktar meningen som diskursens atomiska enhet – man förväntas inte hitta diskursrelationer mellan delar av meningar. Samtidigt, menar han, torde det inte vara någon skillnad i relationen mellan satserna i de två varianterna av (2.7):

- (2.7) a. Knox is enroute to Sasebo. It is C4.
- b. Knox, which is C4, is enroute to Sasebo.¹⁴

¹⁴ C4 är en beredskapsbeteckning inom den amerikanska flottan (Hovy 1990:24).

Därför diskuterar Dale möjligheterna att tillämpa diskursanalytiska modeller även inom meningar, inte bara mellan dem, och frågar sig vilken den minsta diskursenheten egentligen är, liksom vad som motiverar valet av skiljetecken framför lexikala eller andra grafiska markörer av diskursrelation (Dale 1992:118–120). Han efterlyser framtida studier på textstrukturen kring interpunktion, utifrån modeller såsom *rhetorical structure theory*, RST (Mann & Thompson 1986–1988).

I sin avhandling *Punctuation as a means of medium-dependent presentation structure in English* (2013) menar Sebastian Patt att skiljetecknen tjänar till att vägleda läsaren genom texten, vilket uttrycks i tecknens vägledningsfunktioner (*guide functions*), som Patt identifierar och beskriver. Efter sin överblick över den samtida engelska interpunktionslitteraturen konstaterar han att skiljetecken både avgränsar och sammanlänkar; interpunktionen fungerar både separerande och specificerande (Patt 2013:109, se även Quirk m.fl. 1985:1610). Den separerande funktionen innebär att skiljetecknet utgör en gräns i skriftflödet. Tecknet anger dels att tolkning av den aktuella syntaktiska enheten ska upphöra, dels att den aktuella eller följande enheten är ett eget hävdande. Den specificerande funktionen innebär istället att tecknet relaterar de avgränsade textenheterna till varandra på något sätt. Patt ställer upp en mer detaljrik skiljeteckenshierarki än Dawkins (Patt 2013:111); den återges här i min översättning som Figur 2.2.

Fält	Tecken	Symbol	Separerande kraft	Relation till meningen
Skapar interpunktions-enheter	punkt	.	maximal	Extern (obligatorisk) interpunktion: markerar grafisk finalitet
	frågetecken	?		
	utropstecken	!		
	semikolon	;	hög	Intern (ofta optionell) interpunktion: markerar grafisk icke-finalitet
	parentes	()	medel	
	tankstreck	–		
kolon	:			
	komma	,	låg	
Del av ortografiska ordformer	ordmellanrum		minimal	Ordinterpunktion: markerar grafisk icke-finalitet
	bindestreck	-		
	apostrof	'		
	sammanhängande bokstäver	abcabc	ingen	

Figur 2.2. Patts interpunktionshierarki.

Tre tecken (punkt, frågetecken och utropstecken) har särskilt hög separerande kraft, vilket innebär att de gör föregående innehåll otillgängligt för fortsatt syntaktisk uttolkning, och anger högsta möjliga informationsvärde hos de avgränsade enheterna (Patt 2013: 208–211). Ytterligare tre tecken – kolon, tankstreck och parentes – har särskilt hög specificerande kraft; de har särskilda semantiska värden och anger inte bara som andra tecken att det finns en semantisk relation, utan också *hur* de två avgränsade textpartierna förhåller sig till varandra. Kolon är framåttekande och utvidgar information, tankstreck är

emfatiskt och förgrundar information (gör informationen mer prominent), och parentes är underordnande och bakgrundar information (Patt 2013:107–110). Sammantaget kan de tre tecknen sägas väcka en förväntan på den textuella funktionen i det avgränsade textpartiet, en funktion som kanske inte hade varit lika tydlig för läsaren om något annat skiljetecken hade använts. Det som följer på eller omsluts av dessa tecken utgör någon form av klargörande tilläggsinformation. Patt ser denna semantiska egenskap som så stark att han ställer upp den som en egen vägledningsfunktion:

GUIDE FUNCTION 7 (GF 7): PUNCTUATION AS GUIDE TO TEXTUAL OR RHETORICAL FUNCTION

Punctuation raises certain expectations about the textual (or rhetorical) function of upcoming or enclosed material. (Patt 2013:266.)

Patt menar förvisso att alla skiljetecken har potentialen att fylla den här funktionen; han understryker att alla skiljetecken fungerar både separerande och specificerande, om än i olika utsträckning. Exempelvis skulle en punkt som avgränsar en satsfinal, fokal konstituent också verka specificerande genom att framställa konstituenten som en eftertanke (*afterthought*), vilket Patt exemplifierar med följande exempel (Patt 2013:99, 109–111, 266):

- (2.8) His Under-21s had done brilliantly to reach last night's Euro Championship final but, in the end, the Three Lions came up short. Again.

När Patt sedan beskriver funktionen närmare nämner han dock enbart kolon och parentes, vilket är anmärkningsvärt eftersom inga andra av Patts riktlinjer så tydligt begränsar sig till specifika tecken (det framgår dock inte varför han inte tar med tankstreck):

colon or parenthesis

- The use of any of the marks is recommended if the writer has a clear notion of how certain parts of a text shall be contextualized in terms of their textual functions and if he or she wants to guide the reader in accomplishing this goal. For example, part(s) of a text can be presented either as having an elaborating function (colon) or as being informationally backgrounded (parentheseses). [...]
- On the other hand, although the occurrence of the mentioned marks is often associated with clearly defined functions of punctuation units, it seems most appropriate to regard them as communicating (only) certain 'functional overtones' that help to organize the written material in various ways. The limiting term 'overtones' is chosen because the information which the marks provide is not necessarily concomitant with the actual functional categories that form, for example, the rhetorical structure of a text [...] (Patt 2013:267.)

Även Patt gör här kopplingar till RST. I den teorin kallas textenheter med icke-obligatorisk tilläggsinformation för *satellites*, och Patt menar att kolon och parentes skulle vara pålitliga markörer av sådana informationsmässiga satelliter. Emellertid är det inte alltid självklart vilken retorisk (eller annan) relation som råder i den relation de anger, för det finns ingen relation som alltid realiserar av samma skiljetecken, och inget skiljetecken (eller språkligt uttryck) som alltid realiserar samma relation (Taboada & Mann 2006:426). Patt menar att läsare avkodar information utifrån såväl det grafiska som det språkliga; skiljetecknen påverkar hur texten tolkas, och Patt formulerar det som att tecknen antyder "funktionella övertoner" i och med att deras användning är helt kontextberoende. Patt, liksom Dale före honom, efterlyser närmare studier på skiljetecken i textstrukturen (Patt 2013:246–250).

En annorlunda interpunktionssyn ger Ursula Bredel i sin monografi *Die Interpunktion des Deutschen* (2008), den grammatikteoretiskt mest djupgående studien på alla västerländska skiljetecken, samt den förkortade *Interpunktion* (andra upplagan 2020). Bredel anammar ett kompositionellt synsätt på skiljetecknen som sådana: ett grundantagande är att deras egenskaper bland annat kan kopplas till deras grafiska form. Detta innebär också att alla till synes skilda funktioner hos samma skiljetecken kan härledas till en och samma huvudfunktion, likaså att alla skiljetecken i grund och botten har olika funktioner, även när de verkar utbytbara. Bredels sista grundantagande är att dessa funktioner inte är att markera vissa språkliga strukturer, som meningar och just tillägg; det är snarare så att skiljetecknen ger tolkningsanvisningar, det vill säga att de instruerar läsaren att göra eller inte göra en viss syntaktisk och textuell tolkning av ett textparti. Bredel tillskriver skiljetecknen tre grafematiska särdrag, vilka alltså motsvarar olika bruk och funktion (Bredel 2008:11–19). Hennes särdragsmodell (Bredel 2008:102, 220) återges i min översättning och sammanställning i Figur 2.3.

		REDUPLIKATION (utvärderingsdomän)					
		[+REDUPLIKATION] Text		[-REDUPLIKATION] Språkssystem			
VERTIKALITET (instruktionstyp)		Informations- struktur	Koherens	Sats	Ord	TOMRUM (kodningsmodus)	
[-VERTIKALITET] Sammanlänkning		:		·, ;		[-TOMRUM] Språkligt	
			—		—	[+TOMRUM] Grafiskt	
[+VERTIKALITET] Rollbyte		() ” ”		? !		[-TOMRUM] Språkligt	
			...		,	[+TOMRUM] Grafiskt	

Figur 2.3. Bredels modell över skiljetecknens särdrag och funktioner.

I Bredels särdragsmodell delar kolon, tankstreck och parentes särdragat [+REDUPLIKATION], som grafiskt innebär att tecknen involverar någon form av dubblering: kolon har två punkter, parentes uppträder alltid på var sida om ett textparti och tankstreck är en sammansmältning av två bindestreck (Bredel 2008:100–102, 220).¹⁵ Särdraget, menar Bredel, kännetecknar skiljetecken som opererar på textnivå snarare än sats- eller ordnivå, och delas även av citattecken och tre punkter. Bredel (2008:218) anmärker att just denna grupp textinriktade tecken också ofta uppfattas som mindre standardiserade än övriga skiljetecken. Till skillnad från Nunberg och Patt betraktar Bredel inte just kolon, tankstreck och

¹⁵ Bredel (2008:29, 78) hänvisar till tankstreckets historiska utveckling för denna analys, men uppger inga källor. Houston (2013:147) menar att tankstreckets ursprung förvisso är oklart, men att dess grafiska likhet med bindestrecket med all sannolikhet är ett sammanträffande. Ett starkare argument för att tankstrecket skulle innefatta reduplikation torde vara det faktum att det liksom parentes uppträder i par, även om det senare tankstrecket till skillnad från parentes utelämnas ifall det möter ett överordnat skiljetecken (jämför Nunberg 1990:57–61, Jones 1996:150, Nunberg m.fl. 2002:1751).

parentes som en särskilt sammanhållen grupp, med hänvisning till deras andra särdrag. Istället jämför hon tankstreck med tre punkter eftersom båda har särdraget [+TOMRUM] (*leere*) och markerar skiften i textens koherens, och parentes med citattecken eftersom de båda har särdraget [+VERTIKALITET] och markerar skiften i avsändares och mottagares roller. Kolon saknar dessa egenskaper och står självständigt i särdragsmodellen; i Bredels framställning presenteras kolon istället i samma avsnitt som punkt, komma och semikolon, vilka också sammanlänkar, men på satsnivå istället för textnivå. För en översikt över Bredels särdragsmodell, se Bredel 2008:24–30, 212–220. För tyskans del konstaterar också Kraus m.fl. (2026:65) att just kolon, tankstreck och parentes ofta föregår vidareutvecklingar av raminnehållet.

I den svenskspråkiga avhandlingen *I skriftens gränstrakter* (2015) studerar Alva Dahl interpunktionens stilistiska potential i svensk skönlitteratur. Liksom SAG skiljer Dahl mellan grafiska meningar (textenheter avgränsade av interpunktion) och syntaktiska meningar (syntaktiskt självständiga enheter; se SAG 1:177, 197). Med denna distinktion identifierar Dahl fyra typer av grafiska meningar i sitt material: de som sammanfaller med en syntaktisk mening (huvudsats), de som sammanfaller med flera dito, de som inte är syntaktiskt självständiga samt – mest intressant i sammanhanget – de som omfattar en huvudsats och ett ”syntaktiskt fristående meningsled”. De fristående leden definierar Dahl som grafiska enheter av olika form, och som kan stå före, efter eller inuti en sats utan att ha någon syntaktisk relation till den (2015:167–169). Dahl (2015:171) tillägger att skiljetecknen är integrerade i de fristående leden och nödvändiga för deras uttolkning. Som typiska skiljetecken här listar Dahl kolon, tankstreck, parentes och komma, och hon jämför de fristående leden i sitt material med det som SAG kallar för *annex* (Dahl 2015:169–172).

Annex är enligt SAG (4:438) satsled som är mer eller mindre segregerade från den inre satsen. Bland Dahls exempel på *annex* återfinns också det SAG kallar för *icke satsformade meningar*, fraser som har språkhandlingskraft och liksom huvudsatser kan ingå som delmeningar i komplexa meningar (SAG 1:180, 4:832–833). Komplexa meningar har en central delmening som uttrycker komplexets primära språkhandling, medan övriga delmeningar och språkhandlingar fungerar stödjande (SAG 4:842). Detta är inte helt olik *annexen*, och vissa delmeningar sägs rentav ha ett ”*annexliknande förhållande*” till andra (4:783, 834). SAG (4:101, 439) anger att *annexen* i skrift avgränsas av komma, kolon, tankstreck eller parentes.

2.2.3 Sammanfattning

Gemensamt för dessa källor är att de, i olika utsträckning och mer eller mindre medvetet, sammanför de tre tecknen kolon, tankstreck och parentes, liksom de textpartier som dessa tecken avgränsar. De tre tecknen beskrivs gärna som semantiska tecken som verkar utanför satsen och istället på textens nivå (även om begreppet textnivå definieras på olika sätt, om alls). Det tycks finnas starka skäl att betrakta de tre tecknen som sammanhörande i det att de markerar samma typer av textkonstruktioner, som har olika namn i litteraturen men som jag här kallar för tilläggsstruktur.

2.3 Tilläggsstrukturen ur skiljeteckensperspektiv

I detta avsnitt redogör jag för tidigare beskrivningar av och forskning om skiljetecknen kolon, tankstreck och parentes, vilka behandlas i varsitt underavsnitt. Beskrivningarna bygger på den svenska språkvårdens beskrivningar, representerade av fjärde upplagan av Språkrådets *Svenska skrivregler* (Karlsson 2017) och den tredje upplagan av Siv Strömquists handbok *Skiljeteckensboken* (2025), samt mer deskriptiva och empiriska redogörelser, inte minst Geoffrey Nunbergs *The linguistics of punctuation* (1990), interpunktionskapitlet i *The Cambridge grammar of the English language* (Nunberg m.fl. 2002), Ursula Bredels tyska standardverk *Die Interpunktion des Deutschen* (2008) och den förkortade *Interpunktion* (andra upplagan 2020). Utöver Nunberg och Bredel nämns även Bernard Jones datalingvistiska avhandling *What's the point?* (1996), Bilge Says datalingvistiska avhandling *An information-based approach to punctuation* (1998), Alva Dahls litteraturstilistiska avhandling *I skriftens gränstrakter* (2015) liksom populärvetenskapliga *Interpunktion* (2016). Litteraturen kompletteras med en handfull mer skiljeteckensspecifika studier: för kolon Izabela Karhiahos textlingvistiska avhandling *Der Doppelpunkt im Deutschen* (2003a) och artikeln "Halt! Här får ingen passera!" (2003b); för tankstreck Alexander Katourgis korpuslingvistiska masteruppsats *Hur lång tid behöver eftertanken?* (2019) och artikeln *Tankstreck i brödtext och rubriker* (2020) samt Ursula Bredels artikel *The dash in German* (2002). De tre tecknen har också undersökts komparativt i tre studier av Jenny Ström Herold och Magnus Levin (Levin & Ström Herold 2021, Ström Herold & Levin 2022, Ström Herold & Levin 2024), vilka refereras kort. Jag gör också korta hänvisningar till artiklar i antologin *Interpunktion im Korpus* (Scholübbbers & Fuhrhop 2026), som tyvärr publicerades för sent för att kunna behandlas mer djupgående i denna avhandling. Observera att jag i detta avsnitt fokuserar på beskrivningar av skiljetecknens interlexikala, adjunktionella funktioner, eftersom det endast är dessa som är relevanta för tilläggsstrukturen (jämför avsnitt 1.2.2).

I det här avsnittets exempel har jag markerat det aktuella skiljetecknet med grå överstrykning för att öka dess synlighet. Alla acceptabilitetsbedömningar av språkexempel är hämtade från det refererade verket.

2.3.1 Kolonstrukturer

I *Svenska skrivregler* (Karlsson 2017:209) beskrivs kolon med hänvisning till det som följer på tecknet (tillägget), som sägs precisera, exemplifiera, förtydliga eller sammanfatta det föregående (ramen). Kolonet självt får därmed en metakommunikativ funktion, på så sätt att det hjälper läsaren orientera sig i texten (Bredel 2008:195, 201). Jones (1996:91–93) identifierar fjorton former av kolonstruktur, närmare bestämt kombinationer av ankare (inte nödvändigtvis ram) och tillägg, i en korpus på 1,9 miljoner ord engelskspråkig tidnings-text. Jag har sammanställt dem i Figur 2.4 nedan.

ankare	tillägg
nominalfras	nominalfras
nominalfras	sats
nominalfras	prepositionsfras
nominalfras	adjektivfras
prepositionsfras	prepositionsfras
preposition	uppräkningsfras av nominalfraser
verb	uppräkningsfras av nominalfraser
verb	uppräkningsfras av satser
verb	citatsfras
sats	sats
sats	nominalfras
prepositionsfras	sats
participfras	nominalfras
gerundiumfras	nominalfras

Figur 2.4. Jones sammanställning av kolonstrukturformer.

Jones anger inga frekvenser, utan intresserar sig bara för vilka strukturer som är möjliga.¹⁶ Nunberg anger att tillägget ofta har formen av en nominalfras, huvudsats, uppräkningsfras eller ett citat, men att ram, ankare och tillägg i princip kan ha vilken form som helst; tillägget kan rentav omfatta flera meningar, och det kan finnas fler än ett ankare. (Nunberg 1990:29, Nunberg m.fl. 2002:1741–1743; se även Pascual & Virbel 1996:41.)

Begränsningarna på kolonstrukturen är snarare semantiska, menar Nunberg. Närmare bestämt ska tillägget precisera ankaret eller ange ramens orsak eller följd; kolon bör inte användas när relationen bara är additiv eller när tillägget beskriver utan att precisera; jämför (2.9) och (2.10) (Nunberg 1990:30, Nunberg m.fl. 2002:1741, Karhiho 2003a:71, 216).

(2.9) They went to the only man who could help them: Bill Clinton.

(2.10) *They went to Bill Clinton: the only man who could help them.

Nunberg och Nunberg m.fl. ställer också upp två starka begränsningar på kolonstrukturens textuella-grafiska form: kolontillägget får inte vara medialt, och en mening får inte innehålla fler än ett kolon utan en större avgränsning mellan. Beakta (2.11)–(2.13).

(2.11) *He told the press his reason: he did not want [to] have to renegotiate his contract, but he did not give any explanation to the team owners.

(2.12) *A new policy has been instituted: the evaluation will be made by groups that will have only one responsibility: to prepare the year-end reports.

(2.13) The press secretary gave them the rules: they were not allowed to speak to the committee directly; all other members were forbidden to discuss what the committee had decided: a hiring freeze would take place.

¹⁶ Han anmärker dock att mönstret *nominalfras: prepositionsfras* endast förekommer en gång i materialet, och det som boktitel, samt att mönstret *prepositionsfras: sats* främst förekommer i rubriker (Jones 1996:94).

Nunberg menar att (2.11) inte är acceptabel eftersom tillägget endast sträcker sig fram till kommatecknet, och att (2.12) inte är acceptabel eftersom kolontillägget innehåller ytterligare ett kolontillägg.¹⁷ Däremot godtas (2.13) eftersom meningens två kolonstrukturer avgränsas av semikolon (Nunberg 1990:27, 31, Nunberg m.fl. 2002:1738).

Kolonets framåtpekande funktion, menar Bredel, består i att markera att ramen ska läsas som semantiskt (och ibland syntaktiskt) ofullständig, och som en utannonsering av den kompletterande informationen i tillägget.¹⁸ Bredel noterar att kolonramar historiskt innehållit ett element som pekar ut det som följer, och kolon har därefter blivit så pass konventionaliserat i dessa strukturer att det kommit att betraktas som pekande i egen rätt (Bredel 2008:195–199; se även Halliday 1985:33). Dahl jämför kolons framåtpekande egenskap med (de grafiska markeringarna av) rubriker, som också kan sägas rama in brödtexten. Likheten blir särskilt tydlig när en tilläggsstrukturs ram endast består av en fras; Dahl kallar detta för *rubricerande annex* (Dahl 2015:169, 182). (2.14)–(2.15) exemplifierar.

(2.14) Och nu, fångad!

(2.15) Teori, varje flock ska ha en syndabock.

Bredel menar att tillägget är samordnat med ramen i kolonstrukturer, och att strukturen betraktad som en enhet tar ramens projektionstyp, det vill säga att om ramen är en nominalfras och tillägget en huvudsats så är hela strukturen en nominalfras. Hon föreslår också att i en sådan struktur är det icke satsformade segmentet placerat i satsens för- eller efterfält (Bredel 2008:197–198). För- och efterfält är enligt SAG platsen för annex, och kopplingen mellan kolonstrukturer och annex görs direkt av Karhiahö, Bredel och Dahl (se även Zifonun m.fl. 1997), men kan också läsas in hos Nunberg, som jämför kolontillägg med extraponerade relativsatser – SAG (1:168) beskriver extraposition som ”placering som annex”. Bredel menar att kolontillägg såväl som finala annex kan motsvara en tom position i den inre satsen, vilket ett led i förfältet inte kan göra. Annorlunda uttryckt kan ett tillägg motsvara ett utelämnat led i en satsformad ram, som i (2.16), men en ram kan inte motsvara ett utelämnat led i ett satsformat tillägg, som i (2.17). (Bredel 2008:198–201.)

- (2.16) a. Es werden Eier, Zucker und Milch gebraucht.
b. Es werden gebraucht; Eier, Zucker und Milch.
c. *Es werden; Eier, Zucker und Milch gebraucht.
'Det kommer behövas ägg, socker och mjölk'

- (2.17) a. Ein Zelt hatte Erik mitgenommen.
b. Ein Zelt; Das hatte Erik mitgenommen.
c. *Ein Zelt; hatte Erik mitgenommen.
'Ett tält hade Erik tagit med sig'

Det är inte alltid självklart att tillägg är placerade i efterfältet snarare än slutfältet – många liknar objekt och predikativ – men en indikation är att ordinarie satsled inte kan uttryckas efter tillägget, som i (2.16). Bredel menar därför att kolon endast är motiverat när en syn-

¹⁷ Nunberg får mothugg i en recension av Sampson (1992:469–472), som invänder att det inte är svårt att hitta exempel på både mediala och rekursiva kolontillägg i öppna korpusar. Nunberg m.fl. (2002:1738) medger i en fotnot att detta förekommer, men utdömer det som felaktiga regelbrott.

¹⁸ Kraus m.fl. (2026:42) uttrycker detta som att kolon anger för läsaren att ramens kommunikativa mål ännu inte är uppnått, och uppmanar läsaren att lägga till sin förståelse för tillägget i uttolkningen av ramen.

taktisk position hålls av ett segregerat led; tecknet markerar att ett satsled står utanför satsen, vilket tvingar fram en informationsstrukturerande och presenterande funktion hos tecknet (Bredel 2008:101–102). Detta innebär typiskt att tillägget är eller innehåller strukturens rema eller fokus, särskilt om det bara omfattar en fras (Say 1998:36).

Karhiaho menar att både ram och tillägg i typfallet är självständiga språkhandlingar med varsin informationsstruktur. Kolon kan också användas för att markera att ramens rema är utelämnat, eller i allmänhet markera att ramen endast är tema i strukturen, vilket blir särskilt tydligt i falska utbrytningar (*Sperrsätzen*) som (2.18) (jämför SAG 4:519), där kopula utsluts när kolon används – liksom i andra kopulasatser, som (2.19) (Karhiaho 2003a:154–155, 175, 186, 195–196). Jag tolkar detta som att ramen i kolonstrukturer i sin helhet kan vara tema, och tillägget i sin helhet kan vara rema (Katourgi 2022:154–156).

- (2.18) Was mir auffiel: Tatsächlich kommunizieren immer mehr Kids und Teenies handymäßig.¹⁹
'Det som slog mig: Faktiskt kommunicerar allt fler barn och tonåringar mobilledes.'
- (2.19) Beute: 220 Mark.
'Byte: 220 mark.'

Kolon används ofta framför anförda led – 43 % av strukturerna i Karhiahos (2003a:38) tyska material är av det slaget. Ramen behöver dock inte nödvändigtvis vara en typisk anförande sats med sägeverb, utan det kan räcka med en fras eller sats som benämner talaren, talsituationen eller språkhandlingen.²⁰ Kolon kan rentav förekomma mellan en indirekt och direkt anföring (i den ordningen) förutsatt att det är samma talare och talsituation som avses, som i (2.20).

- (2.20) Die letzte Stufe, so verkündet Venus, werde nach Plan im Jahr 2000 erklommen. „Dann führe ich die Weltrangliste an – und meine einzige wirkliche Rivalin wird meine Schwester sein.“
'Det sista steget, meddelade Venus, skulle enligt plan uppnås år 2000: "Då kommer jag leda världstopplistan – och min enda verkliga rival kommer vara min syster."

Gränsen mellan anföring och icke-anföring är inte alltid klar. Kolon kan exempelvis också användas när talaren anför sig själv i den aktuella talsituationen, snarare än att introducera och tala utifrån en annan talsituation – exempel är (2.21) och (2.22). Det kan även anföras verkstitlar och då inte sällan uppträda mellan huvudord och attribut, som i (2.23) (Karhiaho 2003a:28–29, 47).

¹⁹ Karhiaho markerar de analyserade kolonen i sina exempelmeningar med asterisk, som i (i):

(i) Beute*: 220 Mark.

I mina återgivningar av hennes exempel har jag utelämnat dessa asterisker till förmån för överstrykning.

²⁰ Karlsson (2017) och Strömquist (2025) anger att anförande kolon även kan användas vid frågor, utrop eller "generellt yttrande" (Strömquist 2025:50) som inte behöver vara faktiskt anförda. De definierar inte användningsområdet närmre, men i samtliga exempel avslutas ramen med ett kopulaverb vars subjekt benämner tilläggets språkhandling, vilket kan vara en ledtråd. Två exempel från Karlsson (2017:210) återges i (ii)–(iii):

(ii) Deras undran var: Vem avgör vad som är sanning eller lögn i denna sak?

(iii) Min paroll är: Gratis cyklar åt alla!

- (2.21) Wir, die Gesellschaft, sagen dir: Das lassen wir nicht zu, was du da machst.
'Vi, sällskapet, säger dig: Vi tillåter inte det du håller på med.'
- (2.22) Aber ich sag' ja: Wenn die Leute ihr Geld lieber für Reisen ausgeben, sind sie
gezwungen, ein Haus von der Stange zu kaufen. [...].
'Men det säger jag: Om folk hellre lägger pengarna på resor så blir de
tvungna att köpa ett dussinhus. [...].'
- (2.23) Die Bücher trugen den Titel: „Wie werde ich zum Millionär“.
'Böckerna hade titeln: "Hur man blir miljonär".'

Dahl går ytterligare ett steg och menar att kolon, utöver tal och tankar, kan anföra synintryck, som i (2.24) och (2.25). På samma sätt som talaren intar en annan röst vid citat intar hen ett annat perspektiv i dessa strukturer. Dahl (2015:121, 143, 187–188) menar att skiljetecken i regel markerar sådana röstsifften, och används för att strukturera textens många röster, det vill säga dess polyfoni.

- (2.24) Och jag ser, jag ser verkligen: fru Svan står i sitt badrum.
(2.25) Ser han då: en gravid kvinna?

Bredel (2008:202) och Nunberg m.fl. (2002:1744) generaliserar anförande satser som strukturer med syntaktiska luckor; även icke anförande satser kan naturligtvis räknas hit, exempelvis (2.26).

- (2.26) The seminar will cover: superannuation; financial planning; personal insurance; home and investment loans.

Nunberg m.fl. (2002:1744) menar att tillägget i (2.26) är förankrat i ett osynligt *the following topics* eller liknande; luckan motsvarar verbets komplement, och tillägget förankras i den luckan; tillägget är inte i sig verbbkomplement. Det är möjligt att kolon i sig markerar ellips av sådana led, som alltså kan uteslutas även om de råkar vara rematiska i ramen, eftersom de återupptas i tillägget och därmed är redundanta i strukturen som helhet (Karhiahio 2003a:175).

Bredel menar att eftersom kolon markerar att ramen är ofullständig så markerar det också att en valensposition tvingas upp i ramen även om den inte annars är tillgänglig; samtidigt markerar kolon att tillägget fyller den valenspositionen även om det inte annars hade kunnat göra detta. På så vis kan kolon exempelvis tvinga in även en huvudsats i objektsposition, som i (2.27). Om den aktuella positionen redan är fylld markerar kolonet att tillägget också ska fylla samma position, och alltså fungera som apposition, som i (2.28) (Bredel 2008:202–204).

- (2.27) Der Mensch denkt; Gott lenkt.
'Människan spår: Gud rår.'
- (2.28) Sie können mir ein Geschenk machen; gesund zu werden.
'Du kan ge mig en present: att bli frisk.'

Men en satsformad apposition kan också ta hela verbfrasen eller satsen som ankare; då anger tillägget typiskt avsändarens attityd till propositionen, som i (2.29), eller en anvisning om hur den ska förstås som språkhandling, som i (2.30) (Karhiahio 2003a:121–122; jämför SAG 4:456).

- (2.29) Hinter den Türen laufen Leitungen. Hinter einigen hängen auch Sachen von Mitarbeitern; Garderoben mit dem Charme von Stromkästen.
'Det går ledningar bakom dörrarna. Bakom vissa hänger medarbetares saker: kapprum charmiga som elskåp.'
- (2.30) Allerdings ordneten die britischen Verehrer die Can-Musik wie nahezu alles, was zu jener Zeit aus der Bundesrepublik herüberlunte, dem Genre „Krautrock“ zu; ein Label, das Schmidt und seinen Mitstreitern seither anhangt und das sie erbost.
'I alla fall räknar de brittiska anhängarna Cans musik, liksom nästan allt som hördes från förbundsrepubliken på den tiden, till genren "Krautrock": en etikett som Schmidt och hans kamrater sedan dess har fått dras med och som förargar dem.'

Kolon används framför allt utan lexikala relatorer såsom konjunktioner, vilket också innebär att den semantiska relationen inte alltid är tydlig. Att den asyndetiska användningen dominerar gör dock kolon semantiskt markerat; satsrelationer tolkas annorlunda när ett kolon används där det annars hade gått bra med punkt eller komma (Karhiahio 2003a:53, 70–71, 129, 215–216) – kolon tycks vara en pålitlig markör för underordnande textuella relationer, och omöjliggör samordnande (Bücking 2022:466–468). Karlsson (2017:209) och Strömquist (2025:48–49) jämför också kolon med några lexikala uttryck av adverbial eller konjunktionell karaktär: *nämligen, det vill säga, till exempel, såsom, så, så här* och *det här*. Enligt SAG har dessa uttryck det gemensamt att de kan användas för att ange predikativa relationer till semantiskt avgränsade appositioner (som exempelvis identifierar eller exemplifierar ankaret²¹), liksom även explanativa eller konklusiva relationer till olika led (SAG 2:627, 647, 668, 737; SAG 3:114–115), vilket tycks stämma överens med de deskriptiva studiernas bild av kolon. De gånger språkvårdens rekommendationer nämns i den deskriptiva forskningen är det dock främst för att lyfta fram att rekommendationerna inte tillfredsställande speglar det faktiska bruket, varför mer forskning behövs (se exempelvis Karhiahio 2003a:13, Gustafsson 2013:39–40, Dahl 2015:25). I och med att kolon kan användas när information eller formord utelämnas kan det fungera ekonomiserande och skapa mer koncisa och lättlästa texter; kolon kan "signalera rationalitet eller rapphet" (Dahl 2015:179) och göra textstilen "mer levande och variationsrik" (Karhiahio 2003b:176).²²

I sin parallellkorpusstudie studerar Jenny Ström Herold & Magnus Levin (2022) hur kolon översätts i facktexter till och från svenska, tyska och engelska. De ställer upp en funktions-typologi baserad på tidigare studier av Eskesen & Fuglsang (1998) och Gustafsson (2013), och kommer fram till att 43 % av svenska kolon markerar emfas: det föregås av ett ofullständigt led, vilket riktar extra uppmärksamhet mot tillägget (Ström Herold & Levin 2022:245). Hit räknas många anförande strukturer, eftersom ramen typiskt har ett sägeverb utan komplement; citatstrukturer med fullständig ram räknas separat, och utgör 20 % av de svenska kolonstrukturer. Ett intressant resultat av studien är att tyskans emfatiska

²¹ Exemplifierande apposition, liksom kontrasterande och modifierande sådan, kallar SAG för *pseudoapposition*, eftersom dess referent inte är identisk med huvudordets (SAG 3:115).

²² Bücking (2022:445–449) betraktar kolon som en semantiskt neutral markör för (textuell) underordning, till skillnad från lexikala relatorer som i regel också anger det underordnade elementets semantiska roll. de Vries (2009a:58) menar att kolon markerar en typ av (syntaktisk) samordning som är semantiskt separat från additiv och disjunktiv samordning med mera, och kallar detta för *specificerande samordning*. Jag återkommer till detta i kapitel 3.

kolon ofta ersätts i översättning till svenska och engelska; författarna föreslår att emfatiskt kolon används särskilt flitigt i tyskan som ett sätt att bryta ut viktiga satsled utan att ge meningen tyskans svårlästa bisatsordföljd (Ström Herold & Levin 2022:251, 256).

2.3.2 Tankstrecksstrukturer

Liksom kolon beskrivs tankstreck i litteraturen främst med utgångspunkt i tilläggets syntax och semantik, inklusive relationen till ramen (eller snarare ankaret). Samtidigt finns här en mer pragmatisk anstrykning; tankstreck sägs framhäva tillägget, och rentav ange att det ska ses som överraskande, oväntat eller på annat vis kontrasteras mot ramen. Semantiskt karakteriseras tankstreckstillägg snarlikt kolontillägg, på så sätt att båda beskrivs som bestämningar, förklaringar, summeringar eller reservationer, men tankstreck kan också markera ämnesbyten eller ren anakolut (Bredel 2002:140, Bredel 2008:118, Karlsson 2017:192–193, Strömquist 2025:75–76). Katourgi (2019:24–25, 60) betonar att tankstrecket inte skapar dessa effekter, utan används där de redan uttrycks i språket; om tankstreck används där det inte är semantiskt eller pragmatiskt motiverat riskerar det att störa läsningen. Strömquist (2025:114–115) ser även tankstreck som ett alternativ till komma för att markera en avgränsning av mer överordnade strukturer inom meningen, om komma redan används på lägre textnivåer. I så fall, menar hon, är tankstreck ett omarkerat tecken som används av läsbarhetsskäl, snarare än en emfasmarkör.

Till skillnad från kolontillägg kan tankstreckstillägg placeras medialt likväl som finalt. Det att avgränsa ett finalt eller medialt segment framstår nästan som två separata användningar av tankstreck i språkvårdens beskrivningar (Karlsson 2017:214, Strömquist 2025:76; se även Scholübbes 2026:6). Uppdelningen verkar intuitiv på så vis att det vid mediala tillägg rör sig om två tankstreck, men den enda skillnaden är att det högra tankstrecket (liksom de flesta andra skiljetecken) utelämnas om det möter en mer överordnad gräns, som meningens slut (Nunberg 1990:57–62, Nunberg m.fl. 2002:1751–1752.). Jämför (2.31), där relationen mellan ankare och tillägg är densamma oavsett tilläggets linjära position i meningen.

- (2.31) a. We could invite one of the ladies from next door – Miss Savage, for example.
b. One of the ladies from next door – Miss Savage, for example – could be invited.

Tankstreckstillägg kan dock inte vara initiala, utan måste alltid föregås av något element i ramen. Liksom kolontillägg är de inte heller rekursiva och kan inte innehålla fler tankstreckstillägg (Nunberg 1990:32–35); se (2.32).

- (2.32) a. *Holding the bat firmly – her father – himself a former major leaguer – had given it to her – she awaited the pitch.
b. Holding the bat firmly – her father (himself a former major leaguer) had given it to her – she awaited the pitch.

Dahl (2015:179) kallar tankstrecket för ”en vag relationsmarkör” eftersom det kan markera olika semantiska relationer, och Katourgi (2019:24, 33) menar att tankstreck fungerar som en mer kontrasterande ersättare för övriga skiljetecken i texten (se även Truss & Halldin-

ger 2005:198). Bredel vänder sig dock emot den idén: hon jämför tankstreck med kolon och menar att skillnaden mellan tecknen är att tankstreck anger att den syntaktiska uttolkningen fortsätter men att perspektivet ändras, medan kolon anger att uttolkningen bryts men att perspektivet behålls, vilket illustreras i (2.33) (Bredel 2002:144, 2008:207–208).

- (2.33) a. Der Mensch denkt: Gott lenkt.
 b. Der Mensch denkt – Gott lenkt.
 'Människan spår – Gud rår.'

I (2.33) markerar kolonet att det informationsstrukturella temat ska bibehållas genom att hindra tillägget från att bilda en självständig sats, men med tankstreck bibehålls den förväntade syntaxen: strecket markerar att huvudsatsen är slut och att en ny börjar, så de två satserna och språkhandlingarna hålls separata. Bredel (2002:143–144) menar att tankstreck i sig utgör en utannonsering, till skillnad från kolon som bara markerar att ramen ska tolkas som utannonsering. Det avbrott som tankstreck markerar beskrivs som ett produktionsmässigt sådant – avsändaren blir avbruten eller avbryter sig själv – och läsaren uppmanas därmed hejda sin syntaktiska analys för att återuppta den längre fram. Tankstrecket markerar alltså ett tänkt planeringsfel, som i typfallet märks på pausering eller tvekljud i talspråket men som vanligen redigeras bort i skrift. Det är detta som handböckerna syftar på när de beskriver att tankstreck markerar något oväntat, menar Bredel. Att markera det planeringsfelet med ett tankstreck tjänar till att göra den skriftliga kommunikationen mer talspråklig, vilket också förklarar varför språkvården länge kopplat tankstreck till pausering trots att så få texter skrivs för högläsning (Bredel 2002:139–140, 2008:118–119; se även Nunberg m.fl. 2002:1750). Trots det markerade avbrottet menar Nunberg m.fl. (2002:1751) att tankstreckstillägg kan vara semantiskt restriktiva, till skillnad från exempelvis parentestillägg som alltid är icke-restriktiva (jämför dock SAG 4:152). Även Dahl (2015:194) återkommer till en liknande analys, och menar att tankstrecket markerar ett röstskifte även om syntaxen är obruten. Beakta (2.34) och (2.35).

- (2.34) Many of Updike's descriptions of Hollywood – the place – are nicely observed.
 (2.35) Hon kan knappt bärga sej och ser ut att vilja skrika men tvingas viska och jag vet – innerst inne – vad det gäller, vem det gäller.

Nunberg m.fl. (2002:1751) menar att ankaret och tillägget i (2.34) ska utläsas *platsen Hollywood, inte filmindustrin*; med parenteser hade det istället utlästs *Hollywood, som är en plats*. Dahl (2015:170) menar att tankstrecken i (2.35) markerar att tillägget sägs med en annan röst, ett annat medvetandeplan, än övriga satsen, trots att det syntaktiskt kan läsas som ett integrerat adverbial. Däremot menar hon att tankstreck är starkare perspektivskiftande än exempelvis kolon, vilket kanske kan förklara det att tankstreck ses som ett mer enfattiskt tecken (Dahl 2015:143). Till skillnad från det framåtppekande kolonet ser Dahl tankstreck som ett flexibelt tecken som kan peka åt olika håll, alltså åsyfta och avgränsa såväl ram som tillägg. Bakåtppekande tankstreck kan ses som ett omvänt kolon, som anför ramens citat, tanke, sinnesintryck eller känsla (Dahl 2015:181–183); se (2.36)–(2.37).

- (2.36) Jag måste ge mig ut och möta någon annan – det står helt klart för mig.
 (2.37) "Lomonosovs öden är inriktade på framförande i stora slottssalar" – en sådan mening läser jag och den ger mig en formlig stöt av lycka: å, nu uppenbarar sig ett sammanhang!

Katourgi (2019:51–53, 2020:120–121) menar att tankstreck används i tidningsrubriker för att avgränsa bakgrund från nyhet; ett exempel är (2.38). Men det kan också avgränsa ett bakgrundande finalt adverbial, som i (2.39), eller ett satsekvivalent led som innefattar temat, vilket då också kan utelämnas från det i övrigt satsformade tillägget, som i (2.40).

- (2.38) Familjen flydde från Venezuela – nu ska de utvisas från Sverige
 (2.39) Utskällda förslaget blir verklighet – efter 16 år
 (2.40) Guldbagge-stjärnan häktad – talar ut från Thailand

Enligt Katourgi (2019:56) har tankstreck ingen koppling till oväntad information eller nyhetsvärde i brödttext, dock ibland i nyhetsrubriker. Men tankstreck kan också sättas in i rubriker av helt andra skäl, till exempel för att fylla ut den typografiska satsbredden och alltså eliminera horisontella tomrum. Jones (1996:93–95) anmärker att reglerna för vilka mönster som kan uppstå kring tankstreck är något mer komplexa än för kolon. Mönstren i sig är dock relativt rättframma, och presenteras översatta i Figur 2.5.

ankare	tillägg
verbfras	verbfras
sats	sats
prepositionsfras	prepositionsfras
adjektivfras	adjektivfras
nominalfras	nominalfras
sats	prepositionsfras
nominalfras	verbfras
sats	nominalfras
nominalfras	sats
nominalfras	prepositionsfras

Figur 2.5. Jones sammanställning av tankstrecsstrukturer.

De första fem typerna visar främst att ankare och tillägg i tankstrecsstrukturer ofta har samma syntaktiska form, och de senare fem visar att nominalfraser och satser också kan förankra tillägg av olika form. När tankstreck avgränsar likformiga led kan relationen mellan dem ofta vara samma som mellan led i uppräkningskonstruktioner, och tankstreck används alltså konjunktionellt, istället för komma (Jones 1996:94–97). I Says (1998:24) engelska material är det andra ledet oftast en nominalfras, och något mer sällan en huvudsats eller prepositionsfras; prepositionsfraser är oftare mediala, medan nominalfraser oftare är finala. Enligt Say (1998:28, 41) är de finala tilläggen mer informatoriskt prominenta, men det har att göra med att fokuserad information i allmänhet placeras finalt; de mediala tilläggen ser hon som mindre prominenta – parentetiska – även om de förankras i ramens fokus. Jämför (2.41)–(2.43).

- (2.41) In addition, the Cray-3 will contain 16 processors – twice as many as the largest current supercomputer.
 (2.42) The department said orders for nondurable goods – those intended to last fewer than three years – fell 0.3% in September to \$109.73 billion after climbing 0.9% the month before.

- (2.43) They showed up, but didn't—or couldn't—challenge.

Tankstreck fungerar alltså inte nödvändigtvis emfatiskt i sig självt; tecknet blir snarare ett sätt att markera brott mot skriftnormen och den förväntade syntaxen.

Satstopologiskt tycks tankstreck kunna placeras friare än kolon, men Katourgi (2019:41) visar att tecknet nästan alltid används för att avgränsa en huvudsats från ett optionellt led eller en andra huvudsats, snarare än mellan bundna satsled. Nunberg m.fl. (2002:1751) menar dock att tankstrecket tvärtom kan användas vid syntaktisk integrering för att bevara den väntade syntaxen men markera restriktiv betydelse eller påbörja en ny språkhandling – det som språkvården kallar oväntat. Bredel (2008:208–209) menar att tankstreck anger att en huvudsats avslutas snarare än fortsätter, till skillnad från kolon.

Ström Herold & Levin (2024) tillskriver tankstreck (eller snarare tankstreckstillägget) fem funktioner: det kan markera synonym, specificering, läsartilltal, gardering eller skribentkommentar. De tre senare funktionerna kategoriseras som interpersonella, och författarna menar att det är just i dessa funktioner som tecknet får sin emfatiska anstrykning. Men förekomsterna utgör en minoritet i deras material, till förmån för de innehållsliga funktionerna synonym och specificering, av vilka den senare är vanligast (Ström Herold & Levin 2024:269–271).

2.3.3 Parentesstrukturer

Beskrivningarna av bågpareser har många likheter med dem av kolon och tankstreck: parentes sägs avgränsa synonymer, förtydliganden och kommentarer. Men till skillnad från kolon och tankstreck beskrivs parentes i regel som ett sätt att bakgrunda tillägget, alltså markera det som mindre viktigt, jämfört med det framhävande tankstrecket och det neutrala kommat (parentes jämförs mer sällan med kolon). Enligt Say (1998:43) uppstår den bakgrundande effekten även om andra språkliga signaler tyder på att tillägget skulle vara fokuserat eller betoningsbart. Parentesen särställer sig också i det att båda tecken alltid sätts ut, även om de möter ett skiljetecken i en överordnad gräns (som i meningslut).²³ Till skillnad från andra tillägg ska parentestillägg vara möjliga att utelämnas utan negativ inverkan på ramtextens syntax, informationsstruktur eller sanningsvillkor, vilket också innebär att parentestilläggen inte är tillgängliga för referens eller kongruens i ramtexten. Detta tyder enligt Nunberg (1990:104–105) på en hos parentestillägget semantisk funktion att inte inkorporera sitt innehåll i texten, vilket också innebär att parentes, till skillnad från tankstreck, alltid tvingar fram en icke-restriktiv tolkning av tillägget (Say 1998:40–43, Bredel 2008:140–142, Karlsson 2017:193, Strömquist 2025:115, Bredel 2020:63–64). Jämför exempel (2.44)–(2.46), som kommer från Nunberg 1990.

- (2.44) ??They handed us over to a detective [whose name, ominously, was Frame]. We asked Frame whether we would be allowed to go back to the hotel.

²³ Parentestecken, citattecken, utropstecken och frågetecken är de enda skiljetecken som aldrig försvinner, eller absorberas, om de möter andra tecken. Nunberg (1990:62, 66) noterar att de två förstnämnda alltid förekommer i symmetriska par – och att även de två sistnämnda gör det i ett fåtal språk (som spanska och galiciska).

- (2.45) a. She came in carrying a loaf of bread – and a jug of wine – and set them on the table.
 b. *She came in carrying a loaf of bread (and a jug of wine) and set them on the table.
- (2.46) a. John won at Indianapolis – and Mary came in second at Daytona – in the same car.
 b. *John won at Indianapolis (and Mary came in second at Daytona) in the same car.²⁴

Att parentes utesluter restriktiv tolkning blir särskilt viktigt när skrivreglerna förespråkar satskommatering, eftersom kommatecken i sådana fall inte kan användas för att särskilja icke-restriktiva relativsatser från restriktiva sådana (Bredel 2008:142; jämför även Levin & Ström Herold 2021:131–132, 139–141). Bredel illustrerar med (2.47)–(2.48).

- (2.47) Meine Eltern (die gestern erst zurückgekommen sind) wollen schon wieder.
 'Mina föräldrar (som kom tillbaka så sent som igår) vill åka igen.'
- (2.48) *Jeder Amerikaner (der einen Jeep hat) fährt auch damit.
 'Varje amerikan (som har en Jeep) kör den.'

Eftersom parentestillägget inte är tillgängligt för omgivande text blir strukturer som b-varianterna av (2.45) och (2.46) olämpliga, och eftersom de tvingar fram icke-restriktiv tolkning fungerar inte heller strukturer som (2.48).

Parentestillägg har också en större formvariation än andra tillägg.²⁵ Beakta (2.49)–(2.54).

- (2.49) He presents a (pseudo-) formal analysis of the construction.
- (2.50) sieb(en)tens
 'för det sjunde'
- (2.51) One answer might be that only different (sequences of) pitch directions count as different tones with respect to the inventory.
- (2.52) Southern liberals (there are a good many) often exhibit blithe insouciance.
- (2.53) Amazingly, only about 500,000 legal immigrants entered the US in the whole of the 1930s. (In those days there was little illegal immigration.)

I (2.49) är tillägget ett affix, och i (2.50) bara bokstäver i en alternativ ordform. (2.51) visar att tillägget inte ens behöver utgöras av en fullständig fras. Inskottet kan också vara en komplett huvudsats, som i (2.52), liksom det kan vara en eller flera kompletta meningar – men i så fall uttrycks det utanför rammenings gränser, som i (2.53) (Nunberg 1990:32, Nunberg m.fl. 2002:1748, Bredel 2020:64). Som alla tillägg är parentestillägg segregerade från ramen, men de har också olika möjlighet att integreras; ibland kan parentestecknen strykas helt, som i (2.49)–(2.51). De tillägg som kan integreras är därmed också linjärt placerade på den syntaktiskt passande positionen, vilket kan innebära att de som i dessa fall

²⁴ I vissa sammanhang kan tolkningsproblem uppstå oavsett om inskottet uttolkas med övriga satsen eller inte. Nunberg ger exempel (iv):

(iv) a. ?John (and perhaps his wife) is planning to attend.
 b. *John (and perhaps his wife) are planning to attend.

Ett liknande exempel för kommaavgränsad apposition ger Lasersohn 1986 (i Heringa 2011:4–5), här (v):

(v) a. My friend Fred lives in Pittsburg and so does my friend Dave.
 b. *My friend, Fred, lives in Pittsburgh, and so does my friend, Dave.

²⁵ Jones 1996 behandlar inte parentes, varför ingen figur återges här.

hamnar framför eller till och med inuti sitt ankare. Dessa tillägg, menar Yildirim (2026:99), kan också vara restriktiva, och parenteserna markerar bara att de inte är nödvändiga för förståelsen. Men trots att dessa tillägg kan stå framför ankaret kan de aldrig stå initialt i den grafiska meningen, om än i satsen; se (2.54) (Nunberg 1990:32, Nunberg m.fl. 2002: 1749; jämför dock Yildirim 2026:84).

- (2.54) a. *(Not surprisingly) she rejected his offer
 b. but (not surprisingly) she rejected his offer
 c. It seems that (not surprisingly) she rejected his offer.

Nunberg (1990:116–118) jämför parentes med citattecken, en jämförelse som Bredel (2008) vidareutvecklar. Hon menar att båda används för anföring av olika slag: citattecken markerar ett (viktigt) citat från en yttre kontext, medan parentestecken anger en (mindre viktig) kommentar från textens produktionskontext (snarare än lästillfället). Annorlunda uttryckt: ”citattecken markerar det främmande i det egna; parentes det egna i det främmande” (Bredel 2008:148, min översättning). Parentestillägg kan utgöras av syntaktiskt självständiga inskott som påminner om fotnoter; Bredel kallar detta för *kommentarsparentes* (*Kommentierungsklammer*). Men parentestillägg kan också vara syntaktiskt osjälvständiga, vilket inte är möjligt i fotnot; jämför (2.55) och (2.56) nedan.

- (2.55) Dann haben sie Hartmut (schon lange Schriftexperte) berufen.
 'Då utsåg de Hartmut (skrifteexpert sedan länge).'

- (2.56) *Dann haben sie Hartmut¹ berufen.

¹ schon lange Schriftexperte

Bredel kallar detta för *konstruktionsparentes* (*Konstruktionsklammer*), och menar att den är en grammatikalisering av den mer ursprungliga kommentarsparentesen (Bredel 2008: 139–140, 147–148), som också ska kunna förekomma initialt (Yildirim 2026:84). Utöver uppdelningen i kommentars- och konstruktionsparenteser noterar Bredel att tecknen kan kategoriseras efter huruvida de gäller innehåll eller struktur (på ord- eller textnivå), och ställer upp en fyrfältare som den i Figur 2.6 (Bredel 2008:148, 2020:64). Översättning och svenska exempel är mina.

	Kommentarsparentes	Konstruktionsparentes
Nivå	språkbruk	språkssystem
innehåll	Alice drack te (sencha)	Alice drack (grönt) te
struktur	Alice drack te (jfr s. 13)	Alice drack te(et)

Figur 2.6. Bredels fyrfältare över parentesens funktioner.

Nunberg (1990), Bredel (2008) och Dahl (2015) betraktar parenteserna som en markör för en alternativ textnivå, som snarare rör läsarens förståelse (eller anger ett alternativt sakinnehåll). I ramtexten kommunicerar en kovert skribent med en kovert läsare – jämför Ecos (1979) modellläsarbegrepp – men i parentestillägget blir skribenten overt och vänder sig direkt till läsaren, som därmed också görs overt (och positioneras som just läsare). Tilläggets innehåll kan vara överflödigt information för modelläsaaren, och står där för att hjälpa andra läsare, som i (2.57) och (2.58), men även det motsatta kan gälla, som i (2.59) och (2.60).

- (2.57) He made his remarks to (then Secretary of State) Henry Kissinger.

- (2.58) Among these will be the unit set (that is, the set with one member).
- (2.59) Clearly (any utterance of) the sentence *It is raining* will be true only if it is raining when the (utterance of the) sentence is spoken.
- (2.60) Season with salt (unless pork fat is cured), nutmeg, allspice and cayenne; mix in eggs.

Parentestillägget ses alltså som en direktlänk mellan den overta skribenten och läsaren, som inte ger avtryck i informationsutbytet mellan de koverta rollerna (Nunberg 1990:110–114; Dahl 2015:122, 126, 157, 192, 194–195, 206; se även Levin & Ström Herold 2021:127–131). Bredel (2008:142–149) uttrycker det som att *vetande* behandlas i texten i stort, och *förståelse* inom parentes.

När modelläsaren möter tilläggsstrukturer som dessa kan hen mentalt stryka tillägget – och när den alternativa läsaren möter dem kan hen mentalt stryka parentestecknen eller ersätta ankaret med tillägget. Bredel menar att parentes ger upphov till två läsningar som ska förstås parallellt, till skillnad från tankstreckstillägg som ska förstås linjärt (Bredel 2008:147). Strukturerna (2.57) och (2.58) ovan har alltså samtidigt de två läsningar som anges i (2.61) respektive (2.62) nedan (Nunberg 1990:112). I Levin & Ström Herolds (2021: 127–131) svenskspråkiga material anger 73 % av parentestilläggen sådana sakförtydliganden.

- (2.61) a. He made his remarks to Henry Kissinger.
b. He made his remarks to then Secretary of State Henry Kissinger.
- (2.62) a. Among these will be the unit set.
b. Among these will be the set with one member.

Dahl betraktar parenteserna som en konventionell markör för röstkifte (Dahl 2015:116, 143, 186, 215). Ett tydligt exempel hämtar hon från Fredrik Ekelunds roman *Fadevår*, som varvar ett barns perspektiv med ett vuxet. I ett parti i barnspråksinfluerad stil kan det komma in ett parentestillägg (i petitstil) som förtydligar på ett vuxet fackspråk, se (2.63), och i ett parti skrivet ur det vuxna perspektivet kan det komma in ett barnsligt associationstänk i parentes, se (2.64) (Dahl 2015:136, 140–141, 151–152).

- (2.63) Limhamn (Linné använde sig av *Limnhamn* och ordet *Kalkhamn*; Hellq., *lim* = fsv. *lim*, *lim*, *kalk*; isl. *lím*; da. *lim*; eng. *lime*; lat. *limus*) är en egen värld, en egen liten stad, ett Inte-Malmö, som vi kommer till när vi cyklar till skolan och Åke är en riktig limhamnare.
- (2.64) De vet att jag är författare (förljugare) och verkar tycka om att guida runt i författarens barndomshus (barndomsljus).

Parentestillägg kan också ange de omständigheter som motiverar ankarets uttryck, det vill säga varför ankaret uttrycks, eller varför det uttrycks på det sättet. Då innehåller inskottet i allmänhet (den förmenta) avsändarens egna, subjektiva tankar, som i (2.65)–(2.67).

- (2.65) “Oh, my dears, what do you think? You’ll never guess. A woman’s been here asking me for her husband. Her what?” (Helen was fond of supplying her own surprise.) “Yes, for her husband, and it really is so.”
- (2.66) The songs on this LP, produced by Mitchell Froom, are often more inventively presented and even at times (dare we say) Beatlesque.
- (2.67) Mr Kenge now retired and Richard with him, to where I was, near the door, leaving my pet (it is so natural for me [to call her thus] that again I can’t help it!) sitting near the Lord Chancellor...

Nunberg (1990:117–118) anmärker med (2.68) att detta är den första typ av parentestillägg som barn behärskar när de lär sig skriva.

- (2.68) At lunch I played with Jonas. I kild him (pretend).

Slutligen kan nämnas parentestillägg som endast består av utropstecken eller frågetecken. Även dessa ska i sammanhanget betraktas som fristående, kraftigt reducerade avsändarkommentarer, menar Bredel (2020:63).

- (2.69) Sie hatte 1,5 (!) Promille im Blut.
'Hon hade 1,5 (!) promille i blodet.'

- (2.70) Er hatte siebzehn (?) Kinder.
'Han hade sjutton (?) barn.'

Parentestecken avgränsar alltså tilläggsinformation och markerar denna som mindre viktig, undgänglig för sammanhanget och (i typfallet) modelläsa-rens förståelse. Därmed markerar tecknen att tillägget ska tolkas icke-restriktivt eller som alternativ till ramen. Ramen kan i sin tur ha i princip vilken form som helst, inklusive affix och hela meningar. Men parentes kan också markera röst- och perspektivskiften på en metaberättelsenivå, och även om dessa förvisso kan vara undgängliga för det övergripande resonemanget kan de skänka en text ett större djup med en ny infallsvinkel eller en annan dimension, som i sig också kan vara relevant och forma förståelsen för den övergripande texten.

I många sammanhang tycks parentestecken alltså uttrycka en interpersonell funktion (jämför Bredel 2008 och Levin & Ström Herold 2021): de tjänar till att underlätta för läsaren, vända sig direkt till läsaren eller framhäva (eller förhäva) skribenten av någon anledning, till exempel genom att kommentera språkhandlingen i det omgivande yttrandet. Parentes är dock inte lika utpräglat interpersonellt som tankstreck, att döma av Ström Herold & Levin (2024:270–271).

Till skillnad från tankstreckstillägg kallas parentestillägg av språkvården för *inskott* oavsett position i meningen, något som kanske beror på att båda parentestecken alltid sätts ut. Men i allt väsentligt rör det sig om samma typ av tillägg som de som avgränsas av tankstreck och kolon. Samtidigt finns olika bruk av parentes, som tycks olika jämförbara med kolon och tankstreck. Parentestillägg kan nämligen också hänföra sig till ramens form: Nunberg m.fl. (2002:1748–1749) och Bredel (2008:147–148) menar att även ett tillägg som pluralsuffixet i (2.71) leder till alternativa läsningar, jämförbara med mer utvecklade tillägg: inskottet innebär inte bara ett affix, utan att en mening som (2.71) egentligen omfattar de två propositionerna i (2.72).

- (2.71) Any file(s) checked out must be approved by the librarian.
(2.72) a. 'Any file checked out must be approved by the librarian'
b. 'Any files checked out must be approved by the librarian'

När de två propositionerna uttrycks i samma mening (samma informationsgrupp, för att tala med Levinson) rationaliseras all redundant information bort, och till slut återstår bara det pluralmorfem som särskiljer dem.

2.4 Sammanfattning

I beskrivningarna av kolon, tankstreck och parentes framträder några egenskaper som tycks vara gemensamma för de tre skiljetecknen, eller snarare för de tilläggsstrukturer som tecknen ingår i. Tecknen kan sägas avgränsa två textsegment från varandra, där det ena vidareutvecklar det semantiska innehållet i det andra, eller förtydligar det som yttrande. Ofta kan de två segmenten läsas som hämtade från olika avsändarperspektiv eller textuella dimensioner, och skiljetecknen kan därmed sägas fungera som markör för dessa skiften och utnyttjas för att vända sig mer eller mindre direkt till läsaren. Kolon beskrivs som ett tecken som riktar uppmärksamhet och öppnar för omtolkning, tankstreck som ett tecken som presenterar och framhäver, och parentes som ett som bakgrundar och avgränsar optionell information.

3 I gränslandet mellan syntax och text

Tilläggsstrukturen och dess segment tycks på många sätt balansera på – eller överskrida – gränsen mellan syntax och text, vilket komplicerar ingången till analysen. Innan jag kan ta fram en analysmodell behöver jag alltså närmare utreda segmentens ontologiska status, det vill säga vad ram och tillägg egentligen är, i syfte att välja ett teoretiskt ramverk för avhandlingens stora empiriska analysavsnitt. I föreliggande kapitel utreder och diskuterar jag således olika egenskaper hos tilläggsstrukturerna och deras segment, eller närmare bestämt hos olika syntaktiska konstruktioner som i skrift kan uttryckas i tilläggsstrukturer. Därmed ger kapitlet tentativa svar på avhandlingens första och andra fråga – *vad karakteriserar tilläggsstrukturens segment?* och *hur förhåller sig segmenten till varandra?* – för att lägga en stabil grund för den stora kvantitativa analysen i avhandlingens senare del, där dessa frågor besvaras igen med utgångspunkt i ett autentiskt korpusmaterial. I detta kapitel besvaras frågorna istället med utgångspunkt i den teoretiska litteraturen.

Tilläggsstrukturer är komplexa meningar som ofta involverar konstruktioner som kan sägas befinna sig utanför satsens nivå; denna avhandling måste därmed teoretiskt placera sig i gränssnittet mellan syntax och textlingvistik, ett område som kan kallas textgrammatik. För detta lutar jag mig i huvudsak mot två teoretiska ramverk: traditionell grammatik enligt *Svenska Akademiens grammatik* (Teleman m.fl. 1999, hädanefter SAG), och systemisk-funktionell grammatik och textlingvistik enligt den fjärde upplagan av *Introduction to functional grammar* (Halliday & Matthiessen 2014, hädanefter IFG 2014), med vissa strukturella inslag från *The texture of discourse* (Renkema 2009).

Från och med detta kapitel använder jag särskilda grafiska markeringar i exemplen för att framhäva (det jag analyserar som) ankare och tillägg. Tillägg, inklusive skiljetecken, markeras med grå överstrykning, och ankare markeras med understrykning. Ramen ges ingen särskild markering. Ibland kan segment utanför tilläggsstrukturen inkluderas för kontext; dessa sätts då i grå text. Vid syntaktiska analyser markeras ellips med grå text och genomstrykning. (3.1) illustrerar: här börjar tilläggsstrukturen efter kommatecknet, ordet *te* fungerar som ankare och *särskilt grönt* är tillägg, med det upprepade ordet *te* eliderat.¹

(3.1) Alice dricker inte kaffe, men hon älskar te – särskilt grönt ~~te~~.

¹ Jag använder *elidera* ('utelämna') som verbform av *ellips*, ett bruk som är vanligt i den engelskspråkiga litteraturen (*elide*), trots att orden är etymologiskt obesläktade. Termen används annars inom fonologin, om utelämnning (elision) av språkljud.

Acceptabilitetsbedömningarna av de konstruerade exemplen² tar stöd i enkätsvar från 94 personer med svenska som förstaspråk och utbildning på högskole- eller universitetsnivå (i icke-språkvetenskapliga ämnen). Enkätundersökningen ingår inte som en självständig del i analysen, utan genomfördes för att säkerställa att mina intuitioner stämmer överens med andra språkbrukares.

I avsnitt 3.1 presenterar jag några modeller för textlingvistisk relationsanalys och diskuterar hur väl dessa fungerar för att analysera tilläggsstrukturer. I 3.2 ges en överblick över några syntaktiska konstruktioner som ofta uttrycks som tilläggsstrukturer, och i 3.3 utreder jag språkhandlingsstatus hos segmenten i dessa konstruktioner. Avsnitt 3.4 utgör en textlingvistisk utblick, och kapitlet sammanfattas i avsnitt 3.5.

3.1 Textlingvistisk analys av tilläggsstrukturer

I detta avsnitt beskrivs mitt val av textlingvistisk teori och analysmodell för analys av textuella relationer. Kolon, tankstreck och parentes har av flera beskrivits som semantiskt tunga tecken som bidrar till den lokala textstrukturen (Quirk m.fl. 1985, Meyer 1987, Bredel 2008, Strömquist 2008, Patt 2013), vilket torde öppna för analys av dem som konnektivbindande verktyg. Samtidigt vet vi att ram och tillägg inte behöver vara huvudsatser, utan kan ha många olika former (Nunberg 1990, Bredel 2008). Detta medför ett teoretiskt och metodologiskt problem, för de flesta gängse textlingvistiska analysmodellerna förutsätter att det minsta textsegmentet är satsen eller meningen; icke satsformade delar av meningar behandlas inte som textsegment, och textbindande relationer kan därmed inte utgå från dessa. Men om det stämmer att kolon, tankstreck och parentes medför textstrukturerande semantik kan man fråga sig om inte de gängse analysmodellerna i själva verket har en förenklad syn på textstruktur.

Dale (1992) ser samma problem när han efterlyser textstrukturella (*discourse structural* i hans termer) studier med fokus på interpunktionen. För att studera interpunktion behövs en teori som kan granska struktur både på och under meningsnivån, menar han, för det är uppenbart att olika skiljetecken kan göra att ett och samma textelement i skrift uttrycks som en egen mening eller som del av en annan, med snarlik relation till omgivningen (Dale 1992:118; jämför Levinson 1985). Som exempel lyfter Dale frågan om anaforiska relationer *inom* komplexa meningar kan beskrivas på samma sätt som dito *mellan* meningar eller större textsegment. Det verkar nämligen inte vara möjligt att syfta på eller kongruera med ett element som står i ett parentestillägg, vilket Dale ser som ytterligare ett argument för att studera textrelationer även under meningsnivån. Han menar att satsen eller meningen inte kan vara textens minsta enhet, och frågar sig om det verkligen finns en skarp gräns mellan text och syntax (Dale 1992:117–119; se även Blühdorn 2008).

² Grad av acceptabilitet markeras på konventionellt vis med framförställd asterisk (*) för grammatiskt eller syntaktiskt oacceptabel, nummertecken (°) för semantiskt eller pragmatiskt oacceptabel, frågetecken (?) för tveksam acceptabilitet och dubbla frågetecken (??) för starkt tveksam, samt procenttecken (%) för oenig bedömning bland informanterna. Acceptabla strukturer är omarkerade.

Det torde alltså vara relevant att behandla ram och tillägg som segment i textstrukturen, trots att de inte nödvändigtvis är satsformade utan definieras helt grafiskt. Tilläggsstrukturens segment tycks på vissa sätt förhålla sig till varandra som satser eller meningar, vilket i sig kan ha lett till att kolon, tankstreck och parentes beskrivs som textstrukturande. Om det å andra sidan skulle visa sig svårt att analysera tilläggsstrukturer med textlingvistiska verktyg, eller om resultaten blir intetsägande, kan det vara ett argument mot en sådan segmenteringsprincip, men den måste alltså prövas. Sannolikt är att vissa (typer av) ramar och tillägg lättare fogar sig in i en textlingvistisk (eller textgrammatisk) analys än andra. Ett sådant resultat skulle leda till att man kan peka ut skilda undertyper av ramar och tillägg, eller tala om olika grad av syntaktisk och pragmatisk självständighet som textsegment. Vilka de undertyperna är och hur de samvarierar med syntax, semantisk relation och val av skiljetecken blir i så fall viktiga fördjupningsfrågor för studien. Frågan om segmentens självständighet utforskas närmare i avsnitt 3.3.

Ur textlingvistiskt perspektiv kan det alltså vara ett problem att många modeller explicit segmenterar på satsnivå eller högre. En modell som kringgår problemet är William Manns & Sandra Thompsons (1986–1988) *rhetorical structure theory* (RST), en ursprungligen datalingvistisk modell som studerar retoriska relationer i text. Teorin definierar inte storleken på de relaterade textsegmenten, utan understryker att olika studier kan göra olika segmenteringar för sina syften (Mann & Thompson 1986:2, 1987a:101). RST utgår visserligen från huvudsatsen och uppåt, men det finns inget som utesluter en grafisk segmentering utifrån skiljetecken istället för en mellan satser; detta utnyttjas av Say (1998). De retoriska relationerna i RST gäller huvudsakligen asymmetriska par av kärna-satellit (*nucleus-satellite*), där kärnan är den mer prominenta och centrala textenheten, och satelliten något som ger stöd åt kärnan. Satelliten, men inte kärnan, ska kunna strykas utan att huvudsyfte och kohesion i det lokala textpartiet går förlorade (Mann & Thompson 1986:6, 1987a:82).³ Patt (2013:246) och Dale (1992:118–119) ser tydliga paralleller mellan kärna-satellit-strukturen och tilläggsstrukturer; med mina termer skulle ramen i typfallet motsvara kärna och tillägget satellit. Say (1998) gör dock ingen sådan begreppskoppling i sin RST-analys av skiljetecknen, och som nämndes i kapitel 2 kan även ramen vara perifer, alltså satellit, till ett informationsmässigt tungt tillägg, alltså kärna. Begreppsparen är sålunda inte desamma.

I artikeln *RST Revisited* (2008) menar Manfred Stede att distinktionen kärna-satellit i grund och botten är problematisk. Han identifierar inte färre än tio olika faktorer som påverkar bedömare när de ska avgöra vilket av två textsegment som utgör kärna i en RST-analys. Faktorerna delas upp enligt vilken av fyra språkliga dimensioner de hänför sig till: två faktorer gäller textens intention, fyra gäller textens temaproggression, tre är lexikogrammatiska och kan därmed samförekomma med andra, och den sista faktorn är avhängig den retoriska relationen mellan de aktuella segmenten. Denna sista faktor är den enda som RST uttryckligen definierar: kärnan ska identifieras utifrån relationen mellan segmenten, inte tvärtom. Stede (2008:40–43) poängterar att det inte i sig är ett problem att flera faktorer spelar in i bedömningen, men eftersom de verkar på olika språkliga nivåer betvivlar han att de skulle kunna påvisa samma fenomen. Flera informanter i hans studie tycker

³ RST räknar också med ett fåtal relationer som är flerkärniga och alltså symmetriska, exempelvis den mellan uppräknade led i en lista.

också att det är problematiskt att RST kräver att (minst) en kärna identifieras i varje retorisk relation, för vissa textpartier i vissa texttyper tycks helt enkelt inte förhålla sig till varandra på det sättet. Sammantaget måste Stede (2008:47–48) ifrågasätta kärnbegreppets relevans för den strukturella analysen i RST. I artikeln *Rhetorical structure theory: Looking back and moving ahead* (Taboada & Mann 2006:431), medförfattad av en av upphovspersonerna bakom RST, medger författarna också att kärnbegreppets obligatorium kan vara problematiskt för vissa retoriska relationer.

Men potentialen för godtycklighet i bedömningen är ett problem som sträcker sig bortom etiketteringen av kärna och satellit, och bortom RST. Olika bedömare kan ofta göra helt skilda tolkningar av en relation, eller en hel text, på lika goda grunder – helt inom en teoris ramar (Mann & Thompson 1988:265, Stede 2008:51; jämför den Ouden 2004:26–28). Bland annat kan detta knytas till det faktum att RST och många andra modeller bara tillåter en enda relation mellan två segment, men text är ofta mer komplext än så. Till exempel kan en proposition som *bevisar* en annan samtidigt ange dess orsak – två olika retoriska relationer som inte samtidigt kan tillskrivas enligt RST. Begränsningen till en relation medför att olika personer gör olika bedömningar om vilken relation som är den mest framträdande (eller olika bedömningar av vilken av relationerna som *egentligen* föreligger) istället för att ange flera.

Här kan nämnas *segmented discourse representation theory* (SDRT) av Nicholas Asher & Alex Lascarides (2003), en av de mer framgångsrika modeller som inspirerats av RST.⁴ Modellen är strikt formell och bygger på en kombination av logiska system, vilket borde minimera eventuell godtycklighet i bedömningen. Emellertid har SDRT kritiserats för att vara för generell: till exempel kan den sätta samma etikett på relationer som framstår som pragmatiskt olika, och även här tillåts bara en relation mellan segment som trots allt kan uppvisa flera textuella kopplingar (jämför Bateman & Rondhuis 1997:12).

Taboada & Mann (2006) tillstår att det kan finnas skäl att i RST tillåta två samtidiga relationer mellan två segment, förslagsvis en relation vardera från teorins två huvudgrupper, ämnesmässiga (*subject matter*) och presenterande (*presentational*) relationer (Taboada & Mann 2006:442–443, jämför Mann & Thompson 1988:256–257). Mann & Matthiessen (1991) relaterar den grupperingen till de ideationella och interpersonella metafunktionerna i den systemisk-funktionella grammatiken (SFG).⁵ Mann & Thompson (1988:256) och Taboada & Mann (2006:438) ser fördelar med en hierarkisering av relationerna inom dessa två grupper, men har själva inte funnit någon övertygande princip att ställa upp en sådan hierarki utifrån. De tar dock särskilt upp Batemans & Rondhuis (1997) syntes av RST, SDRT samt *conjunctive relations* (Martin 1992).⁶ Bateman & Rondhuis jämför de tre teorierna genom att tillämpa dem på samma text, och tar vara på deras respektive förtjänster i en sammanlagren modell. Deras modell har tre delar: ideationellt, interpersonellt och textuellt syfte hos de retoriska relationerna, en uppdelning starkt influerad av SFG. Kopplingen mellan

⁴ SDRT är en vidareutveckling av DRT (Kamp 1981) med inslag av RST. SDRT introducerades i Asher 1993.

⁵ Mann & Matthiessen (1991) använder benämningen *systemic linguistics*.

⁶ Martin 1992 bygger i sin tur på Halliday & Hasan 1976.

RST och SFG görs explicit i Mann & Matthiessen 1991, Mann m.fl. 1992 samt i SFG:s standardverk IFG 2014.

Dessa framträdande modeller för analys av semantiska eller textuella relationer tycks alltså konvergera i systemisk-funktionell grammatik. SFG (liksom svensk textforskning) har sin grund i socialsemiotiken, vilket innebär synsättet att alla uttryck – även minsta skiljetecken – påverkar textens betydelse, och betydelsen uppstår först i möte med mottagaren. Avsändarens röst är alltså bara en av många, och texten är dialogisk och polyfon (Kristeva 1980, Fairclough 2003; jämför Bachtin 2010). Också jag ansluter till detta synsätt, och menar exempelvis att det att en tilläggsstruktur uttrycks just som tilläggsstruktur (snarare än ett sammanhängande segment eller som två separata meningar) är betydelsefullt och i sig värt att studera. Det socialsemiotiska synsättet på text är mindre kompatibelt med RST, som bygger på att bedömarens ska identifiera eller återupptäcka skribentens avsikter; alla relationsanalyser uttrycks som att bedömarens ser en viss intention som sannolik (Mann & Thompson 1986:4–5, 1987b:4–5, 1988:245–246; se även Taboada & Mann 2006: 443). Också SDRT avviker från socialsemiotiken i och med att teorin bygger på mekanisk tillämpning av logiska kriterier, vilket ibland leder till ointuitiva resultat. Det ska emellertid understrykas att jag, trots min traditionella textsyn, inte genomför någon holistisk textanalys i denna avhandling, utan fokuserar på enskilda meningar hämtade från flera olika texter: hellre än textlingvistik kan detta kallas för textgrammatik (jämför Ekerot 2011:66). I denna avhandling lutar jag mig mot SFG vid sidan av traditionell grammatik, och allra främst utnyttjar jag SFG:s system för *logiska betydelsereationer* (*logico-semantic relations*). I det följande redogörs kort för detta systems plats i teorin. De svenska SFG-termerna i avsnittet är hämtade från Burgess m.fl. 2023.

I SFG betraktas språket som ett sammanhängande system, och det går ingen skarp gräns mellan syntax och text: allt ingår i det övergripande språksystemet, eller den systemiska grammatiken (IFG 2014:3–10, Matthiessen 2023). Allt språkande, på alla nivåer, har tre *metafunktioner*: den *textuella*, som förenklat gäller det språkliga uttrycket, den *ideationella*, som gäller betydelse och innehåll, och den *interpersonella*, som gäller interaktion och kommunikation. Den ideationella metafunktionen har två komponenter: Å ena sidan finns här den *experientiella* komponenten, som rör hur vi ger uttryck för skeenden och sakförhållanden – hur textens värld representeras i dess språk. Å andra sidan finns den *logiska* komponenten, som rör hur vi kombinerar fraser⁷, satser och andra språkenheter för att bygga ut vår beskrivning av världen i fråga, såväl syntaktiskt som textuellt (IFG 2014:30–31). SFG behandlar inte tilläggsstrukturer som sådana, men den logiska komponenten beskriver just hur satser kombineras till *satskomplex*; eftersom tilläggsstrukturer kan betraktas som exempel på satskomplex ämnar jag i denna avhandling testa hur väl de kan analyseras och beskrivas sedda genom SFG:s logiska komponent.

Konstruktionen av satskomplex beskriver SFG dels i fråga om taxis – paratax eller hypotax – dels i fråga om logisk betydelsereation. SFG väljer termerna *parataxis* och *hypotaxis* framför *coordination* och *subordination* för att även inkludera exempelvis apposition, som varken

⁷ SFG skiljer på *fraser* och *grupper*; endast prepositionsfraser betraktas som just fraser inom SFG, medan exempelvis nominalfraser istället kallas för *nominalgrupper* (IFG 2014:361–364). I denna avhandling håller jag mig till den traditionella grammatikens frasbegrepp.

är underordnad eller samordnad i traditionell bemärkelse, men som SFG alltså betraktar som parataktisk (IFG 2014:440). I följande avsnitt av detta kapitel kommer jag att argumentera för att relationen mellan ram och tillägg är att betrakta som parataktisk, varför en distinktion blir överflödigt för min analys. Viktigare är de logiska betydelserelationerna, som SFG delar in i två huvudtyper: *expansion*, relationer mellan propositionellt innehåll, och *projektion*, som omfattar anförande och metatextuella relationer. Att projektion betraktas som en fundamentalt egen typ av textbindande relation gör SFG särdeles attraktiv för min studie av tre skiljetecken som ju har beskrivits som metatextuella. Men SFG är inte utan brister; den logiska komponentens status i språkssystemet är inte tillfredsställande klarlagd (Torsello 1996), och studiet av logiska betydelserelationer är eftersatt jämfört med studier av de experientiella, textuella och interpersonella systemen. Jag behöver därför göra vissa anpassningar av SFG:s modeller inför min undersökning.

En textlingvistisk analysmodell som går på djupet i fråga om betydelserelationer är Jan Renkemas (2009) *connectivity model* (CM). CM är också den en syntes och anpassning av tidigare analysmodeller, och omfattar de tre nivåerna *Conjunction*, *Adjunction* och *Interjunction*, där den första gäller textuella kopplingar och de två senare gäller semantiska och pragmatiska relationer (Renkema kallar dem för *discourse relations*) mellan textsegment (*discourse segments*). Nivåerna går att härleda till SFG:s metafunktioner, men Renkema understryker att CM endast är en modell för att analysera relationerna mellan segment, utan hänsyn till andra aspekter av metafunktionerna (Renkema 2009:88–89). När SFG talar om relationer i satskomplex beskrivs dessa som ideationella, men liksom sina föregångare noterar Renkema också att vissa relationer fungerar mer interpersonellt, på så sätt att de görs för avsändarens, mottagarens eller kommunikationens skull (jämför IFG 2014:611, 675–676). CM:s adjunktionella relationer anger alltså hur två propositioner förhåller sig till varandra, medan dess interjunktionella relationer anger hur avsändaren språkligt anknyter till mottagaren och kommunikationskontexten genom växlingen mellan två textsegment (Renkema 2009:41, 53). Till skillnad från många andra analysmodeller tillåter CM att flera relationer tillämpas samtidigt, och betonar därmed att textstrukturen alltid har både en semantisk och en pragmatisk sida (jämför Renkema 2009:88–89). Även detta är tilltalande för min studie, eftersom kolon, tankstreck och parentes också beskrivs som interpersonella. I Katourgi 2024 genomför jag en CM-analys av interjunktionella/interpersonella relationer i kolonstrukturer.

Liksom andra modeller utgår CM från satsen som grundläggande textsegment; Renkema skriver explicit att skiljetecken inte kan ligga till grund för segmenteringen, eftersom interpunktionen är relativt oregelbunden. Men han intar samtidigt en pragmatisk hållning och menar att det kan vara motiverat att räkna även satsfragment och andra icke satsformade enheter som textsegment om dessa självständigt uppvisar egen språkhandlingskraft, eller om de uppenbart har en textuell relation till något annat textparti (Renkema 2009:128). En grundhållning i CM är den om textens diskursiva princip (*the discursive principle*), en invers av van Dijks (1980) syn på texten som en makrostruktur. Istället för att textens propositioner sammanfattas till en meningslång makroproposition ser Renkema makropropositionen som utgångspunkten, eller kärnan i texten, ur vilken skribenten flyttar ut och utvidgar konstituenten till egna satser och propositioner för att på så sätt bilda en text (Renkema 2009:11–14). Samma synsätt appliceras på textsegment: om ett textparti

har sådant propositionellt värde att det enkelt kan utökas till en sats så är detta ett starkt argument för att det utgör ett eget segment. Detta kan i sin tur knytas till CM:s andra grundhållning, om textens dialogiska princip (*the dialogic principle*). Den dialogiska principen framställer texten som hälften av en dialog mellan skribent (eller text) och läsare, där slutet på varje segment utgör en responspunkt för läsaren, och nästa segment besvarar läsarens förväntade respons. Mellan ett påstående och en förklaring av det påståendet kan skribenten alltså sägas ha tänkt förekomma läsarfrågan "Vad menar du med det?" eller liknande. Alla textpartier som kan fungera som egna yttranden kan alltså ses som textsegment (Renkema 2009:15–16, 127–129). Huruvida detta gäller även för segmenten i typiska tilläggsstrukturer är en fråga jag diskuterar i avsnitt 3.3.

I denna avhandling använder jag SFG (IFG 2014) som textteoretisk utgångspunkt, men jag kompletterar också teorin med insikter från CM (Renkema 2009) i fråga om semantiska relationer. I nästa avsnitt vänder jag mig till syntaxen och redogör för några konstruktioner som typiskt uttrycks som tilläggsstrukturer i skrift.

3.2 Tetiska konstruktioner

Tilläggsstrukturer innefattar ofta en sats och ett självständigt, perifert eller externt element (se till exempel Ekerot 1991:36, Dawkins 1995:535–536, Enberg 2008). I detta avsnitt utreder jag hur satsperifera och satsexterna element beskrivs i litteraturen.

Kaltenböck m.fl. (2011) företar sig att ställa upp en textgrammatik (*discourse grammar*) som omfattar såväl traditionell syntax som sådant som faller utanför den. Konstruktioner som faller utanför den traditionella syntaxen kallar de för *tetiska* (*theticals*), vilket kan sägas omfatta icke satsformade segment i bred bemärkelse; detta är konstruktioner som ofta utgör segment i tilläggsstrukturer. Författarna menar att dessa beskrivs av den *tetiska grammatiken* (*thetical grammar*), som tillsammans med satsgrammatiken (*sentence grammar*) utgör textgrammatikens två grenar. Kaltenböck m.fl. ställer upp fyra möjliga kriterier för att identifiera tetiska konstruktioner, återgivna nedan. Observera här att författarna med *anchor* syftar på det jag kallar för *ram*; de urskiljer inte någon förankrande konstituent.

Possible diagnostics of theticals:

- a. The occurrence of a unit is not licensed by the syntax of its anchor.
- b. The unit is set off from its anchor by its intonation contour and/or pauses in speech or by punctuation marks in writing.
- c. The unit shows an extraordinary variability in its placement within the utterance.
- d. The internal structure of the unit is elliptic. (Kaltenböck m.fl. 2011:861.)

Författarna menar att tetiska konstruktioner är oberoende av den övriga textens syntax och befinner sig i en annan konceptuell dimension, prosodiskt och grafiskt avgränsade (Kaltenböck m.fl. 2011:853; jämför Espinal 1991). De kan också utgöra självständiga yttranden (Kaltenböck m.fl. 2011:856–862). Författarna understryker att de fyra kriterierna ovan inte kan svara för alla typer av tetisk konstruktion; exempelvis tenderar mer grammatikaliserade sådana att uttryckas prosodiskt inlemmade med satsgrammatiska konstruktioner.

I allmänhet bör det dock vara så att ju fler av de fyra egenskaperna en given konstruktion kan tillskrivas, desto mer sannolikt är det att den är tetisk (Kaltenböck m.fl. 2011:863; jämför Norrby 2014:133). I en senare publikation föreslår författarna att det inte bara handlar om sannolikhet, utan att det går ett kontinuum mellan tetiska och satsgrammatiska konstruktioner: ju fler av de fyra egenskaperna en konstruktion har, desto mer tetisk är den (Heine m.fl. 2013:181).

I detta avsnitt behandlas fortsatt några specifika konstruktioner som kan betraktas som tetiska, och som gärna uttrycks i tilläggsstrukturer: *annex*, *icke satsformad mening*, *anförande sats*, *apposition* och *icke-restriktiv relativsats* (jämför Kaltenböck m.fl. 2011:856–857).

Annex beskrivs i SAG (4:438) som lösa fraser eller satser som är sidoordnade, snarare än samordnade, med huvudsatsen. *Annex* placeras framför eller efter satsen (eller ibland inskjutna inuti); dessa positioner kallar SAG för satsens *förfält* och *efterfält*. Den del av satsen som inte är *annex* kallar SAG för *inre sats*, det vill säga initialfältet, mittfältet och slutfältet. SAG beskriver tre typer av *annex*: *dislokationer*, *finala dubbleringar* och *fria annex*, i tur och ordning exemplifierade av de finala, kommaavgränsade fraserna i (3.2)–(3.4).

- (3.2) Det var gott, det gröna teet.
- (3.3) Det gröna teet var gott, det.
- (3.4) Det gröna teet var gott, förresten.

Kortfattat är *dislokationer* betydelseutgång *annex* som korrelerar med ett pronomen i den inre satsen, *finala dubbleringar* är pronomen eller negationer som korrelerar med ett identiskt eller mer betydelseutgång led i den inre satsen, och *fria annex* är betydelseutgång led som inte typiskt korrelerar med något enskilt led i den inre satsen (SAG 4:438–439).

I exemplen ovan avgränsas *annexen* med kommatecken, men det ska i det här sammanhanget nämnas att SAG specifikt anger att *annex* även kan avgränsas av tankstreck och kolon (SAG 1:168, 4:6, 4:438–439). Emellertid passar dessa tecken sämre i (3.2)–(3.4), vilket tycks hänga ihop med *annexens* finala position; desto oftare tycks initiala *annex* följas av kolon eller tankstreck (König & van der Auwera 1988:108, SAG 4:438, 445, Ekerot 2011:190, Strandberg 2019:68; jämför d'Avis 2004, som genomgående och okommenterat använder tankstreck i sina exempel). Även Dahl (2015:169) talar om en typ av skiljeteckensavgränsade initiala *annex*, som hon kallar *rubricerande annex*. (3.5) och (3.6) illustrerar initiala *annex* avgränsade av komma och tankstreck; dessa kan sägas fungera *rubricerande*.

- (3.5) a. Det gröna teet, det var gott.
b. Det gröna teet – det var gott.
- (3.6) a. Förresten, det gröna teet var gott.
b. Förresten – det gröna teet var gott.

Dislokation, *dubblering* och *fria annex* är inte de enda konstruktioner som hänför sig till den utvidgade satsens för- och efterfält. Här finns även interjektionsfraser, vokativfraser och huvudsatsekvivalenter, vilka SAG (4:23–24) inte betraktar som *annex* utan som *icke satsformade meningar*. Till skillnad från *annexen* kan dessa utgöra egna yttranden, men de kan också vara delmeningar anslutna till huvudsatser, och då starkt erinra om *annexen*, menar SAG (4:783–784, 791). I (3.7) exemplifieras en interjektionsfras, i (3.8) en vokativfras, och i (3.9) en huvudsatsekvivalent.

- (3.7) Ja, det gröna teet var gott.
 (3.8) Alice, det gröna teet var gott.
 (3.9) Bedömning: det gröna teet var gott.

Interjektioner och vokativer är traditionella exempel på utrop. Huvudsatsekvivalenter motsvarar just huvudsatser i det att de uttrycker språkhandlingar såsom påstående, fråga, uppmaning och så vidare; i (3.9) fungerar den inledande (och rubricerande) frasen *Bedömning* som ett påstående om satsens identitet och funktion (SAG 4:807, 811).

Även *anförande satser* (dock inte anförda) kan betraktas som tetiska. Den traditionella analysen, som SAG tillämpar, är att införande satser är matriser till anförda satser, som innehar en nominal position i det införande; i typfallet är citatet i sin helhet objekt till ett sägeverb (SAG 4:440, 845), som i (3.10).

- (3.10) a. Alice sa "Te är livets dryck".
 b. "Te är livets dryck" sa Alice.

SAG öppnar dock i en anmärkning för att direkt anförda satser kan utgöra yttrandets kärna, med den införande satsen som "någon sorts annex" (SAG 4:859), särskilt när det införande är semantiskt lättviktigt. Den analysen kan bland annat förklara det att en införande sats kan uttryckas inskjuten i en anförd (se även Ross 1973), som i (3.11).

- (3.11) Teet, sa Alice, är livets dryck.

Analysen att det införande är sekundärt eller adjungerat till det anförda återfinns i flera studier (Doran 1998:80–90, Huddleston & Pullum 2002:1024–1027, de Vries 2006a:215–221, Simons 2007:1035–1040, Petersson 2008:89–90, Kaltenböck m.fl. 2011:856, Fortmann 2023:352; jämför Fortmann 2023:359). Somliga gör analysen att den införande satsen har en eliderad demonstrativ fras eller en fonologiskt tom anföringsoperator (Bolinger 1972:59–70, Fortmann 2007:93–103, Petersson 2014:59–62; jämför Brinton 1996:247–253), vilket också förklarar varför ordföljden i den införande satsen skiljer sig åt beroende på om den är ram eller tillägg (Collins & Branigan 1997:10–12, de Vries 2006a:215–221, Truckenbrodt & Sode 2020:389; jämför dock Steinbach 2007:78–79 och Viesel 2011:137–138). I exempel (3.12) illustreras detta med eliderade demonstrativa fraser.

- (3.12) a. Alice sa ~~sa här~~: Te är livets dryck.
 b. Te är livets dryck, ~~sa~~ sa Alice.
 c. Te, ~~det~~ sa Alice, är livets dryck.

När det anförda är ett finalt tillägg kan även *att* sättas in som ankare, men detta uppfattas som redundant jämte skiljetecken (typiskt kolon). Bolinger (1972:56–71) och Petersson (2014:59–63) menar att *att* (eller *that*) framför anförda satser inte ska betraktas som bisatsinledare, utan som ett demonstrativt pronomen som pekar ut den anförda satsen, särskilt eftersom *att*, som typiskt används vid indirekt anföring, också är möjligt framför direkt anförd sats, som i (3.13) (se även Bredel 2008:198; jämför Henricson 2010, Bentzen 2014).

- (3.13) Alice sa att "Te är ju livets dryck".

Ett tecken på att direkt anförda led, citat, inte är underordnade är att de är syntaktiskt opaka för den införande satsen. Med detta menas att material inom citatet inte är tillgängligt för exempelvis kongruens, anafor, inversion, extraktion med mera (de Vries 2008:41–

45).⁸ Även SFG betraktar citat som separata från anförande satser: direkt anföring, till skillnad från indirekt anföring, är alltid parataktisk (IFG 2014:452–453, 509–514; Arús Hita m.fl. 2018:71–72). SAG (4:859) föreslår detta som en möjlig tredje analys.

En annan tetisk konstruktion är *appositionerna*, närmare bestämt så kallad *lös apposition*. I SAG (3:110–111) analyseras appositioner huvudsakligen som efterställda nominala attribut, men det råder stor oenighet i litteraturen om hur appositionsbegreppet ska avgränsas. Jag följer en bredare definition än SAG och inkluderar även icke-nominala led, men utesluter restriktiva konstruktioner (*fast apposition*); en apposition är alltid icke-restriktiv, samt även (syntaktiskt) sidoordnad snarare än underordnad sitt ankare (Burton-Roberts 1975: 397–405, Heringa 2011:1–12, IFG 2014:440).⁹ I skrift avgränsas apposition ofta med komma, parentes eller tankstreck (SAG 3:110–112). (3.14) illustrerar.

(3.14) Alice dricker senchä, en sorts te.

Kopplingen mellan appositioner och annex i svenskan är tydligast i SAG:s annexkategori *apposition till sats eller verbfras som finalt fritt annex* (SAG 4:456; se även 4:511–514). Inom tysk språkvetenskap kallas detta för *Satzapposition* (se till exempel Karhiho 2003a:121), och i analogi använder jag fortsättningsvis *satzapposition*. I (3.15) ges några exempel.

- (3.15) a. Teet var gott, vilket gläder Alice.
b. Teet var gott, något som gläder Alice.
c. Teet var gott, ett faktum som gläder Alice.

Till apposition i vid bemärkelse kan räknas även andra icke-restriktiva relativsatser; på engelska kallas dessa ofta för *appositive relative clauses*, oavsett om de förankras i en sats eller i en fras. SAG och IFG menar båda att dessa förvisso är hypotaktiska, men att de uttrycker en egen språkhandling, om än mindre framhävd än matrissatsens (SAG 4:501, IFG 2014:464–470; se vidare Heycock 2006, Cinque 2008). Ett exempel är bisatsen i (3.16).

(3.16) Teet, som för övrigt var ovanligt billigt, smakade utmärkt.

Appositioner kan allmänt sägas ha en semantiskt predikativ relation till sitt ankare, motsvarande subjektspredikativ i en finit sats med ankaret som subjekt: appositionen i (3.14) skulle kunna utläsas 'senchä är en sorts te' (Potts 2005:131–132; de Vries 2009a:49–52, 68–71; Heringa 2011:76–95). SAG menar också att appositioner, precis som finita satser, kan inledas av subjunktioner och innehålla adverbial och fria predikativ, i vilket fall de har "en rätt tydlig satsekvivalent karaktär" (SAG 3:110; se även de Vries 2009a, Döring 2015).

⁸ Ett undantag är så kallade *scare quotes* (Byrman & Ström 2019 använder *hybridcitat*; Klockow 1978 i Fuhrhop m.fl. 2026:108, använder *modalisierende Anführungszeichen*, 'modaliserande citattecken') där någon del av uttrycket är syntaktiskt och semantiskt tillgänglig i sin vanliga betydelse, men samtidigt markeras som ett citat (grafiskt, prosodiskt eller somatiskt), som för att ange att formuleringen inte är helt adekvat i den aktuella kontexten (de Vries 2008:58, Nordenfors 2011:32–33, Byrman & Ström 2019:23–27, Fuhrhop m.fl. 2026:122). Struktur (i) och (ii) illustrerar:

- (i) Alice dricker helst ur sin "tebalja".
(ii) Alice "dricker" inte te; hon lever te.

⁹ Restriktiv (eller fast) apposition (som i *tedrickaren Alice* eller *år 2026*), skiljer sig från icke-restriktiv (eller lös) apposition på många grundläggande sätt, så det finns skäl att betrakta de två konstruktionerna som väsensskilda och ge dem olika namn (Burton-Roberts 1975:397–405, Heringa 2011:3–5).

Av dessa och andra skäl menar flera forskare att apposition och andra högerställda led uppstår som adjungerade satser varur redundanta led elideras, snarare än genom flyttning ut ur den overta satsen. Analysen har två spår: det första innebär att appositionen är en underliggande kopulasats, därav den predikativa relationen (Espinal 1991, Doran 1998, Blakemore 2006, de Vries 2009a, Heringa 2011, Molnár & Vinckel-Roisin 2019; jämför Teleman 1974:135, SAG 4:966, IFG 2014:635). Konstruktionen illustreras i (3.17) och (3.18).

- (3.17) a. Alice – ~~hon är~~ Elsas syster – dricker te.
 b. Alice – ~~som är~~ Elsas syster – dricker te.
 c. Alice dricker te – ~~hon är~~ Elsas syster.
 (3.18) Alice dricker te – ~~te är~~ livets dryck.

Det andra spåret innebär att appositionen istället är en underliggande *parallellsats*: appositionen genereras i en variant av hela den angränsande satsen, med det kontrasterande leDET utbytt, varefter upprepade fraser elideras eftersom de ändå kan hämtas i kontexten (Burton-Roberts 1975, Ott 2014, Döring 2015, Ott & de Vries 2014, 2016; jämför Teleman 1974:135–136, Ekerot 2011:222). Argumenten är att kopulasatsanalysen inte förklarar icke-nominala appositioner eller appositioner som består av flera argument (Döring 2015:136–137), och att inte alla appositioner kan spåras tillbaka till kopulasatser (Burton-Roberts 1975:409–414). Denna analys ger istället (3.19) och (3.20).

- (3.19) a. Alice – Elsas syster ~~dricker te~~ – dricker te.
 b. Alice dricker te – Elsas syster ~~dricker te~~.
 (3.20) Alice dricker te – ~~Alice dricker~~ livets dryck.

Döring (2015:116–119) antar att parallellsatsanalysen gäller även om tillägget motsvarar ett led i ramsatsen, exempelvis ett adverbial eller attribut; se (3.21) och (3.22).

- (3.21) a. Alice dricker – helst – grönt te.
 b. Alice dricker – ~~Alice dricker helst grönt te~~ – grönt te.¹⁰
 (3.22) a. Alice dricker helst (grönt) te.
 b. Alice dricker helst (~~Alice dricker helst grönt te~~) te.

I förlängningen kan parallellsatsanalysen tillämpas även på tillägg som endast består av skiljetecken, menar Bredel (2020:63). I en struktur som (3.23) kan man påstå att tillägget i a har reducerats från den underliggande strukturen b så att endast utropstecknet, eller närmare bestämt den exklamativa språkhandlingskraften, återstår. Oavsett analys torde det vara okontroversiellt att konstatera att tillägget tillför en tonalitet (om inte en språkhandling) som ramen ensam inte uttrycker.

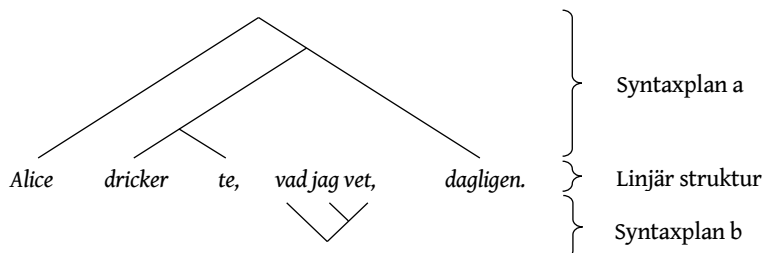
- (3.23) a. Alice drack kaffe (!) igår.
 b. Alice drack kaffe (~~Alice drack kaffe!~~) igår.

¹⁰ Döring studerar tyska exempel och menar att det kontrasterande elementet i tillägget först spetsställs, varpå allt utom initialpositionen elideras. Den närmast underliggande strukturen i (3.21) är alltså snarare (iii):

(iii) a. Alice dricker – helst dricker Alice grönt te – grönt te.

En följd är att element som inte kan stå i satsens initialfält inte heller kan vara tillägg (Döring 2015:115–125; se även Potts 2005:108–109).

Kaltenböck m.fl. (2011:879) tar upp ett tredje spår om hur tetiska konstruktioner bildas: en språklig enhet i satsgrammatiken tas över och omdefinieras som tetisk, alltså ställs utanför satsgrammatiken. Detta skapar en syntaktiskt och prosodiskt självständig språkhandling som är förankrad i diskursen snarare än i den inomspråkliga ramen. En snarlik bild ger Espinal (1991:742–747), som föreslår att de två (eller fler) segmenten involverade i en tetisk konstruktion (hon använder *disjunct*) bildas i olika dimensioner, eller på olika syntaxplan, som möts i det linjära yttrandet.¹¹ Strukturen har alltså flera rötter, och det linjära sammanfallet sker postsyntaktiskt (jämför Ross 1973, Petersson 1999:235–237, Huddleston & Pullum 2002:1353–1354, von Kügelgen 2003:215, Kluck 2015). Jag återger Espinals illustration av detta, i min översättning och med min exempelmening, som Figur 3.1.

Figur 3.1. Espinals illustration av flerdimensionell satskonstruktion.

Tetiska konstruktioner, och i förlängningen tilläggsstrukturer, verkar alltså användas för att förmedla flera propositioner på en gång – vi säger inte bara en sak i taget, utan väver i våra yttranden in olika mer eller mindre självständiga budskap från olika håll för att förtäta meddelandet och effektivt språka på flera nivåer samtidigt.

Om tetiska konstruktioner är självständiga segment torde de inte vara syntaktiskt underordnande den sats eller fras de ansluter till (jämför dock Potts 2005, Julien 2015). de Vries (2009a:39–47) talar om *specificerande samordning* (*specifying coordination*), vilket han betraktar som en ytterligare typ av samordning vid sidan av exempelvis additiv och disjunktiv sådan. Till skillnad från de senare typerna har specificerande samordning ingen kanonisk konjunktion, utan uttrycks typiskt med skiljetecken (jämför Bücking 2022:466–467).¹² Som specificerande samordnande strukturer räknar de Vries apposition, inskott, dislokation och extraposition, som alla kan innebära syntaktisk samordning och semantisk specificering – och som alla kan uttryckas med tilläggsstrukturer.¹³

En alternativ analys är att relationen mellan segmenten i tilläggsstrukturer varken är under- eller samordnande, utan något annat. Primus (2007) använder termen *dislocation*

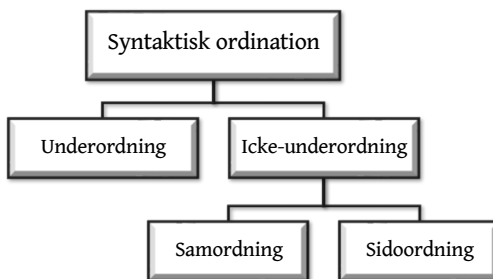
¹¹ Espinal (1991:746) undantar dock appositioner, som hon menar uppstår på samma syntaxplan som sitt ankare, eller huvudord; hon delar alltså SAG:s (3:110) bild.

¹² Svenska skrivregler anger att kolon kan motsvara uttryck som bland andra *det vill säga* (Karlsson 2017:209). SAG (2:731) räknar *det vill säga* som ett slags konklusiv konjunktion, men anger att frasen samtidigt skiljer sig från egentliga konklusiva konjunktioner eftersom den kan samordna andra led än huvudsatser. *Det vill säga* kan alltså vara en stark kandidat till kanonisk specificerande konjunktion på svenska.

¹³ Även icke-restriktiva relativsatser betraktar de Vries (2006b:247–250) som samordnade med sitt ankare, genom ett osynligt nominalt huvud. Också SAG (4:487) gör analysen att *som*-satser har ett ibland underförstått nominalt huvud (se även Stroh-Wollin 2002).

om tetiska konstruktioner överlag, och menar att dessa är *icke-underordnade* (*non-subordinate*) syntaktiska systrar; annorstädes används termerna *sidoordning* (SAG), *juxtaposition* (Zifonun m.fl. 1997, Petersson 1999), och *insubordination* (Evans & Watanabe 2016, Beijering m.fl. 2019) för samma relation. Den systemisk-funktionella grammatiken talar som bekant om *paratax* istället för *samordning* för att också fånga upp appositionerna (IFG 2014:440). Andra forskare gör andra indelningar, eller betraktar rentav sam- och underordning som ett skalärt snarare än ett dikotomiskt begrepp, med tetiska konstruktioner placerade på olika mellanpunkter (Foley & van Valin 1984:264–272, Cristofaro 2003:30–32; se även Lehmann 1988, Matthiessen & Thompson 1988, Ingo 2007:60).

För enkelhets skull håller jag mig fortsättningsvis till termen *sidoordning*, som SAG ju också använder för att beskriva annexens relation till den inre satsen (SAG 4:438). Sidoordning är emellertid inte helt konsistent behandlat i SAG: i termförklaringen beskrivs *sidoordning* som ”symmetrisk samordning, som kan bestå av led på samma nivå i valfri ordning” och ”vanligen additiv eller disjunktiv” (SAG 1:123); typexemplen är uppräknings- och kombinerade adverbial (se även Andersson 1993:59). Annex är sällan symmetrisk med den inre satsen, knappast additiva eller disjunktiva, och det är inte alltid möjligt att byta plats på annex och inre sats. Det torde överlag vara oriktigt att tala om någon form av syntaktisk samordning mellan led som står i semantiskt icke-restriktiv relation till varandra (Burton-Roberts 1975:392–397) annat än just ren uppräknings- och kombinerade adverbial. I övrigt är termen *sidoordning* emellertid praktisk, och jag använder den för att beteckna relationen mellan icke samordnade segment på samma nivå.¹⁴ I den bemärkelsen kan *sidoordning* många gånger beskriva relationen mellan ram och tillägg, och även om jag inte talar om specificerande samordning i enlighet med de Vries 2009a kan konstateras att *sidoordning* ofta är just semantiskt specificerande. Även appositioner torde ju omfattas av SAG:s definition av *sidoordning*. I Figur 3.2 illustrerar jag hur *sidoordning* i denna bemärkelse begreppslikt förhåller sig till sam- och underordning.¹⁵

Figur 3.2. Typer av syntaktisk hierarkisk ordination.

Om tetiska konstruktioner är elliptiska huvudsatser borde tilläggsstrukturer med två icke-elliptiska huvudsatser vara jämförbara. Ett fenomen värt att lyfta är satsradning, det vill säga asyndetisk samordning med komma eller inget skiljetecken mellan satserna (jämför Ekerot 1991:36, Peterson 1999:241). I sin avhandling om SDRT-relationer i satsradningar

¹⁴ Undantaget nexusrelationen; för denna använder SAG (1:51) termen *tillordning*.

¹⁵ Man kan också argumentera för att *sidoordning* är ett textuellt begrepp medan *samordning* är ett syntaktiskt.

visar Philippe Collberg (2020:166–168) att satserna i satsradning i regel är nära semantiskt och pragmatiskt sammanhörande – språkhandlingen i den ena satsen tjänar typiskt till att understödja den andra satsens dito. Skribenter som begagnar satsradning uppfattar också detta som ett betydelseskiljande grepp (Collberg m.fl. kommande). Dessa likheter med tetiska eller elliptiska konstruktioner är inte oväntade, och det är kanske talande att kolon, tankstreck och parentes, jämte semikolon, ofta ses som mer korrekta avgränsare vid satsradning. Undantag är strukturer där de två propositionerna ska förstås som parallella, liksom uppräknings (Collberg 2020:144–145). I enlighet med Nunberg 1990 och Jones 1996 torde det att avgränsa led i uppräknings också vara en separat funktion hos skiljetecknen, eftersom det inte innebär specificering av information. Kanske kvarstår den skillnaden i tilläggsstrukturer, så att tilläggsstrukturer med två satsformade segment funktionellt skiljer sig från sådana som har ett frasformat segment.¹⁶ Jag återkommer till detta nedan.

Många tetiska konstruktioner tycks alltså vara jämförbara med satser, och de har i regel en stödjande funktion i yttrandet. För mina syften är det mer intressant att utforska fenomenet ur detta funktionella perspektiv än att fördjupa mig i syntaxen: frågan om hur de tetiska konstruktionerna bildas och deras underliggande struktur lämnar jag alltså åt andra studier. I nästa avsnitt utforskar jag satsvärdigheten hos tilläggsstrukturernas segment med fokus på deras eventuella språkhandlingskraft.

3.3 Segmentens språkhandlingsstatus

Potts (2005:195–210) menar att olika tetiska konstruktioner (han använder termen *supplements*) ger uttryck för *konventionell implikatur*: betydelse som impliceras av ordens konventionella lexikala betydelse och som inte påverkar (sanningsvillkoren för) betydelsen i det övriga yttrandet (Potts 2015:186; jämför Potts 2005:11, Horn 2007:45–52, Gutzmann 2015:4–20, Gutzmann & Turgay 2019).¹⁷ Potts talar om en *antibackgrounding effect* hos de tetiska konstruktionerna: deras innehåll kan inte vara presupponerad eller infererbar bakgrundskunskap,¹⁸ utan de tillför ny information i diskursen, men detta i form av ”deemphasized assertions” (Potts 2005:43, 112, 198; jämför de Vries 2009a:69). Say (1998:43) menar rentav att parentes används specifikt för att bakgrunda information även om den egentligen är eller kan vara ny eller fokuserad, och Heringa (2011:61) tillägger att bakgrundandet (i hans

¹⁶ Gränsen mellan tilläggsstruktur och uppräknings är diffus. Byrman (kommande) diskuterar bland annat (iv), från P O Enquists roman *Ett annat liv*:

(iv) Gustafsson är vid denna tid lite speciell, men omtänksam, och säger vid en av deras många testunder att han uppskattar sin nye kamrat, men gärna vill ge några goda råd till nykomlingen.

Här är det oklart huruvida *men omtänksam* ska analyseras som motsvarande tillägg eller uppräknat led.

¹⁷ Detta skiljer konventionell implikatur från *konversationell* implikatur, vars betydelse är kontextbunden (Grice 1975, Potts 2015:186; jämför Potts 2005:11). Potts menar att det är olyckligt att termerna ligger så nära varandra, eftersom konventionell implikatur är närmare besläktat med presupposition och *entailment* än med konversationell implikatur (Potts 2005:9, Potts 2015:185–186). Gutzmann (2013:3, 2015:9–11) talar istället om detta som *use-conditional meaning*, vilket närmast ska förstås i kontrast mot *truth-conditional meaning*.

¹⁸ Potts förstår bakgrundad information som ”entailed by the shared knowledge of the discourse participants at the time of utterance” (Potts 2005:12).

fall av appositioner) markerar att informationen är mindre viktig *trots* att den är ny. Tetiska segment i tilläggsstrukturer kan alltså ofta tillskrivas sin egen språkhandlingskraft, men den språkhandling de uttrycker betraktas som sekundär (*subsidiary speech act*, Hengeveld & Mackenzie 2008) i förhållande till den språkhandling som uttrycks av det motstående segmentet, som förutsätts vara huvudsatsformat. Tillägget i (3.24) fungerar just stödjande och förklarar ankaret, men detta genom att implicit hävda något om ankarets betydelse: 'sencha är en sorts grönt te'.

(3.24) Alice dricker sencha – en sorts grönt te.

I detta avsnitt undersöker jag pragmatiska egenskaper hos tilläggsstrukturens segment, med fokus på konventionell implikatur och språkhandlingskraft hos icke satsformade tillägg och ramar. I 3.3.1 fokuserar jag på tilläggen och i 3.3.2 på ramarna, men mycket som sägs i dessa avsnitt gäller även icke satsformade segment eller tetiska konstruktioner i stort, eftersom tidigare studier sällan tar hänsyn till position, och i båda avsnitt behöver jag ibland utvidga perspektivet till hela tilläggsstrukturen. I 3.3.3 presenteras en modell över hur tilläggsstrukturens form kan tänkas korrelera med dess pragmatiska egenskaper.

3.3.1 Tillägg som språkhandlingar

Tillägg betraktas i regel som semantiskt icke-restriktiva, och används för att hävda något i samband med ramen (Levinson 1985, Zifonun m.fl. 1997:1647–1648, von Kügelgen 2003, Hengeveld & Mackenzie 2008, Heine m.fl. 2013, Kluck 2015, Frey kommande; se även SAG 4: 501–505, 522 och Heringa 2011:146–147). Interpunktionshierarkier som talar om punkt som ett stort tecken, komma som ett litet och andra tecken däremellan torde bygga på den logiken: ju större skiljetecken, desto mer ska tilläggets språkhandling ses som självständig istället för stödjande (se vidare Figur 2.1 och Figur 2.2, s. 24–25 ovan; se även Karlsson 2017: 192). Mindre skiljetecknen som kolon, tankstreck och parentes kan alltså sägas avgränsa segment som utför sekundära språkhandlingar (se även Bücking 2022, Scholübbbers 2026: 29–31), och när de avgränsar två huvudsatser markerar de i sig att endera satsens språkhandling ska uppfattas som sekundär till den andras. Den beskrivningen stämmer också in på olika typer av tetiska konstruktioner (Potts 2005, Kaltenböck m.fl. 2011).

Flera studier menar att en indikator på att tetiska konstruktioner är syntaktiskt självständiga är att de kan ta adverbial, trots avsaknaden av finithet (Cristofaro 2003:34–35, Potts 2005:111–114, Kaltenböck 2007:35, Hengeveld & Mackenzie 2008:53–58, de Vries 2009a:68–72, Heringa 2011:95–104, Döring 2015:112–113, Kalbertodt m.fl. 2015:2; se även SAG 4:88–89, 505). Tilläggen i (3.25) och (3.26) illustrerar.

(3.25) Alice dricker te – förmodligen sencha.

(3.26) Alice serverade alla – igår även katten.

Formmässigt betraktar jag dessa tillägg som *nexusfraser*: komplexa fraser vars led står i satsledsförhållande till varandra, fastän de inte ingår i en sats (SAG 3:691–696). Notera också att adverbial bara har räckvidd över det segment de ingår i. Jämför varianterna i (3.27), som alla har olika betydelser.

- (3.27) a. Alice drack förmodligen sencha igår – en sorts grönt te.
 b. Alice drack sencha igår – förmodligen en sorts grönt te.
 c. Alice drack förmodligen sencha igår – förmodligen en sorts grönt te.

I variant a förmodar avsändaren att Alice drack sencha igår, men är inte säker; hen är däremot säker på att sencha är en sorts grönt te, och meddelar mottagaren detta. I variant b gäller det motsatta: att Alice drack sencha är en säkerhet, men att sencha är en sorts grönt te är bara en förmodan från avsändarens sida. Endast i variant c är båda propositioner osäkra. Jämför (3.28), där adverbialets placering inte nämnvärt påverkar betydelsen.

- (3.28) a. Alice drack förmodligen sencha som var gammalt.
 b. Alice drack sencha som förmodligen var gammalt.
 c. ?Alice drack förmodligen sencha som förmodligen var gammalt.

Förhållandet blir än tydligare när adverbialet inte modaliserar propositionen utan hänför sig till språkhandlingen eller diskursen som sådan; se (3.29). Att språkhandlingsadverbial alls är möjliga vid tetiska konstruktioner tyder på – eller kanske medför – att även dessa uttrycker språkhandlingar.

- (3.29) a. Alice – för övrigt Elsas syster – hälsade på igår.
 b. Alice – Elsas syster – hälsade för övrigt på igår.

Det kan också konstateras att Alices tedrickande i (3.27) och besök i (3.29) tidfästs av adverbialet *igår*, men det faktum att sencha är en sorts grönt te eller att Alice är Elsas syster framställs gälla även i talögonblicket (se även Heringa 2011:92–95); jämför (3.30).

- (3.30) a. #Alice drack sencha – en sorts grönt te igår.
 b. Alice drack sencha – en sorts grönt te – igår.
 c. #Alice drack sencha – igår en sorts grönt te.
 d. Alice drack sencha igår – en sorts grönt te.

Tetiska konstruktioner har beskrivits som icke-restriktiva i förhållande till sin omgivning, och ett språkhandlingsadverbial närmast tvingar fram en icke-restriktiv tolkning, även i konstruktioner som inte annars markerats som icke-restriktiva. Detta illustreras i (3.31), där segmenten har modalpartiklar.

- (3.31) a. Alice dricker nog sencha, som ju är gott.
 b. ?Alice dricker nog sencha som ju är gott.
 c. Alice dricker nog sencha som är gott.¹⁹

De kommaavgränsade segmenten i a uttrycker varsin hävdad proposition: 'Alice dricker (nog) sencha' och 'sencha är (ju) gott'. På grund av modalpartikeln *ju* torde detsamma gälla i b, trots att det förväntade kommatecknet saknas. I variant c, däremot, bör bisatsen uppfattas som restriktiv (om inte kontexten antyder annat): c hävdar endast en proposition, ungefär 'Alice dricker (nog) gott sencha'.

Potts (2005) formulerar detta som att tillägg uttrycker nedtonade hävdanden. På många sätt påminner deras innehåll emellertid om presupponerat sådant; presuppositioner om-

¹⁹ Modalpartiklar passar däremot sämre med icke satsformade tillägg, såvida de inte är finala och skiljeteckens-avgränsade. (v) illustrerar.

(v) a. *Alice – ju Elsas syster – dricker te.
 b. Alice – Elsas syster, ju – dricker te.

fattas ju inte heller av adverbial. Det typiska kännetecknet på presuppositioner är att de undgår negation; beakta (3.32).

- (3.32) a. Alice dricker sencha (grönt te).
b. Alice dricker inte sencha (grönt te).

Att *sencha* är ett grönt te gäller här oavsett om ramens proposition negeras eller inte. Men att detta skulle vara presupponerat gäller bara om tilläggen analyseras som kopulasatser (*sencha är en sorts grönt te*); om de är parallellsatser utläses tilläggen i (3.32) som i (3.33).

- (3.33) a. 'Alice dricker grönt te.'
b. 'Alice dricker inte grönt te.'

Med den analysen kan tilläggets innehåll inte undgå negation och är alltså inte presupponerat. Semantiken torde styra vilken tolkning som är aktuell i ett givet sammanhang; i (3.32) anger tillägget ett vidare begrepp än ankaret, men byter de två elementen plats blir det svårt att säga att tilläggets innehåll är presupponerat, och negation blir märklig oavsett hur tillägget analyseras. (3.34) illustrerar.

- (3.34) a. Alice dricker grönt te (sencha).
b. #Alice dricker inte grönt te (sencha).

En bidragande orsak torde vara att ankaret har specifik referens i a men inte i b, medan tilläggen i båda strukturer är icke-referentiella. I (3.35) och (3.36) är elementen istället ko-referentiella, och tillägget överlever alltid negation.

- (3.35) a. Alice dricker te med sin syster – Elsa.
b. Alice dricker inte te med sin syster – Elsa.
(3.36) a. Alice dricker te med Elsa – sin syster.
b. Alice dricker inte te med Elsa – sin syster.²⁰

Men detta betyder ändå inte att innehållet ska förstås som presupponerat. Till exempel kan segmenten i en tilläggsstruktur ofta svara mot egna yttranden, som svar på frågor (Heine m.fl. 2013:157). (3.37) och (3.38) exemplifierar.

- (3.37) A: Alice dricker *sencha*.
B: Vad är det?
A: En sorts grönt te.
(3.38) A: Alice dricker te med Elsa.
B: Vem då?
A: Hennes syster.

De avslutande replikerna, trots att de saknar nexus, kan ändå i kontexten tolkas för subjekt och finithet, som hämtas från det föregående (IFG 2014:193–195, 636–639). Så länge samma betydelse avses kan subjekt och finithet betraktas som icke-prominenta och därmed elideras i dessa konstruktioner (IFG 2014:636–639). Detsamma kan sägas om appositioner och andra tetiska konstruktioner i monologisk text; därför analyseras appositioner som parataktiska med sin ramsats, och även satser kan ju vara appositionella (IFG 2014:462–463).

²⁰ Bruket av personligt och reflexivt pronomen (*hennes syster* visavi *sin syster*) i icke satsformade tillägg är väl värt att studera närmare i fråga om segmentens underliggande struktur; mina informanter godtar bådaddera i (3.36), om än med preferens för reflexiv. Jämför också (3.38).

Exempel (3.37)–(3.38) får samtidigt illustrera den ovan nämnda dialogiska textprincipen, som anger att text kan betraktas som ena halvan av en dialog med läsaren: efter ett textsegment får läsaren möjlighet att reagera eller ställa en fråga, och nästa segment fungerar som svaret på den tänkta reaktionen (Renkema 2009:15). Enligt denna princip skulle en struktur som (3.32) ovan alltså kunna expanderas till dialogen i (3.37); den första parentesens anger utrymmet för B:s fråga.

Även i direkt anförande strukturer betraktas de involverade segmenten som syntaktiskt självständiga från varandra, utanför den traditionella syntaxen. Citering är i första hand demonstration av något, och det går också att demonstrera – och därmed språkligt anföras – utomspråkliga fenomen (Davidson 2001:84, 90–91; de Vries 2008:45–48, 62; Saka 2011; Zyman 2018). Jag försöker illustrera detta i (3.39), där hakparenteserna omsluter vad som ska tolkas som en utomspråklig handling, men som tycks motsvara satsled.

- (3.39) a. [tjattrar som en apa] sa Alice
 b. Alice sjöng [spelar en melodislinga], men jag tycker att det ska vara [spelar en annan melodi]
 c. Alice bara [låtsas tappa balansen] när hon kom in

Andra forskare menar däremot att direkt anförda element ska analyseras som underordnade den anförande satsen oavsett form, men alltjämt som språkhandlingskraftiga och potentiella bärare av sanningsvärde (Krifka 2014, Julien 2015, Julien 2020) – anföringar av den typ som illustreras i (3.39) behandlas dock inte i dessa studier. Att direkt anförda segment är språkhandlingskraftiga och har sanningsvärde betyder emellertid inte med nödvändighet att de utför sin ursprungliga språkhandling. Anföring markerar ju typiskt att ett segment hör hemma i en annan samtalssituation än den aktuella, och därmed att dess språkhandling inte i sig är giltig här och nu; om något innebär anföring att talaren i någon bemärkelse inte tar ansvar för den anförda språkhandlingen (Saka 1998:123, Julien 2015: 162–177; jämför IFG 2014:698, Johnson 2011:222–228, Thompson 2014:207–208; Fuhrhop m.fl. 2026:134). Direkt anföring kan istället analyseras som en språkhandling i egen rätt, vars funktion som sagt är att peka ut (eller referera till) det anförda (Saka 2011; jämför IFG 2014:530).

Som tidigare nämnt kan exempelvis appositioner omformuleras till kopulasatser med ankaret (eller dess referent) som predikationsbas. Detta illustreras i (3.40).

- (3.40) a. Alice – Elsas syster – dricker sencha.
 b. Alice – som är Elsas syster – dricker sencha.
 c. Alice – hon är Elsas syster – dricker sencha.

I samtliga varianter av (3.40) hävdas två propositioner: 'Alice dricker te' och 'Alice är Elsas syster' (jämför van Dijk 1972:57–58). En proposition som uttrycks som tillägg på det viset menar de Vries (2009a) och Potts (2015) ska ses som sekundär, en predikation vars predikationsbas hämtas i det föregående och utgör en sidoupplösning som inte påverkar den primära propositionens sanningsvillkor. Just därför att den uttrycks sekundärt är den inte heller direkt tillgänglig för förnekande, bejakande eller ifrågasättande (de Vries 2009a:68–72, Potts 2015:190; jämför Tonhauser 2012:241, Gutzmann 2013:37). Det gäller allmänt segment som inte uttrycks yttrandefinellt – de är inte *at-issue content* och inte längre uppe för förhandling (Potts 2005, Tonhauser 2012). Exempelvis torde B:s replik i (3.41) inte tolkas

som en reaktion på att Alice är Elsas syster, men den tolkningen är fullt möjlig i (3.42); tillägget är direkt tillgängligt för förhandling i (3.42) men inte (3.41).²¹

- (3.41) A: Alice – alltså Elsas syster – hälsade på igår.
 B: Nej, det stämmer inte!
 B': Ja, det stämmer!
- (3.42) A: Alice hälsade på igår – alltså Elsas syster.
 B: Nej, det stämmer inte!
 B': Ja, det stämmer!

Hur en nekande eller jakande replik (*dissent/assent*) uppfattas kan ge en fingervisning om vad som är uppe för förhandling, men repliken kan också utökas med kompletterande information för att tydliggöra vilken del av yttrandet som besvaras (Tonhauser 2012:243–249). Som (3.43)–(3.46) illustrerar kan detta ibland leda till märkliga repliker.

- (3.43) A: Alice – alltså Elsas syster – hälsade på igår.
 B: ?Det stämmer inte, för hon har inga syskon.
- (3.44) A: Alice hälsade på igår – alltså Elsas syster.
 B: Det stämmer inte, för hon har inga syskon.
- (3.45) A: Alice – alltså Elsas syster – hälsade på igår.
 B: #Det stämmer inte, fast hon hälsade på igår.
- (3.46) A: Alice hälsade på igår – alltså Elsas syster.
 B: Det stämmer inte, fast hon hälsade på igår.

Repliken kan också ta ett verb som är kompatibelt med den proposition som repliken bemöter (Syrett & Koev 2015:41–42), som i (3.47)–(3.48).

- (3.47) A: Alice – alltså Elsas syster – hälsade på igår.
 B: #Det är hon ju inte!
 B': #Visst är hon det!²²
- (3.48) A: Alice hälsade på igår – alltså Elsas syster.
 B: ?Det är hon ju inte!
 B': ?Visst är hon det!

Repliker som i (3.43) och (3.47), som entydigt hänför sig till mediala tillägg, är som synes mindre lyckade. Men det att mediala tillägg inte är direkt tillgängliga för ifrågasättande torde helt enkelt ha att göra med att de vid responspunkten inte längre är den senast fullbordade språkhandlingen, och därför inte längre direkt tillgängliga i samtalet: i SDRT kallas detta för *right frontier constraint* (Asher & Lascarides 2003:10–12). Att mediala tillägg inte direkt kan ifrågasättas är alltså inte märkligare än att andra huvudsatser än den senast yttrade inte kan det. Utan vidare kontext kan B:s yttrande i (3.49) inte gärna tolkas som

²¹ Att det går lika bra att reagera på en final apposition som på dess ram är i sig ett tecken på att ramen faktiskt omsluter (eller är textuellt överordnad) tillägget, även när den inte har yttrandefinal fonetisk realisering (jämför Asher & Lascarides 2003:13–15) – se Figur 1.2, s. 13.

²² För argumentationens skull har jag här antagit att apposition är underliggande kopulasats (*Alice är alltså Elsas syster*), eftersom kongruens inte kan disambiguera replikens syftning om ram och tillägg är parallellsatser och har samma underliggande struktur. Om apposition är underliggande parallellsats (Burton-Roberts 1975, Döring 2015) är B:s svar i (3.48) inte kongruenta med A:s tillägg, eftersom ramen inte är en kopulasats; detta kan eventuellt förklara varför (3.48) fungerar sämre än (3.44).

ett förnekande av att Alice är Elsas syster – och den kongruerande repliken B'' får blandade omdömen av mina informanter, vilket markeras med procenttecken.

- (3.49) A: Alice är Elsas syster. Hon hälsade på igår.
 B': Nej, det stämmer inte!
 B'': %Det är hon inte alls!

von Fintel (2004:316–317) föreslår att en åhörare kan inleda ett yttrande med *hey, wait a minute* för att ifrågasätta en presupposition men inte ett hävdande. Jämför (3.50) och (3.51).

- (3.50) A: Alice dricker ofta grönt te.
 B: Vänta lite nu, jag visste inte att det fanns grönt te!
 (3.51) A: Alice dricker ofta grönt te.
 B: #Vänta lite nu, jag visste inte att Alice ofta dricker te!

Tillägg kan ifrågasättas på samma sätt;²³ jämför (3.52) och (3.53).

- (3.52) A: Te – grönt – är det som Alice oftast dricker.
 B: Vänta lite nu; jag visste inte att det fanns grönt te!
 (3.53) A: Te – grönt – är det som Alice oftast dricker.
 B: #Vänta lite nu; jag visste inte att Alice ofta dricker te!

Men samma sak gäller alltså i dialoger som (3.54), där B' kan ifrågasätta Alices och Elsas släktskap med *vänta lite nu* trots att det är hävdad och inte presupponerat, just eftersom det inte är den senast fullbordade språkhandlingen. von Fintels test har alltså begränsad tillämpbarhet.

- (3.54) A: Alice är Elsas syster. Hon hälsade på igår.
 B': Vänta lite nu; jag visste inte att de var syskon!
 B'': ?Vänta lite nu; jag visste inte att hon varit här!

Right frontier constraint gäller även för icke-restriktiva relativsatser, som typiskt måste angränsa sina ankare (Petersson 1999:243–244, Kavalova 2007:149–150, Kluck 2015:110; jämför dock de Vries 2006b:254–255). Restriktiva satser (och infinitivfraser) kan däremot postponeras i vissa fall (SAG 3:557–558). (3.55) illustrerar icke-restriktiva relativsatser och (3.56) restriktiva.

- (3.55) a. Alice – som är Elsas syster – hälsade på igår.
 b. *Alice hälsade på igår – som är Elsas syster.
 (3.56) a. Det låg ett te som Alice aldrig hade hört talas om förr i paketet.
 b. Det låg ett te i paketet som Alice aldrig hade hört talas om förr.

Likadant fungerar påhångsfrågor, som *eller hur* (Cristofaro 2003:32–33, Frey & Meinunger 2019:104–106). Ett segment med en påhångsfråga markeras som en språkhandling som avsändaren söker lyfta fram till förhandling. Observera att påhångsfrågor i sig kan betraktas som segment (jämför Petersson & Josefsson 2010:180–182; se även IFG 2014:172), och kanske är själva möjligheten att ta ett stödjande segment i sig tecken på språkhandlingskraft (Hooper & Thompson 1973:477–478, Kalbertodt m.fl. 2015, Frey & Meinunger 2019:102–103; se även SAG 4:700). (3.57)–(3.59) illustrerar några strukturer med påhångsfråga.

²³ Syrett & Koev (2015:539–541) visar dock att *hey, wait a minute* även kan inleda reaktioner på ett yttrandes huvudbudskap.

- (3.57) Alice dricker sencha, ett grönt te, eller hur?
 (3.58) Alice, Elsas syster, eller hur, dricker sencha.
 (3.59) Alice, Elsas syster, dricker sencha, eller hur?

Strukturerna är grammatiskt och pragmatiskt välformade, vilket tyder på att såväl sats som apposition utgör egna språkhandlingar. Däremot är de svårlästa, eftersom de har två satsexterna konstruktioner som båda avgränsas av kommatecken. För att markera påhängets räckvidd kan meningen skrivas om till en tilläggsstruktur, med kolon, tankstreck eller parentes som avgränsar appositionen. I (3.60) och (3.61) gör jag detta med parentes.

- (3.60) a. Alice dricker sencha (ett grönt te), eller hur?
 b. Alice dricker sencha (ett grönt te, eller hur?).
 (3.61) a. Alice (Elsas syster, eller hur?) dricker sencha.
 b. Alice (Elsas syster) dricker sencha, eller hur?

Notera att de två varianterna i (3.60) med hjälp av interpunktionen disambiguerar (3.57), vars *eller hur* kan höra ihop med antingen *Alice dricker sencha* eller *ett grönt te*. Att båda varianter fungerar tyder på att båda segment kan uppfattas som språkhandlingskraftiga. Märk också att *right frontier constraint* respekteras; i (3.59) kan *eller hur* inte höra ihop med *Elsas syster* (se även Espinal 1991:751–753, Kaltenböck m.fl. 2011:868–871). Förhållandet blir ännu tydligare på engelska, vars finita påhångsfrågor måste överensstämma med sitt ankar-segments (tänkta) verb och subjekt; se (3.62) och (3.63).

- (3.62) a. Alice had sencha, a green tea, yesterday, didn't she?
 b. *Alice had sencha, a green tea, yesterday, isn't it?
 c. Alice had sencha, a green tea, isn't it, yesterday.
 (3.63) a. Alice, Elsa's sister, drinks sencha, doesn't she?
 b. *Alice, Elsa's sister, drinks sencha, isn't she?
 c. Alice, Elsa's sister, isn't she, drinks sencha.

Tillägg avgränsade av kolon, tankstreck och parentes (och ibland komma) tycks alltså ha egen språkhandlingskraft. De behöver inte heller hävda utan kan utföra andra handlingar. Detta illustreras i (3.64), där bruket av fråge- och utropstecken visar den avsedda språkhandlingen: fråga om sanningshalten, uppmaning om att lägga till information och utrop om propositionen.

- (3.64) a. Alice – väl? – dricker nog te.
 b. Alice (efternamn!) dricker nog te.
 c. Alice dricker nog te: gott!

Allt som allt verkar frasformade tillägg till huvudsatsformade ramar i regel vara språkhandlingskraftiga. Men det finns ett tydligt motexempel: tillägg som motsvarar framförställda attribut tar inte gärna språkhandlingsmarkerande påhäng eller adverbial. Se (3.65).

- (3.65) a. ?Alice dricker (grönt, för fan) te.
 b. ?Alice dricker (grönt, eller hur?) te.
 c. *Alice dricker (grönt ju) te.
 d. *Alice dricker (ju grönt) te.

Det är för mig oklart vilken semantisk status sådana tillägg har. De kan inte betraktas som entydigt restriktiva eller icke-restriktiva, vilket illustreras i (3.66), där B' svarar som om

tillägget var restriktivt, och B'' som om det var icke-restriktivt. Utan parenteser i A hade B' varit oproblematiske.

- (3.66) A: Alice dricker (grönt) te.
 B': ?Det stämmer inte, men hon dricker vitt te.
 B'': ?Det stämmer, men hon dricker inte grönt te.

Möjligen kan man argumentera för att tillägget bidrar med en korrigerande proposition; korrigerings betraktas som en egen konnektionstyp inom SFG (IFG 2014:612–613). Då skulle strukturen alltså kunna utläsas som i (3.67) – endast en av propositionerna är tillgänglig.

- (3.67) Alice dricker te (eller jag menar att Alice dricker grönt te).

Och denna typ av tillägg kan faktiskt ta *skiljetecken* som anger språkhandling, som i (3.68).

- (3.68) a. Alice dricker (grönt!) te.
 b. Alice dricker (grönt?) te.

Man kan i sammanhanget fråga sig huruvida icke satsformade tillägg av de här typerna faktiskt alltid är språkhandlingskraftiga, eller bara har *potential* att vara det. Att ett tillägg kan medföra en proposition betyder inte att denna är hävdad, vilket också är en egenskap hos konventionella implikaturer: de är "assertorically inert" (Horn 2002:62), men inte för den skull presuppositioner (Potts 2015:190).

Frasformade tillägg kan alltså oftast ses som språkhandlingskraftiga. Man kan invända att detta är en övergeneralisering: ett frasformat tillägg med exempelvis påhågsfråga må vara entydigt språkhandlingskraftigt, men det betyder inte att ett frasformat tillägg *utan* påhågsfråga också är det. Fast rimligtvis torde åtminstone somliga vara det: en huvudsats har ju språkhandlingskraft oavsett om den har påhäng eller inte. Därmed menar jag att de flesta frasformade tillägg *kan* uttrycka språkhandlingar, och centralt ur textlingvistiskt perspektiv är att det därmed alltid finns en möjlighet att en läsare tolkar dem som språkhandlingskraftiga (jämför Zifonun m.fl. 1997:1648). Kanske bör man därför tala om olika *möjlighet* till språkhandlingskraft snarare än närvaro eller frånvaro. I en empirisk studie skulle det naturligtvis vara intressant att testa även för tilläggens *perlökuta* kraft, det vill säga hur de faktiskt uppfattas av (och påverkar) mottagaren. För mina syften räcker det dock att, med stöd i analysen, betrakta tillägget som ett självständigt textsegment.

3.3.2 Ramar som språkhandlingar

Den typiska sortens tilläggsstruktur är den där ramen är en huvudsats, och därmed självklart språkhandlingskraftig. Frågan återstår då vad som gäller för strukturer med icke satsformade ramar; kan även dessa betraktas som språkhandlingskraftiga? En typ av icke satsformad ram är initiala annex, som i (3.69).

- (3.69) a. Det gröna teet: det dricker Alice.
 b. Grönt te – det är det bästa Alice vet.

Ramarna i (3.69) kan agera fria eller hängande topiker till satsen i tillägget (SAG 4:448, Ekerot 2011:210). Att dessa topikaliserings skulle hävda propositioner som är självständiga från efterföljande sats är en mycket ansträngd tolkning. Jacobs (1984:47–48) menar

emellertid att topikalisering av fri topik i sig är en språkhandling, så yttrandet av fri topik och kommentar innefattar två språkhandlingar, om än bara en hävdande sådan (se även Krifka 2001:25–26, Greco & Haegeman 2020:79). Detta gäller topiker som anger vad satsen handlar om (*aboutness topic*) när de uttrycks satsperiferert eller satsexternt (Hengeveld & Mackenzie 2008:55–57, Endriss 2009:254–255, Bianchi & Frascarelli 2010:77–79; jämför Averintseva-Klisch 2008:220–224). Enligt denna analys kan även initiala annex vara språkhandlingskraftiga, trots att de inte alltid kan hämta en syntaktisk tolkning i det föregående. Även prosodin kan stödja analysen: intonationsfraser tycks bättre än huvudsatser svara mot språkhandlingskraftiga led (Jacobs 1984, Dehé 2014, Güneş 2014:283, Truckenbrodt 2015, Ishihara 2022, O’Grady 2024; se även Selkirk 2005, 2011), och konstruktioner som uttrycks som ramar och tillägg tycks i regel vara möjliga att uttrycka med separata intonationsfraser (Espinal 1991; SAG 4:439, 799, 834; Potts 2005:92–93, 112, 133; Döring 2007; Averintseva-Klisch 2008:219; Blühdorn 2008:80–81, de Vries 2009a:69–71; Kaltenböck m.fl. 2011:858–860, Kalbertodt m.fl. 2015; jämför dock Dehé 2007).²⁴ Dessa iakttagelser kan också förklara uppfattningen att interpunktionen speglar prosodin; det är snarare så att båda speglar pragmatiken. Liksom tilläggen kan frasformade ramar ta vissa språkhandlingskommenterande adverbial och interjektioner som påhängsfraser, vilket jag illustrerar i (3.70).²⁵ Däremot är de inte i sig hävdanden eller frågor, och kan inte heller ta påhäng som betecknar dessa språkhandlingar, som *eller hur, ju* eller *väl* (Jacobs 1984:49).

- (3.70) a. Det gröna teet, då – det dricker Alice.
 b. Grönt te, alltså – det är det bästa Alice vet.
 c. Det gröna teet, ja – det dricker Alice.
 d. Grönt te, förresten – det är det bästa Alice vet.

Med sådana påhäng måste ramarna och tilläggen uttalas med separata intonationsfraser, men utan påhäng, som i (3.69), är det möjligt att integrera uttalet. Om segmenten uttrycks i samma intonationsfras ska de inte heller betraktas som separata segment. I skrift torde det istället vara interpunktionen som disambiguerar läsningarna, så om tankstreck och kolonet i (3.69) byts ut mot komma blir en integrerad läsning fullt möjlig.

Icke satsformade ramar är inte bara dislokationer. En variant är så kallade *shell nouns* (Schmid 2000), där det avgränsade segmentet är en nominalfras som står i apposition till satsen och vars huvudord benämner dess språkhandling, form eller liknande. Sådana skal kan vara huvudord i ramen, som i (3.71), såväl som i tillägget, som i (3.72).

- (3.71) Dagens överraskning: Alice drack kaffe.
 (3.72) Alice dricker sällan kaffe – ett faktum som knappast förvånar.

Jones (1996:91–92) och Bredel (2008:198) betraktar endast tilläggsstrukturer av typen (3.72) som satser. Typen (3.71) betraktas istället som en nominalfras med en satsformad apposi-

²⁴ Undantagen tycks vara språkberoende (Espinal 1991:735). Några möjliga undantag i engelskan är epistemiska och anförande inskott (som *I guess*), vokativer och påhångsfrågor, fokuserande ettordsinscott (som *say* och *what*) och topikförtydligande dislokationer (Dehé 2007, Kaltenböck 2007, Steinbach 2007, Dehé 2014). Möjligen ska dessa betraktas som integrerade i ramen och därmed inte som tillägg. Kaltenböck m.fl. (2011:875) menar dock att den prosodiska integreringen beror på att dessa konstruktioner är mycket frekventa, och författarna betraktar dem som en undergrupp av tetsiska konstruktioner.

²⁵ Dessa adverbiella påhäng verkar inte vara språkhandlingskraftiga i sig, vilket bland annat yttrar sig i att de inte kan avgränsas av andra skiljetecken än komma – de kan inte utgöra tillägg.

tion.²⁶ Likadant analyserar de Vries (2006a:219–221) initiala anförande segment: de ska betraktas som upptakter till satsen, vilket skiljer dem textuellt och semantiskt från mediala och finala anförande segment. Wolfe (2015, i Greco & Haegeman 2020:82) formulerar det som att en språkhandlingskraftig V3-struktur ska utläsas som en V2-huvudsats med en framförstålld, självständig fras, givet att satsen förblir välformad och språkhandlingskraftig även utan den inledande frasen. Greco & Haegeman (2020:83) betraktar denna inledande fras som specificerare i en ramfras (FrameP) som är överordnad språkhandlingen (ForceP) och därmed befinner sig i gränssnittet mellan syntax och semantik.

Samma typ av konstruktion torde föreligga även i tilläggsstrukturer där inget av segmenten är en sats. Sådana strukturer utgör isolerade skriftliga yttranden och måste som sådana vara självständiga och språkhandlingskraftiga, med ramen som initial topik (jämför SAG 4:806–817). Ofta är relationen mellan segmenten predikativ (Karhiahio 2003a:186–188), som i (3.73) och (3.74), men inte nödvändigtvis; jämför (3.75).

(3.73) Familj: system Elsa

(3.74) Alice Jakobsdotter – forskare

(3.75) Alice Jakobsdotter (gluten och nötter)

Även om helheten är en språkhandling är ramen (eller tillägget) sällan språkhandlingskraftig i och för sig;²⁷ man kan tänka sig att närvaron av kolon, tankstreck eller parentes i sig är det som anger språkhandlingskraft, eller ellips av element som annars anger språkhandlingskraft, givet analysen att icke satsformade tillägg är elliptiska satser (se s. 55 ovan). En tilläggsstruktur som består av två frasformade segment utför alltså bara en språkhandling, men en struktur med en huvudsatsram och ett frastillägg utför två – den ena uttrycks av ramen, och den andra impliceras av skiljetecknet. Detta leder till frågan om en tilläggsstruktur därmed kan utföra tre språkhandlingar när både ram och tillägg är huvudsatser. Begrunda (3.76), som kan tillskrivas de tre propositioner som anges i (3.77).

(3.76) Alice är glad (hon dricker te).

(3.77) a. 'Alice är glad'

b. 'Alice dricker te'

c. 'Alice är glad därför att hon dricker te'²⁸

I allt väsentligt är proposition c implicerad, inte hävdad (jämför Grice 1975:44–45, Potts 2005:10). Till skillnad från ett frasformat tillägg kan proposition c exempelvis inte ifrågasättas i (3.76). Jämför replikskiftet i (3.78), som till skillnad från (3.79) ter sig mycket onaturligt givet att B försanthåller a och b i (3.77) (jämför Horn 2007:58–60).

(3.78) A: Alice är glad (hon dricker te).

B: #Nej, för hon är glad av helt andra skäl!

²⁶ Enligt Koster (2000:21) är det skiljetecknet självt som är huvud i en sådan projektion.

²⁷ Detta torde bero på sammanhanget. I exempelvis en tv-intervju kan en struktur som (3.74) visas i bild för att hävda dels att den intervjuade heter Alice Jakobsdotter, dels att hon arbetar som forskare. Den ensamma propositionen 'Alice Jakobsdotter är forskare' fungerar ju sämre i sammanhanget om Alice inte redan är eller gjorts bekant för mottagaren.

²⁸ Eller 'Alice dricker te därför att hon är glad'.

- (3.79) A: Alice är glad därför att hon dricker te.
 B: Nej, för hon är glad av helt andra skäl!

Olyckligheten i B:s replik i (3.78) tyder på att den tredje propositionen i (3.77) inte är hävdad utan bara implicerad, och A kan lätt invända (*Det har jag inte sagt något om!*). Detta gäller oavsett skiljetecken (och därmed oavsett modalitet), och skiljer strukturer där både ram och tillägg är huvudsatser från strukturer där någotdera eller båda inte är det. Om både ram och tillägg redan oberoende av varandra är huvudsatsformade så bidrar utformningen som tilläggsstruktur inte med ytterligare språkhandlingskraft, utan endast med konventionella implikaturer. Samma implikatur torde finnas om satserna avgränsas med punkt, men kanske framhävs den något med ett meningsinternt skiljetecken.

Samtidigt är det tydligt att skiljetecken inte alltid avgränsar språkhandlingar från varandra; vissa strukturer kan avgränsas grafiskt trots att de inte har fokus och inte kan ta adverbial (se även Frey & Meinunger 2019:117–120). Däremot är kommatecknet ofta det enda alternativet i sådana fall (se även s. 52 ovan). (3.80)–(3.82) illustrerar.

- (3.80) a. Det gröna teet var väldigt gott, det.
 b. *Det gröna teet var väldigt gott; det.
 c. *Det gröna teet var väldigt gott – det.
 d. *Det gröna teet var väldigt gott (det).
 (3.81) a. Det var väldigt gott, det gröna teet.
 b. *Det var väldigt gott; det gröna teet.
 c. ?Det var väldigt gott – det gröna teet.
 d. ?Det var väldigt gott (det gröna teet).
 (3.82) a. Det gröna teet var väldigt gott, förresten.
 b. *Det gröna teet var väldigt gott; förresten.
 c. *Det gröna teet var väldigt gott – förresten.
 d. ?Det gröna teet var väldigt gott (förresten).

Alla varianter av (3.81) blir oproblematiska som tilläggsstrukturer om annexet också tar en språkhandlingskommentar som *alltså*, vilket karakteriserar dem som självständiga eftertankar som framhäver ny information, snarare än typiska dislokationer som upprepar given information (se även Kalbertodt m.fl. 2015:3–4). Men i initial position behövs inget påhäng alls, utan topikaliserande eller kommenterande ramar kan utan problem följas av kolon eller tankstreck (parentes är dock uteslutet), vilket kan sägas ligga i linje med analysen att topikalisering är en egen språkhandling (Jacobs 1984). (3.83) och (3.84) illustrerar; märk även att segmenten torde uttalas med separata intonationsfraser, till skillnad från i (3.80)–(3.82).²⁹

- (3.83) a. Det gröna teet, det var väldigt gott.
 b. #Det gröna teet; det var väldigt gott.
 c. #Det gröna teet – det var väldigt gott.
 d. #Det gröna teet (det var väldigt gott).³⁰

²⁹ Observera att dubblingar som i (3.80) endast är finala (jämför SAG 4:449), varför exemplet inte upprepas.

³⁰ Varianterna b–d fungerar inte i den aktuella betydelsen, men kan vara svar på en fråga i stil med *Var det någon av dryckerna som gjorde särskilt stort intryck på dig?* I så fall är ramen en elliptisk huvudsats, med tillägget som en förklaring – det rör sig inte om en konstruktion med initialt annex. Den tänkta grundstrukturen ges i (vi).

(vi) A: Var det någon av dryckerna som gjorde särskilt stort intryck på dig?
 B: Det gröna teet gjorde särskilt stort intryck på mig (för det var väldigt gott).

- (3.84) a. Förresten, det gröna teet var väldigt gott.
 b. Förresten; det gröna teet var väldigt gott.
 c. Förresten – det gröna teet var väldigt gott.
 d. *Förresten (det gröna teet var väldigt gott).

Av exemplen att döma kan kolon, tankstreck och parentes inte avgränsa satsperifera led utan möjlighet att uttrycka språkhandling (annan än topikalisering), vilket kommatecken kan. När SAG (4:439) anger att annex även kan avgränsas av kolon och tankstreck (utöver komma) är det alltså en förenkling: det gäller endast språkhandlingskraftiga annex, och kanske bör sådana räknas till en helt annan kategori än de icke språkhandlingskraftiga annexen, liksom icke satsformade meningar.

Hur förhåller det sig då med initiala annex som dem i (3.83)–(3.84)? Blühdorn (2008:74–75) menar att adverbial, när de uttrycks integrerat i satsen, typiskt är syntaktiskt underordnade men semantiskt överordnade, eftersom de anger en utgångspunkt för övriga satsen. Ramar i tilläggsstrukturer torde kunna tillskrivas samma semantiska överordning – de agerar tolkningsram för sina tillägg, som positioneras som sidokommentarer i förhållande till den omgivande texten (Bücking 2022). I fallet adverbiala ramor som i (3.84) kan det vara motiverat att tala om att ankare saknas eller är osynligt, men jag väljer att betrakta hela ramen som ankare.

Frågan återstår hur talaktskommenterande ramor som (3.84), alltså fria initiala annex av adverbial karaktär, ska analyseras. De är inte topiker – de anger inte känd information eller vad strukturen handlar om – och kan inte utgöra fullbordade yttranden eller ta egna adverbial eller tillägg (Frey kommande). De utgör inte egna språkhandlingar utöver rent textuella, men bildar en tillsammans med tillägget. Det är alltså oklart om de kan betraktas som självständiga segment (se även Schneider 2015:290–292), men i och med deras grafiska (och sannolikt också prosodiska) segregering kan de också ses som syntaktiskt oberoende. Ett argument för deras självständighet är att de inte självklart kan flyttas in i satsen: (3.85) betyder inte samma sak som någon variant av (3.86), där *uppriktigt* istället fungerar som sättsadverbial³¹ (se även Holm 1991, Potts 2005:145, Heringa 2011:96–99, Güneş 2014:280).

- (3.85) Uppriktigt: Alice älskar te.
 (3.86) a. Alice älskar uppriktigt te.
 b. Alice älskar te uppriktigt.

Om tillägget i (3.85) (den inre satsen, med SAG:s termer) uttrycks som en bisats i en större struktur följer ramen inte gärna med, vilket illustreras i (3.87).

- (3.87) a. *Elsa sa att uppriktigt Alice älskar te.
 b. ??Elsa sa att, uppriktigt, Alice älskar te.

Också detta tyder på att ramen är självständig; den implicerar en annan proposition än den som tillägget bäddas in i, kanske en konventionell implikatur (Potts 2005:145–150). Inbäddning är därför möjlig om också ramen bäddas in, då som satsled i den nya matris-satsen, illustrerat i (3.88). (Se även Green 1976:383–385.)

- (3.88) Elsa sa uppriktigt att Alice älskar te.

³¹ Eller, mindre sannolikt, som framförställt attribut i a eller objektspredikativ i b.

Den separata inbäddningen av ram och tillägg i (3.88) upprätthåller den semantiska relationen mellan segmenten i (3.85) – yttrandet av tillägget är uppriktigt menat av talaren. Utskrivningen av en anförande sats skulle därför kunna analyseras som att ramens underliggande satsform återställs, givet att den ursprungliga kontexten tillåter den tolkning som matrissatsen tillför (det vill säga att det faktiskt var Elsa som uppriktigt sa att Alice älskar te). Tydligt är att dessa ramar, i egenskap av talaktskommentarer, alltid måste stå jämte ett tillägg som i sig har språkhandlingskraft, och att ramen inte ingår i tilläggets räckvidd (Potts 2005:146–150); tvärtom ingår tillägget i ramens räckvidd, och kan göra det även om det består av flera meningar. Av dessa skäl betraktar jag även frasformade ramar som just självständiga segment. Men även om de inte är språkhandlingskraftiga i sig kan man föreställa sig att de fungerar som implikaturer: den implicerade men inte hävdade betydelsen hos ramen i (3.85) är 'jag är uppriktig när jag säger följande'.

Tilläggsstrukturers ramar betraktas alltså som egna segment oavsett form; de har inte alltid hävdande språkhandlingskraft, men kan fungera som någon typ av läsanvisning för tillägget. Det är möjligt att tilläggsstrukturer med frasformade ramar kommer att visa sig skilja sig mycket åt från övriga typer, men i denna studie behandlar jag dem på samma villkor.

3.3.3 Pragmatisk-formella huvudtyper

Ett mönster som framgått i 3.3.1 och 3.3.2 är att det är stor pragmatisk skillnad mellan strukturer beroende på om segmenten är huvudsatser eller inte. Tilläggets form tycks predicera eller avgöra den pragmatiska relationen mellan ram och tillägg, medan ramens form predicerar eller avgör strukturens språkhandlingskraft. Om ramen är en huvudsats så uttrycker strukturen två språkhandlingar; om tillägget inte är en huvudsats så är den andra språkhandlingen underförstådd, men om tillägget är en huvudsats så är det istället en implikatur som underförstås. Detta ger fyra formella huvudtyper av tilläggsstruktur, illustrerade i Figur 3.3. I figuren ges varje typ en exempelstruktur i kursiv stil, och exemplets underförstådda proposition skrivs ut inom enkla citattecken.

	Tillägget är en huvudsats	Tillägget är inte en huvudsats
Ramen är en huvudsats	Två språkhandlingar, samt en implikatur <i>Alice dricker te – hon är pigg.</i> 'Alice är pigg därför att hon dricker te'	Två språkhandlingar, varav en underförstådd <i>Alice dricker sencha – grönt te.</i> 'Sencha är grönt te'
Ramen är inte en huvudsats	En språkhandling, samt en implikatur <i>Grönt te – det älskar Alice.</i> 'Detta handlar om grönt te'	En språkhandling, som är underförstådd <i>Alice Jakobsdotter – forskare.</i> 'Alice Jakobsdotter är forskare'

Figur 3.3. Formella huvudtyper av tilläggsstruktur.

Till huvudsatstillägg kan också räknas sådana tillägg som omfattar flera huvudsatser, och därmed naturligtvis också uttrycker flera språkhandlingar (ramen antas inte kunna omfatta mer än en huvudsats). Här ska tilläggas att många fraser och bisatser kan vara huvudsatsekvivalenta och utföra egna språkhandlingar. Vilka frasformade segment som utför en egen språkhandling och vilka som bara bildar en språkhandling i relationen till ett motstående segment kan inte avgöras på förhand utan att den föreslagna modellen blir cirkulär. Men givet att icke-restriktiva segment bildar en språkhandling i samband med ett annat segment kan det vara lönt att särskilt lyfta ut icke-restriktiva, icke huvudsatsformade ramar som huvudsatsekvivalenta i denna bemärkelse (SAG 4:513); tillsammans med föregående segment torde de vara språkhandlingskraftiga. Tillägg räknas däremot inte som huvudsatsekvivalenta enligt denna princip, eftersom språkhandlingskraften ju uppstår i relationen mellan ram och tillägg. Även citat kan nämnas som specialfall: citat tillskrivs typiskt nominal funktion i en anförande sats, och den språkhandling som citatet utförde i sin ursprungliga situation är inte nödvändigtvis tillgänglig. Därför räknas citat-tillägg inte som huvudsatsekvivalenta om de motsvarar satsled i den anförande ramen. Jag återkommer till detta i avsnitt 5.5.

Notera att jag skiljer på *implikatur* och *underförstådd språkhandling*: till exempel kan ett underförstått hävdande ifrågasättas (om än ibland med viss svårighet) trots att det inte sagts rakt ut, men en implikatur kan inte ifrågasättas på samma sätt utan att faktiskt lyftas fram först.

Sammanfattningsvis kan segmenten i tilläggsstrukturer ofta betraktas som språkhandlingskraftiga. I enlighet med resonemanget i 3.1 medför detta att relationen mellan tilläggsstrukturens segment kan analyseras med textlingvistiska redskap, på samma sätt som relationen mellan satser eller meningar. Denna insikt utnyttjar jag fortsättningsvis i avhandlingen.

3.4 Utblick

Espinals (1991) modell av tilläggsstrukturens syntax som flerdimensionell (Figur 3.1, s. 56) kan också appliceras textlingvistiskt, med stöd i synen på texten som polyfon, dialogisk och intertextuell. Istället för att tala om tilläggsstrukturens ram och tillägg kan man tala om ramtexten och dess tillägg. Ramtexten är en sammanhållen text, och tilläggen är satser och fraser som stundtals förs in från en annan textvärld, eller en annan textdimension (se även Kaltenböck m.fl. 2011:877). Skiljetecknen markerar slussarna till den andra dimensionen, på samma sätt som faktarutor (och inte minst illustrationer) är grafiskt avgränsade från brödtext. Givet att ramtexten är en sammanhållen helhet kan man sedan föreställa sig att tilläggen rör sig som lösa punkter i sin dimension, redo att plockas in i ramen, eller så består den andra dimensionen av en fullständig text i egen rätt, från vilken relevanta partier hämtas för att förtydliga ramtexten. Tilläggstexten är då rimligtvis parallell med ramtexten, men skiljer sig på olika sätt – kanske är den skriven med ett annat språkligt register, i en annan genre eller för en annan målgrupp – och skribenten hämtar sina tillägg därifrån för att förtydliga motsvarande delar (ankare) av ramtexten. Man kan föreställa

sig texterna som olika ark som ligger på hög, med ramtexten överst. I ramtextens ark finns utklippt hål, markerade av skiljetecken, och genom de hålen syns tilläggstextens motsvarande eller förtydligande formulering. Sedan kan det också finnas hål i tilläggstextens ark, så man ser ytterligare ett lager ner, och så vidare. Men rimligtvis är inte alla tillägg av samma grad hämtade från samma textdimension, utan även enskilda textlager hämtar från olika dimensioner. Ett alternativt sätt att visualisera detta är att texten är ett ark på vilket skribenten fäster häftlappar med olika anteckningar från olika dimensioner. Allra helst kanske dessa synsätt ska förenas: ramtexten är att betrakta som en enda koherent text, men därifrån vänder sig skribenten till en mångfald av texter för att lyfta in rätt formulering eller röst beroende på de kommunikativa behoven vid varje enskilt textställe; den inramande helheten blir en ögonblicksbild av ett sammelsurium av urklipp som skribenten samlat in från olika håll. Vissa tillägg är häftlappar fästa ovanpå ramtextens ark, medan andra skymtar igenom gluggar till andra texter. Gränserna mellan de olika textnivåerna markeras med skiljetecken; kolon, tankstreck och parentes torde vara mycket pålitliga markörer för sådana gränser, men även andra skiljetecken kan fylla samma funktion. Den flerdimensionella texten illustreras i Figur 3.4.

Figur 3.4. Den flerdimensionella texten.

I en studie som tog ett mer holistiskt grepp om texten än vad jag gör skulle ramtexten – inte bara tilläggsstrukturens ram – kunna jämföras med tilläggen för att illustrera eventuella skillnader mellan de olika dimensionerna. Tidigare studier har jämfört bland annat det skönlitterära språket i narration kontra dialog (se till exempel Håkansson & Östman 2019, Stymne & Östman 2022), men även andra typer av tillägg skulle alltså kunna särskil-

jas från ramtextens narrativ. I denna avhandling analyserar jag enbart tilläggsstrukturen som sådan, och lämnar den övriga ramtexten därhän. Därför beskriver jag denna avhandlings ämne inte som textlingvistik utan som textgrammatik (jämför Nunberg 1990, Ekerot 2011, Kaltenböck m.fl. 2011).

3.5 Sammanfattning

Textlingvistiska analysmodeller bygger ofta på satsbindningsanalys, vilket skulle tala emot textlingvistisk analys av segmenten i typiska tilläggsstrukturer, som inte alltid är satsformade. I detta kapitel har jag emellertid argumenterat för att den typiska tilläggsstrukturens ram och tillägg trots allt kan betraktas som separata textsegment: de är parataktiska och utför varsin språkhandling. Flera forskare från såväl den formella som den funktionella skolan tycks vara överens i denna tolkning, men den har sällan tillämpats i empiriska, textlingvistiska (eller textgrammatiska) studier. En möjlig syntaktisk förklaring till att segmenten uppvisar separat språkhandlingskraft är att icke satsformade, tetiska, segment i själva verket är elliptiska satser, men ur ett funktionellt perspektiv räcker det att urskilja vissa fraser som självständigt språkhandlingskraftiga utan att göra antaganden om deras tillblivelse.

Relationen mellan ram och tillägg kan således typiskt analyseras med textlingvistiska verktyg på samma villkor som om de vore satser eller meningar, vilket jag utnyttjar framledes i denna avhandling; närmare bestämt analyserar jag strukturerna med fokus på logiska betydelserelationer, hämtade från systemisk-funktionell grammatik. I den andan anammar jag också ett socialsemiotiskt synsätt på text, även om jag inte kommer att analysera texter i sin helhet. Den analysmodell jag tillämpar i avhandlingens andra hälft är således utformad på den grunden, men strukturellt hämtar den också många element från den modell som presenteras i Renkema 2009, och min syntaktiska grund bygger främst på traditionell grammatik med stöd i SAG. Analysmodellen redovisas i kapitel 5. Först ger jag dock en översikt över de data jag analyserar.

Del II

Material & metod

4 Korpusdata

I detta kapitel presenterar jag det material som analyseras i avhandlingens senare del, liksom de strategier och hjälpmedel jag använt för att ta fram det. Kapitlet är inte en renodlad materialredovisning, utan mina korpusdata sätts också i relation till varandra och till ett äldre material, för att ge en större förståelse för det samtida interpunktionsbruket. Kapitlet inleds med en kort presentation av min metodologiska ansats. I avsnitt 4.2 presenteras hela den korpus jag använder: först allmänna överväganden inför dess sammanställning, sedan hur urval och excerpering gått till samt korpusens omfång med särskilt fokus på kolon, tankstreck och parentes. I avsnitt 4.3 ställs korpusens värden i relation till varandra för att ge en bättre uppfattning om språkbruket ur ett kvantitativt perspektiv, och i avsnitt 4.4 jämför jag det kvantitativa interpunktionsbruket i min korpus med dito i Westman 1974b. I 4.5 redovisas hur jag tagit fram och hur jag presenterar det material jag analyserar i avhandlingen, och kapitlet sammanfattas i 4.6.

4.1 Metodologiska anmärkningar

Jag använder mig av ett korpusmaterial för att göra kvantitativa såväl som kvalitativa undersökningar av det samtida svenska skiljeteckensbruket. Fördelen med en korpusdriven ansats är att det snabbt går att i en korpus söka upp alla instanser av ett givet skiljetecken med kontext, oavsett tecknets frekvens i materialet. Detta gör det möjligt att analysera alla tilläggsstrukturer med kolon, tankstreck och parentes och därmed studera deras form och funktion, inklusive att identifiera mindre prototypiska strukturer. Alternativet hade varit närläsning av ett mindre material, som i Näslund 2006, Albritton 2015 och Dahl 2015. Den metoden är relevant för att få ett grepp om interpunktionens eller tilläggsstrukturens stilistiska och kommunikativa potential i texter, eller om det som Dahl (2015:177–179) kallar för textens *interpunktionstextur*. Min studie behandlar istället ett fåtal strukturer och skiljetecken i flera olika texter, och jag vill med större reliabilitet kunna tala om det faktiska bruket generellt, inte bara i enskilda fall, vilket motiverar mitt angreppssätt. Om korpusmaterialet är väl avvägt torde resultatet av min studie alltså ge en representativ bild av tilläggsstrukturer i den genre och domän som korpusen representerar. Studien har genomförts med en primärt datadriven snarare än teoridriven ansats; jag utgår alltså huvudsakligen från materialet när jag beskriver tilläggsstrukturerna, inte från exempelvis de beskrivningar som refererats i kapitel 2, även om min förståelse för strukturerna sannolikt påverkats av dessa, och ibland tar jag också hjälp av de tidigare beskrivningarna vid kategorisering och analys av enskilda exempel.

Korpusmaterialet sammanställs för att ge en representativ helhetsbild av bruket i den aktuella texttypen, varefter enskilda instanser studeras och kategoriseras inom undersökningens teoretiska och metodologiska ram. I det följande presenteras principerna utifrån vilka jag tagit fram denna korpus, och därefter principerna för excerperingen av det material som jag analyserar i kapitel 6–9.

En möjlig nackdel med att använda ett omfattande korpusmaterial och ett delvis kvantitativt angreppssätt är att studien måste utgå från de faktiska skiljetecknen. Det är till exempel svårare att ta fram instanser där tecknen hade kunnat användas men skribenten valde att inte göra det. För mina syften är det emellertid mer intressant att se hur tecknen används än hur de inte används, och studiens resultat kan också lägga grund för det omvända angreppssättet i framtiden.

4.2 Korpusen

Det svenska skiljeteckensbruket kan, inte minst kvantitativt, förväntas skilja sig åt mellan olika texttyper, genrer och domäner, så det är viktigt att avgränsa korpus därefter. Urvalet styrs av såväl forskningsfältet som rent praktiska aspekter: vilket bruk kan jämföras med tidigare beskrivningar, var finns behov av nya beskrivningar och vilket material finns tillgängligt? Eftersom kvantitativ forskning på svensk interpunktion ännu är ovanlig finns alla skäl att börja i ett neutralt, vårdat och offentligt sakprosaiskt standardspråk, som nyhetsrapportering och annan tidningstext. Fördelarna är många: det är huvudsakligen detta språk som ska omfattas av de normerande skrivreglerna, tillika lägga grund för deras utformning (Svenska språknämnden 2005:18, 30; Bylin & Melander 2023:15, 29), ett faktum som underlättar jämförelser mellan skrivreglerna och studiens resultat. En bättre förståelse för bruket i denna (förment) neutrala standard kan ge underlag för fortsatta studier på bruket i andra texttyper, genrer och domäner (Fuhrhop & Scholübbbers 2026:vii). En annan fördel är att det offentliga standardspråket, just i och med att det normeras och vårdas, förändras relativt långsamt. Resultatet av en studie på ett sådant material kan alltså förväntas vara giltigt för en längre tidsperiod; genre, texttyp, skribent och redaktion torde medföra större skillnader än publikationsår. Samtidigt bidrar dessa faktorer dock till representativitetsproblem: till exempel är anföringar mycket vanliga i nyhetstext, vilket torde göra anförande kolon och tankstreck mer frekventa där än i skriftspråket i stort.

En studie på ett mer informellt eller kreativt språkbruk, som i sociala medier eller skönlitteratur, hade kunnat vara motiverad eftersom interpunktionsbruket i dessa genrer kan tänkas uppvisa en större variation. Även i dessa domäner har interpunktionen uppburit begränsat forskningsintresse, och då främst med fokus på stilistiska, kommunikativa eller interaktionella aspekter (till exempel Albritton 2015 och Dahl 2015; se även McCulloch 2019). Att i detta sammanhang undersöka ett dylikt textmaterial är dock problematiskt av tre skäl. För det första kan man vänta sig en stor individuell variation i skiljeteckensbruket, både mellan skribenter och mellan verk, vilket torde göra en sådan studie särskilt känslig för vilka texter som råkar tas upp i korpusen. För en studie som intresserar sig för ett mer generellt perspektiv är de texttyperna alltså mindre aktuella (jämför Dahl 2015). För det

andra kan det icke-normerade språket förändras mycket snabbt, och en större studie kan komma att vara daterad redan vid publicering. För det tredje kan resultatet av en sådan studie inte sättas i relation till bruket i det neutrala standardspråket, eftersom deskriptiva studier av detta i princip saknas. Därmed skulle det vara svårt att belägga föreställningen att bruket i dessa genrer faktiskt är mer innovativt och varierat än i det neutrala och vårdade språket; att endast jämföra resultatet med de normerande skrivreglerna tycks mindre givande, eftersom reglerna enligt flera studier inte tillfredsställande beskriver bruket (Meyer 1987:9, Strömquist 1992:77–78 & 109–110, Dawkins 1995:533–534, Karhiahö 2003a:13, Näslund 2006:32–34, Krahn 2014:8, Dahl 2015:29, Katourgi 2019). Texter med hög status i sin genre eller texttyp fungerar normbildande hos mottagarna, och eftersom man utvecklar sitt skriftspråk genom att läsa torde man också utveckla sitt skiljeteckensbruk på samma sätt; meningsintern interpunktion behandlas sällan särskilt ingående i skolans skrivundervisning, och då främst reaktivt, för att rätta (vad som uppfattas som) felanvändning av enskilda skiljetecken (se även Dahl 2015:217). Rimligen tillägnar vi oss interpunktionen främst genom att möta den i skrift.

En kvantitativ studie av bruket i neutral standard lägger alltså grund för framtida studier av andra språkliga domäner, och av dessa anledningar väljer jag att hämta mitt material från nyhetsrapportering och annan tidningstext. Andra sakprosagenrer, som myndighetstexter och vetenskap, faller bort eftersom de ofta är allt för formella, fackspråkliga eller konservativa för att kunna sägas representera det samtida neutrala standardspråket, och populärvetenskap är å andra sidan svårt att samla i de stora mängder som krävs för en korpusundersökning. Framför allt är detta genrer som inte får samma stora spridning som tidningstext, varför eventuella egenheter i deras språkbruk inte kan betraktas som normbildande i samma utsträckning.

4.2.1 Korpusval

För att samla in ett korpusmaterial med tidningstext har jag använt mig av den nätbaserade tjänsten *Mediearkivet* (Retriever u.å.), där texter från svenska massmedier, främst tidningar, finns tillgängliga. Mediearkivet uppdateras dagligen, vilket gör det mycket tacksamt för studier av det samtida skriftspråket. Man kan förvisso tänka sig att skiljeteckensbruket inte förändrats avsevärt under de senaste decennierna, men det kan ändå finnas skäl att välja yngsta möjliga material: Språkbankens korpusserie *SVT Nyheter* är tillgänglig via konkordansverket *Korp* (Borin m.fl. 2025) och är den enda av Språkbankens nyhetskorpusserier som i skrivande stund sträcker sig in på 2020-talet. Sökningar i serien gör gällande att andelen kolon och tankstreck i korpusserien har legat stabil mellan 2004 och 2016 för att därefter stiga avsevärt; detta kan mer allmänt tyda på en om inte kvalitativ så åtminstone kvantitativ förändring i bruket av dessa skiljetecken (andelen parenteser har inte förändrats nämnvärt). Förändringen illustreras i Tabell 4.1, angiven i andel kolon, tankstreck och parentes (KTP) per 10 000 token, det vill säga grafiska ord och synliga interlexikala skiljetecken, och år. Värdena för åren 2004 till 2016 redovisas gemensamt.

Tabell 4.1. Antal kolon, tankstreck och parenteser i SVT *Nyheter* 2004–2023.¹

År	Milj. token	Kolon	Tankstreck	Parentes	KTP/10 000
2004–16	129,71	170 515	269 054	143 217	44,93
2017	21,17	55 514	40 548	20 575	55,10
2018	18,80	33 541	47 551	20 594	54,09
2019	18,25	46 253	54 479	20 521	66,44
2020	16,00	52 538	50 157	20 819	77,20
2021	14,96	51 545	53 140	20 684	83,80
2022	13,98	50 595	53 877	21 762	90,30
2023	7,49	28 401	30 060	9 378	90,57

Det kan naturligtvis inte uteslutas att förändringen blott beror på format- eller formaliamässiga förändringar på SVT *Nyheters* webbplats eller på inkonsekvenser i Språkbankens kodning, insamling och annotering av materialet (*Sparv*, Hammarstedt m.fl. 2025). Med en egen korpus är jag bättre rustad att förklara dylika avvikelser i materialet.

Den främsta nackdelen med Mediearkivets sökverktyg är att det inte kan söka på skiljetecken, utan endast alfanumeriska strängar och metadata. För att kunna genomföra föreliggande studie har jag därför först importerat ett material och sparat det lokalt. Därefter har jag kunnat göra sökningar i vanliga ordbehandlingsprogram. I Språkbanken är skiljetecken tokeniserade, vilket innebär att de behandlas som ord och är sökbara. Men av upphovsrättsliga skäl är majoriteten av Språkbankens tidningskorporar, som är fritt tillgängliga, helt randomiserade på meningsnivå. Detta gör det omöjligt att i Språkbanken få mer kontext än en mening i taget, vilket försvårar tillämpningen av textlingvistiska metoder. Mediearkivet är en betaltjänst, och texterna där kan med vissa undantag läsas i sin helhet, vilket gör det möjligt att snabbt och enkelt få grepp om mer än bara det omgående sammanhanget kring det aktuella skiljetecknet. Samtidigt utgör Språkbankens randomisering en viss garant för representativiteten hos ett utdrag ur materialet; sökträffarna i Mediearkivets material, å andra sidan, presenteras kronologiskt (eller efter ”relevans”) och måste därför genomgå ytterligare excerpering. Till sist är det endast möjligt att exportera upp till 1000 artiklar åt gången från Mediearkivet, medan Språkbankens korpusar i regel är långt större än så. Materialet från Mediearkivet är, till skillnad från Språkbankens korpusar, inte heller annoterat med syntaktisk, semantisk och morfologisk information, varför det inte är möjligt att söka på syntaktiska kontexter (som kan tänkas betinga vissa skiljetecken), utan endast söka på teckensträngar (ord och ordföljder) enligt deras kodning i Unicode-standard. Sammantaget får styrkorna med Mediearkivet dock sägas väga upp dess svagheter, varför jag valt det som källa till materialet för föreliggande studie.

För denna studie har det alltså varit relevant att ta fram en korpus som kan anses representativ för samtida svenskt, vårdat och redigerat standardspråk. Därtill ska korpusen dels vara stor nog att ge tillförlitliga kvantitativa fingervisningar, dels vara möjlig att behandla inom ramen för denna studie. Därför har jag valt att begränsa mig till en texttyp ur ett

¹ Meningsinledande tankstreck (alltså pratminus) samt högertankstreck och högerparenteser har exkluderats (se avsnitt 4.2.3).

fåtal publikationer, men från dessa hämta in ett stort material som jag sedan sovrat i. Det rör sig närmare bestämt om brödtext ur de tryckta upplagorna av Sveriges stora dagstidningar *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen* och *Svenska Dagbladet*, utgivna under år 2021. En nackdel med att samla in text från de tryckta upplagorna är att Mediearkivets digitaliserade version av texten ibland kan skilja sig något på grund av maskinella feltolkningar: ett insprängt citat kan ha blivit till ett eget stycke, och ett avstavningsstreck kan ha tolkats som ett vanligt bindestreck. Det är emellertid inte möjligt att samla in texter från tidningarnas webbupplagor, eftersom dessa hämtas direkt från tidningarnas webbplatser och därför i många fall är otillgängliga utan prenumeration på de enskilda tidningarna.

Skiljeteckensbruket kan tänkas skilja sig åt i olika textpartier, till exempel brödtext kontra rubriker (Conon 1973:142–145, Katourgi 2020:117–120), så jag har valt att begränsa mig till brödtext, den i sammanhanget prototypiska textformen och den där skiljetecknen torde vara bäst representerade. Även denna infallsvinkel blir något lättare att anamma på Mediearkivets material, där ingresser har annan formatering och därför är lätta att särskilja från brödtexten, vilket är omöjligt i Språkbankens korpusar. Brödtext och ingresser hade förvisso med god behållning kunnat jämföras med varandra, men Mediearkivet saknar fullständiga ingresser för vissa publikationer, i det här fallet *Dagens Nyheter* och *Expressen*. Eftersom det inte går att studera ingresser i alla källor har jag i möjligaste mån uteslutit även dem, och fokuserar helt på brödtext.

Det hade varit mycket intressant att jämföra skillnader mellan olika genrer, såsom nyhetsartiklar, reportage, ledare, krönikor, insändare, recensioner och så vidare. Men Mediearkivet kategoriserar inte texter på det viset, varför det angreppet inte varit möjligt. Istället har jag valt att dela in korpusen i olika ämneskategorier. Från de fyra publikationerna har jag samlat in texter från de fyra största ämnena under året, enligt Mediearkivets automatiserade, publikationsagnostiska ämneskategorisering. Dessa är *Sport* och *Kultur och underhållning*, som vardera omfattar dryga 30 000 artiklar i alla fyra publikationer sammantaget, samt *Politik* och *Brott och rätt[s]väsande*, som vardera omfattar drygt 20 000. Dessa fyra ämnen kan tänkas vara mindre fackspråkspräglade än ämnen som *Medicin* och *Ekonomi*, men observera att en artikel kan etiketteras med flera ämnen i Mediearkivet, så vissa texter kan tillhöra även sådana kategorier, eller flera av de fyra största. Med fyra ämnen à fyra publikationer har jag allt som allt sexton delkorpusar som materialet delats in i.

Korpusen hämtades från Mediearkivet under slutet av december 2021. I och med senare uppdateringar av Mediearkivets material, funktionalitet och textkategorisering kan min korpus skilja sig något från en ny korpus som samlas in enligt samma principer idag.

4.2.2 Etiska överväganden

Att använda en tidningskorpus som primärmaterial medför två etiska problem. För det första innebär det att forskaren har tillgång till en stor mängd upphovsrättsskyddat material, och för det andra kan känsliga personuppgifter förekomma i det materialet.

Mediearkivet är tillgängligt för bibliotek och undervisningsinstitutioner, och som sådant är det möjligt att använda i forskningssyfte. Den som laddar ner material från arkivet i

dessas och andra syften gör det endast på villkor att materialet "ej distribueras utanför den egna organisationen utan godkännande från Retriever eller den enskilde utgivaren" (Retriever u.å.). Den korpus jag inhämtat lagras därför i en av Lunds universitet tillhandahållen digital forskningsmapp, endast tillgänglig för forskaren samt, vid behov, den som av vetenskapsetiska skäl behöver kontrollera materialet. Eftersom materialet består av publicerade texter kan det emellertid alltid kontrolleras i Mediarkivet eller direkt hos källan. Hur jag gått till väga för att samla in resultatet redovisas i 4.2.3 nedan. Analyserade textpartier reproduceras i studien som illustrerande exempel på ett visst språkbruk, men detta gäller alltså endast kortare textpartier och sker inom ramen för citaträtten (SFS 1960:729:§22). I dessa fall hänvisas också till publikation och ämne, men av praktiska skäl inte till publiceringsdatum eller skribent.

Vad gäller personuppgifter kan ingen riktad ansträngning göras för att avidentifiera individer som omnämns i de lagrade texterna, eftersom en korpus behöver omfatta åtskilliga miljoner ord. Av samma anledning är det logistiskt omöjligt att inhämta samtycke från eller ens informera berörda personer om att deras personuppgifter behandlas av forskaren; därtill skulle sådan informering kräva ytterligare kränkning av individens integritet, eftersom det skulle innebära att forskaren måste söka upp individen baserat på de i tidningen publicerade personuppgifterna. Eventuella känsliga personuppgifter, till exempel politikernas partitillhörighet, återges inte i den här avhandlingen. Strukturer från brottsmålsartiklar citeras endast om ingen dömd individ namnges i artikeln i fråga.

4.2.3 Filtrering

För sammanställningen av varje delkorpus har jag begränsat sökningen i Mediarkivets gränssnitt till en publikation och ett ämne i taget. Det finns också anledning att begränsa sig till artiklar som uppnår en viss minimilängd. Mediarkivet har förvisso en funktion att begränsa sökresultat till träffar över eller under ett visst ordantal, men eftersom ingresser räknas till detta ordantal skulle en sådan avgränsning göra materialet skevt till förmån för de publikationer vars ingresser saknas i Mediarkivet. Endast de allra kortaste texterna kan pålitligt uteslutas, exempelvis de som blott utgörs av så kallade puffar på förstasidan, varför jag satt en lägsta gräns på 16 ord. Därtill förekommer många artiklar som inte bygger på löpande text, såsom stryktips, pussel och tv-tablåer. För att så långt som möjligt utesluta dessa typer av texter har jag filterat bort alla träffar vars rubriker innehåller vissa karakteristiska ord som *V86*, *sudoku* eller *tablå*.² Filtreringen kan ha uteslutit även relevanta artiklar, men dessa torde vara förhållandevis få.

² I Mediarkivets gränssnitt har jag angett söksträngen (i). Strängen anger vilka fraser som inte får förekomma i artiklarnas rubriker, två fraser som inte får förekomma i brödtexten samt en lägsta ordgräns för varje artikel.

(i) (headline:(ANDNOT (bridge OR dagens OR V75 OR V86 OR V4 OR V64 OR "helgens bästa" OR GS75 OR jackpot* OR snackis* OR quiz* OR börs* OR "live på" OR "kanal för kanal" OR tablå* OR "på tv" OR liveidrott OR "veckans bästa" OR sudoku OR rättar OR kryss OR pussel OR korsord OR *tipset OR "dagens dubbel" OR schackduellen)) ANDNOT (ring AND mejla) ANDNOT spelstopp) AND wc:>15

Utifrån dessa sökparametrar har jag för varje delkorpus samlat in 24 stickprov om 40 texter vardera. Gränsen är satt till följd av verktygets dåvarande funktionalitet: arkivet tillåter hämtning av högst 1 000 artiklar i taget, och de markeras snabbast en hel sida resultat i taget – när materialet hämtades kunde en sida visa 20, 40, 60, 80 eller 100 texter. 24 gånger 40 texter innebar alltså att texterna i varje delkorpus kan bli jämnt utspridda över årets tolv månader utan att samtidigt överskrida 1 000 texter. Stickproven hämtades från den första och sextonde i varje månad under 2021, och de datum då färre än 40 texter på det aktuella ämnet publicerades i tidningen i fråga så fylldes stickprovet ut med texter från följande datum. Med 24 gånger 40 texter omfattar varje delkorpus inledningsvis 960 texter, vilket ger 3 840 texter per ämne för respektive publikation, och allt som allt 15 360 texter i hela korpusen. Varje delkorpus exporterades till varsin textfil som bearbetats i ordbehandlingsprogrammet *Microsoft Word*.

I nästa steg sållades kvarvarande irrelevanta texter bort. Framför allt gäller detta texter och textpartier med tabellariska uppställningar och listor utan satsformade led. Sådana texter identifierades automatiskt baserat på förekomsten av flera siffror i följd (med eller utan skiljetecken emellan), flera sifferinledda stycken i följd, flera listpunktsinledda stycken i följd, flera skiljetecken i följd, flera versaler i följd samt flera korta stycken i följd. Alla automatiskt identifierade instanser granskades manuellt innan de eventuellt raderades. Från kvarvarande texter raderades bildtexter och faktarutor i de fall dessa var lätta att automatiskt identifiera; faktarutor inleds exempelvis ofta med orden *Fakta* eller *Bakgrund* (observera att faktarutors layout inte följer med i textexporten). Texter som efter dessa strykningar i sin helhet var kortare än 250 tecken raderades automatiskt, eftersom de vid den längden knappt kan betraktas som löpande text, och har få eller inga skiljetecken.³ Att avgränsningen gjordes baserat på antal tecken istället för exempelvis antal meningar eller ord beror på tekniska begränsningar hos sökverktyget i *Word*. Rubriker och ingresser i kvarvarande texter har inte raderats, utan behållits för kontext, men bortses från vid sammanställning av materialet och kvantitativa data. Beroende på textens formatering har andra textsorter, som mellanrubriker och bylines, ibland maskinellt tolkats som del av brödtexten, vilket påverkar siffrorna i det följande. I möjligaste mån är dock också dessa uteslutna från sammanställningen, på så sätt att kortare stycken som inte slutar på skiljetecken räknats bort. Efter filtreringen återstår 12 825 texter, som utgör min samlade korpus.

4.2.4 Korpusens omfång

I följande tabeller återges de filtrerade delkorpusarnas storlek i absoluta tal med olika mått.

Tabell 4.2 anger antalet texter i varje delkorpus.

³ Givet en genomsnittlig ordlängd på 5,1 tecken i tidningstext rör det sig om texter på strax under 50 ord. Dessa mycket korta texter tenderar dock att vara mer informationstäta och därmed ha längre och färre ord.

Tabell 4.2. Antal texter i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla
Aftonbladet	864	812	838	852	3 366
Dagens Nyheter	746	735	794	769	3 044
Expressen	893	895	845	844	3 477
Svenska Dagbladet	724	720	688	806	2 938
Alla	3 227	3 162	3 165	3 271	12 825

Innan filtrering innehöll delkorpusar som Svenska Dagbladet Politik en relativt hög andel kortare notiser, varav särskilt många filtrerades bort just därför att de var för korta. Därför blir flera delkorpusar efter bearbetning påtagligt mindre än genomsnittet, räknat i antal texter.

I Tabell 4.3 anges antalet grafiska ord per delkorpus.

Tabell 4.3. Antal grafiska ord i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla
Aftonbladet	292 269	300 847	319 850	324 990	1 237 956
Dagens Nyheter	268 027	355 236	348 047	291 275	1 262 585
Expressen	264 274	319 631	286 959	261 958	1 132 822
Svenska Dagbladet	216 184	351 839	285 069	225 788	1 078 880
Alla	1 040 754	1 327 553	1 239 925	1 104 011	4 712 243

Grafiska ord definieras som strängar av synliga alfanumeriska tecken omgivna av osynliga tecken som mellanrum och stycketecken; en sammansättning med bindestreck räknas därmed som ett ord. Ordantalet beräknades automatiskt i *Microsoft Word*, som dock inkluderar även icke-alfanumeriska teckenföljder som ord; jag har därför i efterhand sökt upp irrelevanta träffar och subtraherat dem.⁴

I Tabell 4.4 framgår antalet meningar.

Tabell 4.4. Antal grafiska meningar i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla
Aftonbladet	20 579	20 937	21 486	22 968	85 970
Dagens Nyheter	16 269	21 959	21 015	19 120	78 363
Expressen	17 502	21 476	17 925	19 107	76 010
Svenska Dagbladet	13 073	20 212	16 326	14 544	64 155
Alla	67 423	84 584	76 752	75 739	304 498

⁴ Detta gäller tre punkter, som ibland omges av osynliga tecken, samt de för tidningstext vanliga symboler som kan fungera som listpunkter, textavslutare, betygssymboler eller styckeuppdela. Dessa återges i (ii).

(ii) ■ □ • • ● ► ☆ ✕ + ✓ ✓ □ □ □ □ □ □ | 🔊

Det går inte att automatiskt räkna antalet meningar i Word, så detta mått bygger istället på antalet punkter, frågetecken, utropstecken eller tre punkter⁵ som följs av mellanrum, citattecken, högerparentes, stycketecken eller textens slut, samt antalet kolon som följs av stycketecken. Sublexikala punkter, det vill säga de punkter som följer på enskilda siffror i till exempel numrerade listor, eller på bokstäver i exempelvis initial- och avbrytningsförkortningar (som i *George W. Bush* och *reds anm.*), har manuellt räknats bort när dessa inte är meningsfinala.

I Tabell 4.5 redovisas antalet skiljetecken per delkorpus.

Tabell 4.5. Antal skiljetecken i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla
Aftonbladet	34 860	43 882	36 908	39 002	154 652
Dagens Nyheter	29 718	49 537	39 893	31 928	151 076
Expressen	30 501	44 173	33 595	30 974	139 243
Svenska Dagbladet	24 180	47 049	32 150	25 786	129 165
Alla	119 259	184 641	142 546	127 690	574 136

Detta inkluderar samtliga instanser av komma, semikolon, frågetecken, utropstecken, enkla och dubbla citattecken, tre punkter, höger och vänster bågpåreptes, höger och vänster hakparentes och snedstreck, samt de flesta instanser av punkt, tankstreck och kolon. Jag har räknat bort sublexikala, osynliga och genreberoende skiljetecken, bland annat apostrof, bindestreck, förkortningspunkt, mellanrum och betygssymboler (se fotnot 4). Även pratminus, det vill säga styckeinledande tankstreck, har räknats bort.

Eftersom korpusarna blir olika stora efter filtrering ska inga jämförelser göras direkt mellan värdena i tabellerna ovan. Istället ges en mer ingående jämförelse i avsnitt 4.3.

4.2.5 Excerpering

Med korpusen framtagen och filtrerad har nästa steg varit att excerpera det material som ska analyseras inom ramen för denna studie. Först har jag dock behövt ställa upp vissa principer för att få fram relevanta belägg av kolon, tankstreck och parentes i delkorpusarna. Dessa principer presenteras i detta avsnitt.

Först och främst har instanser där skiljetecknen används i sina sublexikala och superlexikala specialfunktioner behövt sällas bort (se även avsnitt 1.2.2, s. 8). Kolon har som specialfunktion att avgränsa suffix från vissa teckenkombinationer, som i *FN:s* eller *S:et*, eller

⁵ Tre punkter (även kallat *uteslutningstecken*, *utelämningsstecken*, *ellipsligatur* eller *ellips*) betraktas idag typiskt som ett eget skiljetecken, snarare än tre instanser av skiljetecknet punkt (se även Strömquist 2025:85). I Mediearkivet återges tecknet konsekvent som tre separata punkter (...), snarare än som ett ligaturtecken (...). För att dessa instanser inte ska räknas till de vanliga punkterna har jag därför först bytt ut varje instans av tre separata punkter i rad mot ligaturen. Två och fyra punkter i rad förekommer enstaka gånger som alternativ till tre. Fem eller fler punkter i rad används i de texter jag samlat in uteslutande som grafiska markeringar av rader i listor och tabeller, och har därför raderats från korpusen.

agera kvottecken mellan tal av olika storhet, som i *kl. 15:15* eller *Karlsson 2017:210*. I denna funktion följs tecknet i regel direkt av bokstav eller siffra utan mellanrum, så för att utesluta specialfunktionen har jag i det insamlade materialet endast sökt på kolon som direkt följs av mellanrum eller stycketecken.

Tankstreck kan användas för att inleda anförda segment, en specialfunktion som får väntas vara högfrekvent i ett tidningsmaterial. Tankstreck som har denna funktion kallar jag för *pratminus*. Tankstreck kan också användas för att ange omfång och relationer, som i *årskurs 7–9* eller *sträckan Lund–Uppsala*. Dessutom återges tankstreck i Mediearkivet som bindestreck, vilket innebär att även sammansättningar och avstavningar dyker upp i en sökning. För att sälla bort dessa irrelevanta träffar har jag därför angett att strecket måste omges av mellanrum (men inte stycketecken) på var sida, vilket borde utesluta de flesta tankstreck med specialfunktion och inkludera de interlexikala. I Mediearkivet har vissa stycketecken fallit bort framför *pratminus*, trots att de finns i källtexterna; därför har jag också specificerat att tankstreck inte får föregås av punkt, kolon, utropstecken eller frågetecken (framför mellanrummet).⁶ *Pratminus* räknas istället separat, som tankstreck som föregås av stycketecken, men detta utesluter naturligtvis de *pratminus* som hamnat på samma stycke. När två eller fler tankstreck förekommer i samma mening (alltså inte avslutar åtminstone en punkt eller ett stycketecken) räknas inledande och avslutande tankstreck separat, för jämförbarhet med kolon och parentes (se nedan). Detta förutsätter att en mening med tre tankstreck har ett medialt och ett finalt tankstreckstillägg, men det är naturligtvis också möjligt att alla tre tankstreck inleder varsitt inbäddat tillägg. Om detta förekommer kan det alltså inte synliggöras i mina data, men det får förväntas vara ovanligt.

Bågparentesen har som specialfunktion att avgränsa listpunkter som i 1) *koka upp vatten*, 2) *dosera teet*, 3) *låt dra*. Detta gäller endast högerparentes, så jag har sökt på vänster- och högerparentes separat. Genom att lyfta fram de parenteser och tankstreck som inleder ett tillägg räknar jag i praktiken antalet texttillägg som avgränsas av dessa tecken. Det gör också mina data mer jämförbara för alla tre tecken, eftersom kolon inte förekommer parvis. När jag i detta kapitel talar om antalet tankstreck eller parenteser avses alltså huvudsakligen tilläggsinledande sådana, där inte annat anges.

I Tabell 4.6 till Tabell 4.8 framgår i absoluta tal hur många inledande kolon, tankstreck och parenteser som förekommer i korpusen. Observera att dessa värden inte är viktade för delkorpusarnas olika storlekar; se istället avsnitt 4.3 för jämförelser. Enligt ovan har jag uteslutit högerparenteser, kolon som inte följs av mellanrum eller stycketecken, tankstreck som inte omges av mellanrum, samt vartannat tankstreck i meningar som har flera.

⁶ I äldre skrivregler framgår att tankstreck även använts för att avgränsa delar av ett stycke, som ett slags mindre stycketecken (Almqvist 1829, Linder 1886). I så fall förekommer tecknet mellan meningar och föregås alltså av punkt, utropstecken eller frågetecken. Användningen beskrivs inte i dagens språkvård, men ifall den ännu förekommer vill jag inte i onödan filtrera bort den. I ett materialurval enligt övriga principer ovan förekom typen dock inte över huvud taget (jämför dock Scholübbes 2026:23–25, som hittar belägg i sitt tyska material).

Tabell 4.6. Antal kolon i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla
Aftonbladet	490	776	613	881	2 760
Dagens Nyheter	456	1 055	753	492	2 756
Expressen	585	884	659	520	2 648
Svenska Dagbladet	292	1 020	573	313	2 198
Alla	1 823	3 735	2 598	2 206	10 362

Tabell 4.7. Antal tankstreck i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla
Aftonbladet	592	730	619	759	2 700
Dagens Nyheter	582	1 011	938	590	3 121
Expressen	662	821	886	551	2 920
Svenska Dagbladet	473	1 266	749	576	3 064
Alla	2 309	3 828	3 192	2 476	11 805

Tabell 4.8. Antal parenteser i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla
Aftonbladet	164	706	420	703	1 993
Dagens Nyheter	254	723	633	491	2 101
Expressen	117	282	374	336	1 109
Svenska Dagbladet	233	758	515	428	1 934
Alla	768	2 469	1 942	1 958	7 137

Det kan naturligtvis inte uteslutas att vissa instanser av kolon och tankstreck i korpusen används med skiljeteckensfunktion utan att omges av mellanrum, exempelvis till följd av fel i skrivandet eller digitaliseringen, eller rentav som ett nytt, medvetet bruk. Sådana förekomster får dock förmodas vara mycket ovanliga, och det är inte motiverat att släppa igenom åtskilliga irrelevanta instanser för en liten, tänkt chans att hitta denna typ. Motsatsen, att tecknen används i sina specialfunktioner omgivna av mellanrum, kan naturligtvis också förekomma.

4.3 Synkrona jämförelser

Materialets delkorpusar är olika stora, och värdena behöver viktas för att ge en bättre bild av språk- och skiljeteckensbruket i korpusen. I det följande presenteras därför en kort jämförelse av de olika delkorpusarnas genomsnittliga textlängd, meningslängd och interpunktionsfrekvens, för att ge en fingervisning om språk- och skiljeteckensbruket i de respektive publikationerna och ämnena. I det följande anges även variationskoefficientens procent (VK_%) inom ämnes- och publikationskategorier, samt för hela materialet, för att

ange spridningen mellan de olika värdena: ett värde på 100 innebär maximal spridning och ett värde på 0 ingen spridning.⁷ Alla värden är avrundade till två decimaler.

Resultatets varians mellan ämnen och publikationer har signifikanttestats med tvåfaktoriell variansanalys (ANOVA) med ett tröskelvärde på fem procent ($\alpha = 0,05$). Om jag anger att ett värde varierar signifikant mellan ämnen eller publikationer menar jag alltså att det är mindre än fem procents sannolikhet att mitt resultat skulle uppnås om de fyra ämnena eller de fyra publikationerna i själva verket är likvärdiga med avseende på den analyserade faktorn. Slarvigare uttryckt innebär signifikans här att variablerna ämne och publikation med minst 95 % konfidens kan sägas ha en reell korrelation med det uppmätta resultatet. Det betyder däremot inte nödvändigtvis att alla fyra ämnen eller publikationer är signifikant olika varandra, utan det räcker att en av fyra uppvisar ett särskilt högt eller lågt värde. Signifikanttestningens resultat återges i löptexten, inte i tabellerna. Observera att jag inte skiljer på olika konfidensgrader i min redovisning; ett resultat är antingen signifikant eller inte (se Wallis 2021 för diskussion).

Tabell 4.9 och Tabell 4.10 redovisar den genomsnittliga textlängden per delkorpus, mätt i antal ord respektive antal meningar.

Tabell 4.9. Antal grafiska ord per text i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK%
Aftonbladet	338,27	370,50	381,68	381,44	367,19	2,78
Dagens Nyheter	359,29	483,31	438,35	378,77	414,78	6,83
Expressen	295,94	357,13	339,60	310,38	325,80	4,25
Svenska Dagbladet	298,60	488,67	414,34	279,64	367,22	13,35
Alla	322,51	419,85	391,76	336,90	367,27	6,22
VK%	4,79	8,33	5,44	7,51	4,93	4,22

Tabell 4.10. Antal grafiska meningar per text i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK%
Aftonbladet	23,82	25,78	25,64	26,96	25,54	2,54
Dagens Nyheter	21,81	29,88	26,47	24,86	25,74	6,52
Expressen	19,60	24,00	21,21	22,64	21,86	4,32
Svenska Dagbladet	18,06	28,07	23,73	18,02	21,84	11,09
Alla	20,89	26,75	24,25	23,15	23,74	5,12
VK%	6,06	4,78	4,81	8,28	4,62	3,61

I och med bortsällningen av de allra kortaste texterna uppvisar materialet en relativt hög genomsnittlig textlängd i antal ord och meningar. Kortast texter mätt i både antal ord och

⁷ Variationskoefficientens procent används istället för variationskoefficienten för att det ska vara möjligt att jämföra variationen inom varje ämne och publikation med variationen inom hela korpusen, eftersom dessa annars har olika maxvärden. För att ta fram variationskoefficientens procent divideras variationskoefficienten med kvadratroten av sitt maxvärde (Brezina 2018:51) – i detta fall $\sqrt{3}$ på ämnes- eller publikationsnivå och $\sqrt{15}$ för hela korpusen.

meningar har delkorpusen Svenska Dagbladet Sport (280 ord eller 18 meningar per text), och längst har Dagens Nyheter Kultur mätt i meningar (30) och Svenska Dagbladet Kultur mätt i ord (489). Svenska Dagbladet har störst varians i textlängd: tidningens politik- och kulturartiklar är i snitt mer än 50 % längre än dess sport- och brottsartiklar, räknat i antal ord. Variansen i antal meningar är signifikant mellan ämnen och publikationer, och variansen i antal ord är signifikant mellan ämnen.

Tabell 4.11 redovisar den genomsnittliga meningslängden per delkorpus, mätt i antal ord, och Tabell 4.12 redovisar det genomsnittliga antalet skiljetecken per 100 meningar. Par av skiljetecken, som parentes och citattecken (dock inte komma), har räknats som ett, och meningsavslutande skiljetecken har inkluderats. Icke interlexikala tecken som pratminus har exkluderats.

Tabell 4.11. Antal grafiska ord per grafisk mening i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK _%
Aftonbladet	14,20	14,37	14,89	14,15	14,38	1,17
Dagens Nyheter	16,47	16,18	16,56	15,23	16,11	1,89
Expressen	15,10	14,88	16,01	13,71	14,90	3,17
Svenska Dagbladet	16,54	17,41	17,46	15,52	16,82	2,73
Alla	15,44	15,70	16,15	14,55	15,47	2,18
VK_%	3,63	4,34	3,32	2,94	3,58	1,87

Tabell 4.12. Antal skiljetecken per 100 grafiska meningar i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK _%
Aftonbladet	161,42	187,22	161,28	161,55	167,70	3,84
Dagens Nyheter	171,99	200,38	176,09	159,08	177,90	4,88
Expressen	164,09	185,76	173,85	154,94	170,21	3,90
Svenska Dagbladet	174,58	207,61	182,62	169,69	185,82	4,59
Alla	167,21	195,14	172,81	160,74	174,77	4,30
VK_%	1,87	2,70	2,57	1,93	2,33	2,16

Den genomsnittliga meningen i korpusen är 15,5 grafiska ord lång; samma meningslängd redovisar Melin & Lange (2000:166) för tidningstext. Publikationen med längst meningar i alla ämnen är Svenska Dagbladet med 16,8 ord per mening, medan Aftonbladet generellt är kortast på 14,4 ord. Den delkorpus som har allra kortast meningar är dock Expressen Sport på 13,7 ord per mening; artiklar inom ämnet sport har överlag kortast meningar, medan de i politik har längst. Morgontidningarna Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet tenderar också att ha längre meningar än kvällstidningarna Aftonbladet och Expressen. Skillnaderna i meningslängd mellan delkorpusarna är signifikant sett till såväl ämnen som publikationer. Längre meningar innebär i allmänhet också fler skiljetecken per mening, men kulturtexterna har långt fler skiljetecken än politiktexterna, trots de något kortare meningarna. Skillnaden är signifikant mellan de olika ämnena, men inte mellan publikationerna. Överlag går det 174 skiljetecken på 100 meningar; annorlunda uttryckt har i snitt

tre av fyra meningar i korpusen ett extra interlexikalt skiljetecken (eller skiljeteckenspar) utöver det avslutande.

I Tabell 4.13 visas antalet skiljetecken per 1547 ord, det vill säga det genomsnittliga antalet ord för 100 meningar i korpusen. Detta gör värdena jämförbara med dem i Tabell 4.12.

Tabell 4.13. Antal skiljetecken per 1547 grafiska ord i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK _%
Aftonbladet	175,81	201,55	167,59	176,61	180,44	4,07
Dagens Nyheter	161,49	191,60	164,47	161,54	170,79	4,31
Expressen	168,10	193,07	167,99	174,81	176,67	3,36
Svenska Dagbladet	163,31	184,49	161,78	169,15	170,93	3,06
Alla	167,57	192,33	165,47	170,89	174,77	3,56
VK_%	1,91	1,82	0,88	1,99	1,35	1,80

Några intressanta skillnader uppenbarar sig mellan tabellerna: Svenska Dagbladet, som har flest skiljetecken per 100 meningar (186), har förhållandevis få skiljetecken per 1547 ord (171), vilket förstås svarar mot publikationens längre meningar. Dagens Nyheter å andra sidan uppvisar den största variationen i kvantitativt skiljeteckensbruk enligt båda mått (4,9% respektive 4,3%).

På ämnesnivå är kulturartiklarna med råge skiljeteckentätast oavsett mått, medan politikartiklarna, som är näst teckentätast per mening, ligger i paritet med brott- och sporttexterna per ord. Variationen i antal skiljetecken per ord i de olika delkorpusarna är också lägre än dito per mening, särskilt i politikartiklarna, som ju har mycket långa meningar. Sammanfattningsvis fördelar sig antalet skiljetecken per ord inte på samma sätt som antalet skiljetecken per mening över delkorpusarna. Kvantitativt varierar skiljeteckensbruket också signifikant mellan ämnen, dock inte mellan publikationer.

4.4 Diakrona jämförelser

I sin avhandling *Bruksprosa* gör Margareta Westman (1974a) en liknande kvantitativ jämförelse som den ovan. Hon behandlar bland annat ett tidningsmaterial från 1970, ungefär jämförbart med min korpus, och i detta avsnitt sätter jag mina siffror i relation till hennes för att illustrera vad som kan utmärka det nutida tidningsspråket och skiljeteckensbruket. I detta avsnitt går jag alltså bortom att redovisa mitt material, i syfte att kontextualisera och ge en bättre förståelse för det.

Först ska skillnaderna mellan korpusarna belysas: Utöver de fyra tidningar som ingår i min korpus inkluderar Westman även *Sydsvenska Dagbladet* och veckotidningen *Vi* i sitt material. Hon har också en större bredd i ämnen (åtta olika) men mindre i genre, och exkluderar bland annat ledare, politiska analyser och sportreportage. Samtidigt inkluderar hon bildtexter, ingresser, mellanrubriker med mera, dock inte huvudrubriker. Westman redovisar inga skillnader mellan publikationerna eller ämnena inom sin tidningskorpus, utan jämför

dem i sin helhet med andra genrer. Slutligen är Westmans tidningskorpus flera storleksordningar mindre än min, och omfattar totalt 21 764 ord och 28 texter (Westman 1974a:14, 22).

För att kringgå dessa skillnader har jag gjort mina egna beräkningar på Westmans material, som hon tillhandahåller i sin helhet som Westman 1974b. Jag har räknat bort texter från Vi och Sydsvenska Dagbladet, samt alla ingresser, rubriker, tabeller och bildtexter från Westmans material, och digitaliserat återstoden. Filtreringen innebär naturligtvis att Westmans redan lilla material blir ännu mindre i förhållande till mitt – 14 309 ord på 23 texter – men de emellanåt stora diakrona differenserna får antas reflektera faktiska förändringar i tidningarnas skiljeteckensbruk under femtio år. Skillnaderna redovisas i Tabell 4.14 nedan. Som ovan har par av skiljetecken räknats som en instans, och pratminus har exkluderats.

Tabell 4.14. Kvantitativa data över språkbruket i tidningstext diakront.

	Årtal		Differens		
	1970	2021	Abs	Rel	Sig
Ord per mening	13,51	15,47	+1,96	1,14	*
Skiljetecken per 1 000 meningar	1 528,80	1 747,06	+218,26	1,14	*
Skiljetecken per 10 000 ord	1 131,46	1 129,40	-2,05	1,00	
Ord per skiljetecken	8,84	8,85	+0,01	1,00	

Med dessa parametrar framgår att meningslängden ökat med 2 ord eller 14 % på femtio år, från 13,5 till 15,5 grafiska ord per mening. Givet att materialen är representativa för genren innebär detta en vändning av en tidigare rapporterad trend att svenska meningar blir kortare. Den uppmätta meningslängden i mitt material är fortfarande kortare än dito i många andra studier av tidningsspråk från förra sekelskiftet fram till 1970-talet, men dessa har i regel ett mer genremässigt avgränsat material (se Mårtensson & Svensson 1988:191–192, Skärlund 2018:86–87 och däri refererade studier).

Andelen skiljetecken per mening har sett en motsvarande ökning, så pratminus borträknade har tre av fyra meningar idag ett skiljetecken utöver det avslutande; i Westmans material gällde detta bara dryga hälften av meningarna. Båda dessa ökningar är signifikanta enligt Welchs t-test ($\alpha = 0,05$), vilket anges med en asterisk i sista kolumnen.⁸ Andelen skiljetecken per ord (eller ord per skiljetecken) uppvisar ingen signifikant förändring, vilket kan kopplas till den ökade meningslängden: andelen meningsavslutande skiljetecken är glesare i ordmassan medan andelen meningsinterna skiljetecken är tätare, så andelen skiljetecken per ord förblir i princip konstant.

I det följande tittar jag närmare på hur det kvantitativa bruket av enskilda tecken, framför allt kolon, tankstreck och parentes, ser ut idag och, baserat på Westman 1974b, hur det förändrats på femtio år, för att ge en fingervisning om rådande interpunktionstrender.

⁸ T-testerna utfördes på standardavvikelserna mellan varje text i Westmans material och mellan varje delkorpus i mitt material, en skillnad som kan tänkas påverka utfallet.

4.4.1 Skiljetecken per ord

I Tabell 4.15 till och med Tabell 4.18 anges antalet kolon, tankstreck och parenteser per 10 000 ord i delkorpusarna, ett mått som illustrerar de kvantitativa skillnaderna mellan publikationerna och ämnena vad gäller bruket av dessa skiljetecken och de textpartier de avgränsar. Endast interlexikala tecken har räknats, och tankstreck och parenteser som står i par har räknats som en instans (se 4.2.5 ovan).

Tabell 4.15. Antal kolon per 10 000 grafiska ord i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK_%
Aftonbladet	16,77	25,79	19,17	27,11	22,33	11,31
Dagens Nyheter	17,01	29,70	21,64	16,89	21,83	14,11
Expressen	22,14	27,66	22,96	19,85	23,38	7,08
Svenska Dagbladet	13,51	28,99	20,10	13,86	20,36	18,96
Alla	17,52	28,13	20,95	20,01	22,00	10,52
VK_%	10,27	3,06	4,00	14,60	2,85	6,09

Tabell 4.16. Antal tankstreck per 10 000 grafiska ord i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK_%
Aftonbladet	20,26	24,26	19,35	23,35	21,85	5,44
Dagens Nyheter	21,71	28,46	26,95	20,26	24,72	8,16
Expressen	25,05	25,69	30,88	21,03	25,78	7,87
Svenska Dagbladet	21,88	35,98	26,27	25,54	28,39	10,98
Alla	22,19	28,83	25,74	22,46	25,06	6,32
VK_%	4,54	9,13	9,26	5,31	5,38	4,42

Tabell 4.17. Antal parenteser per 10 000 grafiska ord i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK_%
Aftonbladet	5,61	23,47	13,13	21,63	16,13	25,81
Dagens Nyheter	9,48	20,35	18,19	16,86	16,64	14,55
Expressen	4,43	8,82	13,03	12,83	9,79	20,76
Svenska Dagbladet	10,78	21,54	18,07	18,97	17,92	13,31
Alla	7,38	18,60	15,66	17,76	15,15	17,28
VK_%	20,04	17,82	9,33	10,58	12,01	9,97

Tabell 4.18. Antal kolon, tankstreck och parenteser per 10 000 grafiska ord.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK_%
Aftonbladet	42,63	73,53	51,65	72,09	60,30	12,74
Dagens Nyheter	48,20	78,51	66,77	54,00	63,19	10,94
Expressen	51,61	62,17	66,87	53,71	58,94	6,11
Svenska Dagbladet	46,16	86,52	64,44	58,37	66,67	13,23
Alla	47,08	75,57	62,36	60,23	62,21	9,51
VK_%	3,99	6,78	5,83	7,25	2,75	5,10

Mätt i förhållande till antalet ord är tilläggsinledande tankstreck de vanligaste av dessa tre tecken (25 på 10 000), med kolon strax därpå (22) och parenteser mindre vanliga (15). Frekvensskillnaderna mellan parentes och de två andra tecknen är signifikanta enligt Tukeys HSD-test ($\alpha = 0,05$), dock inte skillnaden mellan kolon och tankstreck. Tecknens sammanlagda bruk varierar inte heller signifikant mellan tidningarna, vilket tyder på att tilläggsstrukturer i allmänhet förekommer i lika hög grad i alla publikationer. Ämnesvis tycks kolon, tankstreck och parentes vara ovanliga i brottsartiklar, och variansen mellan de fyra ämnena är ganska stor; skillnaderna är signifikanta för kolon, parentes och de tre tecknen tillsammans, dock inte för tankstreck ensamt. Särskilt mycket skiljer sig bruket av parentes, som har en variationskoefficient på 17 % på ämnesnivå. Parentesbruket skiljer sig även signifikant mellan de fyra publikationerna, med en variationskoefficient på 12 %.

I kulturtexter är tankstreck mer frekventa, särskilt i Svenska Dagbladet. Också kolon är vanligast på kultursidorna, men det används ungefär lika ofta av de olika publikationerna; minst frekventa är kolon hos Svenska Dagbladet, som istället har flest tankstreck och parenteser. Parenteser, slutligen, är påfallande ovanliga i Expressen, och särdeles sällsynta i deras texter om brott och rättsväsende. Även sett över alla publikationer har parentesbruket stor spridning, och tecknet är mindre än hälften så frekvent i texter om brott och rättsväsende (7,4 per 10 000 ord) som i andra ämnen (medianfrekvensen är 16,7). Även kolon är något mindre vanliga där. Svenska Dagbladet Sport är den enda delkorpus där parentes är vanligare än kolon, men det är fortfarande mindre vanligt än tankstreck. Kolon å sin sida är vanligare än tankstreck i alla kulturkorpusar utom Svenska Dagbladets, samt i Aftonbladet Sport.

I Tabell 4.19 på nästa sida jämförs det kvantitativa skiljeteckensbruket mellan Westmans (av mig filtrerade) tidningskorpus (Westman 1974b; jämför Westman 1974a:66) och min, samt differenserna korpusarna emellan, angivet i absoluta och relativa tal. I sista kolumnen markeras signifikant differens enligt Welchs t-test ($\alpha = 0,05$) med en asterisk; ingen skillnad görs mellan olika signifikansgrader.

Signifikansberäkningarna är gjorda på textbasis hos Westman kontra delkorpusbasis hos mig, vilket kan tänkas ge ett mer konservativt resultat: det är möjligt att fler förändringar skulle uppnå signifikans om jag haft ett större äldre material eller kunnat hantera det yngre materialet på textnivå. Raden *varav KTP* anger summan av kolon, vänster tankstreck och vänster bågpantes. Tecknen är ordnade efter sin frekvens 2021, och till skillnad från i Tabell 4.14 är pratminus inkluderade, och parade skiljetecken är räknade individuellt. Se

även Levin & Ström Herold (kommande) som jämför data från tidningsartiklar publicerade 1990 och 2020.

Tabell 4.19. Diakront skiljeteckensbruk per 10 000 grafiska ord.⁹

Skiljetecken	1970		2021		Differens		
	Antal	Andel	Antal	Andel	Abs	Rel	Sig
Punkt .	685,58	55,87	609,23	47,40	-76,35	0,89	*
Komma ,	273,95	22,32	355,29	27,64	+81,33	1,30	*
Dubbla citattecken ”	41,93	3,42	131,98	10,27	+90,05	3,15	*
Pratminus –	26,56	2,16	66,82	5,20	+40,27	2,52	*
Vänster tankstreck –	41,23	3,36	25,06	1,95	-16,17	0,61	
Frågetecken ?	25,86	2,11	22,83	1,78	-3,03	0,88	
Kolon :	46,12	3,76	22,00	1,71	-24,13	0,48	*
Höger bågp parentes)	33,55	2,73	15,23	1,18	-18,32	0,45	
Vänster bågp parentes (	25,16	2,05	15,15	1,18	-10,01	0,60	
Höger tankstreck –	14,68	1,20	7,27	0,57	-7,40	0,50	*
Utropstecken !	6,29	0,51	5,30	0,41	-0,99	0,84	
Snedstreck /	0,70	0,06	3,13	0,24	+2,43	4,47	
Tre punkter ...	2,80	0,23	2,82	0,22	+0,03	1,01	
Semikolon ;	2,80	0,23	1,84	0,14	-0,95	0,66	
Enkla citattecken ’	0,00	0,00	0,97	0,08	+0,97	—	*
Hakparenteser []	0,00	0,00	0,28	0,02	+0,28	—	*
Total	1 227,20	100,00	1 285,20	100,00	+58,00	1,05	
varav KTP : – (	112,52	9,17	62,21	4,84	-50,31	0,55	*

Tabellen ger vid handen att bruket av kolon sjunkit signifikant under femtio år, och kolon, vänster tankstreck och vänster parentes samräknade är bara 55 % så vanliga i mitt material som i Westmans. Minskningarna för parentes och tankstreck uppnår dock inte signifikans var och för sig. Intressant nog har bruket av *höger* tankstreck däremot minskat signifikant; detta tyder på att tankstreck idag oftare avgränsar meningsfinala tillägg än de gjorde 1970, eftersom höger tankstreck inte sätts ut när det möter punkt.

Anmärkningsvärt är att pratminus blivit 2,5 gånger så vanliga och citattecken mer än 3 gånger så vanliga på femtio år, vilket tyder på kraftigt förändrade anföringsvanor. Citattecknens stora ökning kan tänkas bero på att de används för att citera skriftliga källor (Karlsson 2017:62; jämför Kroon 2001:79), vilka får antas vara vanligare idag, exempelvis i form av sociala medier. Kunelius menade redan på 90-talet att (den politiska) journalisti-

⁹ Observera att höger och vänster parentes och tankstreck har räknats separat från varandra och redovisas på egna rader, medan citattecken (som alltid förekommer i par och har samma form) räknats tillsammans. Värdena för citattecken kan alltså halveras för bättre jämförbarhet med övriga tecken. Observera också att de mycket få förekomsterna av enkla citattecken och hakparentes, tillsammans med Westmans mycket lilla material, gör signifikansberäkningarna för dessa tecken irrelevanta.

ken allt mer blivit en plattform för andras röster, på bekostnad av den egna (Kunelius 1996: 163–164); detta förhållande kan sägas speglas i interpunktionen i mitt material. Samtidigt har andelen punkter minskat, vilket förstås reflekterar den ökade meningslängden.

Westman anmärker att i hennes material tycks tankstreck och parentes stå i omvänt proportionellt förhållande till komma, som ju också kan avgränsa tillägg; i texttyper där man använder fler tankstreck och parenteser använder man färre kommatecken (Westman 1974a:66–67). Westman gör emellertid den iakttagelsen när hon jämför tidningstexter med andra texttyper; sett över mina delkorpusar finns ingen synkron korrelation mellan komma och kolon, tankstreck och parentes. Diakront har andelen komman däremot stigit med meningslängden, från 274 till 355 kommatecken per 10 000 ord, vilket ändå kan tyda på ett samband: meningarna har blivit längre och andelen komman har stigit därefter, medan kolon, tankstreck och parentes – tecken som beskrivits som semantiskt specifika – blir mindre vanliga. Det är alltså möjligt att kommatecken i högre utsträckning används för att avgränsa konstruktioner som skulle kunna ha avgränsats av kolon, tankstreck eller parentes, men det är också möjligt att dessa konstruktioner blivit mindre vanliga, och att kommatecken oftare används för att avgränsa uppräknade led eller samordnade huvudsatser. Observera dock att jag urskilt tilläggsinledande tankstreck och parenteser men räknar samtliga komman gemensamt, eftersom det inte går att automatiskt urskilja vilka komman som omsluter inskott och inte.

4.4.2 Skiljetecken per mening

Ett problem med att beräkna och redovisa ett språkligt fenomenets förekomster per ord är att det antyder att fenomenet gott kan uppträda med den beräknade frekvensen var som helst i korpusen, det vill säga slumpmässigt (jämför Wallis 2021:47–53). Men språket är mer förutsägbart än så, och olika språkliga kontexter betingar olika formuleringar och uttryck i olika hög grad. Vad som betingar icke-lexikala fenomen som skiljetecken är en delvis obesvarad fråga och en central fråga för denna avhandling, men kolon, tankstreck och parentes antas ju avgränsa tillägg i den grafiska meningen; kolon sägs bara förekomma högst en gång per mening, och även tankstreck och parentes tör användas sparsamt för att inte försvåra läsningen (Levinson 1985, Nunberg 1990). Det innebär att varje mening medför en ny möjlighet att använda dessa skiljetecken, och det är intressant att se hur många av de möjligheterna som faktiskt utnyttjas av skribenterna i korpusen. Det är förstås fortfarande en grov parameter, men sannolikt mer sofistikerad än förekomsten per ord. I Tabell 4.20 till Tabell 4.23 nedan redovisas därför antalet kolon, tankstreck och parenteser per 1 000 meningar, inklusive den procentuella variationskoefficienten mellan de fyra delkorpusarna i varje kategori.

Tabell 4.20. Antal kolon per 1000 grafiska meningar i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK_%
Aftonbladet	23,81	37,06	28,53	38,36	32,10	10,89
Dagens Nyheter	28,03	48,04	35,83	25,73	35,17	14,63
Expressen	33,42	41,16	36,76	27,22	34,84	8,48
Svenska Dagbladet	22,34	50,47	35,10	21,51	34,25	20,99
Alla	27,04	44,16	33,85	29,11	34,03	11,38
VK_%	9,25	6,98	5,50	12,74	2,02	6,51

Tabell 4.21. Antal tankstreck per 1000 grafiska meningar i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK_%
Aftonbladet	28,77	34,87	28,81	33,05	31,41	4,90
Dagens Nyheter	35,77	46,04	44,63	30,86	39,83	9,22
Expressen	37,82	38,23	49,43	28,84	38,42	10,93
Svenska Dagbladet	36,18	62,64	45,88	39,64	47,74	12,74
Alla	34,25	45,26	41,59	32,68	38,77	7,77
VK_%	5,79	13,62	10,84	7,08	8,52	5,87

Tabell 4.22. Antal parenteser per 1000 grafiska meningar i delkorpusarna.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK_%
Aftonbladet	7,97	33,72	19,55	30,61	23,18	25,48
Dagens Nyheter	15,61	32,92	30,12	25,68	26,81	14,55
Expressen	6,68	13,13	20,86	17,59	14,59	21,06
Svenska Dagbladet	17,82	37,50	31,54	29,44	30,13	14,18
Alla	11,39	29,19	25,30	25,84	23,44	17,19
VK_%	22,96	18,72	12,12	11,39	14,13	10,31

Tabell 4.23. Antal KTP per 1000 grafiska meningar.

	Brott	Kultur	Politik	Sport	Alla	VK_%
Aftonbladet	60,55	105,65	76,89	102,01	86,69	12,40
Dagens Nyheter	79,41	127,01	110,59	82,27	101,81	11,49
Expressen	77,93	92,52	107,06	73,64	87,84	8,64
Svenska Dagbladet	76,34	150,60	112,52	90,58	112,12	15,05
Alla	72,68	118,60	100,74	87,63	96,23	10,28
VK_%	5,96	10,70	8,22	6,94	6,25	6,06

Totalsumman 96,23 i Tabell 4.23 kan tolkas som att nästan var tionde mening i materialet har ett tillägg avgränsat av kolon, tankstreck eller parentes. Här framgår också att bruket av de tre skiljetecknen på meningsnivå skiljer sig en del mellan delkorpusarna; särskilt frekventa är de på kultursidorna. Sett till varje tecken för sig är parenteser alltså minst

vanliga; för att vända på talen i tabellerna går det 43 meningar på ett parentestillägg, medan tankstreck- och kolontillägg förekommer en gång på 26 respektive 29 meningar. Även här utmärker sig den relativt höga andelen kolon och tankstreck på Svenska Dagbladets kultursidor, och den mycket låga andelen parenteser i Expressens och Aftonbladets brottsnyheter. Skillnaden mellan tecknen är signifikant, liksom skillnaden mellan ämnen, men inte skillnaden mellan publikationer. Tankstrecksbudet ensamt varierar inte signifikant enligt någondera faktorn.

De synkrona kvantitativa skillnaderna mellan ämnena skvallrar om skilda textnormer och konventioner för hur text struktureras. En låg andel tillägg (mätt i tilläggsinledande skiljetecken) kan tyda på en enklare och mindre informationstät textstil, medan en hög andel tillägg skulle kunna beteckna mer komplexa tankebanor, större polyfoni och en mer interpersonellt orienterad textstil, givet att de tre tecknen ofta markerar stickspår, röstsiften och läsartillvändning (se kapitel 2). Dessa kvantitativa skillnader kan alltså sannolikt också reflektera kvalitativa skillnader i textstruktur, liksom i skiljeteckensbruk.

En jämförelse med Westmans material (Westman 1974b) återges i Tabell 4.24.

Tabell 4.24. Diakront skiljeteckensbruk per 1000 grafiska meningar.

Skiljetecken	1970		2021		Differens		
	Antal	Andel	Antal	Andel	Abs	Rel	Sig
Punkt .	926,35	55,87	942,41	47,40	+16,06	1,02	
Komma ,	370,16	22,32	549,59	27,64	+179,43	1,48	*
Dubbla citattecken ”	56,66	3,42	204,16	10,27	+147,50	3,60	*
Pratminut –	35,88	2,16	103,37	5,20	+67,49	2,88	*
Vänster tankstreck –	55,71	3,36	38,77	1,95	-16,95	0,70	
Frågetecken ?	34,94	2,11	35,31	1,78	+0,37	1,01	
Kolon :	62,32	3,76	34,03	1,71	-28,30	0,55	*
Höger bågpåre)	45,33	2,73	23,55	1,18	-21,77	0,52	
Vänster bågpåre (	33,99	2,05	23,44	1,18	-10,56	0,69	
Höger tankstreck –	19,83	1,20	11,25	0,57	-8,58	0,57	
Utroppstecken !	8,50	0,51	8,20	0,41	-0,30	0,96	
Snedstreck /	0,94	0,06	4,84	0,24	+3,89	5,12	
Tre punkter ...	3,78	0,23	4,37	0,22	+0,59	1,16	
Semikolon ;	3,78	0,23	2,85	0,14	-0,92	0,76	
Enkla citattecken ’	0,00	0,00	1,50	0,08	+1,50	—	*
Hakparenteser []	0,00	0,00	0,44	0,02	+0,44	—	*
Total	1 658,17	100,00	1 988,06	100,00	+329,89	1,20	*
varav KTP : – (	152,03	9,17	96,23	4,84	-55,80	0,63	

Den mest iögonfallande skillnaden mellan Tabell 4.19 och Tabell 4.24 är ett resultat av den ökade meningslängden: de flesta skiljetecken har sett en större ökning eller mindre minskning i förhållande till antalet meningar än till antalet ord. Som Tabell 4.14 visade har skilje-

tecken sammantaget blivit signifikant vanligare i förhållande till antalet meningar, i och med att meningslängden ökat medan antalet skiljetecken per ord legat relativt stabil. Till skillnad från Tabell 4.14 har även pratminus räknats i Tabell 4.24, och med dem inräknade går det i princip två skiljetecken per mening i min korpus, jämfört med 1,66 (eller fem per tre meningar) i Westmans.

Den största diakrona minskningen är den hos kolon, tankstreck och parentes, men bara kolon har minskat signifikant. Detta skulle kunna tyda på att de tillägg som kolon avgränsar har blivit längre, vilket är att vänta givet att citat blivit mycket vanligare och kolon ofta avgränsar sådana. Samtidigt är citattecknens och pratminusens diakrona ökning ännu större sett till antalet meningar än till antalet ord, även med hänsyn till den ökade meningslängden. Detta tyder på att citaten är både fler och kortare; kanske citeras delar av meningar i högre utsträckning idag, och kanske används citattecken idag oftare för att markera citatlån eller oegentlig betydelse, användningar som oftare rör sig på ord- och frasnivå än meningsnivå (Karlsson 2017:225, Strömquist 2025:140–141). Den mycket stora ökningen av dessa tecken motiverar närmare studier i framtiden.

Slutligen är det uppenbart att kommatecknet är det främsta meningsinterna skiljetecknet, och det har blivit ännu mer frekvent över tid på bekostnad av övriga tecken, undantaget de citatmarkerande.

4.5 Det analyserade materialet

Med sammanlagt nära 30 000 relevanta förekomster av kolon, tankstreck och parentes i korpusen måste jag välja ut en bråkdel av dessa att studera närmare. Ur var och en av de 16 delkorpusarna exciperar jag därför 32 instanser vardera av kolon-, tankstreck- och parentesstrukturer, filtrerade enligt principerna ovan. Detta ger 512 instanser av varje strukturtyp, alltså sammanlagt 1 536 instanser, att analysera. För att få spridning på materialet exciperar jag var n :te instans ur varje korpus, där n står för antalet instanser av det aktuella skiljetecknet i delkorpusen delat på 32 (avrundat nedåt). I det fall någon av dessa instanser skulle visa sig vara irrelevant i enlighet med principerna ovan, eller identiskt med en föregående instans¹⁰ väljer jag en annan instans av strukturtypen i samma text, i brist därpå nästföljande instans i delkorpusen. Detsamma gäller om instansen är citerad, alltså omgiven av citattecken, eftersom detta i regel tyder på att bruket inte kommer från tidningsgenren. Ett undantag till detta är de kommenterande eller förtydligande parentes-tillägg som skribent eller redaktör lagt in i citat; eftersom dessa tillhör tidningsgenren har de också inkluderats. Tilläggsstrukturer som förekommer i anført tal markerat med pratminus inkluderar alltid, eftersom skiljetecknen rimligen har satts ut av skribenten själv och också får betraktas som ett typiskt inslag i tidningstext. Två strukturer med samma

¹⁰ Identiska strukturer kan förekomma på grund av att en och samma text kan behandla flera av de fyra ämnena, eller vara publicerad i flera av de fyra tidningarna, och därför plockas upp i flera delkorpusar. När jag stött på samma text i flera delkorpusar har jag tagit bort alla utom en förekomst av texten för att undvika dubbletter, men detta tyder naturligtvis också på att det kan finnas dubletter i materialet som jag inte har upptäckt.

skiljetecken har aldrig hämtats från samma text, men i förekommande fall kan tilläggstrukturer med olika skiljetecken hämtas från samma text; detta medför att de 1536 instanserna är fördelade på 1 387 olika texter.

Varje instans extraheras som en exempelstruktur som ges en unik beteckning [XYZ00], där X står för första bokstaven i det aktuella skiljetecknets namn (K, T, P); Y för första bokstaven i publikationens namn (A, D, E, S); Z för första bokstaven i ämnesbeteckningen (B, K, P, S) och 00 för instansens ordning i materialet (01–32). Sålunda betecknas exempelvis den nionde instansen av tankstreck bland Expressens kulturtexter som [TEK09]. Denna etikettering används när exempelstrukturer ur materialet presenteras i avhandlingen. Eftersom kursivering och fetning saknas i Mediearkivet återges i regel inte dessa formateringar; när det ändå förekommer i mina exempel beror det på att jag av något skäl gått till källtexten just för att kontrollera formateringen.

Formatering används istället för att framhäva min analys av materialet. Principerna för denna formatering beskrivs i inledningen till kapitel 3 samt i avsnitt 5.1. I regel undviker jag ingrepp i exempelstrukturerna, vilket innebär att eventuella språkfel lämnas okommenterade. Några ingrepp ska dock nämnas: Som tidigare nämnt omvandlas tankstreck till bindestreck i Mediearkivet, och likaså omvandlas typografiska citattecken (") till raka sådana ("); jag rättar tillbaka bindestreck till tankstreck och raka citattecknen till typografiska, vilket är det som faktiskt användes i tidningarna. Ibland behöver jag också utelämna delar av en struktur, vilket jag markerar på konventionellt vis med tre punkter inom hakparentes ([...]). Det förekommer inga hakparenteser i materialet, och tre punkter som inte står inom hakparentes är inte heller placerade av mig. Utdrag som sträcker sig över flera grafiska stycken får av tydlighetsskäl ett indrag i början av varje stycke utom det inledande, även om detta hade ett indrag även i källan. Slutligen sätter jag in nolltecken (Ø) för att i förekommande fall markera tomma platser i strukturer (se vidare avsnitt 5.1, s. 104).

När jag fortsättningsvis talar om *materialet* eller *mitt material* syftar jag på de 1536 tilläggstrukturer som jag analyserar närmare i avhandlingen. Detta ska förstås i kontrast till *korpusen*, som syftar på de 4,7 miljoner ord jag ursprungligen samlat in, och som jag ibland också gör exkurser till. Dessa exkurser görs bland annat med hjälp av Språkbankens verktyg *Mink* (Matsson m.fl. 2025) och *Korp* (Borin m.fl. 2025): *Mink* är ett verktyg för att ladda upp egna korpusar till konkordansverktyget *Korp*. Därmed kan jag utnyttja Korps mer sofistikerade sökfunktioner för att göra vissa riktade sökningar i korpusen och komplettera mina analyser av materialet.

4.6 Sammanfattning

I detta kapitel har jag beskrivit materialinsamlingen. Jag behöver ett material jag kan analysera kvantitativt, för att få grepp om ett faktiskt skiljeteckensbruk snarare än bara ett potentiellt. Eftersom det inte sedan tidigare finns motsvarande studier av det svenska standardspråket finns inga beskrivningar att förhålla andra skiljeteckensstudier till, varför denna avhandling måste lägga en sådan grund och behandla just standardspråkliga

texter. För detta har jag sammanställt en korpus med samtida tidningstext, närmare bestämt artiklar från *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen* och *Svenska Dagbladet*, inom ämnena Brott och rättsväsende, Kultur och underhållning, Politik samt Sport, vilket ger sexton delkorpusar. Texterna är alla publicerade 2021 och samlades in under det årets slut med hjälp av *Mediearkivet*. Irrelevanta texter, inklusive mycket korta sådana, har filtrerats bort, liksom allt som inte är brödtext, för att ensa delkorpusarna. Den färdiga korpusen består i sin helhet av 4,71 miljoner grafiska ord, och ur varje delkorpus har hämtats 32 jämnt utspridda tilläggsstrukturer per skiljetecken, vilket ger 512 strukturer per tecken eller totalt 1536 strukturer som jag analyserar inom ramen för denna avhandling.

Jag har också jämfört skiljeteckensbruket i korpusen som helhet med skiljeteckensbruket i det motsvarande tidningsmaterial som återpublicerats i Westman 1974b. Anmärkningsvärt är att citattecken och pratminus blivit flera gånger vanligare på femtio år, vilket tyder på förändrade anföringsvanor. Samtidigt tycks kolon, tankstreck och parentes ha blivit ovanligare, vilket tyder på att tilläggsstrukturer som sådana blivit mindre vanliga i genren, eller att tetiska konstruktioner oftare avgränsas av komma, som blivit mer frekvent. Tankstreck, till sist, tycks också ha gått mot att oftare avgränsa meningsfinala tillägg.

5 Analysmodell

I det följande beskrivs den analysmodell jag tagit fram för att besvara avhandlingens huvudfråga: *Vad karakteriserar tilläggsstrukturer i svensk tidningstext, ur syntaktiskt och textuellt perspektiv?* Det finns inte någon på förhand given modell för analys av skiljetecken eller tilläggsstrukturer, varför jag behövt utforma modellen i möte med mitt material, om än med stöd i befintliga textlingvistiska analysmodeller. Arbetssättet har med andra ord varit abduktivt, och modellen är i sig också att betrakta som ett resultat i denna avhandling. Modellen är framtagen för mitt material och mina forskningsfrågor, men är samtidigt generellt utformad och torde vara tillämplig på tilläggsstrukturer även i andra sammanhang. De teoretiska grundtankarna för modellen presenterades i kapitel 3. Eftersom jag studerar en typ av komplexa meningar, snarare än hela texter, beskriver jag modellen inte som textlingvistisk, utan som textgrammatisk.

Analysen delas in i fem faser: *segmentering*, *formanalys*, *positionsanalys*, *integrerbarhetsanalys* och *betydelserelationsanalys*. Segmentering innebär identifiering av strukturernas ramar och tillägg, samt även av ankare; denna fas behandlas närmare i avsnitt 5.1. I formanalysen, presenterad i avsnitt 5.2, annoteras varje ram, tillägg och ankare för sin grammatiska eller textuella form, och positionsanalysen i avsnitt 5.3 innebär att ankare och tillägg etiketteras för sin linjära position i ramen och i förhållande till varandra. Med integrerbarhet avses en tänkt syntaktisk relation mellan ram och tillägg, närmare bestämt huruvida tillägget skulle kunna ses som ett satsled om det inte hade varit just ett tillägg; denna fas behandlas i avsnitt 5.4. Betydelserelation syftar istället på den semantiska relationen, med utgångspunkt i SFG; i avsnitt 5.5 beskriver jag såväl vad av relationsanalysen jag hämtar från SFG som de anpassningar jag gjort i mötet med mitt material.

Observera att analysen inte har genomförts så linjärt som den presenteras här, utan i och med det abduktiva angreppet har det varit nödvändigt att gå fram och tillbaka mellan analysfaserna för att utkristallisera såväl modellens utformning som analysens resultat.

Modellanalysen leder fram till en resultatberoende typologisering, det vill säga att jag utifrån min analys delar in materialets tilläggsstrukturer i några överskådliga huvudtyper. Typologiseringen är baserad på de mest framträdande mönstren för varje skiljetecken, och vilar därmed på olika språkliga nivåer för de olika tecknen. Typologiseringen används i sin tur som grund för att presentera mina resultat uppdelat i överskådliga huvudtyper, det vill säga att även själva dispositionen av kapitel 6–8 är resultatberoende. Tillkommer gör också några näranalyser, som tittar närmare på sådant modellanalysen inte kunnat fördjupa sig i. Typologiseringen och näranalyserna beskrivs kort i avsnitt 5.6. I avsnitt 5.7 ges några mer allmänna anmärkningar om metodologin, och avsnitt 5.8 sammanfattar kapitlet med en översikt över hela modellen.

5.1 Segmentering

Analysens första fas är segmentering av tilläggsstrukturerna i materialet. Denna segmentering hålls mycket enkel: ram och tillägg, de två segmenten i varje struktur, identifieras linjärt. Som ram räknas det öppnande och inramande yttrandet, från föregående adjunktionella skiljetecken (se Figur 1.1, s. 9) eller huvudsatssamordnande konjunktion (inklusive konjunktionellt skiljetecken). Detta innebär exempelvis att icke-restriktiva relativsatser (till skillnad från restriktiva) kan utgöra ramar i egen rätt, även om de ingår i en större mening (Petersson 1999:239, se även IFG 2014:464–470), eftersom de avgränsas av adjunktionellt skiljetecken. Således räknas inte *Alice dricker te* som del av ramen i (5.1), och har därför satts i grå text.

- (5.1) Alice dricker te, vilket alltid (nåja) lugnar henne.

Som tillägg räknas det som ansluts till ramen (medialt eller finalt) och avgränsas av kolon, tankstreck eller parentes. Parentestillägg har tydligt grafiskt avgränsade slut, medan slutet av finala tankstreckstillägg och kolontillägg typiskt bara avgränsas av ramens avslutande skiljetecken. Men tillägg kan också omfatta flera meningar, varför en rent grafisk definition inte är tillräcklig; hänsyn måste tas även till semantiska och textuella aspekter. (5.2) är en struktur där tillägget omfattar flera meningar.

- (5.2) Alice hade en procedur när hon kokade te: Först tog hon en generös mängd teblad och sköljde i hett vatten. Sedan kokade hon upp vattnet till precis rätt temperatur. Hon lade i tesilen så fort vattnet var klart och startade timern med tiasekundersprecision för att få till precis den smak hon ville ha. Idag skulle hon dock prova något nytt.

Tilläggsstrukturens uppbyggnad illustreras i Figur 1.2 (s. 13). I avhandlingens exempelstrukturer markeras tillägg med grå överstrykning, medan ramar lämnas omarkerade.

Utöver en identifiering av ram och tillägg motiverar studiet av tilläggsstrukturer en analys av tilläggets förankring i ramen, det vill säga av det element som jag kallar för *ankare*. Ankaret har fått begränsad uppmärksamhet i litteraturen, och då främst i studier av satsperifera (tetiska) konstruktioner (bland annat Potts 2005, de Vries 2009a, Heringa 2011), men lyfts här upp som ett centralt element i tilläggsstrukturen. Denna del av analysen kan härledas till delar av SFG:s kohesionssystem, som bland annat innefattar identifiering av anaforiska och demonstrativa relationer, liksom inferens- och referensbindning (IFG 2014: 623–650); uttryck i ramen som etablerar en sådan relation till tillägget betraktar jag som ankare. Annorlunda uttryckt kan ankaret beskrivas som tilläggets semantiska förankring i ramens syntax (och diskurskontext). I avhandlingens exempelstrukturer markeras ankaret med understrykning.

Nunberg (1990:28) nämner ankaret (*antecedent* i hans termer) när han talar om kolon-, tankstreck- och parentesstrukturer, men ger ingen närmare definition av begreppet utan anger bara att identifieringen av ankaret bäst lämnas åt semantiken (se även Huddleston & Pullum 2002:1351–1352). Eventuellt ger också prosodin riktlinjer, men denna kan naturligtvis inte studeras i ett skriftspråkligt material. Närmast en definition av ankaret kommer nog de Vries (2009a) när han talar om *anchored parentheses* (se även Kluck 2015:107):

An *anchored parenthesis* is a parenthesis

- (i) that is coordinated to some anchor within the host sentence, *and/or*
- (ii) that involves an (implicit) predication, such that some anchor within the host sentence is interpreted as the subject, and the overt parenthetical material as the predicate (de Vries 2009a:79.)

Mycket förenklat är ankaret alltså det led i ramen vars betydelse specificerar eller specificeras av tillägget (jämför Nunberg 1990:27–33; Nyström 2001:35–48; Bredel 2008:196, 203; Petersson 2014:59–60, 96–99). På detta sätt kan även relationen mellan ett huvudord och dess apposition beskrivas (Meyer 1992:57, 74; SAG 1:154, 3:112–115; Heringa 2011), och även dislokation, extraposition och andra inskott realiseras på liknande sätt (de Vries 2009a, 2009b, Döring 2015, Ott & de Vries 2016). de Vries (2009a, 2009b) menar att ankaret till dessa konstruktioner är ett element som ska förstås som motsvarande predikationsbas i en implicit predikativ konstruktion, med det segregerade ledet som predikat.¹ Relationerna mellan ankare och tillägg speglar alltså ofta relationerna som kan finnas i en kopulasats (de Vries 2009a:68, 79; 2009b:321–322). Alla konstituenten i satsen kan agera ankare, liksom hela satsen eller dess proposition, men också dess spatiotemporal kontext eller ett diskurselement som topik eller mottagare (de Vries 2009a:91).

Exempel (5.3)–(5.13) nedan är konstruerade mot bakgrund av mitt material för att illustrera olika möjliga ankartyper i tilläggsstrukturer.

- (5.3) Alice drack följande: en kopp te med citron.
- (5.4) Alice drack teet – det var rykande varmt.
- (5.5) Alice drack teet (det hon hade fått av Elsa).
- (5.6) Alice drack något gott: teet hon hade fått av Elsa.
- (5.7) Alice drack teet (rykande varmt).
- (5.8) Alice drack teet – dagens höjdpunkt.
- (5.9) Teet – det drack Alice.

Ankaret kan peka på tillägget eller dess referent som i (5.3), och omvänt kan ankaret eller dess referent pekas ut av tillägget som i (5.4). Ankaret kan också vara koreferentiellt med tillägget (5.5), ange ett attribut till tilläggets referent (5.6) eller omvänt tillskrivas ett attribut av tillägget (5.7). Även hela satsen eller propositionen kan utgöra ankare, som i (5.8). Icke-satsformade ramar är ofta ankare i egen rätt och kan då ange tilläggets tema eller topik, som i (5.9). (Se även Nyström 2001:38–40, de Vries 2009a, Renkema 2009:28–32, Kluck 2015, Kraus m.fl. 2026:60–63.)

Förutom att ange tema eller topik kan icke satsformade ankare fungera mer explicit metakommunikativt, som i (5.10). I (5.11) fungerar ankaret både metakommunikativt och specificerande (jämför Verschueren 2004:62–65, Andersen & Holsting 2015:246–257).

- (5.10) Alltså – Alice drack te.
- (5.11) Slutsats: Alice älskar te.

¹ I fallet dislokation kallar SAG den förankrande konstituenten för *kopia* (SAG 1:193, 4:440).

I enlighet med Nunberg 1990 utgår jag från att samtliga tillägg har ett ankare, även om detta inte alltid syns.² Eftersom jag gör analysen att tillägget inte ingår i ramens syntax menar jag att det inte heller utgör objekt i strukturer som (5.12) eller (5.13); här är tillägget istället förankrat i objektets position, som öppnats av verbets valens men lämnats tom.

(5.12) Alice drack $\emptyset$: en kopp te med citron.

(5.13) Alice sa $\emptyset$: "En kopp te med citron, tack."

Liksom i (5.3) kan förankringen här tolkas som pekande, men det är valensen snarare än ett demonstrativt eller kataforiskt led som pekar (jämför Nunberg m.fl. 2002:1743, Petersson 2014:93–95; se även avsnitt 3.2, s. 53). I analysen av ankarets form (avsnitt 5.2) räknas dessa implicita ankare som en egen formkategori, kallad *nollankare*. Jag tar här inte ställning till om nollankaret är en osynlig operator, en eliderad eller extraponerad konstituent, eller helt enkelt en plats som aldrig fyllts (se vidare avsnitt 2.3.1, s. 33). Oavsett vilket menar jag att tillägget i dessa strukturer är förankrat i en tom position i ramen, och inte självt syntaktisk del av den. Jag markerar nollankare i avhandlingens exempelstrukturer med symbolen för den tomma mängden ($\emptyset$).

Avgränsningen av ankaret är semantisk och textuell, och i vissa fall uppstår oklarheter. Exempelvis kan det vara svårt att avgöra när ankaret omfattar en hel sats, endast dess proposition eller endast dess verbfras (se även Heringa 2011:13). Betänk (5.14), där det är oklart om adverbialet *varje dag* har betydelse för tolkningen av tillägget, särskilt som det mer uppenbart står utanför ankaret i (5.15).

(5.14) Alice dricker te varje dag – det lugnar henne.

(5.15) Alice dricker te – det lugnar henne – varje dag.

Eftersom gränserna kan vara diffusa räknas i dylika strukturer hela den del av satsen som föregår tillägget som ankare, som ovan. Samma analys gör jag av ankaret till adverbiala tillägg som inte kan förknippas med något enskilt led i ramen, som i (5.16).

(5.16) Alice dricker te – varje dag.

Teoretiskt sett skulle adverbiala tillägg som det i (5.16) också kunna vara förankrade i ett nolladverbial (jämför de Vries 2009a:81, 91), men eftersom adverbial inte kan antas utifrån ramens semantiska egenskaper har jag inte räknat med nollankare i dylika strukturer, till skillnad från i strukturer som (5.12) och (5.13), där verbet kräver ett komplement.

Förenklat kan man tala om fem övergripande typer av ankare; de listas i Figur 5.1. Observera att termen *led* här inte nödvändigtvis syftar på satsled, eftersom en ram inte behöver vara satsformad, utan helt enkelt på alla led i ramen som inte samtidigt utgör hela ramen.

² de Vries (2009a:91) identifierar några tetiska konstruktioner som han menar saknar ankare: interjektionsfraser, konjunktionella adverb, garderingar, anförande satser, kommenterande satser, sekundära deklarativer samt frågeordsinscott. I min analys räknar jag typiskt med att dessa har hel ram som ankare (se även Kavalova 2007:151). Schneider (2015:282–283) lyfter fram några talspråkliga strukturer där tillägget är helt orelaterat till ramen, till exempel (i), som jag återger med överstruket tillägg. Här kan ankaret tänkas vara (en del av) talsituationen som sådan (se även Espinal 1991:738–739, de Vries 2009a:91, Kluck 2015:107).

(i) And what we found was uhm could you turn the slide projector off please uhm very substantial mortality differences within this population

Ankartypp	Exempel
Led som explicit pekar ut tillägget	<i>Alice köpte <u>följande</u>: sencha.</i>
Tomma, valensbundna positioner i ramen	<i>Alice köpte <u>Ø</u>: sencha.</i>
Led som specificeras i tillägget	<i>Alice köpte <u>te</u> – sencha.</i>
Ramar som specificeras eller kommenteras i tillägget	<i><u>Alices köpte te</u> (hennes favoritsyssla).</i>
Ramar som karakteriserar eller kontextualiserar tillägget	<i><u>Alice köpte te</u> – butiken var nästan tom.</i>

Figur 5.1. Typer av ankare i tilläggsstrukturer.

De ankartyper som listas i Figur 5.1 är inte analyskategorier, det vill säga att jag inte kategoriserar materialets ankare som tillhörande dessa typer, utan de tjänar bara som en riktlinje för att identifiera vilket led som faktiskt är ankare. Distinktionen mellan dessa fem ankartyper fångas emellertid upp i den mer detaljerade formanalysen (avsnitt 5.2).

Ankartyperna i figuren är hierarkiskt ordnade: om en ram har ett led som explicit pekar ut tillägget räknas det som strukturens ankare hellre än eventuella semantiskt tunga led som specificeras i tillägget, vilka prioriteras framför hel ram. Men det kvarstår vissa oklara fall där ramen har flera led som kan sägas specificeras i tillägget, framför allt i kopulasatser, när flera möjliga ankare ingår i predikativ relation med varandra (se även Kraus m.fl. 2026:63). Till exempel är det inte givet huruvida det är subjektet eller predikativet som är ankare i (5.17).

(5.17) Te är livets dryck (det godaste som finns).

Jag har som synes gjort tolkningen att predikativet *livets dryck* är ankare, och att tillägget förklarar vad som menas med formuleringen: subjektet specificeras i predikativet, som specificeras i tillägget. I andra fall är det nödvändigt att gå utanför strukturen och rentav texten för att identifiera ankaret. Beakta (5.18).

(5.18) Teet är ett sencha (en särdeles dyr sort).

I (5.18) kan det se ut som att relationen skulle vara densamma som i (5.17): tillägget förklarar närmare vad predikativet *ett sencha* betyder. Men omvärldskunskap säger mig att det finns både dyra och billiga sorters sencha, och att tillägget därför inte kan vara en icke-restriktiv beskrivning av predikativet. Istället måste det i detta fall vara subjektet som är ankare: teet i fråga är en särdeles dyr sorts sencha. Relationen hade kunnat förtydligas med ett inledande *och* i tillägget, eller med tillägget placerat direkt efter subjektet, men i autentiska texter finns alltid tvetydiga fall. Brister i min omvärldskunskap skulle alltså ibland kunna leda till feltolkningar, men i tveksamma fall har jag i regel kunnat ta hjälp av övriga texten.

5.2 Formanalys

När elementen ram, tillägg och ankare har identifierats i en struktur annoteras de för sin form. Formanalysen kan därmed delas in i tre steg: analys av ramform, tilläggsform och ankarform. Med *form* åsyftar jag den syntaktiska eller textuella formen på elementet i

fråga. Syntaktisk form kan bland mycket annat vara *huvudsats*, som ram och tillägg i (5.19); *bisats*, som tillägget i (5.21); *nominalfras*, som ankaret och tillägget i (5.21); och *adverbfras*, som tillägget i (5.22).

- (5.19) Alice dricker sencha: det är hennes favoritte.
 (5.20) Alice dricker sencha – som är hennes favoritte.
 (5.21) Alice dricker sencha (ett sorts grönt te).
 (5.22) Alice dricker sencha – dagligen.

Vissa element annoteras istället för textuell form. Textuella formkategorier innefattar bland annat *flera meningar* och *citat*: tillägget i (5.23) är ett exempel på flera meningar, och det i (5.24) på citat. Ankaret i (5.24) är ett nollankare, vilket också kan betraktas som en textuell formkategori, som förstås endast förekommer som ankarform.

- (5.23) Alice gör sencha: Först låter hon teet dra i en liten kanna. Sedan håller hon över det från kannan till koppen.
 (5.24) Alice sa ∅: "Vill du ha något från affären? Jag ska ändå gå och köpa te."

Varje element tillskrivs endast en form, och textuell form trumfar syntaktisk form. I och med att jag räknar tillägget i (5.23) som flera meningar bortser jag från att de meningarna består av huvudsatser. Därtill trumfar citat andra textuella former, så i och med att jag räknar tillägget i (5.24) som citat så bortser jag från att det består av flera meningar. Citat får denna särställning eftersom de i regel är syntaktiskt opaka för kotexten (de Vries 2008: 41–45), så deras inre form är i princip irrelevant för formanalys (se även kapitel 3, s. 54).

Formkategorierna har inte postulerats på förhand, utan identifierats, avgränsats och grupperats under analysens gång. Formanalysen kan dock enkelt sammanfattas i huruvida ram eller tillägg är en huvudsats(ekvivalent) eller inte, vilket ger ett överskådligt resultat med bara fyra formtyper av tilläggsstruktur (se även Figur 3.3, s. 71).

När alla strukturer annoterats för form på ram, ankare och tillägg undersöker jag kvantitativt hur dessa element korrelerar med varandra: vilka ramformer som förekommer med vilka tilläggsformer, vilka ankarformer som förekommer med vilka tilläggsformer samt alla tre tillsammans. Korrelationsmönstren redovisas inte i detalj, men jag nämner de mest framträdande.

Formanalys ingår normalt inte i gängse textlingvistiska modeller, eftersom dessa typiskt segmenterar text på satsnivå: på sin höjd skiljer man mellan huvudsats och bisats, men då som del i analysen av relationen mellan segment. Och den närmsta motsvarigheten till formanalys av ankaret är analys av olika lexikala textbindningsgrepp, typiskt någon form av referensbindning (bland annat Näslund 1991, Nyström 2001, Renkema 2009) eller med hänvisning till andra lexikala relatorer. Jag intresserar mig snarare för vilka fras- och sats-typer som används som ankare.

Till formanalysen tillkommer också en mindre undersökning av ramars och tilläggs längd i antal grafiska ord. Längdanalysen genomförs inte genomgående, men blir relevant i fråga om tilläggets position. Denna behandlas närmare i positionsanalysen.

5.3 Positionsanalys

Tillägg kan placeras relativt fritt i ramen (Kaltenböck m.fl. 2011:861–862), dock inte initialt (Nunberg 1990:32–33). Ett undantag är kolontillägg, som inte placeras fritt utan alltid är finala, enligt Nunberg (1990:27, 31, Nunberg m.fl. 2002:1738); däremot menar Sampson (1992:471–472) att även mediala kolontillägg förekommer. Också ankaret kan placeras ganska fritt i ramen, liksom i relation till tillägget (Karhiahio 2003a:112–115, 138–140). När tillägget placeras medialt avbryter det uttolkningen av ramen: läsaren förväntas hålla ramen i arbetsminnet, uttolka tillägget, och sedan återuppta läsningen av ramen (Bredel 2008:146), en process som torde vara olika kognitivt belastande beroende på var i ramen tillägget hamnat.

Därför är det intressant att utforska även variabeln position i mitt material, för ankare såväl som tillägg. I denna analysfas annoterar jag mina exempel för ankarets position i ramen, tilläggets position i förhållande till ankaret samt tilläggets position oberoende av ankaret.

Fyra positioner är möjliga för ankaret: i (5.25) är ankaret initialt, i (5.26) är det medialt, i (5.27) finalt och i (5.28) totalt, det vill säga att det omfattar hela ramen.

- (5.25) Te är det bästa Alice vet – särskilt grönt.
- (5.26) Alice älskar te över allt annat (särskilt grönt).
- (5.27) Det bästa Alice vet är te: särskilt grönt.
- (5.28) Te är det bästa Alice vet – vilket hon ofta gör tydligt.

Tilläggets position relateras till ankaret. Ett tillägg kan per definition inte vara initialt eller totalt, vilket endast skulle lämna två positionsetiketter. Därför är det mer intressant att ange hur det förhåller sig till ankaret; att ange att tillägget står direkt till höger om ett initialt ankare säger mer om dess position än att ange att det står medialt. Av denna anledning redovisar jag också korrelationer mellan ankarposition och relativ tilläggsposition. Tilläggets typiska positioner är direkt till höger om ankaret, som i (5.29); dislokerat från ankaret, som i (5.30); och direkt till vänster om ankaret, som i (5.31).

- (5.29) Alice älskar te (särskilt grönt) över allt annat.
- (5.30) Alice älskar te över allt annat (särskilt grönt).
- (5.31) Alice älskar (grönt) te över allt annat.

Till sist anges tilläggets position i ramen utan hänsyn till ankaret. Detta innebär en mer grafisk och syntaktisk analys av tilläggets position, vilket kan tänkas vara det mest intuitiva i en positionsanalys. För att alltså undvika en förenklad indelning i medial och final position tar jag också hänsyn till vad som sker utanför tilläggsstrukturen: till exempel skiljer jag på tillägg som är finala i den grafiska meningen och tillägg som är finala i tilläggsstrukturen men inte i meningen. Byrman (kommande) föreslår att tillägg också kan kategoriseras efter hur linjärt integrerade de är i ramens syntax, vilket hon operationaliserar som huruvida tillägget uppträder framför valensbundna led, framför obundna led eller utanför satsen; jag tillämpar även denna indelning i positionsanalysen, vilket ger fyra positioner som är aktuella för tillägget: tillägget kan stå i meningens slut (5.32), det kan stå

i ramens slut men följas av mer innehåll i samma mening (5.33), och det kan stå inuti ramen och då följas av obligatoriska led (5.34) eller optionella led (5.35).

- (5.32) Alice älskar te över allt annat (särskilt grönt).
- (5.33) Alice älskar te över allt annat (särskilt grönt), men Elsa föredrar kaffe.
- (5.34) Alice (Elsas syster) älskar te över allt annat.
- (5.35) Alice älskar te (särskilt grönt) över allt annat.

De olika positionskategorierna för tillägg (till skillnad från dito för ankare) har inte postulerats på förhand, utan identifierats och grupperats deduktivt under analysen. När det är relevant ges även mer information om mediala tilläggs position i förhållande till primära och sekundära satsled.

Tillägg kan motsvara satsled i ramen, och som sådana kan de vara positionerade på motsvarande satsleds ordinarie position eller inte. Detta fångas upp i integrerbarhetsanalysen.

5.4 Integrerbarhetsanalys

I den här fasen analyserar jag huruvida tillägget är integrerbart i ramen, det vill säga om det skulle kunna motsvara ett sats- eller frasled på sin aktuella position. Analysfasen är det närmaste den här modellen kommer en analys av syntaktisk relation.

Textlingvistiska analysmodeller kan innefatta viss analys av syntaktisk relation; då brukar det handla om att ange huruvida ett segment är samordnat eller underordnat i förhållande till ett annat, vilket lyfter fram skillnaden mellan huvud- och bisatsformade segment, eller eventuella diskrepanser mellan syntaktisk och textuell underordning. Eftersom jag utgår från att ram och tillägg är syntaktiskt självständiga från varandra (se kapitel 3) blir en dylik syntaktisk analys överflödig i denna modell, men det utesluter inte en snarlik ansats.

När Bredel (2008) beskriver parenteser talar hon om två olika typer: tecknet kan antingen användas för att avgränsa tillägg som kan ge upphov till en alternativ läsning av ramen, eller för att avgränsa tillägg som fungerar som en utomstående kommentar till ramen (Bredel 2008:148, 2020:64; se Figur 2.6, s. 40). Uppdelningen bygger på tidigare studiers iakttagelser att parentestillägg (och tankstreckstillägg) kan vara syntaktiskt *integrerbara* eller *icke integrerbara* i ramen (Nunberg m.fl. 2002:1748, Bredel 2008:140; jämför Scholübers 2026:12–14).

Jag följer denna tanke, och annoterar tilläggsstrukturer efter huruvida tillägget är integrerbart i ramen eller inte. Ett tillägg räknas som integrerbart om det *skulle kunna ha varit* syntaktiskt underordnat i ramen i sin aktuella position, det vill säga utgöra satsled eller frasled. För att ett tillägg ska räknas som integrerbart ska det vara möjligt att ta bort tilläggets avgränsande kolon, tankstreck eller parenteser utan att strukturen blir ogrammatisk och utan att några andra ingrepp behöver göras.³ Observera att huvudsatsformade

³ Se även Yildirim (2026:87–92), som gör en mer ingående integrerbarhetsanalys.

tillägg alltså är uteslutna som integrerbara led, eftersom huvudsatser normalt inte kan vara syntaktiskt underordnade. I (5.36)–(5.38) nedan illustrerar a-varianterna integrerbara tillägg, och b-varianterna icke integrerbara tillägg.

- (5.36) a. Alice köpte Ø: grönt, vitt och svart te.
 b. Alice köpte te: grönt, vitt och svart.
- (5.37) a. Alice köpte te – för tvåtusen kronor.
 b. Alice köpte te – och det kostade tvåtusen kronor.
- (5.38) a. Alice köpte (grönt) te.
 b. Alice köpte te (grönt).

Det ska understrykas att jag betraktar dylika tillägg som just *integrerbara*, inte *integrerade* (se även Nunberg m.fl. 2002:1748, 1750). Det faktum att de uttrycks som tillägg, grafiskt avgränsade från ramen, tyder på att de ska förstås separat från ramen – att tillägg *motsvarar* satsled i ramen betyder inte att de *är* satsled i ramen. Detta görs särskilt tydligt av parentestillägg, som i regel inte kan hänvisas till i ramtexten (se vidare avsnitt 2.3.3, s. 38). Och även om traditionell grammatik betraktar citat som underordnade i anförande satser är SFG med flera noga med att alltid analysera direkt anföring som parataktisk med anförande sats, även om detta lämnar ett transitivt verb utan objekt (IFG 2014:446–448, 452–453, 509–513). I och med att integrerbara tillägg ofta aktualiserar andra läsningar av ramen är integrerbarhet en betydelsefull egenskap hos tillägg, vilket motiverar analysfasen.

Jag kategoriserar integrerbarhet binärt. Ett gränsfall ska dock nämnas, nämligen icke-restriktiva attribut. I svenskan är dessa i regel avgränsade från sitt ankare med skiljetecken, till skillnad från restriktiva attribut, och att integrera dem kan alltså påverka deras betydelse; som framgår i avsnitt 3.2 betraktar jag icke-restriktiva led som sidoordnade. Men i och med att jag i detta analyssteg utgår specifikt från *syntaktisk* integrerbarhet räknar jag även sådana tillägg som motsvarar icke-restriktiva attribut som integrerbara, trots att sådan integrering kan få större semantiska och prosodiska konsekvenser. Jämför varianterna i (5.39).

- (5.39) a. Alice drack te med sin syster – Elsa.
 b. Alice drack te med sin syster Elsa.
- (5.40) a. Alice handlade på tehuset (som ligger runt hörnet).
 b. Alice handlade på tehuset som ligger runt hörnet.

När appositionen integreras i (5.39) öppnar det för läsningen att Alice har flera systrar, en läsning som inte är lika aktuell om appositionen står som tillägg. I (5.40) ger integreringen en närmast kontrastiv tolkning, som antyder att det finns flera tehus som kan vara aktuella för Alice och att hon gick specifikt till det som ligger runt hörnet. Men detta är bara implikaturer, och det predicerade innehållets sanningsvillkor påverkas inte, varför jag ändå räknar tillägg som dessa som integrerbara.

Däremot måste de syntaktiska relationerna vara (ungefär) desamma i den integrerade läsningen som i den ursprungliga tilläggsstrukturen för att tillägget ska betraktas som integrerbart. I (5.41) är tillägget en dislokerad apposition till subjektet, men om tillägget integreras blir det snarare till ett objekt eller en rektion, och strukturen får helt andra sanningsvillkor. I fall som detta räknas tillägget som icke integrerbart.

- (5.41) a. Alice hälsade på – Elsas syster, alltså.
 b. Alice hälsade på Elsas syster, alltså.

Tilläggets integrerbarhet är en särskilt framträdande aspekt i tankstrecks- och parentes-strukturer, och det här analyssteget ligger därför också till grund för min primära typologisering av de strukturerna. Därefter tillkommer undertyper som har att göra med form och funktion, och skiljer sig åt mellan skiljetecknen. För kolonstrukturer är det mer intressant att skilja på anföring och icke anföring, varför typologiseringen av kolonstrukturer istället bygger på betydelserelation.

5.5 Betydelserelationsanalys

Modellens mest ingående analysfas är en identifiering av den logiska betydelserelationen mellan segmenten, via anketet. Denna analys är till stor del baserad på systemisk-funktionell grammatik, eller SFG (IFG 2014), med inslag av *connectivity model*, CM (Renkema 2009). I denna fas placerar jag mig också närmare det funktionella perspektivet, och bortser från eventuella nollankare; här intresserar jag mig för det som faktiskt syns.⁴

SFG:s logiska komponent har två huvudtyper av betydelserelation: *expansion* och *projektion*, där *expansion* betecknar typiska specificerande eller vidareutvecklande relationer medan *projektion* snarare betecknar anförande och metakommenterande relationer. I följande underavsnitt redogör jag för hur relationerna beskrivs i IFG 2014, men problematiserar och omformulerar delar av dem; den syn på relationerna som jag tillämpar i denna analysmodell sammanfattas i 5.5.3. Svenska termer kommer, där inget annat anges, från Burgess m.fl. 2023, som sammanställer den danska, norska och svenska SFG-terminologin.

5.5.1 Expansion

Expansion, på svenska även *utvidgning*, är den logiska betydelserelationen mellan två propositioner eller komplex av propositioner, inklusive fraser med underförstått propositionellt innehåll (IFG 2014:221–222). Det finns tre typer av expansion; jag väljer att kalla dem för *adnominell*, *konjunktionell* och *cirkumstantiell*. *Adnominell expansion* (*Elaboration* på engelska) innebär förtydligandet av ett segment eller någon del däri; *konjunktionell expansion* (*Extension*) är utökning med ny eller alternativ information, och *cirkumstantiell expansion* (*Enhancement*) framhäver omständigheter för ett givet sakförhållande (IFG 2014:444).

Mina svenska termer för de tre relationsfamiljerna är inte etablerade sedan tidigare; jag använder dem eftersom jag finner de befintliga svenska översättningarna – *utveckling*, *tillägg* och *specificering* – ogenomskinliga och lätta att sammanblanda. Termen *specificering* (för cirkumstantiella relationer) sammanfaller med en vanlig term för vissa predikativa

⁴ Eftersom jag antar att nollankare motsvarar demonstrativa led (se även Petersson 2014:59–62, 93–95) skulle betydelserelationen, om jag tagit hänsyn till nollankarna, alltid vara densamma i dessa strukturer (eller saknas helt, om inomspråklig pekning inte betraktas som en betydelserelation).

(det vill säga adnominella) relationer. Till exempel talar Mikkelsen (2005) om *specificational copular clauses* och de Vries (2009a) om *specifying coordination*, och i Svenska skrivregler sägs att kolon bland annat används före *specificeringar* (Karlsson 2017:209). Termen *tillägg* för *Extension* krockar med min term för det senare segmentet i tilläggsstrukturen, och allmänt kan alla betydelserelationer betraktas som *utvecklingar* av olika slag. Termerna *adnominell*, *konjunktionell* och *cirkumstantiell* är i min mening relativt genomskinliga.⁵

Ett annat sätt att se på expansion presenterar Renkema (2009:41): han beskriver expansion (*Adjunction* med hans termer) som tillägget av information i diskursen, där information definieras som kombinationen av ett begrepp (*concept*, SFG:s *deltagare*) och ett skeende (*event*, SFG:s *process*) – typiskt en nominalfras respektive en verbfras – till en proposition (SFG:s *figur*). Vilken undertyp av expansion som föreligger i en given relation beror på vilket av de tre informationselementen (begrepp, skeende eller proposition) som vidareutvecklas: adnominell expansion är utveckling av begrepp, konjunktionell expansion är utveckling av proposition och cirkumstantiell expansion är utveckling av skeende. En alternativ termtriad vore kanske *begreppsli*, *propositionell* och *skeendemässig*.

Jag illustrerar de tre typerna av expansion i Figur 5.2 nedan, där Q och P ska förstås som det semantiska innehållet i ett segment. Segmenten antas kunna förekomma i båda ordningar, det vill säga att det utvecklande segmentet kan uttryckas såväl före som efter det utvecklade segmenten: Q skulle kunna vara placerat framför P. I figurens exempel är P den första meningen och Q den andra.

Namn	Beskrivning	Exempel
Adnominell	Q vidareutvecklar (del av) P begreppsli	<i>Alice dricker te. Det smakar gott.</i>
Konjunktionell	Q fortsätter med nytt innehåll utöver P	<i>Alice dricker te. Elsa kommer in.</i>
Cirkumstantiell	Q anger omständigheter för skeendet i P	<i>Alice dricker te. Hon är så trött.</i>

Figur 5.2. Expanderande betydelserelationer.

Adnominell expansion (*Elaboration*, *utveckling*) innebär att ett segment ger mer information om ett begrepp från ett annat segment. Det expanderande segmentet kan typiskt omformuleras till ett predikativt satsled i motstående segment. Det tillkommer alltså helt enkelt en närmare beskrivning av ett befintligt element. Detta element är ofta en deltagare i motstående segments process, alltså något som redan uttryckts som begrepp, men det kan också vara processen själv eller hela propositionen, om dessa nominaliseras och begreppsli görs som deltagare i den nya propositionen, till exempel med hjälp av pronomen som *detta* eller *vilket* (Renkema 2009:41–44, IFG 2014:461–462, 673–675; jämför SAG 4:456).

De övergripande adnominella relationstyperna i SFG kallas för *apposition* och *clarification*, men eftersom relationerna ofta är predikativa till sin natur kan de också jämföras med SFG:s relationella processer, som delas in i *identifierande* (*identifying*) och *attributiva* (*attributive*) relationer; här använder jag huvudsakligen den senare uppdelningen, och följer

⁵ De engelska SFG-termerna används även i *connectivity model*, där *Elaboration* även beskrivs som "essentially adnominal" (Renkema 2009:47), därav min svenska term. Detta kontrasterar Renkema mot *Enhancement* som han beskriver som adverblikt, men för att undvika förväxling med satsledet vänder jag mig istället till det danska SFG-referensverket (Andersen & Holsting 2015:280), som översätter relationen till *cirkumstantion*.

därmed Renkema 2009 och Heringa 2011.⁶ För tilläggsstrukturer innebär identifierande relationer att ankare och tillägg är koreferentiella eller synonyma; dessa relationer kan ofta markeras lexikalt med *det vill säga*, *nämligen* eller *är lika med*, eller testas med uttrycket "Q är P:s identitet". Attributiva relationer innebär att tillägget förtydligar ankaret på annat sätt. Detta behöver inte bara innebära att det anger en egenskap, utan även ett exempel (en delmängd) eller andra förtydliganden;⁷ det gäller bland annat sådana relationer som kan uttryckas med fraserna *med andra ord*, *närmare bestämt* och *till exempel*, eller uttrycket "Q är ett attribut hos P" (IFG 2014:265–268, 462–470; se även de Vries 2009a:70, Heringa 2011:11, Kluck 2015:116).

Relationerna illustreras i Figur 5.3; eftersom såväl begrepp som proposition kan expanderas adnominellt ges exempel på båda.

Namn	Beskrivning	Exempel
Identitet	Q anger identiteten hos något i P	• Alice dricker te. Det är hennes finaste. • Alice dricker te. Det är en daglig ritual.
Attribut	Q anger ett attribut hos något i P	• Alice dricker te. Det är gott. • Alice dricker te. Det är mysigt.

Figur 5.3. Adnominella betydelserelationer.

*Konjunktionell expansion*⁸ (*Extension*, *tillägg*) innebär att en proposition utökas med en ny eller alternativ proposition; här vidareutvecklas ingen redan angiven information (Renkema 2009:46, IFG 2014:471). Den mest grundläggande konjunktionella relationstypen är *addition*, som omfattar alla relationer mellan segment vars innehåll uppkommer parallellt eller sekventiellt. Addition uttrycks prototypiskt av konjunktionen *och* i sin mest grundläggande betydelse. En annan additiv relationstyp är tidsföljd, som är vanlig i berättande text och kan uttryckas av *sedan* eller *därefter*, eller samtidighet som med *medan*. Till addition kan också räknas dialogiska närhetspar som fråga-svar eller erbjudande-accepterande, samt relationen mellan led i en lista eller uppräknings (Renkema 2009:70–71).

De två andra konjunktionella relationstyperna är *kontrast* och *alternativ*. Den förstnämnda omfattar relationer som innebär någon form av motsättning eller skillnad mellan led i sekvens, prototypiskt uttryckt med konjunktionen *men*, och den senare innebär relationer där de involverade segmenten är alternativ till varandra, typiskt uttryckt med *eller* (IFG 2014:471). Kontrast tenderar att samtidigt uppvisa en additiv relation, och alternativ tenderar att samtidigt uppvisa en kontrastiv relation. Dessa betraktas därför i CM som mer specifika och hierarkiskt högre ordnade; när både en additiv och en kontrastiv relation kan sägas råda så räcker det med att redovisa den kontrastiva (Renkema 2009:71–72). De tre konjunktionella relationstyperna illustreras i Figur 5.4.

⁶ För motsvarande i kopulasatser används *specificational* och *predicational* (se exempelvis Mikkelsen 2005).

⁷ Med uppdelningen *apposition-clarification* hade exemplifierande relationer istället räknats som appositionella. Heringa 2011 räknar exemplifierande relationer som en tredje undertyp.

⁸ Ej att förväxla med Jones (1996) konjunktionella skiljeteckensfunktion (se avsnitt 1.2.2).

Namn	Beskrivning	Exempel
Addition	Q anger en proposition utöver P	<i>Alice dricker te. Hon sitter och jobbar.</i>
Kontrast	Q anger en proposition i motsats till P	<i>Alice dricker te. Elsa dricker kaffe.</i>
Alternativ	Q anger en proposition som kan ersätta P	<i>Alice dricker te. Eller så är det kaffe.</i>

Figur 5.4. Konjunktionella betydelserelationer.

Till skillnad från IFG (2014:612–613) betraktar jag alternativ relation som konjunktionell även om det endast är en fras (ett begrepp) som alterneras, liksom i figurens exempel. Detta beror på att när ett begrepp byts ut (snarare än specificeras) är relationen till anketet varken identifierande eller attributiv; istället bildas en ny proposition med nya sanningsvillkor, liksom vid addition eller kontrast.

Cirkumstantiell expansion (*Enhancement, specificering*) är enligt CM den mest specifika av de tre relationsfamiljerna, varför den också redovisas sist (såväl där som i IFG⁹). Denna expansionstyp innebär att processen i en proposition utökas med information om sina omständigheter, uttryckt i ett eget textsegment snarare än som adverbial (Renkema 2009a:47–48, 73–78; IFG 2014:476, 482). De cirkumstantiella relationerna motsvarar alltså de adverbiala, och delas in i de fyra huvudgrupperna plats, tid, sätt och orsak, i den ordningen. Relationerna illustreras i Figur 5.5; observera att exemplen samtidigt kan betraktas som additiva.

Namn	Kort beskrivning	Exempel
Plats	Q anger var processen i P äger rum	<i>Alice dricker te. Hon sitter ute.</i>
Tid	Q anger när processen i P äger rum	<i>Alice dricker te. Det är sent.</i>
Sätt	Q anger hur processen i P äger rum	<i>Alice dricker te. Hon klunkar i sig det.</i>
Orsak	Q anger varför processen i P äger rum	<i>Alice dricker te. Det lugnar henne.</i>

Figur 5.5. Cirkumstantiella betydelserelationer.

De olika relationstyper som anges i tabellerna ovan kan ges mer detaljerade indelningar: IFG (2014:613–614) tar upp sammanlagt 24 relationer inom dessa kategorier och Renkema (2009:66) tar upp 22 – och båda har ytterligare undergrupper för vissa av relationerna. I min analys av materialet begränsar jag mig i förstone till de tre huvudkategorierna adnominell, konjunktionell och cirkumstantiell. Ett skäl är att ju mer detaljerade etiketter som används, desto osäkrare blir också analysen, eftersom det rör sig om många vaga gränser mellan typer. Renkema söker motverka detta när han ställer upp relationerna i en hierarki, så endast den högsta av de möjliga relationerna sätts som etikett, men det kan också i teorin leda till att samma fåtal etiketter återkommer, vilket i princip skulle ha samma effekt. Det främsta problemet med att arbeta med så många kategorier är dock att materialet riskerar att bli allt för finfördelat för att det ska vara möjligt att fastslå några statistiskt signifikanta resultat utifrån analysen; mitt material hade behövt vara åtskilliga gånger större för att det skulle vara relevant att arbeta med över tjugo kategorier av expansion.

⁹ De svenska SFG-referensverken, Holmberg & Karlsson 2013 och Salomonsson 2022, presenterar relationerna i andra ordningar.

5.5.2 Projektion

Expansion kan ses som den basala typen av betydelserelation, som förekommer mellan segment som representerar varsitt *fenomen* – ett (faktiskt eller tänkt) skeende eller sakförhållande i diskursvärlden. Den andra huvudtypen av logisk betydelserelation är *projektion*. På svenska kallas detta ibland för *anföring*, för relationen råder typiskt mellan en anförande och en anförd sats. Av skäl som kommer bli tydliga föredrar jag den latiniserande termen. Ett typiskt exempel på projektion är relationen mellan ram och tillägg i (5.42).

(5.42) Alice sa: ”Teet är slut!”

I kontrast till expansion beskrivs projektion i IFG (2014:443) som relationen mellan ett segment som representerar ett fenomen, och ett segment som representerar ett *metafenomen*: en ordalydelse eller betydelse (som i sin tur representerar ett fenomen). Vid projektion befinner sig segmenten på olika *fenomenologisk nivå* (*order of experience*),¹⁰ medan de vid expansion befinner sig på samma nivå. Ett segment kan bara förstås som metafenomen i relation till ett annat segment, och vid typisk projektion positionerar det ena segmentet explicit det andra som metafenomen – det ena segmentet *projicerar* det andra. I typfallet sker detta med ett sägeverb eller tankeverb, hädanefter *anföringsverb*, som *sa* i (5.42) ovan (IFG 2014:509–511). I typisk anföring återger det ena segmentet alltså skeendet att någon talar eller tänker, medan det andra segmentet återger det sagda eller tänkta.

Projektion tillskrivs två större underindelningar i SFG: *citāt-referat* (*quote-report*) och *ytt-rande-tanke* (*locution-idea*).¹¹ Citāt, även kallat *direkt projektion*, uppstår mellan segment som har varsitt deiktiskt fält, det vill säga olika referens hos deiktiska markörer som *jag*, *här* och *nu*, samt tempus (Bühler 2011:117, SAG 4:846, Huddleston & Pullum 2002:1025–1026, IFG 2014:512–514, Petersson 2014:54–57, Julien 2015:140; jämför Johnson 2011:217–219). Det projicerade segmentet markeras ofta med citattecken eller pratminus, och ses alltid som parataktiskt; där traditionell grammatik skulle analysera ett typiskt citāt som objekt menar IFG att objekt saknas (IFG 2014:446–448, 452–453, 509–513). Vid referat, eller *indirekt projektion*, är det projicerade hypotaktiskt och utgör ett satsled i det projicerande segmentet, och deiktiska markörer anpassas för att få samma syftning som den omgivande texten – den fenomenologiska nivån är en annan, men det deiktiska fältet är detsamma. Citāt beskrivs som en återgivning av ordalydelse, medan referat ses som en återgivning av betydelse (IFG 2014:246, 512–519). I engelskan och svenskan är dikotomin citāt-referat starkt kopplad till syntaxen: citāt förhåller sig parataktiskt och referat hypotaktiskt till sin anförande sats (se även Arús Hita m.fl. 2018).¹²

¹⁰ *Order of experience* behandlas inte som term i IFG och saknar därför översättning i Burgess m.fl. 2023. Översättningen *fenomenologisk nivå* är hämtad från Salomonsson (2022:105).

¹¹ I Burgess m.fl. 2023 översätts *locution* till *tal*. Eftersom begreppet kan omfatta även skriftliga och tecknade yttranden översätter jag istället termen till just *yttrande*.

¹² Att skilja citāt-referat från paratax-hypotax gör det emellertid möjligt att förklara strukturer av typen (ii).

(ii) Nu skulle hon koka te, sa Alice då.

I (ii) är *hon* och *Alice* koreferentiella, medan *nu* syftar på samma tid som *då* och preteritum tempus. Relationen kallas *free indirect speech* på engelska och analyseras i IFG som parataktiskt referat (IFG 2014:531–533). SAG (4: 844–850) reserverar termen *referat* för denna typ av anföring; SFG:s vanliga, hypotaktiska referat (*report*) kallar SAG helt enkelt för *indirekt anföring*.

Den andra dikotomin, yttrande–tanke, är inte minst relevant för vilken typ av verb och därmed process (verbal eller mental) som projicerar det anförda. Dikotomin följer alltså egentligen inte SFG:s logiska komponent, utan den experientiella: den säger mer om händelsen än om relationen mellan segmenten. Dikotomierna läggs på tvären för att bilda fyra typer av projektion (IFG 2014:509–510); i Figur 5.6 återger jag IFG:s fyrfältare på svenska och med mina exempel och rubrikförklaringar.¹³

	Direkt projektion (paratax)	Indirekt projektion (hypotax)
Projektion av tal (verbal process)	Alice sa "Nu ska jag koka te!"	Alice sa att hon skulle koka te.
Projektion av tanke (mental process)	Alice tänkte "Nu ska jag koka te!"	Alice tänkte att hon skulle koka te.

Figur 5.6. Fyra typer av projektion i SFG.

Projektion kan också uttryckas metaforiskt, som en nominalisering av motsvarande anföringsverb, överordnad det projicerade segmentet. Ett exempel är *tanken* i (5.43).

(5.43) Alice stod inte ut med tanken på att teet var slut.

Projektion råder alltså mellan två segment som befinner sig på olika fenomenologisk nivå – det ena återger ett sakförhållande och det andra ett språkligt innehåll – och är sammankopplade av en (ibland metaforisk) anförande process. Dessa två kriterier för projektion kan uttryckas som särdrag: det ena segmentet ska ha [+ANFÖRINGSPROCESS] och det andra ska ha [+NIVÅSKILLNAD], alltså uttrycka ett metafenomen. Särdragen tycks samspela: när en anföringsprocess förankrar en sats eller liknande befinner de sig också på olika fenomenologisk nivå. Det går således inte att läsa tillägget i (5.44) som icke anført, även om citatmarkerande interpunktion skulle saknas, som i (5.45). Kombinationen [–NIVÅSKILLNAD, +ANFÖRINGSPROCESS] är alltså omöjlig.

(5.44) Alice sa: "Teet är slut!"

- (5.45) a. #Alice sa teet är slut.
b. *Alice sa. Teet är slut.

När ingetdera segmentet uttrycker en process som projicerar motstående segment är relationen istället expanderande, och segmenten väntas finna sig på samma fenomenologiska nivå: [–NIVÅSKILLNAD, –ANFÖRINGSPROCESS]. Så sker i (5.46).

(5.46) Alice gick ut – teet var slut.

Det finns emellertid en fjärde kombination av dessa särdrag: segmenten kan finna sig på olika fenomenologisk nivå utan att det ena anför det andra, det vill säga [+NIVÅSKILLNAD, –ANFÖRINGSPROCESS]. Denna kombination beskrivs ingenstans i IFG, trots att den kan utrönas ur deras kriterier. (5.47) är ett exempel.

¹³ En tredje dikotomi, *proposition–proposal*, nämns men ges begränsat utrymme i IFG (2014:510–511, 523–528).

(5.47) Alice gick ut – "Teet är slut!"

SAG (4:864) talar om detta som tillhörande skönlitterär prosa, och karakteriserar konstruktionen som en deklarativ huvudsats som beskriver en situation i vilken man kan tänka sig att någon yttrar sig, och följs av ett sidoordnat citat som yttras i den situationen. Nordenfors (2011:23–24) kallar detta för *kommenterande röst*. Det att citatet ses som sidoordnat skiljer det i SAG:s analys från vanliga, projicerade citat som det i (5.44), vilka SAG (4:845) betraktar som underordnade, till skillnad från SFG (IFG 2014:512).

Med utgångspunkt i IFG:s två dikotomiska kriterier för typ av betydelserelation kan förhållandet mellan expansion och projektion illustreras som i Figur 5.7.

	+NIVÅSKILLNAD	–NIVÅSKILLNAD
+ANFÖRINGSPROCESS	PROJEKTION <i>Alice sa "Teet är slut!"</i>	(Saknas) <i>*Alice sa. Teet var slut.</i>
–ANFÖRINGSPROCESS	BLANDAD <i>Alice gick ut. "Teet är slut!"</i>	EXPANSION <i>Alice gick ut. Teet var slut.</i>

Figur 5.7. Expansion, projektion och blandform.

Det finns alltså en blandad strukturen, med drag av både expansion och projektion, och IFG ger inga besked om hur den ska hanteras. Salomonsson (2022:107) menar att anföringsformen är underförstådd i dessa sammanhang och räknar därför dylika strukturer till typen projektion. Semantiskt har relationen mellan segmenten dock mer gemensamt med de expanderande relationerna; i (5.47) ovan kan citatet sägas vidareutveckla propositionen i den icke anförda satsen, och relationen kan analyseras som cirkumstantiell (en förklaring av att Alice går ut) eller konjunktionell (något som yttras samtidigt som Alice går ut). Se även Matthiessen & Teruya (2014:30–31).

Ingenstans i IFG nämns att de två kriterierna (här särdragen) för projektion skulle samverka eller vara separata. Men IFG:s definition grumlas också något när författarna längre fram ger exempel på konstruktioner där ett segment är projicerat utan att faktiskt ingå i relationen projektion (IFG 2014:536–537), samt på segment som ingår i relationen projektion utan att faktiskt vara projicerade (IFG 2014:676, 700). Jag illustrerar det förstnämnda med (5.48), och det sistnämnda med (5.49). De relevanta partierna har strukits under.

(5.48) Alice stod inför det faktum att hon hade slut på te.

(5.49) Jag menar att te ärligt talat borde vara en mänsklig rättighet.

Bisatsen i (5.48) är projicerad, men ingår inte i den logiska betydelserelationen projektion, utan är "ready packaged in projected form" (IFG 2014:537) – den är projicerad utan att något projicerar den. Det är snarare så att bisatsen agerar attribut eller apposition till *faktum*, som ju inte är bildat till ett anföringsverb och därför inte kan avskrivas som meta-

forisk projektion.¹⁴ I (5.49) har jag istället markerat tre olika typer av led som tjänar till att projicera sin kotext trots att denna inte är direkt eller indirekt anförd och inte befinner sig på en annan fenomenologisk nivå än övriga texten. IFG kallar detta för *interpersonell* projektion, i kontrast till den ideationella, närmare bestämt *experientiella*, projektionen för direkt och indirekt anföring (IFG 2014:676–679, 698–700; se även Matthiessen & Teruya 2014). Relationen är projektion, men bisatsen är inte projicerad; den sägs här och nu.

Baserat på detta verkar det finnas två projektionsbegrepp i IFG: dels är projektion det att ett segment kommenterar eller positionerar ett annat som yttrande – inte nödvändigtvis med anföringsprocess – dels det att två segment befinner sig på olika fenomenologisk nivå. Sammanblandningen är olycklig, och ett första steg i riktning mot en tydligare modell är att ge de två begreppen olika benämningar. På svenska är detta lätt: Inom svensk och nordisk SFG har *projection* som sagt översatts till *anföring*, men Burgess m.fl. (2023) föreslår idag just *projektion* som term, och viker *anföring* åt direkt och indirekt sådan (jämför Nordenfors 2011, som kallar projektion för *metaberättande*). Det är därför nära till hands att låta *projektion* benämna den logiska betydelserektionen vari ett segment positionerar ett annat, och *anföring* kan då på traditionellt vis benämna skillnaden i fenomenologisk nivå, vilken inte i sig är en logisk betydelserektion utan snarare en experientiell.¹⁵

Anförda segment känns alltså igen på att de befinner sig på en annan fenomenologisk nivå än omgivande, icke anförd text (Davidson 2001; de Vries 2008:41). Begreppet anföring definieras således utifrån positivt värde på särdraget [$\pm$ NIVÅSKILLNAD]; särdragets minuspole kan utläsas som *narration*, en i första hand litteraturvetenskaplig term om den text som inte ingår i dialog (Kristeva 1980:45). Det andra särdraget ovan, [$\pm$ ANFÖRINGSPROCESS], innebär visserligen en metapositionering av ett annat segment, men som (5.48) och (5.49) ovan visar kan sådan positionering uttryckas på andra sätt än med just anföringsprocess; särdraget uttrycks bättre som just [$\pm$ METAPositionERING]. (5.50) och (5.51) nedan illustrerar tilläggsstrukturer med särdragsparet [$-$ NIVÅSKILLNAD, $+$ METAPositionERING].

(5.50) Allvarligt talat – det är slut på te.

(5.51) För det första: det är slut på te.

Ramarna i dessa strukturer kan beskrivas som *metakommunikativa*, efter Verschuerens (2000, 2004) *metalinguistic and metapragmatic phenomena*. Som metakommunikation räknar Verschueren (2004:61) även vanlig anföring, vilket innebär att begreppet helt motsvarar SFG:s projektion. För att lyfta fram de typer av metakommunikativa uttryck som skiljer sig från vanlig anföring vänder jag mig till Mats Landqvists avhandling om metakommunikation i förhandlingar (2006). Som metakommunikativa uttryck räknar Landqvist (2006:159) sådana som kommenterar, positionerar eller anför det egna yttrandet i textens här och nu (se även Lind Palicki 2018). Karhiho (2003a:28–29), efter Güllich 1978, identifierar och beskriver en sådan metakommunikativ funktion hos kolonstrukturer, vars ramar inte sällan

¹⁴ Engelska *fact* är ett mycket vanligt huvudord i dessa konstruktioner, och används därför också som benämning på konstruktionstypen (IFG 2014:537; se även Meyer 1992:22, Schmid 2000:57).

¹⁵ Eftersom *anföring* liksom *projektion* är ett verbalsubstantiv kvarstår dock bristen på lämplig adjektivform: IFG menar som sagt att ett segment kan vara *projicerat* utan att det nödvändigtvis finns något som *projicerar*, och om jag istället kallar ett sådant segment för *anfört* undgår jag inte frågan om det finns något som *anför*. Så länge begreppen särskiljs av olika termer bör dock risken för förvirring vara mindre än den varit tidigare.

uttrycker sig om tillägget som sådant (se även avsnitt 2.3.1, s. 33). Från SFG-håll beskrivs specifikt metakommunikativa ramar av Andersen & Holsting (2015:251–258); de kallar detta för *indramningsthema*, eftersom det styr tolkningen av det som följer. Metakommunikativa uttryck kan också knytas till några av SFG:s *interna* (eller interpersonella) relationer, det vill säga relationer mellan yttranden eller språkhandlingar, till skillnad från de *externa* (experientiella) relationerna mellan sakinnehåll (IFG 2014:611–612).¹⁶ Dikotomin interna–externa relationer introduceras av Halliday & Hasan (1976:240–268) och behandlas även av Martin (1992:178–183). Se även Frey (kommande), som delar upp satsexterna adverbialsatser i *world-related* och *discourse-related*.

Det första av de tre metakommunikativa uttryck som Landqvist (2006) tar upp är det att kommentera det aktuella språkandet med modalisering och modulerung (se även IFG 2014: 677–686). Landqvist kallar detta för *synpunkter på förhandlingen*, en benämning som blir specifik för hans material. Lind Palicki (2018:155–157) gör en liknande studie av feministisk kritik, och döper om kategorin till *metakommunikativa omdömen*, och Potts (2005:145) kallar sådana uttryck för *utterance-modifying* (Potts 2005:145). I syfte att använda en kortare term, som inte sammanfaller med paraplybenämningen *metakommunikation*, väljer jag att kalla detta för *talaktskommentar*. Hur talaktskommentarer skulle kunna te sig i tilläggsstruktur illustreras av ramarna i (5.52) och (5.53), och av tillägget i (5.54).

(5.52) Sanningen: te är livets dryck.

(5.53) Det är sant – te är livets dryck.

(5.54) Te är (ärligt talat) livets dryck.

Metakommunikation kan också innebära att orientera det egna yttrandet i kotexten, exempelvis genom att explicitgöra ett ämnesbyte eller peka till en annan del av texten (som i hänvisningar av typen *se kapitel 3*). Landqvist (2006:162) kallar detta för *intratextuell länk*; jag förenklar benämningen till *textlänk*. Hit kan också föras det att explicit positionera något i textens linjära framställning. Exempel på textlänkar är ramarna i (5.55)–(5.56) och tillägget i (5.57).

(5.55) För det första: te är livets dryck.

(5.56) Och en annan sak – te är livets dryck.

(5.57) Te är livets dryck (som jag sa ovan).

Slutligen kan metakommunikation hos Landqvist innebära att man anför sig själv – *själv-anföring* – genom att karakterisera det egna yttrandet som just yttrande. Det kan ha formen av en vanlig anföring, men utan att det anförda ska tillskrivas någon annan kontext eller fenomenologisk nivå än den aktuella (se även Matthiessen & Teruya 2014:10–12). Det kan också innebära att man benämner språkhandlingen eller formen hos det yttrade (Landqvist 2006:162–163). (5.58) och (5.59) illustrerar.

(5.58) Man kan säga så här: te är livets dryck.

(5.59) Jag har en devis – te är livets dryck.

¹⁶ De interna relationerna omfattar även de flesta fall av adnominell expansion (som typiskt syftar till att förtydliga formuleringar och yttranden som sådana), medan konjunktionell och cirkumstantiell expansion kan vara både intern och extern (IFG 2014:612; se även Renkema 2009:54–56).

Dessa tre typer av metakommunikativa uttryck sammanfattas i Figur 5.8. Liksom ovan använder jag *P* och *Q* istället för *ram* och *tillägg* för att beteckna segmenten eller deras innehåll: det som betecknas *P* kan vara såväl *ram* som *tillägg*. I figurens exempel realiseras *P* som *ram* i kolonstrukturer och som *tillägg* i parentesstrukturer.

Namn	Beskrivning	Exempel
Talaktskommentar	<i>P</i> ger en kommenterande bedömning av <i>Q</i>	• Mycket riktigt: <i>Alice älskar te.</i> • <i>Alice älskar te (det är sant).</i>
Textlänk	<i>P</i> positionerar <i>Q</i> i förhållande till övriga texten.	• <i>Till sist: Alice älskar te.</i> • <i>Alice älskar te (punkt slut!).</i>
Självanföring	<i>P</i> anför <i>Q</i> utan att hänföra det till en annan kontext.	• <i>Låt oss säga så här: Alice älskar te.</i> • <i>Alice älskar te (kan man säga).</i>

Figur 5.8. Metakommunikativa uttryck.

Ett metakommunikativt segment har det gemensamt med ett anförande segment att det hänför sig till yttrandet av ett segment. Båda dessa passar alltså in under begreppet *projektion*, vars egentliga kännetecken bättre uttrycks som särdraget [+METAPOSITIONERING]; särdragets minuspol innebär att ett segment relaterar till innehållet i ett annat.

5.5.3 Modell för relationsanalys

Genom att skilja anföring från projektion och bredda definitionen av projektion från 'segment med ett sägeverb som anför ett annat segment' till 'segment som relaterar till yttrandet av ett annat segment' har jag utvidgat SFG:s logiska betydelserelationer *projektion–expansion* med den experientiella dimensionen *anföring–narration*. Närvaron av ett anföringsverb (eller nominalisering därav) bör alltså inte betraktas som en nödvändig egenskap hos projektion (jämför Matthiessen & Teruya 2014). I och med detta kan luckan i Figur 5.7 fyllas, här som Figur 5.9, där jag också har namngivit relationerna.¹⁷

	Anföring olika fenomenologisk nivå	Narration samma fenomenologiska nivå
Projektion innehåll relaterar till yttrande	BUNDEN ANFÖRING <i>Alice sa: "Teet är slut!"</i>	METAKOMMUNIKATION <i>Alltså: teet var slut.</i>
Expansion innehåll relaterar till innehåll	FRI ANFÖRING <i>Alice gick ut: "Teet är slut!"</i>	VIDAREUTVECKLING <i>Alice gick ut: teet var slut.</i>

Figur 5.9. Modell över logiska och experientiella betydelserelationer.

¹⁷ Termerna *bunden* och *fri* används här inte med sin SFG-betydelse (jämför IFG 2014:170–172), utan enbart som deskriptiva benämningar på beroendeförhållandet mellan det anförande och det anförda.

Typerna *bunden anföring* (eller projicerad anföring) och *vidareutveckling* (eller expanderad narration) kan betraktas som typexemplen på projektion respektive expansion. Den blandgrupp mellan projektion och expansion som identifierades i Figur 5.7 kallar jag här för *fri anföring*¹⁸ och jag menar att den inte är en blandning utan huvudsakligen ska tolkas som expansion med ett anført segment (expanderad anföring). Modellen kompletteras av *metakommunikation* (projicerad narration) som det beskrivs hos bland andra Landqvist 2006 och Lind Palicki 2018 (se även Karhiahio 2003a:28–29). Kategorin sammanfaller i viss mån med IFG:s interpersonella projektion (IFG 2014:698–700), några typer av CM:s *Inter-junction* (Renkema 2009) och allmänna *utterance-modifiers* (Potts 2005:145–151).

Figur 5.9 ska inte ses som en uppställning av fyra diskreta kategorier, utan som ett plan med graduella skillnader. Högst uppe till vänster finns typisk projektion, och längst nere till höger finns typisk expansion, men det går också att hitta mindre typiska exempel, och många mer svårtydda gränssfall. Exempelvis betraktas självvanföring som metakommunikation, men borde också ligga närmare den horisontella axelns mitt än talaktskommentar och textlänk, eftersom det typiskt innefattar just en anförande process. Även genuina mellanting går att identifiera; till exempel är det möjligt att använda ett metakommunikativt uttryck för att relatera till ett anført segment. Det kan se ut som i (5.60).

(5.60) Till sist: "Teet är slut!"

Det är med den här förståelsen för betydelserelationer som jag genomför min relationsanalys. I Figur 5.10 sammanfattar jag de fem undertyperna av logisk betydelserelation (projektion och expansion) i min modell, med sådana koncisa och självständiga definitioner som IFG saknar. Den experienciella axeln (anföring och narration) tillskrivs inga undertyper och urskiljs inte här, till skillnad från i Figur 5.9.

Huvudtyp	Undertyp	Beskrivning	Exempel
Expansion Innehållet i Q relaterar till innehållet i P	Adnominell	Q vidareutvecklar P eller del därav begreppsligt	<i>Alice dricker te. Det är gott.</i>
	Konjunktionell	Q fortsätter med nytt innehåll utöver eller istället för P	<i>Alice dricker te. Elsa går in.</i>
	Cirkumstantiell	Q anger omständigheter för skeendet i P	<i>Alice dricker te. Hon är trött.</i>
Projektion Innehållet i Q relaterar till yttrandet av P	Experienciell	Q anför P som ordalydelse eller betydelse	<i>Alice sa "Te är livets dryck."</i>
	Interpersonell	Q kommenterar eller karakteriserar P som yttrande	<i>Tro mig, Alice älskar te.</i>

Figur 5.10. Undertyper av logisk betydelserelation.

¹⁸ Fri anföring sammanfaller i stort med det Nordenfors (2011:23–24, 122) kallar för *kommenterande röst*. Han talar även om *fria citat* eller en *fritt citerande röst*: citat som inte över huvud taget förankras i eller kommenteras av omgivande text (Nordenfors 2011:62, 120–121).

I detta och föregående avsnitt har jag, utifrån litteraturen, angett att vissa relationer kan gälla mellan segment likväl som mellan *delar* av segment. Framför allt gäller detta adnominell relation, som ofta innebär att ett segment anger en identitet eller ett attribut hos ett led i ett annat segment. Ur textlingvistisk synpunkt uppstår relationen alltså mellan segmenten, men detta framhållande av enstaka led betonar också vikten av ankarbegreppet: ett segment anknyter specifikt till ett ankare i motstående segment. Många gånger omfattar ankaret hela segmentet, men när ankaret bara är en del av segmentet blir det särskilt viktigt att urskilja. I tilläggsstrukturer är det alltså av vikt att notera att relationen i första hand realiserar mellan tillägget och dess ankare, inte nödvändigtvis ramen i stort. Detta syns ju också på det att ankaret kan identifieras semantiskt; se avsnitt 5.1.

De tre undertyperna av expansion förekommer jämte såväl narration som anföring, och detsamma gör de två undertyperna av projektion. I det senare fallet finns ett mycket stort sammanfall: interpersonell projektion innebär mycket ofta metakommunikation, medan experientiell projektion oftast innebär bunden anföring. Ett undantag är anföring med *enligt*, som beskrivs som experientiell IFG (2014:328, 677) men som jag betraktar som metakommunikativ. Ett exempel är (5.61).

(5.61) *Te är livets dryck* (enligt Alice).

Å andra sidan är anföring med endast talarens namn att betrakta som bunden men interpersonell, eftersom den saknar såväl anföringskonstruktion som expanderande relation, men involverar en skillnad i fenomenologisk nivå. (5.62) illustrerar.

(5.62) *Alice: "Te är livets dryck."*

Fyrdelningen mellan expansion och projektion samt anföring och narration blir särskilt relevant i analysen av kolonstrukturer, där den lägger grund för min typologisering. Insikten att metakommunikation är en typ av projektion blir också aktuell i analysen av tankstreck- och parentesstrukturer.

Text är komplext, och det är ofta möjligt att identifiera flera olika betydelserelationer mellan två segment. I dessa fall följer jag Renkema (2009:155–156) och annoterar strukturen för den mest interpersonellt markerade eller semantiskt specifika relationen; det är så relationstyperna är ordnade i Figur 5.10 ovan, från minst till mest markerad. Adnominell expansion är den minst specifika relationen, och om den samförekommer med en konjunktionell expansion prioriteras den senare, vilken i sin tur trumfas av cirkumstantiell expansion. En motivering av Renkemas hierarki är att mer specifika relationer ofta uttrycks samtidigt som mindre specifika, som oftare kan vara självständiga. Projektion är som helhet överordnat expansion, eftersom det anger det mer markerade förhållandet att ett segment hänför sig till det andra segmentet som yttrande, och interpersonell projektion prioriteras framför experientiell. Det kan nämnas att Renkema (2009:56–60, 83–86) inte urskiljer interpersonell projektion som en egen kategori, utan det jag kallar interpersonell projektion motsvarar flera typer i hans modell. Jag förenklar alltså detta, men följer alltså principen att prioritera mer interpersonellt markerade relationer framför mindre. För en mer komplett analys är det naturligtvis möjligt att ange alla aktuella relationer i en struktur, men jag håller redovisningen enkel och begränsar mig till en relation per struktur.

5.6 Efter modellanalysen

När modellanalysen är klar delar jag in materialet i olika typer med gemensamma egenskaper, för att kunna presentera en sammanhängande bild av tilläggsstrukturerna. Denna typologisering skiljer sig åt mellan de tre skiljetecknen: för kolonstrukturer är det mest framträdande draget tilläggets anfördhets, och för tankstrecs- och parentesstrukturer är tilläggets integrerbarhet mer framträdande. Därför typologiseras kolonstrukturer i första hand efter huruvida tillägget är anført eller inte, och tankstrecs- och parentesstrukturer efter huruvida tillägget är integrerbart eller inte. Detta gäller alltså den primära typologiseringen; därefter tillkommer flera undertyper, vilka kan vara baserade på olika syntaktiska och semantiska egenskaper. Detta innefattar inte bara egenskaper som har tagits upp i modellanalysen, som form och relation, utan typologiseringen bygger på intuitivt identifierade gemensamma drag samt, i viss mån, frekvens. För ett annat material skulle en liknande typologisering alltså kunna se annorlunda ut, även om mycket kan förväntas vara allmängiltigt. Typologiseringen är således resultatberoende, men också i sig ett resultat av studien: de typer och undertyper som ställs upp kan betraktas som svar på avhandlingens tre forskningsfrågor.

Typologiseringen lägger också grund för resultatredovisningens disposition. Syftet är att ställa upp igenkännliga grupper inom vilka modellanalysens specifika resultat kan presenteras mer sammanhängande, överskådligt och förankrat i likartade exempel.

Efter modellanalysen och typologiseringen av materialet har det också varit relevant att komplettera med undersökningar och jämförelser av mer perifera konstruktioner. Sådana näranalyser syftar till att närmare utforska de mönster och egenheter som analysen av de enskilda skiljetecknen och deras strukturer uppvisar, men också mer principiella frågor om modellanalysens tillämpning. För att kunna besvara dessa frågor går jag ofta bortom materialet och vänder mig även till övriga korpusen, till exempel för att hitta fler instanser av sällsynta strukturtyper. Näranalyserna är resultatberoende och skiljeteckensspecifika, och beskrivs därför inte närmare här.

5.7 Metodologiska anmärkningar

Som jag beskriver i kapitel 3 menar jag att textens betydelse blir till först i mötet med läsaren. Detta synsätt blir särskilt aktuellt eftersom materialet är texter publicerade i riktäckande dagstidningar; detta är texter som läses av många och torde ha stor inverkan på den allmänna förståelsen för standardsvenskan, inklusive dess interpunktion. En enskild skribents eller redaktörs avsikter är mindre intressanta än den eller de läsningar som faktiskt uppstår, eftersom det är i detta skede som interpunktionen omförhandlas och tillägnas, för att sedan spridas vidare i framtida texter.

Jag analyserar därmed materialet så som jag uppfattar det. Andra läsare kan naturligtvis göra andra tolkningar, varför jag anför rikligt med exempel och resonemang för mina analyser. Samtidigt är exemplen ofta valda för att de är typiska och illustrativa för det aktuella

sammanhanget, vilket innebär att mindre typiska strukturer – inklusive sådana där jag själv varit mer tveksam i min analys – sällan redovisas, eftersom de inte lika tydligt illustrerar en given kategori.

Att jag intar ett traditionellt förhållningssätt till text ska inte tolkas som att jag har genomfört en traditionell textanalys; det jag intresserar mig för är alltså enskilda strukturer i texterna, snarare än texterna som sådana eller i sin helhet. När jag analyserat tilläggsstrukturerna utifrån den modell som presenterats i detta kapitel har jag (i olika utsträckning) även beaktat deras sammanhang, det vill säga övriga texten. Det rör sig dock om sammanlagt nära 1 400 texter, som jag varken har analyserat eller kommer att återge i sin helhet. Detta innebär också att jag redovisar de aktuella strukturerna mer eller mindre lösryckta ur sitt sammanhang. Där det är relevant har jag (i grå text) inkluderat mer kontext än den analyserade strukturen, men detta är undantagsfall.

Liksom i kapitel 4 har jag använt tvåfaktoriell variansanalys (ANOVA) för att utföra signifikansberäkningar på frekvensvarianser mellan olika huvudtyper av tilläggsstruktur eller, i kapitel 9, mellan olika skiljetecken. Tröskelvärdet (α) är satt till 5%, så när jag anger att variansen är signifikant menar jag att jag med över 95% konfidens kan säga att den aktuella variabeln (huvudtypen eller skiljetecknet) faktiskt har någon påverkan på bruket. I vissa fall har variansanalysen kompletterats med HSD-test för att identifiera vilka variabler som urskiljer sig, eller med t-test om endast två grupper jämförs. Signifikansanalys har bara utförts på företeelser som har minst 25 förekomster i det aktuella delmaterialet, och görs baserat på 16 datapunkter: resultaten för varje delkorpus. I jämförande analyser tillkommer fler datapunkter allt eftersom materialet delas i mindre delar. Resultatet av signifikansberäkningarna redovisas i löptexten.

5.8 Sammanfattning

Materialet analyseras med en av mig framtagen textgrammatisk analysmodell, som kan delas in i fem faser:

- segmentering av ram, tillägg och ankare
- analys av formen på ram, tillägg och ankare
- analys av ankarets och tilläggets position i ramen
- analys av tilläggets integrerbarhet i ramen
- analys av betydelsereaktionen mellan ram och tillägg

Med undantag för segmenteringen, som kan betraktas som en inledande bearbetning, tillskrivs var och en av materialets strukturer en kategori för varje steg i varje analysfas. Figur 5.11 på nästa sida ställer upp analysmodellen samt de aktuella kategorierna för varje steg. Fler kategorier tillkommer, särskilt i formanalysen.

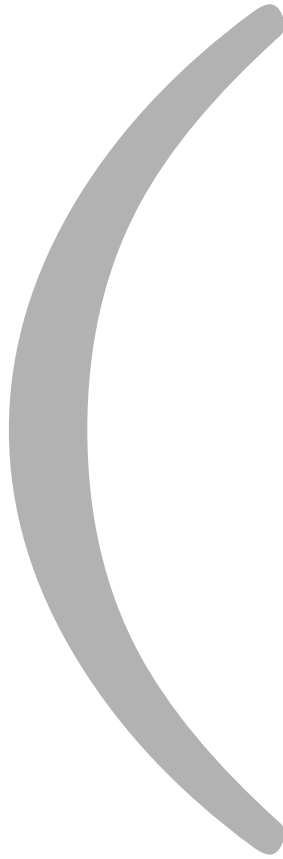
Fas	Steg	Kategorier	
Segmentering	—	ram tillägg	ankare
Formanalys	ramform tilläggsform ankarform	huvudsats bisats adverbfras	nominalfras citat ...
Positionsanalys	ankarposition	initial medial	final total
	tilläggsposition relativt ankaret	höger vänster	dislokerad
	tilläggsposition	final före obligatoriska led före optionella led	
Integrerbarhetsanalys	tilläggets integrerbarhet i ramen	integrerbart icke integrerbart	
Betydelsereaktionsanalys	logisk betydelsereaktion mellan ram (ankare) och tillägg	adnominell expansion konjunktionell expansion cirkumstantiell expansion experientiell projektion interpersonell projektion	
	experientiell betydelse- relation mellan ram (ankare) och tillägg	anföring narration	

Figur 5.11. Analysmodell.

Resultaten av modellanalysen har lagt grund för en typologisering av materialet, och de kvantitativa resultaten jämförs mellan olika typer, och i kapitel 9 också mellan de tre skiljetecknen. Analysen har inte genomförts linjärt från fas ett till fas fem, utan jag har behövt gå fram och tillbaka mellan analysfaserna för att utkristallisera såväl modellen som analysen. Till sist går jag även bortom modellanalysen och kompletterar med näranalyser av mer perifera tilläggsstrukturer.

Del III

Analys & resultat

6 Kolonstrukturer

I detta kapitel redovisas analysen av kolonstrukturer och dess resultat. Kapitlet besvarar frågorna om vad som kännetecknar kolonstrukturernas segment och deras inbördes relation, ur såväl syntaktiskt som textuellt perspektiv: de två perspektiven kan inte särskiljas från varandra, utan presenteras integrerat. Avsnitt 6.1 inleds med en redogörelse för hur kolonstrukturerna har grupperats i huvudtyper, varefter analys och resultat för var och en av dessa typer presenteras i varsitt underavsnitt. I 6.2 tar jag ett helhetsgrepp om kolonstrukturerna i materialet och undersöker variationen och variansen mellan de fyra huvudtyperna. I avsnitt 6.3 går jag bortom analysmodellen för att titta närmare på några perifera strukturer. Resultaten sammanfattas i avsnitt 6.4.

6.1 Huvudtyper

Kolonstrukturerna delas in i fyra huvudtyper, baserat på relationen mellan ramen och tillägget. Anföring beskrivs i skiljeteckenslitteraturen som ett stort användningsområde för kolon, och jag förmodar att anföring är särskilt vanligt i tidningstext jämfört med många andra genrer – många röster kommer till tals i intervjuer och andra citat (Kunelius 1996). Därför delar jag inledningsvis in materialets kolonstrukturer efter huruvida tillägget är anført eller inte; relation mellan ett anført och ett icke anført segment kallas helt enkelt för *anföring*, och relationen mellan två icke anförda segment kallas *narration*. Fördelningen redovisas i Tabell 6.1.

Tabell 6.1. Kolonstrukturer med och utan anföring.

Typ	Σ	%
■ Anföring	280	54,7
■ Narration	232	45,3
Summa	512	100

Här är det också relevant att kategorisera kolonstrukturerna efter den logiska betydelse-relationen mellan segmenten, det vill säga projektion eller expansion. Projektion innebär att ramen relaterar till tillägget som yttrande, vilket sker i prototypisk anföring med säge-verb, men det kan även ske vid narration, varför jag skiljer på projektion och anföring. Expansion innebär att ram och tillägg relaterar till varandra innehållsligt. Kategorierna projektion, expansion, anföring och narration presenterades närmare i avsnitt 5.5.2. Fördelningen mellan projicerande och expanderande kolonstrukturer anges i Tabell 6.2.

Tabell 6.2. Kolonstrukturer med och utan projektion.

Typ	Σ	%
■ Projektion	261	51,0
■ Expansion	251	49,0
Summa	512	100

Som synes är fördelningen jämn med båda mått mätt. Detta beror dock inte på att projicerade ramar och anförda tillägg sammanfaller så ofta som prototypförhållandet kan ge sken av, utan när dikotomierna behandlas som ortogonala axlar förblir fördelningen relativt jämn mellan de fyra kategorier som uppstår: jag kallar dessa för *bunden anföring*, *fri anföring*, *metakommunikation* och *vidareutveckling*. I Figur 6.1 anges hur materialets kolonstrukturer fördelar sig på de fyra typerna (jämför Figur 5.9, s. 119).¹

	Anföring	Narration
	olika fenomenologisk nivå	samma fenomenologiska nivå
Projektion relaterar till yttrande	■ BUNDEN ANFÖRING (BA) <i>Alice sa Ø: "Jag köper te!"</i> 165 förekomster (32,2%)	■ METAKOMMUNIKATION (MK) <i>Alltså: Alice köpte sencha.</i> 96 förekomster (18,8%)
Expansion relaterar till innehåll	■ FRI ANFÖRING (FA) <i>Alice ringde: "Jag köper te!"</i> 115 förekomster (22,5%)	■ VIDAREUTVECKLING (VU) <i>Alice köpte te: sencha.</i> 136 förekomster (26,6%)

Figur 6.1. Huvudtyper av kolonstrukturer.

De fyra typerna är någorlunda jämförbara i storlek, men skillnaden mellan den vanligaste och ovanligaste typen, bunden anföring kontra metakommunikation, är signifikant. Varje typ kan tillskrivas ett antal undertyper, vilka presenteras i det följande. Den fullständiga typologin inklusive undertyper presenteras i avsnitt 6.2.1.

6.1.1 Bunden anföring

Kolonstrukturer med bunden anföring är den vanligaste typen av kolonstrukturer i materialet. Bunden anföring innebär att ramen projicerar ett anført tillägg; kategorin kan även kallas *projicerad anföring*. Projektion innebär att ramen positionerar tillägget som ett yttrande snarare än att relatera till dess sakinnehåll, och kongruent med detta hänför sig tillägget till en annan fenomenologisk nivå, det vill säga att det återger ett språkligt yttrande snarare än en utomspråklig händelse. I dessa kolonstrukturer är tillägget direkt anført,

¹ En snarlik, mer detaljerad typologisering av tyska kolonstrukturer gör Kraus m.fl. (2026).

vilket innebär att även det deiktiska fältet skiljer sig åt mellan ram och tillägg. En typisk struktur med bunden anföring är (6.1).

- (6.1) – Jag tänkte Ø: "Det där är bullshit". [KES21]

Tre tydliga undertyper av kolonstruktur med bunden anföring har utkristalliserat sig. Det kan handla om strukturer med *transitiva* ramar, vars verbvalens inte uppfylls inom ramen (de har nollankare), om *implicit* anföring med verb som vanligen inte tar satskomplement men som ändå är konventionaliserade som anföringsverb, samt om strukturer med *demonstrativa* ankare. De tre undertyperna exemplifieras i tur och ordning av (6.2)–(6.4).

- (6.2) – Ibland stannar jag upp och tänker Ø: Shit, jag har verkligen gjort någonting som berör och påverkar massa människor. [KDK12]
- (6.3) Johan Olsson fortsätter:
– Så jag har i vinter ju nästan åkt mer skidor än nån gång sen jag slutat. Hur mycket som helst! [KES13]
- (6.4) Han säger i boken så här: "Jag var ett barn som var mottaglig för hans bemötande att bli sedd, uppmärksammas och bli tagen på allvar. Jag sålde min själ för den här uppmärksamheten". [KEK32]

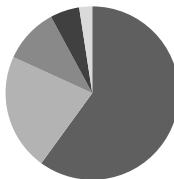
I samtliga fall är ramen huvudsatsformad, men det tillkommer ytterligare två undertyper som avviker från det allmänna mönstret: dels 17 strukturer där ramen endast benämner källan till yttrandet i tillägget (vanligen talaren), som i (6.5), dels 4 där ankaret är en textlänkande relator, som i (6.6).

- (6.5) Alexander Isak:
– Det är otroligt tråkigt. Vi vinner tillsammans och förlorar tillsammans. [KAB15]
- (6.6) Fatta inga förhastade beslut som riskerar att splittra Europa ytterligare, sa förbundskanslern i ett av de första uttalandena efter omröstningen. Och senare: det finns ingen anledning att behandla briter illa under de kommande förhandlingarna. [KDP01]

Den första av dessa senare undertyper kallar jag för *talarenämning* och den andra för *relator*. I dessa strukturer kan man tänka sig att ett anföringsverb (och ibland även subjekt) har utelämnats och att strukturerna därför är parallella med ordinarie bunden anföring. Här gör jag dock inga antaganden om underliggande struktur. Fördelningen mellan alla fem typer anges i Tabell 6.3.

Tabell 6.3. Undertyper av kolonstruktur med bunden anföring.

Typ	Σ	%
■ transitiv	99	60,0
■ implicit	36	21,8
■ talarbenämning	17	10,3
■ demonstrativ	9	5,5
■ relator	4	2,4
Antal	165	100

Tre femtedelar, 60 %, av alla kolonstrukturer med bunden anföring har en ram med *transitivt* anföringsverb utan komplement i ramen. Bredel menar att kolon så ofta förekommit med deiktiska eller kataforiska element att det själv kommit att få en pekande funktion, så att en lexikal pekning inte längre behövs därjämte (Bredel 2008:195–196). Jag analyserar dessa som att det pekande ankaret i dessa strukturer har utelämnats, och skulle kunna sättas in igen (jämför Petersson 2014:59–62). Därför räknas även anföring med utsatt *demonstrativ* som bunden anföring; strukturerna är parallella med sådana som har noll-ankare, eftersom ramarna i båda fall saknar ett semantiskt bärande objekt. Gruppen är dock liten, och bara 9 av 165 kolonstrukturer har demonstrativt ankare: 8 av dem är *så här*, och den sista är *att*, vilket jag räknar som demonstrativt i enlighet med Bolinger 1972 och Petersson 2014 (se vidare avsnitt 3.2, s. 53). (6.7) och (6.8) illustrerar.

- (6.7) Björn Goop sa *så här*, om händelsen mitt i loppet, efter storsegrern:
 – Det blir en batalj och bråk om positioner. Man får inte mycket härnere om man är snäll. Bazire tyckte att det var tufft kört av mig, och det var tufft gjort av mig. Men hade det varit han, så hade han gjort samma sak, säger Goop. [KSS03]
- (6.8) I Novus senaste opinionsundersökning om svenskers förtroende för riksdagspartierna och dess ledare fastslog man *att*: "Värt att fortsatt notera är att förtroendet är lågt för de flesta partiledarna och orsaken är främst en ökad polarisering som skett de senaste 10 åren". [KEP22]

I 36 strukturer (22 %) räknar jag med en *implicit* bunden anföring, eftersom ramens verb (typiskt *fortsätta*) inte måste ha utsatt objekt, och (vanligtvis) inte tar en sats som objekt; tillägget förväntas alltså inte fylla verbets valens. Exempel är (6.9) och (6.10).

- (6.9) *Norskan fortsätter sedan*:
 – Vi har en bra relation. En bra tjej – och det är så kul att det kommer upp nya tjejer så det bli mer konkurrens. [KES32]
- (6.10) Vem tar hans roll i omklädningsrummet och vid sidan om planen?
 – Han går inte att ersätta, svarar Albin Ekdal snabbt *innan han utvecklar*:
 – Svårt. Han var en pajas utan dess like. Han är svår att ersätta. Jag saknar honom vid lunch- och middagsbordet. Han snackar mycket. [KAS23]

I dessa strukturer kan tillägget sägas illustrera hela situationen att talaren fortsätter eller utvecklar, medan adverbial demonstrativ snarare skulle peka ut tillägget som *sättet* på vilket talaren fortsätter. Därför räknas också hela satsen som ankare, snarare än ett tänkt nollankare. Med det i åtanke skulle dessa strukturer kanske bättre räknas som fri anföring, men jag betraktar de aktuella verben som så pass konventionaliserade i anföring att jag räknar med att de faktiskt också binder det anförda segmentet; verbet i sig utlovar ju en fortsättning.

Talarbenämning innebär att ramen i huvudsak identifierar talaren. Här är ramen nästan alltid en nominalfras eller nexusfras (ett fraskomplex vars led förhåller sig till varandra som satsled). Talarbenämning är vanligt i intervjuer och känns också igen från dramatiken, om än inte alltid med kolon. Ett typiskt exempel ur materialet är (6.11).

- (6.11) *WENNERHOLM*: Nej. Han måste få en chans till med tillgång till de bästa svenska NHL-spelarna. Det kommer han få i OS i Peking och det är bara åtta månader dit. [KAS14]

Fyra mindre typiska exempel på talarbenämning förekommer i materialet. I (6.12) identifieras talaren med en huvudsats, inte bara en fras. I (6.13) identifieras inte bara talaren utan även vad citatet handlar om, i en adverbial del av fraskomplexet. I (6.14), till sist, benämner ankaret inte en talare utan en artefakt på (eller vid) vilken den citerade texten är skriven.

- (6.12) Kim Mikkelsen är nordisk sportchef på Nent:
– Lotta kommer med sin ledarstil ha förmågan att entusiasmera och inspirera medarbetarna. [KES24]
- (6.13) Mattias Nilsson om uttagningen av Johanna Skottheim:
– Hon blev glad och taggad och känner att det blir kul att se vilken form hon har. [KES06]
- (6.14) Jag fastnar med fotoalbumen i en pågående flyttstädning. En bild på mig själv med två unga killar: "Gotlandsresa 1994. Yonas, Ami och andra i Röda korsets ungdomsförbund". [KEP18]

Man kan säga att talarbenämning är en icke-prototypisk men konventionaliserad konstruktion för att markera bunden anföring (jämför Bredel 2008). Typen har likheter med fri anföring och metakommunikation: det saknas anföringsverb, och ramen fungerar rubricerande eller som läsanvisning. Men eftersom segmenten inte befinner sig på samma fenomenologiska nivå (tillägget men inte ramen återger en ordalydelse) så är bunden anföring den enda aktuella kategorin i min analysmodell.

Även undertypen *relator* har starka metakommunikativa egenskaper, men räknas till bunden anföring eftersom segmenten befinner sig på olika fenomenologisk nivå. En av dessa fyra strukturer gavs i (6.6) ovan; ytterligare två ges i (6.15) och (6.16).

- (6.15) Mer om handlingen: "En kropp hittas flytande i vattnet i närheten av Liljeholmen. Kroppen har tillhört en 39-årig dansk medborgare med ett gediget brottsregister och medlem i en ökad dansk knarkliga. [...]" [KEK30]
- (6.16) När jag började sätta mig in i det här såg jag framför mig hur fem pojkar står och hetsar varandra på en skolgård. "Den där rutan ska vi krossa!" Då tar den tysta lilla killen längst bak upp en sten och faktiskt gör det. Och de andra bara: "Vad fan, vi skojade ju bara!" [KDK28]

Som synes är strukturerna av typen *relator* av mycket olika slag, och undertypen kan ses som en övrigtkategori. I (6.6) knyter relatorn tillägget till föregående mening, men i (6.15) relateras tillägget istället till övriga texten i stort, och i (6.16) är relatorn ett anförande bara. Svensson (2009:143–144) beskriver *bara* (eller *ba*) som anföringsmarkör i likhet med anföringsverb, eller för den delen kolon. Samtidigt saknar det finithet, så ramen kan inte betraktas som en typisk sats – jag har räknat ramen i (6.16) som *nexusfras*.

88% av alla kolonstrukturer med bunden anföring har satsformad ram, inklusive några bisatser. Den höga andelen är inte oväntad, eftersom bunden anföring typiskt uttrycks med ett anföringsverb (säge- eller tankeverb). Här exemplifierar (6.17) en huvudsatsram och (6.18) en bisatsram.

- (6.17) Molly svarar Ø: "Anna är världens finaste och jag kommer alltid älska Danny och vilja vara hans vän". [KAK06]

- (6.18) Jag vet att truppen är trygg och med stark sammanhållning, där alla står upp för varandra. Ø Som Janne Andersson sa: "Ge er inte på någon av oss!" [KSS19]²

Formmässigt är tilläggen vid bunden anföring naturligtvis citat. Citat betraktar jag som syntaktiskt opaka och de ges därför ingen vidare formindelning, men det finns en grupp om 12 strukturer som kan diskuteras närmare, där citatet både föregås och följs av anförande sats. Jag har valt att kalla tilläggen i dessa strukturer för *anföringskomplex*, eftersom de i sig själva består av ett anförande och ett anført segment. Exempel är (6.19) och (6.20).

- (6.19) Hon fortsätter: "Min älskade bror! Jag ser dig, jag ser hela dig", skriver hon och avslutar med ett hjärta. [KEK17]
- (6.20) Om Rybrink säger han så här:
– Vad gäller Josefine (Rybrink) tror vi att hon kan må bra av två bra matcher i U23 för att visa upp sig. Det brukar vara en bra länk och det blir en perfekt lösning, säger Gerhardsson. [KSS18]

Tilläggsstrukturer med anföringskomplex liknar pivåkonstruktioner (jämför Bockgård & Norén 2011); närmare bestämt torde det röra sig om det Engdahl m.fl. (2022:21–26) kallar för *pivoider*, eftersom jag inte analyserar tillägget som objekt (se avsnitt 3.2, s. 53–56). Analyserat som ren pivåkonstruktion ingår den senare anförande satsen (*säger hon*) inte i tillägget, utan projicerar bakåt medan ramen projicerar framåt. Jag väljer ändå att räkna den senare anförande satsen som del av tillägget och därmed urskilja dessa konstruktioner från övriga citat, om inte annat så för att markera deras oväntade struktur. Här kan man också argumentera för en skillnad mellan strukturer av typen (6.19), vars verb inte behöver ta ett komplement, och (6.20), vars verb måste det – de senare kan mer entydigt betraktas som anakoluter. För enkelhets skull räknar jag emellertid dessa som samma formtyp.

Som väntat uppvisar kolonstrukturer med bunden anföring en ganska liten variation i form: det rör sig i regel om citattillägg som förankras i en tom position i ramen, om inte i hela ramen eller ibland en demonstrativ eller relator. Ankaret är allt som oftast placerat finalt, och gränsar alltså till kolonet och tillägget. Eftersom det ofta rör sig om nollankare så medför den finala positionen att tillägget kan betraktas som ett satsled i ramen, enligt den traditionella analysen. Nedan illustrerar (6.21) en struktur med finalt ankare, (6.22) en med medialt och (6.23) en med initialt.

- (6.21) – [...] Fyraåringen sa Ø: "Det låter som du, pappa". [KAK13]
- (6.22) En annan högt uppsatt myndighetsföreträdare säger Ø till AFP:
– Vi skickar en tydlig signal till Ryssland om att användning av kemiska vapen får tydliga konsekvenser. [KSP07]

² För sätser som ramen i (6.18) följer jag SAG och menar att *som* är en subjunktion som syftar tillbaka på ett icke realiserat led – det är inte ett pronomen som självt utgör satsbas (SAG 4:486–487, 603; se även Stroh-Wollin 2002). Det är den icke realiserade satsbasen som korrelerar med och realiserar i tillägget, och som markerats med understruken nolla i exemplet. Att ankaret i nästa steg kan härledas till verbets objektsposition bortser jag från här.

- (6.23) De goda nyheterna först, och visst finns det sådana. Som bara det faktum att USA:s president Joe Biden är på plats i dag på klimattoppmötet COP26 i Glasgow.

För Ø som Woody Allen sagt: 90 procent av livets framgångar handlar om att dyka upp. [KEP29]

73 av kolonstrukturerna med bunden anföring har finalt nollankare, vilket innebär att tillägget, med en traditionellt grammatisk analys, kan ses som objekt in situ eller som integrerbart i ramen; i övriga 92 är ankaret inte ett finalt nollankare.

Kolonstrukturer kategoriseras efter betydelserektion (se avsnitt 5.5), och alla med bunden anföring tillskrivs en projicerande relation: de flesta är experientiellt projicerande, men talarbenämning och relator räknas som interpersonellt projicerande, eftersom ramarna i dessa strukturer kan ses som rubriker eller läsanvisningar.

För undertypen implicit bunden anföring, som typiskt uttrycks med *fortsätta*, kan man fråga sig om relationen inte snarare är cirkumstantiell: tillägget illustrerar *hur* subjektet fortsätter (eller utvecklar, eller avslutar), snarare än *vad* subjektet säger, och ankaret hade som sagt kunnat vara ett *så här*, men kanske inte lika gärna *det här*.³ En liknande analys är därmed aktuell för de strukturer som har demonstrativt ankare. Även talarbenämning kan tillskrivas cirkumstantiell relation: det att tillägget yttras gäller bara under omständigheten att avsändaren är den som identifieras i ramen. Jag menar inte att bara en relation är möjlig mellan segmenten; båda relationer finns där samtidigt, men eftersom ramen kommenterar yttrandet av tillägget som språklig representation måste etiketten vara just projektion. Inom denna relationskategori prioriteras interpersonell projektion framför experientiell sådan, eftersom det betraktas som mer textuellt markerat.

6.1.2 Fri anföring

115 kolonstrukturer, eller 23 %, tillhör typen fri anföring, vilket innebär att ram och tillägg befinner sig på olika fenomenologiska nivåer, men ramen relaterar till tilläggets innehåll snarare än yttrandet av det. Typen kan också kallas *expanderande anföring*. (6.24) exemplifierar typisk fri anföring.

- (6.24) I rapporten finns en instruktion med tolkningsutrymme:

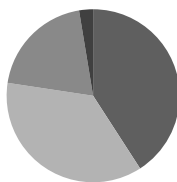
"Därtill har både folkvalda politiker och etablerade aktörer inom medierna ett ansvar för att upprätthålla en diskussion kring invandring och integration som inte hämtar näring ur främlingsfientliga och rasistiska föreställningar." [KEP15]

Ett antal undertyper av fri anföring kan identifieras: jag kallar dem *nivåskifte*, *citatenämning*, *kontextbeskrivning* och *kopula*. Fördelningen mellan de fyra typerna redovisar jag i Tabell 6.4.

³ Eftersom verbet i dessa strukturer oftast är *fortsätta* ska poängteras att fortsättning i sig är en konjunktionell relation. I och med att själva fortsättandet uttrycks i ramen, och fortsättandets beståndsdelar uttrycks i tillägget, kan relationen mellan ram och tillägg dock inte vara konjunktionell i den analyserade strukturen. Konjunktionell relation råder däremot mellan tilläggsstrukturen och föregående struktur.

Tabell 6.4. Undertyper av kolonstruktur med fri anföring.

Typ	Σ	%
■ nivåskifte	47	40,9
■ citatbenämning	42	36,5
■ kontextbeskrivning	23	20,0
■ kopula	3	2,6
Antal	115	100

Nivåskifte inträffar när ankaret är ett indirekt anført led; undertypens namn syftar på växlingen mellan indirekt och direkt anföring. Ett exempel är (6.25).

- (6.25) Stina Bergman, legendarisk manuschef på Svensk Filmindustri på 1940-talet, förklarade i sin bok "Hur man skriver för film" varför filmbolagen så envist filmar redan skrivna böcker:
 "En bok eller pjäs har redan underställts publikens och kritikens om-
 döme. [...]" [KSK02]

Nivåskifte kommer i två varianter: ankaret kan vara en beskrivning av tillägget, eller en omformulering av något som yttrades innan tillägget. I (6.26) nedan rör det sig just om en beskrivning, eller närmare bestämt en sammanfattning av citatet i tillägget. I (6.27) finns en explanativ relation mellan ankare och tillägg, och man kan därför ana att ankaret återger en mening som yttrades strax innan den direkt anförda.

- (6.26) Men i går morse meddelade klubben att man spelar vidare i damallsvenskan nästa säsong:
 "Till klubbens stora glädje och tacksamhet har det kommit ett positivt
 gensvar från ett par föreningar om att utveckla damfotbollen i Göteborg i ett
 nära samarbete oss emellan". [KES01]
- (6.27) Utredaren, liksom några av remissinstanserna, var skeptisk till att införa ett
tillträdesförbud till lokaler som butiker, bibliotek och simhallar:
 "En reglering om straffsanktionerade tillträdesförbud skulle inskränka
 den grundlagsstadgade rörelsefriheten", slog hon fast. [KDP25]

Distinktionen mellan dessa varianter är inte alltid självklar, varför nivåskifte räknas som en enda undertyp snarare än två olika.

Eftersom det rör sig om indirekt anföring i ramen är ankaret ofta en bisats, men även huvudsats och nominalfras förekommer, som i (6.28) respektive (6.29); i den senare motsvarar ramen en omformulerad fråga som besvaras i tillägget.

- (6.28) På Twitter uttrycker Polisförbundets ordförande Lena Nitz sin sorg över den tragiska händelsen:
 "Det är med stor sorg och förtvivlan som jag mottagit beskedet om att en
 kollega avlidit i tjänsten. [...]" [KEP16]
- (6.29) Bok jag läser just nu:
 – Den väldigt hajpade och omdiskuterade "Amerikansk jord" av Jeanine
 Cummins. [KAK02]

Formen med indirekt anföring följt av direkt anföring nämns i SAG (4:855) och identifieras i tyska kolonstrukturer av Karhiaho (2003a:39). Båda källor menar att det är viktigt att det är samma person som står bakom det indirekt och direkt anförda yttrandet, och att denna

identifieras i samband med den indirekta anföringen. IFG (2014:529) tänker sig att skillnaden mellan skribentens röst och en citerad röst är skalär, med indirekt anföring som ett mellanläge; i strukturer med nivåskifte rör sig läsaren stegvis genom skalan (jämför Goffman 1981:226).

Det är också vanligt att ankaret benämner tilläggets form eller funktion; detta kallar jag för *citatbenämning*. Ankaret är i dessa fall ofta en nominaliserad verbal eller mental process (som *tanke* istället för *tänka*), och kan därför ur SFG-perspektiv betraktas som inkongruent projektion. Ett exempel är (6.30).

- (6.30) Stjärnan tackar sin familj, vänner, lagkamrater och supportrar – och skickar även en hälsning till alla barn och ungdomar:
 ”Det är ok att misslyckas och må dåligt. Livet är upp och ner och idrotten likadan! [...]” [KAS21]

Men hit räknas också strukturer där ankaret benämner tillägget som något annat än ett språkligt uttryck, som i (6.31).

- (6.31) När jag tittar ner mot stan där mörkret lagt sig vill Sebastian Samuelsson lägga till en sak innan vi säger hej:
 – Något som är fint med Sollefteå, kanske för att det är en relativt liten stad, är att det finns en stolthet i hela stan över att ha fått fram idrottare som Frida, Ebba och jag. Det är något jag tycker är fint. [KDS05]

Vid citatbenämning kan tillägget i regel betraktas som apposition till ankaret, men det finns också 4 strukturer där tillägget snarare motsvarar attribut (eller så kallad fast apposition). Ett exempel är (6.32).

- (6.32) För ingen ska inbilla mig att deras rättsavdelning har suttit och fått ett blankt papper med instruktionen: ”Skriv vad ni vill och kom tillbaka med ett förslag!”. [KAB24]

Eftersom tilläggen i dessa strukturer har restriktiv betydelse kan man fråga sig om kolonen alls har adjunktionell funktion här; kanske används tecknet bara som citatmarkör, jämte de ordinarie citattecknen. I dessa fyra strukturer är tillägget integrerbart i ramen.

Den tredje undertypen av fri anföring är *kontextbeskrivning*, vilket innebär att ramen utgör ankare i sin helhet och ger en beskrivning av talsituationen i vilken tillägget uttrycktes. I materialet förekommer denna typ av fri anföring både med och utan citatmarkörer, exemplifierat i (6.33) respektive (6.34).

- (6.33) Sen bröt han ut i tårar:
 – Jag är hedrad att vara er nästa president och överbefälhavare. Och jag kommer alltid vara en stolt son av delstaten Delaware. [KEP04]
- (6.34) I ett pressmeddelande uttalar sig Mats Granér, myndighetschef på Kultur-analys:
 ”När styrningen är sådan att konst och kultur ges i uppdrag att leda till vissa samhällseffekter finns en risk att konstnärligt innehåll börjar bedömas på andra grunder än konstnärliga kvalitetskriterier. [...]” [KDK15]

SAG (4:864) anger att denna typ av anföring förekommer i skönlitterär prosa, med kolonet självt som enda citatmarkör. En skillnad mellan SAG:s exempel och mina är att ramens process i mina exempel ofta är verbal eller mental, som *uttalar sig* i (6.34); detta gör kopp-

lingen mellan de två segmenten tydlig, om än inte direkt projicerande. Mer materiella eller beteendemässiga processer, som *bröt ut i tårar* i (6.33), är ovanliga i mitt material.

Till sist har 3 strukturer fallit utanför de tre stora kategorierna. I samtliga fall är ramen en kopulasats, och ankaret är antingen noll eller, i ett fall, en subjunktion, och tillägget är integrerbart. De berörda strukturerna återges här som (6.35)–(6.37). Kategorin de bildar kallar jag för *kopula*.

- (6.35) – Man påverkas av det, det är klart man gör. Den första tanken är Ø: "Hoppas ingen har dött". [KAB32]
- (6.36) Men den franska högern var ändå villrådig inför uppstickaren. Frågan den ställde sig var Ø: Kan vi försöka kontrollera extremhögern genom att alliera oss med den – eller vore det fullkomligt ideologiskt och moraliskt förkastligt? [KSP16]
- (6.37) Så han släpper den inte helt till dig?
– Nej, det är inte så att: "här, titta i den här", utan han tar ut det han vill visa. [KSS17]

(6.35) och (6.36) skulle kunna räknas till typen citatbenämning, eftersom ramens subjekt benämner tilläggets språkhandling. Subjekten har dock inte räknats som ankare, till förmån för strukturernas syntaktiskt mer markerade nollpredikativ. Ramen i (6.37) visar inte på något sätt att tillägget skulle vara anført, annat än möjligtvis det *att* som också förekommer som ankare i några andra anförande strukturer. Eftersom kopula inte är anföringsverb kan dessa strukturer inte heller räknas till bunden anföring; Matthiessen & Teruya (2014:21–24) formulerar detta som att relationen är experientiell men inte logisk.

Av tilläggen i strukturer med fri anföring är 24 anföringskomplex (jämför s. 130). Anföringskomplex förekommer alltså i en femtedel av kolonstrukturerna med fri anföring, och en tiondel av alla kolonstrukturer med anföring över huvud taget. Vid fri anföring rör det sig dock inte om pivoidkonstruktioner, utan hela den anförande strukturen tjänar till att expandera det som sägs i ramen. (6.38) exemplifierar; eftersom talaren identifieras i både ram och tillägg räknar jag i dessa fall med att subjektet ingår i ankaret.

- (6.38) Lo Kauppi säger att en bra inläsning kräver att man är närvarande i det man berättar:
– Rösterna avslöjar allt, konstaterar hon, i en hotelllobby i centrala Stockholm. [KAB17]

Hälften av alla ankare i kolonstrukturer med fri anföring omfattar just hela satsen (eller verbfrasen), som i (6.38). Ytterligare två femtedelar av ankarna är finala led i ramen; det är mindre vanligt att ankaret är medialt, men ett exempel är (6.39). En enda fritt anförande struktur i mitt material har initialt ankare, här som (6.40).

- (6.39) Bara några timmar efter gripandet skickar han ett meddelande till sin mamma, via Enchrochat:
"De har gripit svenska killen" [KAB07]
- (6.40) Du kommer från Sverige? Detta ynkliga, fega land! vrålade han och öste sin ilska över landet som släppte igenom Hitlers tåg och sålde järnmalm till nazisternas rike ända fram till krigsslutet. Avslutningen var inte nådig: Och nu ska ni lära OSS vad Europa behöver?! [KDP12]

När ramen är en kopulasats med utsatta argument, som i (6.40), kan ankarets omfång dock diskuteras, eftersom det råder en predikativ relation både mellan argumenten i ramen och mellan ramen och tillägget. I (6.40) benämner subjektet tillägget som yttrande: tillägget är avslutningen på ett uttalande. Man kan också säga att tillägget illustrerar propositionen att avslutningen inte var nådig; i så fall torde hela ramen vara ankare. Jag har dock, så långt det varit försvarbart, valt satsled som ankare hellre än hel sats (se Figur 5.1, s. 105).

Kolonstrukturer med fri anföring har expanderande betydelserelation: tillägget är anført men inte projicerat (se vidare avsnitt 5.5, s. 119). Även om citat betraktas som syntaktiskt opaka är de alltså inte semantiskt opaka i dessa sammanhang; skribenten har valt att använda någon annans ord för att förtydliga eller vidareutveckla det som sägs i ramen, eller sina egna ord för att förtydliga eller vidareutveckla det som sägs i tillägget. De adnominella relationerna är vanligast, och så pass vanliga att det är mer givande att redovisa undertyperna attributiv och identifierande adnominell expansion separat. 43 % av strukturerna har attributiv adnominell relation, och 36 % har identifierande adnominell relation. De attributiva relationerna förekommer främst vid kontextbeskrivning, som i (6.41), och vid nivåskifte, som i (6.42) – tillägget illustrerar eller specificerar det som sägs i ramen.

- (6.41) Efter loppet gjorde Dorothea Wierer ett utspel:
– Jag tycker att vi ska ta bort distansen från världscupen, det är en tråkig tävling. Det är så få tävlingar och de är för långa. [KES08]
- (6.42) Anja Pärson avslöjar också att många vad har förlorats:
"Folk ska tydligen bada nakna och äta maskar i förlorade vadslagningar. Blev bra det här." [KAK15]

Identifierande adnominella relationer dominerar vid citatbenämning, som i (6.43).

- (6.43) Under hela förundersökningen yttrade han konsekvent endast två ord: "Inga kommentarer." [KDB03]

Också cirkumstantiella relationer (19 %) förekommer vid både nivåskifte och kontextbeskrivning. Vid nivåskifte kan detta vara för att tilläggets innehåll är en orsak till ramens, som i (6.44), eller tvärtom, som i (6.45). Kolonet i (6.44) skulle ju kunna ersättas av konjunktionen *för*, och i (6.45) inleds tillägget redan med *så*.

- (6.44) Mjällby må vara nästjumbo i serien, men Magnus Eriksson säger att hans lag trots det tog sig an kampen med ödmjukhet och respekt:
– Man ska respektera de mindre lagen. Mjällby är tydliga i sitt spel och har bra spelare. Om man tror att man kan åka hit och trixa hem en 5-0-seger, då är man snett på det, säger han. [KDS22]
- (6.45) Arteta spelade med Emile Smith Rowe som falsk nia och menar att lagets matchplan föll i stöpet direkt i och med det tidigt insläppta målet: "Så det är svårt att veta om den hade fungerat eller inte". [KAS11]

Kontextbeskrivning kan också ta olika cirkumstantiella relationer: i (6.46) en sättsrelation, i (6.47) en tidsrelation och i (6.48) en platsrelation.

- (6.46) När de beordras att lämna ifrån sig alla sina tillhörigheter tar några chansen att suga ut det sista ur drogerna, medan de kan.
En äldre man med glasögon höjer rösten: "Jag är poet" säger han – och om de låter honom gå ska han aldrig använda droger mer. [KAB27]

- (6.47) När Teodor Peterson berättar hur han lägger upp taktiken tillsammans med Oskar Svensson:

– I samband med att vi testar skidorna innan tävlingarna går vi också igenom banan och hur Oskar bör agera vid olika ställen på banan. [...], säger Teodor Peterson. [KSB05]

- (6.48) Ett slitet uttryck i samtidens debatt är "whataboutism". Det är ett slags "men du då"-argument (som kan besvaras med att två fel inte gör ett rätt). I det grälsjuka hemmet: *Du tömde inte diskmaskinen! Men du då, du gick inte ut med soporna förra veckan! I den grälsjuka debatten: Ni håller inte rent från extrema element! Men ni då, ni gör inte heller det!* [KSP03]

En kolonstruktur med fri anföring är också den enda kolonstruktur som har tillskrivits konjunktionell betydelserelation. Den återges trunkerad i (6.49).

- (6.49) Den manlige kollegan som jag står och pratar med anlägger plötsligt en förtrolig min: För inte så länge sedan, anförtror han mig, utdelade jag mitt första sexuella slag. [...] [KEK05]

Det är möjligt att analysera detta som en sättsrelation: den förtroliga minen återger sättet som citatet sägs på. Jag tolkar dock relationen som additiv-konsekutiv, det vill säga att minen anläggs först och citatet yttras sedan; den förtroliga minen påverkar inte sättet på vilket tillägget yttras på samma sätt som exempelvis den höjda rösten gör i (6.46).

I ett fall av fri anföring är tillägget ett exempel på det SAG (4:845) kallar *referatmening*, på engelska *free indirect speech*, alltså en anförd sats som har drag av både direkt och indirekt anföring. I det här fallet, (6.50), hänför sig tids- men inte persondeixis till det ursprungliga talögonblickets deiktiska fält.

- (6.50) Barn som inte håller takten har hon varken tid eller intresse för. Sofia tränade ett år hos Tutberidze, därefter ställdes familjen inför ett ultimatum: Antingen börjar hon klara trippelhoppet eller också är det ingen idé att hon fortsätter. [KDS12]

En fritt anförande struktur har inte kunnat tillskrivas logisk betydelserelation. Strukturen gavs i (6.37) ovan och upprepas här som (6.51).

- (6.51) Så han släpper den inte helt till dig?
– Nej, det är inte så att: "här, titta i den här", utan han tar ut det han vill visa. [KSS17]

Eftersom ramen saknar betydelsebärande element som kan kontextualisera eller anföras tillägget faller strukturen utanför relationsanalysen. Strukturen är också en av sju strukturer med fri anföring som kan sägas ha integrerbart tillägg, jämte de två andra med kopula samt fyra med citatbenämning.

6.1.3 Metakommunikation

I metakommunikativa kolonstrukturer tillhör ram och tillägg samma fenomenologiska nivå; ingetdera segmentet är anförd i förhållande till det andra, och båda beskriver sakförhållanden snarare än att återge yttranden. Men det ena sakförhållandet som beskrivs har

att göra med det andra segmentet i egenskap av yttrande, snarare än att anknyta till dess sakinnehåll. Ett typiskt exempel på detta är (6.52).

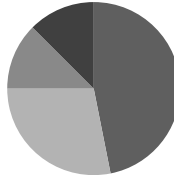
- (6.52) Väntan har varit lång, längre än vi kan förstå, utan ens en rättegång medan omvärlden tittar på. Denna växande plåga spär på obehaget och landar i en fråga: Lever han överhuvudtaget? [KEP26]

Ramen framställer tillägget som en fråga, men kontexten gör tydligt att skribenten ställer frågan i textens här och nu – den är inte en återgivning av ett specifikt yttrande från en annan tid och plats. Metakommunikation kan mer exakt benämnas *projicerad narration*.

Alla tre av de metakommunikativa uttryckstyper som presenteras i avsnitt 5.5 (s. 119) – *talaktskommentar*, *textlänk* och *självanföring* – förekommer i materialets kolonstrukturer. Av dessa är talaktskommentarer de vanligaste, och kan delas i två: *etikettering* och *karakterisering*. Detta ger fyra undertyper av metakommunikativ kolonstruktur; fördelningen mellan dem redovisas i Tabell 6.5.

Tabell 6.5. Undertyper av kolonstruktur med metakommunikation.

Typ	Σ	%
■ etikettering	45	46,9
■ textlänk	27	28,1
■ karakterisering	12	12,5
■ självanföring	12	12,5
Antal	96	100

Etikettering är den vanligaste typen av metakommunikation i kolonstruktur, med 47% av förekomsterna. Etikettering innebär i regel att ankarat är en nominal benämning av språkhandlingen i tillägget, eventuellt vidare kommenterad av övriga ramen. Exempel är (6.53) och (6.54).

- (6.53) Förutom "förhandlingsförbudet" har Centerpartiet ytterligare tre krav för att kunna rösta på regeringens budget: uppluckrat strandskydd, stärkt äganderätt för skogsägare och förändringar i arbetsrätten. [KSP25]
- (6.54) Texterna framkallade en enda, stark känsla: jag ville till en verklighet bortom de där orden och klustren av tankar. [KSK26]

I (6.53) etiketteras tilläggets språkhandling som *krav*. Som (6.54) illustrerar behöver ankarat inte vara ett språkhandlingsnamn, utan kan vara något annat som sätter ord på tilläggets betydelse eller funktion.

Gränsen mellan den metakommunikativa relationen etikettering och den fritt anförande relationen citatbenämning (avsnitt 6.1.2, s. 135) är diffus. Det är inte självklart att tilläggen i (6.53) och (6.54) verkligen befinner sig på samma fenomenologiska nivå som ramen. Emellertid saknas deiktiska markörer i (6.53), medan de deiktiska markörerna i (6.54) har samma origo som dem i ramtexten, så det går inte heller att med säkerhet hänföra dem till olika fenomenologiska nivåer. Typerna befinner sig i mitskiktet av det kontinuum mellan de fyra typerna som illustrerades i Figur 6.1 (s. 128).

Den näst vanligaste undertypen av metakommunikation i materialet är *textlänk*. Textlänkar kommer i två varianter: antingen är ramen en relator som förbinder tillägget med föregående segment, exemplifierat i (6.55), eller så är ankaret en demonstrativ som explicit riktar läsaren till tillägget, som i (6.56).

- (6.55) Det som gör att jag blir snudd på uppgiven är att jag är helt övertygad om att det blivit helt andra konsekvenser om Heineman blivit huvudskadad, eller åkt på en whiplashskada.
 Eller ännu värre: Om han filmat, och spelat över. Det hade han faktiskt tjänat på. [KES26]

- (6.56) – De är specialister på brottsförebyggande arbete. Egentligen är det så här: vem beordrade rättsavdelningen att välja den här vägen? Ordningsslagen ser likadan ut oavsett var den appliceras i hela Sverige, men det här är ju en aktiv tolkning man har gjort som bara gäller idrott och fotboll. [KSS28]

Som textlänkar hade också kunnat räknas strukturer där ankaret tillskriver tillägget en texttyp eller textfunktion. Jag har emellertid valt att räkna dessa som etiketter, eftersom de är nominala. Strukturer som fungerar både etiketterande och textlänkande är dock ovanliga, med bara 4 förekomster; en av dem är (6.57).

- (6.57) Fotnot: Olle heter egentligen något annat. [KEB09]

Karakterisering och självänföring är något mindre vanliga typer av metakommunikation. *Karakterisering*, en typ av talaktskommentar, innebär att tillägget kommenteras utan att ges en nominal etikett. Detta sker i 12 strukturer, däribland (6.58).

- (6.58) De behöver byta ut en hel del spelare för att komma rätt. Inte för att de är dåliga spelare på något sätt utan för att man saknar vissa ingredienser. Ungefär som att bygga ett hus: du kan inte ha en elektriker som gör rör-mokarens jobb, då blir det inte bra. [KAS29]

De sista 12 metakommunikativa strukturerna klassas som *självänförande*. Hit räknas strukturer med anföringsverb och demonstrativt ankare, som (6.59), och andra mer allmänna introduceringar av det egna yttrandet, som (6.60). De två typerna av självänföring kan alltså sägas ha drag av textlänk respektive karakterisering.

- (6.59) USA:s "Första tillägg" och dess tillämpningar gör ett förbud av Förintelseförnekande omöjligt. I länder som Tyskland, Frankrike och Schweiz finns dock sådana lagar. Argumenten mot dem brukar låta ungefär så här: Förintelsen är ett av de mest dokumenterade och beforskade folkmorden i historien, och att förneka det som skedde, helt eller delvis, är därpiperi i den högre skolan – ur en rationell synvinkel, ska tilläggas. [KDP10]
- (6.60) Om jag ska ranka hur mycket lagen imponerade på mig i senaste omgången:
 1. Elfsborg
 2. Malmö FF (trots förlust)
 3. Djurgården/AIK (trots seger) [KAS20]

65 av 96 metakommunikativa kolonstrukturer (68%) har en huvudsats som ram, vilket är den lägsta andelen av alla fyra kolonstrukturer. Återstående 31 ramar är fördelade på 9 olika former: de mest frekventa av dessa är nominalfras med 10 förekomster, därefter adverbfras med 6 och bisats med 4. Dessa fyra former illustreras i tur och ordning av (6.57)–(6.60) ovan.

Tilläggen kan ha flera former, men huvudsats dominerar: 33 av 96 tillägg i metakommunikativa kolonstrukturer är enkla huvudsatser, men ytterligare 33 består av flera meningar eller till och med stycken. Av övriga tillägg är 12 nominalfraser, 7 nexusfraser, 5 bisatser, 3 infinitivfraser, 2 prepositionsfraser och 1 har jag räknat som ett utomspråkligt led. I det här fallet rör det sig om en webbadress, som förvisso realiseras med bokstäver och skilletecken, men som jag i sammanhanget tolkar som motsvarande en hyperlänk, som nästan hade kunnat vara en knapp (om inte för att den var publicerad i tryck). Exemplet återges i (6.61).

- (6.61) De svenska fängelseplatserna är fulla – och vilka möjligheter finns det att hitta fler? Behövs det? Intressant läsning, tycker jag: <https://www.expressen.se/gt/fangelserna-ar-fulla-tvingas-anvanda-vantrum-och-baracker/> [KEB20]

Ankarna kommer också i flera former. Exkluderat de 33 ankare som omfattar hela ramen är 44 ankare nominalfraser (varav 8 demonstrativa pronomen), 7 adverbfraser och 6 noll-ankare. Dessa exemplifieras av (6.62)–(6.64).

- (6.62) Men än viktigare är detta: redan förra året pekade mycket på att utsläppsminskningen skulle vara ytterst tillfällig. [KDP28]
- (6.63) Centerpartiets krav vore förödande för miljön och klimatet. Därför sade vi i Miljöpartiet nej:
 1. Strandskyddet behövs för livet i haven och friluftslivet. [...]
 2. Ett variationsrikt skogsbruk gynnar både småbrukare och artmångfalden. [...] [KAP20]
- (6.64) – Först och främst vill jag be supportrarna om ursäkt för det som hände i går (läs Ø: i måndags) och hur det kom ut. [KSS05]

Sett till kombinationer av ankare och tillägg utmärker sig de metakommunikativa kolonstrukturer genom sin stora variation. I 27 av 96 strukturer är ankaret en (icke självständig) nominalfras och tillägget en eller flera huvudsatser, men det förekommer många fler kombinationer av ankar- och tilläggsform, de flesta bara en eller två gånger vardera.

Som vanligt gränsar ankaret oftast till ramen, men intressant är att raminitiala ankare – den annars ovanligaste positionen för kolonankare – är något vanligare än mediala i metakommunikativa strukturer, även om inga säkra slutsatser kan dras av de få förekomsterna (12 initiala ankare mot 8 mediala). Ett exempel på initialt ankare är (6.65).

- (6.65) En sak lär vi oss av "Studio etts" måndagsreportage om Ekoreportern som hade en relation till mannen hon rapporterade om: Sveriges Radios journalister har skött detta ofantligt mycket bättre än deras chefer. [KDB14]

Projicerande betydelserelation råder mellan segment på olika fenomenologisk nivå, och expanderande relation mellan segment på samma nivå. Om denna definition mjukas upp kan många metakommunikativa strukturer emellertid också tillskrivas expanderande relation. Faktum är att över hälften av alla metakommunikativa strukturer samtidigt uppvisar en identifierande adnominell relation, däribland (6.65) ovan. Även strukturer med textlänk kan tillskrivas adnominell relation, som i (6.66) nedan; annars är textlänk typiskt cirkumstantiellt, som i (6.67), eller saknar expanderande relation.

- (6.66) Fotnot: Den tunna blå linjen är en symbol som används runt om i världen för att hylla polisen som den kraft som står mellan hederliga medborgare och kriminella. Det är även namnet på en populär dramaserie på SVT. [KDP16]
- (6.67) På Expressens liberala ledarsida är vi mer intresserade av utfall. För att ta ett aktuellt exempel från i veckans textproduktion: Att förbjuda kusinäkenskap inskränker visserligen friheten på papperet, men i realiteten skulle ett sådant förbud ha stor betydelse för att öka livsutrymmet för framför allt flickor som lever i hederskulturer i Sverige. [...] [KEP11]

I enlighet med min analysmodell räknas dessa strukturer dock alltid som projicerande, men det ska nämnas att så många som 72 % av de metakommunikativa kolonstrukturerna i materialet också har expanderande drag. Till undantagen räknas främst självänförande strukturer, som också till formen liknar bunden anföring, samt strukturer med demonstrativt ankare. (6.68) är ett exempel på bådadera.

- (6.68) Låt oss säga så här: Varberg kan bli en X-faktor. Laget har chans att ställa till det rejält då man möter alla topplag utom Malmö som redan tappat poäng mot just norra Hallands stolthet. [KAS31]

I ett fåtal fall kan ett metakommunikativt tillägg se ut som en indirekt anföring, och borde kanske hellre räknas som fri eller bunden anföring. Exempel är (6.69) och (6.70).

- (6.69) Poäng som visade att anfallaren kunde hålla det han lovade Andersson under deras möten i Milano: att han skulle avgöra matcher. [KSS16]
- (6.70) Därefter fyra år som ordningspolis i Norrköping – forna kollegor beskriver honom som Ø: vettig, vetgirig, målmedveten, alltid korrekt mot buset, också skojig, känd för sina stora gapskratt och djupa suckar. [KSB03]

Här framgår inte om tillägget är skribentens återgivning av faktiska yttranden, alltså indirekt anföring, eller bara skribentens sammanfattning av ett sakinnehåll. Med andra ord är tilläggens fenomenologiska nivå oklar. Jag har valt att räkna denna typ av strukturer som metakommunikativa och inte anförande. Ett argument för detta är att indirekt anförda segment inte brukar avgränsas av skiljetecken, utan vara tydligt underordnade. I mitt material finns, generöst räknat, inte mer än 16 strukturer av detta slag, varav endast 2 har bisatsformade tillägg.

5 metakommunikativa strukturer har ett integrerbart tillägg: i 4 fall avslutas ramen med *som* eller *att*, som i (6.70) ovan respektive (6.71) nedan. Det femte fallet är (6.64) ovan.

- (6.71) Vi kan motverka killars våld mot tjejer men då krävs att:
• Satsningar mot killars våld mot tjejer och våld i ungas relationer, både när det gäller prevention och stöd, måste resursättas på samma sätt som när det gäller vuxna. [...] [KSB12]

Metakommunikativa kolonstrukturer är den mest mångsidiga och disparata typen, med många olika former och drag av anföring såväl som narration, projektion såväl som expansion. På många sätt liknar typen en övrigtkategori dit kolonstrukturer som inte passar någon annanstans förs. Samtidigt har dessa strukturer mycket gemensamt, och det faktum att de drar åt de andra huvudtyperna belyser just att den fyrdelade modellen över betydelserelationer (och kolonstrukturer) inte består av fyra skarpt avgränsade fält, utan ett kontinuum av anföring och projektion, med metakommunikation som en grupp strukturer som hamnar nära mitten oftare än i det bortre hörnet.

6.1.4 Vidareutveckling

Vidareutveckling, *expanderad narration*, är den typiska formen av expansion: två segment på samma fenomenologiska nivå relaterar till varandra innehållsligt. 136 kolonstrukturer i materialet har förts till den här typen. Jag baserar undertyperna av vidareutveckling på om vidareutvecklingen är begreppslig eller *propositionell*. De begreppsliga är så pass vanliga att jag vidare delar in dem efter deras logiska betydelserelation: adnominellt *identifierande* eller *attributiv*.

Till skillnad från vid fri anföring är *identifierande* relationer vanligare än attributiva här, med 54 % av förekomsterna. Ett exempel är (6.72).

- (6.72) Fyra män har regisserat filmerna: Chris Columbus, Alfonso Cuarón, Mike Newell och David Yates. [KAK11]

Attributiva (eller förtydligande) relationer är dock också vanliga (29 %). Ett exempel är (6.73), där tillägget exemplifierar ankaret.

- (6.73) Även andra delar av effektarbetet kan berömmas: djupet i Godzillas blick, texturen i King Kongs päls, den själ som motion capture-skådespelaren Terry Notary (som gjorde en lika djurisk performance i Ruben Östlunds "The square") skänker apan. [KSK15]

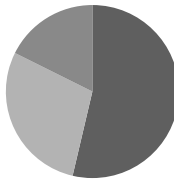
Propositionell vidareutveckling innebär att en hel proposition, oftast hela ramen, vidareutvecklas i tillägget. Det kan se ut som i (6.74).

- (6.74) I dokumentären "Pelé" möter vi honom efter ett kort intro: Han kommer in i bild från vänster, med en rullator, sätter sig ned på en stol i ett stort tomt kalt rum, och så börjar han berätta. [...] [KDS10]

Fördelningen mellan dessa tre typer framgår i Tabell 6.6.

Tabell 6.6. Undertyper av kolonstrukturer med vidareutveckling.

Typ	Σ	%
■ identifierande	73	53,7
■ attributiv	39	28,7
■ propositionell	24	17,6
Antal	136	100

De flesta fallen av propositionell vidareutveckling har attributiv adnominell relation mellan segmenten: i till exempel (6.75) anger tillägget attribut hos det att man arbetar mot klockan.

- (6.75) – I den här typen av utredningar arbetar man mot klockan: övervakningsfilmer bevaras ofta bara några dygn, vittnens minnesbilder bleknar och telefonpositioneringar har begränsad lagringstid. [KSB21]

I ett fall står tillägget i identifierande relation till en finit verbfras; strukturen återges i (6.76). Eftersom ankaret begreppsliggörs i tillägget är relationen just begreppslig.

- (6.76) Häremdagen såg Clara Törnvall ett filmklipp på sig själv där hon omedvetet stimmade: stod och skakade ena handen. [KSK27]

Sett till betydelserelation är cirkumstantiell expansion ovanligt vid vidareutveckling (7%), och förekommer förstås enbart vid propositionell sådan. Ett exempel är (6.74) ovan, där tillägget ger information om sättet på vilket vi:et möter Pelé i dokumentären, och ramen ger information om tiden när han kommer in.

Endast 1 vidareutvecklande kolonstruktur i materialet har ett integrerbart tillägg; denna återges som (6.77), där tillägget (eller åtminstone dess första mening) kan integreras som attribut till ankaret om kolonet tas bort.

- (6.77) Ute i klubbarna är flesta ledare och spelare bra och respektfulla, men varje gång jag hamnat i samtal med andra kvinnor i sportens värld har vi ändå samma berättelser: om små fina sexistiska nålstick, utseende-relaterade komplimanger som inte hör hemma på jobbet och ibland öppet snusk. Arénor utan damtoiletter. Supportrar som ropar "visa pattarna" när man går förbi dem på väg till kiosken. [KEK31]

Vidareutvecklande kolonstrukturer har en ganska hög andel huvudsatsformade ramar, 79%, och ganska låg spridning av övriga former: 13 (10%) nominalfraser, 9 (7%) nexusfraser, 3 bisatser, 2 subjunktionsfraser och 1 supinumfras. Nedan illustrerar (6.78) en struktur vars ram är en huvudsats, (6.79) en nominalfras och (6.80) en nexusfras, det vill säga en flerledad fras vars led står i satsledsförhållande trots avsaknaden av finit.

- (6.78) Förutom att ha röjt de misstänkta identiteter, tillgångar och vapen har fotografierna och filmerna i mängder av fall även avslöjat kärnan i verksamheten; knarket. [KDB12]
- (6.79) En fråga:
Vad är det man lämnar när man förändras? Vem är det man lämnar? [KDK26]
- (6.80) Den ska också leda vägen mot gröna innovationer, stärka det fria ordet och bekämpa rasismen. Allt om samma medel: högre anslag och hårdare regleringar. [KSP32]

70 av de vidareutvecklande strukturerna har nominalfraser som tillägg, som (6.78) och (6.80). I 28 är tillägget en hel huvudsats, och ytterligare 18 tillägg omfattar flera meningar eller hela stycken, som (6.79).

I 49% av alla vidareutvecklande kolonstrukturer är både ankare och tillägg nominalfraser, i 15% är båda huvudsatser och i 13% är ankaret en nominalfras och tillägget en eller flera huvudsatser. Återstående dryga fjärdedel uppvisar större formvariation, om än inte lika stor som hos de metakommunikativa strukturerna. Ungefär samma spridning har de fyra ankarpositionerna: hälften av ankarna är finala, en fjärdedel omfattar hela ramen och den återstående fjärdedelen är fördelad på mediala och initiala ankare. Nedan exemplifieras en struktur med initialt ankare av (6.81), och en med medialt ankare av (6.82).

- (6.81) En del personer uteslöts eller tonades ner. Några försågs med alias. Andra lyftes fram och kom att likna romangestalter: en kader av författare, konstnärer och skådespelare; psykoanalytikerna René Allendy och Otto Rank; fadern. [...] [KSK14]
- (6.82) I början av 1980-talet pekade han ut två områden som särskilt bekymmersamma, eftersom de var "kommersiella ungdomsmiljöer": diskotek och spelhallar. [KSK23]

Det kan konstateras att kolon relativt sällan fyller en rent satsbindande funktion i vidareutvecklande strukturer: endast i 35 av 136 fall är både ram och tillägg en eller flera huvudsatser. Den formkombinationen är rentav vanligare vid metakommunikation (42 av 96 strukturer), men eftersom dessa är projicerade är gränsen mot anföring också diffus.

6.2 Förenad analys

I detta avsnitt sammanställs, jämförs och diskuteras resultaten för alla fyra typer av kolonstruktur. Först presenteras en samlad typologi i 6.2.1, därefter jämförs formanalysens resultat i 6.2.2, positionsanalysens i 6.2.3, integrerbarhetsanalysens i 6.2.4 och betydelse-relationsanalysens i 6.2.5.

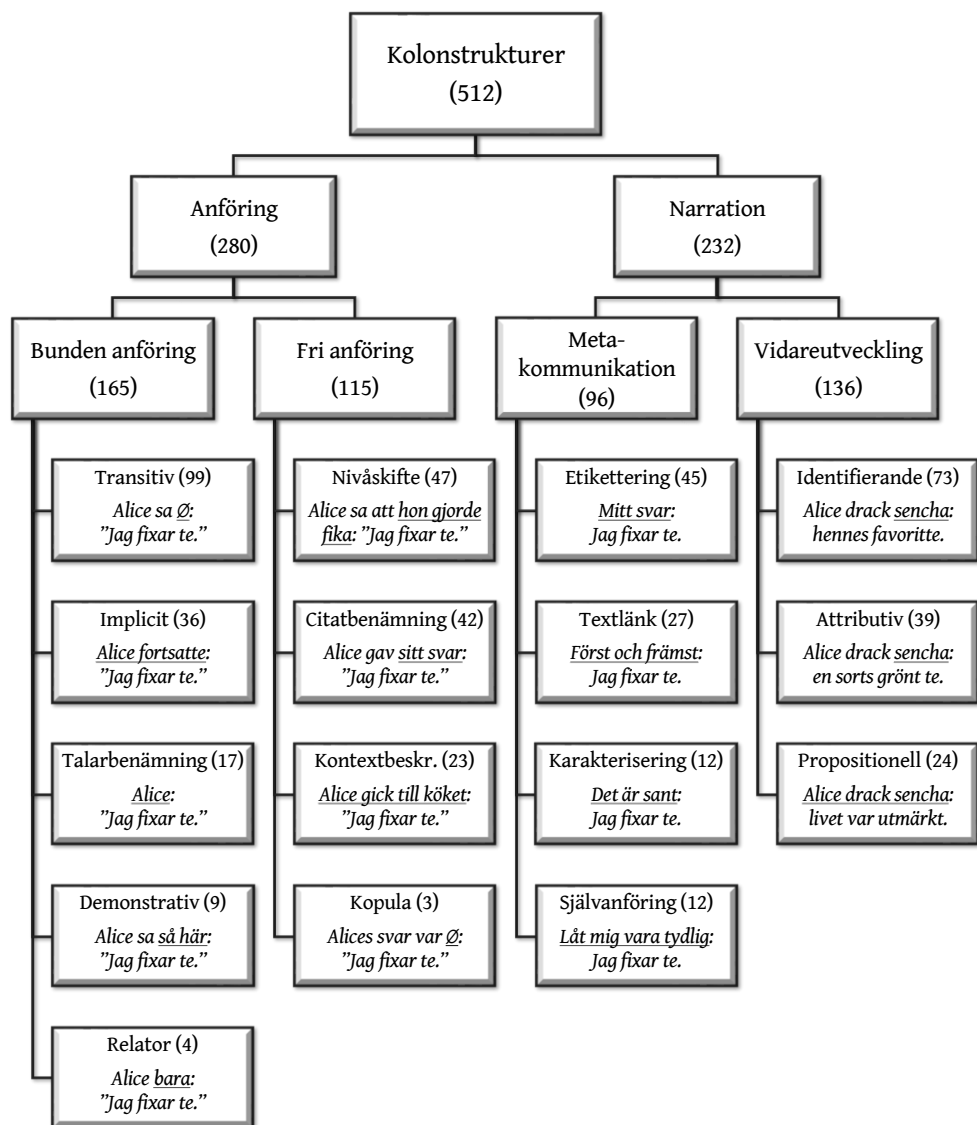
6.2.1 Typologi

Den sammanställda typologin enligt ovan presenteras i Figur 6.1 på nästa sida, med konstruerade exempel som illustrerar var och en av de sexton undertyperna. Inom parentes anges antalet strukturer av den givna typen i materialet, och undertyperna är ordnade i fallande frekvensordning. Observera att vissa undertyper har att göra med form medan andra har att göra med funktion: uppdelningen beskrivs närmare i respektive underavsnitt i 6.1 ovan, inklusive distinktionen i de fall där kriterierna överlappar.

Överlag kan konstateras att en stor del av alla kolonstrukturer i tidningstext används för anföring eller projektion, men detta kan se ut på flera olika sätt. Den vanligaste typen, bunden anföring, innebär ofta att ramen har ett anföringsverb till vilket tillägget – citatet – motsvarar objekt, antingen för att objekt saknas eller för att objektet är demonstrativt och pekar ut tillägget. Relationen kan även vara implicit, med ett verb som kan stå utan objekt, eller till och med bara benämna den som yttrar tillägget.

Vid fri anföring kan anförings verbet ta ett (mer eller mindre) betydelsebärande objekt som fungerar som benämning av tillägget, eller ta som objekt en indirekt anföring som knyter an till den direkta anföringen i tillägget. Ännu friare är segmentens anföringsrelation i strukturer där ramen bara beskriver en kontext i vilken man får inferera att tillägget yttras.

Det är också möjligt att använda kolon metakommunikativt, i strukturer som projicerar icke anförda segment. Detta innebär att ramen pekar ut eller beskriver tillägget som om det vore ett citat. Liksom vid fri anföring kan ramen då vara en enkel etikettering eller annan karakterisering av tillägget, men ramen kan också explicit relatera tillägget till övriga texten eller vara formulerad som en bunden anföring av det egna yttrandet.

Figur 6.2. Typologi över kolonstrukturer.

Till sist används kolonstrukturer för expansion inom en och samma fenomenologiska nivå, det vill säga att tillägget ger en vidareutveckling av ramens innehåll utan att någon form av anföring eller projektion är inblandad. Detta kan innebära att klassificera eller karakterisera ankarets referent eller betydelse, alltså förtydliga dess identitet eller något attribut, eller, om hela ramen är ankare, att uppge en egenskap hos eller omständighet för händelsen.

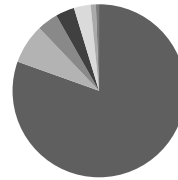
Gränserna mellan undertyperna är diffusa, även över huvudtypgränserna. Exempelvis har implicit bunden anföring mycket gemensamt med kontextualiserande fri anföring och propositionell vidareutveckling, och citatbenämning fri anföring ligger mycket nära etiketterande metakommunikation och identifierande vidareutveckling. Kategorierna följer dock kriterierna för de fyra huvudtyperna. Som uppdelning på den översta nivån har jag valt anföring kontra narration, eftersom denna uppdelning är mer intuitiv och lättare att identifiera än projektion kontra expansion.

6.2.2 Formvariation

I detta underavsnitt sammanfattas resultatet av formanalysen. Varje element i varje kolonstruktur har tillskrivits en formkategori, och för ankarna har jag också skilt på sådana som omfattar hela ramen och inte. De många möjliga kombinationerna av ram-, ankar- och tilläggsform redovisas inte ingående här. Först redovisar jag resultaten ett element i taget: i Tabell 6.7 redovisas fördelningen mellan olika ramformer. Eftersom de fyra huvudtyperna (BA, FA, MK och VU) är olika stora anges fördelningen inom varje huvudtyp i procent; det absoluta antalet förekomster anges endast i sista raden och kolumnen.

Tabell 6.7. Ramform i kolonstrukturer.

Form	BA	FA	MK	VU	%	#
■ huvudsats	81,8	90,4	67,7	79,4	80,5	412
■ nominalfras	7,3	2,6	10,4	9,6	7,4	38
■ bisats	6,1	2,6	4,2	2,2	3,9	20
■ nexusfras	3,0	2,6	1,0	6,6	3,5	18
■ konnektiv	1,2	0,9	13,5	—	3,1	16
■ subjunktionsfras	—	0,9	2,1	1,5	1,0	5
■ övrigt	0,6	—	1,0	0,7	0,6	3
Antal	165	115	96	136	100	512

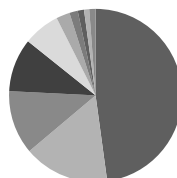

I samtliga strukturtyper är huvudsatsen den med råge vanligaste ramformen, vilket också bör ha framgått av de exempelstrukturer som återgetts ovan. Det kan dock noteras att huvudsatsformad ram är signifikant mindre vanlig i metakommunikation än vid fri eller bunden anföring, enligt Tukeys HSD-test, till förmån för rubricerande och textlänkande ramar. De 16 ramarna i kategorin *konnektiver* inkluderar 9 adverbfraser, 3 prepositionsfraser, 3 konjunktioner och 1 participfras (*rättare sagt*). Kategorin *övrigt* omfattar 1 adjektivfras, 1 infinitivfras och 1 supinumfras.

Tilläggen uppvisar en större formvariation än ramarna. Tabell 6.8 sammanfattar kolon-tilläggens former och frekvens inom de fyra typerna.

Tabell 6.8. Tilläggsform i kolonstrukturer.

Form	BA	FA	MK	VU	%	#
■ citat	92,7	80,0	—	—	47,9	245
■ nominalfras	—	—	12,5	51,5	16,0	82
■ huvudsats	—	—	34,4	20,6	11,9	61
■ flera meningar	—	—	34,4	13,2	10,0	51
■ anföringskomplex	7,3	20,0	—	—	6,8	35
■ nexusfras	—	—	7,3	4,4	2,5	13
■ bisats	—	—	5,2	2,2	1,6	8
■ prepositionsfras	—	—	2,1	2,9	1,2	6
■ infinitivfras	—	—	3,1	1,5	1,0	5
■ övrigt	—	—	1,0	3,7	1,2	6
Antal	165	115	96	136	100	512

T-test visar att andelen tillägg som är citat kontra anföringskomplex skiljer sig signifikant mellan kolonstrukturer med fri och bunden anföring. Detsamma gäller tillägg som är nominalfraser respektive flera meningar mellan metakommunikativa och vidareutvecklande strukturer. Tillägg som omfattar en huvudsats eller flera meningar är signifikant vanligare vid metakommunikation än vid vidareutveckling; också detta har metakommunikativa kolonramar gemensamt med rubriker. Det kan noteras att mycket få kolontillägg faktiskt är bisatsformade, vilket åter gör gällande att den syntaktiska relationen mellan ram och tillägg inte är underordnande; de 8 bisatstilläggen är appositioner, som i (6.83).

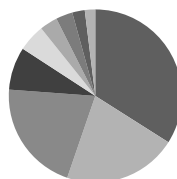
- (6.83) Här samlas några av rösträttskampens pionjärer för att fira sin nyss vunna seger: Att kvinnor för första gången ska få rösta i nationella val. [KEP06]

De 6 tillägg som räknats till övrigtkategorin är 3 adjektivfraser, 2 finita verbfraser samt 1 utomspråkligt led (en webbadress).

Ankarformerna redovisas i Tabell 6.9. Ankare som omfattar hela ramen har markerats.

Tabell 6.9. Ankarform i kolonstrukturer.

Form	BA	FA	MK	VU	%	#
■ nominalfras	—	34,8	45,8	66,2	34,0	174
■ huvudsats (ram)	21,2	40,9	6,3	15,4	21,3	109
■ noll	58,8	1,7	6,3	1,5	20,9	107
■ nominalfras (ram)	8,5	2,6	10,4	10,3	8,0	41
■ bisats	2,4	14,8	—	3,7	5,1	26
■ adverbfras	5,5	—	7,3	0,7	3,3	17
■ konnektiv (ram)	1,2	0,9	13,5	—	3,1	16
■ övrigt (ram)	1,8	3,5	4,2	0,7	2,3	12
■ övrigt	0,6	0,9	6,3	1,5	2,0	10
Antal	165	115	96	136	100	512

Övriga ankare som omfattar hela ramen (ramankare) är 5 bisatser, 4 nexusfraser, 2 infinitivfraser och 1 adjektivfras. Övriga ankare som bara omfattar ett led i ramen (ledankare) är 4 subjunktioner, 3 adjektivfraser, 1 participfras, 1 infinitivfras och 1 finit verbfras.

Andelen kolonstrukturer som har ett nominalt ledankare skiljer sig signifikant mellan alla tre strukturtyper där det förekommer, enligt HSD: vidareutvecklande strukturer har nominala ankare signifikant oftare än metakommunikativa, som har det signifikant oftare än fritt anförande – vid bunden anföring saknas det helt. Nedan illustreras nominalt ankare i vidareutveckling av (6.84), metakommunikation av (6.85), och fri anföring av (6.86).

- (6.84) I fredags lämnade prins Carl Philip och prinsessan Sofia Danderyds sjukhus med kungafamiliens senaste tillskott: prins Julian Herbert Folke Bernadotte, hertig över Halland. [KEK08]
- (6.85) – Vi försöker hitta kopplingar och det gör vi utifrån vilka som har avlidit, och kontakter som de har haft. Det är olika teorier. Är detta en hämnd? Är det ett helt annat ärende? Eller är det kanske kopplat till ett äldre ärende? [...] [KDB13]
- (6.86) När Sverige säkrat sedan VM-platsen på San Siro lade Zlatan ut en hälsning på sitt Instagramkonto: "We are Zweden". [KSS10]

Även bruket av huvudsatsankare varierar signifikant; dessa är mycket ovanliga vid metakommunikation, med bara 6 förekomster. En av dem är (6.87).

- (6.87) När Emma blir gravid ställs allt på sin spets: vem är egentligen far till barnet? [KAK29]

Det har redan framgått att metakommunikativa strukturer har stor formvariation: de tre vanligaste kombinationerna av ankare och tillägg är nominalfrasankare med huvudsattstillägg (16 förekomster), flermenigstillägg (11) eller nominalfrastillägg (7). Ytterligare cirka trettio kombinationer tillkommer, ingen med fler än 5 förekomster. Den vanligaste formkombinationen vid bunden anföring å andra sidan är nollankare och citattillägg, som utgör 60 % av alla strukturer med bunden anföring. Vid fri anföring utgör de tre vanligaste formerna en lika stor andel (den vanligaste är huvudsatsankare och citattillägg), och hos vidareutvecklande strukturer de fyra vanligaste (vanligast är att både ankare och tillägg är nominalfraser); hos metakommunikativa strukturer måste de åtta vanligaste kombinationerna räknas ihop för att nå en så pass stor andel. Kolonstrukturers form är alltså inte särskilt variabel när den används för att uttrycka bunden anföring, medan metakommunikativa kolonstrukturer kan se ut på väldigt många olika sätt.

En potentiell formkategori som hittills inte behandlats, men som språkvårdslitteraturen nämner som ett vanligt kolontillägg, är uppräkningsform (Karlsson 2017:209, Strömquist 2025: 48). Till skillnad från citat är uppräkningsform i regel syntaktiskt tillgängliga, varför jag valt att inte kategorisera dem som en egen grupp, utan efter sina beståndsdelar. Det innebär att tillägg bestående av exempelvis uppräknade nominalfraser har räknats som nominalfraser, och så vidare. Uppräkningsformen förekommer i tre av de fyra huvudtyperna av kolonstruktur i mitt material: alla utom bunden anföring. Som uppräkningsform har jag räknat alla kolontillägg som består av minst två asyndetiskt samordnade (eller sidoordnade) led, och högst ett syndetiskt samordnat: ett tillägg som endast består av två explicit samordnade led, som i *grönt te och svart te*, betraktas inte som uppräkningsform eftersom det saknas

asymmetrisk samordning, medan *grönt te*, *svart te* räknas. Detta beskriver 54 av de 512 kolon-tilläggen.

Drygt hälften av alla uppräkningsstillägg är uppräkningsfraser, vilket också utgör en förhållandevis stor andel av samtliga nominalfrastillägg: 6 av 11 nominalfrastillägg vid metakommunikation och 23 av 69 vid vidareutveckling är uppräkningsfraser. Exempel är tilläggen i den vidareutvecklande strukturen (6.88) och den metakommunikativa (6.89), som räknats trots att det sista ledet är en bisats.

- (6.88) I informationskaoset under skjutningen hette det först att åtta personer hade skjutits ihjäl, men det var sex som omkom; fyra unga kvinnor, en ung man och en pensionär. [KAB22]
- (6.89) Skälen till varför man börjar sälja sex varierar, men i enkätsvaren från Malmö universitet har man kunnat urskilja fyra vanliga förklaringar: försörjning, nyfikenhet, spänning eller att man helt enkelt fått ett erbjudande och tackat ja. [KEB14]

Näst vanligast är att det som följer på kolon är en uppräkning av flera huvudsatser eller till och med stycken, men detta utgör en förhållandevis liten del av alla strukturer (8 respektive 7 förekomster). Tillägget i (6.90) räknar upp huvudsatser och (6.91) längre stycken. Som stycken räknas sådana som består av minst två meningar; om en uppräkning består av flera meningar i varsitt stycke – som i (6.90) – så har de som vanligt kategoriserats efter sin syntaktiska form (typiskt huvudsats), inte som stycke.

- (6.90) Men droger är långt ifrån det enda som gängen tjänar pengar på. Vår granskning har bland annat visat att:
- De plundrar bolag och försätter dem i konkurs.
 - De lurar äldre genom bedrägerisamtal.
 - De roffar åt sig skattepengar genom att fuska med lönegarantier.
- [KAB02]
- (6.91) Det finns ett par statistiska uppgifter som säger allt om om Kalmars rekord-snabba förvandling:
- ✓ 2020 hade Nanne Bergstrands KFF ett bollinnehavssnitt på 44 procent. 2021 ligger det på 61 procent.
 - ✓ 2020 slog Kalmar i snitt 408 passningar per match och 77 procent gick till rätt adress. 2021 slår Kalmar 730 passningar per match och 88 procent går till rätt adress. [...] [KAS12]

35 av alla 54 uppräkningsstillägg förekommer i vidareutvecklande kolonstrukturer, och 18 i metakommunikativa. Det sista uppräkningsstillägget är en uppräkning av citat, alltså fri anföring. Det återges här som (6.92).

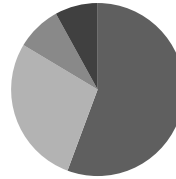
- (6.92) Under de 16 förhör som följde, merparten flera timmar långa, skulle han fortsätta att neka till anklagelsen, med tiden allt mera fåordig, motsträvig:
- Det är en ledande fråga.
 - Det har jag redan berättat om.
 - Jag har ingen ytterligare kommentar. [KSB18]

De olika formkategorierna för vart och ett av de tre elementen kombineras som sagt på flera olika sätt i materialet, och en uttömmande redovisning av dessa kombinationer blir snabbt överskådlig. För att ge en uppfattning om de vanligaste formkombinationerna av kolonstrukturer utgår jag istället från det jag kallar för strukturernas formella huvud-

typer. Dessa bygger på den modell som ställs upp i avsnitt 3.3.3 (se Figur 3.3, s. 71), och gäller alltså helt enkelt huruvida ram respektive tillägg är eller inte är huvudsatser – den vanligaste formtypen sett över alla segmenttyper. Resultatet anges i Tabell 6.10.

Tabell 6.10. Formtyp i kolonstrukturer.

Huvudsats eller ekvivalent	BA	FA	MK	VU	%	#
■ bara ramen	80,6	46,1	22,9	56,6	55,7	285
■ båda två	6,7	47,0	45,8	25,0	27,9	143
■ ingetdera	9,1	6,1	7,3	10,3	8,4	43
■ bara tillägget	3,6	0,9	24,0	8,1	8,0	41
Antal	165	115	96	136	100	512

Eftersom jag inte urskiljer citat i den här analysen har jag valt att kategorisera dem olika beroende på den logiska betydelserektionen: vid experienciell projektion har citat räknats som icke huvudsatsekvivalenta, eftersom de ofta motsvarar nominala led (nollankare). Vid expansion och interpersonell projektion har citat kategoriserats i enlighet med sin form, oftast huvudsats, eftersom deras innehåll typiskt är semantiskt om än inte syntaktiskt tillgängligt. Anföringskomplex, segment med både anförande och anförd sats, räknas alltid som huvudsatser. Ramar som också är relativsatser har betraktats som huvudsatsekvivalenta, men tillägg har inte gjort det, eftersom huvudsatsekvivalensen uppstår i mötet med ett annat segment. Andra fraser har inte räknats som huvudsatsekvivalenta, eftersom det inte går att på förhand avgöra om de är språkhandlingskraftiga.

De fyra formtyperna exemplifieras nedan: i (6.93) är bara ramen en huvudsats, i (6.94) är båda segment huvudsatser, i (6.95) är inget av segmenten en huvudsats och i (6.96) är bara tillägget en huvudsats.

- (6.93) Hans ilska riktar sig mot två mål: den brittiska pressen och fadern. [KSK07]
 (6.94) Också Stefan Löfven tog upp kyrkogårdspulkan i ett Facebookinlägg: "Avstå",
 löd hans korta rekommendation [...]. [KDK06]
 (6.95) Dans: Jive [KEK09]
 (6.96) – Mina axlar fungerar som de ska och har jättebra rörlighet. [...]. En sak till:
 ben träning är något jag ändå behöver träna, så jag ser det här som ett tecken
 på att jobba med benkickarna. [KSS04]

Som tabellen visar har 56 % av kolonstrukturerna en ram som är en huvudsats och ett tillägg som inte är det. En stor del av dessa strukturer tillhör typen bunden anföring, och tillägget är ofta ett citat, som alltså inte betraktas som huvudsatsekvivalent i sitt sammanhang. Hypotesen som ställdes i avsnitt 3.3.3 säger att strukturer med huvudsatsformad ram uttrycker två språkhandlingar, varav en underförstådd, men det är också uppenbart att ramen i de flesta fallen av bunden anföring (typen *Alice sa*) inte är språkhandlingskraftig i egen rätt, liksom inte heller tillägget, vars språkhandling ju inte utförs av den aktuella talaren, utan finns på en annan fenomenologisk nivå. Hypotesen om de fyra formella huvudtyperna håller alltså inte för kolonstrukturer med bunden anföring.

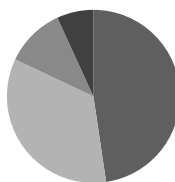
6.2.3 Positionsvariation

Tidigare analys föreslår att kolontillägget ofta utgör ofta kolonstrukturernas rema eller fokus (Say 1998:36–37, Karhiho 2003a:154, Katourgi 2022). Därmed är det inte oväntat att det alltid står finalt; kolonstrukturer kanske används just i syfte att undvika tunga led, som citat, i medial position (jämför Wasow 1997:347, 354; Patt 2013:41). Detta förklarar varför kolon beskrivs som presenterande (Bredel 2008) eller framåtppekande (Dahl 2015): kolon signalerar att meningens obligatoriska huvudfokus ännu inte kommit.

Kolontillägg är alltså alltid finalt placerade, varför deras position inte utreds närmare här. Istället fokuserar jag närmare på ankarens position i ramen. Resultatet framgår, i relativa tal, i Tabell 6.11. Antalet förekomster framgår i sista raden och kolumnen.

Tabell 6.11. Ankarens position i kolonramar.

Position	BA	FA	MK	VU	%	#
■ final	50,3	41,7	44,8	51,5	47,7	244
■ total	31,5	47,8	34,4	26,5	34,4	176
■ medial	14,5	9,6	8,3	10,3	11,1	57
■ initial	3,6	0,9	12,5	11,8	6,8	35
Antal	165	115	96	136	100	512

Som synes är det allra vanligast att ankaret är finalt, och totala ankare (sådana som omfattar hela ramen) är nära dubbelt så vanliga som mediala och initiala ankare tillsammans. I 82 % av materialets kolonstrukturer gränsar ankaret alltså till kolonet och tillägget. En struktur med finalt ankare är (6.97), och en med totalt ankare är (6.98). Ankarna kan sägas vara fokuserade eller rematiska.

- (6.97) Det är också osäkert med fyra profilstarka forwards: lagkaptenen Victor Ejdseell, publikfavoriten Per Åslund, skarpskytten Michael Lindqvist och Martin Johansson. [KSS13]
- (6.98) Många tror att bra dialoger låter som när vanliga människor pratar.
Det är enkelt att bota det missförståndet: läs en ord-för-ord-transkription av ett samtal, inklusive alla "ååå" och "liksom". Du ser. Knappast Selma Lagerlöf. [KAK04]

Ramen i (6.98) kan alltså beskrivas som helrematisk (jämför Titarenko 2022:143). Detta kan kontrasteras med icke-rematiska ramar som i (6.99), där den fokuserade positionen är tom, och fokus alltså tvingas till tillägget; kolon fungerar presenterande.

- (6.99) – I efterhand så känner man ju bara Ø: hur fan kunde jag gå på det? [KSB09]

Även i (6.100) fokuseras tillägget. Nollankaret är inte finalt, men det följande adverbialer anger främst bakgrundsinformation, så fokus förs alltså till tillägget.

- (6.100) Partiet talar om att det existerar genom annonser i reklambladen. Det väddar Ø till allmänheten: Hör av dig! [KAP23]

Av de 57 mediala ankarna är 21 nollankare, men även utsatta mediala ankare följs i regel av obetonad bakgrundsinformation. Exempel är (6.101) och (6.102).

- (6.101) Om det blir så att Linn Svahn inte får åka stafetten finns det en chans kvar:
Tremilen på lördag. [KES09]
- (6.102) Och så på med lite svavelskrän mot slutet av predikan: De goda föresatserna
leder fram till helvetets portar! [KAP31]

Initiala ankare är mindre vanliga. När de förekommer är ramen ofta en kopulasats, som i (6.103), men även transitiva satser (6.104) och nollankare (6.105) förekommer.

- (6.103) Det här är en gissning: svensk krishantering kommer inte att se ut på samma
sätt efter pandemin, som den gjorde före. [KSP01]
- (6.104) Den sortens kluvenhet inför sitt ursprung kan vi alla känna igen: tonåringens
genans för sitt "vi" inför omvärlden, men också värmen och glädjen i denna
tillhörighet. [KSK22]
- (6.105) Film- och tv-rättigheter är en komplicerad historia. Men Ø som Hannes
Heyelmann, programchef på HBO:s ägare WarnerMedia, nyligen sade i en
intervju: "Procenten krånglar till det eftersom du hela tiden måste tänka på
det. [...]." [KSK11]

Man kan säga att eftersom nollankare är så pass markerade tvingar de fokus till tillägget, även om det hade gått att tillskriva fokus till något annat led i ramen.

Finala ankare är vanliga vid alla huvudtyper av kolonstruktur, och mediala ankare är mindre vanliga. Förekomsten av totala och initiala ankare varierar däremot signifikant mellan de fyra typerna: totalt ankare är signifikant vanligare vid fri anföring än vid bunden anföring och vidareutveckling, och initialt ankare är signifikant vanligare vid de narrativa typerna än vid fri anföring.

Jag har som sagt inte närmare undersökt tilläggens position i kolonstrukturer eftersom de alltid är finala. I materialet förekommer emellertid vissa tänkbara undantag, vilka jag när-analyserar i avsnitt 6.3.2.

6.2.4 Integrerbarhet

Ett fåtal kolonstrukturer har tillägg som är syntaktiskt integrerbara i ramen. (6.106) är ett av 7 exempel på integrerbart tillägg vid fri anföring, (6.107) är ett av 5 från typen meta-kommunikation och (6.108) är det enda exemplet på integrerbart tillägg i en vidareutvecklande kolonstruktur.

- (6.106) I kolumnen ställer Eriksson den retoriska frågan: "Betyder det här att mitt
liv är mindre värt än någon annans?". [KAS18]
- (6.107) Tio månader gick utan lön, utan påhugg, innan han fick en anställning som
konsult på Volvo Cars och därifrån kommer omdömen som Ø: en enstöring,
ingen team-worker, ganska fylld av prestige, mer en teoretiker än en prakti-
ker, ansåg sig bättre än andra. [KSB19]
- (6.108) Ute i klubbarna är flesta ledare och spelare bra och respektfulla, men varje
gång jag hamnat i samtal med andra kvinnor i sportens värld har vi ändå
samma berättelser: om små fina sexistiska nålstick, utseende-relaterade
komplimanger som inte hör hemma på jobbet och ibland öppet snusk. Are-
nor utan damtoaletter. Supportrar som ropar "visa patten" när man går
förbi dem på väg till kiosken. [KEK31]

Det kan noteras att de integrerbara tilläggen i samtliga 13 fall motsvarar syntaktiska attribut (eller så kallade fasta appositioner) till ankaret. Strukturer där tillägget motsvarar ett eget satsled, som i (6.109), saknas helt i materialet, trots att den är fullt acceptabel.

(6.109) Alice köpte ~~Ø~~ grönt, vitt och svart te.

Med en traditionell syntaktisk analys finns dock ytterligare 73 strukturer som skulle kunna sägas ha integrerbart tillägg. Detta gäller strukturer med bunden anföring, vars tillägg traditionellt betraktats som argument till anföringsverbet. Ett exempel är (6.110).

(6.110) Med alla artister man har mött den här sommaren, jag tror inte det är en enda som inte har sagt Ø: "Jag är så laddad men jag är lite nervös, jag har inte stått framför en publik på nästan två år". [KEK22]

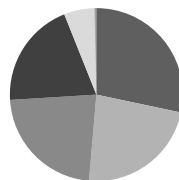
Jag har dock följt SFG och menar att direkt anförda segment inte är syntaktiskt integrerbara, även om det för all del går att ta bort kolonet utan grammatikalitet eller betydelse påverkas. Intressant är också att tillägget trots allt inte är integrerbart i majoriteten av alla strukturer med bunden anföring, oftast för att det kommer annat material mellan ankare och tillägg; i den traditionella analysen betraktas tillägget då som postponerat.

6.2.5 Logiska betydelserelationer

Min typologisering av kolonstrukturer i 6.2.1 ovan bygger på både experientiella och logiska betydelserelationer; först delas strukturerna in i anföring och narration, och de två grupper som bildas delas sedan in i projektion och expansion. I detta avsnitt fokuserar jag istället på den senare av dessa dikotomier, och dess fem huvudsakliga undertyper. Projektion kan vara interpersonell eller experientiell, och expansion kan vara cirkumstantiell, konjunktionell eller adnominell. I Tabell 6.12 redovisas förekomsten av olika logiska betydelserelationstyper i materialets kolonstrukturer. Adnominella relationer redovisas uppdelade på undertyperna attributiv och identifierande.

Tabell 6.12. Logisk betydelserelation i kolonstrukturer.

Relation	BA	FA	MK	VU	%	#
■ experientiell proj.	87,9	—	—	—	28,3	145
■ identifierande exp.	—	36,5	—	55,9	23,0	118
■ interpersonell proj.	12,1	—	100	—	22,7	116
■ attributiv exp.	—	44,3	—	37,5	19,9	102
■ cirkumstantiell exp.	—	17,4	—	6,6	5,7	29
■ konjunktionell exp.	—	0,9	—	—	0,2	1
■ ingen	—	0,9	—	—	0,2	1
Antal	165	115	96	136	100	512

De två logiska undertyperna av projektion hör tydligt ihop med varsin huvudtyp av kolonstruktur: interpersonell projektion korrelerar med metakommunikation, och experientiell projektion med bunden anföring. Men 12 % av strukturerna med bunden anföring har en interpersonell relation mellan segmenten. Främst gäller detta strukturer där ramen är

en talarbenämning, som i (6.111). Här finns inga experientiella led som visar att tillägget är anført eller projicerat, utan det antyds endast av den konventionella konstruktionen; ramen fungerar närmast som en rubrik.

- (6.111) TT: Bayern München har 25 raka segrar i Bundesliga, Champions League och tyska cupen med målskillnaden 103–6 – hur gör man minst tre mål mot ett sådant lag? [KAS08]

De adnominella betydelserelationerna, attributiv och identifierande, är de vanligaste av de expanderande, och sammantaget är adnominell expansion vanligare än experientiell projektion. Identifierande adnominell relation är signifikant vanligare vid vidareutveckling än vid fri anföring, där cirkumstantiell relation istället är signifikant vanligare.

I några fall av vidareutveckling och fri anföring har ramen en rubricerande relation till tillägget, och relationen liknar därmed projektion snarare än expansion. Exempel är (6.112) och (6.113).

- (6.112) V86-6: Ett öppet stolopp där jag började med sju hästar som kan vinna och efter ganska många varv i lopparkivet slutade på samma siffra. Inget napp alltså. [...] [KAS05]
- (6.113) Serie jag streamar just nu:
– ”Babylon Berlin”. [KAK25]

I (6.112) anger ramen ämnet för följande stycke, men det relaterar inte till stycket som ytt-rande, varför relationen ändå räknats som vidareutveckling. I (6.113) kan ramen dock sägas etikettera eller karakterisera yttrandet av tillägget, men den är inte en konventionell anföringskonstruktion och binder inte tillägget, vilket utesluter bunden anföring, och tillägget är markerat som tillhörande en annan fenomenologisk nivå, vilket utesluter metakommunikation. Därför räknas relationen här som fri anföring, men sedd på planet över relations-typer hamnar strukturen onekligen nära mitten.

6.3 Näranalyser

I det följande fördjupar jag mig i frågor som uppstått under modellanalysen, med analyser som går bortom den. I avsnitt 6.3.1 tittar jag närmare på de tre mest sällsynta under-typerna av kolonstruktur i min typologi, och avsnitt 6.3.2 och 6.3.3 behandlar kolontillägg som tidigare sagts vara omöjliga, men som tycks förekomma i mitt material. I 6.3.4 tittar jag till sist närmare på bruket av inledande versal i kolontillägg. För näranalyserna går jag bortom mitt material och söker upp fler ovanliga exempel bland de 10 361 kolonstrukturer som finns i min samlade korpus.

6.3.1 Sällsynta typer

I typologiseringen av kolonstrukturer identifierades några särskilt ovanliga typer av anförande kolonstruktur: jag kallar dem för *demonstrativ*, *relator* och *kopula*. Eftersom det är svårt att få grepp om dessa utifrån de få exemplen undersöks de närmare i detta avsnitt.

Demonstrativ är en undertyp av bunden anföring där anföringsverbets komplement inte är ett nollankare utan ett demonstrativt uttryck, som i (6.114). Undertypen relator omfattar egentligen flera subtyper; bland annat kan tillägget anföras av samtalsadverbialet *bara* (6.115) eller länkas till tidigare textställen med uttryck som *vidare* (6.116). Kopula, till sist, innebär att det anförda tillägget motsvarar komplement till ett kopulaverb snarare än till ett anföringsverb, som i (6.117).

- (6.114) Författaren Stig Dagerman förknippas med hösten. En november natt 1954 dog han för egen hand. Drygt en vecka tidigare skrev han *så här* i en dagsvers:
Hur fort blir lönnarna gula och lyser vår vandring i parken. Att dö är att resa en smula från grenen till fasta marken. [KDK01]
- (6.115) När jag började sätta mig in i det här såg jag framför mig hur fem pojkar står och hetsar varandra på en skolgård. "Den där rutan ska vi krossa!" Då tar den tysta lilla killen längst bak upp en sten och faktiskt gör det. Och de andra *bara*: "Vad fan, vi skojade ju bara!" [KDK28]
- (6.116) Under tisdagen kom beskedet att 32-åringen bryter lägret.
 – Therese Johaug reste dessvärre hem nu på eftermiddagen. Hon kände sig inte i toppslag på morgonens träningspass, meddelar presschefen Gro Eide.
 Och vidare:
 – Efter att ha pratat med tränare och det medicinska teamet åker hon hem nu för att vila och förbereda sig inför Holmenkollen Skishow nästa vecka. [KES16]
- (6.117) Men den franska högern var ändå villrådig inför uppstickaren. Frågan den ställde sig var *Ø*: Kan vi försöka kontrollera extremhögern genom att alliera oss med den – eller vore det fullkomligt ideologiskt och moraliskt förkastligt? [KSP16]

I avsnitt 6.1.1 konstaterades att typen demonstrativ i materialet främst utgörs av strukturer med det adverbiala anketet *så här*, samt i ett fall *att* (som dock inte traditionellt analyseras som demonstrativt). Demonstrativa pronomen lyser med sin frånvaro i bunden anföring, trots att strukturer som (6.118) torde vara oproblematiske.

- (6.118) a. Alice sa *det här*: "Teet var gott."
 b. Alice sa *detta*: "Teet var gott."

Men materialet omfattar endast 512 kolonstrukturer. Finns fler pronomina anketare vid bunden anföring bland hela korpusens mer än tiotusen kolonstrukturer? Knappt: när jag genomsöker min korpus i Språkbankens *Korp* (Borin m.fl. 2025), uppladdad med hjälp av verktyget *Mink* (Matsson m.fl. 2025), hittar jag endast 2 strukturer med bunden anföring som använder *detta* som anketare (och ingen *det här*). En av dem återges här som (6.119).

- (6.119) Och jag kan säga *detta* från djupet av mitt hjärta: *Det har varit fyra otroliga år och vi har åstadkommit så mycket tillsammans*, sa Donald Trump när han inledde sitt tal till åhörarna. [KEP]

Detta kan jämföras med sammanlagt 111 strukturer som använder *så här* och ytterligare 28 *att* som anketare i bunden anföring. Några exempel på det senare ges i (6.120)–(6.123).

- (6.120) Han svarade och sa *att*: "Vi har inget med det att göra, du borde kontakta din bank om det. [...]" [KAB]

- (6.121) Att paret Nyblom lät sina pojkar vara kvar i Österrike under brinnande krig är något Sofia Nyblom har fått kämpa för att förstå.
 – Deras mamma Olga reste ned till klostret 1916 och jag tänkte att: Men varför tog du inte hem dem? [KSK]
- (6.122) Sedan byter han byter till en hoppfull imitation av sin egen lättnad när han kommer på att:
 – Åh, jag kanske kan gå och läsa lite på Sillybloggen. [KAS]
- (6.123) Ryska utrikesministeriet lovar att: ”tvinga skaparna av denna provokation att till fullo förstå deras ansvar i att förstöra grunderna för normala band mellan våra länder”, rapporterar nyhetsbyrån Reuters. [KEP]

Som synes kan citattillägg med *att* som ankare ha olika former och vara mer eller mindre integrerbara i ramens syntax. Man kan tänka sig att *att* ibland är en anföringsmarkör, och att citatet ibland närmast är ett så kallat *scare quote*, det vill säga ett syntaktiskt integrerat led som grafiskt markerats som citat. När ett citattillägg i en kolonstruktur föregås av *att* så är *att* också en del av ramen, inte tillägget. Det kan dock nämnas att i 11 strukturer med bunden anföring förankras tillägget i ordet *följande*, som när det står självständigt (icke-attributivt) skulle kunna betraktas som ett demonstrativt eller kataforiskt pronomen.⁴ (6.124)–(6.125) exemplifierar.

- (6.124) När Sportbladet når en mediaperson för den lettiska klubben säger han följande:
 – Jag kommenterar inte den här olyckan. [KAS]
- (6.125) MSB:s presstjänst svarar följande i ett mejl:
 ”Vi kan bekräfta att Dan Eliasson har varit på Kanarieöarna, eftersom han nu har rest därifrån. [...]”, skriver Mikael Westerlund på presstjänsten. [KAP]

9 strukturer i korpusen anför tillägget endast med ett *bara*; inga andra diskurspartiklar används ramfinalt. I 8 av 9 fall är subjektet *jag*, så det enda undantaget är just (6.115) ovan. I samtliga fall rör det sig om en anföring inom en anföring, vilket får sägas karakterisera den talspråkliga konstruktionen. Exempel är (6.126) och (6.127).

- (6.126) Jag bara: ”Hej, nämen jag är inte med förrän i vår”, varpå hon svarar: ”Jag fattar ingenting ...”. [KAK]
- (6.127) – Jag var så nervös, jag bara: kronprinsessan är här! sade han och skrattade. [KEK]

Även textlänkande partiklar är ovanliga utan anföringsverb, med bara 3 förekomster i korpusen varav två redan tagits upp i materialet. Desto vanligare är strukturer med ett citerat tillägg förankrat i kopulakomplementets position, med 80 förekomster i korpusen. Hit har jag räknat inte bara fritt anförande strukturer som i (6.128), utan även några självanförande (metakommunikativa) som i (6.129), en variant som inte förekommer i mitt analysmaterial.

- (6.128) Den tredje och sista delen i budskapet till de kriminella gängen är Ø: ”Om du väljer att lämna den kriminella banan kommer vi att göra allt vi kan för att hjälpa dig”. [KDB]

⁴ I ytterligare 10 fall av bunden anföring ingår *följande* som attribut i ankaret, som i *följande ord* eller *följande fråga*.

- (6.129) Mitt råd till andra i samma situation är Ø: ta er därifrån så snabbt ni kan.
[KAB]

Man kan naturligtvis argumentera för att denna typ alltid är projicerande, eftersom den etiketterar eller karakteriserar en språkhandling, och har nollankare. I så fall skulle de tre strukturer som tagits upp i mitt material flyttas från fri anföring till bunden anföring eller metakommunikation.

6.3.2 Mediala kolontillägg

Nunberg (1990) får kritik av Sampson (1992:471) för påståendet att kolontillägg alltid är finala. Bland de 512 strukturerna i mitt material finns åtta strukturer där tillägget är medalt placerat i den grafiska meningen – till höger avgränsas strukturerna med annat än punkt, frågetecken, utropstecken eller stycketecken. I tre av fallen rör det sig om en anförd kolonstruktur, vilket innebär att tillägget följs av en anförande sats. I dessa fall är tillägget uppenbart finalt i kolonstrukturen, som alltså ingår i ett citat. De tre fallen återges som (6.130)–(6.132).

- (6.130) – De länder vi annars jämför oss med har ju inte alls den här typen av problem; Våra nordiska grannländer eller Tyskland, säger han. [KAP16]
- (6.131) – Jag tror jag är en av klubbens mest scoutade spelare. Jag är väldigt glad över att vara här nu och nu kan jag göra det jag älskar: spela fotboll, säger han. [KAS22]
- (6.132) – Artiklarnas karaktär är väldigt enkel: de uppmuntrar andra länder att införa sanktioner mot Hongkong och Kina, säger polischefen Li Kwai-Wah utanför tidningens huvudkontor. [KSB16]

Mer tvetydigt är (6.133), men en syntaktisk analys ger snabbt vid handen att dessa tillägg likväl är finalt placerade i sin syntaktiska ram.

- (6.133) När Sverigedemokraterna [...] säger Ø: "Vi vill inte skapa oreda och kaos" – då kommer det snärjande förflutna i kapp. [KEP09]

I (6.133) är tillägget placerat efter en meningsinitial (här trunkerad) bisats, men denna bisats står inte i fundamentet utan som annex; i fundamentposition står ett resumtivt *då*. Efterföljande huvudsats torde alltså falla utanför kolonstrukturen – annorlunda uttryckt avgränsas kolonstrukturen av tankstreck, som närmast svarar mot versal i meningsbörjan. Den syntaktiska tolkningen klargör alltså denna struktur på ett sätt som Nunbergs grafiska eller textgrammatiska tolkning inte gör (bisatsen i exemplet är inte en textsats med hans begreppsapparat), och det medför att den trots allt följer den grundregel han postulerar, även om han också förkastar dylika exempel.

Ännu tydligare blir analysen i struktur (6.134)–(6.136).

- (6.134) – Nej, det är inte så att: "här, titta i den här", utan han tar ut det han vill visa. [KSS17]
- (6.135) Talibanerna sade alltid Ø: "Ni har klockorna, men vi har tiden", och menade att västvärlden aldrig skulle ha uthållighet nog att ändra Afghanistan i grunden, [...]. [KDP20]

- (6.136) SÅ BRA VAR MUSIKEN:
 ++ och ++++, men det kunde ha varit + + + + +.
 [KAS02]

Här följs kolonstrukturerna av samordnade huvudsatser. Dessa är avgränsade endast med komma och konjunktion, vilket gör att det vid första anblick kan se ut som att komma-tecknet är en högeravgränsare av ett inskott som inleds med kolon, men syntaktiskt är det tydligt att tillägget är finalt. Struktur (6.134)–(6.136) är utöver (6.130)–(6.132) de enda i materialet där tillägget följs av ett kommatecken. Men det kan finnas skäl att räkna även anföringskomplexen hit; detta skulle innebära att det inte finns tillägg formade som anföringskomplex, utan bara citatformade tillägg som ibland följs av kommatecken och ett separat, anförande segment i en pivoid. Denna alternativa analys illustreras av (6.137), där den senare anförande satsen inte markerats som del av tillägget (till skillnad från hur det ser ut i min faktiska analys).

- (6.137) Det har inte skett utan att omgivningen har märkt det och grannar och boende på några av de adresser där de inblandade befunnit sig beskriver samma mönster:
 – Det var väldigt mycket spring till lägenheten på alla tider på dygnet, berättar en kvinna och syftar på en lägenhet som den mördade kvinnan hyrde. [KEB25]

Det sista exemplet på ett till synes medialt kolontillägg är (6.138).

- (6.138) Om vi tänker anfall: offensiv spets och väger in både de renodlade anfallarna och offensiva kvalitén på kanterna i Mille Gejl Jensen och Johanna Rytting Kaneryd så finns här guldorn. [KAS26]

I (6.138) lyder kolonstrukturen i sin helhet *anfall: offensiv spets*. Strukturen är projicerad av den omgivande huvudsatsen, men utöver verbet saknas citatmarkörer, och strukturen kan därför vara svår att urskilja vid första anblick. Jag betraktar det alltjämt som självklart att tillägget här är finalt placerat, en position som hade varit tydligare om strukturen omgivits av citattecken eller kursiverats.

Med tanke på den låga frekvensen i mitt material kanske det finns skäl att som Nunberg avråda från meningsmediala kolontillägg och rekommendera att dessa istället markeras med tankstreck eller parentes, men även de meningsmediala tilläggen tycks alltid förekomma satsfinalt. Även de exempel som Sampson håller mot Nunberg som meningsmediala är finala i den syntaktiska enheten (Sampson 1992:471–472). Jag återger två av dem, med mina markeringar, som (6.139)–(6.140).

- (6.139) It has been asked: what are the predominant characteristics of Scottish cookery? The answer: simplicity, good sense and an instinct for dietetic values, and what more could one ask?
- (6.140) But I played along with Howie. The play cycle he had written had two wheels: anguish and insurrection, and I was the boy who did the major pedalling.

Som synes avslutar kolonstrukturen i dessa meningar en huvudsats och följs av en samordnad andra huvudsats, här i grå teckenfärg eftersom den står utanför kolonstrukturen. Detta likställer dem med (6.134) och (6.135) ur mitt material, men dessa får betraktas som mindre komplexa än (6.133), där kolonstrukturen istället avslutar en bisats. Även inom detta perifera område tycks alltså finnas möjlighet till viss variation – och det kan natur-

ligtvis inte uteslutas att det förekommer genuina syntaktiskt mediala kolontillägg i korpusen eller språket i stort: acceptansen för den konstruerade strukturen (6.141) är relativt hög bland mina enkätinformanter (se inledning kapitel 3).

- (6.141) Alice fick Ø: en bok om te, en dyr tesort och en otroligt vacker kopp på sin födelsedag.

Men även om strukturer med medialt kolontillägg kan accepteras av läsare tycks de alltså vara mycket sällsynta i autentisk text (jämför dock Byrman kommande). Framtida studier kan närmare undersöka acceptabiliteten för och förekomsten av sådana strukturer.

6.3.3 Rekursiva kolonstrukturer

Den andra stora begränsning som Nunberg sätter på kolonstrukturer är att tillägget inte kan omfatta ytterligare kolontillägg (Nunberg 1990, Nunberg m.fl. 2002). Men även detta förekommer i mitt material, oftast när tillägget är ett citat eller stycke (eller flera). Ett exempel ur materialet är (6.142). I detta underavsnitts språkexempel markerar jag endast kolonen, inte ankarna och tilläggen.

- (6.142) Den stora kundgruppen är kvinnor i åldern 20 till 30. Deras smak är förutsägbart:
 ■ Tonåring: Tavlor med livsråd på engelska ("Live More Worry Less"), mode, foton (New York-fasaden).
 ■ Flyttar hemifrån till en etta: Tavlor med torkat gräs och torkade blommor.
 ■ Flyttar ihop med kille: Reproduktioner av målade akvareller. Tavlor med kluriga citat av Pippi och Emil i Lönneberga. [KAK17]

Tilläggen i dessa sekundära kolonstrukturer tycks i sin tur aldrig vara placerade som egna stycken, utan det verkar finnas en grafisk begränsning som gör kolonstrukturen icke-rekursiv (i enlighet med Nunberg 1990); bara en extra nivå är möjlig. Kanske förhåller det sig likadant på satsnivå: ett tillägg kan vara en sats eller ett satskomplex, men om det finns ett till kolon i det satskomplexet torde dess tillägg vara en ensam fras.

Denna hypotes kan studeras närmare med en riktad sökning i korpusen efter grafiska meningar med två kolon. I flera fall rör det sig om kolon efter radrubrik, med ytterligare kolon i följande stycke, som i (6.143). Också vanlig är typen citat i citat, som dras till sin spets i (6.144), vars sista kolon också tagits upp i huvudstudiens material.

- (6.143) Maj 2020: SvD har fått möjlighet att rapportera från virusets och fasans centrum: en intensivvårdsavdelning, där kampen mellan liv och död äger rum. [KSK]
 (6.144) **PETRA THORÉN:** Kan upprepa det jag skrev för några veckor sedan: *Låt oss säga så här: Varberg kan bli en X-faktor. Laget har chans att ställa till det rejält då man möter alla toppslag utom Malmö som redan tappat poäng mot just norra Hallands stolthet.* [KAS31]

Här rör sig texten på flera olika fenomenologiska nivåer, och i (6.144) markeras de tre nivåerna grafiskt: den första med rubrikformatering (feta versaler, bland annat), den andra med rak stil och den tredje med kursiv stil. Efter det sista kolonet ändras inte den fenome-

nologiska nivån, utan relationen är självförande. De inbäddade kolonen i detta exempel ter sig motiverade på samma sätt som de gör när det överordnade kolonet pekar fram på ett helt stycke eller en hel text, men kan vid första anblick sticka ut eftersom de ingår i samma grafiska mening. Kolon är mindre givet när det inte klart framgår huruvida de två segmenten hänför sig till skilda deiktiska fält eller inte. Exempel på detta är de inledande segmenten i (6.145)–(6.147).

- (6.145) Jag undrar nu: hur många bildirektörer och EU-politiker ligger nu vakna i vargtimmen och känner ett närmast okänt ord i bil- och politikvärlden: Ansvar? [KDB]
- (6.146) Eller så resonerar Solberg som Janne Andersson inför fotbolls-VM 2018: de som tagit Sverige hit ska också få fortsätta ograverade: "Rör inte mitt lag", typ. [KAS]
- (6.147) Han anger inledningsvis några förutsättningar för sina analyser: Vi måste lära oss leva med det okända och vi måste förstå hur meningslös indignation är: "Vreden gör oss blinda". [KAB]

Desto tydligare är det lilla antal meningar med två samordnade kolonstrukturer som står inom samma mening och endast avgränsas av kommatecken. Exempel är (6.148)–(6.149).

- (6.148) Han fyller i namn och yrke: landshövding, födelseort: Pello. [KDP]
- (6.149) Den ena förkunnar: "Jag har sett det", den andre beslutar: "Den döde ska öppna munnen." [KDK]

Och i några fall, som (6.150)–(6.152), tycks kolon användas där komma, parentes, tankstreck eller punkt hade varit det väntade tecknet.

- (6.150) Andra person singularis, *tu*, kan också vara perfekt particip av verbet *taire*, tiga: vilket Noël inte underlät att utnyttja: det lilla ordet på två bokstäver är ett av de mer förrädiska och notoriskt svårtolkade i hans diktning. [KSK]
- (6.151) Som Naghmeh Nasiritousi, expert på klimatpolitik vid Stockholms universitet, påpekade häromdagen i DN: nyckelverbet "shall" – "ska": att stater ska göra saker och ting – lyser med sin frånvaro i skrivningarna från Glasgow. [KAP]
- (6.152) Partiets eget svar är ett eftertryckligt ja: Och receptet är detsamma som Dansk Folkepartis: Noll flyktingar och en hård, konfrontativ linje mot invandrare. [KDP]

I (6.150) kan tänkas att skribenten eller redaktören ville undvika en allt för kommatät mening, och satte ett så att säga större tecken vid den överordnade syntaktiska gränsen. I (6.151) är den andra kolonstrukturen i sin helhet ett tankstrecksavgränsat inskott ("ska": att stater ska göra saker och ting), men läsningen försvåras av att översättningen "ska" kan läsas som en enkel apposition: parenteser istället för tankstreck hade tydliggjort strukturen. I (6.152) tyder versalen i *Och* på att det första kolonet kunde ha varit en punkt, men kolontillägg kan också börja på stor bokstav (se 6.3.4 nedan), så det går inte att med säkerhet hävda att det rör sig om ett skrivfel. Ett måhända starkare argument är att det är mycket ovanligt att icke citerade kolontillägg börjar på konjunktion – inklusive (6.152) finns bara elva instanser i hela korpusen (varav fem för).

Kvar i korpusen är ett tiotal meningar med kolonstrukturer vars tillägg utgör ytterligare kolonstrukturer. Flera av dessa stämmer in på hypotesen att om segmentet efter första

kolonet är en hel sats så är det som följer på det andra kolonet bara en fras. Exempel är (6.153)–(6.155). I (6.155) följs det första kolonet av en verbfras och det andra av en uppräkningsfras av nominalfraser.

- (6.153) När det här skrivs är motivet till knivattacken mot David Amess ännu oklart. Men en sak är klar: han mördades när han utförde det kanske allra mest centrala i en politikers uppdrag: att möta och lyssna på dem som han eller hon ska företräda. [KDB]
- (6.154) Tiden: 9,80 – en förbättring av hans eget Europarekord som han noterade i semifinalen: 9,84. [KES]
- (6.155) Arrangören, läkaren och rasbiologen Herman Lundborg, hymlade inte med syftet: att öka intresset för rasbiologi och visa hur de avvikande och för folkstammens framtid skadliga typerna såg ut: finnar, samer, judar och andra. [KDK]

Går emot hypotesen gör (6.156), vars andra segment är en bisats och nominalfras och vars tredje segment är några huvudsatser.

- (6.156) Mongolerna förblev trogna sina nomadiska traditioner och vederlade därmed två historiska dogmer: att imperier inte kan styras från hästryggen och Ibn Khalduns vanligen hållbara tes: hårda och härdade nomader, till exempel beduiner, erövrar städer, griper makten men efter några få generationer förvekligas de och nya nomader stormar fram, tar makten och så vidare. [KSK]

Också intressanta är strukturer som (6.157)–(6.159). Här är det tredje segmentet fritt anför, till skillnad från i (6.143)–(6.144) ovan.

- (6.157) Därför kan det vara bra att "uppdatera" sin bild av personen och relationen. Försök att se din pappa som den han är nu: en ganska liten, melodramatisk och missunnsam person, som verkar leva efter principen: Om jag mår dåligt ska alla andra också göra det. [KSK]
- (6.158) Ulf Kristersson dristar sig till att andas något som påminner om självkritik: att han är som Alfons: "Jag ska bara". [KDP]
- (6.159) Just som Marký minns han i bilder: han inleder ett kapitel genom att meddela att han ska "visa några bilder": "I am going to show a few slides". [KSK]

En möjlig tolkning är att citat, som syntaktiskt opaka, inte förhåller sig till den förväntade satsstrukturen utan behandlas nominalt och kan underordnas såväl underordnade fraser som satser, något som stycken sannolikt inte kan.

6.3.4 Versalisering

I kolonstrukturer kan tillägget ibland börja på stor bokstav, som om det inledde en ny mening. Språkrådet menar att (icke anförda) kolontillägg ska börja på stor bokstav om de omfattar flera meningar, och att valet mellan stor och liten bokstav är fritt om tillägget omfattar endast en huvudsats (Karlsson 2024:17–18).⁵ Versal initial kan i så fall tänkas markera att tillägget är mer självständigt från ramen, oavsett om det är satsformat eller inte

⁵ Karlsson (2017:209) och Strömquist (2025:49) förordar dock liten bokstav i det senare fallet.

(se även Bredel 2008:198, Karlsson 2017:209, Kraus m.fl. 2026:43). Som redan framgått är frasformade tillägg vanligare vid vidareutveckling än vid metakommunikation, där satsformade tillägg är vanligare – och det ska visa sig att även bruket av versal fördelas på samma sätt i kolontilläggen, oavsett tilläggets form. Fördelningen anges i Tabell 6.13, som procentandel av antalet giltiga strukturer per kategori. På sista raden och kolumnen framkommer antalet i absoluta tal.

Tabell 6.13. Tilläggets form och initialbokstav i kolonstrukturer utan citat.

Tilläggets form och initial	MK	VU	%	#
minst en huvudsats, gemen	54,2	60,5	57,0	49
minst en huvudsats, versal	45,8	39,5	43,0	37
fras eller bisats, gemen	66,7	83,1	79,5	66
fras eller bisats, versal	33,3	16,9	20,5	17
Antal	66	103	100	169

Tillägg som börjar på egennamn, siffra eller annan icke-alfabetisk symbol har exkluderats, liksom tillägg som består enbart av versaler. Detta gäller 45 av 232 tillägg, varav 27 är fras- eller bisatsformade och 18 huvudsatsformade. Ytterligare 18 tillägg inleder ett nytt stycke och har därför också räknats bort; liksom anförda tillägg börjar alla dessa med versal.

I kolonstrukturer av typen vidareutveckling är det något vanligare att även huvudsatsformade tillägg börjar på gemen (61% gemen kontra 39% versal). Gemen är vanligare även vid metakommunikation, men skillnaden är mindre (54% gemen kontra 46% versal). Fras- och bisatsformade tillägg börjar oftare på gemen i båda kategorier, men andelen som börjar på stor bokstav är större vid metakommunikation (33%) än vidareutveckling (17%). Som sagt skulle bruket av initial versal här kunna tänkas markera en högre grad av självständighet hos tillägget, som alltså även grafiskt blir mer likt ett citat, så resultatet är inte oväntat med tanke på att metakommunikation är projektion. Gemen initial i tillägget skulle i så fall beteckna ett starkare beroendeförhållande till ramen, och när man väljer att ändå börja ett vidareutvecklande tillägg med versal kan det tolkas som att denna ska betraktas som en självständig proposition (Bredel 2008:198). Rimligen är textuell självständighet inte ett binärt begrepp, utan skalärt: två grafiska meningar är mer självständiga än en ram och ett tillägg i en tilläggsstruktur, och de kan i sin tur kan vara mer eller mindre självständiga beroende på sådana drag som valet av skiljetecken och versalisering. Beakta (6.160)–(6.162), som alla hör till typen vidareutveckling.

- (6.160) De är mycket medvetna om vilka de är: Statister som har vallats ut. [KDB21]
 (6.161) Förutom de sju personerna på ISS befinner sig ytterligare tre människor just nu i rymden: Besättningen på Kinas nya rymdbas Tiangong. [KSP30]
 (6.162) Efter flera återbud från de största stjärnorna har nu ytterligare två spelare kallats in: vänstersexan Emil Møller og högerseksan Jack Thøgersen. [KSS01]

Att (6.160) skulle vara en vidareutveckling utmanas av betydelsen i ramen, som antyder att tillägget kan uppfattas som en tanke; tillsammans med versalen kan det alltså finnas skäl att analysera strukturen som metakommunikativ eller anförande, eller åtminstone närmare de delarna av kontinuumet. I (6.161) är det dock svårare att tillskriva versalen

samma vikt, eftersom ramen inte antyder en verbal eller mental process. Här kanske tillägget främst ska ses som ett mer självständigt hävdande, men utöver bruket av versal finns få skäl att tolka tillägget i (6.162) som mindre självständigt än tillägget i (6.161).

Bruket av inledande versal i tillägget uppvisar alltså tydliga tendenser i förhållande till strukturtyp och tilläggsform, men det är just tendenser det rör sig om. I vissa strukturer fungerar ramen som radrubrik, och tillägget motsvarar löptexten i ett helt stycke; även dessa tillägg kan börja på versal såväl som gemen. I metakommunikativa strukturer börjar 13 sådana tillägg på versal och 6 på gemen, och i vidareutvecklande börjar 8 på versal och 2 på gemen. Exempel (6.163) och (6.164) är metakommunikativa.

- (6.163) Så, kära desillusionerade liberaler och vänstersossar, alla kristna demokrater, alla ni som vandrar vilsna i den värdegrundslösa pannkakan: Ni är inte viljelösa flytetyg, visa att ni ser något där nere i djupet av er själva. Visa att ni kan bättre än maskinerna. Annars skiter vi i er nu. [KAP13]
- (6.164) Först och främst: validera hans känslor. Det är inte okej att slåss eller knuffas, men det är okej att vara arg, rädd och känna sorg. [...] [KSK31]

Nunberg menar att kolon inte ska förstås som en tilläggsavgränsare utan en meningsavslutare när tillägget omfattar flera meningar (Nunberg 1990:30–31) eller just när tillägget är en huvudsats som börjar på versal (Nunberg m.fl. 2002:1736). Det semantisk-textuella förhållande som kolonet ändå anger mellan de två segmenten komplicerar emellertid tolkningen, och eftersom tillägg inte är syntaktiskt integrerade i ramen (eller vice versa) är det inte självklart vad skillnaden skulle vara.

En annan viktig iakttagelse är att 63 av 232 tillägg i narrativa kolonstrukturer inte kvalificerar sig för versaliseringsanalysen. 18 av dessa inleder ett nytt stycke, vilka som sagt alltid inleds med versal, men återstående 45 tillägg (22 % av de 232) diskvalificeras därför att de börjar på egennamn eller siffror. Givet att tillägg specificerar sina ankare är det väntat att i högre utsträckning se bestämda och specifika nominalfraser där (Meyer 1992:12), men narrativa kolontillägg överlag har faktiskt icke-specifik syftning ungefär lika ofta som specifik.

6.4 Sammanfattning

Mer än hälften av alla kolontillägg i materialet är citat. Detta medför dock inte i sig en projicerande relation mellan ram och tillägg, utan det är nästan lika vanligt att ankalet istället bara kontextualiserar eller etiketterar citatet, så relationen mellan ram och tillägg är semantiskt expanderande. Expansion är också den vanligare relationstypen i kolonstrukturer utan citat, men i påfallande många fall är ramen snarare en interpersonell metakommentar, som tjänar till att rama in eller leda läsarens tolkning av ett icke-anfört tillägg.

Det att underlätta läsningen är inte unikt för metakommunikativa segment, utan även olika vidareutvecklande relationer kan i första hand sägas fungera förtydligande: något som inte var självklart i ramen tydliggörs i tillägget, i lika hög utsträckning vad gäller iden-

titet eller något attribut. Skillnaden gäller på vilken fenomenologisk nivå förtydligandet sker, och nivåskillnaden är sannolikt skalär och inte kategorisk; de fyra särdragen bildar ett plan snarare än fyra diskreta kategorier.

För kolonstrukturer är det alltså mycket relevant att hålla isär dikotomierna projektion-expansion och anföring-narration, och de fyra grupper som uppstår när dessa drag kombineras är nästan jämnstora. Däremot är integrerbarhet ett mindre relevant drag; i min analys är endast 13 kolontillägg integrerbara i sina strukturer. I dessa 13 fall motsvarar tillägget alltid ett attribut och aldrig ett primärt satsled.

Kolonstrukturens element kan ha flera olika former, men vanligast är huvudsats, nominalfras och citat. Ramar är oftast huvudsatser, ankare är oftast nominalfraser, och tillägg är oftast citat i anförande strukturer och nominalfras i narrativa. Därtill är nominala tillägg vanligare i vidareutvecklande strukturer, medan metakommunikativa strukturer något oftare tar huvudsats eller flera meningar som tillägg: dessa projicerande strukturer ligger nära gränsen till de anförande, vilket också speglas i tilläggets form. Metakommunikativa strukturer tar istället huvudsatsformad ram mer sällan än övriga strukturtyper, och uppvisar störst formmässig variation.

Formvariationen i anförande strukturer är mindre, eftersom tillägget alltid är ett citat. I en tiondel av alla anförande kolonstrukturer är har tillägget dock utöver ett citat också en anförande sats, en kombinationsform som jag kallar för anföringskomplex. Strukturer med anföringskomplex ter sig ofta anakolutiska, men de är så pass frekventa att de inte heller kan förkastas som enstaka misstag.

Nästan hälften av alla kolonankare är finala i ramen, och ytterligare en dryg tredjedel omfattar hela ramen, så sammantaget gränsar över 80 % av alla ankare till sitt tillägg i kolonstrukturer. Tilläggen i sin tur är alltid finala – om inte i den grafiska meningen så alltså i den aktuella syntaktiska konstruktionen.

De vanligaste betydelserelationerna i kolonstrukturer är de projicerande och de adnominella expanderande, som förekommer i 51 % respektive 43 % av materialets strukturer. Experientiell projektion och identifierande adnominell expansion är de vanligaste undertyperna, men även interpersonell projektion och attributiv adnominell expansion är mycket vanligare än de återstående typerna: cirkumstantiell expansion förekommer bara i 6 % av strukturerna, och konjunktionell bara i 1 struktur.

7 Tankstrecksstrukturer

I detta kapitel går jag igenom analysen av materialets tankstrecksstrukturer, och resultaten därav. I avsnitt 7.1 presenteras min typologisering av materialet, varefter jag redovisar resultatet typvis. I avsnitt 7.2 presenteras ett samlat resultat för alla 512 strukturer, och huvudtyperna jämförs med varandra. Därefter går jag i 7.3 bortom analysmodellen och utför några näranalyser. Avsnitt 7.4 sammanfattar.

7.1 Huvudtyper

Enligt Jones (1996:94–97) kan tankstreck användas konjunktionellt såväl som adjunktionellt (se avsnitt 1.2.2 samt s. 37). I mitt material, likväl som i hans, återspeglas detta i det att ankare och tillägg ofta tillhör samma formkategori; inte sällan är båda huvudsatser. En insikt från Katourgi 2019 är att tankstreck också ofta avgränsar optionella fras- eller satsled, som kan integreras i ramen om tankstreckets utesluts. En lämplig indelning av tankstrecksstrukturer är därför enligt huruvida tillägget är integrerbart i ramens huvudsats och alltså motsvarar ett underordnat led, eller inte (se även Scholübbbers 2026:12). Fördelningen av tankstrecksstrukturer med integrerbara och icke integrerbara tillägg framgår i Tabell 7.1.

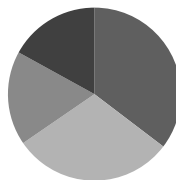
Tabell 7.1. Tankstreckstilläggs integrerbarhet i ramen.

Integrerbarhet	Σ	%
■ icke integrerbart	335	65,4
■ integrerbart	177	34,6
Summa	512	100

Inom de två kategorierna går det att identifiera två typer av tillägg: de integrerbara tilläggen kan motsvara antingen satsled eller delar av satsled, och de icke integrerbara tilläggen är antingen appositioner eller egna huvudsatser. De fyra huvudtyperna av tankstreckstruktur baseras alltså på dessa egenskaper hos tillägget; jag kallar dem för *frasledstillägg*, *satsledstillägg*, *appositionstillägg* och *huvudsatstillägg*. Typerna illustreras i Figur 7.1, jämte deras respektive frekvens i materialet. Varje typ tillskrivs sedan tre till fem undertyper i analysen som följer; en översikt över hela typologin ges i avsnitt 7.2.1.

Integrerbart Tillägget kan underordnas	Icke integrerbart Tillägget kan inte underordnas
■ FRASLED (FL) <i>Alice dricker <u>te</u> – med citrussmak.</i> 87 instanser (17,0%)	■ APPPOSITION (AP) <i>Alice dricker <u>te</u> – sencha.</i> 154 instanser (30,1%)
■ SATSLED (SL) <i><u>Alice dricker te</u> – varje dag.</i> 90 instanser (17,6%)	■ HUVUDSAT (HS) <i><u>Alice dricker te</u> – det lugnar henne.</i> 181 instanser (35,4%)

Figur 7.1. Huvudtyper av tankstrecksstrukturer.

Observera att Figur 7.1 (till skillnad från Figur 6.1) saknar vertikal axel och inte ska betraktas som en fyrfältare. Man skulle kunna säga att frasleds- och appositionstillägg är tillägg på frasnivå, medan satsleds- och huvudsatstillägg är tillägg på satsnivå, men detta kan inte definieras och operationaliseras på ett sätt som innefattar alla strukturer av en given typ.

Härnäst går jag igenom analysen för var och en av de fyra typerna av tankstreckstruktur.

7.1.1 Frasledstillägg

Frasledstillägg i tankstreckstruktur är sådana tillägg som motsvarar en del av en fras i ramen, och den frasen utgör strukturens ankare. Typen utgör 17% av materialets tankstreckstrukturer. En typisk tankstreckstruktur med frasledstillägg är (7.1).

- (7.1) Vi uppmanar våra generationskamrater att i sista stund försöka engagera sig och att uppmuntra sina barn – som börjar närma sig pensionsåldern – att göra detsamma. [TDP05]

En majoritet av alla satsformade frasledstillägg motsvarar attribut till ankaret, och skulle alltså vara underordnade ankaret om de integrerades. Sådana underordnade frasledstillägg börjar i regel med subjunktion, som i (7.1) ovan, eller preposition, som i (7.2).

- (7.2) Serien siktar på att trovärdigt skildra polisens stökiga och slitiga vardag – med allt från snatterier och relationsvåld till våldtäkter och gängskjutningar. [TEK03]

Flera frasledstillägg motsvarar emellertid led samordnade med ankaret. Till skillnad från appositioner inleds dessa med konjunktion, som i (7.3) och (7.4).

- (7.3) Den nya förtroendemätningen gjord av Kantar Sifo på uppdrag av Expressen visar obetydlig förändring den senaste månaden – men stor skillnad från mars förra året till mars i år. [TEP07]
- (7.4) Karriären förde henne 1976 till New York – och Donald Trump. [TAP03]

Frasledstillägg kan således motsvara led som är underordnade eller samordnade med sitt ankare. Dessa två varianter lägger grund för min undertypologisering av tankstreck-

strukturer med frasledstillägg. Observera att jag menar att tilläggen just *motsvarar* under- eller samordnade led; i egenskap av tillägg är de att betrakta som sidoordnade (se avsnitt 3.2, s. 57). För enkelhets skull kommer jag dock fortsättningsvis att helt enkelt kalla de två undertyperna för just *underordnade* och *samordnade*.

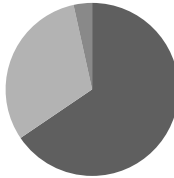
Utöver dessa två typer tillkommer en grupp som jag ad hoc kallar för *flätade* frasledstillägg. Det rör sig om 3 strukturer där prepositionen eller konjunktionen avslutar ramen, snarare än att inleda tillägget. Eftersom konjunktion och preposition kanoniskt följs av sitt komplement, företrädesvis i samma textsegment, benämner jag dem som om tilläggets första ord hade flätats in i ramen; syntaktiskt räknar jag emellertid med nollankare. De tre flätade strukturerna återges här som (7.5)–(7.7).

- (7.5) Rubriken är "Hur slutar superettan?" och såväl puffen som själva artikeln på SvFF:s sajt är illustrerad med bilder på Ø – IFK Göteborg. [TSS26]
- (7.6) – Jag spelade fotboll och sedan pingis som barn. Jag visste att jag ville bli proffs inom någon idrott. Det var väl fotboll jag drömde om först, tänkte att jag också ville vara med på OS och Ø – "Mästarnas mästare". [TDS28]
- (7.7) Hon har som krigsänka fått utresetillstånd och tågbiljett från det ockuperade Danmark. Hennes man som var stridspilot har störtat i Luftwaffes anfall på Ø – ja, helt enkelt kommunismen. Han var idealist. [TDK02]¹

Fördelningen av de tre undertyperna redovisas i Tabell 7.2.

Tabell 7.2. Undertyper av tankstreckstruktur med frasledstillägg.

Typ	Σ	%
■ underordnat	57	65,5
■ samordnat	27	31,0
■ flätat	3	3,4
Antal	87	100

Kategoriseringen av samordnade led som frasledstillägg snarare än egna satsled görs på syntaktisk och inte semantisk grund. Även om ankare och tillägg syftar på olika semantiska deltagare så utgör de tillsammans ett syntaktiskt led vid integrering, inte två (se även anmärkning i SAG 4:879). Stryks tankstrecket i (7.8) blir *sina utmaningar och möjligheter* således till ett objekt, inte två.

- (7.8) Jag hör invändningen att var tid har sina utmaningar – och möjligheter. [TSP09]

Även tillägg som motsvarar adverbial har räknats som samordnade frasledstillägg om de inleds av konjunktion, som (7.9). Om de inte inleds av konjunktion har de däremot räknats som egna satsledstillägg, och behandlas i 7.1.2.

- (7.9) Och när politiker är så ivriga att smickra in sig hos våra lägsta instinkter att de försöker föregå den apparat vi mödosamt – och av goda skäl – har byggt oss, ja, då är det fara å färde. [TDP12]

¹ Man kan tänka sig att kommatecknet i (7.7) egentligen är tilläggets högeravgränsare, det vill säga att endast ja är tillägg. Jag följer dock källans interpunktion.

Fördelningen mellan tillägg som är samordnade respektive underordnade ankaret speglar sig även i fördelningen av de olika betydelserelationerna: adnominella relationer – närmare bestämt attributiva – förekommer i 45 % av strukturerna med frasledstillägg, däribland (7.10), och konjunktionella relationer i 41 %, som i (7.11).

- (7.10) Peterson fick flera gånger behandling av vänster lår, och orkade inte stå emot i tredje set – som var i det närmaste en kopia av det andra. [TAS22]
- (7.11) Coronapandemin har ett hårt grepp om världen – och så även runt musikbranschen. [TEK06]

Alla underordnade frasledstillägg har dock inte en (enbart) adnominell relation till sin ram, liksom alla samordnade inte har konjunktionell relation. Tilläggen i (7.12) och (7.13) nedan är underordnade, men det i (7.12) har en konjunktionell relation till sin ram, och det i (7.13) en cirkumstantiell. Sammanlagt 18 av 57 underordnade frasledstillägg har en annan betydelserelation till ramen än en rent adnominell.

- (7.12) Det sker inte ens på bekostnad av något – utöver då möjligen Aviciis hälsa: vad annars skulle man kunna vilja uppnå med musik? [TSK30]
- (7.13) Han stryker med handen över de – än så länge – släta kinderna. [TSB23]

Likaså har 3 av 27 samordnade frasledstillägg tillskrivits en cirkumstantiell relation till ramen, snarare än en konjunktionell; ett exempel är (7.14). Möjligen kan relationen här betraktas som både konjunktionell och cirkumstantiell, men eftersom den senare är högre prioriterad i min modell sätts endast den etiketten.

- (7.14) Putin anlände först – och i god tid. Det förvånade många bedömare då den ryske presidenten är omtalad för att komma för sent. [TSB14]

Som sagt har 45 % av alla frasledstillägg en enbart adnominell relation till ramen, och nästan lika många en konjunktionell. Denna fördelning är påfallande jämn jämfört med de övriga tre typerna av tankstrecsstruktur; jag återkommer till betydelserelationerna i 7.2.4. Frasledstilläggen är också medialt placerade i 37 % av fallen, vilket är oftare än hos satsleds- och huvudsatstillägg. Detta beror naturligtvis på att frasledstillägg helst placeras in situ, det vill säga på den plats de hade haft om de varit integrerade, och de tar gärna mediala eller initiala ankare. Längd tycks inte ha så stor inverkan här – mediala och finala frasledstillägg är lika långa, med en medianlängd på 7 grafiska ord. I just mitt material är det längsta mediala frasledstillägget rentav något längre än det längsta finala tillägget, på 31 respektive 26 ord. Strukturerna återges som (7.15) och (7.16).

- (7.15) Avsnittet om djurrättsaktivister – som i programmet utför handlingar de säkert kan bli fällda för, Peter Jihde är noga med att de bara speglar vad som händer i avsnittet, inte deltar i den brottsliga aktiviteten – fick Jihdes fru Karin att sluta äta kött. [TAK13]
- (7.16) Här finns ambitionen av en brett anlagd, politisk idéroman, om vår kollektiva arrogans och oförmåga – att som civilisation förhindra det vi känt till i årtionden, som samhälle skapa beredskap för kriserna, och som individer sluta med de levnadsvanor som förstör planeten. [TDK25]

Majoriteten av de mediala frasledstilläggen är placerade framför ramens finita verb. Observera dock att final position är vanligare för frasledstillägg överlag.

I enlighet med analysen i avsnitt 3.3 torde syftet med att uttrycka integrerbara frasled som tillägg vara att ge dem status av egna språkhandlingar – det som tidigare har beskrivits som en emfatisk eller framhävande funktion hos tankstrecket. Undantaget tycks vara flätade frasledstillägg, där tankstrecket snarare enbart bidrar med en retorisk paus.

7.1.2 Satsledstillägg

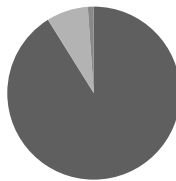
Satsledstillägg är sådana som skulle kunna integreras som (icke-dubblade) satsled i ramen i egen rätt. Dessa är ungefär lika vanliga som frasledstillägg, med 18% av förekomsterna. Strukturer med satsledstillägg delas in i undertyper efter den tänkta satsledsfunktionen: fria *adverbial* som i (7.17), fria *predikativ* som i (7.18) eller obligatoriska *argument* som i (7.19).

- (7.17) Efter att ha kysst henne en gång kastade han sig över henne igen – i en "modern" filmkyss. [TEK01]
- (7.18) Men glaset som bild för transparens är ju dramats bärande metafor – musikaliskt omsatt i glasharmonikans vackra övertonsserier, och en melodik som gradvis stillnar. [TDK24]
- (7.19) Tillsammans föreställer de Ø – just ett segertåg. [TEK21]

I Tabell 7.3 redovisas fördelningen mellan typerna.

Tabell 7.3. Undertyper av tankstrecksstruktur med satsledstillägg.

Typ	Σ	%
■ adverbial	82	91,1
■ predikativ	7	7,8
■ argument	1	1,1
Antal	90	100

De adverbiala tilläggen är de allra vanligaste, med 82 förekomster. Dessa är oftast prepositionsfraser, som i (7.20), eller bisatser, som i (7.21).

- (7.20) För henne kan det dock bli en annan form av resa till sensommaren – med landslagsflyg till Tokyo. [TAS15]
- (7.21) Sam Hallam är min man – om det nu blir ett skifte som förbundskapten. [TSS14]

Även nexusfraser, som i (7.22), och adverbfraser, som i (7.23), är ganska vanliga som adverbiala satsledstillägg.

- (7.22) Gert sades även vara släkt med ärkebiskopen och Nobelpristagaren Nathan Söderblom – fastän på långt håll. [TDK22]
- (7.23) – Man kanske sex dagar i veckan under en treårsperiod har gett en person små, subtila pika, förnedrande kommentarer – om och om och om igen – inför gruppen. [TES30]

En sats kan ha flera sidoordnade innehållsadverbial, och därför räknas adverbiala tillägg som satsledstillägg även om ramen redan har integrerade adverbial (men jämför 7.1.1 ovan

om samordnade frasledstillägg). Ett exempel är (7.24), vars adverbiala tillägg står inskjutet mellan två adverbial i ramen; dess ankare är ramens proposition, inte ett ensamt adverbial.

- (7.24) Hon och ett tiotal elever sprang för livet – en sträcka på cirka 200 meter – över skolgården och in i en annan skolbyggnad. [TAB21]

Eftersom adverbiala tillägg gäller hela satsen eller verbfrasen förankras de också i hela det inledande rampartiet. Detta skiljer dem från de 7 satsledstillägg som istället motsvarar fria predikativ. Exempel är (7.25) och (7.26), som förankras i subjekt respektive objekt.

- (7.25) Brutus lämnade sin flock i fjällvärlden väster om Tännäs 2018 – kanske bort-sjäsad av flockens ledartjur. [TAB05]
 (7.26) För att hinna fram i tid tog han en taxi för 7 900 kronor – betald av SSU – men dök inte upp på mötet. [TAP01]

I den sista tankstrecsstrukturen med satsledstillägg motsvarar tillägget ett obligatoriskt argument, i det här fallet ett bundet predikativ. Strukturen upprepas som (7.27).

- (7.27) Tillsammans föreställer de Ø – just ett segertåg. [TEK21]

Här tycks tankstrecket vara motiverat i och med att tillägget framhävs med ett *just*, som i sin tur knyter formuleringen *ett segertåg* till ett tidigare textställe. Liksom flätade frasledstillägg tycks tilläggsstrukturen här inte utnyttjas för att skilja två språkhandlingar åt, utan för retorisk effekt. Eftersom tillägget är ett obligatoriskt led har jag räknat med nollankare och utebliven logisk betydelserelation mellan segmenten.

I övrigt dominerar cirkumstantiell och adnominell (attributiv) betydelserelation i strukturer med satsledstillägg, vilket inte är så märkligt med tanke på att de flesta motsvarar adverbial eller predikativ. Det finns dock 7 adverbiala tillägg som inte har tillskrivits cirkumstantiell relation till ramen: 3 adnominella och 4 interpersonella. Ett exempel på förstnämnda är (7.28), där tillägget fungerar som adverbial men semantiskt anger ett attribut till ankaret.

- (7.28) Och "The guilty" är ett lyckat exempel på hur en film inspelad under brinnande pandemi kan se ut – utan Zoommöten och navelskådande hemmajobbare. [TAK26]

Exempel på interpersonellt projicerande satsledstillägg ges i (7.29) och (7.30).

- (7.29) Det finns – för att försöka hitta fram till en förklaring – en annan ryss i den här historien, vi kan kalla honom A. [TSB17]
 (7.30) De är givna i EM-truppen – om nu någon trodde något annat. [TSS09]

Vid interpersonell projektion kan tilläggens integrerbarhet ifrågasättas: strukturerna blir märkliga eller svårlästa om tankstrecken tas bort. Jag har dock utgått helt från syntaktisk integrerbarhet, och tilläggen i (7.29) och (7.30) kan mycket väl integreras som adverbial på sina aktuella positioner, även om detta påverkar tolkning och läsbarhet. Detsamma gäller det interpersonellt projicerande tillägget i (7.31), som räknats till undertypen predikativ.

- (7.31) Bjurwald och Dejemyr har satt ihop en hedervärd och fullkomligt nödvändig bok – inte bara för den utmärkta genomgången av polisens härresande problem, utan för att den avslutas med en stadig lista på förändringsförslag. [TAB10]

Eftersom majoriteten av alla satsledstillägg motsvarar adverbial är de också oftast – i 86 % av fallen – finalt placerade. Bland undantagen finns (7.32), vars tillägg motsvarar ett satsadverbial snarare än ett innehållsadverbial.

- (7.32) Som svensk kan man – kanske – se ”En runda till” när den får svensk premiär i februari. [TEK02]

I (7.32) har tillägget analyserats inte bara som medialt i ramen, utan som placerat inuti sitt ankare, alltså hela satsen. Ytterligare 3 strukturer av typen satsledstillägg har denna distinktion, inklusive (7.29) ovan.

7.1.3 Appositionstillägg

Appositionstillägg är sådana som enligt min analys inte kan integreras i ramen, men som inte heller är egna huvudsatser. Analysen av appositioner som sidoordnade frångår SAG (3:110), som betraktar appositioner som attribut, men följer bland annat SFG (IFG 2014: 440). En struktur med appositionstillägg är (7.33).

- (7.33) Tre länder i Centralamerika – El Salvador, Honduras och Nicaragua – har världens hårdaste abortlagar. [TDB32]

Appositionstillägg är den enda typen av tankstreckstillägg som uppvisar identifierande adnominell betydelserelation i någon större utsträckning, även om attributiv adnominell relation är vanligare även här. Relationen i (7.33) ovan är identifierande, och den i (7.34) nedan har räknats som attributiv, närmare bestämt förtydligande.

- (7.34) Hon pekar på hur perfektionismen ökar i dagens samhälle – du är vad du presterar och du får vad du förtjänar är typiska mantran – och hur det färgar unga människors liv. [TSK32]

Attributiv adnominell relation kan också innebära delidentitet, det vill säga exemplifiering. SAG (3:115) kallar detta för *pseudoapposition*: ett exempel är (7.35).

- (7.35) För en socialt engagerad konsument som vill att prylarna i butiken inte ska ha tillverkats under omänskliga förhållanden – i värsta fall av slavarbetare – finns inte lika mycket hjälp att få. [TSP10]

Jag urskiljer också det jag kallar för *satsapposition*, alltså appositioner som förankras i ramens sats eller verbfras (se vidare avsnitt 3.2, s. 54). (7.36) illustrerar.

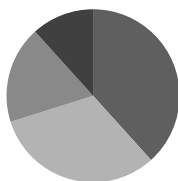
- (7.36) Det andra och mindre reformpaketet, om infrastruktur, har vänsterflygeln inom partiet hotat att sänka – ett hot som knappast dunstat bort eftersom Biden tvingats gå med på att krympa det första. [TSP30]

Appositionstilläggen delas alltså in i fyra typer: *identifierande*, *attributiv*, *pseudoapposition* och *satsapposition*. Fördelningen dem emellan presenteras i Tabell 7.4 på nästa sida.

Till pseudoapposition räknas inte bara exemplifierande appositioner, utan även sådana som modifierar eller korrigerar (SAG 3:115; jämför Burton-Roberts 1975:410). Dessa har inte adnominell relation till ankaret, utan konjunktionell eller ibland interpersonell. Tillägget i (7.37) förhåller sig både konjunktionellt och interpersonellt till ankaret.

Tabell 7.4. Undertyper av tankstreckstruktur med appositionstillägg.

Typ	Σ	%
■ identifierande	59	38,3
■ attributiv	49	31,8
■ pseudoapposition	28	18,2
■ satsapposition	18	11,7
Antal	154	100

- (7.37) Över hela Ryssland greps över 5 000 personer i en omfattande polisiär – eller närmast militär – operation. [TDP04]

Benämningen *pseudoapposition* syftar just på den semantiska relationen: ankaret är inte lika med tillägget (SAG 3:115). Ur formell synpunkt finns dock föga skäl att räkna pseudoappositioner som annat än just appositioner (jämför IFG 2014:612–613), varför de förs till samma huvudtyp.

Steget längre bort från prototypiska appositioner står satsappositionerna, som förankras i hela satsen eller verbfrasen (jämför SAG 4:511–514). Satsappositioner kan vara nominalfraser, som i (7.38), eller bisatser, som i (7.39).

- (7.38) Regeringen väntas nu överklaga beslutet – en process som beräknas ta flera år. [TEB02]
- (7.39) Fast det hade inte gjort förslaget bättre – vilket inte bara beror på att det vore absurt om lärare ringde polisen och anmälde förintelseförnekare i stället för att göra sitt jobb som pedagog och vuxen auktoritet. [TEP10]

Betydelserelationen vid satsapposition är i regel attributivt adnominell, men i ett fall är relationen konjunktionell, här (7.40).

- (7.40) Det kravet hade sannolikt inte varit så starkt om det inte funnits en duglig kandidat – vilket det alltså fanns. [TAP28]

Av samtliga 512 tankstreckstillägg är det endast 33 som inte angränsar sitt ankare; 14 av dessa tillhör typen appositionstillägg. Exempel är (7.41) och (7.42).

- (7.41) Den statyn är cirka elva meter hög och gavs till Frankrike 1889 av amerikaner bosatta i Paris – hundra år efter den franska revolutionen. [TSP19]
- (7.42) – Det är ju fortfarande så att alla delar i villkoren är väldigt kollektivt bestraffande – dels ansvarsöverförandet till arrangören, dels kollektivt bestraffning mot publik som inte begår ordningsstörningar. [TAB25]

Men de flesta appositionstilläggen angränsar ankaret, även när det är medialt: av 512 tankstreckstillägg är 114 medialt placerade, och av dessa 114 är 56 appositionstillägg. (7.43) och (7.44) illustrerar mediala appositionstillägg.

- (7.43) Några mumlar de föraktfulla orden, andra säger dem högt, åter andra – de fulla – vrålar dem rakt ut. [TAP19]
- (7.44) I förhören beskriver han hur han vid upprepade tillfällen har träffat den ryske diplomaten – egentligen en rysk underrättelseofficer, enligt Säpo – av ekonomiska skäl. [TSB05]

Liksom för frasledstillägg beror detta förstås på att appositionstillägg helst tar fraser och inte hela satser som ankare. För appositionstilläggen kan också längden tänkas spela in: tankstreckstilläggen i mitt material överlag har en medianlängd på 7,5 grafiska ord, och de appositionella specifikt har en medianlängd på 7. Mediala appositioner är emellertid signifikant kortare, med en medianlängd på 5 ord. Långa mediala appositionstillägg är dock inte uteslutna; strukturen med det längsta återges i (7.45).

- (7.45) De senaste 15 åren – ända sedan Borås arena invigdes och gav framgång åt Lennart Johanssons konstgräsrevolution (som Gif Sundsvall och Örebro SK varit först att haka på) – har Elfsborg haft det bästa pressfikat. [TAS20]

Tillägget i (7.45) är med sina 23 grafiska ord också det tredje längsta mediala tillägget, räknat i antal ord, i samtliga tankstrecksstrukturer.

Liksom för frasledstilläggen är de mediala appositionstilläggen – eller deras ankare – inte slumpmässigt placerade i ramen; majoriteten, 33 av 56 mediala tillägg, står i initialfältets slut, det vill säga strax före det finita verbet (eller satsadverbialiet i vissa bisatser), som i (7.43) och (7.45) ovan. Ytterligare 10 står framför slutfältsadverbialiet, som i (7.44).

7.1.4 Huvudsatstillägg

Den största kategorin tankstreckstillägg är de som är huvudsatser; dessa utgör 35% av samtliga tankstrecksstrukturer. Huvudsatsformade tillägg är per definition inte integrerbara i sin ram. Ett typiskt exempel på en tankstreckstruktur med huvudsatstillägg är (7.46).

- (7.46) Men att läsa är förstås inte synonymt med att gå längs en livfull gata – på textens nivå kan vi se allt, vi behöver inte välja mellan natthimlen och gatuljuset. [TSK09]

Majoriteten av tilläggen i dessa strukturer är förstås satser, men ett fåtal huvudsatsekvivalenta fraser har också räknats hit, som tillägget i (7.47).

- (7.47) Elfsborg går som tåget i allsvenskan. Nämn EN spelare i laget som du brinner för – och varför? [TAS21]

För typologiseringen av tankstrecksstrukturer med huvudsatstillägg har jag identifierat följande undertyper: *förklaring*, *specificering*, *kontrast*, *fortsättning* och *kommentar*. Under typerna exemplifieras var och en av (7.48)–(7.52).

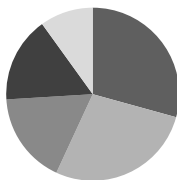
- (7.48) För dem är det här ingen fråga om vänster eller höger – både centern och sossarna har svikit dem. [TAP07]
- (7.49) Mörkertalen är stora – i Nationella trygghetsundersökningen uppgav 6 procent av pojkarna mellan 16 och 19 år att de blivit utsatta för ett personrån under det senaste året, [...]. [TEB23]
- (7.50) AIK:arna fick inte låna bollen särskilt mycket i sin första allsvenska match på över fem år – men de gjorde säsongens första mål. [TDS13]
- (7.51) Boris Johnson har dock tidigare sagt att det är "rent nonsens" att han redan planerar att sluta som premiärminister – och flera toppolitiker tror enligt Daily Mail att han kommer att bli kvar på posten länge. [TEP16]

- (7.52) De svenska fängelseplatserna är fulla – och vilka möjligheter finns det att hitta fler? Behövs det? [TEB18]

Fördelningen mellan de fem undertyperna redovisas i Tabell 7.5.

Tabell 7.5. Undertyper av tankstrecsstruktur med huvudsatstillägg.

Typ	Σ	%
■ förklaring	53	29,3
■ specificering	50	27,6
■ kontrast	31	17,1
■ fortsättning	29	16,0
■ kommentar	18	9,9
Antal	181	100

De fem typerna är löst definierande, och kan endast i begränsad utsträckning relateras till de logiska betydelserelationerna. Typen *förklaring* innebär just att tilläggets proposition förklarar ramens, eller vice versa; detta omfattar cirkumstantiella, typiskt kausala, relationer. Ett till exempel är (7.53).

- (7.53) Förslaget motiveras, som så ofta, med att EU-förordningen kräver absolut sekretess. Mer motivering behövs inte – vad är sannolikheten att någon sätter sig in i frågan och argumenterar emot? [TDB21]

Specificering är mer generell, men innebär att tillägget förtydligar vad som avses med ramen; typen är inte begränsad till någon särskild betydelserelation. I (7.46) ovan är relationen identifierande adnominell, eftersom tillägget specificerar vad som menas med anketet. I (7.54) är relationen istället konjunktionell: tillägget specificerar händelsen i ramen genom att lägga till information som går utöver den redan angivna informationen.

- (7.54) Stockholmaren hoppade 2,34 – det var dessutom hans femte raka tävling över 2,31. [TES08]

En särskild typ av specificeringsstruktur är de vars ram är en fras eller bisats – ett initialt annex – som i (7.55). 10 sådana finns i materialet.

- (7.55) Trygga arbetsvillkor – det har ju inte blivit mindre viktigt för de här killarna. [TDB25]

Undertypen *kontrast* omfattar just strukturer vars segment kontrasteras mot varandra; det kan röra sig om direkta motsättningar som i (7.50) ovan, men även andra jämförelser som i (7.56). Betydelserelationen är konjunktionell.

- (7.56) De totala utgifterna för assistansersättning år 2019 var 28,5 miljarder kronor – samma år kostade försvaret 65 miljarder kronor. [TDP03]

Konjunktionell betydelserelation råder även vid undertypen *fortsättning*, där ram och tillägg har någon form av tidsföljdsrelation men i övrigt saknar stark semantisk koppling sinsemellan. Ett exempel är (7.57).

- (7.57) Inför årets säsong bytte hon ett bottenlag mot ett vinnarlag – och det kan sluta med SM-guld. [TDS26]

Den sista undertypen, *kommentar*, omfattar strukturer med konjunktionell eller projicerande betydelserelation, och innebär att det ena segmentet ger en subjektiv kommentar till det andra. I (7.52) ovan är relationen konjunktionell, och i (7.58) är relationen interpersonell, i och med att ramen relaterar tillägget till ett tidigare segment.

- (7.58) På tal om det – vad läser du i sommar? [TSK18]

Tre av fyra huvudsatstillägg tar hela ramen som ankare, och endast 27% är förankrade i ett underordnat led i ramen. Det kan se ut som i (7.59).

- (7.59) Sex av pistolerna som stals på Regeringskansliet är fortfarande borta. Men två har dykt upp i kriminella kretsar.
En av dem finns bara på bild i en mobiltelefon – nu pågår rättegången om den. [TAB03]

Sett till logisk betydelserelation dominerar konjunktionell och cirkumstantiell sådan i den här typen av tankstrecksstrukturer. Konjunktionell relation förekommer i nära hälften av alla strukturer med huvudsatstillägg, däribland (7.60), och cirkumstantiell i en dryg tredjedel, bland annat (7.61).

- (7.60) Själv menar hon att hon är tydlig med att hon varken är läkare, barnmorska eller gynekolog och att hon inte behandlar sina klienter – det är i stället upp till var och en att själva välja att följa råden eller ej. [TSP23]
- (7.61) Precis som i London 2012 och i Rio 2016 vann USA medaljligan – men det var på håret. [TES24]

I ytterligare 12% av strukturerna med huvudsats är relationen mellan segmenten adnominell, oftast attributiv, och samtliga adnominella relationer förekommer i undertypen specificering. Ett exempel är (7.62), där tillägget specificerar ankaret med ett (ospecificerat) attribut.

- (7.62) För mig är det obegripligt att regeringen – det spelar ingen roll vilken politisk kulör det är – struntar i idrotten på det sättet och inte tar det på allvar. [TES32]

I återstående 9 strukturer är relationen projicerande: i 8 fall interpersonellt som i (7.63), och i 1 fall experientiellt som i (7.64).

- (7.63) – Svåraste rollen – och det har jag stor respekt för – är att ha en väl avvägd kritik. [TES14]
- (7.64) Ångestdriven, djupt deprimerad och utan något primärt sexuellt motiv – så beskriver den 31-åring som sedan i slutet av januari sitter häktad, misstänkt för en rad sexualbrott, sig själv. [TDB13]

En alternativ indelning av tankstrecksstrukturerna med huvudsatstillägg är alltså efter logisk betydelserelation, men denna redovisas separat i 7.2.4.

7.2 Förenad analys

I detta avsnitt redovisas analysresultatet samlat för alla fyra huvudtyper av tankstrecksstruktur. I 7.2.1 illustreras strukturernas typologi, och i 7.2.2 redovisas formvariationen

mellan huvudtyperna. Positionsanalysen redovisas i 7.2.3, och slutligen analysen av de logiska betydelserektionerna i 7.2.4. Eftersom integrerbarhetsanalysen ingår i typologiseringen ges den inget eget underavsnitt.

7.2.1 Typologi

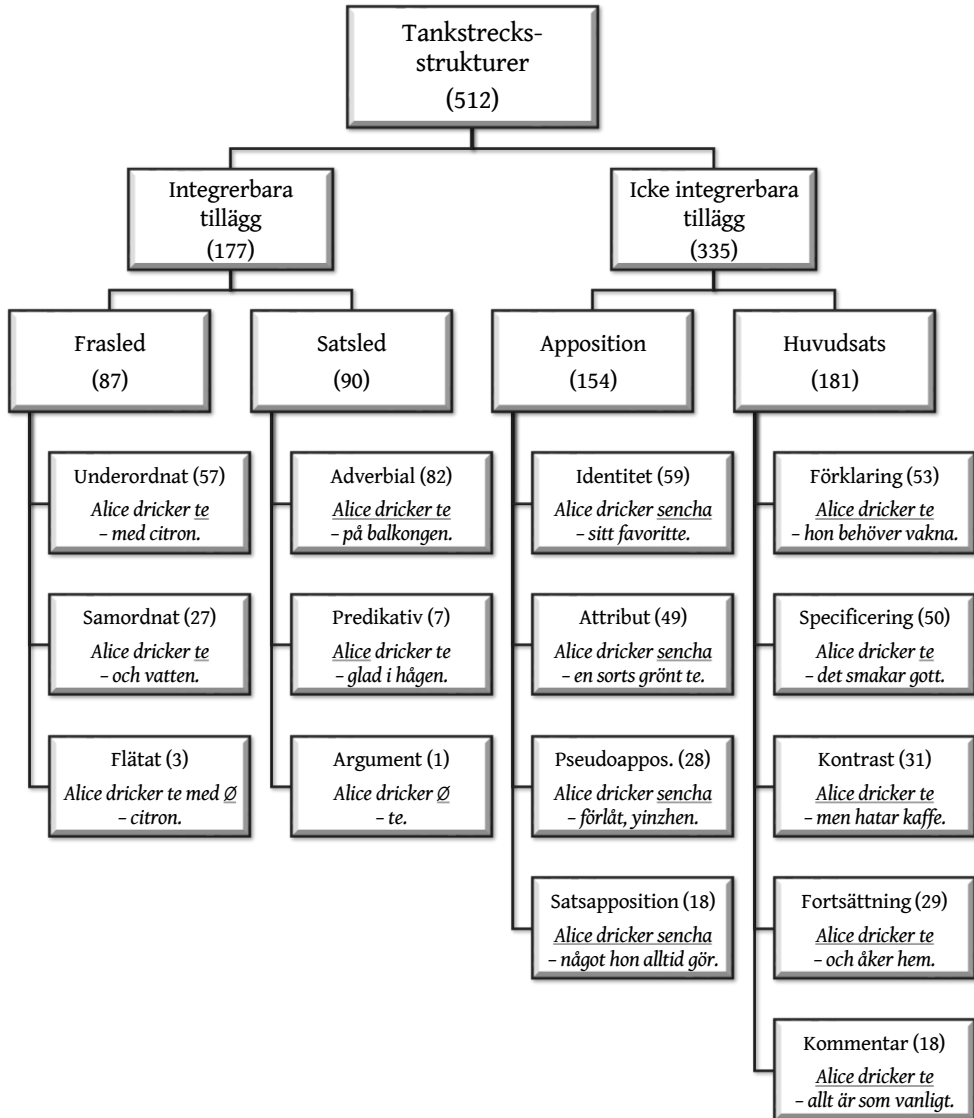
Typologin över tankstrecsstrukturer, så som den har utkristalliserat sig i min analys, redovisas grafiskt i Figur 7.2 på nästa sida, med exempel konstruerade för att passa det lilla formatet. Antalet förekomster per typ och undertyp anges i absoluta tal.

Typologiseringen utgår från tillägget och dess integrerbarhet i ramen. Med integrerbart menas att tankstrecken i sig kan utelämnas och tillägget därmed underordnas i ramen utan att strukturens syntax blir lidande. 178 av materialets 512 tankstrecsstrukturer, 35 %, har integrerbara tillägg, vilka kan delas in i frasleds- och satsledstillägg, beroende på om de ingår i en fras eller motsvarar egna satsled. Frasledstillägg motsvarar vanligen attribut, men även samordnade led inom konstituenten. Satsledstillägg motsvarar oftast fria adverbial men i några fall istället fria predikativ.

Även tillägg som inte kan integreras i ramen delas in i sådana som verkar på frasnivå eller på satsnivå. Icke integrerbara tillägg på frasnivå är appositioner; sådana anger ofta en identitet eller egenskap hos ankaret, men kan också fungera exemplifierande eller korrigerande, så kallad pseudoapposition. Även satsappositioner har räknats hit, det vill säga relativa bisatser och nominalfraser med relativattribut som kommenterar hela ramsatsen. Icke integrerbara tillägg på satsnivå är den vanligaste tankstrecsstrukturtypen; dessa är huvudsatser (eller huvudsatsekvivalenter) som uppvisar någon av fem möjliga relationer till ankaret eller ramen: de förklarar, specificerar, kontrasterar, fortsätter eller kommenterar.

Typologiseringen är delvis baserad på frekvens, och med ett annat material hade figuren därför kunnat se något annorlunda ut; exempelvis skulle de flätade tilläggen kunna delas upp i både samordnade och underordnade flätade tillägg. De flätade tilläggen, liksom argumentstillägg, tål därför att undersökas närmare; några strukturer med flätade tillägg behandlas i 7.3.2.

Tankstrecsstrukturer med huvudsatstillägg är den vanligaste typen, och man kan fråga sig om dessa tankstrecsstrukturer verkligen är jämförbara med övriga tilläggsstrukturer, eller om tankstrecken är mer jämförbara med semikolon och punkt. Den frågan återkommer jag till i avsnitt 9.5.

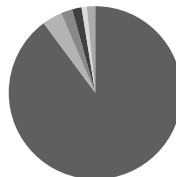
Figur 7.2. Typologi över tankstrecksstrukturer.

7.2.2 Formvariation

I det följande redovisas fördjupade resultat av formanalysen. Tabell 7.6 ger en närmare översikt över tankstrecksramarnas former. Eftersom huvudtyperna är olika stora anges fördelningen per typ procentuellt; antalet förekomster anges i sista raden och kolumnen.

Tabell 7.6. Ramform i tankstrecsstrukturer.

Form	FL	SL	AP	HS	%	#
■ huvudsats	86,2	94,4	92,2	87,3	89,8	460
■ bisats	3,4	3,3	2,6	5,0	3,7	19
■ nominalfras	2,3	—	3,2	2,2	2,1	11
■ nexusfras	1,1	2,2	1,3	2,2	1,8	9
■ infinitivfras	3,4	—	—	1,1	1,0	5
■ övrigt	3,4	—	0,6	2,2	1,6	8
Antal	87	90	154	181	100	512

90 % av alla tankstrecsramar är huvudsatser, som i (7.65) och (7.66). Huvudsatsformade ramar tenderar att vara något mindre vanliga i strukturer med fraslads- eller huvudsats-tillägg, men variansen är inte signifikant.

- (7.65) Än återstår att ta fram ett vaccin mot klåfingrighet och som garanterar armlängds avstånd – i förhållande till såväl stat som kapital. [TSK12]
- (7.66) Och trots polisens uppmaningar – ”var inte rädd att gå lite närmare!” – så ställer hon sig aldrig så nära som mördaren måste ha stått. [TSK08]

Ytterligare 4 % av ramarna är bisatser. Tilläggsstrukturer med bisatsramar kan själva utgöra tillägg eller andra tetiska konstruktioner i överordnade strukturer, som i (7.67) och (7.68).

- (7.67) I berättelse efter berättelse intresserar sig Ajvide Lindqvist för just detta: hur människor reagerar på en situation de inte kan identifiera – och därför inte vet hur de ska hantera. [TSK03]
- (7.68) Jugendpalatset har förvaltats av Statens fastighetsverk sedan 1982, då byggnaderna skänktes till staten – vilket enligt ett pressmeddelande från galleriet var i strid med stiftelsens stadgar. [TSK29]

Mindre vanliga som ramar är nominalfraser (7.69), nexusfraser (7.70) och infinitivfraser (7.71). Liksom bisatser kan de förhålla sig till omgivande text på olika sätt.

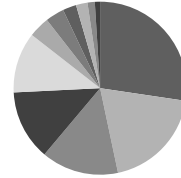
- (7.69) Nils Clase och Allan Dalgren på Montessoriskolan Elyseum i Göteborg intervjuade, fotograferade och skrev om ”Havsskruven”, 15-åriga Axels uppfinning för att rena haven från plast. En idé som också kommer från en tävling för unga – Axel deltog i ”Finn upp med skolan” 2019, där han fick första pris. [TAK06]
- (7.70) Grattis till henne – och grattis till ligan, säger LeBron James. [TAS01]
- (7.71) Domstolarnas roll är inte att definiera politiken eller lagstifta, utan tillämpa lagarna och säkerställa att de följs – också av staten. [TDP16]

Ramarna i kategorin *övrigt* innefattar 2 vardera av participfras, adjektivfras och prepositionsfras, samt 1 adverbfras och 1 konjunktion.

Fördelningen av tilläggs former redovisas i Tabell 7.7.

Tabell 7.7. Tillägsform i tankstrecksstrukturer.

Form	FL	SL	AP	HS	%	#
■ huvudsats	—	—	0,6	76,8	27,3	140
■ nominalfras	11,5	3,3	54,5	1,1	19,3	99
■ bisats	37,9	23,3	11,0	1,7	14,5	74
■ nexusfras	12,6	21,1	18,8	4,4	13,1	67
■ prepositionsfras	25,3	31,1	5,2	—	11,3	58
■ flera meningar	—	—	—	11,0	3,9	20
■ adverbfras	3,4	13,3	0,6	1,1	3,5	18
■ adjektivfras	3,4	5,6	2,6	0,6	2,5	13
■ infinitivfras	3,4	—	4,5	0,6	2,1	11
■ citat	—	—	1,3	2,8	1,4	7
■ subjunktionsfras	2,3	2,2	0,6	—	1,0	5
Antal	87	90	154	181	100	512

Fördelningen mellan de olika formkategorierna är jämnare bland tilläggen än bland ramarna: en tredjedel av tilläggen är huvudsatser eller flera meningar, och en femtedel är nominalfraser. (7.72) är en struktur vars tillägg omfattar flera meningar (två).

- (7.72) Bilder på karaktärerna, som spelas av bland andra Jared Leto, Lady Gaga, Adam Driver, Al Pacino och Jeremy Irons, visade deras transformation – och skådespelaren Jared Letos omvandling fick alla att häpna. Leto har åldrats massvis med år, har inget hår på hjässan, näsan ser helt annorlunda ut och en stor mustasch pryder hans överläpp. Filmen är inspirerad av modefamiljen Gucci och handlar bland annat om mordmysteriet i den kända släkten. [TEK20]

Ett exempel på en struktur med nominalt tillägg är (7.73).

- (7.73) Lyssna på Expressens mediepodd "Lägg ut!" med Hanna Hellquist – hela snacket om Carina Bergfeldt-programmet, Göran Lambertz kladdlista och hennes egen klassiska krönika om Vasastan. [TEK09]

15 % av alla tankstreckstillägg är bisatser, som tillägget i (7.74). 13 % är nexusfraser, som i (7.75), och 11 % är prepositionsfraser, som i (7.76).

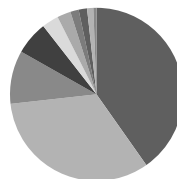
- (7.74) Republikanerna svarade med att beordra polis att gripa de frånvarande demokraterna – varav minst en vägrade följa polisens order "om de inte sätter handklovar på mig." [TDB23]
- (7.75) Detta innebär att hon – i alla fall tills vidare – får stanna på rummet och inte kommer att träna de kommande dagarna. [TES26]
- (7.76) Vad som däremot inte syntes i tv-sändningen var att även Zlatan Ibrahimovic tilldelades en varning. Men i Uefas officiella matchrapport framgår att han fick en – i den 93:e minuten. [TSS28]

Återstående 10 % av tankstreckstilläggen är adverbfraser, adjektivfraser, infinitivfraser, citat eller subjunktionsfraser.

Fördelningen av olika ankarformer i tankstrecksstrukturer redovisas i Tabell 7.8.

Tabell 7.8. Ankarform i tankstrecksstrukturer.

Form	FL	SL	AP	HS	%	#
■ nominalfras	70,1	6,7	74,7	13,3	40,2	206
■ huvudsats	—	53,3	7,1	60,8	33,0	169
■ bisats	8,0	24,4	3,9	8,8	10,0	51
■ övrigt ramankare	3,4	5,6	1,9	11,6	6,3	32
■ infinitivfras	2,3	5,6	3,9	1,7	3,1	16
■ adjektivfras	4,6	2,2	3,9	0,6	2,5	13
■ prepositionsfras	2,3	1,1	1,9	1,1	1,6	8
■ adverbfras	2,3	—	2,6	1,1	1,6	8
■ noll	3,4	1,1	—	1,1	1,2	6
■ nexusfras	3,4	—	—	—	0,6	3
Antal	87	90	154	181	100	512

Liksom tilläggen är ankarna mestadels nominalfraser och huvudsatser, illustrerat i (7.77) respektive (7.78) – liksom i många av exempelstrukturerna ovan.

- (7.77) Friskolereformen drevs ju av ideologi – lite för mycket ideologi, till och med. Någon ordentlig konsekvensutredning gjordes aldrig inför detta enorma skifte. [TDP01]
- (7.78) Men 55-plussarna omfattas knappt – trots att ålder är en av sju diskrimineringsgrunder i Sverige. [TEP13]

10 % av tankstrecksstrukturerna har ett bisatsankare (som inte samtidigt omfattar hela ramen). Ett exempel är (7.79).

- (7.79) Annika berättar att det som ligger henne varmast om hjärtat – karriär-mässigt – är hennes program "Doppings styrkedroppar". [TAK17]

Kategorin *övrigt ramankare* innefattar alla icke huvudsatsformade ankare som omfattar hela ramen: 11 bisatser, 7 nexusfraser, 6 nominalfraser, 3 infinitivfraser, 2 adjektivfraser samt 1 vardera av participfras, prepositionsfras och konjunktion. Dessa illustreras inte separat, och inte heller övriga mindre vanliga ankarformer.

I 18 % (90) av alla tankstrecksstrukturer är både ankare och tillägg huvudsatser, som i (7.80), och i ytterligare 16 % är båda dessa element nominalfraser (7.81), en formkombination som också är vanlig i kolon- och parentesstrukturer. Tredje vanligast, 7 %, är nominalt ankare med bisatstillägg, som i (7.82), och fjärde vanligast, 6 %, är nominalt ankare med nexusfrastillägg, exemplifierat av (7.84).

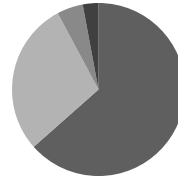
- (7.80) I lördagens 3–0-seger mot Frölunda sköt Palve två av målen – och mot Örebro sköt han det hyperviktiga 2–0-målet i inledningen av den tredje perioden. [...] [TSS07]
- (7.81) Genren är inte roman utan "berättelse" – någonting friare än essän. [TEK15]
- (7.82) I dag är barnen vuxna och vill inte ha med sin mamma att göra. Även för dem tog det tid att förstå att de vuxit upp i ett våldsdrabbat hem för det är inte så de flesta tänker sig det – att det är pappa som får stryk. [TAB26]

- (7.83) Brendan Shinnimin kvitterade till 1–1, och även om Linus Ölund återtog Brynäs ledning blev det till slut en ny förlust – den här gången med 2–4 (sista målet i öppen kasse). [TSS27]

I det följande bortser jag dock från ankarformer och fokuserar på korrelationerna mellan ram- och tilläggsform. Dessa sammanfattas som det jag kallar de formella huvudtyperna, det vill säga strukturerna indelade efter huruvida ram respektive tillägg är en huvudsats eller inte (se Figur 3.3, s. 71). Fördelningen mellan de fyra typerna redovisas i Tabell 7.9. Ramar, men inte tillägg, som är relativa bisatser har räknats som huvudsatsekvivalenta. Eftersom det inte går att på förhand avgöra om en fras är huvudsatsekvivalent utan att modellen blir cirkulär har sådana räknats som icke huvudsatsekvivalenta, även (i några fall) i strukturer som räknats till typen tankstrecksstruktur med huvudsatstillägg.

Tabell 7.9. Formtyp i tankstrecksstrukturer.

Huvudsats eller ekvivalent	FL	SL	AP	HS	%	#
■ bara ramen	87,4	97,8	94,8	8,3	63,5	325
■ båda två	—	—	—	81,2	28,7	147
■ ingetdera	12,6	2,2	5,2	2,2	4,9	25
■ bara tillägget	—	—	—	8,3	2,9	15
Antal	87	90	154	181	100	512

Av naturliga skäl uppstår här stora skillnader mellan huvudtyperna av tankstrecksstruktur, eftersom strukturer med huvudsatsformade tillägg har räknats till en egen huvudtyp. De fyra formtyperna illustreras nedan: i (7.84) är bara ramen en huvudsats, i (7.85) är både ram och tillägg huvudsatser, i (7.86) är inget av segmenten en huvudsats och i (7.87) är bara tillägget en huvudsats.

- (7.84) De övriga sju kärnvapenstaterna – Kina, Indien, Pakistan, Storbritannien, Israel, Frankrike och Nordkorea – utvecklar också eller placerar ut nya vapensystem. [TAB15]
- (7.85) Ett sent mål knäckte Sverige och tog död på drömmen om en kvartsfinal mot England i Rom på lördag – och när landslaget återsamlas för VM-kval i höst är det sannolikt utan flera bekanta ansikten. [TES19]
- (7.86) Särskilt dramatisk har kampen varit i Texas, USA:s näst folkrikaste delstat med nästan 30 miljoner invånare – som är delad mellan en solitt republikansk landsbygd och demokratiskt dominerade storstäder som Houston och Dallas. [TDP23]
- (7.87) Det hela började med ett tjockt, hotfullt kuvert. Hotfullt på det där tråkiga viset – man vet att man kommer att få kämpa när man väl har öppnat det. Så jag öppnade det inte. [TDB29]

I strukturer med frasledstillägg är det förhållandevis vanligt att inte heller ramen är en huvudsats, vilket främst beror på att hela strukturen är ett eget segment i en större struktur, som i (7.86) ovan, där hela tankstrecksstrukturen är en apposition.

Hypotesen om de fyra formella huvudtyperna anger att strukturer där ramen är en huvudsats uttrycker två språkhandlingar, oavsett tilläggets form. När tillägget är en fras, som i (7.84), hävdar det något om ankaret, i det här fallet en identitetsrelation, som också skulle

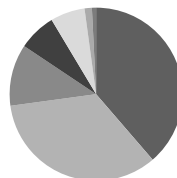
kunna ifrågasättas. När tillägget är en huvudsats skulle relationen mellan segmenten förstås genom konventionell implikatur enligt min hypotes, men i (7.85) och (7.86), med flera, tycks detta inte stämma – tvärtom finns här ju bindeord och anaforer som expliciterar relationen mellan segmenten. Detta tycks också vara något utmärkande för tankstreckstilläggen: de har särdeles ofta lexikala bindningar till sin ram. Jag återkommer till detta i 7.3.2.

7.2.3 Positionsvariation

Härnäst följer resultatet av positionsanalysen. I Tabell 7.10 redovisas antalet förekomster av olika ankarpositioner samt tilläggets position i förhållande till ankaret. Ankarets position kan vara initial, medial, final eller total (det vill säga att det omfattar hela ramen), och tillägget kan stå direkt till höger eller till vänster om ankaret, vara dislokerat och alltså inte ha direkt kontakt med ankaret, eller stå inuti ankaret.

Tabell 7.10. Ankarets och tilläggets position i tankstrecksstrukturer.

Ankare	Tillägg	FL	SL	AP	HS	%	#
■ total	höger	3,4	55,6	9,1	72,4	38,7	198
■ final	höger	57,5	25,6	46,8	16,6	34,2	175
■ medial	höger	24,1	2,2	19,5	3,3	11,5	59
■ initial	höger	9,2	1,1	15,6	1,7	7,0	36
■ medial/initial	dislokerad	2,3	8,9	9,1	5,0	6,4	33
■ final/medial	vänster	3,4	2,2	—	1,1	1,4	7
■ total/final	inuti	—	4,4	—	—	0,8	4
Antal		87	90	154	181	100	512

91 % av alla tankstreckstillägg är placerade direkt till höger om sitt ankare. Om ankaret är totalt eller finalt, som i (7.88) respektive (7.89), står tillägget därmed i tilläggsstrukturens slut.

- (7.88) Där kan personer som anses ha utfört människorättsövergrepp drabbas av inreseförbud till EU och ett frysande av sina eventuella tillgångar i medlemsländerna – oavsett var övergreppen ägt rum. [TAP09]
- (7.89) Innan pläderingarna på onsdagen avhandlades den sista åtalpunkten i målet – grovt penningtvättbrott. [TDB16]

Om ankaret är medialt eller initialt och har tillägget direkt till höger står tillägget istället som inskott. I (7.90) är ankaret medialt och i (7.91) initialt.

- (7.90) Hon hade just passerat den nya gränsen – sex veckors graviditet – med ett par dagar. [TAP30]
- (7.91) Visst finns skillnader mellan stad och landsbygd, men Hollertz hittar ingen växande klyfta: De olikheter som finns – som exempelvis utbildningsnivå – är tvärtom permanenta över tid. [TSK25]

Högerställda tillägg dominerar i alla strukturtyper, men är signifikant mindre vanliga i strukturer med satsledstillägg (84 %).

Dislokerade tillägg, sådana som inte direkt angränsar sina ankare, förekommer i alla fyra undertyper, men är vanligast i form av appositions- och satsledstillägg. Exempel är (7.92), där ankaret står initialt i ramen med appositionstillägget finalt, och (7.93), där ankaret är medialt i ramen och det adverbiala satsledstillägget är finalt.

- (7.92) Tre lopp återstår antagligen för Hanna Öberg – stafetten på lördag och masstarten på söndag definitivt och kanske även torsdagens single mix-stafett. [TES05]
- (7.93) Enligt Natos uppskattning är de starkare än någonsin sedan de störtades 2001 – med upp till 850 000 heltidskrigare. [TEP21]

Vänsterställda tillägg är ovanliga, med bara 7 förekomster i materialet. Exempel är frasledstillägget i (7.94), och det huvudsatsekvivalenta tillägget i (7.95)

- (7.94) ”Kavla ner” startades som ett svar på vaccinkampanjen ”Kavla upp” och den – enligt motkampanjen – massiva propagandan för att ta ett nödgodkänt vaccin. [TAP20]
- (7.95) Men personal på it-avdelningen hade i så fall fall gjort uppdateringen via – just det – verktyget för att fjärrstyra kassasystemen, precis det som hackarna hade tagit kontroll över. [TDB26]

Fyra tankstreckstillägg har betraktats som placerade inuti sitt ankare. Detta är satsledstillägg som motsvarar satsadverbial och alltså hänför sig till hela ramen, i vilken de står som inskott. Ett exempel är (7.96).

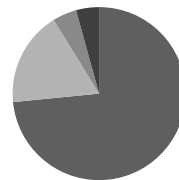
- (7.96) Som svensk kan man – kanske – se ”En runda till” när den får svensk premiär i februari. [TEK02]

Så långt om tilläggets position i förhållande till ankaret. Till sist betraktar jag tilläggets position i ramen utan koppling till ankaret. Tillägget kan följas av meningens slut, det vill säga meningsavslutande skiljetecken. Det kan också följas av ramens men inte meningens slut, vilket innebär att den grafiska meningen fortsätter med mer material efter tilläggsstrukturen. Mediala tillägg kan följas av material som är obligatoriskt eller optionellt för ramens syntax och koherens: tillägg framför obligatoriska satsled är mer linjärt integrerade i ramens syntax och kan sägas ställa större kognitiva krav på läsaren.

Fördelningen mellan olika absoluta tilläggspositioner presenteras i Tabell 7.11.

Tabell 7.11. Absolut tilläggsposition i tankstrecksstrukturer.

Tillägget följs av...	FL	SL	AP	HS	%	#
■ meningens slut	60,9	81,1	59,1	87,8	73,4	376
■ obligatoriskt led	33,3	8,9	27,3	6,6	17,8	91
■ optionellt led	3,4	5,6	9,1	0,6	4,5	23
■ ramens slut	2,3	4,4	4,5	5,0	4,3	22
Antal	87	90	154	181	100	512

Vanligast är att tankstreckstillägg följs av meningens slut, som i (7.97).

- (7.97) Den 26 februari 2019 stormade Säpovakter en restaurang i Stockholm. 47-åringen satt vid bordet med en rysk underrättelseofficer, som släpptes på grund av sin diplomatiska immunitet – och kort därpå lämnade landet. [TAB22]

I 18% av tankstrecksstrukturerorna följs tillägget av ett eller fler obligatoriska led, som i (7.98) och (7.99).

- (7.98) Även frågan om den ryska utvisningen av diplomater från Sverige, Polen och Tyskland – som utpekats som icke önskvärda i Ryssland – togs upp vid mötet. [TSP06]
- (7.99) I slutet av maj 2019 gjorde Rozh Shamal – med artistnamnet "Rozh" – från Västerort entré i Stockholms rapvärld. [TEB32]

I drygt 4% av strukturerna följs tillägget enbart av optionella led.

- (7.100) Alla danskar hoppas väl att det ska bli mer av den varan – alltså Yes, yes, yes! Ja! och andra glada tillrop – på lördag när Danmark möter Tjeckien i en av EM:s kvartsfinaler. [TES20]
- (7.101) När personalen efter en vecka gick in i hotellrummet hittade de en Ralph Lauren-väska full av narkotika, en stor påse med blå tabletter och en med orange tabletter – ecstasy, ska det visa sig, mer än 10 000 tabletter, totalt 4,5 kilo – och en våg. [TAB07]

Och i återstående 4% av tankstrecksstrukturerorna står tillägget förvisso finalt i tilläggsstrukturen, men inte i den grafiska meningen; de följs av ramens men inte meningens slut. Vid första anblick kan det alltså se ut som att det rör sig om mediala tillägg, eller tillägg som sträcker sig över flera huvudsatser. Jag lyfter fram dem för att betona att de är just finala (jämför även avsnitt 6.3.2). Exempel är (7.102)–(7.104).

- (7.102) Fler mål blev det dock inte – trots att man var nära ett flertal gånger – och AIK vann med 2–1. [TDS15]
- (7.103) Ta Västerås – som har en annan resa än vi har haft de senaste 30-åren – de har också enorma problem. [TSB12]
- (7.104) Jag ville att hon skulle uppleva glädjen – det goda som följer, säger Shelley. [TAP24]

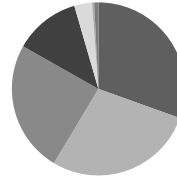
När tankstreckstillägg är medialt placerade tvingar de läsaren att avbryta den syntaktiska tolkningen, ett avbrott som torde bli mer kognitivt krävande om tillägget föregår obligatoriska led än optionella led (se även Bredel 2008, Byrman kommande). De flesta tankstreckstilläggen är alltså placerade utanför den syntaktiska strukturen, men av de mediala är fler placerade framför obligatoriska led än optionella. Intuitivt kan man förvänta sig att tillägg som följs av optionella led skulle vara medelvanliga, eftersom de innebär ett medelstort avbrott av ramens syntax, men det är alltså vanligare att tankstreckstillägg står mellan valensbundna led om de alls står medialt. Mer specifikt står majoriteten av alla mediala tankstreckstillägg – 65 av 114 – i initialfältets slut, framför finitet, som i (7.98) ovan. 17 står framför ett fritt adverbial, som i (7.100).

7.2.4 Betydelserelationer

Samtliga typer av logisk betydelserelation förekommer i materialets tankstrecksstrukturer, och ett fåtal strukturer saknar logisk betydelserelation. Fördelningen mellan dessa anges i Tabell 7.12; de adnominella relationerna redovisas uppdelade på attributiva och identifierande sådana.

Tabell 7.12. Logisk betydelserelation i tankstrecksstrukturer.

Relation	FL	SL	AP	HS	%	#
■ attributiv exp.	44,8	10,0	58,4	9,9	30,5	156
■ cirkumstantiell exp.	8,0	83,3	—	34,3	28,1	144
■ konjunktionell exp.	41,4	—	1,9	48,1	24,6	126
■ identifierande exp.	—	—	38,3	2,2	12,3	63
■ interpersonell proj.	1,1	5,6	1,3	5,0	3,3	17
■ experientiell proj.	1,1	—	—	0,6	0,4	2
■ ingen	3,4	1,1	—	—	0,8	4
Antal	87	90	154	181	100	512

De sex relationstyperna illustreras i fallande frekvensordning av (7.105)–(7.110): i (7.105) är relationen attributivt adnominell, i (7.106) cirkumstantiell, i (7.107) konjunktionell, i (7.108) identifierande adnominell, i (7.109) interpersonellt projicerande och i (7.110) experientiellt projicerande. (7.111) exemplifierar en struktur som saknar logisk betydelserelation mellan segmenten.

- (7.105) Bakom protesten stod personer med koppling till Querdenken-rörelsen – en blandning av coronaförnekare, högerextrema och vaccinsmotståndare. [TAB09]
- (7.106) Men Frölunda lyckades till slut hålla undan, och nu talar allt för att laget ställs mot Djurgården i play-in-slutspelet – såvida inte elfteplacerade Linköping besegrar HV71 med 20 eller fler mål. [TSS10]
- (7.107) Hon säger att en kandidats brottsliga förflutna får avgöras från fall till fall. Det beror på vilken typ av brottslighet det handlar om, hur länge sedan som brottet begicks – och inte minst hur den dömda själv har hanterat domen. [TEP24]
- (7.108) En viktig grundpelare är livsinkomstprincipen – livsinkomsten avgör den framtida pensionens storlek. [TAP27]
- (7.109) Snart handlade dock det mesta – för att inte säga allt – om Manchester United, där Victor Nilsson Lindelöf satt på bänken. [TDS07]
- (7.110) – Men jag vill vara tydlig: kampen är långt i från över. Även om vi firar dagens nyheter, så uppmanar jag alla amerikaner Ø – fortsatt att tvätta era händer, fortsatt att hålla avstånd, och bär munskydd, säger han [...]. [TSK05]
- (7.111) Rubriken är "Hur slutar superettan?" och såväl puffen som själva artikeln på Svff:s sajt är illustrerad med bilder på Ø – IFK Göteborg. [TSS26]

Den vanligaste betydelserelationen mellan tankstrecksram och tankstreckstillägg är alltså attributiv adnominell expansion, främst vid frasleds- och appositionstillägg. Nästan lika vanligt är cirkumstantiell expansion, då vid satsledstillägg som motsvarar adverbial. En

förhållandevis stor andel av alla tankstrecsstrukturer har en konjunktionell relation mellan segmenten, vilket är naturligt när tillägget är en huvudsats eller ett samordnat frasled.

Mer sällsynt i tankstrecsstrukturer är identifierande adnominell expansion, som främst förekommer i appositionella strukturer, samt de två typerna av projektion. 15 av alla tankstrecsstrukturer är interpersonellt projicerande, det vill säga att det ena segmentet agerar metakommentar till det andra. I ytterligare 4 strukturer är projektionen experientiell, och den experientiella relationen är anföring – jag återkommer till de anförande tankstrecsstrukturerna i nästa avsnitt. I de sista 4 strukturerna finns ingen logisk betydelse-relation mellan segmenten, utan tillägget motsvarar ett bundet led i ramen: tillägget är flätat eller motsvarar ett argument.

7.3 Näranalyser

Modellanalysen av tankstrecsstrukturer har gett upphov till följdfrågor om en mindre vanlig typ av tankstrecsstruktur, om lexikala relatorer i tankstrecsstrukturer och om tidigare beskrivningar av tankstrecsstrukturens retoriska och pragmatiska funktion. Dessa näranalyser redovisas i det följande.

7.3.1 Anförande tankstrecsstrukturer

I materialet finns tre tankstrecsstrukturer där det ena segmentet anför det andra, liksom i flera kolonstrukturer. De tre strukturerna återges här som (7.112)–(7.114).

- (7.112) – [...], jag fick en god jul-hälsning. Jag får hälsa Ø tillbaka – god jul. [TES04]
- (7.113) – Men jag vill vara tydlig: kampen är långt i från över. Även om vi firar dagens nyheter, så uppmanar jag alla amerikaner Ø – fortsatt att tvätta era händer, fortsatt att hålla avstånd, och bär munskydd, säger han [...]. [TSK05]
- (7.114) Ångestdriven, djupt deprimerad och utan något primärt sexuellt motiv – så beskriver den 31-åring som sedan i slutet av januari sitter häktad, misstänkt för en rad sexualbrott, sig själv. [TDB13]

Ett möjligt gränsfall är (7.115); tillägget är förvisso metakommunikativt, men jag har inte räknat strukturen som anförande.

- (7.115) Hon är en av de fyra deltagarna i "boxens" – så kallas de särskilda gymmen – lag till Crossfit Games. [TDS20]

Struktur (7.112) och (7.113) motsvarar till formen bunden anföring hos kolonstruktur (men till betydelsen självänförande metakommunikation), och tankstreckets hade kunnat ersättas med ett kolon. I (7.114) och (7.115) är det istället tillägget som anför ankaret.

I det här avsnittet tittar jag närmare på tankstrecsstrukturer med tillägg som anför ramen. För att ta reda på hur frekvent detta är har jag i den större korpusen sökt efter tankstreck som följs av några vanliga anföringsverb, med eller utan anaforiskt så, det eller

detta mellan. För denna mer sofistikerade sökning har jag tagit hjälp av Språkbankens verktyg *Mink* (Matsson m.fl. 2025) som tillåter uppladdning av egna korpusar för sökning i *Korp* (Borin m.fl. 2025). Ur sökresultatet har jag manuellt excerperat relevanta förekomster. Utöver (7.114)–(7.115) ovan hittar jag endast 7 andra dylika strukturer i materialet, av totalt 11 804 tankstreckstillägg. Några av dem återges här som (7.116)–(7.120).

- (7.116) – Du är inte pappa – det sa jag på en gång. [...] [TEK]
- (7.117) Lila, långt och med släp – så tänkte både Reese Witherspoon och Tina Fey när de anträdde Oscarsgalans röda matta 2016. [TEK]
- (7.118) Könsroller är lika utbytbara som kläder – det förstod Virginia Woolf redan 1920 och skrev den suggestiva och radikala romanen "Orlando". [TSK]
- (7.119) Det var där – sägs det – som Kim Il-Sung hade sina gerillabaser i kampen mot de japanska kolonisatörerna. [TEP]
- (7.120) Fortfarande okänd i den muslimska världen är Hülegü som 1258 intog Bagdad och störtade den siste abbasidiska kalifen som – säger en möjligen apokryfisk version av händelseförloppet – låstes in i sin skattkammare där han fick svälta ihjäl omgiven av guld och ädla stenar. [TSK]

Gemensamt för strukturerna är att det anförda inte markerats med citattecken eller pratinus. Kanske ska detta tolkas som att det i dessa strukturer rör sig om indirekt snarare än direkt anföring. I (7.119) och (7.120) är tillägget medialt, och den anförande satsen har en tydligare adverbieell funktion; den hade också kunnat formuleras med *enligt*, vilket blir mindre idiomatiskt i övriga strukturer. 6 av 9 strukturer har också ett anaforiskt pronomen i tillägget, vilket innebär att ramen kan analyseras som en initial dislokation.

Tankstreck har tidigare tillskrivits möjlighet att peka bakåt, som ett omvänt kolon (Dahl 2015:181–183), vilket exemplen ovan visar prov på. I materialet finns också sju tankstreckstrukturer där ankaret är en uppräknings som tillägget pekar tillbaka på. Ett exempel är (7.114) ovan, och ett annat, icke anförande är (7.121).

- (7.121) Några av de åtalade är medlemmar i 'Ndrangheta. Andra är revisorer, advokater, domstolstjänstemän, politiker och företagare – medskyldiga till det kriminella nätverkets skräckvälde. [TAB02]

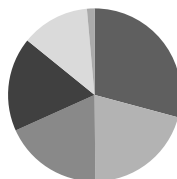
Möjligheten att på så vis peka bakåt tycks dock sällan utnyttjas i tidningstext, och dylika konstruktioner är sällsynta.

7.3.2 Relatorer i tankstreckstillägg

En stor del av alla tankstreckstillägg, 352 eller 69 %, involverar någon form av lexikal relator, eller bindeord, som explicit knyter tillägget till ramen. Detta kan vara konjunktioner, subjunktioner, prepositioner och konjunktionella adverb, liksom anaforiska pronomen, adverb och interjektioner. Fördelningen mellan de olika typerna av lexikala relatorer i tillägg redovisas i Tabell 7.13. I strukturer med flera relatorer har endast den första, i regel inledande, räknats.

Tabell 7.13. Lexikala relatorer i tankstreckstillägg.

Relator	FL	SL	AP	HS	%	#
■ konjunktion	32,1	2,7	3,0	55,3	29,2	103
■ preposition	25,9	51,4	16,7	2,3	20,7	73
■ pronomen	—	—	36,4	31,1	18,4	65
■ subjunktion	34,6	35,1	12,1	—	17,6	62
■ adverb	6,2	10,8	30,3	9,1	12,7	45
■ interjektion	1,2	—	1,5	2,3	1,4	5
Antal	81	74	66	132	100	353

De sex ordklasserna av relator exemplifieras i tur och ordning av tilläggen i (7.122)–(7.127).

- (7.122) 1972 blev han överste i generalstabskåren. Återvände senare till Dalregementet – och var därvid under flera år utsänd som försvarsattaché i Helsingfors. [TDK15]
- (7.123) Den unge F1-debutanten Michael Schumacher, då bara 22 år gammal, körde den endast i ett tävlingslopp – på Spa i Belgien 1991. [TES17]
- (7.124) Flera tidigare studier har pekat åt samma håll: att Golfströmmen – denna ständigt pågående cirkulationspump som bland annat förser de norra delarna av Atlanten med varma strömmar – riskerar att ge upp. [TSS05]
- (7.125) Panik bröt ut när mannen – som enligt amerikanska medier var 19 år – öppnade eld utanför och inne i Fedex lokaler. [TSB09]
- (7.126) Det blir ett uppdelat freestyle-VM på grund av coronapandemin. Skicross och snowboardcross avgörs i Idre 11–13 februari medan övriga grenar – exempelvis puckelpist, freeskiing och snowboard – körs i Kanada, skriver Svenska skidförbundet i ett pressmeddelande. [TSS02]
- (7.127) Tysken har främst lyckats kombinera de rutinerade truppbitarna ihop med de yngre och dyrare – jösses, till och med Timo Werner gör ju mål nu! [TAB06]

De vanligaste individuella relatorerna är konjunktionerna *och* (67 förekomster) och *men* (23), subjunktionen *som* (26) och tredjepersonspronomen *den/det/de/dem* (18).

Att 352 tankstreckstillägg, 69 %, lexikalt knyter an till ramen särskiljer tankstreckssstrukturerna från övriga tilläggsstrukturer: 98 parentestillägg och 49 kolontillägg knyter lexikalt tillbaka till ramen. Detta skulle kunna tolkas som att tankstreck i sig är relativt semantiskt svagt, eller att de logiska betydelsereationer som är vanliga i tankstreckssstrukturer oftare kräver relator: konjunktionell relation uttrycks ju gärna med konjunktion eller subjunktion. Den här avhandlingen kan dock inte svara på den bakomliggande orsaken till denna fördelning; vidare forskning krävs.

7.3.3 Är tankstreckstillägg överraskande?

Den första funktion skrivreglerna anger för tankstreck är att det markerar paus framför något överraskande eller oväntat (Karlsson 2017:214, Strömquist 2025:75); även många deskriptiva studier nämner en framhävande eller förgrundande effekt hos tankstreck (Daw-

kins 1995:536, Patt 2013:110), men Scholübbars (2026:5) anger däremot att hon inte hittar några belägg för detta i sin tyska tidningskorpus. Inte heller i mitt material förekommer många strukturer där det är uppenbart att tankstrecksstrukturen används för överraskande information. I regel innebär tillägget ju bara ett förtydligande av ankaret, och om tillägget är överraskande är överraskningen också lexikalt markerad – i exempel (7.128) med *inte ens* och i (7.129) med *bara*.

- (7.128) Utan att någon märkte något – inte ens butikens egen diamantexpert som satt mitt emot henne – ställde hon en identisk väska på bordet. [TAB19]
 (7.129) Efter 90 spelade minuter, plus tillägg, hade Sverige bara slagit 89 lyckade passningar, att jämföra med Spaniens 419 – bara i första halvlek. [TSS23]

Även många kontrasterande tillägg kan föras hit; kontrasten markeras lexikalt med *men* respektive *i stället* i (7.130) och (7.131).

- (7.130) Det är en liten magisk berättelse, stark och underlig – men bara fram till dess sista stycke. [TEK24]
 (7.131) Hans första tanke var att grannen kom på besök – i stället var det en okänd man. [TEB12]

Visst förekommer tankstreckstillägg med oväntat innehåll utan lexikal markering, men de är sällsynta, och tankstreckets bidrag till den överraskande effekten är inte givet. Främst tycks det vara satsledstillägg som kan överraska, som i (7.132) och (7.133).

- (7.132) Snart står Salming i Icabutiken och skanderar att det är ”frukt-ansvårt billigt” – utklädd till apelsin. [TAK25]
 (7.133) Polisen ryckte ut till platsen med flera patruller – utan att anträffa någon misstänkt. [TDB12]

I två strukturer är tankstrecket dock viktigt för att tillägget ska uppfattas som just tillägg. Detta gäller strukturerna (7.134) och (7.135), som har flätade tillägg.

- (7.134) – Jag spelade fotboll och sedan pingis som barn. Jag visste att jag ville bli proffs inom någon idrott. Det var väl fotboll jag drömde om först, tänkte att jag också ville vara med på OS och Ø – ”Mästarnas mästare”. [TDS28]
 (7.135) Rubriken är ”Hur slutar superettan?” och såväl puffen som själva artikeln på SvFF:s sajt är illustrerad med bilder på Ø – IFK Göteborg. [TSS26]

I materialet förekommer endast tre strukturer med flätat tillägg, varav två med flätad preposition och en med flätad konjunktion. Men att ramen har tomma valensbundna led är inte tillräckligt för att tillägget ska verka överraskande, som i tankstreckstrukturen med argumentstillägg (7.136) eller den tredje flätade strukturen (7.137). I dessa har tillägget också en lexikal markör.

- (7.136) Tillsammans föreställer de Ø – just ett segertåg. [TEK21]
 (7.137) Hon har som krigsänka fått utresetillstånd och tågbiljett från det ockuperade Danmark. Hennes man som var stridspilot har störtat i Luftwaffes anfall på Ø – ja, helt enkelt kommunismen. Han var idealist. [TDK02]

I (7.136) syftar tillägget tillbaka på något som nämnts tidigare i texten, vilket tankstrecket tillsammans med ordet *just* kan sägas framhäva. I (7.137) tycks tankstrecket närmast markera en tvekan om rätt ordval, av formuleringen *helt enkelt* att döma; det är den typ av tankstreck som anger avbrott i tanken hos avsändaren (jämför Bredel 2008:118–119). Sam-

tidigt skapas en oväntad grammatik, såväl syntaktiskt som textuellt, i och med att ramens valens kräver innehållet i tillägget, och kanske är det snarare syntaxen som är oväntad, men då är det ju också tankstrecket som orsakar detta. Det verkar vara viktigt att ramen är syntaktiskt ofullständig, inte bara att den avbryts av tankstreck, för när tillägget står inskjutet mellan valensbundna led, som i exempelvis (7.138), tycks ingen överrasknings-effekt uppstå.

- (7.138) När Björn Ståbi och Ole Hjort spelade på folkmusikfestivalen i Newport 1969 blev Izzy Young – Dylans tidiga promotor och innehavaren av Folklore Center i Greenwich Village – så till sig att han flyttade sin verksamhet till Sverige. [TDK03]

I (7.138) är ramen syntaktiskt komplett, även om de bundna leden står på var sida om det inskjutna tillägget. Men i (7.134)–(7.137) krävs tillägget i syntaxen. En sådan grammatik kanske i sig bidrar till tolkningen av tillägget som något överraskande: både syntax och innehåll är oväntade (jämför Bredel 2002:143–144). Man kan också tänka sig att det som följer på tankstrecket inte alls är tillägg, utan att tankstrecket ensamt utgör ett inskjutet (icke-lexikalt) tillägg, med rent retorisk effekt. I så fall är ankaret det följande ledet, som tankstrecket tjänar till att framhäva. Jag illustrerar den analysen i (7.139).

- (7.139) Rubriken är "Hur slutar superettan?" och såväl puffen som själva artikeln på SvFF:s sajt är illustrerad med bilder på IFK Göteborg. [TSS26]

Detta påminner om bruket av ensamt utropstecken inom parentes, men framförställt istället för efterställt; jämför (7.140).

- (7.140) Rubriken är "Hur slutar superettan?" och såväl puffen som själva artikeln på SvFF:s sajt är illustrerad med bilder på IFK Göteborg (!).

Bredel (2008:120–123) menar att tankstreck markerar att den syntaktiska tolkningen av rammen ska pausas för att återupptas senare (i kontrast till tre punkter, som markerar att tolkningen avbryts utan att återupptas), men i det här fallet återupptas den omedelbart. I materialet finns bara fyra strukturer av det här slaget, och endast två har ett tillägg som faktiskt anger information som jag uppfattar som oväntad i sammanhanget. För att utöka underlaget har jag med hjälp av Språkbankens verktyg *Mink* (Matsson m.fl. 2025) och *Korp* (Borin m.fl. 2025) sökt efter fler flätade strukturer i min korpus. Strukturer med subjekt, objekt eller predikativ som tillägg är svårare att identifiera automatiskt, och jag bortser därför från dem i det följande.

Jag har alltså i korpusen sökt efter tankstreck som föregås av preposition, konjunktion, determinerare samt vissa bisatsinledare. Sedan har jag manuellt exkluderat de strukturer där sökordet avslutar ramen snarare än inleder tillägget, samt strukturer där tillägget är medialt och rektionen följer på tillägget. Kvar står 22 strukturer med flätat tillägg (inklusive de 3 ovan angivna), varav 17 med flätad preposition (7.141), 2 med konjunktion (7.142), 2 med subjunktion (7.143) och 1 med artikel (7.144).²

² I en tjugotredje struktur, (i), är tillägget en indirekt anföring.

(i) – Det är såklart lätt att säga i efterhand, men Sebastian (som även tog ett OS-silver 2018) slogs man ganska direkt av Ø – att här är en kille som har ett starkt psyke och en stor vilja att bli riktigt bra. [TDS]

- (7.141) Hon log, tackade för förtroendet och inledde med ett brandtal om Ø – brott. [TEP]
- (7.142) Trion är Thora, August och Ø – Hugo. [TDK]
- (7.143) Vi har alla någon gång svängt ihop en ratatouille. Ett grönsakstillbehör där man kokar i ingredienser som aubergine, zucchini, paprika, lök, vitlök, tomat, olika kryddor. Det smakar just som Ø – en röra. [TEK]
- (7.144) Efter segern i Creekhous Ladies Open på Kristianstads GK i Åhus gick hon och köpte en Ø – fiol. [TDS]

I 14 av dessa strukturer kan tillägget i min mening betraktas som något oväntat, bland annat i (7.141) och (7.144), och i 5 strukturer är tillägget en upprepning eller blinkning till något som nämnts tidigare i texten, vilket (7.143) och (7.142) är exempel på. I ytterligare 3 strukturer markerar tankstrecket närmast ett uppehåll i textproduktionen, där skribenten (eller talaren) söker ord. Exempel är (7.145) och inte minst (7.146), som explicitgör detta uppehåll.

- (7.145) Den som ger sig i kast med Anaïs Nins liv och litteratur gör kanske bäst i att inte betrakta dagboken som en dagbok i traditionell mening, utan ett egenartat verk där fakta, fantasi och självframställning smälts samman till Ø – ja, varför inte autofiktio? [TSK]
- (7.146) Hon beskrev träningen inför OS som Ø – hon letar efter en jämförelse.
– Träningen gjorde ont som en finne i läppen, sa hon, när hon funnit liknelsen hon sökt. [TDS]

Det är alltså mycket ovanligt att tankstreck avgränsar bundna sats- eller frasled, men när det väl sker tycks det vara antingen för att särskilt markera avbrott i textproduktionen eller för att framhäva det avgränsade, då som något överraskande eller som en syftning till ett tidigare textställe. Detta är det enda tankstrebsbruk jag kan identifiera som med någon regelmässighet anger överraskande eller oväntad information. Hur det kan ha fått så starkt fäste i skrivreglerna trots den låga frekvensen har några möjliga förklaringar: kanske är bruket mycket vanligare i andra genrer och texttyper än de som utgör min korpus,³ eller kanske är bruket så pass syntaktiskt och textuellt markerat att det också fått en måhända oförtjänt framträdande plats i beskrivningarna, jämfört med det mer frekventa, omarkerade tankstrebsbruket.

7.4 Sammanfattning

Tankstreck används ofta för att avgränsa tillägg som motsvarar frasled (attribut och samordnade fraser) eller satsled (fria adverbial och predikativ) i ramen: 35 % av alla tankstreckstillägg är integrerbara i ramen på det sättet. I min analys betraktas de som tetiska, syntaktiskt självständiga, även om de i en traditionell syntaktisk analys skulle beskrivas som underordnade, endast grafiskt avgränsade. Återstående 65 % av tankstreckstilläggen

³ I Katourgi 2020 noteras att tankstreck i tidningarnas rubriker ofta föregår själva nyheten, och avgränsar den från inledande bakgrundsinformation.

är något slags appositioner, eller bara självständiga huvudsatser och huvudsatsekvivalenter.

Faktum är att huvudsatsformade segment är särskilt vanliga i tankstrecksstrukturer, på bekostnad av de tetiska segmenten. Tankstreckstillägg har också i hög andel lexikala relationer till sina ramar, och relationerna mellan ram och tillägg liknar därmed ofta vanlig satsbindning. På så vis skiljer sig tankstrecksstrukturer från övriga tilläggsstrukturer, som enligt litteraturen kännetecknas av tetiska segment och implicita relationer. Jag återkommer till detta i kapitel 9.

Den höga andelen huvudsatsformade och huvudsatsekvivalenta segment i tankstreckstrukturer syns även i strukturernas betydelsereationer. Tankstreck står ofta mellan segment som har en konjunktionell relation till varandra, det vill säga att de anger två händelser som sker i följd eller samtidigt, eller som säger emot varandra. Det är också mycket vanligt med cirkumstantiella relationer, alltså att det ena segmentet i strukturen anger någon form av omständighet (spatial, temporal, modal, kausal med mera) för det andra segmentet. Sådana omständigheter kan uttryckas i egna huvudsatser, men även med integrerbara prepositions- och adverbfraser, som motsvarar adverbial.

Däremot är det mycket ovanligt att tankstreck särskilt markerar att tilläggets innehåll är oväntat, och när det förekommer så är det också jämte lexikala markörer, så det pragmatiska bidraget från tankstreckets självt är oklart. Tankstreck kan emellertid också användas för att avgränsa obligatoriska led, vilket främst verkar ha retoriska effekter, som att markera tillägget som oväntat, eller bara markera eftertanke från skribentens sida. Det kan rentav vara så att tankstreck framför obligatoriska led borde betraktas som icke-lexikala tillägg i egen rätt, som en framförställd motsvarighet till utropstecken inom parentes. Majoriteten av alla tankstreck i materialet tycks emellertid vara retoriskt neutrala.

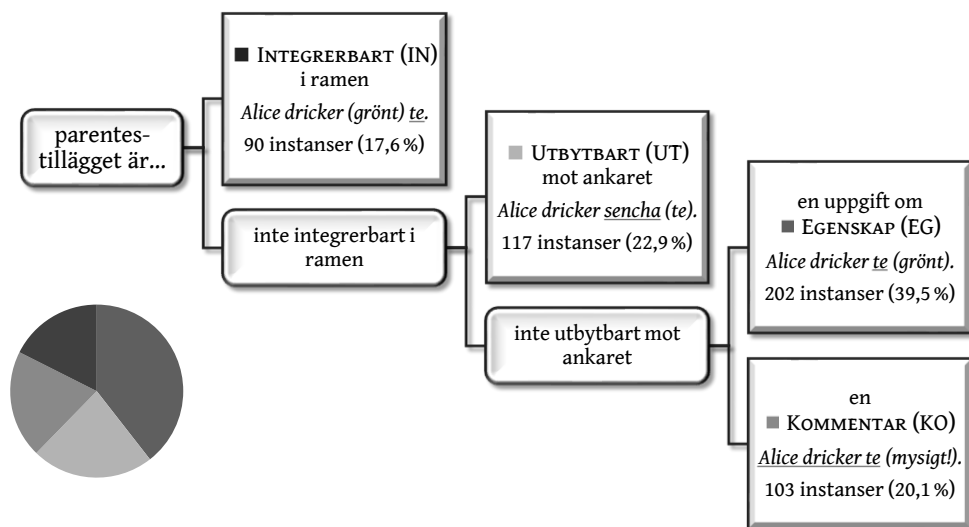
Tankstreckstillägg kan uttryckas strukturmedialt – avgränsade av två tankstreck – eller finalt – avgränsade av bara ett. Men trots den relativt fria rörligheten är tre av fyra tankstreckstillägg finala. Av de mediala tilläggen uppträder över hälften i initialfältets slut, alltså direkt före det finita verbet, en position som kan tänkas göra den syntaktiska strukturen mer svårläst.

8 Parentesstrukturer

I det här kapitlet redovisas analysen av materialets parentesstrukturer. I avsnitt 8.1 delar jag in strukturerna i fyra huvudtyper, och resultatet redovisas därefter en typ i taget. I 8.2 ger jag det samlade kvantitativa resultatet och jämför de fyra huvudtyperna med varandra, och i avsnitt 8.3 gör jag riktade näranalyser av mindre vanliga strukturtyper. Kapitlet sammanfattas i 8.4.

8.1 Huvudtyper

Flera beskrivningar av inskott (oavsett skiljetecken) urskiljer två typer därav: sådana som skulle kunna vara (eller är) syntaktiskt integrerade i sin ram, och sådana som inte kan vara det. Min indelning av parentesstrukturer följer detta och bygger på huruvida tillägget är integrerbart i ramen, det vill säga att parentestecknen kan strykas utan att strukturens syntax blir lidande. Icke integrerbara tillägg delas sedan in efter huruvida de är paradigmatiskt *utbytbara* mot ankaret eller inte, alltså kan sättas in om ankaret utelämnas. Om tillägget varken är integrerbart eller utbytbart har jag kategoriserat det baserat på funktionella istället för formella egenskaper: det anger en *egenskap* hos ankarets referent eller en *kommentar* på ankaret eller dess betydelse. Typologin presenteras i Figur 8.1.

Figur 8.1. Huvudtyper av parentesstrukturer.

I följande underavsnitt presenteras var och en av de fyra huvudtyperna och det kvantitativa resultatet av analysen av dem. Resultatet sammanställs i avsnitt 8.2; en fullständig typologi med alla undertyper presenteras i avsnitt 8.2.1.

8.1.1 Integrerbar

Parentestillägg betraktas som integrerbara om strukturerna förblir syntaktiskt välformade när parentestecknen tas bort, och tillägget då blir en underordnad del i ramen. Ett typiskt exempel är (8.1); av de 90 integrerbara parentestilläggen är 14 ett för- eller efternamn.

- (8.1) Jag gillar verkligen (Stina) Blackstenius, för hon har ju en halvsyster som blir Sveriges nästa stjärna i handboll (Nina Koppang). [PES15]

Gruppen parentesstrukturer med integrerbara tillägg är liten jämfört med motsvarande hos tankstreckstillägg, så det som är huvudtyper hos tankstrecksstrukturer räknas som undertyper hos parentesstrukturer. Parentestillägg kan vara frasled eller satsled, och frasleden kan vara frasformade eller satsformade. Tillägget i (8.1) ovan är frasformat, och undertypen som strukturen tillhör kallar jag för *attributfras*. (8.2) nedan är ett exempel på en struktur med ett satsformat integrerbart tillägg, en *attributsats*.

- (8.2) Varken läkaren (som tillhörde MGM:s organisation) eller distriktsåklagaren (som var nära vän med studiochefen Louis B Mayer) trodde på henne. [PDK11]

Satsled räknas som en egen undertyp. Tillägget i (8.3) motsvarar ett satsled, adverbial, i ramen. Att tilläggen får restriktiv betydelse om de integreras påverkar inte analysen: att tvinga fram icke-restriktiv tolkning lär ju vara ett huvudsyfte hos parentesstrukturen.

- (8.3) Hon har stått på pallen i IBU-cupen i stafett men individuellt som bäst varit åtta (i jaktstart). [PDS09]

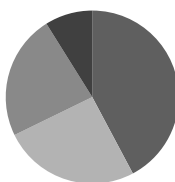
Till sist tillkommer en kategori jag kallar *utelämning*, där tillägget markerar att ett integrerat led saknas i ramen; (8.4) illustrerar. Här har jag räknat med nollankare framför tillägget, men av tydlighetsskäl återges det inte grafiskt.

- (8.4) "Till alla i maktposition som lät det här hända, hörde om det och avfärdade det (...) Fuck you. Ni är alla monster och kan alla direkt lämna in era avskedsansökningar." [PDS26]

I Tabell 8.1 anges fördelningen mellan undertyperna av integrerbara tillägg i materialet.

Tabell 8.1. Undertyper av parentesstruktur med integrerbart tillägg.

Typ	Σ	%
■ attributfras	38	42,2
■ satsled	23	25,6
■ attributsats	21	23,3
■ utelämning	8	8,9
Antal	90	100

Tillägg som motsvarar *attributfraser* är som sagt ofta för- eller efternamn, samt även enstaka adjektivattribut (8.5) och prepositionsattribut (8.6). Även samordnade fraser, som i (8.7), räknas som frasled (se även avsnitt 7.1.1).

- (8.5) Tonårsflickan Sofia Hellsten försvinner spårlöst 1980. En katastrof för familjen, förstås, men också för Stenträsk, ett (fiktivt) litet norrbottniskt samhälle vid Piteälven där folk tidigare aldrig låst dörrarna om sig. [PDK22]
- (8.6) – Jag är beredd att göra vad som helst för att gifta mig (med fler kvinnor), sa han då. [PAB17]
- (8.7) Tvivlaren kan vara klok, men den som riktar en rak höger (eller vänster) får större kraft. [PSK14]

I 3 fall är attributfrastillägget samordnat med ett framförställt attribut (eller förledet i en fast apposition), och följs av huvudordet (eller efterledet). Här är det oklart om det förra eller det senare ledet ska räknas som ankare, eller kanske bådadera. I förekommande fall har jag valt att räkna förledet som ankare, eftersom tilläggen inleds med konjunktion som tydligare knyter an bakåt än framåt. Ett exempel är (8.8).

- (8.8) Exakt samma argument använde den socialdemokratiska riksdagsmannen (och antinazisten) Ture Nerman i Sverige när han 1951 kom med krav på skärpt lagstiftning för att skydda barn och ungdom från den abnormitet som homosexualitet utgjorde. [PEB23]

Integrerbara bisatser som inte motsvarar egna satsled räknas till undertypen *attributsats*. Eftersom kategoriseringen som integrerbart tillägg endast bygger på syntaktisk integrerbarhet tas här ingen hänsyn till att integrering kan innebära att ett icke-restriktivt tillägg får restriktiv tolkning, vilket sker i såväl (8.2) ovan som (8.9) nedan.

- (8.9) Just den sentimentala och (som vi vet) långtifrån tystlåtna nostalgin vrids och vänds det på serien igenom i halsbrytande vändningar. [PDK24]

Liksom hos tankstrecsstrukturerna kan tillägget också andra satsled, oftast adverbial, i ramen. Även dessa tillägg kan få restriktiv tolkning vid integrering. Ett exempel är (8.10).

- (8.10) Enklast att upprätta ett dokument är att ta hjälp av tjänsterna Livsarkivet (via SBF) eller Vita arkivet (via Fonus). [PAB16]

En sista typ av parentestillägg har – måhända något oegentligt – räknats som integrerbara, nämligen sådana som markerar utelämnning. Detta gäller integrerbara fraser som ersätter ett eliderat namn, men även utelämnningstecken som inte i sig har någon lexikal funktion och alltså inte nödvändigtvis ska ses som integrerbara, men som markerar att ett integrerat led saknas. I samtliga 8 fall av detta är ramen ett citat, och jag har räknat med noll-ankare. Exempel (8.11) och (8.12) illustrerar. När tillägget bara består av skiljetecken sätter jag av tydlighetsskäl inte ut tecknet för nollankare.

- (8.11) "Under utredningen har det framkommit omständigheter som talar för att Ø (direktörens namn) vid tidpunkten för den åtalade gärningen kan ha befunnit sig i ett psykotiskt tillstånd." [PEB30]
- (8.12) [...] "Sverige förföljer (...) 'muslimer' (...) med en lagstiftning som man får gå tillbaka till 1930-talets Tyskland för att hitta motsvarigheter till". [PEB15]

Formerna på integrerbara tillägg uppvisar relativt stor variation, med särskilt stor andel bisatsformade tillägg (28%). Relationsmässigt är adnominella relationer vanligast, men

här förekommer också flera strukturer med cirkumstantiell relation. Utelämning betraktas som interpersonellt projicerande, eftersom tillägget hänför sig till ramens form; denna analys medför att projicerande relation blir förhållandevis vanlig bland de integrerbara tilläggen sammantaget med mer typiska exempel på projektion, som (8.9) ovan.

8.1.2 Utbytbar

117 av parentestilläggen i materialet är semantiskt och paradigmiskt utbytbara mot sina ankare. Utbytbara tillägg är i första hand olika typer av appositioner; ett exempel är (8.13)

- (8.13) Men frasen låter också läsaren och poeten "stå kvar där" en liten stund i en känsla som faktiskt bottnar (empatin). [PAK15]

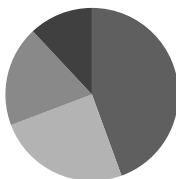
(8.13) är ett exempel på ett allmänt *förtydligande*. Ytterligare tre mer specifika undertyper av utbytbara tankstreckstillägg har identifierats: jag kallar dem för *förkortning* (8.14), *översättning* (8.15) och *proform* (8.16).

- (8.14) Att älgar agerar på det här sättet är mycket ovanligt, enligt Kenneth Kronberg, ansvarig för Nationella viltolycksrådet (NVR). [PSB26]
- (8.15) Men det hette egentligen "Naturalia non sunt turpia, modo fiant occulta." (Det naturliga är inte skamligt. Blott det sker dolt). [PDB13]
- (8.16) – Det är någon av dem (publiken) som gör ett apljud och jag uppskattar inte det. Så jag sa det till dem, sa han till C More. [PSB08]

Fördelningen mellan de fyra typerna anges i Tabell 8.2.

Tabell 8.2. Undertyper av parentesstruktur med utbytbart tillägg.

Typ	Σ	%
■ förkortning	52	44,4
■ förtydligande	29	24,8
■ översättning	22	18,8
■ proform	14	12,0
Antal	117	100

Förkortningar är den överlag vanligaste typen av utbytbara parentestillägg i det här materialet. I 44 av 117 utbytbara tillägg är tillägget en förkortning av ankaret, som i (8.17), och i ytterligare 8 fall är ankaret en förkortning av tillägget, som i (8.18).

- (8.17) Samtidigt har Europeiska fotbollsförbundet (Uefa) slutit lukrativa sponsoral-avtal specifikt för damfotbollen. [PDS11]
- (8.18) – Det tror jag nog. För det finns ju väldigt lite praxis och det är därför jag tror att det här går till HD (Högsta domstolen), säger Frank Thorstensson. [PSB32]

En fjärdedel av alla utbytbara tillägg är mer allmänt förtydligande appositioner, som i (8.19) och (8.20). Typen är löst avgränsad och kan betraktas som en övrigtkategori.

- (8.19) Hon har vunnit damallsvenskan sammanlagt fem gånger, i tre olika klubbar (Umeå, Rosengård och Tyresö). [PDS08]

- (8.20) Här finns bland annat är Ishtarporten (entrén till den antika storstaden Babylon från cirka 575 f.Kr) och Pergamonaltaret, ett monumentalt grekiskt offeraltare åt Zeus. [PEK09]

Nästa typ av utbytbar tillägg är översättning, med 22 förekomster. Här är tillägget någon form av lokalisering av ankaret eller vice versa, antingen en mellanspråklig översättning som i (8.21) eller en enhetsomvandling som i (8.22).

- (8.21) Sweeneys språk är självsäkert och drastiskt. "Is he thick or what?" (ungefär "hur korkad får man vara?") kommenterar han prins Andrews famösa tv-intervju om sin nära relation till Epstein och Maxwell. [PAK01]
- (8.22) Hundratals miljoner amerikaner kommer även att få en engångsutbetalning på 1400 dollar (12 000 kronor) och arbetslösa ska få 300 dollar (2550 kronor) i veckan, skriver The New York Times. [PEP09]

Oftast är tillägget en försvenskning av ankaret, men det omvända förekommer i 4 strukturer, varav två återges i (8.23)–(8.24).

- (8.23) De återerövrade begreppet folk genom att i demonstrationerna skandera: "Det är vi som är folket" ("Wir sind das Volk!"). [PSB06]
- (8.24) Återstående 11,5 miljoner kronor (1,34 miljoner dollar) delas mellan de övriga studenterna i fallet. [PAB19]

Till undertypen översättning räknas också (8.25), en struktur där ankaret är ett räkneord skrivet med bokstäver och siffror och tillägget samma räkneord skrivet med enbart siffror. Det rör sig alltså om en omvandling i skriftsystem, snarare än en faktiskt kulturell eller språklig översättning.

- (8.25) Sammanlagt ska EU:s medlemsländer låna upp 7500 miljarder kronor (7 500 000 000 000) som placeras i en fond för att återupbygga medlemsländernas ekonomier efter pandemin. [PAP09]

Den sista gruppen utbytbara tillägg är de 14 vars ankare är en proform, alltså ett pronomen eller liknande semantiskt underspecifierat uttryck. Dessa finns i huvudsak i citat, och tillägget är skribentens förtydligande av det citerade ankaret, som i (8.26) och (8.27). I dessa fall är röstskiftet som tillägget markerar en återgång till skribentens och ramtextens röst – ramtext behöver alltså inte alltid stå i tilläggsstrukturers ramar (jämför avsnitt 3.4).

- (8.26) – Den här (handboken) damp ju ner en sen fredag kväll och förstörde den helgen, kan man lugnt konstatera. [PAB25]
- (8.27) – Vi har inte spelat 4-2-2 så mycket, men han (Mellberg) är kanske van vid det när han var aktiv. [PES25]

De flesta proformsankarna är pronomen, men det förekommer också ett adverb (8.28) och ett adjektiv (8.29). Här är ramarna inte citat, till skillnad från vid pronomenankarna.

- (8.28) De nu (under Biden) gällande totala sanktionerna mot iraniers, kubaners, nordkoreaners och venezolaners ekonomi är att likna vid försök till ekonomiskt folk mord. [PAP10]
- (8.29) I en orolig omvärld ägnade von der Leyen ungefär halva sitt tal åt utrikesfrågor. Den stormakt som nämndes flest gånger (fem) var Kina. [PDP25]

Utbytbara tillägg har nästan alltid en identifierande adnominell betydelserektion till sitt ankare, men det förekommer även några med attributiv adnominell relation, som (8.30) nedan, där jag antar att tillägget betecknar en delmängd av allt ankaret åsyftar.¹

- (8.30) Skälet är att den typ av infrastrukturprojekt som Kina lånar ut till (broar, järnvägar, hamnar, vägar, tunnlar) har svårt att få lån från kommersiella banker. [PAP16]

Jag betraktar således även förkortningstillägg som semantiskt identifierande, men det hade också varit möjligt att betrakta dem som konjunktionella och interpersonella, på så sätt att de anger en alternativ formulering. Jag gör dock istället tolkningen att tillägget förtydligar vad som avses, och således identifierar: förkortningstillägg som det i (8.31) kan utläsas med ett inledande *det vill säga* eller *med andra ord*, hellre än *eller*.

- (8.31) Sedan lagen om särskild utlänningskontroll (LSU) tillkom år 1991 är det bara sju personer som pekats ut som ett hot mot rikets säkerhet. [PEB01]

En dryg femtedel av alla ankare i parentesstrukturer med utbytbara tillägg är initiala i ramen, vilket är fler än hos parentesstrukturer med integrerbara eller kommenterande tillägg. Ännu fler är de finalt placerade ankarna, med nära en tredjedel av förekomsterna, vilket är fler än hos alla övriga strukturtyper. En struktur med initialt ankare är (8.32), och en med finalt är (8.33).

- (8.32) Svensk Elitfotboll (Sef) har tidigare i år tagit fram en detaljplan för hur arenorna ska kunna öppnas för publik till premiären. [PSS07]
- (8.33) Sasha Geffen är själv transperson och omnämner sig själv som hen (engelskans "they"). [PDK06]

Denna positionsvarians typerna emellan är dock inte statistiskt signifikant.

8.1.3 Egenskap

Den största gruppen parentestillägg, 40 %, är de som anger en egenskap hos ankaret utan att samtidigt vara integrerbara i ramen eller utbytbara mot ankaret. Samtliga egenskapstillägg är frasformade. Ett typiskt exempel är (8.34).

- (8.34) Bakom dem finns också Kristoffer Ajer (Brentford), Sander Berge (Sheffield United) och Jens Petter Hauge (Frankfurt) – spelare som alla är födda runt millennieskiftet. [PDS24]

Alla egenskapstillägg kan sägas ha en attributiv relation till ramen i någon bemärkelse, men vissa, som (8.34), anger mer specifikt en tillhörighet snarare än ett inherent attribut, och andra anger en identifierande egenskap, som i (8.35).

- (8.35) I centrum står Tea (Stina Ekblad) som tagit över faderns hemman sedan han gått och hängt sig och lämnat skulderna efter sig. [PEK22]

¹ Man kan argumentera för att översättningstillägg inte kan vara identifierande eftersom en översättning aldrig kan vara helt identisk med sin källtext. Detta är dock mer av en översättningsfilosofisk fråga, och bortses från här. Översättningar som explicit markeras som ungefärliga, som (8.21) ovan, har kategoriserats som attributiva.

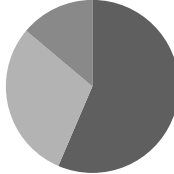
Jag kallar dessa typer av egenskapstillägg för *tillhörighet* och *identitet*. Till sist tillkommer just mer allmänna *attribut*, som i (8.36).

- (8.36) Vid två tillfällen spelade han president Lincoln – i miniserien "Lincoln" (1976) och i kultserien "Nord och syd" (1985 och 1986). [PSK03]

Fördelningen mellan de tre undertyperna anges i Tabell 8.3.

Tabell 8.3. Undertyper av parentesstruktur med egenskapstillägg.

Typ	Σ	%
■ tillhörighet	114	56,4
■ attribut	60	29,7
■ identitet	28	13,9
Antal	202	100

Partibeteckningar är typexemplet på representativ *tillhörighet*: med hela 85 förekomster utgör partibeteckningar ensamt 17 % av samtliga 512 parentestillägg, vilket kan sägas vara utmärkande för genren tidningstext – åtminstone ämnena politik och brott. Återstående 29 strukturer i undertypen har andra typer av tillhörighetsangivelser; (8.37)–(8.39) illustrerar några sådana.

- (8.37) Hallvarsson har intervjuat tjugo svenska företagsledare och näringslivstoppar om livsåskådning, till exempel Anders Wall (Volvo), Gabriel Urwitz (Gota Bank), Dan Sten Olsson (Stenakoncernen) och Johan Molin (Sandvik). [PSP21]
- (8.38) Det må vara med Clas i New York (Columbia University), hos Lillemor i Stockholm eller hemma i Umeå med Robert. [PSK15]
- (8.39) 3 Don Fanucci Zet (avd 7) gör årsdebut i dag på Färjestad. [PES11]

Tillägg som benämner allmänna och mer eller mindre oförytterliga *attribut* är också vanliga. Det kan röra sig om match- eller omröstningsresultat (8.40), årtal för ett verks utgivning (8.41) eller en händelses inträffande (8.42), samt övriga attribut (8.43).

- (8.40) 2–1-segern i premiären följdes upp med ett oavgjort resultat mot Spanien (1–1) och en förlust mot Ryssland (1–2). [PSS19]
- (8.41) Maud Adams återkom därefter i "Octopussy" (1983) där hon fick sällskap av Kristina Wayborn och Mary Stavin som även var med i "Levande måltavla" (1985). [PEK26]
- (8.42) Förutom att ha varit statsminister (2009–2011, 2015–2019), har han under den här perioden även varit finansminister (2007–2009) samt inrikes- och folkhälsominister (2001–2007). [PDP02]
- (8.43) Som krav för att köpa biljett (två, som minimikravet är) borde SVT ha begärt att man lovar att sjunga, skråla, vråla med i varje allsångslåt, med åtminstone en endaste liten gnutta engagemang. [PAP17]

14 %, 28, av de egenskapsangivande parentestilläggen fungerar närmast restriktivt och bjuder mer explicit till att identifiera ankarets referent: de har räknats till undertypen *identitet*. I 19 av dessa benämner ankaret en rollfigur och tillägget den skådespelare som spelar rollen, som i (8.44).

- (8.44) Polisen Naia Thulin (Danica Curcic) utreder, i sällskap med en osedvanligt soppig ny kollega, Mark Hess (Mikkel Boe Følsgaard) och i nära samarbete med rättsläkaren Simon Genz (David Dencik). [PDK32]

Övriga 9 identifierande tillägg förtydligar ett namn i ramen genom att ange referentens befattning (8.45) eller ett annat namn som personen är känd under (8.46).

- (8.45) Han berättade då att han varit i kontakt med flera av sina chefer på förbundet, Olof Östblom (tävlingsschef), Peter Forsberg (vice ordförande) samt Johan Stark (generalsekreterare). [PES17]
- (8.46) Programledare var Linda Isaksson (senare Lindorff). [PAK04]

Strukturer som (8.45) balanserar semantiskt på gränsen mellan attribut och identitet, men eftersom de i sammanhanget fungerar just identifierande räknas de till den senare undertypen, och eftersom de inte är utbytbara mot ankaret räknas de till huvudtypen egenskap.

8.1.4 Kommentrar

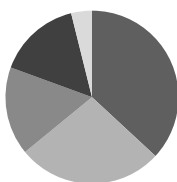
En femtedel av materialets parentestillägg, 104 stycken, fungerar som kommenterande anmärkningar på ankaret utan att vara rent egenskapsangivande, och den semantiska kopplingen är ganska lös. Det kan gälla kommentarer på allt ifrån ordval och formulering till betydelse och referent. Exempel är (8.47) och (8.48).

- (8.47) De glada (ett tag i alla fall) motionärerna tar samtidigt för sig av såväl pasta som geléhallon, chips, chokladbollar och hembakad morotskaka. [PAS22]
- (8.48) Det kastar onekligen ett intressant ljus över Wikbergs & Tellanders medverkan (alltid detta väloljade tandemarbete) i "Ekonomibyrån" och "P1 Morgon" (19 februari). [PAK07]

Exemplen illustrerar de vanliga undertyperna *specificering* och *utvikning*: i (8.47) ger tillägget en specificerande kommentar som förtydligar vad som menas med ankaret, och i (8.48) är tillägget en subjektiv utvikning som är lösare kopplad till ramen och övriga texten. Ytterligare tre undertyper har identifierats, och jag kallar dem *källa*, *markerad* och *gestaltning*. Fördelningen mellan alla fem anges i Tabell 8.4.

Tabell 8.4. Undertyper av parentesstruktur med kommentarstillägg.

Typ	Σ	%
■ specificering	38	36,9
■ utvikning	28	27,2
■ källangivelse	17	16,5
■ markerad	16	15,5
■ gestaltning	4	3,9
Antal	103	100

Undertypen *källangivelse* syftar på källhänvisningar, en användning av parentes som också känns igen från akademisk text (när inte källa anges i fotnoter). Hit räknas alla hänvisnin-

gar till en texts källa eller en källas publiceringsdatum. Exempel från materialet är (8.49) och (8.50).

- (8.49) Litteraturen skulle kunna vara en lämplig plats att diskutera dessa frågor. Fast när man läser Mats Söderlunds inlägg i frågan (DN 29/6) får man känslan att det inte finns så mycket att diskutera. [PDK17]
- (8.50) Skatteverket varnade på DN Debatt (17/6) tidigare i somras för att folkbokföringens kryphål exploateras för att utfärda falska personnummer. [PDB19]

15 av de kommenterande parentestilläggen är sådana som hade kunnat räknas till någon av de tre andra huvudtyperna om inte för att de kompletteras med något som explicit markerar dem som kommentarer, som påhänget *reds anm.* i (8.51). Dessa räknas till undertypen *markerad kommentar*.

- (8.51) "Det har inte funnits något syfte att undanhålla skatt. NN (mannens namn, reds anm.) har varit övertygad om att skatt deklarerats korrekt för samtliga objekt." [PAB07]

Undertypen belyser en viktig egenskap hos tilläggen: tillägg är i allmänhet att betrakta som en skribentens eller redaktörs kommentarer i någon bemärkelse, om inte på någon annans yttrande så på det egna. Att endast 104 av 1536 strukturer har placerats i en kategori som faktiskt heter *kommentar* ska inte tolkas som att de andra inte kommenterar, utan som att dessa 104 har mycket svag formell integrering i sin ram, så pass att de inte gör mycket annat än att just kommentera. Jämförbara är tankstrecsstrukturer med huvudsatstillägg (avsnitt 7.1.4)

Den sista typen av kommentarsparentes är *gestaltning*, där tillägget är ett försök att med skriftspråket gestalta en utomspråklig handling som talaren utför, till exempel att skratta; se (8.52) och (8.53). Endast 4 strukturer i materialet tillhör undertypen.

- (8.52) – Det finns goda efterrätter i OS-byn har jag hört, så det blir nog några sådana (skratt). [PES22]
- (8.53) – Om någon skulle göra min familj illa skulle jag "japp" dem. Vad betyder "japp"? Det är ungefär så här (gör en halshuggande gest med handen). [PAB02]

Ankaret i kommenterande parentesstrukturer är ofta hela ramen. Som följd av detta är över hälften av de kommenterande parentestilläggen också finalt placerade, till skillnad från övriga parentestillägg som i regel är placerade medialt (ofta i initialfältets slut). (8.54) exemplifierar ett av tio kommenterande tillägg som dessutom har tillskrivits *extern* position: tillägget står utanför ramens avslutande skiljetecken.

- (8.54) Å andra sidan verkar kritiken också handla om ett missnöje med innehållet i en forskningssammanställning, där underlaget består av ett flertal oberoende akademikers arbete. Och, i några fall, om ett missnöje med att denna forskning från början finansierades av Vetenskapsrådet, initierades och sedan publicerades. (Gudmundson, en av de utpekade, hör dock inte till det lägret.) [PEP18]

Medialt placerade kommentarstillägg är dock inte för den skull sällsynta; (8.55) och (8.56) exemplifierar.

- (8.55) Dessutom är den stämning publiken skapar i stort sett det enda (okej, Sebastian Larssons inläggsfot också) som håller internationell toppklass i allsvenskan. [PDS28]
- (8.56) Känns som en annan tidsålder när fotografen Jan Düsing (vila i frid, min vän) åkte till Karlstad för att se honom. [PEK04]

39 % av kommentarstilläggen är huvudsatser, en tilläggsform som definitionsmässigt inte förekommer i någon annan typ av parentesstruktur. Ytterligare 34 % är nexusfraser, som i (8.57) och (8.58) – datum i källhänvisningar kan sägas motsvara tidsadverbial till källans namn, även om attributtolkning också är möjlig.

- (8.57) När slutsignalen ljud stod det hela 41–26 på tavlan och Lucas Pellas hade samlat ihop tolv mål på det personliga kontot (fler än Wanne senast alltså). [PSS02]
- (8.58) Det skulle gå jättebra om väljarna hade flera röster i stället för bara en: ”När man går till valurnan på valdagen och ska lägga sin röst så kan man inte rösta på ett parti för klimat och på ett annat för skola och ett tredje för sjukvård” (Ekots Lördagsintervju 13/2). [PDP05]

Det följer av den stora andelen huvudsatsformade element att cirkumstantiell och konjunktionell betydelserelation är särskilt vanlig i kommenterande parentesstrukturer (24 % respektive 23 %), men här finns också många med adnominell eller projicerande relation (24 % respektive 19 %). Samtliga projicerande strukturer har räknats som interpersonellt projicerande: tillägget kommenterar ankaret i sig. Detta gäller främst när tillägget anger källa för ramen, som i (8.59), där relationen motsvarar den i kolonstruktur med talarbenämning (se s. 130). Om tillägget bara är ett publikationsdatum, som i (8.60), har relationen dock endast räknats som cirkumstantiell.

- (8.59) Enligt valforsaren Sören Holmberg är andelen som stödröstar – det vill säga lägger sin röst på ett annat parti än det som de anser är bäst – numera uppemot en femtedel (Kvartal 19/2). [PDP06]
- (8.60) Sedan försöker han själv ge mig en lektion, omväxlande på Twitter och i Expressen (27/2), genom att – märkligt nog – rada upp exempel på hur rasism och klassförtryck inte hänger ihop. [PDP08]

Projicerande betydelserelation har också tillskrivits kommentarstillägg i form av utrops-tecken, som i (8.61), utelämningsparenteser som särskilt markerats som kommentarer, som i (8.62), och i ett fall en struktur där tillägget utgör en markerad korrigering, (8.63); på grund av frågetecknet kan tillägget här inte längre räknas som utbytbart.

- (8.61) Genom att jämföra låttexter skrivna från 1990 och fram till 2020, har Tindra Thor och Ketil Thorgersen [...] kunnat konstatera att man för 30 år sen refererade till alkohol i bara åtta procent av låtarna – urvalet var låtar som nominerats till Country music awards i några olika kategorier medan det förra året fanns alkoreferenser i 50 (!) procent av alla texter. [PAP18]
- (8.62) ”Det som imponerade mest på mig från det rika Sverige var Ø (pojkenas namn, reds anm.) livsglädje och öppenhet mitt i fattigdomen. [PEK30]
- (8.63) Alltsammans leddes av (berodde på?) en förbundskapten som byggde från fel håll. [PES10]

I strukturer som (8.61) och (8.62), där tillägg eller ankare inte är lexikala, kan man ifrågasätta huruvida det alls finns en logisk betydelserelation, men de passar in på mina defini-

tioner av relationerna. Nämnas kan att i konnektivitetsmodellen, CM, betraktas det att rikta uppmärksamhet mot ett segment som en relation i sig (Renkema 2009:57–58).

Identifierande adnominell relation är av naturliga skäl ovanligt vid kommenterande parentestillägg, och förekommer främst vid markerad kommentar som i (8.64), men även i några fall där det identifierande elementet inte är utbytbart mot ankaret, som i (8.65), där ankaret är en verbfras som identifieras av en utbyggd nominalfras.

- (8.64) Jag fick inte höra om skjutningen förrän min granne kom över och skrek ”De tog Big red” (Malcolm X smeknamn, reds. anm) [PAB32]
- (8.65) När Ballon d’Or för första gången delades ut på damsidan 2018 handlade den stora efterdebatten om att kvällens dj Martin Solveig hade bett Ada Hegerberg att twerka (en dansstil, där dansaren, som vanligtvis är en kvinna, står lätt hukande och bredbent och skakar sina höfter och rumpa, på ett sätt som kan uppfattas som sexuellt utmanande). [PAS30]

Fördelningen av de olika betydelserelationerna redovisas närmare i avsnitt 8.2.4.

8.2 Förenad analys

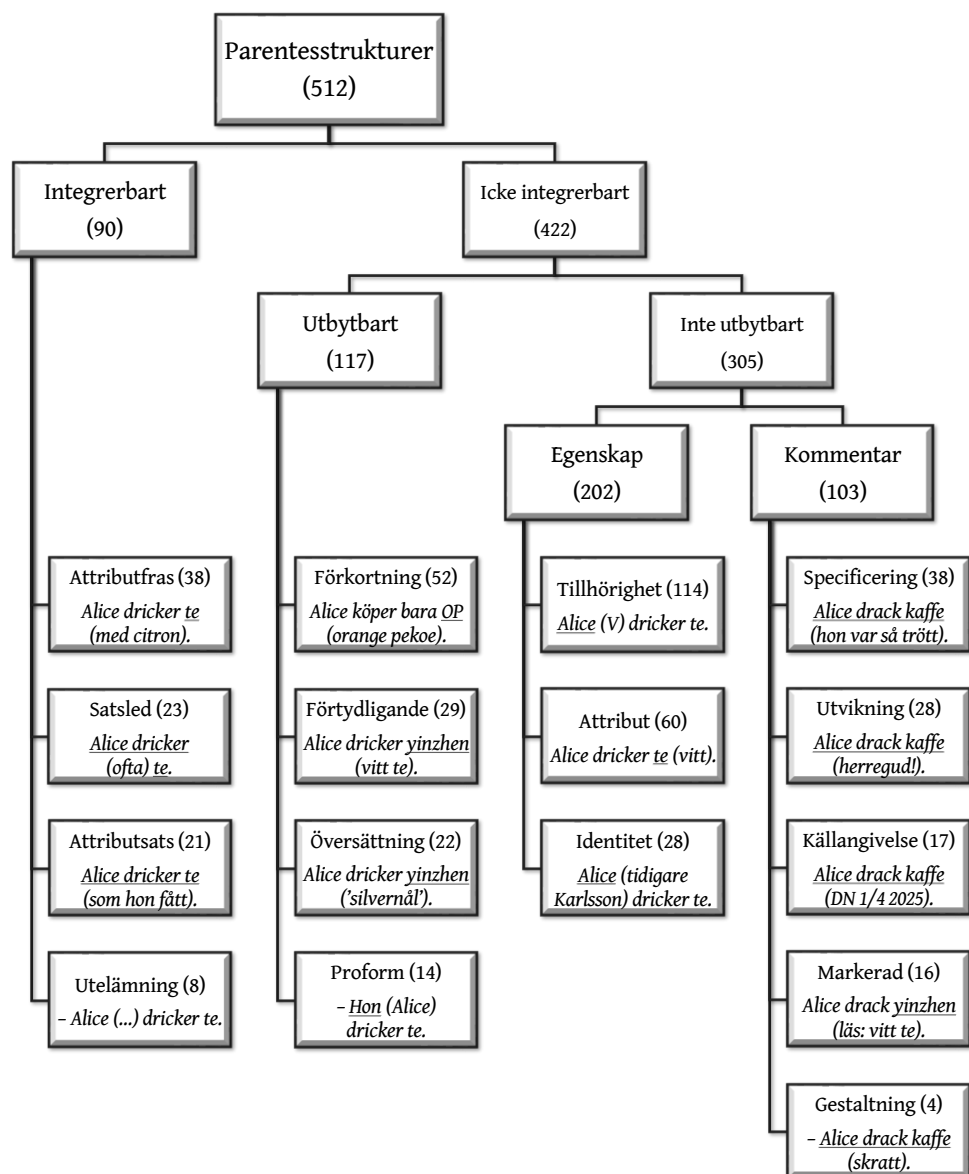
I detta avsnitt analyseras resultaten för de fyra huvudtyperna samlat och i jämförelse med varandra. Avsnittet inleds med en översikt över typologin i 8.2.1, jämförelse av segmentformer i 8.2.2, elementposition i 8.2.3 och logiska betydelserelationer i 8.2.4. Eftersom integrerbarhetsanalysen har lagt grund för typologiseringen behandlas denna inte i något eget underavsnitt.

8.2.1 Typologi

Typologin över parentesstrukturer är uppställd i Figur 8.2 på nästa sida. För varje typ och undertyp anges hur många gånger den förekommer i materialet. I de konstruerade exemplen är ankaret understruket.

Parentesstrukturerna har i första hand typologiserats efter tilläggets syntaktiska integrerbarhet i ramen. Strukturer med integrerbara tillägg räknas som en egen huvudtyp, och ett tillägg betraktas som integrerbart om det kan underordnas och strukturen förblir syntaktiskt välformad när parentestecknen stryks, utan några andra formella anpassningar. Strukturerna med integrerbara tillägg är dock i minoritet och utgör 17% av materialet. Majoriteten av de integrerbara parentestilläggen motsvarar frasled, vilket innebär att om parenteserna stryks skulle tilläggen entydigt fungera som integrerade attribut eller samordnade led. En mindre andel tillägg motsvarar fria satsled som adverbial och predikativ, och några markerar bara utelämnning av annars integrerade led.

De icke integrerbara tilläggen delas in i de som är paradigmiskt utbytbara mot sitt ankare – det vill säga att ankaret kan strykas och tillägget sättas in på dess plats – och de som inte är det. Tillägg med huvudsats som ankare kan aldrig vara utbytbara, utan det

Figur 8.2. Typologi över parentesstrukturer.

krävs att tillägget motsvarar ett underordnat led eller en självständig fras. Många gånger när anketet kan bytas ut mot tillägget så är tillägget en förkortning eller översättning av anketet (eller vice versa), men även andra typer av förtydliganden och omformuleringar förekommer. Parentestillägg kan också sättas in i citat för att förtydliga olika proformer, inklusive pronomen och proadverb.

De icke utbytbara tilläggen delas in i de som anger en egenskap till ankaret och de som utgör en generell kommentar. Egenskapstillägg är mycket vanliga i materialet; merparten anger någon form av tillhörighet för ankaret, oftast i form av beteckningen för ett politiskt parti, men även andra typer av tillhörighet förekommer, såsom geografisk hemvist eller filmer som ankarets referent medverkat i. Tillhörighet skiljs här från mer generella och ofta oförtytterliga attribut, som är en mindre grupp egenskapsangivande parentestillägg, samt sådana egenskaper som i sammanhanget fungerar identifierande.

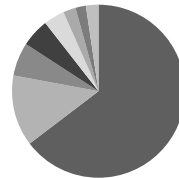
Kommentarstillägg, slutligen, kan innebära olika typer av kommentarer som specificerar eller kommenterar ankaret, typiskt hela ramen. Benämningen *kommentar* är inte helt lyckad, eftersom alla parentestillägg i någon mån bör betraktas som kommentarer. Dessa tillägg kan vara rent specificerande och förtydliga vad som menas med ankaret, eller motivera varför det uttrycks. Här finns också mer subjektiva utvecklingar, samt konventionaliserade tillägg som källangivelser och gestaltning av utomspråkliga handlingar. Till typen räknas också tillägg som hade förts till en annan huvudtyp, om inte för det att de särskilt markerats som kommentarer. Det kan gälla tillägg som kompletteras med en kommentar som *reds anm.*, inleds av ett *lås*: eller bara avslutas med ett utrops- eller frågetecken.

8.2.2 Formvariation

I detta underavsnitt redovisas den samlade formanalysen för alla parentesstrukturer. Först sammanfattas parentesramarnas former: hur olika ramformkategorier fördelar sig mellan de fyra huvudtyperna framgår i Tabell 8.5.

Tabell 8.5. Ramform i parentesstrukturer.

Form	IN	UT	EG	KO	%	#
■ huvudsats	52,2	70,9	66,8	64,1	64,6	331
■ citat	33,3	15,4	2,5	14,6	13,3	68
■ anföringskomplex	—	5,1	11,9	1,9	6,3	32
■ nominalfras	3,3	3,4	8,4	2,9	5,3	27
■ bisats	3,3	2,6	4,0	5,8	3,9	20
■ prepositionsfras	2,2	0,9	3,0	2,9	2,3	12
■ nexusfras	4,4	—	1,5	2,9	2,0	10
■ övrigt	1,1	1,7	2,0	4,9	2,3	12
Antal	90	117	202	103	100	512

De flesta parentesramar, 65 %, är huvudsatser, som den i (8.66).

- (8.66) Ungern har fallit till plats 89 i Reportrar utan gränsers ranking (World press freedom index) för 2020 [PDP07]

Som huvudsatsformade kan även räknas anföringskomplex och de flesta citat: i parentesstrukturer med citatram betraktas tillägget inte som del av citatet, utan som ett förtydligande från skribenten; det är den citerade ramen som är hämtad från en annan kontext, medan det förtydligande tillägget är en tillbakagång till den aktuella ramtexten. Dessa tre

huvudsatsartade ramformer sammantaget utgör 84 % av alla parentesramar. Exempel på citat och anföringskomplex som parentesram ges av (8.67) respektive (8.68).

- (8.67) I flera inlägg ber hon nu om ursäkt: "Jag skäms och är generad över mitt beteende, men det är ingenting jämfört med hur jag fick Courtney att känna. Jag hoppas att du (Stodden) kan läka nu med vetskap om hur djupt ledsen jag är." [PEK14]
- (8.68) Därutöver har även bilar, klockor, smycken och dyrbara möbler beslagtogs, skriver polisens nationella operativa avdelning (Noa) i ett pressmeddelande. [PEB08]

Icke huvudsatsformade ramar i parentesstrukturer är oftast nominalfraser eller bisatser. I regel är även dessa ramar textuellt underordnade något annat segment, och hela den analyserade tilläggsstrukturen är alltså tetisk. Formerna exemplifieras nedan: i (8.69) är ramen en nominalfras, och i (8.70) en bisats.

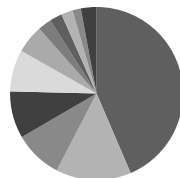
- (8.69) Han har just kommit ut med en bok om människans förhållande till straff genom tiderna, "The pleasure of punishment" (Routledge). [PAP26]
- (8.70) Pengarna kan tas fram genom att halvera konsultbudgeten och använda budgetposten avsedd för oförutsedda medel – som regionledningen valt att inte använda (!) under hela pandemin. [PSP22]

Kategorin övrigt i Tabell 8.5 omfattar 4 adverbfraser, 4 participfraser, 2 subjunktionsfraser, 1 infinitivfras och 1 adjektivfras.

Tilläggens former redovisas i Tabell 8.6.

Tabell 8.6. Tilläggsform i parentesstrukturer.

Form	IN	UT	EG	KO	%	#
■ egennamnsfras	20,0	65,8	63,4	—	43,6	223
■ substantivfras	14,4	23,9	12,4	5,8	14,1	72
■ räkneordsfras	5,6	1,7	15,8	6,8	9,0	46
■ nexusfras	3,3	0,9	3,5	33,0	8,8	45
■ huvudsats	—	—	—	38,8	7,8	40
■ bisats	27,8	0,9	—	1,0	5,3	27
■ adjektivfras	4,4	1,7	3,5	—	2,5	13
■ prepositionsfras	11,1	0,9	0,5	—	2,3	12
■ interpunktion	5,6	—	—	5,8	2,1	11
■ finit verbfras	1,1	0,9	0,5	4,9	1,6	8
■ övrigt	6,7	3,4	0,5	3,9	2,9	15
Antal	90	117	202	103	100	512

44 % av alla parentestillägg i tidningstext är egennamn. Dessa är ofta partibeteckningar och andra förkortningar av organisationers namn; namn på skådespelare, verkstitlar eller förlagsnamn, samt olika namnförtydliganden. Ett sådant namnförtydligande illustreras av (8.71).

- (8.71) "Om jag vore Brit (Britney Spears) skulle jag skaffa en forensisk revisor. Jag kan inte vara gladare för henne", skrev Cher på Twitter. [PEK21]

De näst vanligaste formerna är också typer av nominalfraser: 15 % substantivfraser (8.72) och 9 % räkneord (8.73). Som synes har årtal kategoriserats som räkneord.

- (8.72) De eftertraktade covidbevisen (vaccinpassen) gäller sedan i torsdags i alla EU-länder samt Norge, Island och Liechtenstein. [PDS20]
- (8.73) I sin essä "Att komma till skriften" (1986) beskriver hon hur våldet länge hindrade henne både från att känna sig hemma någonstans och från att skriva. [PDK05]

Tillkommer gör 9 % nexusfraser, som också de ofta kan betraktas som nominala, exempelvis (8.74).

- (8.74) Truls Möregårdh är den lägst rankade (77:a i världen) VM-medaljören någonsin och den yngste svenske VM-medaljören sedan Stellan Bengtsson för 50 år sedan 1971. [PSS29]

Endast två tillägg är pronomenfraser, här i (8.75) och (8.76). (8.75) är anmärkningsvärd därför att tillägget inte bara påverkar strukturens betydelse utan rentav ankarets ordklass: utan tillägget är ankaret ett pronomen, men med tillägget integrerat blir ankaret en artikel.

- (8.75) Många missbrukare började maniskt köpa skivor på vinyl som de nyligen hade gjort sig av med när de (flesta av dem) kunde streamas. [PSK08]
- (8.76) Någon kanske invänder att kristendomen ändå är politisk – Jesu budskap var ju minst sagt radikalt; i Bergspredikan utmanar han sin samtid (och vår!) på ett hisnande sätt. [PSP24]

En särskilt intressant tilläggsform är interpunktionstilläggen, som anger att något i ramen är utelämnat eller anmärkningsvärt. Jag återkommer till dessa tillägg i 8.3.2. Kategorin *övrigt* i Tabell 8.6 innefattar 6 citat, 5 adverbfraser, 2 subjunktionsfraser och 2 pronomen.

Sammantaget är 76 % av alla parentestillägg nominalfraser eller nexusfraser; merparten tillhör huvudtyperna utbytbar eller egenskap. Därefter är huvudsatser och bisatser vanliga tillägg: huvudsatser förekommer per definition endast som kommentarer, medan bisatser huvudsakligen är integrerbara. (8.77) och (8.78) exemplifierar.

- (8.77) Under Peter Schmeichels sista år med Manchester United (1999 gick hans till Sporting Lissabon) vann laget den eftertraktade, men ack så svåråtkomliga trippeln: Premier League, FA-cupen och Champions League. [PES19]
- (8.78) Lorden utses på livstid och deras roll är att kontrollera att de folkvalda ledamöterna i underhuset (som i sin tur är 650 stycken) inte hittar på vilka tokigheter som helst. [PSP09]

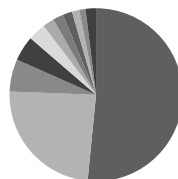
I Tabell 8.7 på nästa sida redovisas fördelningen av ankarformer i parentesstrukturer.

I tabellen framgår att parentesankarna, liksom parentestilläggen, oftast är någon sorts nominalfraser; 78 % av alla parentesstrukturer har en underordnad nominalfras som ankare, varav de flesta är egennamn. Ett exempel på egennamnsankare är (8.79), och ett på substantiviskt ankare är (8.80).

- (8.79) Till slut räckte det till en tredjeplats för den svenska totaltrea i världscupen som i och med pallplatsen plockade in på norska toppkonkurrenterna Marte Olsbu Røiseland (sjua på söndagen) och Tiril Eckhoff (åtta). [PDS03]

Tabell 8.7. Ankare i parentesstrukturer.

Form	IN	UT	EG	KO	%	#
■ egennamnsfras	30,0	50,4	82,2	11,7	51,6	264
■ substantivfras	28,9	31,6	10,9	36,9	24,0	123
■ huvudsats	8,9	—	1,0	20,4	6,1	31
■ övrigt ramankare	2,2	2,6	4,0	10,7	4,7	24
■ pronoménfras	2,2	10,3	—	2,9	3,3	17
■ finit verbfras	4,4	0,9	—	5,8	2,1	11
■ adverbfras	6,7	0,9	0,5	1,9	2,0	10
■ noll	8,9	—	—	1,0	1,8	9
■ bisats	2,2	—	—	4,9	1,4	7
■ adjektivfras	3,3	0,9	0,5	1,0	1,2	6
■ övrigt ledankare	2,2	2,6	1,0	2,9	2,0	10
Antal	90	117	202	103	100	512

- (8.80) Under två veckor i februari var sammanlagt åtta tvistemål (vårdnadstvister har jag inte räknat in i den siffran) planerade att avgöras vid huvudförhandlingar i Uppsala tingsrätt. [PEB06]

I nära 12 % av strukturerna omfattar ankaret hela ramen, oftast en huvudsats, som i (8.81).

- (8.81) Han tog Tyresö till SM-guld och Champions League-final (2012 och 2014). [PDS22]

Till övriga 24 ankare som omfattar hela ramen har räknats 6 citat, 6 egennamnfraser, 3 bisatser, 3 nexusfraser, 2 nominalfraser samt 1 vardera av adverbfras, infinitivfras, prepositionsfras och subjunktionsfras. Citat- och namnformat ramankare exemplifieras av (8.82) respektive (8.83).

- (8.82) Hon ifrågasätter inte bara kritiken, utan slår fast: ”jag är lika förbannad som alla andra över att det har dröjt” (om testhaveriet). [PEP32]

- (8.83) Fredric Pettersson, 31 år (8/6): Förstavalet när Darj vilat. Över två meter lång och 116 kilo tung är han svårpasserad för motståndarlagens offensiva hot. [...] [PDS04]²

Återstående knappa 10 % av ankarna är fördelade på åtta olika former. Vanligast av dessa är finita verbfraser, som i (8.84) och adverbfraser (8.85).

- (8.84) Säg att du är 40 år (tjänar över 46 000 kronor i månaden) och betalar 4 000 kronor i månaden för din tjänstebil. [PAB04]

- (8.85) Första steget tas i morgon (tisdag) och då tillåts bland annat 500 åskådare på utomhusevenemang med anvisade sittplatser. [PSS14]

² I (8.83) ska tillägget 8/6 utläsas '8 spelade matcher och 6 mål'.

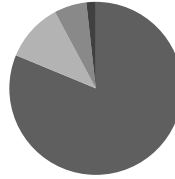
Kategorin *övrigt* omfattar 5 prepositionsfraser, 3 citat och 2 infinitivfraser.

I 61 % av alla parentesstrukturer är både ankare och tillägg nominalfraser, och i större delen av dessa (37 % av totalen) är bådadera egennamn. Ytterligare 64 kombinationer av ankar- och tilläggsform förekommer, varav ingen står för mer än 4 % av strukturerna, och hela 28 formkombinationer förekommer endast en gång vardera.

I Tabell 8.8 sammanfattas formanalysen med det jag kallar för de formella huvudtyperna, som anger huruvida ram och tillägg är huvudsats eller inte (se mer i avsnitt 3.3.3).

Tabell 8.8. Formtyp i parentesstrukturer.

Huvudsats eller ekvivalent	IN	UT	EG	KO	%	#
■ bara ramen	87,8	93,2	85,1	54,4	81,3	416
■ ingetdera	12,2	6,8	14,9	6,8	10,9	56
■ båda två	—	—	—	30,1	6,1	31
■ bara tillägget	—	—	—	8,7	1,8	9
Antal	90	117	202	103	100	512

I denna analys har icke-restriktiva bisatsformade ramar räknats som huvudsatsekvivalenta; bisats- och citatformade tillägg har däremot inte det. När hela ramen är ett citat har den kategoriserats enligt sin form, eftersom tillägget i dessa fall inkorporerats inom citatet, som alltså gjorts syntaktiskt tillgängligt. Man skulle kunna säga att tillägg i regel har tillgång till sina ramar, men ramar har inte alltid tillgång till sina tillägg.

I 81 % av alla parentesstrukturer är ramen en huvudsats (eller ekvivalent) och tillägget inte. Enligt hypotesen om de formella huvudtyperna (avsnitt 3.3.3, s. 71) ska det i dessa strukturer finnas en underförstådd proposition i relationen mellan de två segmenten. I 17 % av strukturerna tillhör segmenten samma övergripande formkategori, det vill säga att båda eller inget segment är huvudsatsekvivalent. Strukturer där endast tillägget är huvudsatsekvivalent är sällsynta. De fyra formtyperna exemplifieras var och en av (8.86)–(8.89): i (8.86) är endast ramen en huvudsats, i (8.87) ingetdera segmentet, i (8.88) båda segment och i (8.89) bara tillägget.

- (8.86) Integritetstillsynsmyndigheten (IMY) gav polisen en bot. [PEB29]
- (8.87) Om guldmetall skulle säkras på söndag i Piteå så har Rosengård ytterligare två möjligheter att göra avståndet ned till Häcken ointagligt, båda efter det stundande landslagsuppehållet. Hemma mot Eskilstuna i den näst sista omgången (den 1 november), följt av säsong avslutningen på Stockholm stadion borta mot Djurgården (den 6 november). [PSS26]
- (8.88) I VM 2006 blev han svenska folkets värste fiende (nåja, det fanns ett tyskt landslag också) när han hänflinades visade ut Teddy Lucic när Sverige mötte Tyskland i åttondelen. [PAS11]
- (8.89) Underhållande thriller med Robert De Niro, Marlon Brando (1924–2004) och Edward Norton. Kanske inte så mycket för spänningens skull (det handlar om en kupp mot Montreals tullhus), som för att se dessa tre giganter tampa framför kameran. [PAK32]

Relationen mellan ram och tillägg i struktur (8.86) kan sägas uttrycka propositionen 'Integritetstillsynsmyndigheten är (detsamma som) IMY', men det är mig inte lika givet att den propositionen är ett underförstått hävdande på samma sätt som den i tillägget i *Alice (Elsas syster) dricker te*, utan här ligger det närmare till hands att betrakta relationen som en konventionell implikatur. I (8.87) är båda segment frasformade, och i enlighet med hypotesen hävdas också en proposition: 'den näst sista omgången inträffar den 1 november'.

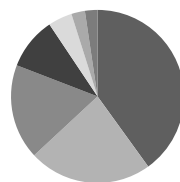
I (8.88) är både ram och tillägg huvudsatser, och den proposition som antyds dem emellan kan betraktas som konventionell implikatur; det finns en kontrastrelation som inte hävdas utan bara impliceras. Däremot finns flera dylika parentesstrukturer där tillägget anknyter till ramen med ett bindeord, och relationen därmed inte längre är implicerad utan explicit. I (8.89), till sist, är ramen frasformad och tillägget satsformat, vilket skulle betyda att tillägget uttrycker en språkhandling medan relationen mellan ram och tillägg uttrycker en implikatur. Emellertid är även ramen språkhandlingskraftig, läst i ljuset av föregående mening ('den är kanske inte underhållande för spänningens skull'), som den vidareutvecklar. Detsamma gäller många parentesstrukturer med icke huvudsatsformad ram, eftersom denna ram ofta kan knytas till en föregående huvudsats. Det stämmer dock alltså att relationen mellan ram och tillägg semantiskt förstås genom konventionell implikatur – och detsamma kan sägas om relationen mellan ramen och föregående segment.

8.2.3 Positionsvariation

I detta underavsnitt jämförs fördelningen av olika ankar- och tilläggspositioner i materialets parentesstrukturer. I Tabell 8.9 visas alla kombinationer av ankarposition och tilläggets relativa position till ankaret.

Tabell 8.9. Ankarets och tilläggets position i parentesstrukturer.

Ankare	Tillägg	IN	UT	EG	KO	%	#
■ medial	höger	42,2	39,3	44,6	30,1	40,0	205
■ final	höger	14,4	33,3	23,8	17,5	23,0	118
■ initial	höger	12,2	17,9	24,8	8,7	17,8	91
■ total	höger	12,2	2,6	4,5	26,2	9,8	50
■ medial/initial	dislokerad	4,4	5,1	2,0	8,7	4,5	23
■ medial/final	vänster	14,4	—	—	—	2,5	13
■ total/final/medial	extern	—	1,7	0,5	8,7	2,3	12
Antal		90	117	202	103	100	512

45% av alla ankare i parentesstrukturer är mediala i ramen, det vill säga att de både följs och föregås av material som inte förankrar tillägget. Mediala ankare är vanliga inom alla fyra typer av parentesstruktur. Näst vanligast är finala ankare (25%), och dessa är också signifikant vanligare i strukturer med utbytbart tillägg (34% av alla sådana) än i övriga typer (18–24%). En struktur med medialt ankare är (8.90), och en med finalt är (8.91).

- (8.90) Cole dras mellan barndomsvännen Smush (Jharrel Jerome) och hans häftiga småkriminella liv och pappans gammaldags stränga regler. [PAK10]
- (8.91) Gästande Buffalo vann med 5–2 efter mål av bland andra Victor Olofsson (12). [PES12]

Utbytbara tillägg är i regel appositioner, vilka ju är vanliga även i kolon- och tankstreckstrukturer; appositionstillägg uttrycks ofta strukturfinalt oavsett skiljetecken. 19% av parentesstrukturerna har initialt ankare, medan ankare som omfattar hela ramen är förhållandevis ovanliga (12%); främst återfinns de i strukturer med kommenterande tillägg, där de är dubbelt så vanliga som i övriga typer sammantaget (6%). Detta beror på att kommentarer typiskt hänför sig till hela det övriga yttrandet, medan utbytbara tillägg allt som oftast bara svarar mot ett led.³ I (8.92) är ankaret initialt, och i (8.93) totalt.

- (8.92) "En värmäländsk Hitler", av Anna-Lena Lodenius (Historiska media) ger ett helpporträtt av Sveriges förste nazistledare, veterinären Birger Furugård. [PAK31]
- (8.93) Utgången slog fast amerikanska kvinnors rätt till abort (även om delstatslagar har fortsatt att spela stor roll). [PDB28]

I 91% av alla parentesstrukturer, inklusive (8.90)–(8.93) ovan, står tillägget direkt till höger om ankaret. 5% av strukturerna har ett dislokerat tillägg, alltså ett som inte angränsar ankaret men står inom samma ram, och övriga är jämnt fördelade på tillägg som står direkt till vänster eller externt, alltså utanför ramens avslutande punkt. (8.94) nedan är en struktur med dislokerat tillägg, (8.95) en med vänsterställt tillägg, och (8.96) en med externt tillägg.

- (8.94) Svahn gick därför ut 19 sekunder före totaltvåan Diggins (i stället för 13) och 20 sekunder före trean Karlsson (i stället för 18). [PDS02]
- (8.95) – Då var det inget snack om att vi bara skulle upp. Jag kom hem, Rasmus (Jönsson) och (Markus) Holgersson kom hem, Wanderson kom också. [PAS31]
- (8.96) När kommunala tjänstemän och rektorer och hör talas om "religiösa" då går deras tankar till populister, sekterister och terrorister. (Och när hörde du senast en annan berättelse i medierna?) [PEP04]

Vid externa tillägg är ankaret oftast totalt eller finalt, och om man bortser från den avslutande punkten kan man alltså argumentera för att tillägget ändå angränsar ankaret. I en struktur med externt tillägg är ankaret emellertid medialt placerat; den strukturen återges här som (8.97).

- (8.97) Han lät så glad att man kunde börja misstänka att min mark egentligen inte alls skulle tillfalla myndigheten – utan honom själv. Och att han skulle bygga en lyxig spaanläggning där. För mina pengar. (Visserligen skulle den bli ganska liten – marken de skulle sno åt sig är bara cirka tio kvadrat stor. Men en bubbelkopp får han ju plats med.) [PDB29]

³ Undantagen är fyra strukturer där det analyserade tillägget ingår i ett överordnat tillägg eller en annan tetisk konstruktion. Ett exempel är (i).

(i) John Lack som skapat tv-kanalen öppnar första sändningen med att säga: "Mina damer och herrar: Rock 'n' roll!" ("Ladies and gentlemen, rock and roll"). [PEK20]

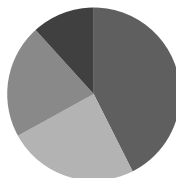
Strukturen i fråga utmanar också mitt grundantagande att ramen (till skillnad från tillägget) inte kan sträcka sig över meningsgränser. En annan struktur som utmanar samma antagande är (8.98), där tillägget avslutar ett stycke som i princip bara består av en nominalfras (med textuellt underordnade huvudsatser) uppdelad på flera grafiska meningar.

- (8.98) Steven Soderberghs fartfyllda thriller, högaktuell just nu, om en grupp läkare och forskare som kallas in för att försöka stoppa spridningen av en dödlig epidemi. Pandemi och masshysteri utbryter, städer sätts i karantän, den totala paniken är nära. Tätt, spännande och ett riktigt stjärngång med Matt Damon, Jude Law, Kate Winslet i spetsen. (2011) [PAK16]

I Tabell 8.10 redovisas istället fördelningen av olika tilläggspositioner frikopplat från ankarets position; här tittar jag istället på om tillägget följs av obligatoriska eller optionella led i ramen, eller är finalt placerade.⁴

Tabell 8.10. Absolut tilläggsposition i parentesstrukturer.

Tillägget följs av...	IN	UT	EG	KO	%	#
■ obligatoriskt led	48,9	41,0	46,0	32,0	42,6	218
■ meningens slut	16,7	21,4	19,3	44,7	24,4	125
■ optionellt led	22,2	20,5	25,7	12,6	21,3	109
■ ramens slut	12,2	17,1	8,9	10,7	11,7	60
Antal	90	117	202	103	100	512

43 % av alla parentestillägg följs av led som inte kan utelämnas utan att strukturen blir ogrammatisk eller inte längre en sats; ett exempel är (8.99).

- (8.99) Svar: Verket på Stureplan är relativt nytt. Det står på den plats där fontän-skulpturen "Drottningen och hennes skepp" av Björn Erling Evensen (1924–2021) stod i närmare 50 år innan den flyttades till Jarlapan år 2018. [PDK18]

Den vanligaste tilläggspositionen är i initialfältets slut, alltså strax före finitet: 26 % av parentestilläggen står där. Andra positioner är inuti (men inte i slutet av) initialfältet, som i (8.100), framför ett huvudverb (8.101), komplement (8.102) eller adverbial (8.103).

- (8.100) Svenska fotbollförbundets (SvFF) integrity officer Johan Claesson arbetar dagligen med frågor gällande integritet och matchfixning. [PSS31]
- (8.101) Enligt barnkonventionen och svensk lag ska 15–17-åringen bara i undantagsfall (synnerliga skäl) vara häktade och ha restriktioner. [PDB01]
- (8.102) Undan för undan lärde sig hon och hennes motspelare Andrew Lincoln ("Walking dead") att uppskatta flöjtkråkorna. [PAK05]
- (8.103) Som ett pilotprojekt inför reformen infördes tjänsten Kundval rusta och matcha (Krom) i ett antal kommuner förra våren. [PDP10]

Positionen framför obligatoriska led är signifikant mindre vanlig i strukturer med kommenterande tillägg, där det istället är mycket vanligt att tillägget följs av meningens slut.

⁴ 5 vänsterställda tillägg följs enbart av sitt ankare, och har räknats som finalt placerade.

Detta är helt enigt med övriga resultatet: kommenterande parentestillägg kommenterar typiskt på en hel sats och kommer därför efter satsen. (8.104) är ett exempel.

- (8.104) EU utvärderar ekonomiska aktiviteter av alla tänkbara slag och listar dem som hållbara eller icke-hållbara (taxonomi). [PEP12]

21 % av tilläggen följs av ett optionellt led, till exempel ett fritt adverbial som i (8.105) eller en samordnad del av ett satsled som i (8.106).

- (8.105) Sverige har i över trettio år fått omfattande skarp internationell kritik från såväl FN:s som Europarådets antitortyrkommittéer (CAT respektive CPT) när det gäller häktade med restriktioner. [PSB25]
- (8.106) Han vann 40 SM-guld, fem OS-medaljer (ett guld) och åtta EM-medaljer (fem guld) under sin fenomenala karriär. [PES27]

Återstående strukturer har ett finalt tillägg som följs av ramens men inte meningens slut, det vill säga att det följer syntaktiskt orelaterat material i samma grafiska mening. Det kan röra sig om en samordnad huvudsats (8.107), men även om ett andra tillägg (8.108) eller rentav en textuellt överordnad struktur, om hela den analyserade tilläggsstrukturen i sig är ett tillägg eller en tilläggslik konstruktion (8.109).

- (8.107) Man hotade med att gå ur Riksidrottsförbundet (RF) och tog sedan frågan till ett skiljeförfarande. [PSS25]
- (8.108) Hans sista år i livet hade präglats av spänningar med Nation of Islam (NOI) – en radikal rörelse som han först företrätt och sedan lämnat. [PAB30]
- (8.109) – Den belarusiske medborgaren, Vitaly Shishov, som försvann från sitt hem i går (måndag), hittades i dag hängd i en park i Kiev, inte långt från sin bostad, säger polisen i ett uttalande enligt Reuters. [PEB31]

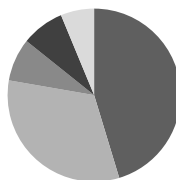
43 % av alla parentestillägg följs alltså av något obligatoriskt led i ramen. Den som i sin läsning möter ett parentestillägg måste därmed ofta sluta uttolka ramen för att lägga till lägget i arbetsminnet, och därefter återuppta tolkningen av ramen för att kunna få grepp om dess syntaktiska struktur (jämför Bredel 2008:146). Detta innebär i regel ingen större ansträngning, eftersom de flesta parentestilläggen är mycket korta, men det ska ändå understrykas att så många som 26 % av alla parentestillägg i materialet står i initialfältets slut, alltså före satsens finita verb, och bidrar därmed till större vänstertyngd. Detta går också ihop med den låga frekvensen finala ankare i parentesstrukturer – skribenter som vill förankra ett tillägg i en avslutande fras väljer förmodligen kolon eller tankstreck som avgränsare hellre än parentes, kanske av informationsstrukturella skäl. Man kan fråga sig hur detta hänger ihop: används parentes ofta medialt därför att det uppfattas som ett bakgrundande tecken, eller uppfattas det som bakgrundande därför att det ofta används medialt? Det är möjligt att parentestecknens grafiska form bidragit; eftersom inledande och avslutande parentes ser olika ut så kan det inte råda något tvivel om när ett parentes-tillägg tar slut, till skillnad från exempelvis ett tankstreckstillägg. Det skulle göra att parentes blir lättare att använda för mediala tillägg, och eftersom mediala led typiskt har ett lägre informationsvärde än finala torde det i sin tur ha gett upphov till att parentes-tecknet i sig kommit att förknippas med bakgrundsinformation.

8.2.4 Betydelserelationer

Tabell 8.11 nedan redovisar hur de logiska betydelserelationerna fördelar sig mellan de fyra huvudtyperna av parentesstruktur. De två typerna av adnominell expansion redovisas separat, som attributiv respektive identifierande expansion.

Tabell 8.11. Logisk betydelserelation i parentesstrukturer.

Relation	IN	UT	EG	KO	%	#
■ attributiv exp.	28,9	6,8	84,7	26,2	45,3	232
■ identifierande exp.	21,1	93,2	14,4	8,7	32,4	166
■ konjunktionell exp.	17,8	—	—	24,3	8,0	41
■ cirkumstantiell exp.	21,1	—	—	21,4	8,0	41
■ interpersonell proj.	11,1	—	1,0	19,4	6,3	32
Antal	90	117	202	103	100	512

Som väntat är adnominell expansion vanligast: 47 % av alla strukturer har endast en attributiv relation mellan ram och tillägg, och ytterligare 32 % har en identifierande relation. Fördelningen mellan huvudtyperna varierar signifikant: egenskapstillägg är typiskt attributiva, som i (8.110), och utbytbara tillägg är typiskt identifierande, som i (8.111).

(8.110) Motivet där Mumin ses som en spegelbild åt två håll är från Tove Janssons serie "Den farliga vintern" (1955). [PAK28]

(8.111) Danska BT skrev det i går (läs tisdag). [PAS21]

Kommenterande tillägg har oftast en attributiv eller konjunktionell relation till ramen, medan integrerbara tillägg har en ganska jämn fördelning av alla expanderande relationstyper. Cirkumstantiell och konjunktionell expansion förekommer däremot inte alls vid utbytbara eller egenskapsangivande tillägg. Relationen i (8.112) är cirkumstantiell, och den i (8.113) är konjunktionell, och strukturerna har räknats till typen integrerbart tillägg.

(8.112) Det gick inte av lagtexten i sig att förstå att lagstiftaren ville skärpa straffet för mord (även om det var tydligt av förarbetena). [PSB15]

(8.113) Om man bara härdar ut i en tre-fyra decennier (och lägger ner ett gediget arbete) blir flingskålen som genom magi rent av lite rar igen. [PDK23]

Projektion är mindre vanligt i parentesstrukturer, och förekommer huvudsakligen i integrerbara och kommenterande strukturer. I en stor del av fallen rör det sig om nollankare eller interpunktionstillägg, där jag menar att tillägget fungerar just som en kommentar av ramens form (utelämnning) respektive betydelse (anmärkningsvärt innehåll). (8.114) och (8.115) illustrerar.

(8.114) "Under utredningen har det framkommit omständigheter som talar för att Ø (direktörens namn) vid tidpunkten för den åtalade gärningen kan ha befunnit sig i ett psykotiskt tillstånd." [PEB30]

(8.115) Att jämföra med dagens situation, där det gått tio år (!) sedan Robin Söderling blev senaste svensk att lyfta pokalen. [PES20]

Experientiell projektion förekommer inte i materialets parentesstrukturer; experientiellt projicerande parentesstruktur skulle exempelvis kunna se ut som i (8.116).

- (8.116) Alice dricker te (sa Elsa).

Det finns dock ett gränsfall, här återgett i struktur (8.117).

- (8.117) – Om någon skulle göra min familj illa skulle jag ”japp” dem. Vad betyder ”japp”? Det är ungefär så här (gör en halshuggande gest med handen). [PAB02]

Det demonstrativa så här pekar på tillägget (och den gest det representerar) på samma sätt som demonstrativt gör vid bunden anföring. Däremot är ram verbet inte ett anföringsverb, vilket utesluter experientiell projektion, och ramen har inte heller något annat betydelsebärande led som beskriver eller specificerar tillägget, vilket utesluter adnominell expansion; så analyseras även fri anföring med kopula i kolonstrukturer (se avsnitt 6.1.2, s. 136). Det uppmärksamhetsriktande så här är den enda relevanta relatorn, så relationen betraktas som interpersonell.

Vad gäller de *experientiella* betydelserelationerna anföring och narration kan i princip alla 68 parentesstrukturer med citatram betraktas som anförande, eftersom tillägget typiskt innebär en återgång till skribentens röst, och segmenten alltså befinner sig på olika fenomenologisk nivå. Även här kan dock göras vissa distinktioner: ett adnominellt förtydligande som lika gärna hade kunnat göras av den citerade, som i (8.118), kan betraktas som mer narrativt, medan en explicit källhänvisning (8.119) eller markerad kommentar (8.120) är tydligare anförande, eftersom skillnaden i fenomenologisk nivå är mer markerad.

- (8.118) – Jag är nöjd med jobbet som Johan Lager (sportchef) och klubben gjort. [PDS13]
- (8.119) – Det är bara att hoppas att man tar sitt förnuft till fånga och hittar någon som visar vilja att leva upp till grundlagarnas tryckfrihetsförordning. (Svenska Dagbladet 5/4 2003) [PAP28]
- (8.120) – Jag är jätteglad för att jag hade modet och vågade vara med. Jag tänker på mina kamrater ofta, och på Tobbe (Tobias Bader reds anm.) som jag dansade med. [PEK19]

I och med att alla parentestillägg, och alla tillägg över huvud taget, kan betraktas som kommentarer utanför det inramande textflödet kan man dock argumentera för att alla tilläggsstrukturer har viss skillnad i fenomenologisk nivå: även detta begrepp kan vara bättre betraktat som skalärt än binärt. Snarare än att tala om anföring talar jag dock hellre om interpersonella relationer eller röstskiften, liksom tidigare beskrivningar av parentes och de andra tilläggsavgränsade skiljetecknen (se kapitel 2)

8.3 Näranalyser

I detta avsnitt gör jag fördjupande analyser av parentesstrukturer som endast har ett fåtal förekomster i mitt material, genom att vända mig till övriga korpusens 7136 parenteser.

8.3.1 Ordled som parentestillägg

Formmässigt är parentestillägg mer mångsidiga än kolon- och tankstreckstillägg: de kan omfatta så mycket som flera meningar och stycken, eller så lite som ett morfem eller en bokstav, ett bruk som inte behandlats ingående i tidigare beskrivningar och forskning (men se Yildirim 2026:79). Sådana ordledstillägg förekommer inte i mitt material, men går att hitta i korpusen med en sökning på vänsterparentes som inte föregås av mellanrum, och högerparentes som inte följs av mellanrum. Jag kallar dessa ad hoc för *trängda* parenteser. Av korpusens 7136 vänsterparenteser är endast 9 trängda och föregås direkt av bokstav eller siffra, och av de 7172 högerparenteserna⁵ är 27 trängda och följs av bokstav eller siffra. Ett exempel på vardera typen ges i (8.121) respektive (8.122).

- (8.121) Banorna kan prepareras för skor och kanske brodd och ingen behöver vela eller svamla. Det är inte sommar(bana) längre. [PAS]
- (8.122) Däremellan är verken grupperade i mer eller mindre tydliga teman, som antika dockor eller figuriner, bortvända kvinnofigurer, ödesmättade (gärnings)platser och död. [PDK]

En närmare titt på vänsterparenteserna visar dock att det 3 gånger rör sig om strukturer där olika regler krockar, som i (8.123): vänsterparentes brukar föregås av mellanrum, men tillägget är ett utropstecken, vilka vanligen inte föregås av mellanrum. Här kan skribenten ha gett utropstecknets mellanrumsregler företräde.

- (8.123) Mare lever i en fyragenerationers-konstellation tillsammans med sin mamma Helen (Jean Smart), sin tonårsdotter Siobhan (Angourie Rice) och sitt barnbarn(!) Drew, vars pappa, Mares son, är död. [PSK]

Det är också tveksamt ifall de 4 instanser som illustreras av egennamnen i (8.124) och utelämningarna i (8.125) kan räknas hit.

- (8.124) "Bokstavskombination" syftade på den tiden inte på neuropsykiatriska diagnoser utan på olika nyanser av rött. SKP och KFML(r), APK och KPML(r) – splittringen begränsades mest av antalet bokstäver i det latinska alfabetet. [PDP]
- (8.125) 22 juli skickade A ett mess till K:
 "Hi K(...), what about tomorrow to have a beer in a pub? It will be my Russian friend also. We plan about 6." [...]
 "K(...) hade ju en doktorsexamen", säger en kollega från Volvo och det är inte utan ironi. [PSB]

Bortser jag från dessa återstår endast 2 strukturer med trängd vänsterparentes: (8.121) ovan och (8.126) nedan, som även har trängd högerparentes.

- (8.126) Se hur det gick med privatiseringen av skolor och äldreomsorgen. Som de dyrt lovade inte skulle få ägas av aktiespekulerande risk(fri) kapitalister. Men som nu byter ägare till ohemula vinster. [PEP]

⁵ Det något högre antalet högerparenteser beror på att ett antal används i sin specialfunktion, som i (ii).

(ii) Detta skulle inte bara reducera de idisslande djurens metanutsläpp utan även minska: 1) djurens lidande 2) skogsskövlingen 3) artminskningen 4) vattenbristen och 5) risken för nya zoonoser som covid. [AK]

Det är mycket vanligare med parentestillägg som inleder ord än med sådana som avslutar dem: av 27 förekomster av trängd högerparentes kan endast 2 betraktas som icke mönster-gilla (med andra ord: som korrekturfel). Av återstående 25 tillägg med trängd högerparen-tes är större delen sammansättningsled (14 fall), som i (8.127), och prefix (9 fall), som i (8.128).

- (8.127) 6 Vicar är nedstruken till toppspåret och (form)stark nog att kunna nå en plats även efter utvändig löpning. [PES]
- (8.128) En (o)ordning som faktiskt höll i sig ända fram till det senaste sekelskiftet. [PSK]

De sista 2 fallen är en alternativ initialbokstav (8.129) och ett förled kombinerat med ett attribut (8.130).

- (8.129) Och visst finns det något där. Rytmssektion skapar ju ett pulserande (p-)fun-kigt groove genom i stort sett hela konserten, där det även i de något lugnare stunderna, som svävande fantastiska "Golden green", finns partier som svän-ger. Rejält. [PDK]
- (8.130) "hela vår poäng är att Sverige genom sin (nya migrations)lagstiftning inte ska vara ett slags magnet för asylsökande" [PEP]

(8.130) är det enda ordledstillägg i korpusen som fungerar som en förtydligande redaktörs-anmärkning i ett citat. I övrigt tycks konstruktionens syfte vara att aktualisera en andra, parallell läsning av texten; Bredel (2008:147–148) menar att tillägget utför en egen språk-handling som är nästintill identisk med ramens och ska förstås som ett alternativ till denna. Den alternativa läsningen som tillägget ger kan bestå i en referentiell avgränsning, utan att begränsa ramens omfattning eller sanningsvillkor. Det kan beskrivas som en mot-svarighet till uttrycket "x i allmänhet men yx i synnerhet", där x står för ankaret och y står för tillägget. Ett exempel är (8.131).

- (8.131) Romernas och judarnas plats i svensk (konst)historia nämns inte alls, trots flertalet betydande judiska konstnärssläkter och konstmecenater. [PDK]

Relationen mellan x och yx kan också vara rent alternativ, motsvarande ett inkluderande eller; den centrala frasen i (8.132) kunde ha varit *konstrueras och/eller omkonstrueras*.

- (8.132) Oavsett om det handlar om hens egen kropp eller andras vill Dinis Machado som dansare och koreograf konstant visa hur föränderlig den är eller kan vara. Och hur den kan (om)konstrueras med hjälp av en gest, en pose, ett klädesplagg, eller av en text eller ett objekt. [PSK]

Inte sällan utnyttjas denna resurs för att lägga in en mer eller mindre ironiserande kom-mentar, som i (8.126) ovan eller (8.133) nedan.

- (8.133) Skulle Elfsborg verkligen kunna upprepa klubbens (över?)prestation från fjolåret, då laget oväntat slutade tvåa i den allsvenska tabellen. [PAS]

I (8.133) kan frasen utläsas *klubbens prestation, eller kanske snarare överprestation?*

8.3.2 Interpunktionslägg

11 av materialets 512 parentestillägg består enbart av skiljetecken: utropstecken, tre punkter eller tre streck (transumttecken). I hela korpusen finns sammanlagt 117 tillägg av det slaget, varav 72 utropstecken. 54 av utropstecknen är förankrade i räkneord (8.134), fraser med räkneord som attribut (8.135) eller andra kvantifierande uttryck (8.136) – tilläggen markerar att antalet är oväntat högt.

- (8.134) Resultatet innebar att Sverige missar kvartsfinal i ett VM – för första gången på 36 (!) år. [PES]
- (8.135) Men det hindrar inte båda sidorna att fortsätta: De har lagt runt fyra miljarder kronor (!) på annonser. [PEP]
- (8.136) Sverige höll jämna steg med Frankrike i första halvlek i VM-kvartsfinalen. Resultatet var 15–15 och Nathalie Hagman gjorde över hälften (!) av Sveriges mål. [PES]

Ibland kan ett utropstecken dock helt enkelt framhäva en ordvits, som i (8.137).

- (8.137) Philip Jönsson sköt hem guld i klassen luftgevär 10 meter, stående, och det var startskottet (!) till rena medaljregnet i Tokyo. [PSS]

42 av de 72 utropsteckenstilläggen förekommer i sporttexter.

I 40 parentesstrukturer består tillägget av tre punkter (eller i ett fall tre bindestreck), som markerar utelämnning i citat, främst i brott- och politiktexter. Endast 4 parentestillägg i hela korpusen är ett frågetecken, och ytterligare 1 består av ett frågetecken och ett utropstecken – båda varianter används för att markera osäkerhet eller skepsis till ankaret. Nedan illustreras tre punkter i (8.138) och frågetecken i (8.139) och (8.140).

- (8.138) I en chatt skriver den utpekade ledaren: "Vi måste ha disciplin (...) Det starkaste en armé har är disciplin". [PAB]
- (8.139) I sin sista (?) bok "World travel" finns upplysningar om vilka böcker och program Bourdain-citaten är tagna ur. [PDK]
- (8.140) Här ett exempel med glada småtomtar, taktfast marscherande med gevär (!) på axeln – i ett dolskt landskap med flugsvampar (?) i fonden. [PDK]

Ett fall av skiljetecken inom parentes har räknats bort, eftersom det inte fungerar som tilläggsstruktur: i (8.141) markerar parenteserna inte ett tillägg, utan den grafiska konstruktionen de bildar (med strecket) fungerar som ett utomspråkligt led i ramens objekt.

- (8.141) I dag är detta förbjudet, varför samtliga vildar har partibeteckningen (-) eller "utan partibeteckning", vilket förvisso är korrekt men också tråkigare än fordom. [PSP]

Den relativt låga andelen frågetecken skulle kunna ha med genren att göra: när tidningar går ut med osäkra uppgifter markeras detta hellre lexikalt, med en utförlig förklaring om varför uppgiften är osäker. Utropstecken inom parentes tycks vara ett mer givet inslag i genren, och särskilt då sportjournalistiken.

8.4 Sammanfattning

Parentesbruket tycks i hög utsträckning vara genreberoende. Parentestillägg används ofta för att ange en politikers partitillhörighet, förlaget bakom en bok, skådespelaren bakom en rollprestation och tidigare filmer som en skådespelare har medverkat i. Parenteser kan också omsluta källhänvisningar eller skribentens subjektiva värderingar, och till skillnad från kolon- och tankstreckstillägg kan parentestillägg sättas in i citat för att kommentera eller förtydliga ett ankare för läsaren. Parenteser kan rentav användas för att avgränsa delar av ord – främst prefix och förled i sammansättning – även om just detta är mycket ovanligt i korpusen. Vanligare är parentestillägg som bara innehåller ett enda skiljetecken, vilket används för att markera utelämnning ur citat eller betona att en oväntad uppgift faktiskt stämmer eller påstås stämma.

Liksom kolon- och tankstreckstillägg kan parentestillägg ibland vara utbytbara mot (stå i apposition till) sina ankare. Vid just parentes är det särskilt vanligt att sådana tillägg är förkortningar av ankaret (eller ibland vice versa); också det kan sägas vara en materialberoende typ, eftersom tidningstext ofta behandlar organisationer med långa namn, och därtill har stränga teckengränser. En mindre andel parentestillägg är integrerbara i ramen och motsvarar satsled eller frasled, såväl samordnade som underordnade. I vilket fall som helst förhåller sig den överhängande majoriteten av alla parentestillägg adnominellt till ramen, och anger identiteten eller ett attribut hos ankaret. Oftast är ankare, tillägg eller bådadera specifikt ett egennamn, men även andra nominalfraser är vanliga. Detta gäller i mindre utsträckning de integrerbara och kommenterande tilläggen, som kan förhålla sig till ramen på fler olika sätt, inklusive metakommunikativt (interpersonellt projicerande).

Parentestillägg är placerade medialt i ramen oftare än finalt, och oftast står de direkt framför ramsatsens finita verb, vilket bidrar till större vänstertyngd i dessa strukturer. Detta hör gissningsvis ihop med det att parentes uppfattas som ett bakgrundande tecken – bakgrundad information kommer hellre tidigt än sent i satsen. Frågan kvarstår om parentes är bakgrundande därför att det ofta används medialt, eller om det ofta används medialt därför att det är bakgrundande.

9 Alla tilläggsstrukturer

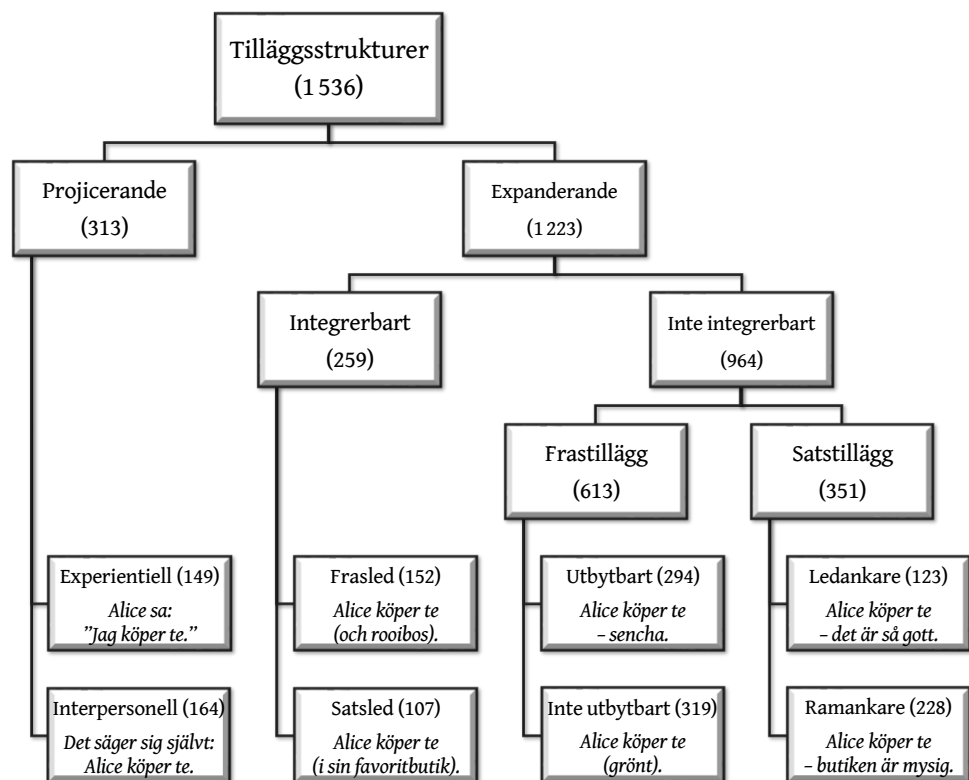
I detta kapitel presenteras resultaten från kapitel 6–8 sammantaget, och jag jämför resultaten. Här besvarar därmed även avhandlingens tredje fråga, *Vilka likheter och skillnader finns mellan tilläggsstrukturer med olika tecken?* I avsnitt 9.1 ställer jag upp en övergripande typologi för hela materialet, baserad på både funktionella och formella egenskaper hos strukturerna, och 9.2 ger en överblick över de semantiska relationerna mellan segmenten. I 9.3 jämförs fördelningen av ramars, ankars och tilläggs former, och ankarets och tilläggets position i 9.4. Kapitlet sammanfattas i 9.5.

9.1 Gemensam typologi

Typologierna för de tre typerna av tilläggsstruktur skiljer sig åt, vilket huvudsakligen har frekvensmässiga skäl: integrerbara tillägg är mindre vanliga i parentesstrukturer än i tankstrecksstrukturer, vilket motiverar en vidare uppdelning av de parentesstrukturer som har icke integrerbara tillägg. Därtill saknas integrerbara tillägg nästan helt i kolonstrukturer, som istället typologiserats enligt huruvida tillägget är anført eller inte, en faktor som i sin tur nästan saknas vid tankstreck och parentes. Samtidigt är det onekligen så att många konstruktionstyper, såsom appositioner, går igen hos alla tre skiljetecken, och det skulle vara givande att ge en mer övergripande typologi som innefattar samtliga 1536 strukturer. Ett förslag på en sådan illustreras i Figur 9.1 på nästa sida.

Den samlade typologin har fyra huvudtyper med vardera två undertyper. I figuren illustreras var och en av de åtta undertyperna av en tilläggsstruktur konstruerad med typens mest frekventa skiljetecken. Eftersom typologin är mer övergripande än typologierna för varje enskilt skiljetecken finns också en risk att den blir alltför generell, och många av de unika typer som framgått i föregående kapitel döljs i den övergripande typologin. Däremot framhävs sådana mönster som återkommer vid alla tre skiljetecken.

Först och främst har jag valt att skilja på projektion och expansion, alltså att följa den logiska betydelserelationen. Under typen projektion finns dels experientiell projektion, som främst motsvarar vanlig anföring, dels interpersonell projektion, där det ena segmentet typiskt kommenterar eller karakteriserar det andra som yttrande. Dessa två typer motsvarar huvudtyperna av kolonstruktur (BA respektive MK) med vissa undantag, men även några enstaka tankstreck- och parentesstrukturer hör hit. Nedan exemplifieras ideationell projektion av (9.1) och interpersonell av (9.2); de löpande exemplen är hämtade från materialet, till skillnad från de konstruerade exemplen i figuren.

Figur 9.1. Huvudtyper av tilläggsstrukturer.

- (9.1) Om middagen i lägenheten, med 14 personer totalt, sade hon Ø:
– Det var inte planerat, och där borde jag ha gjort annorlunda. [KDB06]
- (9.2) Svårare blir för mig att sammanfatta detta: den till synes enkla premissen visar sig vara samtidigt klar och paradoxal. [...] [KEK14]

Den stora gruppen tilläggsstrukturer med expansion har sedan delats in i sådana som har integrerbara tillägg och sådana som inte har det. Detta speglar den huvudsakliga indelningen av tankstreck- och parentesstrukturer. Strukturer med integrerbart tillägg delas upp enligt huruvida tillägget kan integreras som ett frasled (vilket omfattar typen FL i tankstreckstrukturer och IN i parentesstrukturer), eller som ett eget satsled (SL i tankstreck- och IN i parentesstrukturer). Tillägget i (9.3) motsvarar ett frasled och tillägget i (9.4) ett satsled.

- (9.3) Att kalla dessa 55 TWh – och alla de växthusgaser de innebär – för "restprodukter" är gravt vilseledande. [TAP29]
- (9.4) Förra veckan gav staden Bilbao grönt ljus för publik – med brasklappen att smittnivåerna måste vara lägre än vad de nu. [TSS11]

Strukturerna med icke integrerbara tillägg har delats in baserat på form, närmare bestämt efter huruvida tilläggen är fraser eller satser. Frastillägg är den största kategorin, och hit

räknas appositioner i vid bemärkelse; inte bara typiska appositioner, utan även fraser som anger egenskap eller korrigering (se även Heringa 2011:1–8; jämför Meyer 1992:1–7). För att skilja mer traditionella appositioner från andra typer av frastilllägg delar jag upp kategorin i de tillägg som är (syntaktiskt och semantiskt) utbytbara mot sina ankare och de som inte är det. Typen med utbytbara tillägg innefattar de flesta tankstrecsstrukturer med appositionstilllägg (AP) och kolonstrukturer med vidareutveckling (VU), samt naturligtvis utbytbara parentestilllägg (UT). Icke utbytbara tillägg innefattar oftare parentesstrukturer vars tillägg anger egenskap (EG), och förekommer ibland även vid kolon och tankstreck. I (9.5) är tillägget utbytbart mot ankaret, och i (9.6) är det inte det.

- (9.5) Av den anledningen började han först plugga teknisk fysik på Kungliga Tekniska högskolan (KTH), men slutade ganska snart. [PDK10]
- (9.6) Ett försök kan bli en kan evighetsmaskin – i en gripande essä har Alexander Skantze (på 1990-talet bejublad för sina samtidsromaner) berättat om hur han i tio år skrev fruktlöst på en romantrilogi om forntidens Mellanöstern. [PEK15]

Typen satstilllägg omfattar många kolonstrukturer med fri anföring (FA), vissa kolonstrukturer med vidareutveckling (VU), tankstrecsstrukturer med huvudsatstilllägg (HS) samt parentesstrukturer med kommentarstilllägg (KO). Satstilllägg delas in i dem som har ett led i ramen som ankare, och dem som har hela ramen som ankare. Indelningen beror på att ankarets omfång är en god indikator på relationen mellan segmenten, eftersom en relation till ett led ofta är adnominell, medan relation till en hel sats eller proposition typiskt är konjunktionell eller cirkumstantiell. Tillägget i (9.7) tar ledankare och (9.8) ramankare.

- (9.7) Peter Holland får en liten knuff av Luleås Fredrik Styrman (Situationsrummet skriver i sin anmälan till disciplinnämnden att det är en cross-checking, nja), och hockey är inte bara en tuff och hård sport, den är skittuff och den är stenhård, [...]. [PDS27]
- (9.8) Han erkände grovt vapenbrott – ”svårt att neka det i och med att de har tagit mig med ett vapen” – men hade en förklaring. [TDB02]

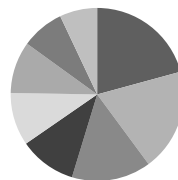
Det ska sägas att indelningen i *frastilllägg* och *satstilllägg* inte är helt och hållet baserad på formen, utan många tillägg som närmast beskrivs som huvudsatsekvivalenta fraser har förts till den senare kategorin. Ett exempel är tillägget i (9.9), en nexusfras.

- (9.9) – Jag trodde att vi skulle se en större öppenhet som SR ofta avkräver andra, säger reportern Rebecka Montelius som gjort granskningen tillsammans med David Svanberg – också han från P4 Jönköping. [TEB15]

Alla åtta undertyper är tänkbara med alla tre skiljetecken. Däremot är de inte lika frekventa, och vissa kombinationer är mycket sällsynta. Fördelningen av strukturtyp per skiljetecken i materialet redovisas i Tabell 9.1. I tabellen är typerna ordnade efter frekvens, inte som i Figur 9.1.

Tabell 9.1. Typer av tilläggsstruktur.

Typ	:	-	(	Σ	%
■ frastillägg: inte utbytbar	64	50	205	319	20,8
■ frastillägg: utbytbar	76	101	117	294	19,1
■ satstillägg: ramankare	75	126	27	228	14,8
■ projektion: interpersonell	116	16	32	164	10,7
■ integrerbart: frasled	5	90	57	152	9,9
■ projektion: experientiell	145	4	—	149	9,7
■ satstillägg: ledankare	28	44	51	123	8,0
■ integrerbart: satsled	3	81	23	107	7,0
Summa	512	512	512	1536	100

Frastillägg är vanliga i alla strukturer oavsett skiljetecken, men de utbytbara frastilläggen är mer jämnt spridda mellan skiljetecknen medan de icke utbytbara är klart vanligast i parentesstrukturer. Satstillägg är vanligast i tankstrecsstrukturer, särskilt satstillägg som tar hela ramen som ankare, vilket i regel innebär att två satser kopplas till varandra, men också satstillägg med rubrikartade ramar, vilka är vanligare i kolonstrukturer. Satsstillägg som bara tar ett satsled som ankare är istället något vanligare vid parentes. Som redan framgått är projektion allra vanligast i kolonstrukturer, medan integrerbara tillägg är vanligast i tankstrecsstrukturer.

Den föreslagna typologin i Figur 9.1 och Tabell 9.1 är bara en möjlig typologisering av många. Mot den kan hållas att den till viss del blandar form och funktion. Exempelvis är det i interpersonellt projicerande strukturer vanligt att ankaret fungerar som ett frastillägg som benämner eller etiketterar tillägget; ett exempel är (9.10). I vissa fall kan ett interpersonellt tillägg också motsvara ett adverbial och vara integrerbart i ramen, som i (9.11).

- (9.10) AI-teknologin tvingar fram nya frågeställningar men svaren på hur myndighetsbeslut ska hanteras måste vara samma gamla med rättsäkerhet och transparens. [KDP18]
- (9.11) Ligan, klubben och anmärkningsvärt nog spelarfacket är överens om upplägget. [TAS10]

Men interpersonellt projicerande strukturer kan i den här modellen inte komma på fråga för kategorierna frastillägg eller integrerbart, just eftersom de redan förts till kategorin projektion. Med en annan hierarki skulle siffrorna alltså se annorlunda ut. En annan möjlighet är att fullfölja indelningen på den översta nivån och kategorisera strukturerna efter den logiska betydelserelationen mellan segmenten; detta gör jag i nästa avsnitt.

9.2 Betydelserelation

I betydelserelationsanalysen har jag annoterat varje struktur för den logiska betydelserelationen mellan ram och tillägg. Logiska betydelserelationer i SFG har två huvudtyper:

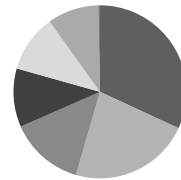
expansion och *projektion* (IFG:443). Expanderande relation innebär att det ena segmentet vidareutvecklar det begreppsliga eller propositionella innehållet (eller delar därav) i det andra segmentet med mer information. Projicerande relation innebär istället att det ena segmentet på något sätt hänför sig till det andra segmentet som språkligt yttrande.

Expansion har tre undertyper: *adnominell* expansion innebär specificering av begrepp, *konjunktionell* expansion innebär tillägg av ny information, och *cirkumstantiell* expansion innebär förtydligande av omständigheter. De adnominella relationerna är särskilt frekventa i mitt material, varför jag redovisar typen uppdelad på ytterligare två undertyper: *identifierande* och *attributiv*, beroende på vilken typ av information expansionen ger. Projektion har delats in i två undertyper, dock inte de typer som är gängse inom den systemisk-funktionella grammatiken (direkt och indirekt anföring), utan i *experientiell* och *interpersonell* projektion. Experientiell projektion innefattar olika typer av typisk anföring, och interpersonell projektion innefattar metakommentarer av den egna texten.

Sammanlagt har jag alltså använt sex kategorier för att annotera betydelserelationerna mellan ram och tillägg i materialets tilläggsstrukturer. I många strukturer är två eller flera av dessa relationstyper aktuella samtidigt, men istället för att tillskriva en struktur flera samtidiga relationer har jag följt relationshierarkin i CM (Renkema 2009): lägst prioritet har adnominell expansion, därefter konjunktionell, därefter cirkumstantiell. Om både adnominell och cirkumstantiell relation samtidigt kan läsas in i en struktur har jag alltså endast tillskrivit den en cirkumstantiell relation i den här analysen. Experientiell projektion är underordnad interpersonell sådan, och i strukturer där relationen har både expanderande och projicerande drag prioriteras de senare. De adnominella typerna attributiv och identifierande expansion är hierarkiskt jämlika. Hur de sex relationstyperna fördelar sig i materialets tilläggsstrukturer anges i Tabell 9.2. En sjunde grupp tillkommer, för strukturer utan logisk betydelserelation mellan segmenten.

Tabell 9.2. Logisk betydelserelation mellan ram och tillägg.

Relation	:	-	(	Σ	%
■ attributiv exp.	102	156	232	490	31,9
■ identifierande exp.	118	63	166	347	22,6
■ cirkumstantiell exp.	29	144	41	214	13,9
■ konjunktionell exp.	1	126	41	168	10,9
■ interpersonell proj.	116	17	32	165	10,7
■ experientiell proj.	145	2	—	147	9,6
■ ingen	1	4	—	5	0,3
Summa	512	512	512	1536	100

Som synes är de två adnominella relationstyperna de allra vanligaste: i 55 % av alla tilläggsstrukturer är relationen mellan ram och tillägg attributiv eller identifierande, vilket styrker tidigare studiers beskrivning av kolon, tankstreck och parentes som förtydligande eller specificerande skiljetecken. Tecknen bidrar till en nominal och informationstät textstil i och med att dessa relationer inte längre behöver uttryckas med satser (se även Karhiahio 2003b:170, Dahl 2015:152; jämför Ekerot 2011:184).

Struktur (9.12) nedan är ett exempel på en struktur med attributiv adnominell relation mellan segmenten, och (9.13) en med identifierande adnominell relation.

- (9.12) Disco Volante (V75-3) återkommer efter ett uppehåll, men han har tränat på hela tiden och det låter ändå positivt från stallet. [PAS23]
- (9.13) Det var inte meningen att valet 2018 skulle leda till en svag S-ledd minoritetsregering, framläppt med hjälp av rösterna från en grupp partier (S, V, MP, C och L) som inte ville regera tillsammans. [PDP03]

Särskilt vanliga är de adnominella relationerna i parentesstrukturer, med sina många partibeteckningar, utgivningsår, förkortningar och skådespelarnamn. Attributiv adnominell relation är allra vanligast, men mindre vanlig i kolonstrukturer jämfört med övriga, medan identifierande adnominell relation är mindre vanlig i tankstrecsstrukturer.

Även inom de två typerna av adnominell relation går det dock att hitta skillnader mellan de tre skiljetecknen. Parentestillägg anger särskilt ofta ett attribut till ankaret, och kan användas i citat för att förtydliga delar av dessa, till exempel genom att ange för- eller efternamn när bara det ena nämns, eller markera utelämnning av information. På samma sätt används hakparentes i mer tekniska sammanhang, men kolon och tankstreck torde vara helt uteslutet i denna funktion. Dylika skillnader tål att undersökas närmare, till exempel med en modell som utnyttjar ännu fler relationsundertyper.

I tankstrecsstrukturer är konjunktionella och cirkumstantiella relationer särskilt vanliga, men även de adnominella relationerna i tankstrecsstrukturer har ofta konjunktionella eller cirkumstantiella drag, utan att riktigt uppfylla kriterierna för dessa typer. Exempel är de attributiva adnominella relationerna i (9.14) och (9.15): tillägget i (9.14) har en inbäddad proposition som i sin tur kan sägas förhålla sig konjunktionellt till ramen, och i (9.15) kan tillägget ses som ett attribut till adverbialet såväl som ett extra adverbial i sig. Jag har fokuserat på relationen till ankaret i min analys och därför räknat relationen här som adnominell, trots att adnominell relation är lägre ordnad i relationshierarkin.

- (9.14) Men vi har redan verktyg för att agera mot såväl hatbrott, förtal, skadegörelse som förföljelse – några av de saker man nu vill koppla till förbudet mot rasistiska organisationer. [TAP12]
- (9.15) Den första polispatrullen var på plats klockan 15.10 – drygt en kvart efter de första larmsamtalen. [TAB08]

I kolonstrukturer är adnominella relationer desto oftare specificerande, exemplifierande och naturligtvis identifierande. Exempel är (9.16) och (9.17).

- (9.16) På den indonesiska ön Bali får utlännningar som påträffas utan pandemi-accessoaren framför alla andra räkna med en mer ovanlig påföljd: armhävningar. [KSB04]
- (9.17) Hon förespråkar ett "holistiskt" tänkande kring batteriproduktionen: – Det är hela ekosystem som vi måste bygga upp nu runt de här fabriker. [KSP24]

Efter adnominella relationer är de cirkumstantiella och konjunktionella vanligast, främst i tankstrecsstrukturer. Cirkumstantiell relation illustreras här av (9.18), och konjunktionell av (9.19).

- (9.18) 18 år har gått – utan att Sofia har återfunnits. [TAB13]

- (9.19) Under natten mot onsdagen var olyckan framme. En minibuss med sex ryska vallare körde av vägen vid gränsen mellan Schweiz och Italien – och störtade 50 meter rakt ner i en sjö. [TES01]

Att dessa typer är så vanliga vid tankstreck går hand i hand med att tankstreckstillägg ofta motsvarar adverbial eller är nya huvudsatser – vid adnominell expansion (särskilt identifierande sådan) används hellre parentes eller kolon. Även parentesstrukturer har dock högre andel konjunktionella relationer än kolonstrukturer, som bara har en enda. Struktur (9.20) är en parentesstruktur med konjunktionell relation mellan segmenten, här som en kort utvikning.

- (9.20) När rockmusiken med åren blev så proppmätt och uppblåst att den till slut exploderade ("and finally, monsieur, just one wafer thin mint") går Viagra Boys omkring i det stora hål som lämnades kvar och samlar ihop resterna. [PDK03]

I kolonstrukturer återfinns en betydande majoritet av de projicerande relationerna, framför allt experientiell projektion, vilket är att vänta givet att kolontillägg ofta är citat. Interpersonell projektion är inte alldeles sällsynt i tankstrecs- och parentesstrukturer, men det är alltså mycket vanligare i kolonstrukturer. Experientiell projektion exemplifieras av (9.21), och interpersonell av (9.22).

- (9.21) Abraham Oktay, hemmaarrangören Örebro Syrianskas ordförande, säger Ø till Aftonbladet:
– Vi hade gått ut inför matchen på vår hemsida och uppmanat supportrarna att inte komma hit. [...] [KSS15]
- (9.22) Den politiska hemläxan efter det fruktansvärda dådet i Vetlanda måste därför bli dubbel: öka polisnärvaron även i småstads-Sverige och se till att begränsa antalet unga män – både inrikes och utrikes födda – som lever i farligt utanförskap. [KEB07]

Slutligen har 5 strukturer i materialet inte kunnat tillskrivas någon logisk betydelserelation; det rör sig om strukturer där tillägget motsvarar ett bundet led i ramen. Dessa strukturer behandlas närmare som exempel (7.27) i avsnitt 7.1.2 och (7.111) i avsnitt 7.2.4.

Relationerna i tilläggsstrukturer är alltså ofta förtydligande eller specificerande (adnominell relation), och ibland – särskilt i tankstrecsstrukturer – förklarande eller kontextualiserande (cirkumstantiell). Mer allmänt samordnade, fortsättande eller kommenterande relationer mellan segmenten (konjunktionell) är också vanliga vid tankstrecsstrukturer (och någon gång vid parentesstruktur). Vid kolonstrukturer förekommer främst experientiell projektion, det vill säga anförande relation, men även många fall av interpersonell projektion, alltså icke-anförande relationer mellan segment där det ena positionerar eller kommenterar det andra som yttrande, snarare än dess innehåll. Interpersonell relation förekommer även i låg utsträckning i tankstrecs- och parentesstrukturer. Denna relationstyp är inte tidigare välbeskriven i samband med skiljetecken, men speglar litteraturens syn på tetiska eller satsexterna konstruktioner som mer interpersonellt orienterade (se vidare kapitel 2).

Men även om endast en dryg tiondel av alla tilläggsstrukturer uppvisar en tydligt interpersonell relation mellan ram och tillägg så betyder inte det att inga andra betydelse-relationer samtidigt kan fungera interpersonellt: allt språkande har ju en interpersonell

metafunktion. Också det att förtydliga eller kommentera på ett segments innehåll snarare än yttrandet av ett segment kan naturligtvis också tillskrivas tydligt interpersonella funktioner: Skribenten inser att en formulering sannolikt inte är tillräckligt tydlig för alla läsare, och gör ett tillägg för att underlätta förståelsen och läsningen – eller så vill skribenten tillfälligt lämna sin (i tidningstext) beskrivande eller resonerande röst för att göra en mer subjektiv anmärkning och alltså tillfälligt ändra textens orientering, stil och register (se även Renkema 2009:53–62). Alla sådana interpersonella vändningar markeras med interpunktionen, och alla kolon, tankstreck och parenteser skulle också kunna tillskrivas sådana interpersonella funktioner i vid bemärkelse.

9.3 Former

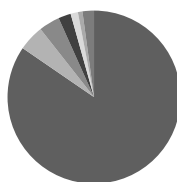
I kapitel 6–8 behandlades främst de mest framträdande resultaten av formanalysen. Nedan redovisas de kvantitativa resultaten för hela materialet i tabeller, med en kolumn per skiljetecken. Varje underavsnitt behandlar ett element av tilläggsstrukturen: ramar i 9.3.1, tillägg i 9.3.2 och ankare i 9.3.3. I 9.3.4 behandlas det jag kallat för tilläggsstrukturernas formella huvudtyper, vilket kan betraktas som en förenklad sammanfattning av formanalysen, där materialet delas in i fyra typer baserat på huruvida ram och tillägg är huvudsatser eller inte.

9.3.1 Ramformer

Tabell 9.3 anger fördelningen mellan olika ramformer i materialets tilläggsstrukturer.

Tabell 9.3. Ramformer.

Form	:	–	(	Σ	%
■ huvudsats	411	460	428	1 299	84,6
■ nominalfras	38	11	27	74	4,8
■ bisats	21	19	20	60	3,9
■ nexusfras	18	9	9	36	2,3
■ prepositionsfras	4	2	15	21	1,4
■ adverbfras	8	1	4	13	0,8
■ övrigt	12	10	9	33	2,1
Summa	512	512	512	1 536	100

De allra flesta ramar är huvudsatser, vilket inte är så märkligt eftersom de flesta grafiska meningar också omfattar minst en huvudsats – cirka 94 % i Westmans (1974a:44) tidningsmaterial. Inkluderas de 8 % av mina tilläggsstrukturer där tillägget men inte ramen är (minst) en huvudsats är mina siffror helt jämförbara med hennes: 93 % av alla tilläggsstrukturer i mitt material innehåller minst en huvudsats.

Mellan de tre skiljetecknen varierar dock bruket av huvudsatsram något, och tankstrecsramar är huvudsatser i signifikant högre utsträckning än kolonramar. När ramen inte är en huvudsats är strukturen ofta ett tillägg i en överordnad tilläggsstruktur, som i sin tur innehåller en huvudsats, exemplifierat i (9.23), eller någon gång tillägg till en frasformad ram som också har ett satsformat tillägg, som i (9.24).

- (9.23) Den här kampsportsdramakomedin, om medelåldersversionerna av de två rivalerna från 80-talsfavoriten "Karate kid" – **Daniel LaRusso (Ralph Macchio)** och Johnny Lawrence (William Zabka) – överraskade med att vara riktigt härlig. [PAK02]
- (9.24) Svar till **Laila Wedin (14/5)**: Jag är varken miljonär eller miljardär, men tårtan som jag tjänat in genom mitt arbete är min och min familjs. [...] [PDS15]

Men ramen behöver inte ingå i en större mening; i många fall är tilläggsstrukturen en egen mening utan huvudsats. Ibland har den meningen en tydlig relation till den föregående, som i (9.25), och ibland är ramen bara något slags rubrik, som i (9.26).

- (9.25) Samtalen och grälen mellan Myrdal och Widing är dock mycket underhållande. En **(numera) hatkärleksvänskap** som nog bara de själva förstod sig på. [PAK25]
- (9.26) **Skönt ögonblick: När "Ankan" och domaren Fredrik Lindström gick loss i Friends in Needs kalkonhit "Alla vi".** [KAK03]

Ramarna i (9.23)–(9.26) är nominalfraser, den näst vanligaste ramformen, som är signifikant mindre vanlig i tankstrecsstrukturer än i kolon- och parentesstrukturer. Den tredje vanligaste ramformen är bisatsen, som inte uppvisar signifikant varians mellan tecknen. Även dessa strukturer fungerar ofta som textsegment i överordnade strukturer i samma grafiska mening, som i (9.27), men inte alltid; jämför (9.28).

- (9.27) En vanlig bedömning var i och för sig att de praktiska konsekvenserna av mutorna egentligen inte var så stor, utan att **de motverkande stöden så att säga tog ut varandra** – den faktiska maktkampen mellan mössorna och hattarna avgjordes oftast av andra omständigheter. [TDP27]
- (9.28) – Om man säger så här: vid alla samtal som vi har i försvarsutskottet där **hemlig information** avhandlas måste vi lägga ut telefonerna. [...] [KDP13]

Nexusfras som ram förekommer bara i drygt 2 % av tilläggsstrukturerna, och prepositionsfraser och adverbfraser är än mer sällsynta. Nexusfras- och adverbfrasramar är något vanligare i kolonstrukturer, och prepositionsfrasformade ramar är signifikant vanligare i parentesstrukturer. Dessa ramtyper motsvarar ofta adverbial, segregerade från sin sats. Ramen i (9.29) har räknats som nexusfras, medan ramarna i (9.30) och (9.31) har räknats som adverbfras respektive prepositionsfras.

- (9.29) Men jag hoppas att hon berättar mer om det och om sitt vidare yrkesliv någon gång i framtiden. **Förhoppningsvis rentav i en bok – röster som Erdogans vill man helt enkelt inte gå miste om.** [TDK21]
- (9.30) **NU: Åke Unger lämnade radion 1996 och gick vidare till Viasat 1996.** [...] [KES28]
- (9.31) En process, som via prisade reklamfilmer, ledde till internationellt genombrott; från **"Sånger..." (2000)** via "Du levande" (2007), "En duva satt på en gren och funderade på tillvaron" (2014) till den senaste "Om det oändliga" som kom 2019. [PDK15]

Övriga 33 ramar är 8 infinita verbfraser, 7 subjunktionsfraser, 7 participfraser, 5 adjektivfraser och 4 konjunktioner.

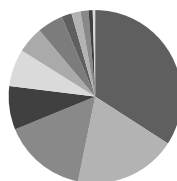
Att de flesta ramarna är huvudsatser skulle kunna vara ett tecken på att tilläggsstrukturer uppstår som vanliga (icke komplexa) meningar, vilka därefter kompletteras med någon form av förtydligande eller kommenterande tillägg. Tillägget markeras med interpunktionen som ett självständigt språkhandlingskraftigt (tetiskt) element, som kan kopplas till ramen. Tillägget kan modifiera förståelsen för ramen, och kan själv endast förstås i ljuset av ramen, eftersom det inte har egen satsform även om det är språkhandlingskraftigt. Tilläggsstrukturen kan därmed ses som ett konventionellt sätt att förtäta texten (jämför Ekerot 2011:184)

9.3.2 Tillägsformer

I Tabell 9.4 redovisas vilka former tilläggen har i materialets tilläggsstrukturer. Citattillägg har räknats som en egen kategori (tillsammans med anföringskomplex), utan hänsyn till citatets syntaktiska form.

Tabell 9.4. Tilläggsformer.

Form	:	-	(	Σ	%
■ nominalfras	82	99	343	524	34,1
■ citat	280	7	6	293	19,1
■ huvudsats	62	140	38	240	15,6
■ nexusfras	13	67	45	125	8,1
■ bisats	7	73	27	107	7,0
■ prepositionsfras	6	58	12	76	4,9
■ flera meningar	51	21	2	74	4,8
■ adjektivfras	3	13	13	29	1,9
■ verbfras	7	11	8	26	1,7
■ adverbfras	—	18	5	23	1,5
■ utomspråkligt	1	—	11	12	0,8
■ subjunktionsfras	—	5	2	7	0,5
Summa	512	512	512	1 536	100

Trots att alla tilläggsformer förekommer med så gott som alla skiljetecken finns det signifikanta korrelationsmönster kategorierna emellan. Om tillägget är nominalt så är det mer sannolikt att det avgränsas av parentes, medan satser och satsled (typiskt adverbfraser och prepositionsfraser) hellre avgränsas av tankstreck, och kolon används när tillägget är ett citat eller flera meningar. Variansen speglas också i de logiska betydelserelationerna (se avsnitt 9.2).

En dryg tredjedel av alla tillägg i tidningstext är nominalfraser, varav majoriteten står inom parentes (22 % av alla 1 536 tillägg). Hälften av alla nominala tillägg är egennamn, en

form som är förhållandevis ovanlig hos kolon- och tankstreckstillägg (20 förekomster vardera). (9.32) och (9.33) har nominala tillägg.

- (9.32) Vilken sida du ska rösta på kokar ner till vilket hot som oroar dig mest: Det grova våldet (höger) eller SD:s inflytande (vänster). [PEP26]
- (9.33) När en lokal gangster/affärsman med republikanska rötter blir kidnappad i första avsnittet av "Bloodlands", anar utredaren Tom Brannick (James Nesbitt) att fallet har kopplingar till politiska motsättningar i det förflutna. [PSK07]

Den näst vanligaste tilläggsformen är citat (inklusive anföringskomplex), som dominerar i kolonstrukturer som i (9.34), och tredje vanligast är huvudsats, oftast avgränsad av tankstreck som i (9.35). Tillägg som utgör fortsättningskonstruktioner betraktar jag här som elliptiska huvudsatser, snarare än verbfraser.

- (9.34) – Jag frågade hur det var med henne och hon sa Ø: Det är faktiskt jättebra. [KEB12]
- (9.35) Dessutom är vallen sjukdomssanerare för andra grödor – och minskar därmed behovet av kemiskt växtskydd. [TSB25]

Även nexusfraser, bisatser, prepositionsfraser och adverbfraser som tillägg är vanligast i tankstrecsstrukturer; se (9.36)–(9.39).

- (9.36) Dessa insikter, som utgjorde grunden för den strategi som antogs av parti-styrelsen i september 2019, kan kortfattat sägas gå ut på att släppa fixeringen vid andra partier – i det här fallet SD – och i stället se till samhällsproblemen och hur man kan lösa dem. [TEP06]
- (9.37) Nu är det ett ihåligt gäng och över den korta distansen torde det vara bra chans till spets och slut – om hon travar hela vägen. [TAS19]
- (9.38) Åklagarmyndigheten refererar i sin anmälan också till uppgifter från andra advokater. Enligt dessa ska brottsmisstänkta klienter ha ställt krav på otillåtna tjänster – med hot om att de annars ska byta till de nu anmälda försvararna. [TDB04]
- (9.39) Men i och med att flera länder skärpt gränskontrollerna har det blivit svårare att smuggla droger. Det driver upp priserna och, förklarar 19-åringen, gör att kunderna – och därmed hans inkomstkälla – försvinner. [TSB01]

5 % av alla tillägg omfattar flera grafiska meningar. De flesta följer på kolon, som i (9.40).

- (9.40) Hur mottagandet än blir, så var det kul. Det är det allt annat överskuggande: Vi var i studion igen alla fyra. Vi ville göra det, vi gjorde det, och vi är nöjda. [KDK29]

Några få strukturer har adjektivfras (inklusive adjektivisk participfras) eller verbfras (finit eller infinit) som tillägg; se (9.41) respektive (9.42).

- (9.41) Duon slog, sensationellt nog, ut förstaseedade paret Liang Jingkun (rankad nia) och Lin Gaoyuan (rankad sjua) i tre raka set, 12–10, 11–8, 11–8. [PES32]
- (9.42) Det handlar om hur man når frihet genom begränsning – att sätta upp stränga spelregler för att sedan kunna leka fritt. [TDK08]

Till kategorin *utomspråkligt* har räknats 1 kolontillägg som består av en webbadress, samt 11 parentestillägg som består av skiljetecken, vilka markerar förvåning eller utelämnning – ett exempel är tillägget i (9.43). Nollankaret har inte satts ut.

- (9.43) "I samband med utredning av (...) framkommer vissa oklarheter." [PEB28]

Uppräkning har inte behandlats som en egen formkategori, utan kategoriserats enligt sina beståndsdelar, eftersom uppräknings (till skillnad från citat) typiskt är syntaktiskt tillgängliga för omgivande text. För att ändå ta reda på antalet uppräknings i materialet har jag räknat alla segment som består av minst två asyndetiskt samordnade led och högst en samordnande konjunktion mellan leden (se vidare avsnitt 6.2.2, s. 150). Sådana uppräknings är vanligast som kolontillägg, med 54 förekomster, medan endast 16 tankstreckstillägg och 6 parentestillägg är uppräknings. (9.44)–(9.46) exemplifierar.

- (9.44) Polisen bekräftade på måndagen att de omkomna är tre ungdomar från Sjuhäradsområdet; en ung man född 2002, en flicka född 2005 och en pojke född samma år. [KSB28]
- (9.45) Vuxenvärlden behöver också en större vaksamhet inför att beskyddare – poliser, socialarbetare, kändisar och lokala profiler, sjssta "extrapappor" – ibland kan vara förövre. [TEK32]
- (9.46) Vissa röster och budskap gör att ägarna (Facebook, Twitter) tjänar mer pengar. [PAP04]

Jag har inte räknat underordnade uppräknings, som den i (9.47), där tillägget är en prepositionsfras men endast rektionen är en uppräkning.

- (9.47) Också på denna skiva återkommer han till ämnena som han vridit och vänt på tidigare – om uthållighet, trotsighet och människans natur. [TDK19]

De flesta uppräkningsstilläggen i materialet är uppräknings av nominalfraser.

9.3.3 Ankarformer

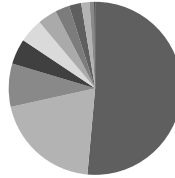
Formen på ankarna i materialet redovisas i Tabell 9.5 på nästa sida. Ankare som omfattar hela ramen, *ramankare*, redovisas i tre kategorier som i tabellen markerats med just ordet *ram*; ankare som bara omfattar led i ramen kallar jag för *ledankare*.

Det kan snabbt konstateras att nollankare nästan bara förekommer i kolonstrukturer, och att satsformade ankare är vanligast i tankstrecsstrukturer. 55 % av alla tilläggsstrukturer har ett nominalt ankare, *ramankare* inkluderade. Nominala *ledankare* är särskilt vanliga i parentesstrukturer och mindre vanliga i kolonstrukturer, men där förekommer istället ganska många rubricerande nominala ramar. (9.48) illustrerar en struktur med en underordnad nominalfras som ankare, och i (9.49) är ankaret en nominalfras som omfattar hela ramen.

- (9.48) När han stal ett antikt bygelhorn i Richard Wagner-museet i Lucerne (Schweiz) sågs han av en vakt men hann fly. [PAB31]
- (9.49) Film jag har sett om flest gånger:
– Oj, det blir nog en jämn kamp mellan "Forrest Gump" och "Blades of Glory". [KAK26]

Tabell 9.5. Ankarformer.

Form	:	–	(	Σ	%
■ nominalfras	177	206	407	790	51,4
■ huvudsats (ram)	103	169	37	309	20,1
■ noll	109	6	9	124	8,1
■ bisats	22	44	7	73	4,8
■ övrig (ram)	32	27	10	69	4,5
■ nominalfras (ram)	41	6	8	55	3,6
■ verbfras	6	22	13	41	2,7
■ adverbfras	17	8	10	35	2,3
■ adjektivfras	5	13	6	24	1,6
■ prepositionsfras	—	8	5	13	0,8
■ nexusfras	—	3	—	3	0,2
Summa	512	512	512	1536	100

Näst vanligast (21%) är att ankaret omfattar en huvudsats (med eller utan eventuella fria konstituenten), vilket det främst gör i tankstrecsstrukturer och i fritt anförande kolonstrukturer. Ett exempel på det förra är (9.50).

- (9.50) Hennes mediala uppmärksamhet liknande inget annat – hon var den mest fotograferade kvinnan i världen och när hon dog, blott 36 år gammal, uppstod hysteri. [TAK18]

8% av alla ankare är nollankare, det vill säga utelämnade eller osynliga valensbundna led, med tillägget som enda representation av det ledet. Nollankare förekommer i huvudsak i anförande kolonstrukturer och är mycket ovanliga vid tankstreck eller parentes. En struktur med nollankare är (9.51).

- (9.51) Han svarade Ø, som en av de otaliga busar han själv konfronterat genom åren: "Inga kommentarer". [KAK05]

Ramankare är oftast huvudsatser eller nominalfraser, men det förekommer många andra former också; dessa är sammanslagna till en övrigtkategori i tabellen. Exempel är bisats, som agerar initialt annex i flera tankstrecsstrukturer (9.52), och adverbfras, som fungerar konnektivt i kolonstrukturer (9.53).

- (9.52) Om Kristoffer Olsson har tveksam form och Albin Ekdal har ont igen, och Sverige ska möta Polen och Spanien – vad finns det att lita på då? [TAS09]

- (9.53) Det finns naturliga förklaringar, absolut – de tvingades starta säsongen med en rent helvetisk resa å 13 raka bortamatcher och sedan knockades halva truppen av coronaviruset.

Likafullt: Det kommer bli fruktansvärt svårt att hämta in rivalernas försprång. Som att simma mot strömmarna ute i Long Island Sound, ungefär. [KAS30]

Bisats som ankare är vanligast vid tankstrecsstrukturer även när bisatsen inte omfattar hela ramen, likaså adverbfras vid kolonstrukturer; adverbfraser som ledankare i kolonstrukturer är oftast demonstrativa. (9.54) och (9.55) illustrerar.

- (9.54) Hon menar att vi har utvecklat en "kronisk voyeuristisk relation" till oss själva – och tar selfies snarare än bilder på andra. [TSK28]
- (9.55) I en essä, titulerad "The critic who convinced me that criticism could be art" i New Yorker från 2016 skriver akademikern och kolumnisten Hua Hsu så här: "Greg Tates bästa stycken väsnades som en hel fest och pladdrade som en salong; överbefolkade med namn och referenspunkter som inte borde hänga samman men som ändå gjorde det." [KAK32]

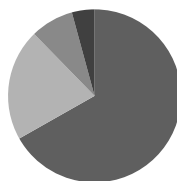
Även verbfras, adjektivfras, prepositionsfras och nexusfras som underordnat ankare är vanligare i tankstrecsstrukturer. Den höga andelen nollankare i kolonstrukturer och nominala ankare i parentesstrukturer lämnar inte lika mycket utrymme för variation, även om det naturligtvis är anmärkningsvärt att tankstrecsankares form är så pass variabel trots den höga andelen huvudsats- och nominalfrasankare.

9.3.4 Formella huvudtyper

I avsnitt 3.3 presenterade jag hypotesen att formen på ram och tillägg kan sägas avgöra hur många språkhandlingar strukturen uttrycker, samt huruvida relationen mellan ram och tillägg är hävdad eller implicerad: om ramen är en huvudsats utför strukturen två språkhandlingar, annars bara en (frånsett tillägg som omfattar flera huvudsatser), och om tillägget inte är en huvudsats är relationen mellan segmenten en språkhandling i sig, annars en implikatur. Dessa drag ger fyra huvudsakliga formtyper av tilläggsstruktur (se även Figur 3.3, s. 71); hur dessa fördelar sig i materialet anges i Tabell 9.6. Citattillägg i bunden anföring har inte räknats som huvudsatsekvivalenta, och bisatsramar har räknats som huvudsatsekvivalenta om de är icke-restriktiva. Av dessa skäl skiljer sig värdena något från värdena i 9.3.1–9.3.3.

Tabell 9.6. Formella huvudtyper av tilläggsstruktur.

Huvudsats eller ekvivalent	:	–	(	Σ	%
■ bara ramen	285	325	416	1 026	66,8
■ båda två	143	147	31	321	20,9
■ ingetdera	43	25	56	124	8,1
■ bara tillägget	41	15	9	65	4,2
Summa	512	512	512	1 536	100

Två tredjedelar av alla tilläggsstrukturer har en huvudsatsekvivalent ram och ett tillägg som inte är huvudsatsekvivalent. Stämmer hypotesen i avsnitt 3.3 skulle detta innebära att strukturerna utför två språkhandlingar, varav den senare uppstår i relationen mellan ram och tillägg. Ett exempel är (9.56), som kan sägas hävda dels 'hälften av ledamöterna utses proportionellt', dels '225 av ledamöterna utses proportionellt'.¹

¹ Eller 'hälften av ledamöterna utses proportionellt' och '225 är hälften' (se avsnitt 3.2).

- (9.56) Hälften av Dumans ledamöter (225) utses proportionellt genom partilistor och hälften i enmansvalkretsar. [PSP04]

Detsamma gäller om tillägget är en bisats: i (9.57) hävdas att de regerande mästarna floppade, men detta påstående kan endast uppstå i mötet mellan ram och tillägg.

- (9.57) Det såg onekligen flera gånger ut som att regerande mästarna – som floppade brutalt i sin premiär i tisdags – var riktigt illa ut även i Little Caesars Arena i Detroit. [TAS26]

I en femtedel av tilläggsstrukturerna är både ram och tillägg huvudsatser. Detta skulle innebära att ingen språkhandling uppstår i relationen mellan ram och tillägg, men strukturen medför en implikatur om hur de hänger ihop. Se exempelvis (9.58).

- (9.58) Nästan alla elva berättelserna är skrivna i jag-form: man följer någon, oftast en ung kvinna eller flicka, man ser världen ur hennes perspektiv. [KEK25]

Här är implikaturen ungefär 'i berättelser skrivna i jag-form ser man världen ur någons perspektiv' eller liknande. Eftersom det inte är hävdad kan det inte heller ifrågasättas på samma sätt som det att *Hälften* är detsamma som 225 i (9.56). Däremot fungerar analysen sämre vid bunden anföring (experientiell projektion) med nollankare, som i (9.59).

- (9.59) Marie instämmer och säger Ø:
– Ja man längtar efter sommaren och värmen nu när det är kallt med snö och regn. [...] [KEK07]

Den huvudsakliga språkhandlingen i strukturen är hävdandet av propositionen 'Anna-Marie instämmer och säger att man längtar efter sommaren och värmen nu när det är kallt med snö och regn'. Man kan tänka sig att återgivningen av citatet utgör en språkhandling i sig, men relationen mellan segmenten kan inte beskrivas som vare sig implikatur eller språkhandling. Citat i bunden anföring har inte heller räknats som huvudsatsekvivalenter av bland annat denna anledning: i sin kontext är de inte språkhandlingskraftiga, eftersom skribenten inte är den som hävdar det som utsägs i citatet. Man kan fråga sig om inte samma sak kan sägas gälla metakommunikativa strukturer: om ramen projicerar tillägget kanske tillägget inte ska analyseras som huvudsatsekvivalent i förhållande till ramen i denna analys? Men till skillnad från i bunden anföring är huvudsatsformade ramar i metakommunikativa strukturer i regel fullständiga – de har inte nollankare – och utför en språkhandling som inte är beroende av tillägget. I så fall borde också relationen mellan ram och tillägg vara en implikatur, men det tycks inte stämma; den metakommunikativa strukturen (9.60) utför snarare tre språkhandlingar.

- (9.60) Premiepensionssparare som placerat sina pengar i Kina-fonder har sett ett ras i sparpengarna – från allt mellan fyra till tolv procents minskning på en månad.

Naturlig följdfråga

Då kommer såklart den naturliga följdfrågan: varför har vi ett system där vi spekulerar med pensionerna, till sådan grad att en irriterad artikel i kinesisk statsmedia påverkar dem? [KAP18]

För det första hävdar ramen i (9.60) att sakförhållandet i föregående stycke leder fram till en naturlig följdfråga. För det andra frågar tillägget varför vi systemiskt spekulerar med pensioner. För det tredje hävdar relationen mellan ankare och tillägg en likhetsrelation mellan ankaret och tillägget, på samma sätt som i (9.56) ovan. Att denna är hävdad syns på

det att den kan ifrågasättas med en mening som "Det är väl inte en naturlig följdfråga!", vilket alltså inte gäller relationen mellan ankare och tillägg i (9.58).

Förklaringen torde ligga i det att projicerade huvudsatser i bunden anföring har nominal funktion i förhållande till sin ram (de analyseras ju traditionellt som objekt); den språkhandling som själva citatet utför är irrelevant på ramtextens fenomenologiska nivå. Vid metakommunikation befinner sig den projicerade satsen emellertid på samma fenomenologiska nivå som övriga yttrandet, och därför är dess egen språkhandling lika framträdande som den i det projicerande segmentet och den i relationen mellan segmenten.

Metakommunikativa strukturer av det här slaget går därför emot hypotesen om att form predicerar språkhandlingskraft. Fri anföring, däremot, är en typ av expansion, och passar också bättre in i beskrivningen att relationen mellan segmenten är en implikatur. I dessa fall är det själva projiceringen som är implicerad; (9.61) implicerar men hävdar inte att det är Harryson som yttrat tillägget.

- (9.61) Till slut fick Peter Harryson nog:
 – Det var ett jäkla tjtande! Jag gjorde Karlsson på taket. Vad gjorde du?
 [KEK01]

Man kan också läsa in flera implikaturer vid fri anföring, som att yttrandet av tillägget i (9.61) ska tas som bevis för propositionen i ramen. Ännu tydligare blir det i en struktur som (9.62).

- (9.62) Inte heller Region Jämtland/Härjedalen bedömer att man kommer att hinna:
 "Inte med nuvarande leveranstakt. Det beror på leveranser framöver och att de ökar." [KAB06]

Här impliceras inte bara att det är (en representant för) Region Jämtland/Härjedalen som yttrar tillägget, utan också att tillägget specificerar och förklarar ramens proposition.

I 9 % av tilläggsstrukturerna är varken ram eller tillägg huvudsatsekvivalenter; ingetdera segmentet kan därför tillskrivas språkhandlingskraft. Däremot står segmenten tillsammans som en mening, ett självständigt yttrande, och språkhandlingskraften uppstår i relationen mellan dem; (9.63) torde utläsas som 'mitt tips är att detta blir veckans utmaning'.

- (9.63) Samtidigt som detta skall han vara lyhörd för Linns kropps rörelser och röra sig i symbios med henne, detta kan bli en tuff utmaning för honom då han måste besegra sin stelhet. Tips: Veckans utmaning! [KEK11]

Det finns emellertid många strukturer där något av segmenten ändå kan tillskrivas egen språkhandlingskraft, till exempel därför att det är en nexusfras, som ramen i (9.64).

- (9.64) Makt kan skönjas på olika sätt.
 I ett sms från en säng för återhämtning, till exempel, tre små ord:
 Give'em hell. [KSP11]

Detta gör gällande att det är relevant att skilja på nexusfraser och övriga frastyper, eller åtminstone vissa typer av nexusfras som närmare motsvarar satser och kan tillskrivas egen språkhandlingskraft. Andra nexusfraser, som ramen i (9.65), är måhända mindre relevanta.

- (9.65) En generaliserad bild, men också den vanliga i landets domstolar vid större rättegångar – i huvudsak manliga försvarare (med skägg), men ofta en kvinnlig åklagare. [PEB21]

Att dela in strukturer efter huruvida någotdera segmentet är en huvudsats är alltså inte tillräckligt i en analys av detta slag. Samtidigt är det oklart var gränsen går: vilka nexus-fraser kan inkluderas och vilka kan inte det? Som hypotesen är formulerad är den smidig eftersom den säger något om segmentens pragmatiska egenskaper baserat på deras form – att a priori urskilja olika nexusfraser baserat på pragmatiska egenskaper blir cirkulärt.

I 4 % av materialets samtliga strukturer är tillägget men inte ramen huvudsatsekvivalent. Sådana strukturer lär enligt min hypotes endast utföra en språkhandling, medan relationen mellan segmenten är implicit. Men det är svårt att hitta exempel där detta stämmer: i dessa strukturer fungerar ramen typiskt som rubrik eller dislokerad topik, och det är väl tveksamt om relationen 'tillägget handlar om ramen' är att betrakta som implikatur. (9.66) är ett exempel.

- (9.66) Och det är inte bara "poängen" som imponerar utan även spelet – Gyökeres håller på att växa ut till en av seriens bästa spelare. Gyökeres kan mycket väl även sänka Millwall i helgen. [TSS24]

Topikalisering betraktas som språkhandling av bland andra Jacobs (1984), Krifka (2001) och Bianchi & Frascarelli (2010), men inte heller med den analysen stämmer hypotesen. Å andra sidan kan frasformade ramar fungera som textlänkar, vilka av naturen ger upphov till olika implikaturer (Potts 2005:138–150). (9.67) är ett exempel.

- (9.67) EU-kommissionen har inte makt att tvinga Sverige eller de 26 andra EU-länderna att använda intygen om de inte vill. Varje land väljer själv.
Som jämförelse: EU-kommissionen tog förra året fram en gemensam plattform för digital spårning av coronasmittade – en app för mobiltelefoner i hela EU. Men inget EU-land ville använda plattformen. [KSP08]

Men om ramen är rent demonstrativ, som i (9.68), är det inte lika klart att någon betydelse impliceras mellan ram och tillägg; den fungerar rent textlänkande.

- (9.68) Om ni tycker att detta betyder mycket för Blågult borde vi kanske diskutera vad detta betyder för Zlatan.
Så här: Detta är hans karriärs största risktagande någonsin. [KAS07]

När ramen fungerar etiketterande snarare än rubricerande är relationen dock hävdad. Etiketterande ram är vanligast i fritt anförande kolonstrukturer, och eftersom det anförda typiskt har nominal funktion trots att det har egen språkhandlingskraft (se även Julien 2015) så hävdas relationen mellan segmenten på samma sätt som om båda hade varit fraser. I (9.69) hävdas dels att tillägget uttrycker en av slutsatserna, dels den slutsatsen i sig, och i (9.70) hävdas att det är Gad som yttrar citatet i tillägget.

- (9.69) Frölunda åkte ut i fyra raka matcher i kvartsfinalen mot Rögle i våras. En av slutsatserna efteråt: spelet i numerärt överläge behövde bli betydligt bättre. [KSS27]
- (9.70) MAGDA GAD: Vi vet inte vad alla de som var med i de tidigare säkerhetsstyrkorna, miliserna osv har gjort. Vissa har flytt in i grannländer som Iran, Tajikistan och Uzbekistan. [KEP21]

Därtill finns ett antal strukturer där ramen är så pass semantiskt tung att den nästan måste anses uttrycka en språkhandling trots att den inte är en huvudsats, som i (9.71), där ramen är en subjunktionsfras som presenterar ny information i en bisats.

- (9.71) Det finns också andra diskrepanser som frustrerar kritikerna. Som den att sajten Lexbase friats i domstol trots att samtliga brottslingar i Sverige är uthängda där. (Skälet är att Lexbase, precis som tidningar, har utgivarsbevis.) Eller att personer som i bloggar pekat ut någon som skyldig till andra typer av brott i flera fall har friats. [PSB28]

Detta gäller även många segment som är bisatser; icke-restriktiva relativa och temporala bisatser beskrivs också som språkhandlingskraftiga av bland andra SAG (4:476–477). Ramen i (9.72) och tillägget i (9.73) är exempel på språkhandlingskraftiga bisatssegment.

- (9.72) Han närmar sig det han anser vara vår tids återkommande fascination för 60-talet genom konstnärer som Renée Green, An-My Lê, Felix Gmelin och Kerry James Marshall, som från mitten av 90-talet ägnat sig åt vad Meyer kallar "the art of return": konst som återkommer till, återbrukar och återskapar 60-talets estetik och tematik. [KSK12]
- (9.73) Det handlade om en tjej i min ålder som visade hur man kunde leva hållbart (som det ju inte hette då, det hette väl kanske miljömedvetet). [PDK14]

Hypotesen som detta avsnitt prövar tycks alltså vara delvis på rätt spår, men är för tillåtande när den predicerar att alla strukturer med två huvudsatssegment skulle uttrycka en implikatur mellan ram och tillägg. Framför allt är det de metakommunikativa strukturerna som går däremot, eftersom deras rekursiva betydelse tycks antyda fler fenomenologiska nivåer än vad som faktiskt är aktuella. Det är också svårt a priori definiera vilka segment som är och inte är huvudsatsekvivalenta utifrån form utan att ta hänsyn till relationen, vilket är just vad modellen ska kunna göra. Det kan konstateras att det finns en korrelation mellan segmentform och språkhandling eller implikatur, men också många undantag – frågan tål att studeras närmare.

9.4 Position

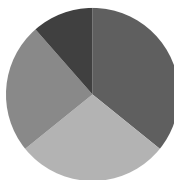
Enligt litteraturen kan tillägget (och ankaret) kan placera sig relativt fritt i ramen, med undantag för att tillägget aldrig kan vara initialt enligt min definition av begreppen (se avsnitt 1.2.3 och 1.2.4). I detta avsnitt redovisas resultaten av min positionsanalys: i 9.4.1 redogörs för ankarpositionerna, och i 9.4.2 för tilläggspositionerna, som mäts på några olika sätt. Avsnittet avslutas med en utveckling om segmentens längd i 9.4.3.

9.4.1 Ankarposition

I Tabell 9.7 anges hur ankaret placerar sig linjärt i ramen, skiljetecken för skiljetecken. Total position innebär att ankaret omfattar hela ramen.

Tabell 9.7. Ankarets position.

Position	:	-	(	Σ	%
■ final	244	180	126	550	35,8
■ total	176	201	59	436	28,4
■ medial	57	85	232	374	24,3
■ initial	35	46	95	176	11,5
Summa	512	512	512	1 536	100

Som synes är ankaret oftast placerat finalt i ramen, men förankring i det finala ledet är signifikant vanligare hos kolontillägg än hos tankstreckstillägg, och hos tankstreckstillägg än hos parentestillägg: i kolonstrukturer är nästan hälften av alla ankare finala, och i parentesstrukturer bara en fjärdedel. (9.74)–(9.76) är exempel på strukturer med finala ankare; observera att även nollankare inkluderas, liksom strukturer där den grafiska meningen fortsätter efter tillägget.

- (9.74) Därefter höjde de båda tränarna återigen rösten mot varandra innan Andersson konstaterade Ø:
– Jävla feg är du. [KES03]
- (9.75) Byggnaden har i och för sig en berömd gatuadress – 1600 Pennsylvania Avenue – men där tas inga leveranser emot. [TEP04]
- (9.76) – [...] Jag har en klurig stil för många och det är även en fördel att jag är "southpaw" (vänsterhänt). [PSS24]

Näst vanligast är att ankaret omfattar hela ramen, vare sig den är en sats eller inte. Detta förekommer i en tredjedel av alla kolonstrukturer och två femtedelar av alla tankstreckstrukturer, men är mer sällsynt i parentesstrukturer. Struktur (9.77)–(9.79) illustrerar.

- (9.77) Floppar: Det jag kan tycka är att Villa inte har en lika stor bredd bland sina toppspelare som exempelvis AIK. [KES07]
- (9.78) Vem som helst hade kunnat falla offer – särskilt vid den tiden på dygnet. [TDB14]
- (9.79) Utgången slog fast amerikanska kvinnors rätt till abort (även om delstatslagar har fortsatt att spela stor roll). [PDB28]

Den vanligaste ankarpositionen i parentesstrukturer är istället den mediala, som alltså är mindre vanlig i kolon- och tankstreckstrukturer. Medial position innebär att ankaret både föregås och följs av ej förankrande material i ramen; strukturerna (9.80)–(9.82) har mediala ankare.

- (9.80) Men VM utökas i år från 24 till 32 lag vilket innebär fler "blåbärsnationer" där spelarna är i högsta grad amatörer som knappast blivit vaccinerade för att de spelar professionell handboll till vardags. Sverige har två sådana lag i sin grupp: Uzbekistan och Puerto Rico. [KAS28]
- (9.81) Det gula kortet innebär alltså att Zlatan – precis som Emil Krafth – är avstängd i den första playoff-matchen av två i vår. [TAS29]
- (9.82) Uppräknat så här kan förslagen (totalt 40) te sig utopiska, men grunden är den befintliga kulturpolitiken med strukturer som exempelvis kultursamverkansmodellen. [PSK26]

Mindre vanliga är strukturer med initiala ankare, vilka utgör 12 % av materialet, men 19 % av parentesstrukturerna. (9.83)–(9.85) har initiala ankare.

- (9.83) Totalt ökade inbrotten med nästan 14 procent under 2020 och den klart största ökningen var i vind- och källarförråd: 30 procent. [KAB05]
- (9.84) Sett per invånare så släpper USA ut dubbelt så mycket. Men Kina – och i växande omfattningen Indien med sina 1,3 miljarder invånare – är två nyckelländer, inte minst eftersom de fortfarande är väldigt beroende av kol för sin energiproduktion. [TEP28]
- (9.85) Den tilltänkta publiken (familjens 11-åring) petar dock fram ”Skrattar sist” ur vårens bokbunt, Emi Guners (text) och Maja Säfsströms (bild) andra bok om tjejen Paola Persson Peroni, befryddad med Kristina Sigunsdotters Humlan Hansson och lite udda, inte minst som hon har som hobby att läsa dödsannonser. [PAK18]

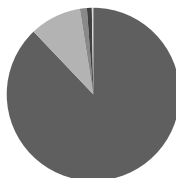
Det kan alltså konstateras att finala ankare kan avgränsas från sitt tillägg med alla tre tecken, men mediala och initiala ankare tar helst parentes, medan ankare som omfattar hela ramen hellre tar kolon eller tankstreck. Huvudsatsformade tillägg är förvisso underrepresenterade i parentesstrukturer, men tilläggets form tycks ha mindre att göra med dess position än vad skiljetecknet har: i parentesstrukturer är 33 % av alla mediala eller initiala tillägg satsformade, och i tankstrecksstrukturer 68 %.

9.4.2 Tilläggposition

Tillägget är allt som oftast placerat direkt till höger om ankaret, och följer alltså dess position, men det finns undantag. Hur tillägg placeras i förhållande till sina ankare i mitt material framgår i Tabell 9.8.

Tabell 9.8. Tilläggets position relativt ankaret.

Position	:	–	(	Σ	%
■ höger	418	468	464	1 350	87,9
■ dislokerad	92	33	23	148	9,6
■ vänster	—	7	13	20	1,3
■ extern	2	—	12	14	0,9
■ inuti	—	4	—	4	0,3
Summa	512	512	512	1 536	100

Placeringen direkt till höger är som sagt den dominerande, och förekommer i 88 % av alla strukturer, inklusive de flesta av exemplen ovan. Intressant att notera är att trots att kolonankare oftast är finala eller totala så angränsar kolontillägg signifikant mindre ofta sina ankare jämfört med tankstreck- och parentestillägg. Istället är kolontillägg ofta dislokerade, det vill säga att det kommer annat innehåll mellan ankaret och tillägget; se (9.83) ovan. Detta beror på att kolontillägg alltid är strukturfinala (se avsnitt 6.3.1), vilket innebär att de aldrig kan angränsa de mediala eller initiala ankare som faktiskt förekommer. En tiondel av alla strukturer har tillägget dislokerat från ankaret, de flesta i kolonstrukturer. (9.86) och (9.87) är exempel på dislokerat tankstreckstillägg respektive parentestillägg.

- (9.86) Under dagen hade han – precis som många andra dagar – kört runt i Kabul med passagerare i bilen. [TEB26]
- (9.87) Enligt BRÅ har nästan var fjärde ung tjej (23 procent) varit utsatta för brott i sina relationer. [PSB12]

Återstående 2,5% av tilläggen har en mer markerad position: i 20 fall står tillägget till vänster om sitt ankare, och motsvarar då ett framförställt attribut, mittfäldsadverbial eller fokuserande adverbial. (9.88)–(9.90) exemplifierar.

- (9.88) Men under 1700-talet betraktades autodidakten med misstänksam blick, då han uppfattades som en (religiös) excentriker. [PDK04]
- (9.89) Förväntningarna hade (till viss del med all rätt) skruvats upp. [PAS32]
- (9.90) Ligan, klubben och – anmärkningsvärt nog – spelarfacket är överens om upplägget. [TAS10]

14 tillägg har räknats som externa: de är inte bara dislokerade från sitt ankare utan från hela ramen. I parentesstrukturer innebär detta att ramens avslutande punkt står framför den inledande parentesen, som alltså hamnar mellan meningar; ett exempel är (9.91).

- (9.91) Efter beslutet i Evanstons stadsfullmäktige har borgmästare i elva amerikanska städer utlovat liknande skadestånd. (I Evanston tas ersättningen från de intäkter man får från den nu legala cannabisförsäljningen.) [PSB19]

I kolonstrukturer innebär extern position istället att kolonet följs inte bara av ett nytt stycke utan av ett nytt avsnitt med avsnittsrubrik; kolonet pekar inte på rubriken utan på brödtexten som följer. (9.92) illustrerar detta.

- (9.92) På isen under matchen mellan New York Rangers och Dallas Stars utmärkte sig ett par svenska rookies i respektive lag när matchens första mål kom: Första NHL-målet
Dallas Jacob Peterson, som spelade i Färjestad i fjol, gjorde NHL-karriärens första mål i första matchen när han kom in på högerkanten och åkte ifrån Rangersbacken Nils Lundkvist som blev stillastående utanför blålinjen. [...] [KES27]

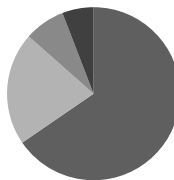
I de sista 4 strukturerna är tillägget placerat inuti sitt ankare, som i (9.93).

- (9.93) Efter Boogaards död konstaterade läkarna att han – likt många andra slagskämpar – drabbats av CTE, en kronisk hjärnskada efter trauma mot huvudet. [TES15]

Som element i tilläggsstrukturen är tillägget naturligtvis mer framträdande än ankaret. Därför är det intressant att lyfta fram tilläggets position i ramen i egen rätt, inte bara i relation till ankaret. I mitt begreppsliggörande av tilläggsstrukturen kan tillägget endast vara finalt eller medialt, men det finns skäl att skilja på två grafiska varianter av den finala positionen, och två syntaktiska varianter av den mediala. De två finala positionerna gäller huruvida tillägget är finalt i meningen, och följs av punkt eller annat meningsslut, eller om det följs av mer innehåll i den grafiska meningen, till exempel en samordnad huvudsats. De mediala positionerna gäller huruvida tillägget står mellan primära satsled eller inom dem. Fördelningen av dessa fyra tilläggspositioner i materialet anges i Tabell 9.9.

Tabell 9.9. Tilläggets grafiska position.

Position	:	–	(	Σ	%
■ meningsfinal	504	376	125	1 005	65,4
■ rammedial	—	99	225	324	21,1
■ ledmedial	—	15	102	117	7,6
■ ramfinal	8	22	60	90	5,9
Summa	512	512	512	1 536	100

71 % av alla tillägg är finala i tilläggsstrukturen: 65 % avslutar en grafisk mening medan 6 % följs av mer innehåll i samma grafiska mening – de är ramfinala men inte meningsfinala. (9.94) och (9.95) illustrerar ramfinala tillägg i tankstrecsstruktur respektive parentesstruktur. (De 8 ramfinala kolontilläggen behandlas i avsnitt 6.3.1.)

- (9.94) Och det är ju så med en riktigt bra kostym – oavsett om det är en kvinna eller en man som bär den – sitter den perfekt så andas det makt och sex. [TAK07]
- (9.95) Statsministern, socialministern och Tegnell får frågor av Nike Nylander (bilden) och så ska väl ett gäng professorer gissa vad som är rätt eller fel. [PEK05]

Kolontillägg är alltid finala, och om de utesluts ur räkningen är fördelningen mellan finala och mediala tillägg mycket jämnare: 57 % finala kontra 43 % mediala. I parentesstrukturer är de mediala tilläggen, eller inskotten, dominerande. Cirka tre fjärdedelar av alla mediala tillägg är placerade mellan (eller i utkanten av) satsled, och övriga är placerade inuti satsled. Oftast är de omgivande leden två samordnade fraser, som i (9.96), men underordning förekommer också, som i (9.97).

- (9.96) Han kan prata om domare, domslut, taktik, spelare (han har dömt dem alla), tränare, arenor och vädret de kommande veckorna och besitter stor kunskap. [PES18]
- (9.97) 15 år ung debuterade han i Wifsta/Östrands (som senare blev Timrå IK) A-lag i division 1. [PES16]

Majoriteten, 198 av 326, av de tillägg som står mellan satsled är placerade i initialfältets slut (eller mellan initialfält och mittfält), och följs alltså av finit verb eller mittfältsadverbial. Positionen är vanlig i tankstrecsstrukturer och dominerande i parentesstrukturer, som i (9.98).

- (9.98) Mediabevakningen (jag har verkligen varit en del av den) har gått från en form av populism (Släng ut packet!) till en annan (Läktarkultur är bäst!). [PAB26]

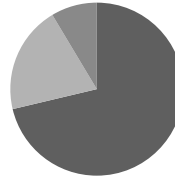
Mediala tillägg avbryter med nödvändighet den linjära uttolkningen av ramen. En hypotes är därför att tillägg oftast är finala för att undvika sådana avbrott, och att tilläggsstrukturen rentav ofta används för att man inte ska behöva formulera en sats med tunga mediala led; dessa kan istället placeras i slutet av meningen för att underlätta den syntaktiska uttolkningen. Av de tillägg som ändå är mediala torde de flesta följas av blott optonella led, och därmed inte vara allt för störande i den syntaktiska uttolkningen, eftersom läsaren vid det laget redan har grepp om satsen överlag. Till sist torde endast en minoritet

av tilläggen stå framför obligatoriska led – eftersom positionen stör den syntaktiska uttolkningen torde detta vara en position man vill undvika.

Men min analys stöder inte den hypotesen. Majoriteten av alla tillägg är förvisso finala, även om kolontillägg exkluderas, men de mediala tilläggen står faktiskt mycket oftare placerade framför led som är valensbundna till något av det som föregår tillägget, än framför led som är optionella. Fördelningen redovisas i Tabell 9.10.

Tabell 9.10. Tilläggets syntaktiska position.

Tillägg följs av...	:	-	(	Σ	%
■ ramens slut	512	398	185	1 095	71,3
■ obligatoriska led	—	91	218	309	20,1
■ optionella led	—	23	109	132	8,6
Summa	512	512	512	1 536	100

Slutsatsen är alltså att tillägg förankrade i mediala satsled oftast avgränsas av parentes, medan alla skiljetecken är gångbara när tillägget avslutar strukturen. Detta har sannolikt informationsstrukturella skäl, vilket också förklarar varför parentes betraktas som ett bakgrundande skiljetecken: parentes används när man vill ge mer information om ett element i början eller mitten av satsen – positioner som sällan tar fokus – medan kolon och tankstreck hellre används vid finala ankare, som mer sannolikt är fokuserade. Men uppfattas tankstreck och kolon som förgrundande därför att de ofta används finalt, eller används de ofta finalt därför att de uppfattas som förgrundande? Tangerar detta gör frågan om de informationsstrukturella effekterna av tilläggs linjära position och valet av skiljetecken – är ett finalt parentestillägg mer fokuserat än ett medialt tankstreckstillägg? Tilläggs linjära position och avgränsande skiljetecken i relation till deras uppfattade och avsedda informationsvärde är ett intressant föremål för framtida studier.

9.4.3 Segmentlängd

Utöver informationsstruktur kan även segmentlängd tänkas påverka position: längre tillägg borde hamna sent för att inte utgöra ett allt för stort avbrott i läsningen. I kapitel 4 framgick att en genomsnittlig grafisk mening i min korpus är 15,5 ord lång. Tilläggsstrukturer är komplexa meningar, och kan därmed förmodas vara ännu längre. Detta bekräftas av strukturerna i mitt material, där en grafisk mening med kolon, tankstreck eller parentes i genomsnitt är 23,7 ord lång. Här har jag räknat bort sådana tilläggsstrukturer som har en meningsgräns (radbrytning eller punkt) mellan segmenten, liksom sådana som har ett medialt tillägg som slutar på punkt, frågetecken eller utropstecken, eftersom dessa räknats som meningsgränser i den automatiska uträkningen av meningslängd i korpusen. Strukturerna (9.99)–(9.101) är exempel på några tilläggsstrukturer som utesluts ur längd-räkningen.

- (9.99) I flera mätningar sticker Sverige ut i synen på äldre. Barbro Westerholm hoppas på mer forskning kring orsakerna, men har också en egen teori:
– Vi var tidiga med att inför bra sociala välfärdssystem. [...] [KEP25]

- (9.100) Efter att ha lämnat Erik Hamréns krakelerande hus – minns ni förresten "Hamréns hus"?! – efter EM 2016 har Zlatan höjt insatsen rejält. [TAS08]
- (9.101) Videon "World domination" (2012) projiceras på en knögglig plastskulptur som åker fram och tillbaka på en kort räls. (Varför? Det gör det bara svårare att se filmen!) [PDK20]

I strukturer med tillägg som omfattar flera meningar har jag endast räknat den första meningen i tillägget, alltså den som ingår i samma grafiska mening som ramen och skiljetecknet. Den genomsnittliga meningslängden skiljer sig inte signifikant åt beroende på vilket av de tre skiljetecknen som avgränsar segmenten. Däremot finns det stora skillnader i segmentens respektive längd. Segmentlängden per strukturtyp, samt antalet strukturer i underlaget, redovisas i Tabell 9.11. Alla medelvärden är avrundade till en decimal, och kvoterna anges avrundade till hela procent.

Tabell 9.11. Genomsnittligt antal ord i tilläggsstrukturers segment.

Segment	:	–	(	Alla
ram	10,9	14,8	21,4	16,3
tillägg	12,0	8,9	2,9	7,5
hel struktur	22,9	23,7	24,3	23,7
ram:tillägg (%)	48:52	62:38	88:12	66:34
Antal	326	503	485	1 314

Som synes har parentesstrukturer, med sina många förkortningstillägg, överlag mycket korta tillägg och mycket långa ramar, medan kolonstrukturer med sina citat är de enda som har längre tillägg än ramar. Tankstrecsstrukturer står däremellan, med ramar aningen kortare än genomsnittet. En relativt stor andel av alla kolonstrukturer har exkluderats i denna beräkning, eftersom många kolon följs av stycketecken (radbrytning), vilket räknats som meningsgräns. Om stycketecken efter kolon inte räknas som meningsgräns tillkommer 186 strukturer och snittlängden höjs med 1,47 ord, varav 0,33 i ramen och 1,14 i tillägget. Det kan dock påtalas att medan det finns en lägsta gräns för hur långt ett segment kan vara så finns ingen övre gräns, och medelvärde kan därför vara ett missvisande mått, i och med att enstaka strukturer drar upp snittet. I Tabell 9.12 anges istället medianvärdena för varje segment- och strukturtyp.

Tabell 9.12. Antal ord i materialets mediansegment.

Segment	:	–	(	Alla
ram	9	13	20	15
tillägg	10	8	1	5
struktur	21	22	22	22
Antal	326	503	485	1 314

Medianramen och mediantillägget är tillsammans kortare än medianstrukturen, som alltså har minst ett segment som är längre än medianen. Om kolonstrukturer med stycketecken efter kolonet inkluderas ökar medianlängden för dessa med 2 ord: 1 per segment.

9.5 Jämförande näranalys

I detta avsnitt går jag bortom analysmodellen och gör en jämförande näranalys, utifrån frågan om alla tre typer av tilläggsstruktur verkligen är jämförbara med varandra.

Jones (1996:149) skiljer på en adjunktionell och en konjunktionell skiljeteckensfunktion. Adjunktionell funktion innebär att skiljetecknet avgränsar textuell ojämlika segment, medan konjunktionell funktion innebär att skiljetecknet avgränsar textuellt likvärdiga eller parallella segment. Utifrån litteraturen (se avsnitt 2.2) har jag utgått från att endast den adjunktionella funktionen är aktuell i studiet av tilläggsstrukturer, men Jones noterar att tankstreck ibland även används konjunktionellt, liksom semikolon och uppräkningskomma.² Även Nunberg m.fl. (2002:1751) anger att tankstreckstillägg ofta ska förstås som semantiskt restriktiva, i diametral motsats till parentestillägg, trots att Nunberg (1990:32–33) beskriver båda som tilläggsavgränsande. Nunbergs bild får visst empiriskt stöd av mitt resultat: tankstreckstillägg motsvarar ofta frasled och satsled, och det är nära till hands att analysera dessa som integrerade och underordnade. Än mer påtagligt är det att tankstreck särdeles ofta står mellan huvudsatser, snarare än mellan en huvudsats och en tetisk konstruktion; då är det inte lika självklart att relationen är adjunktionell. Man kan därför fråga sig om tankstrecsstrukturer verkligen är textuellt jämförbara med kolon- och parentesstrukturer, eller om tankstreck har mer gemensamt med punkt och semikolon.

För att utreda frågan tittar jag närmare på några tankstrecsstrukturer där både tillägget och ankaret (inte bara ramen) är huvudsatser. 106 (21%) av materialets 512 tankstrecsstrukturer uppfyller dessa villkor, att jämföra med 23 (4%) kolonstrukturer och 10 (2%) parentesstrukturer. Tankstreck, som beskrivits som ett tecken som ersätter andra skiljetecken (Truss & Halldinger 2005:198), tycks i många av dessa fall vara utbytbar mot punkt eller semikolon utan att det går att identifiera någon nämnvärd pragmatisk skillnad. Jämför varianterna av (9.102) och (9.103). Här markeras endast skiljetecknet.

- (9.102) a. Familjens besvikelse över Tarkett är stor – ”de har inte hjälpt oss med någonting”, sammanfattar hon det. [TDB01]
 b. Familjens besvikelse över Tarkett är stor. ”De har inte hjälpt oss med någonting”, sammanfattar hon det.
 c. Familjens besvikelse över Tarkett är stor; ”de har inte hjälpt oss med någonting”, sammanfattar hon det.
- (9.103) a. Snart går han upp i en ring för att fightas i thaiboxning – på affischerna poserar han ilsket i en skyddsväst. [TEB29]
 b. Snart går han upp i en ring för att fightas i thaiboxning. På affischerna poserar han ilsket i en skyddsväst.
 c. Snart går han upp i en ring för att fightas i thaiboxning; på affischerna poserar han ilsket i en skyddsväst.

Det kan vara befogat att fråga om inte tankstrecken här fungerar konjunktionellt snarare än adjunktionellt, och är mer jämförbara med semikolon än med kolon och parentes. Men

² Observera att Jones konjunktionella skiljeteckensfunktion inte är detsamma som (det jag kallar för) SFG:s konjunktionella expansionsrelation, men de är inte heller helt orelaterade: den höga andelen konjunktionella betydelsereationer i tankstrecsstrukturer torde höra ihop med det att tecknet ibland har konjunktionell funktion.

det är möjligt att byta ut tankstrecket mot kolon eller parentes i (9.102)–(9.103) utan att koherensen påverkas, och skillnaden kanske bara är frekvensmässig; beakta (9.104) och (9.105).

- (9.104) a. Familjens besvikelse över Tarkett är stor. ”De har inte hjälpt oss med någonting”, sammanfattar hon det.
- b. Familjens besvikelse över Tarkett är stor (”de har inte hjälpt oss med någonting”, sammanfattar hon det).
- (9.105) a. Snart går han upp i en ring för att fightas i thaiboxning. på affischerna poserar han ilsket i en skyddsväst.
- b. Snart går han upp i en ring för att fightas i thaiboxning (på affischerna poserar han ilsket i en skyddsväst).

En skillnad mellan tankstrecsstrukturer och kolon- och parentesstrukturer som framgick i avsnitt 7.3.2 är att tankstreckstillägg oftare har lexikala relatorer, det vill säga bindeord, som knyter dem till sina ramar: 236 av 512 tankstreckstillägg har någon sådan relator, att jämföra med 57 parentestillägg och bara 13 kolontillägg. Kanske fungerar det därför sämre att byta ut tankstreck mot kolon eller parentes när en relator är involverad, vilket det är i 48 av de 106 aktuella strukturerna. Enligt mina enkätrespondenter (se inledning kapitel 3) passar kolon mycket riktigt dåligt i strukturer som (9.106) och (9.107), och jag menar att även parentes är tveksamt.

- (9.106) a. Trump observerade och såg Sidney Powell göra sitt yttersta för att övertyga deltagarna om att hennes plan var bäst. [TEP05]
- b. ?Trump observerade och såg Sidney Powell göra sitt yttersta för att övertyga deltagarna om att hennes plan var bäst.
- c. ?Trump observerade (och såg Sidney Powell göra sitt yttersta för att övertyga deltagarna om att hennes plan var bäst).
- (9.107) a. De krävde en helikopter och 200 000 euro men det slutade med att de fick 20 kebapizzor. [TAB30]
- b. ?De krävde en helikopter och 200 000 euro men det slutade med att de fick 20 kebapizzor.
- c. ?De krävde en helikopter och 200 000 euro (men det slutade med att de fick 20 kebapizzor).

Men jag menar att inte heller punkt eller semikolon alltid fungerar så väl i dessa positioner; jämför varianterna av (9.108) och (9.109).

- (9.108) a. ?Trump observerade. Och såg Sidney Powell göra sitt yttersta för att övertyga deltagarna om att hennes plan var bäst.
- b. *Trump observerade och såg Sidney Powell göra sitt yttersta för att övertyga deltagarna om att hennes plan var bäst.
- (9.109) a. De krävde en helikopter och 200 000 euro. Men det slutade med att de fick 20 kebapizzor.
- b. ?De krävde en helikopter och 200 000 euro men det slutade med att de fick 20 kebapizzor.

Här tycks tankstrecket alltså skilja sig från såväl punkt och semikolon som från kolon och parentes; endast kommatecknet är en pålitlig ersättare i (9.106) och (9.107). Komma passar istället dåligt i (9.102) och (9.103), där de fyra andra tecknen fungerar. Tankstrecket kan kanske sägas fylla samma pragmatiska funktion som kolon och parentes – att markera det ena segmentets språkhandling som sekundär – medan punkt eller semikolon snarare mar-

kerar att språkhandlingarna är mer jämbördiga. Samtidigt tycks tankstreck inte ha så mycket egen semantisk funktion, varför det oftare får förlita sig på lexikala konnektorer. För jämförelse menar Bredel (2008:207–210) att kolon anger att ramen ska tolkas som en presentation av tillägget, medan tankstreck fungerar presenterande i sig.

Att ankare och tillägg båda är huvudsatser ska inte heller nödvändigtvis tolkas som att deras avgränsare är ett konjunktionellt skiljetecken, för även punkten räknar Jones (1996: 139, 145) som adjunktionell, eftersom texter är hierarkiskt uppbyggda. Detta skulle också kunna förklara varför punkt fungerar bättre än semikolon, ett konjunktionellt tecken, i (9.109). Också i de få fall av kolon- och parentesstruktur där ankare och tillägg är huvudsatser är tillägget tydligt textuellt underordnat; se till exempel (9.110).

- (9.110) Hon höjde på ögonbrynen. Hon tyckte jag var knäpp.
 (Varför är det så att samma referens hade höjt den här tjejens anseende
 samtidigt som jag hade gjort bort mig?)
 Varje dag jämförde jag mig med andra och jag förstod att mitt liv bara
 var en anhopning av negationer. [PDK28]

Av det följer att tankstreck i sig styr tolkningen av en struktur i en annan riktning än vad punkt och semikolon gör, och 79% av alla tankstreck används trots allt i strukturer där ankare och tillägg inte båda är huvudsatser. Tankstreck som de i (9.102) och (9.103) är kanske konjunktionella, men samtidigt måste de sägas markera en annan typ av relation än vad punkt gör: en relation som ofta även kan markeras av kolon eller parentes. Ett viktigt tecken på detta är att även huvudsatsformade tankstreckstillägg (liksom dito parentes-tillägg) kan vara medialt placerade i sin ram, något som är omöjligt när segmenten avgränsas av punkt. 13 av 512 tankstrecsstrukturer har medialt huvudsatstillägg; exempel är (9.111) och (9.112).

- (9.111) Tentafusket ökade dessutom rejält när skrivningarna gjordes vid datorn
 hemma. På somliga yrkesutbildningar – tänk läkare, sjuksköterskor,
 ingenjörer – kan det få fatala följder. [TES23]
- (9.112) Fiume, som idag heter Rijeka – båda orden betyder flod, på italienska
 respektive kroatiska – ligger på det Adriatiska havets östkust i dagens
 Kroatien. [TSP04]

Det finns förvisso, som illustrerats ovan, flera fall där tankstreck inte är utbytbar mot parentes eller kolon. Men detta är inte ett argument mot att tankstreck skulle vara adjunktionellt, för det finns ju också många kolon och parenteser som inte kan ersättas av varandra. I vissa typer av tilläggsstruktur är de tre tecknen utbytbara, i andra är två av de tre tecknen möjliga, och ibland passar bara ett av dem – och i vissa strukturer kan de rentav bytas ut mot punkt, komma eller semikolon. I sistnämnda fallet kanske man istället ska fråga sig om inte det är så att semikolon även kan användas adjunktionellt.

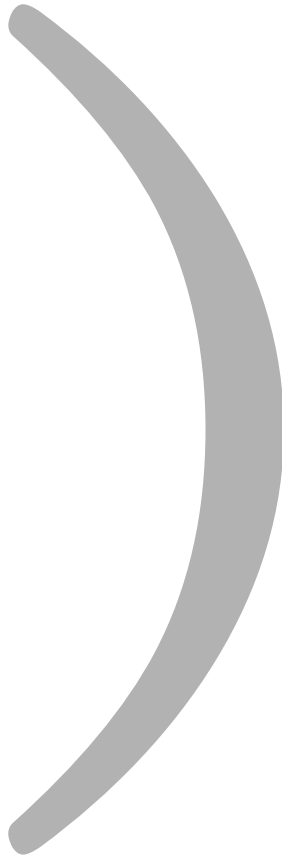
Slutsatsen torde vara att majoriteten av alla tankstreck i mitt material används adjunktionellt, och de undantag som finns är få nog att det ändå är motiverat att behandla tecknet på samma sätt som de tydligt adjunktionella tecknen kolon och parentes. Tankstreck avgränsar inte alltid tetiska konstruktioner, men teticitet är också att betrakta som ett skalärt begrepp, inte ett dikotomiskt (Kaltenböck m.fl. 2011:863, Heine m.fl. 2013:181); se även avsnitt 3.2, s. 52. Tankstreck kanske bara oftare används vid konstruktioner i skalans bortre ände.

9.6 Sammanfattning

Kolon, tankstreck och parentes har mycket gemensamt och är ofta utbytbara, men det finns samtidigt uppenbara kvantitativa skillnader mellan tecknen, eller strukturerna de används i. Kolon dominerar i strukturer med projicerande relationer, såväl vid vanlig anföring som vid metakommunikation, och därför är tecknet också särskilt vanligt när tillägget är ett citat eller ramen inte är en sats. Tankstreck är det enda tecken som frekvent används vid konjunktionella och cirkumstantiella relationer, det vill säga när tillägget skulle kunna inledas – och ofta de facto inleds – av konjunktion eller preposition, och tankstreckssramar är särskilt ofta huvudsatser som utgör hela ankaret. Adnominella relationer är de vanligaste och kan uttryckas med alla tre skiljetecken, men är särskilt vanliga med parentes, som typiskt har nominala ankare och nominala tillägg. Majoriteten av alla parentestillägg är också medialt placerade i ramen, medan tankstreckstillägg oftast är finala. Final position är dock inte sällsynt hos parentes, och positionen är därmed den vanligaste för alla tillägg, även exkluderat de alltid finala kolontilläggen. Mediala tillägg, med tankstreck såväl som parentes, är i regel placerade strax före satsens finita verb, och tar alltså satsens inledande konstituent, eller del därav, som ankare. Litteraturens informationsstrukturellt orienterade beskrivningar av de tre skiljetecknen kan sannolikt relateras till dessa positionsmönster.

Del IV

Avslutning

10 Reflektioner

I detta avslutande kapitel reflekterar jag kort över studiens resultat och metod. Jag blickar också framåt och lägger fram förslag till framtida studier av tilläggsstrukturer.

10.1 Föreliggande studie

I den här avhandlingen har jag lyft fram några egenskaper som kännetecknar tilläggsstrukturer – meningar med kolon, tankstreck eller parentes – i svensk tidningstext. Jag har utrett frågor om tilläggsstrukturens natur, vad som syntaktiskt och textuellt karakteriserar tilläggsstrukturens segment, segmentens inbördes relation samt likheter och skillnader betingade av de olika skiljetecknen.

Det kanske viktigaste resultatet är de stundtals mycket stora kvantitativa skillnaderna mellan de tre skiljetecknen, framför allt vad gäller betydelserektion. Kolon markerar projicerande relationer, inte bara vanlig anföring utan också metakommunikation, där texten kommenterar sig själv. Tankstreck markerar ofta cirkumstantiella relationer, det vill säga att det ofta avgränsar uppgifter om omständigheter till yttrandets centrala proposition, eller konjunktionella relationer, det vill säga att det avgränsar två propositioner där ingen närmare specificerar den andra, utan bara bygger vidare. Parentes markerar oftast adnominella relationer, men dessa är också vanliga vid kolon och tankstreck, och över hälften av alla tilläggsstrukturer i materialet har en adnominell relation mellan segmenten. I dessa fall är de tre tecknen ofta utbytbara, men även här finns skillnader: i parentesstrukturer dominerar tillhörighetsrelationer, vid tankstreck är det vanligare med karakteriserande och kommenterande relation, och i kolonstrukturer är de vanligaste adnominella relationerna specificerande och identifierande. Dessa skillnader har i stort inte beskrivits tidigare, och det finns fortfarande mycket kvar att säga om relationen mellan skiljetecken och semantik.

Även positionsmässigt skiljer sig tecknen åt. Tillägg avgränsade av kolon är alltid finala i den syntaktiska konstruktionen (som oftast är en huvudsats), och typiskt även i den grafiska meningen – medial grafisk position ska inte förväxlas med medial syntaktisk position. Även tankstreckstillägg är oftast finala, men förekommer också medialt, medan parentesstillägg oftast är mediala, typiskt placerade framför satsens finita verb. Jag föreslår att detta skulle kunna förklara det att parentes ses som ett bakgrundande tecken, till skillnad från det mer framhävande tankstreck: tecknen används vid tillägg som står i typiskt bakgrundade respektive fokuserade positioner. Även den grafiska formen kan förstås spela in; parentestillägg är alltid tydligt avgränsade både till höger och till vänster, så de gör sig

bättre i medial position, medan det vid snabb läsning inte är lika självklart om ett tankstreck inleder eller avslutar ett tillägg.

Studien ger insikt i hur och varför vi konstruerar denna typ av komplexa meningar: för att förtydliga eller kommentera huvudbudskapet, eller för att hävda eller implicera mer information på begränsat utrymme, utan att behöva formulera nya satser. De konstruktioner som typiskt uttrycks med tilläggsstrukturer befinner sig därmed utanför den traditionella syntaxen, och behandlas bättre med textlingvistiska än syntaktiska verktyg. Samtidigt rör det sig om enskilda komplexa meningar snarare än hela texter, och jag har kallat studiet av dem för *textgrammatik* (jämför Ekerot 2011, Kaltenböck m.fl. 2011). Den textgrammatiska förståelsen för tilläggsstrukturer och deras segment kan tillämpas i många andra sammanhang, även utanför språkvetenskapen, till exempel i skrivundervisning, textbedömning, klarspråksarbete och språkvård.

Mitt studiematerial har varit tidningstext. Valet därav motiverades med att det saknas deskriptiv forskning om bruket av skiljetecken och tilläggsstrukturer i vårdad normalprosa, som tidningstext ses som en någorlunda neutral representant för. Samtidigt ska sägas att delar av resultaten är tydligt genreberoende: citat och anföring är ett mycket vanligt inslag i tidningstext, likaså förkortningar och partibeteckningar, och därför lämnar dessa också ett särdeles stort avtryck i analysen av kolon- respektive parentesstrukturer. En förhoppning är att mina resultat ska kunna vara utgångspunkt för framtida studier av skiljetecken och tilläggsstrukturer, även i andra genrer.

Tidigare interpunktionsstudier har vänt sig till skrivreglerna för materialjämförelser, och varje gång konstaterat en bristande överensstämmelse mellan norm och bruk: dessa studier brukar förespråka antingen uppdaterade skrivregler eller bättre skrivundervisning. Jag menar att detta bygger på ett missförstånd om språkvårdens och skrivreglernas relation till interpunktionen; även inom språkvetenskapen förekommer föreställningen att interpunktionen är något som språkvården hittat på och därför också beskriver uttömmande. Men dagens interpunktion är ett naturligt framvuxet och ständigt (om än långsamt) föränderligt system, som bör studeras på samma villkor som vilka språkliga system och konstruktioner som helst, det vill säga utan föreställningen att det redan skulle finnas ett facit. Skrivreglerna ska inte i första hand ses som beskrivningar, utan bara allmänt hållna rekommendationer för formell skrift (men det kan finnas utrymme för dem att förbättras också i det avseendet; se till exempel avsnitt 7.3.3).

Den kvantitativa diakrona jämförelsen i kapitel 4 görs med ett relativt litet referensmaterial, men jag kommer fram till att kolon, tankstreck och parentes har blivit något mindre vanliga i tidningstext under de senaste 50 åren. Givet att tilläggsstrukturer är ett sätt att ge uttryck för förtydligande och interpersonella uttryck skulle dagens tidningstexter i så fall vara mindre läsartillvända, men det är också möjligt att kommatecknet, som är vanligare idag, i större utsträckning står där kolon, tankstreck och parentes annars kunnat stå. Och även om den lägre andelen tilläggsinledande skiljetecken innebär att skribentens läsartillvända röst har blivit mindre vanlig så har tidningstexter knappast blivit mindre mångstämmiga: den diakrona undersökningen visar att citattecken och pratminus tycks ha blivit åtskilliga gånger vanligare i tidningstext under de gångna åren (jämför även

Kunelius 1996). Meningslängden i tidningstext har också ökat, vilket kan innebära en vändning från en trend som pågått från cirka 1900 till 1970 (Skärlund 2018).

En möjlig invändning mot studien är att materialet har varit relativt litet: endast dryga 500 strukturer per skiljetecken är inte nödvändigtvis tillräckligt för att få mer än en ungefärlig förståelse för tendenser i bruket, och riskerar att missa mer perifera mönster. Å andra sidan har jag kunnat ta upp samtliga strukturer i samtliga faser av analysmodellen, vilket ger en mycket detaljerad bild av materialet i fråga, liksom även möjlighet att undersöka korrelationer mellan de mönster som uppträtt i var och en av faserna. I näranalysen har jag också många gånger gått utanför det insamlade materialet för att få en bättre översikt över de mindre vanliga typerna av tilläggsstruktur. Den kvantitativa ansatsen kan också ifrågasättas på den grund att den medför stora mängder data som kan vara svåra att överskåda och tolka, liksom för det att mycket data utelämnats eller inte behandlats närmare, just för överskådlighets skull. Detta är blott en första studie av de närapå utforskade komplexa meningar som tilläggsstrukturer är, och avhandlingen lämnar gott om utrymme för framtida forskning. Några tänkbara forskningsfrågor för framtiden presenteras i avsnitt 10.2 nedan.

Analysmodellen bygger på systemisk-funktionell grammatik (IFG 2014) med inslag av *connectivity model* (Renkema 2009) och har visat sig mycket väl anpassad för denna typ av strukturer och detta material. Modellen är också modulär och kan lätt utökas eller minskas i enlighet med analytikerns forskningssyfte, vilket innebär att den kan tillämpas även i framtida studier av skiljetecken och tilläggsstrukturer. I avhandlingen går jag emellertid också bortom modellens förlagor när jag delar in mitt material i formella och funktionella huvudtyper. Uppmärksningen av formella huvudtyper bygger på en hypotes som utgår från vilket segment som är en huvudsats eller huvudsatsekvivalent, och kan också ses som ett förenklat sätt att presentera resultaten av den ordinarie formanalysen. Uppdelningen i de funktionella huvudtyperna har varit olika för de olika strukturtyperna – och ofta även gjord på formell grund – men i kapitel 9 tar jag också fram en gemensam typologi. Det finns en risk att typologier blir allt för generella och abstrakta när de ska fånga upp alla strukturer, något den gemensamma typologin också kan ha blivit lidande av, men jag vill tro att typologierna för de enskilda tecknen är väl anpassade efter materialet, även om andra indelningar naturligtvis också hade varit möjliga.

Relationsanalysen har också inneburit en utveckling och inskräpning av SFG:s logiska betydelserelationer, som jag tydligare har skilt från de experientiella aspekter och kriterier som tidigare använts i SFG: *anföring* betraktas som en experientiell relation, som inte nödvändigtvis sammanfaller med den logiska relationen *projektion*. Detta medför också att jag lämnar utrymme för *anföring* utan *projektion*, en relationstyp som mig veterligen inte tidigare beskrivits i SFG-litteraturen. Att ställa dikotomierna *projektion*–*expansion* och *anföring*–*narration* mot varandra ger fyra nästan jämnstora grupper av kolonstrukturer, och kanske är detta angrepp relevant även i andra sammanhang. Min integrerbarhetsanalys kan möjligtvis betraktas som mer kontroversiell, eftersom den förutsätter att ram och tillägg är syntaktiskt självständiga: med ett mer traditionellt perspektiv hade detta bättre beskrivits som en enkel syntaktisk relationsanalys.

Sådana teoretiska avvikelser från traditionell grammatik kan ifrågasättas. Varför betraktas integrerbara tillägg som självständiga och inte underordnade? Varför betraktas ramar och tillägg som språkhandlingskraftiga? Att det är möjligt att läsa in språkhandlingskraft, underliggande satsstruktur och typiska satsbindningsrelationer betyder inte nödvändigtvis att detta faktiskt föreligger; det kan helt enkelt vara bedömarens illusioner och biaser. Jag bedömer dock att mina analyser följer konsensus i den refererade litteraturen av satsperifera konstruktioner, inom såväl syntax som textlingvistik. Samtidigt belyser det ett fortsatt behov att vidare utveckla våra teoretiska resurser för att studera konstruktioner i detta gränsland mellan syntax och text, alltså i textgrammatiken (jämför Nunberg 1990, Ekerot 2011, Kaltenböck m.fl. 2011). Denna avhandling är bara ett första steg ut i detta, ur textperspektiv, närpå utforskade område.

Det finns naturligtvis utrymme att utveckla modellen. I dess nuvarande utförande räknas det avgränsande skiljetecknet som del av tillägget, men med tanke på att kolon grafiskt ansluter till ramen och tankstreck står självständigt kan detta ifrågasättas. Är det mer rättvisande att också räkna med olika skiljeteckenspositioner i modellen? Och är det över huvud taget relevant? Även positionen för strukturens avslutande punkt diskuteras: jag har i regel räknat avslutande skiljetecken till ramen, om det inte finns skäl att tro att tillägget innehåller ett avslutande skiljetecken som getts företräde (till exempel utrops- eller frågetecken). Men om exempelvis både ram och tillägg är enkla deklarativa huvudsatser på samma fenomenologiska nivå är det inte självklart vilket av segmenten en avslutande punkt egentligen tillhör.

10.2 Framtida studier

Det finns fortsatt mycket att säga om tilläggsstrukturer och om interpunktion i svenskan och andra språk. Den här avhandlingen har identifierat vissa forskningsluckor och kan också lägga en stadigare grund för framtida forskning i dessa områden.

Till att börja med ger avhandlingen en översiktlig beskrivning av skiljeteckensbruket (eller bruket av vissa tilläggsstrukturer) i neutral svensk sakprosa, närmare bestämt löptext i dagspressen. Resultaten kan därför fungera som jämförelsebas för motsvarande studier av andra genrer och typer av texter, så som skönlitteratur, inlägg i sociala medier, akademisk text och populärvetenskap, beslut och riktlinjer, elevtexter med mera. Vilka typer av tilläggsstruktur används? Hur vanliga är de, och vilka skiljetecken tar de? Förekommer andra typer än de som har identifierats här? En mer teoretisk fråga är den om sammanfallet mellan tilläggsstrukturer och tetiska konstruktioner. I en mindre automatiserad studie kan man inkludera även sådana strukturer som tar komma, semikolon och punkt som avgränsare, men det kräver också att man kan avgöra vad som är och inte är en tetisk konstruktion (eller kvantifiera i hur hög grad en konstruktion är tetisk). Hur skiljer sig komma-, semikolon- eller punktstrukturer från kolon-, tankstreck- och parentesstrukturer? Vilka unika funktionella typer finns där, om några? Andelen kolon, tankstreck och parentes har ju minskat i tidningstext under 50 år, medan komma blivit vanligare: har kommat tagit över några tilläggsavgränsande funktioner?

Här blir också relevant att undersöka bruket av eventuella tetiska konstruktioner som inte uttrycks i tilläggsstrukturer, eller sådana som inte avgränsas både till höger och vänster, vilket kanske är vanligast med inskott som avgränsas av kommatecken. Finns någon systematik för detta i bruket? I förlängningen kan bruket av tetiska konstruktioner studeras i talspråk. I vilken utsträckning förekommer dessa konstruktioner i talet? Vad är skillnaderna mellan tal och skrift? Har läsvana någon inverkan på bruket av (motsvarigheter till) tilläggsstruktur i talat språk?

Jag har också efterlyst studier av tilläggsstrukturens prosodiska och pragmatiska egenskaper. Uttal av tetiska konstruktioner, såväl spontana som inlästa, kan ge argument för eller mot analysen av tilläggsstrukturers segment som självständiga. En angränsande fråga är hur skribenter interpunkterar muntliga konstruktioner när dessa nedtecknas, och hur detta korrelerar med prosodin. Pragmatiskt är det intressant att undersöka vilken eller vilka språkhandlingar som olika respondenter tillskriver tilläggsstrukturer (illokut kraft), liksom hur mottagare faktiskt reagerar på en tilläggsstruktur (perlokut kraft). Det senare kan dock vara svårt att studera i naturliga kontexter.

Tilläggsstrukturmodellen, med ram, ankare och tillägg, kan nyttjas i framtida studier av skiljetecken och tilläggsstrukturer, men den kan också ges bredare tillämpning inom all textlingvistisk forskning, med synsättet att alla textpartier förhåller sig hierarkiskt till varandra, som tillägg och ramar – intratextuell textanalys kan ju ofta beskrivas som upprepade textgrammatik. Liknande synsätt är inte nya inom textlingvistik (se till exempel Mann & Thompson 1986, Renkema 2009, IFG 2014), men specifikt ankarat är ett element som inte getts nämnvärt utrymme tidigare, trots dess stora vikt i att definiera semantiska relationer mellan textsegment. Tänkbara frågeställningar med utgångspunkt i tilläggsstrukturen är hur läsbarhet och begriplighet påverkas av ett tilläggstätt språk, vilka genrer som utmärks av ett visst tilläggsbruk och hur nära förbundet med genrens normer ett visst tilläggs- och ankarbruk är. Som nämndes i avsnitt 3.4 skulle det också vara intressant att på textnivå jämföra tillägg och ramar med varandra; givet att tillägg avviker från det ordinarie textflödet kan man tänka sig att de utmärker sig språkligt eller stilistiskt från ramtexten. På vilka sätt? Det kan vara svårt att operationalisera, men det skulle exempelvis vara intressant att jämföra hur utbyggda nominalfraser är i ramtexten och i dess tillägg, eller vilka attityder och röster som syns i tilläggen visavi ramtexten.

Ett angrepp som kan förklara *varför* tilläggsstrukturerna används som de gör, tillika ge en bättre förståelse för skiljetecknens funktioner, är diakrona textstudier. Bredel (2008) menar att kolon uppfattas som presenterande eller framåtppekande därför att det historiskt typiskt förekommit jämte kataforiska och demonstrativa fraser, och att dagens användningar av tecknet utvecklats därur. Är det möjligt att spåra skiljetecknens historiska utveckling på samma sätt som vi kan spåra exempelvis ords utveckling, och utifrån detta peka ut när tecknens olika funktioner eller användningsområden tar form? Ett slags *Svenska Akademiens ordbok* för skiljetecken skulle vara ett välkommet referensverk och komplement till paleografiska studier som Parkes 1992, som endast gör kortare nedslag i tecknens funktioner. Ett ovan nämnt drag som också kan vara intressant att studera diakront är tilläggens position: är parentestillägg oftare rammediala därför att de uppfattats som bakgrundande, eller uppfattas de som bakgrundande därför att de ofta varit rammediala? Är tankstreckstillägg oftare finala därför att de uppfattats som förgrundande, eller

uppfattas de som förgrundande därför att de ofta varit finala? Kan man se att parentes och tankstreck i någon bemärkelse har använts komplementärt i ett diakront perspektiv? Vad gäller position behövs också närmare studier av begränsningarna på var mediala tillägg kan placeras. Varför står de så ofta framför finitet? Vad är villkoren för placering i mittfältet?

Acceptabilitetsbedömningarna i kapitel 3 baseras på en enkel enkätundersökning, som inte gått på djupet utan avhandlat många olika konstruktioner ytligt. Det finns alla skäl att genomföra grundligare enkätundersökningar, vardera ägnade åt en eller ett fåtal av konstruktionerna och med bättre möjligheter till fördjupning. Enkätsvaren i sig leder också fram till några teoretiska funderingar, bland annat vad gäller bruket av reflexiva pronomen i frasformade tillägg, placeringen av att i anförande tilläggsstrukturer och formen på eventuella godtagbara strukturer med mediala kolontillägg. Enkätmetoden kan tillämpas även för flera andra frågor som ställs i det här avsnittet. Andra teoretiska spår att följa upp är det om nollankarets natur, om appositioners och andra tetiska konstruktioners bildning (kopulasats eller parallellsats?), om skillnaden mellan samordning och sidoordning (är det senare en textuell relation?) och om specificerande samordning i svenskan (är det detsamma som sidoordning, är *det vill säga* en specificerande konjunktion?).

Informationsstrukturen i tilläggsstrukturer behandlas som hastigast i avhandlingen, men är väl värd närmare undersökning. Bland annat verkar tilläggsstruktur vara ett lämpligt grepp för att ge eller ta fokus från vissa led, men på vilka pragmatiska grunder väljer vi vissa strukturer? I litteraturen sägs ju att parentes fungerar bakgrundande och tankstreck förgrundande, men hur mycket har de grafiska tecknen egentligen med informationsstrukturen att göra? Hur mycket hänger på segmentens linjära position? Kanske kan informationsstrukturen bidra till en närmare förklaring av de typologiska skillnaderna mellan skiljetecknen. Jag har också argumenterat för att tankstreckstillägg allt som oftast inte alls ska tolkas som särskilt anmärkningsvärda eller överraskande, och det finns alla skäl att närmare utreda i vilken utsträckning denna och andra dylika uppfattningar faktiskt stämmer. Vad betyder det egentligen att kolon är "framåtppekande" när till exempel attributiva relationer kan gå åt båda håll (tillägg kan ange attribut till ankaret lika väl som det omvända)? Finns det något sätt att entydigt grafiskt markera bakåtppekande relationer? Kan parenteser verkligen inte omge viktig, anmärkningsvärd eller förgrundad information utan att bakgrunda den? Rimligen skulle ju material inom parentes bli mer framhävt i och med den grafiska markeringen och syntaktiska segregeringen, som markerar icke-restriktiv betydelse och språkhandlingskraft. I avsnitt 3.3.2 (s. 69) visar jag också att kolon och tankstreck, till skillnad från komma, inte kan användas kring finala dubbleringar och dislokationer, vilket tyder på att dessa tecken kräver självständighet och språkhandlingskraft. Detsamma kan inte entydigt sägas om parentes, som verkar vara olämpligt men inte helt uteslutet i denna position. Hör det till saken?

I litteraturen menas ju även att parentestillägg alltid ska vara undgängliga för ramtexten; ramtext bör inte hänvisa till eller på något sätt påverkas av något som nämnts inom parentes, på samma sätt som brödtext bör vara helt självständig från en fotnot eller ett abstract. Även citat – som ofta är kolontillägg – är i viss mån opaka för den icke-citerade texten, men det är fullt möjligt att hänvisa tillbaka till något som nämnts i ett citat. Vad är

skillnaderna mellan olika strukturtyper (och skiljetecken) i fråga om tilläggets tillgänglighet för ramtexten? Vad beror de på?

Jag lägger fram en hypotes om att formen på ram och tillägg (huruvida de är huvudsatser eller inte) kan säga något om tilläggsstrukturens och segmentens språkhandlingskraft och relation. Detta har inte utforskats i detalj, men min studie tyder på att det finns en stark korrelation om än med många undantag, och frågan skulle vara intressant att studera närmare. Eftersom hypotesen är utformad för just tilläggsstrukturer kan man fråga sig om den har bäring även i andra sammanhang, men det tror jag att den har: samma sak torde gälla relationen mellan olika typer av icke-satsformade meningar och så kallade menings- eller satsfragment och närmaste huvudsats. Överlag torde studiet av sådana meningar ha mycket att vinna på det som framkommit i denna avhandling, och kanske bör tilläggsstrukturbegreppet vidgas till att innefatta även sådana konstruktioner.

Det finns också skäl att fördjupa studien genom att närmare studera enskilda specifika undertyper av tilläggsstruktur som har identifierats här; jag har inte kunnat ge så mycket utrymme åt enskilda syntaktiska och semantiska konstruktioner, till förmån för en ibland något spretig helhetsbild som utgått från de tre skiljetecknen. För att fördjupa förståelsen för tilläggsstrukturerna krävs närmare undersökning av enskilda strukturtyper och konstruktioner: några väsentliga sådana typer är fri anföring, metakommunikation, apposition, integrerbara och utbytbara tillägg samt tilläggsstrukturer utan tetiska segment (vilka diskuterades hastigt i avsnitt 9.5). Bland annat kan det vara värt att undersöka vilka strukturtyper av ovan nämnda som kännetecknar olika genrer och texttyper. Finns det fler genrer där exempelvis metakommunikativa segment eller relationer är särskilt vanliga? Vilka undertyper av metakommunikation är vanliga och mindre vanliga i dem?

I ljuset av resultatet att det kvantitativt sett finns stora semantiska skillnader mellan kolon, tankstreck och parentes kan man också fråga sig vilka skillnader som går att identifiera när de tre tecknen tycks överlappa: det kan till exempel vara intressant att förkovra sig i tilläggsstrukturer med samma betydelserektion mellan segmenten för att närmare utreda eventuella skillnader. Till exempel kanske olika undergrupper av attributiv adnominell betydelserektion är olika vanliga vid de olika skiljetecknen. Även många mindre typiska tilläggsstrukturer kan vara värda närmare studium. Vad är den avsedda relationen mellan ram och tillägg när tillägget är integrerbart (och icke anført), som i *Alice dricker (grönt) te* och *Alice dricker – ofta – te?* Är tillägget restriktivt eller inte, hävdad eller inte? Är det rimligt att läsa in två skilda propositioner (*Alice dricker te* och *Alice dricker grönt te*), och hur förhåller de sig i så fall till varandra?

I fråga om kvantitet har det också framgått att tidningarnas bruk av citattecken och pratminus ökat flerfaldigt under 50 år. Resultatet faller utanför avhandlingens intressesfär, men är väl värt närmare studier. Hur har tidningsprosan, och särskilt tidningarnas anföringsvanor, förändrats över tid? Hur har bruket av modaliserande citat (*scare quotes*) förändrats?

I föregående avsnitt föreslår jag att kunskap om tilläggsstrukturen bland annat kan tillämpas inom skrivundervisning, men ur ett språkinlärningsperspektiv kan man också fråga sig hur ”komplexa” dessa strukturer faktiskt är. Ram och tillägg är sidoordnade, så fler tillägg bidrar inte till syntaktisk komplexitet, men däremot till textuell sådan. Givet att

behärskning av tilläggsstrukturer innebär djupare kunskap än bara bekantskap med skrivregler kan man fråga sig när barn börjar behärska tilläggsstrukturer i skrivet språk, och vilka syntaktiska konstruktioner det gäller. Är tilläggsstrukturer i sig värda att ta upp i skrivundervisningen, och i så fall när? Vilka typer av tilläggsstruktur bör komma när? När är det lämpligt att lära sig skilja på vilka skiljetecken som används i olika tilläggsstrukturer? Just eftersom tillägg bidrar till textuell komplexitet kan det också vara intressant att fördjupa sig i tilläggsstrukturer ur ett klarspråks- och läsbarhetsperspektiv. Uppfattas tilläggstäta texter som svårare eller mer formella? Hur förlikas detta med tilläggens funktion att förtydliga och specificera? Kanske kan det finnas en vinst i att komplettera modeller för läsbarhetsanalys, såsom läsbarhetsindex och nominalkvot, med uträkning av andel kolon, tankstreck och parenteser (samt eventuellt adjunktionella komman) i texten.

Avslutningsvis finns några större frågor som är väl värda närmare studium. Jag har flera gånger i avhandlingen spekulerat om varför vi faktiskt använder tilläggsstrukturer, och citerat flera studier som gör liknande spekulationer, men är det en fråga som går att ta fram ett empiriskt svar på? Det aktuella budet är att de effektiviserar texten: tillägg kan fungera som specificerande språkhandlingar utan att för den skull involvera upprepningar, lexikala konnektorer eller ens finithet. Men hur kommer det sig då att huvudsatser kan stå som tillägg till andra huvudsatser, och till och med till icke satsformade ramar? Är huvudsattillägg endast och enbart sådana som inte uppvisar någon nämnvärd redundans visavi sin ram? Är det rättvisande ur textgrammatisk synpunkt att alls jämställa sådana strukturer med övriga tilläggsstrukturer? I tilläggsstrukturer förväntas ju skiljetecknet ha adjunktionell skiljeteckensfunktion, men nog kan vi många gånger hitta tankstreck – och kanske också kolon och parentes – med konjunktionell skiljeteckensfunktion. Hur kan dessa skiljas åt, och är det önskvärt?

10.3 Slutord

Bruket av kolon, tankstreck och parentes följer system som sällan beskrivits särskilt ingående. Denna avhandling har varit ett försök till beskrivning, och samtidigt ett kliv ut i beskrivningen av komplexa meningar med satsperifera, tetiska konstruktioner, i svensk standardprosa. Om den svenska textlingvistikens är en text så är textgrammatiken blott en mening däri, och i den meningen kanske den här avhandlingen dyker upp som ett tillägg. Om det tillägget avgränsas av förgrundande eller bakgrundande tecken återstår att se – men tilläggsstrukturen är rekursiv, och kanske kan det tillägg som denna avhandling utgör samtidigt komma att agera ram åt fortsatta studier av satsperiferi, interpunktion och komplexa meningar, eller sidoordnas med andra tillägg i samma mening: texters grammatik är ett komplext ämne, och än är mycket osagt därom.

Sammanfattning på svenska

Denna avhandling handlar om *tilläggsstrukturer*, mitt samlingsnamn för en mångsidig grupp syntaktiska konstruktioner som har det gemensamt att de består av två mer eller mindre syntaktiskt segregerade segment. Tilläggsstrukturbegreppet operationaliseras här som alla sådana meningar (eller meningskomplex) som har kolon, tankstreck eller parentes som segmentavgränsare, eftersom just dessa tecken ofta är utbytbara. Några typiska, konstruerade exempel på tilläggsstrukturer ges i (1).

- (1) a. Alice dricker grönt te; sencha.
- b. Alice dricker grönt te – sencha.
- c. Alice dricker grönt te (sencha).

Tilläggsstrukturens segment ges olika namn: det inledande segmentet kallas *ram*, och denna omger eller föregår ett *tillägg*. Tillägget kopplas semantiskt till ett *ankare* i ramen. I denna avhandling markeras tillägget med överstrykning och ankaret med understrykning; resten av ramen lämnas omarkerad. Ankaret kan omfatta en fras eller hela ramen, eller rentav en tom plats, markerad med nolltecken (tomma mängden) i strukturer som (2). Detta kallar jag för *nollankare*.

- (2) Alice säger ∅ till Elsa: "Det var gott!"

I avhandlingen undersöks tilläggsstrukturer syntaktiskt och textuellt – studien kan därmed positioneras dels i syntaxforskningen, dels i textlingvistik. I kapitel 1, *Inledning*, ställer jag följande tre frågor, som ska besvaras ur både ett syntaktiskt och ett textlingvistiskt perspektiv:

- 1. Vad karakteriserar tilläggsstrukturens segment, syntaktiskt och textuellt?
- 2. Hur förhåller sig segmenten till varandra, syntaktiskt och textuellt?
- 3. Vilka likheter och skillnader finns mellan tilläggsstrukturer med olika tecken?

Kapitlet fortsätter med en redogörelse för min begreppsapparat, inklusive inledande definitioner och operationaliseringar av tilläggsstrukturens segment. Kapitel 2, *Interpunktionsforskning*, utgör ett referat av tidigare litteratur inom detta disciplinärt brokiga fält som förs samman av sitt studieobjekt. Här ges en kort översikt över interpunktionens och interpunktionsforskningens historia, följt av redogörelser för tidigare beskrivningar av texten kring kolon, tankstreck och parentes – det vill säga tilläggsstrukturen. I kapitlet konstateras att de tre tecknen ofta sammanförs i litteraturen, om än inte alltid explicit; många gånger handlar det bara om att tecknen beskrivs i snarlika termer. De tre skiljetecknen beskrivs som tecken med markerade semantiska funktioner och som opererar på textnivå snarare än sats- eller ordnivå, till exempel för att markera röst- och perspektivskiften. Här noteras också att skiljetecken används på i princip samma sätt och i samma

positioner i alla skriftspråk där de förekommer, med endast ytliga skillnader i frekvens eller grafisk realisering. Detta torde medföra att resultatet av denna studie av svenska tilläggsstrukturer i viss mån också kan sägas gälla för andra språk.

Kapitel 3, *I gränslandet mellan syntax och text*, lägger grund för de empiriska analyserna i avhandlingens senare delar. Många textlingvistiska modeller utgår från satsen som grundläggande textsegment, och utesluter därmed att det finns en textuell relation mellan ram och tillägg i många strukturer. Men utgångspunkten i satsen kan ses som en förenkling, eftersom det finns många självständiga yttranden och meningar som inte är satsformade; viktigare för segmentstatus är kanske att ett textparti är självständigt och språkhandlingskraftigt. Jag utgår från den systemisk-funktionella grammatiken (SFG) som min centrala textteori, och trots att också den utgår från satsen som det grundläggande textsegmentet så betraktar den även appositioner som självständiga segment.

I kapitlet redogör jag vidare för tidigare studier, framför allt inom syntax, om självständigheten hos konstruktioner som ofta ingår i tilläggsstrukturer, som apposition, inskott, extraposition och annex. Jag redovisar några tidigare analyser och argumenterar för att typiska tilläggsstrukturer uttrycker två språkhandlingar; till exempel hävdas två propositioner i (3). Beroende på analys är de två propositionerna de som anges i (4) eller de som anges i (5).

- (3) Alice fick en present: en bok om te.
- (4) a. 'Alice fick en present'
- b. 'Presenten är en bok om te'
- (5) a. 'Alice fick en present'
- b. 'Alice fick en bok om te'

Segmentens separata språkhandlingskraft syns bland annat på det att de två segmenten kan ifrågasättas separat från varandra, som i (6), och att deras sanningsvillkor är oberoende av varandra, illustrerat i (7): *sencha* är en sorts *te* oavsett om Alice dricker det eller inte.

- (6) A: Alice dricker sencha – en sorts kaffe.
 B': Det stämmer inte; hon dricker faktiskt *yinzhen*.
 B'': Det stämmer inte; *sencha* är faktiskt en sorts *te*.
- (7) a. Alice dricker sencha – en sorts te.
 b. Alice dricker inte sencha – en sorts te.

Att segmenten skulle vara självständiga och språkhandlingskraftiga gäller emellertid inte nödvändigtvis om ramen som i (8) inte är en huvudsats, eller om tillägget som i (9) motsvarar ett syntaktiskt inbäddat attribut.

- (8) Te: Växten härstammar från Kina.
- (9) Alice dricker (grönt) te.

Det skulle dock kunna hävdas att topikalisering som i (8) är en språkhandling i sig, och att tillägget i (9) fungerar korrigerande och ersätter ramens proposition och sanningsvillkor. Jag föreslår en mer allmän modell över tilläggsstrukturens pragmatik baserat på dess segments former: om ramen är en huvudsats (eller huvudsatsekvivalent) så utför strukturen två språkhandlingar, oavsett tilläggets form. Om tillägget inte är en huvudsats så uppstår

en språkhandling i relationen mellan ram och tillägg, annars är relationen mellan segmenten en konventionell implikatur. Därmed skiljs på tilläggsstrukturer där endast ramen är huvudsats, endast tillägget är huvudsats, båda segment är huvudsatser eller ingetdera segmentet är en huvudsats. Som exempel är tilläggsfrasen *en sorts te* i (7) inte språkhandlingskraftig i sig, men jämte den huvudsatsformade ramen får tillägget en hävdande kraft, antingen för att den predicerar något om ankaret eller för att den agerar objekt i en underförstådd parallellsats. I (8) utförs endast en språkhandling, men där impliceras också att subjektet *växten* syftar på den rubricerande ramen *te*. I en struktur som (10) nedan är segmenten var och för sig hävdande, men i relationen mellan dem uppstår en implikatur om till exempel ett orsaksförhållande. I (11) är ingetdera segmentet språkhandlingskraftigt, men strukturen som helhet hävdar propositionen 'dagens te är sencha'.

(10) Alice dricker te; hon mår mycket bättre nu.

(11) Dagens te – sencha

Det faktum att segmenten i en tilläggsstruktur kan vara språkhandlingskraftiga, eller att språkhandlingskraft uppstår när segmenten möts, medför att relationen mellan segmenten också kan analyseras med textlingvistiska verktyg. Detta utnyttjar jag i resten av avhandlingen. Men även om det textlingvistiska perspektivet blir användbart i studien av tilläggsstrukturer lämnas mycket textteori därhän i och med att jag inte analyserar hela texter, utan just enstaka strukturer inom dem: avhandlingen beskrivs som textgrammatisk snarare än textlingvistisk. I kapitlet föreslås emellertid också en modell för den flerdimensionella (polyfona och dialogiska) texten, inspirerad av tilläggsstrukturmodellen tillika tidigare textlingvistiska (och syntaktiska) modeller: Tillägg skrivs utifrån andra perspektiv än ramen, och medan ramar länkas ihop i en sammanhängande text kan tilläggen ses som kortare passager bortom denna, ofta till parallella texter skrivna i andra register och genrer eller för andra syften och mottagare. Skiljetecken markerar alltså steg in i andra textdimensioner, som görs för att förtydliga eller kommentera ramtexten utifrån.

I kapitel 4, *Korpusdata*, presenteras och motiveras mitt material. Jag har samlat in en textkorpus bestående av 4,7 miljoner ord svensk tidningstext publicerad under 2021, närmare bestämt brödtext från de stora svenska dagstidningarna *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen* och *Svenska Dagbladet*, i de fyra stora ämnena brott och rättsväsende, kultur och underhållning, politik samt sport – dock ingen närmare avgränsning på textgenre. Jag har valt tidningars brödtext eftersom det antas representera en neutral standardskriftprosa som når många läsare och därför också i viss mån kan sägas fungera normbildande. Eftersom det i princip saknas språkvetenskapliga redogörelser av tilläggsstrukturer och interpunktion i svenskan finner jag det lämpligast att börja i ett sådant material, så att mina resultat kan fungera som jämförelsegrund i framtida studier av tilläggsstrukturer i andra genrer, texttyper och register. Slutligen har jag ur korpusen samlat in 1536 jämnt utspridda strukturer för textlingvistisk analys. Det rör sig om 32 strukturer per kombination av tidning, ämne och skiljetecken, för sammanlagt 512 strukturer per skiljetecken eller 384 per tidning och per ämne.

I kapitlet presenteras också en mindre, diakron studie av det kvantitativa skiljeteckensbruket i tidningstext, i jämförelse med data från Westman 1974. Här konstateras att kolon, tankstreck och parentes har blivit mindre vanliga de senaste femtio åren, medan komma

blivit vanligare. Kanske beror detta på att komma i viss utsträckning ersatt kolon, tankstreck och parentes som tilläggsavgränsare. Andelen skiljetecken per 10 000 ord har inte förändrats under perioden, men meningarna har blivit påtagligt längre, och det förekommer därmed också fler skiljetecken per mening idag. Det mest anmärkningsvärda resultatet av den diakrona korpusstudien är emellertid att citattecken och pratminus, tecken som markerar anföring, blivit åtskilliga gånger vanligare. Detta är dock inget som utforskas närmare i avhandlingen.

I kapitel 5, *Analysmodell*, presenterar jag den textgrammatiska analysmodell som jag tagit fram för analys av materialets tilläggsstrukturer. Analysen delas in i sex faser: segmentering, formanalys, positionsanalys, integrerbarhetsanalys, relationsanalys och typologisering. Segmentering innebär uppdelningen av strukturer i ram och tillägg. Segmenteringen görs på dels grafisk, dels semantisk och textuell grund. Den typiska tilläggsstrukturen är en grafisk mening med två segment avgränsade av kolon, tankstreck eller parentes. Ramen antas inte kunna sträcka sig över flera grafiska meningar, men den kan omfatta mindre än en grafisk mening, då ofta avgränsad av något annat skiljetecken: eftersom tilläggsstrukturen är rekursiv kan en analyserad struktur i sin tur vara tillägg i en annan struktur, som inte i sig är del av studien. Till skillnad från ramen kan tillägget omfatta flera grafiska meningar; i enkla fall sträcker sig flermeningstillägg till styckets slut, eller är citat som avslutas med citattecken eller anförande sats, men strukturens omfång måste hur som helst bekräftas av en semantisk-textuell analys. När segmenten är identifierade och avgränsade identifieras också ankaret: det led i ramen vars betydelse specificeras av eller specificerar tillägget. Alla tilläggsstrukturer antas ha ett ankare, även om detta i många fall omfattar hela ramen, och i vissa fall är ett nollankare.

Den andra fasen är formanalysen, vilken innebär att varje ram, ankare och tillägg annoteras för sin form; utöver syntaktiska former som huvudsats, bisats, nominalfras och adverbfras räknas även mer textuella former som citat och flera meningar. Som en förenklad sammanställning av formanalysen används de pragmatiska formtyper som föreslogs i kapitel 3, vilket innebär att resultatet kan ges i fyra formella huvudtyper: strukturer där bara ramen är en huvudsats (eller huvudsatsekivalent), strukturer där bara tillägget är det, strukturer där båda segment är huvudsats(ekvivalent)er och strukturer där inget av segmenten är det.

Positionsanalysen innebär en annotering av ankarets och tilläggets linjära position i tilläggsstrukturen. Ankaret tillskrivs en av fyra positioner: initial, medial, final eller total, det vill säga omfattande hela ramen. Tillägget tillskrivs först en position relativt ankaret: angränsande till höger, angränsande till vänster eller icke angränsande. Sedan tillskrivs tillägget också en mer absolut position i ramen, med hänsyn till grafik och syntax: jag noterar huruvida tillägget är finalt i den grafiska meningen eller blott i den aktuella syntaktiska konstruktionen, samt om det följs av obligatoriska eller blott optionella led, om några alls.

Nästa fas är analys av tilläggets syntaktiska integrerbarhet i ramen, det vill säga huruvida strukturen skulle vara en koherent och grammatisk konstruktion om det avgränsande skiljetecknet togs bort. Detta är det närmaste modellen kommer en syntaktisk relationsanalys; därefter följer analys av semantisk relation, närmare bestämd logisk betydelserelation så som det beskrivs i systemisk-funktionell grammatik, med vissa modifikationer. Den

ena huvudsakliga relationstypen är *expansion*: relationer mellan segmentens propositionella eller begreppsliga innehåll. Den andra huvudsakliga relationstypen är *projektion*: relationer till ett segment som språkligt yttrande. Det finns tre typer av expansion och två typer av projektion. Expansion kan vara *adnominell* och ge mer information om ett begrepp, *konjunktionell* och lägga till nya propositioner utan att vidareutveckla andra sådana, eller *cirkumstantiell* och ge mer information om (omständigheterna för) ett skeende. Projektion kan vara *experientiell* och innebära anföring av citat och andra yttranden, eller *interpersonell* och innebära metatextuella anmärkningar eller annan kommentar av det egna yttrandet. Den här typologiseringen av projektionsbegreppet utgör ett teoriutvecklande bidrag till SFG, som tidigare endast gett begränsat utrymme åt interpersonell projektion som betydelserelation. För att förenkla analysen ställs de fem relationstyperna upp i en hierarki, så i strukturer som uppvisar flera samtidiga relationer nämns endast den mest semantiskt specifika eller mottagartillvända.

Modellanalysen avslutas med en taxonomisk typologisering av strukturerna i materialet, för bättre överskådlighet och begriplighet. Denna typologisering är resultatberoende och skiljer sig åt mellan de tre tecknen, och lägger grund för dispositionen av följande analys- och resultatkapitel. Utöver modellanalysen tillkommer sedan teckenspecifika näranalyser, bland annat av sällsynta eller perifera strukturtyper.

I kapitel 6, *Kolonstrukturer*, redovisas analysen av materialets 512 tilläggsstrukturer med kolon, samt resultaten därav. Kolonstrukturerorna delas in i fyra typer, som främst korrelerar med den logiska betydelserelationen mellan segmenten. De fyra typerna kallar jag för *bunden anföring* (12), *fri anföring* (13), *metakommunikation* (14) och *vidareutveckling* (15).

- (12) Alice sa Ø: "Jag har redan köpt te."
- (13) Alice tog fram kassen: "Jag har redan köpt te."
- (14) Det förstår du väl: Alice har redan köpt te.
- (15) Alice tog fram kassen: hon hade redan köpt te.

Vid *bunden anföring* och *metakommunikation* är relationen mellan segmenten projicerande, och vid *fri anföring* och *vidareutveckling* är relationen expanderande. En viktig poäng, som inte tidigare behandlats inom SFG, är att projektion och anföring alltså är separata begrepp: projektion innebär att ett segment kommenterar eller karakteriserar ett annat, medan anföring är det att ett segment är ett citat eller referat i förhållande till ett annat.

Bunden anföring är den vanligaste typen av kolonstruktur och utgör 32% av materialets förekomster, medan *metakommunikation* är minst vanligt med 19% av förekomsterna. De expanderande typerna *fri anföring* och *vidareutveckling* utgör 23% respektive 27% av förekomsterna. *Bunden anföring* och *vidareutveckling* kan betraktas som typexemplen på projektion respektive expansion, tillika de typiska relationerna i kolonstrukturer, men dessa typiska exempel utgör som synes bara 58% av materialets strukturer.

Vid *bunden* och *fri anföring* är strukturens tillägg definitionsmissigt ett citat. Den höga andelen anförande strukturer är sannolikt genreberoende, eftersom anföring och citering är mycket vanligt i tidningstext. Till de anförande strukturerna har också räknats en grupp

vars tilläggsform betecknas som *anföringskomplex*: tillägget består av både anförd och anförande sats. (16) är ett illustrativt exempel.

- (16) Alice svarade: "Jag har redan köpt te", sa hon.

Anföringskomplex är något vanligare vid fri anföring, och utgör 20% av alla sådana strukturer; i dessa fall har tillägget inte betraktats som objekt till ramens anföringsverb. Det förekommer dock även vid bunden anföring, när ramens verb obligatoriskt tar objekt; i dessa fall kan exempelvis verbet *säga* användas både före och efter citatet.

Kolonstrukturers ramar är oftast huvudsatser, men detta är mindre vanligt i metakommunikativa strukturer, där ramen ofta bara är en fras som etiketterar eller positionerar tillägget. Exempel är (17) och (18).

- (17) Ljuva ord: Alice har redan köpt te.
 (18) För det första: Alice har redan köpt te. Det borde vi naturligtvis ha räknat med, men nu kan vi åtminstone erbjuda flera olika sorter. Huruvida allt faktiskt går åt är en annan fråga. För det andra...

Å andra sidan är tilläggen i metakommunikativa strukturer särdeles ofta huvudsatser eller till och med flera meningar eller stycken, som i (18), medan tilläggen i vidareutvecklande strukturer desto oftare är fraser. Min linjära definition av ram och tillägg innebär alltså stora formskillnader mellan dessa typer. Med en mer hierarkisk definition, som urskiljer annex (och andra tetiska konstruktioner) från inre sats, snarare än tillägg från ram, skulle jag naturligtvis hitta stora positionsskillnader istället: metakommunikativa strukturer har en större andel initiala annex medan vidareutvecklande strukturer har större andel finala. Min modell av tilläggsstrukturen fokuserar alltså på form mer än linjär position.

Positionsmässigt är kolontillägg alltid finalt placerade i strukturen, även om de i undantagsfall inte är finala i den grafiska meningen, utan kan följas av till exempel samordnade huvudsatser. Ankaret är ofta finalt placerat i sin ram, eller omfattar hela ramen, vilket kan tänkas ha att göra med att det samtidigt utgör ramens fokus. I analysen har även räknats så kallade nollankare, som är vanliga vid bunden anföring: i dessa fall tvingas fokus till tillägget.

Kapitel 7, *Tankstrecsstrukturer*, behandlar just tilläggsstrukturer med tankstreck. Typologin för dessa bygger på tilläggets integrerbarhet i ramen (huruvida strukturen förblir koherent och korrekt om tankstrecken utelämnas), snarare än betydelserelationen segmenten emellan. Integrerbara tillägg har kategoriserats som antingen *frasledstillägg* (19) eller *satsledstillägg* (20), beroende på om de kan integreras som frasled inom ett befintligt satsled eller integreras som satsled i egen rätt. De icke integrerbara tilläggen har istället räknats som *appositionstillägg* (21) och *huvudsatstillägg* (22).

- (19) Alice dricker sencha - med citron.
 (20) Alice dricker sencha - varje dag.
 (21) Alice dricker sencha - en sorts te.
 (22) Alice dricker sencha - det gör henne gott.

Icke integrerbara tillägg är de vanligaste: 35% av alla tankstrecsstrukturer har huvudsatstillägg (inklusive somliga huvudsatsekvivalenter) och 30% har appositionstillägg (som

korrigerande eller meronymiska pseudoappositioner). Strukturer med satsledstillägg och frasledstillägg utgör 17 % respektive 18 % av materialets tankstrecksstrukturer. Satsledstillägg motsvarar oftast adverbial, men det förekommer även tillägg som motsvarar olika typer av predikativ, som i (23). Frasledstillägg motsvarar oftast underordnade attribut, men även samordnade led som i (24) förekommer.

(23) Alice – munter som en lärka – dricker sencha.

(24) Alice – och systemen Elsa – dricker te.

Huvudtyperna av tankstreckstruktur har tydliga korrelationer med de logiska betydelse-relationerna: frasleds- och appositionstillägg är oftast adnominella, satsledstillägg är oftast cirkumstantiella och huvudsatstillägg är typiskt antingen cirkumstantiella eller konjunktionella. Det finns dock ingen fullständig enighet mellan huvudtyp och logisk betydelserelation, utan i princip alla relationstyper (inklusive de mer sällsynta projicerande relationerna) förekommer vid alla sorters tillägg.

En stor del av alla tankstreckstillägg, 40 %, tar hela ramen som ankare, vilket hänger ihop med de många cirkumstantiella och konjunktionella betydelserektionerna: tillägget ger omständigheter för hela ramen (eller åtminstone dess verbfras) eller bygger vidare på situationen med en helt ny proposition. Ytterligare 34 % av ankarna är finalt placerade i ramen, medan mediala och initiala ankare är mindre vanliga. Tilläggspositionen är också något variabel, även om de flesta tillägg (73 %) följer på det finala eller totala ankaret och alltså är placerade i ramens slut. Tillägg placerade medialt i ramen följs ofta av obligatoriska led (18 % av alla fall); allra oftast står de i initialfältets slut och följs alltså av det finita verbet, som i (23)–(24) ovan. Ett fåtal tillägg står medialt inte bara i ramen utan inuti sitt ankare; detta gäller sådana tillägg som är placerade på satsadverbialets position och alltså gäller hela satsen eller verbfrasen, som i (25).

(25) Alice dricker – gärna – te.

Kapitel 8, *Parentesstrukturer*, redovisar min analys av materialets parentesstrukturer. Även denna typologi är baserad på tilläggets integrerbarhet, men eftersom relativt få parentes-tillägg är integrerbara så vidareindelas dessa inte; istället finfördelas de icke integrerbara något mer. Efter att strukturerna med *integrerbart* tillägg urskilts så frågar jag om tillägget är *utbytbart* mot ankaret eller inte, och tillägg som varken är integrerbara eller utbytbara har delats upp enligt om de anger en *egenskap* eller en *kommentar*. De fyra typerna av parentesstruktur exemplifieras av (26)–(29): tillägget i (26) är integrerbart, det i (27) är utbytbart, det i (28) anger en egenskap och det i (29) en kommentar.

(26) Alice dricker sencha (med citron).

(27) Alice dricker sencha (grönt te).

(28) Alice dricker sencha (80 grader varmt).

(29) Alice dricker sencha (härligt!).

De integrerbara tilläggen är de minst vanliga, och de förekommer i 18 % av strukturerna. 20 % av strukturerna har kommenterande tillägg och 23 % har utbytbara tillägg. Den med god marginal vanligaste typen av parentesstruktur är således de med egenskapsangivande tillägg, som utgör 40 % av alla parentesstrukturer. Egenskapstillägg anger ofta ankarets tillhörighet, till exempel ett politiskt parti eller en sportklubb, en geografisk plats eller en

upphovsperson eller utgivare. Det förstnämnda är särskilt vanligt: 17 % av samtliga parentesstillägg är partibeteckningar, vilket visar att parentesbruket är mycket genrekänsligt.

Adnominell betydelserelation är den dominerande, och 79 % av parentesstrukturerna uppvisar en adnominell (attributiv eller identifierande) relation mellan ram och tillägg. Men liksom vid kolon och tankstreck finns starka korrelationer mellan huvudtyperna av parentesstruktur och logisk betydelserelation: cirkumstantiell och konjunktionell relation förekommer inte alls vid utbytbara tillägg eller egenskapstillägg, och vid kommentarstillägg är dessa relationer vanligare än adnominella sådana. Även interpersonellt projicerande relationer förekommer vid integrerbara tillägg och kommentarstillägg; i det förra fallet tar tillägget platsen av ett utelämnat namn, och i det senare tjänar tillägget ofta till att peka ut ett ordval eller dylikt. (30) och (31) illustrerar: i (30) förklarar tillägget det saknade subjektet, och i (31) positionerar tillägget ankaret som något anmärkningsvärt.

(30) "Hon sa att Ø (kvinnans namn) hade köpt kaffe."

(31) "Hon sa att Alice hade köpt kaffe (I)."

Det verkar finnas en preferens för att välja parentes när man behöver göra ett tillägg mitt i en mening, medan man hellre väljer tankstreck om tillägget är finalt. Liksom tankstreckstilläggen är mediala parentestillägg oftast placerade framför det finita verbet, men till skillnad från tankstreckstilläggen är också en majoritet av alla parentestillägg mediala snarare än finala. Detta torde också samspela med det att parentes uppfattas som ett bakgrundande tecken medan tankstreck uppfattas som ett framhävande: fokuserade element hamnar typiskt närmare slutet av en mening. Det är oklart huruvida skiljetecknen kommit att uppfattas som bakgrundande respektive framhävande på grund av att de ofta används i dessa positioner eller vice versa.

I materialet används parentesstrukturen påfallande ofta i samband med egennamn: 44 % av alla tillägg i parentesstrukturer är egennamn, och hela 52 % av alla ankare. Detta är tydligt genreberoende, eftersom det inkluderar de ovan nämnda partibeteckningarna (som förankras i namn på politiker) och upphovspersonerna eller utgivarna (förankrade i namn på böcker eller filmer), men även många förkortningar av namn på olika institutioner och organisationer anges i parentes, och i intervjutext kan skribenten eller redaktören ofta förtydliga vilken person som den intervjuade syftar på genom att lägga till ett för- eller efternamn inom parentes. Det kan se ut som i (32); detta är också en av få typer av konstruktion där tillägget är placerat till vänster om sitt ankare.

(32) – Jag har aldrig sett (Alice) Jakobsdotter dricka kaffe.

Kapitel 9, *Alla tilläggsstrukturer*, sammanställer de kvantitativa resultaten från föregående tre kapitel; här jämförs de tre skiljetecknen (eller de strukturer de används i) med varandra. I kapitlet konstateras att 85 % av alla ramar är huvudsatser; detta är särskilt vanligt i tankstreditsstrukturer och något mindre vanligt i kolonstrukturer. Tilläggen uppvisar en mycket större formvariation: vanligast är nominalfraser (34 %), därefter citat (19 %) och huvudsatser (16 %). Variationen är föga arbiträr: nominala tillägg är ganska vanliga vid alla skiljetecken, men helt dominerande i parentesstrukturer. Citattillägg förekommer nästan bara i kolonstrukturer, och huvudsatstillägg är påtagligt mer frekventa i tankstreditsstrukturer än i övriga strukturtyper. Även ankarna är oftast nominalfraser (51 %), men en stor del är huvudsatser (20 %) och omfattar hela ramen. Det senare är mindre vanligt vid

parentes, och särskilt vanligt vid tankstreck. Den tredje vanligaste ankartypen är noll-ankaret (8%), alltså utelämnat eller saknat ankare där valensen kräver ett; nollankare är vanligt i kolonstrukturer och förekommer endast marginellt vid tankstreck och parentes.

Två tredjedelar av alla tilläggsstrukturer (67%) har en ram som är en huvudsats (eller huvudsatsekvivalent) och ett tillägg som inte är det – i regel innebär detta ett underförstått hävdande av relationen mellan ram och tillägg. I 21% av strukturerna är båda segment huvudsats(ekvivalent)er, och relationen mellan segmenten är mer implicit. I 8% av tilläggsstrukturerna är både ram och tillägg frasformade, men tilläggsstrukturen som helhet fungerar ändå som ett hävdande. I återstående 4% är bara tillägget huvudsatsekvivalent, i vilket fall relationen mellan segmenten kan vara såväl implicerad som, vid interpersonell projektion, hävdad.

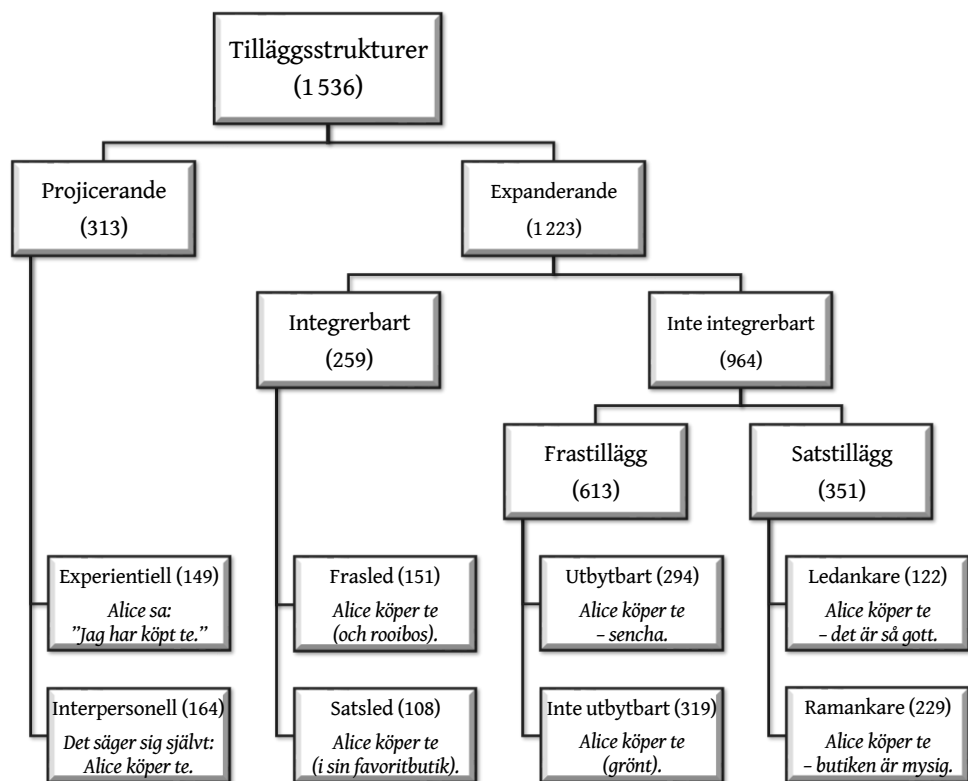
Tillägg kan linjärt placeras på olika platser i ramen, men studien visar att 71% av alla tillägg är finalt placerade i sin struktur, inklusive 100% av kolontilläggen. Av återstående står 21% av tilläggen så pass linjärt inbäddade i ramen att de följs av obligatoriska sats- eller frasled, medan återstående 8% följs av blott optionella led. 88% av alla tillägg står direkt till höger om sitt ankare, och ytterligare 11% avgränsas av ytterligare material inom ramen – eller utanför den. Endast en dryg procent av tilläggen står till vänster om eller inuti sitt ankare. Spridningen mellan ankarpositioner är något jämnare: 35% av alla ankare är finala i ramen, en position som är vanlig i alla strukturtyper men särskilt vid kolon. 29% av alla ankare omfattar hela ramen, vilket är mindre vanligt vid parentes. Medial position (24%) dominerar vid parentes, och initial position (12%) är också vanligare vid parentes än vid övriga tecken.

I mer än hälften av alla tilläggsstrukturer, 55%, har betydelserelationen mellan ram och tillägg analyserats som adnominell: tillägget anger identiteten eller ett attribut hos anka-rets betydelse eller referent. Av dessa två undertyper är den attributiva vanligast: tillägget anger ett attribut till ankaret, eller vice versa, i 33% av alla strukturer. I ytterligare 22% anger tillägget ankarets identitet (till exempel för att de har samma betydelse eller referens). Adnominell relation är särskilt vanligt i parentesstrukturer och mindre vanligt i tankstrecsstrukturer. Identifierande relation är relativt ovanligt i tankstrecsstrukturer, men ungefär lika vanligt som attributiv i kolonstrukturer. I tankstrecsstrukturer förekommer istället cirkumstantiella och konjunktionella relationer i hög utsträckning; särskilt konjunktionella relationer, där tillägget anger en fortsatt eller motsatt proposition, är mycket ovanliga vid kolon och parentes. Vid kolon är projicerande relation vanligare än adnominell; experientiell projektion är vanligast, men förekommer nästan inte alls vid övriga tecken. Interpersonell projektion är också vanligare än identifierande vid kolon, och förekommer med viss frekvens även vid tankstreck och parentes.

Analysen sammanfattas i en gemensam typologi för hela materialet: Först delas strukturerna upp efter huruvida betydelserelationen är projicerande eller expanderande. Därefter delas strukturerna med expansion upp efter huruvida tillägget är integrerbart i ramen eller inte. Strukturerna med icke integrerbart tillägg delas sedan upp i huruvida tillägget är en fras eller en sats. Detta ger fyra typer av tilläggsstruktur (med vardera två undertyper): *projicerande*, *integrerbart*, *frastillägg* och *satstillägg*. Denna allmänna typologi kan dock uppfattas som något generell, eftersom den inte fångar upp olikheterna hos de

enskilda skiljetecknen. Typologin ges i Figur A nedan; de mer utförliga typologierna för varje skiljetecken återfinns i avsnitt 6.2.1, 7.2.1 och 8.2.1.

Avhandlingen avslutas med en reflektion och förslag på framtida forskning i kapitel 10, *Reflektioner*.

Figur A. Typologi över tilläggsstrukturer.

Summary in English

This doctoral dissertation is about *supplement structures*, my umbrella term for a varied group of constructions that all consist of two more or less syntactically segregated segments. Supplement structures are operationalized here as all such sentences (or sentence complexes) that graphically delimit its segments using the punctuation marks colon, dash or parenthesis, as these three punctuation marks in particular are often interchangeable. Some typical examples of supplement structures are given in (1).

- (1)
- a. Alice is having green tea: sencha.
 - b. Alice is having green tea – sencha.
 - c. Alice is having green tea (sencha).

The segments of the supplement structure are given different names: the opening segment is called the *frame*, and this surrounds or precedes a *supplement*. The supplement is semantically connected to an *anchor* in the frame. In this dissertation, the supplement is marked with grey highlighting while the anchor is underlined; the rest of the frame is left unmarked. The anchor can comprise a phrase or the entire frame, or even an empty position, marked with an empty set symbol in structures such as (2). I call this a *null anchor*.

- (2) Alice said ∅ to Elsa: “It was good!”

I study supplement structures syntactically and textually, placing the dissertation partly in syntax research, partly in text linguistics. In Chapter 1, *Introduction*, I pose the following three research questions, which are to be addressed from both a syntactical and a text linguistic perspective:

1. What characterizes the segments of the supplement structure?
2. How do the segments relate to each other?
3. What are the similarities and differences between the three punctuation marks?

The chapter continues with an account of the notions and terms used in the dissertation, including preliminary definitions and operationalizations of the supplement structure's segments. Chapter 2, *Punctuation studies*, summarizes previous literature within this theoretically motley field united by a common object of study. I give a short overview of the history of punctuation and punctuation studies, followed by presentations of descriptions of colons, dashes and parentheses – or specifically, the surrounding constructions, that is, the supplement structures. It becomes apparent that the three punctuation marks are often grouped together in the literature, though not always explicitly; often the marks are simply described in similar terms. The three punctuation marks are described as signs with markedly semantic functions, operating on the level of the text rather than the clause or word, for instance denoting shifts in voice or perspective. It is also noted that punctuation

is used in basically the same manner and in the same positions in all written languages where punctuation marks occur, with only shallow differences in frequency or graphical realization. This means that the results of this study on Swedish supplement structures in part can also be said to hold for other languages.

Chapter 3, *On the frontier between syntax and text*, builds a ground for the empirical analyses in the later parts of the dissertation. Many text analytical models view the clause as the fundamental text segment, thereby excluding the possibility of identifying textual relations between frame and supplement in many supplement structures. But to consider the clause a fundamental unit of text can be seen as an over-simplification; there are many syntactically and pragmatically independent utterances and sentences that are not clausal, and independence and illocutionary force may be more important traits for segment status than clausal form. I turn to systemic-functional grammar (SFG) as my main text theory; although it, too, views the clause as the fundamental text segment, it also considers appositions to be independent segments.

I then present previous analyses, mainly from the field of syntax, arguing that typical supplement structures express two speech acts: (3), for example, makes two assertions. Depending on the analysis made, the two propositions are those given in (4) or those in (5).

(3) Alice received a gift; a book on tea.

(4) a. 'Alice received a gift'
b. 'The gift is a book on tea'

(5) a. 'Alice received a gift'
b. 'Alice received a book on tea'

The separate illocutionary force of the segments is made clear by the possibility of challenging the two segments separately, as in (6), and the independence of their truth-conditions, as illustrated in (7): *sencha* is a type of tea whether Alice is having it or not.

(6) A: Alice is having sencha – a type of coffee.
B': That's not true; she's actually having *yinzhen*.
B'': That's not true; *sencha* is actually a type of tea.

(7) a. Alice is having sencha – a type of tea.
b. Alice is not having sencha – a type of tea.

But the segments being independent and illocutionary does not necessarily hold true if the frame is not a main clause, as in (8), or if the supplement corresponds to a syntactically embedded attribute, as in (9).

(8) Tea: The plant has its origin in China.

(9) Alice is having (green) tea.

It could be argued, however, that topicalization as seen in (8) is a speech act unto itself, and that the supplement in (9) is a correction, replacing the proposition and truth-conditions of the frame. I propose a more general model of the pragmatics of supplement structures based on the forms of their segments: If the frame is a main clause (or equivalent utterance), the structure performs two speech acts, regardless of the form of the supplement. If the supplement is not a main clause, a speech act occurs in the relation between frame and supplement; otherwise, the relation between the segments is a conventional

implicature. I therefore distinguish between structures where only the frame is a main clause, structures where only the supplement is a main clause, structures where both segments are main clauses and those where neither segment is. As an example, the supplement phrase *a type of tea* in (7) does not carry illocutionary force in itself, but gains it through its connection to the clausal frame, either because it makes a predication about the anchor or because it acts as object in an implicit clause copy. (8) performs only one (assertive) speech act, but it is also implied that the subject *the plant* refers back to the captioning frame *tea*. In a structure like (10), both segments are themselves assertive, but the relation between them gives rise to an implicature about, for example, causality. In (11), neither segment carries illocutionary force, but the structure still functions as an assertion of the proposition ‘today’s tea is sencha’.

(10) Alice is having tea: she feels much better now.

(11) Today’s tea – sencha

The fact that the segments in a supplement structure can have illocutionary force, or that illocutionary force occurs when the segments neighbour each other, means that the relation between the segments may also be analysed using tools from text linguistics. I make use of this in the rest of the dissertation. But although the text linguistic perspective is useful in my study of supplement structures, a lot of text theory is left out as my object of study is not full texts, but single structures within them; the subject of the dissertation is described as text grammar rather than text linguistics. Even so, I take the opportunity to propose a model of the multi-dimensional text, inspired by the model of the supplement structure as well as previous models of text structure and syntax: Supplements are written from other perspectives than the frame, and while frames are linked together to form a cohesive text, supplements can be seen as brief passages beyond the text, often leading into parallel texts written in other registers and genres or for other purposes and readers. Punctuation marks thus function as steps into other textual dimensions, taken to clarify or comment on the frame text from an outside view.

In Chapter 4, *Corpus data*, I present and discuss my choice of data. I have gathered a corpus composed of 4.7 million words of Swedish newspaper body text published in 2021. The texts come from the four major daily newspapers *Aftonbladet*, *Dagens Nyheter*, *Expressen* and *Svenska Dagbladet*, in the four largest subjects Crime and law, Culture and entertainment, Politics and Sports – albeit with no subdivision into different text genres. I chose newspaper text as it can be assumed to serve as a model for neutral written standard language, with a wide readership. As there are vanishingly few linguistic descriptions of supplement structures or punctuation in Swedish, I find it suitable to begin with this more neutral type of data so that my results can act as a basis of comparison in future studies of supplement structures in other genres, text types and registers. From the corpus, I have gathered 1,536 evenly distributed supplement structures for text linguistic analysis. This amounts to 32 structures per combination of publication, subject and punctuation mark, in total 512 structures per mark or 384 per publication and per subject.

I also present a smaller, diachronic study of the quantitative punctuation usage in newspaper text, compared to data from Westman 1974. It is observed that colon, dash and parenthesis have become less common during the past fifty years, while the comma has

become more common. This might suggest that the comma in part has replaced the colon, dash and parenthesis as a delimiter of supplements. The number of punctuation marks per 10,000 words is the same today as fifty years ago, but the sentences have grown substantially longer, meaning there are now more punctuation marks per sentence. However, the most noteworthy result of the diachronic corpus study is that marks of reported speech are several times more common today, although this is not explored further in the present dissertation.

In Chapter 5, *Model of analysis*, I present the text grammatical model I have composed for my analysis of supplement structures. The analysis has six phases: segmentation, form analysis, position analysis, integrability analysis, relation analysis and typologization. The first phase entails identifying the frame and supplement of each supplement structure, a segmentation made on a graphical, as well as semantic and textual, basis. The typical supplement structure is a graphical sentence with two segments delimited by a colon, dash or parenthesis (or pair thereof). The frame is assumed to not stretch over multiple graphical sentences, but may encompass only part of a sentence, typically delimited by another punctuation mark. Because the supplement structure is recursive, a studied structure could in turn be the supplement of a larger structure not part of the study. Unlike the frame, the supplement may encompass multiple graphical sentences; in the simplest cases, such supplements run until the end of the paragraph, or are quotes demarcated by quotation marks or a reporting clause. Either way, the scope of the structure must be confirmed by a semantic-textual analysis. When the segments have been identified and defined, I also identify the anchor: the part of the frame whose meaning specifies or is specified by the supplement. All supplement structures are assumed to have an anchor, an assumption indicating that many anchors encompass the entire frame, while others are null anchors.

In the form analysis, each frame, anchor and supplement is annotated for its syntactic or textual form; syntactic forms include main clauses, subordinate clauses, noun phrases, adverb phrases and more, while textual forms include quotes and multiple sentences. For a simplification of the form analysis, I use the pragmatic form types proposed in Chapter 3, meaning the result can be presented in four form types: structures where only the frame is a main clause or equivalent, structures where only the supplement is, structures where both segments are, and structures where neither segment is.

For the position analysis, I have annotated each structure for the linear position of its anchor and supplement. The anchor is ascribed one of four positions: initial, medial, final or total (that is, encompassing the entire frame). The supplement is first ascribed a position relative to the anchor: directly to the right, directly to the left or not directly attached. Finally, the supplement is ascribed a more absolute position in the frame, with regards to graphic and syntactic features: I note whether the supplement is final in the graphic sentence or only in the current syntactical construction, and whether any following supplements are syntactically obligatory or optional.

Integrability refers to the supplement's syntactic integrability in the frame, that is, whether the structure would be a coherent and grammatical construction if the delimiting punctuation mark were removed. This phase is the closest I come to a typical analysis of syntactic relations. This is followed by analysis of the logico-semantic relation between the

two segments, according to SFG with some modifications. The two main types of logico-semantic relation in SFG are *expansion*, the relation between propositional or conceptual contents, and *projection*, the relation to segments as linguistic utterances. There are three subtypes of expansion and two subtypes of projection. Expansion can be adnominal and give more information about a concept or participant (*elaboration*), conjunctive and add new propositions without giving more information about existing ones (*extension*), or circumstantial and specify the circumstances of a process or turn of events (*enhancement*). Projection can be *experiential* and involve the citation of quoted or reported speech, or *interpersonal* and involve metatextual remarks or other comments on the present utterance. My typology of projection is a theoretical contribution to SFG, which has paid limited attention to interpersonal projection as a logico-semantic relation between segments. To simplify the presentation, the relation types are placed in a hierarchy, so in structures where multiple relations are present, only the most semantically specific or interpersonally marked is noted.

The final step of the model analysis is constructing a typology (or taxonomy) of the structures, the goal being better overview and conceptualization. The typologies are result-dependent and different for each punctuation mark, and also serve as grounds for the disposition of the analysis and result chapters. Finally, the results of the model analysis inform closer explorations of the infrequent or peripheral phenomena discovered.

In Chapter 6, *Colon structures*, I present the analysis of the 512 supplement structures that use a colon, as well as the results thereof. The colon structures are split into four types, mostly correlating with the logico-semantic relation between the segments. The four types, exemplified below, are called *close citation* (12), *loose citation* (13), *meta-narration* (14) and *simple narration* (15).

- (12) Alice said Ø: "I already bought tea."
- (13) Alice brought out the bag: "I already bought tea."
- (14) This can't come as a surprise: Alice already bought tea.
- (15) Alice brought out the bag: she had already bought tea.

The relation between the segments in close citation and meta-narration is projecting, and the relation in loose citation and simple narration is expanding. An important point not previously discussed in SFG is that projection is a separate concept from citation: Projection is when a segment comments on or characterizes another, while citation is when a segment is quoted or reported in relation to another.

Close citation is the most common of these four types, represented in 32% of the colon structures in my data, while meta-narration is the least common at 19% of the structures. The expanding types – loose citation and simple narration – make up 23% and 27% of all occurrences, respectively. Close citation and simple narration could be considered the prototypical instances of projection and expansion, and the prototypical relations in colon structures, but they still only occur in 58% of my 512 colon structures.

In structures with close or loose citation, the supplement is by definition a quote, and their high occurrence may very well be genre dependent, as quoting and citing are very common in newspaper text. In these types, I have also included a group of structures whose

supplement form is described as *citation complex*, where the supplement contains both a quoted and a quoting clause. (16) illustrates this.

- (16) Alice replied: "I already bought tea", she said.

Citation complexes are more common in loose citation, making up 20% of all such structures. Here, the supplement has not been analysed as object to the verb of saying in the frame. But citation complexes also occur in close citation, when the frame's verb of saying obligatorily takes an object. For example, the verb *to say* may be used both before and after the quote.

The frames of colon structures are usually main clauses, but this is less common in meta-narrative structures, where the frame fairly often is a phrase that labels or positions the supplement. Examples are (17) and (18).

- (17) Sweet words: Alice already bought tea.

- (18) First of all: Alice already bought tea. We should have expected that, but now at least we can offer a wider assortment. Whether it all gets consumed is a separate matter. Secondly...

On the other hand, the supplements in meta-narrative structures are particularly often main clauses or even several sentences or paragraphs, as in (18), while the supplements involved in simple narration are more often phrases. My linear definition of frame and supplement thus entails considerable differences in form depending on the taxonomical type of structure – of course, under a hierarchical definition, I would instead find considerable differences in position. If I were to distinguish non-clausal segments, *theticals*, from clauses, rather than supplements from frames, I would find that meta-narrative structures have a higher degree of initial theticals, while in simple narration, they are more often final. The model of the supplement structure merely puts more emphasis on form than on linear order.

Positionally, colon supplements are always final in the supplement structure, even if in rare cases they are not final in the graphic sentence; they may, for instance, be followed by coordinated main clauses. The anchor is often final within the frame, or encompasses the entire frame, which may be explained by it also serving as the focus of the frame. In the position analysis, I have also included null anchors, which are common in close citation: with a null anchor, only the supplement can be focused.

Chapter 7, *Dash structures*, concerns supplement structures with dashes. Rather than the semantic relation between segments, the taxonomy of dash structures is based on the supplement's integrability into the frame, that is, whether the structure remains coherent and grammatical if the dashes are removed. Integrable supplements have been categorized as either *phrase-integrable* (19) or *clause-integrable* (20), depending on whether they would integrate as part of a constituent or as constituents in their own right. The non-integrable supplements have been categorized as *appositions* (21) or *main clauses* (22).

- (19) Alice is having sencha – with lemon.

- (20) Alice is having sencha – daily.

- (21) Alice is having sencha – a type of tea.

- (22) Alice is having sencha – it does her good.

Non-integrable supplements are the most common ones: 35% of all dash structures have main clause supplements (including some equivalent non-clausal phrases) and 30% have appositional supplements (including corrections and meronyms). Structures with phrase- and clause-integrable supplements comprise 17% and 18% respectively of the dash structures in my data. Clause-integrable supplements often correspond to adverbials, but may also be predicative, as in (23). Phrase-integrable supplements typically correspond to subordinate attributes, though coordinate constituents, as in (24), are not uncommon.

(23) Alice – happy as a clam – is having tea.

(24) Alice is having tea – and cake.

The main types of dash structures clearly correspond to the logico-semantic relations: Phrase-integrable and appositional supplements typically elaborate on their anchors, clause-integrable supplements often enhance their anchors, and main clause supplements either enhance or extend their anchors. But there is no perfect agreement between taxonomic structure type and logico-semantic relation, and almost all relations (including the more uncommon projecting ones) occur in dash structures of all types.

A large portion of all dash supplements, 40%, take the entire frame as anchor, which reflects the many enhancing and extending semantic relations: the supplement provides circumstances for the entire frame (or at least the verb phrase) or extends the situation with a new proposition. An additional 34% of anchors are frame-final, while medial and initial anchors are less common. The position of the supplement is also somewhat variable, although most supplements (73%) follow the final or total anchor, and are thereby placed at the end of the frame. Frame-medial supplements are often followed by obligatory constituents (18% of all occurrences); they are often placed at the end of the clause fundament and followed by the finite verb, as in (23) above. A few supplements are placed not just frame-medially, but also anchor-medially; these are supplements that take the sentence adverbial (disjunct) position and apply to the entire clause or verb phrase, as in (25).

(25) Alice doesn't – generally – drink coffee.

Chapter 8, *Parenthesis structures*, presents the results of my analysis of the supplement structures that use parentheses. Like with dash structures, the typology of these is based on the integrability of the supplement, but as relatively few parenthesis supplements are integrable in the frame, those are given no further subdivisions. Instead, I make further distinctions within the non-integrable supplements: After identifying the *integrable* supplements, I identify whether the supplement is *interchangeable* with the anchor. Supplements that are neither integrable nor interchangeable are categorized based on whether they express a *trait* or a *comment*. The four types of parenthesis structure are illustrated by (26)–(29): the supplement in (26) is integrable, the one in (27) is interchangeable, the one in (28) names a trait and the one in (29) makes a comment.

(26) Alice is having sencha (with lemon).

(27) Alice is having sencha (green tea).

(28) Alice is having sencha (80 degrees Celsius).

(29) Alice is having sencha (lovely!).

The integrable supplements are the least common, occurring in 18% of parenthesis structures. 20% have commenting supplements, and 23% have interchangeable supplements. Most common by far are the structures whose supplements name a trait of the anchor, comprising 40% of all parenthesis structures. Trait supplements often name an affiliation of the anchor, including political parties, sport clubs or teams, geographical locations or an actor, author or publisher. Political parties are especially common in my newspaper data, with 17% of all parenthesis supplements being party labels, making these results highly genre specific.

Elaboration is the dominant logico-semantic relation type, with 79% of all parenthesis structures having this relation between frame and supplement. But just like with the colon and dash, there are strong correlations between the main types of parenthesis structure and logico-semantic relation: The two relation types enhancement and extension never occur with interchangeable supplements or trait supplements, while in comment supplements, they actually outnumber elaboration. Interpersonal projection occurs in both integrable and commenting supplements; in the former case, the supplement takes the place of an omitted name, and in the latter, the supplement comments on a word choice or similar. This is illustrated in (30) and (31); in (30), the supplement clarifies the lack of a subject, while the supplement in (31) positions the anchor as something surprising.

(30) "She said that Ø (name of the woman) had bought coffee."

(31) "She said that Alice had bought coffee (!)."

Like dash supplements, medial parenthesis supplements are typically placed in front of the finite verb. But unlike the dash supplements, a majority of all parenthesis supplements are medial rather than final. There seems to be a preference to use parentheses when making a supplement in the middle of a sentence, while writers prefer the dash if the supplement is made at the end of the sentence. It stands to reason that this interacts with the perception of the parenthesis as a backgrounding or deemphasizing punctuation mark, while the dash is seen as foregrounding or emphasizing: focused elements are typically placed near the end of a sentence. It remains unclear whether the punctuation marks have come to be perceived as backgrounding and foregrounding because they are typically used in these positions or vice versa.

In my data, the parenthesis structure is strikingly often used around proper nouns: 44% of all parenthesis supplements are proper nouns, and 52% of all anchors. This use of the parenthesis is obviously highly genre dependant, as it includes the aforementioned party labels (anchored in names of politicians) and names of authors or actors (anchored in names of books or films). Parentheses also often surround abbreviations of the names of various institutions and organizations, and in reported speech, the writer or editor may clarify who the interviewee is referring to by adding a first or last name in parentheses. This may resemble (32) and is also one of few types of construction where the supplement is placed to the left of its anchor.

(32) "I have never seen (Alice) Jakobsdotter drink coffee."

Chapter 9, *All supplement structures*, compiles the results of the previous three chapters and provides a quantitative overview of all the data, comparing the three punctuation marks (or the structures in which they are used) to each other. It is established that 85% of all

frames are main clauses, a form particularly common in parenthesis structures and less so in colon structures. The supplements display a wider variety of forms: the noun phrase is the most common (34%), followed by quotes (19%) and main clauses (16%). This variation is not arbitrary; nominal supplements occur with all punctuation marks but are predominant in parenthesis structures; quotes almost exclusively occur as supplements in colon structures; and main clause supplements are significantly more frequent in dash structures than in the other two. The anchors, too, are most often noun phrases (51%), but a large portion are main clauses (20%) encompassing the entire frame. The third most common anchor type is the null anchor (8%), an omitted or missing anchor where valency would require one; null anchors are common in colon structures and occur only marginally with dashes and parentheses.

Two thirds of all supplement structures (67%) have a frame that is a main clause or equivalent, and a supplement that is not. Generally, though not always, this form means that the supplement, or its relation to the frame, is asserted but not explicit. In 21% of the structures, both segments are (equivalent to) main clauses, and the relation between the two is an implicature rather than an assertion. In 8% of structures, neither segment is a clause, but the structure as a whole still has illocutionary force; in the remaining 4%, only the supplement is a main clause, in which case the relation between the segments may be either an implicature or, with interpersonal projection, an assertion.

Linearly, the supplement can be placed somewhat freely within the frame, but the study shows that 71% of all supplements are structure final, including 100% of the colon supplements. Of the remainder, 21% of supplements are so linearly embedded in the frame that they are followed by obligatory clausal or phrasal constituents, while the remaining 8% are followed only by optional constituents. 88% of all supplements are placed immediately to the right of their anchor, and another 11% are dislocated from it by further material in the frame – or outside of it. Just over 1% of all supplements are placed to the left or in the middle of their anchors. As for the anchors, they are more evenly spread out: 35% of all anchors are final in the frame, a position common in all supplement structures, but especially in colon structures. 29% of all anchors encompass the entire frame, although this is less common in parenthesis structures. Medial position (24%) is the most common position in parenthesis structures, and initial position (12%) is also more common with the parenthesis than with the other marks.

In more than half of all supplement structures, 55%, the logico-semantic relation between frame and supplement has been analysed as elaboration; the supplement names the identity or an attribute of the anchor's meaning or referent. Of these two subtypes, the attributive is the most common: In 33% of all structures, the supplement names an attribute of the anchor, or vice versa. In another 22%, the supplement instead names an identity of the anchor, which often means that they have the same meaning or reference. Elaboration is most common in parenthesis structures and less so in dash structures. Identifying relation is relatively uncommon in dash structures, but about as common as the attributive in colon structures. Dash structures instead display a particularly high degree of enhancement (more information about circumstances) and extension (continued or contrasting propositions), the latter being particularly rare with the other punctuation marks. In colon structures, projecting relations are more common than elaboration; ideational projection is the

most common relation type in colon structures, but is almost entirely absent in dash and parenthesis structures. Interpersonal projection is still more common than identifying elaboration in colon structures, and it also occurs with some frequency alongside dashes and parentheses.

My analysis is summarized in a typology that includes all structures. They are first divided into whether the logico-semantic relation is a projecting or expanding one, and the expanding ones are then subdivided into those with integrable and non-integrable supplements. Finally, the structures with non-integrable supplements are divided based on whether the supplement is a phrase or a clause. This ends up as four main types (which in turn have two subtypes each): *projecting*, *integrable*, *phrasal supplement* and *clausal supplement*. This more general typology does not get into the specifics of each punctuation mark, but gives a decent overall view of supplement structures. The typology is depicted in Figure B below; typologies for each individual punctuation mark are found in Section 6.2.1, 7.2.1 and 8.2.1.

The dissertation ends with a brief reflection and proposals for future studies in Chapter 10, *Reflections*.

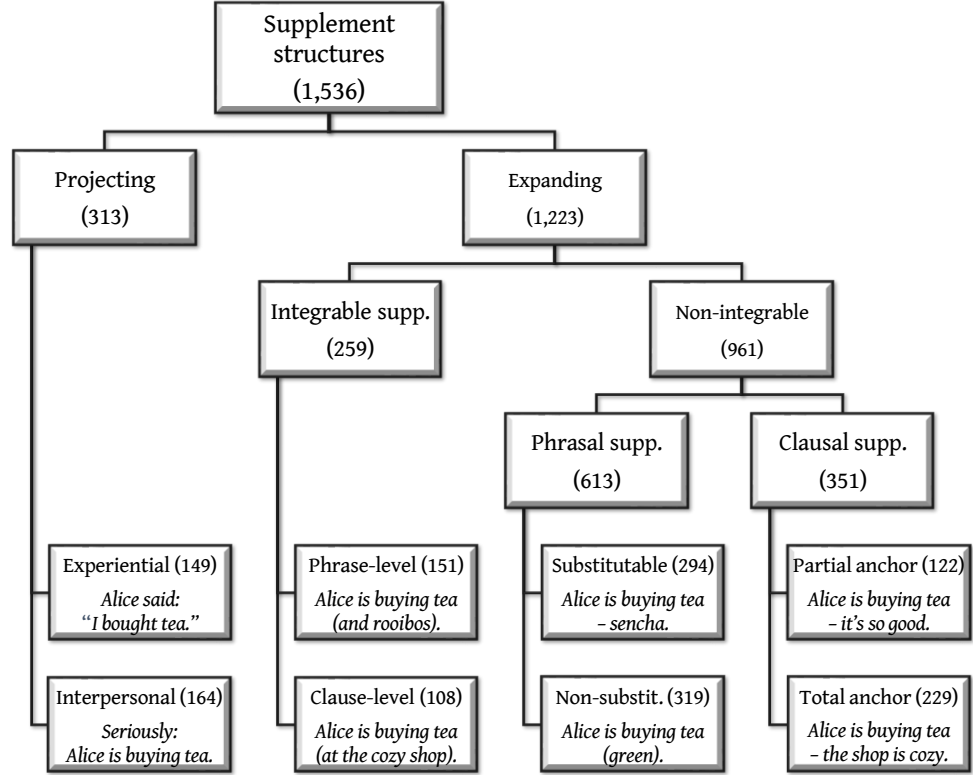

Figure B. Typology of supplement structures.

Litteratur

- Albritton, Michael Andrew (2015). *An exploration of punctuation in digital discourse*. Nottingham: University of Nottingham.
- Almqvist, Carl Jonas Love (1829). *Svensk Rättstafnings-Lära: Innefattande reglor för alla i språket förekommande fall*. (Faksimil tillgänglig via Projekt Runeberg.) Norrköping: Östlund & Berling.
- Andersen, Thomas Hestbæk & Holsting, Alexandra Emelie Møller (2015). *Teksten i grammatikken*. (University of southern Denmark studies in linguistics 26.) Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Andersson, Erik (1993). *Grammatik från grunden: En koncentrerad svensk satslära*. (Ord och stil 24.) Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Arús Hita, Jorge; Teruya, Kazuhiro; Bardi, Mohamed Ali; Kashyap, Abhishek Kumar; Mwinlaaru, Isaac N (2018). Quoting and reporting across languages: A system-based and text-based typology. I: *Word* 64:2, s. 69–102. Routledge.
- Arvidi, Andreas (1651). *Manuductio ad poesin svecanam: Thet är/ en kort handledning til thet swenske poeterij/ versz- eller rijm-konsten*. (Faksimil tillgänglig via Litteraturbanken.) Stockholm: Svenska vitterhetssamfundet.
- Asher, Nicholas (1993). *Reference to abstract objects in discourse*. (Studies in linguistics and philosophy 50.) Dordrecht: Kluwer Academic.
- Asher, Nicholas & Lascarides, Alex (2003). *Logics of conversation*. (Studies in natural language processing.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Averintseva-Klisch, Maria (2008). To the right of the clause: Right dislocation vs. afterthought. I: Cathrine Fabricius-Hansen & Wiebke Ramm (red.) *'Subordination' versus 'coordination' in sentence and text: A cross-linguistic perspective*, s. 217–240. (Studies in language Companion series 98.) Amsterdam: John Benjamins.
- d'Avis, Franz-Josef (2004). In front of the prefield – inside or outside the clause? I: Horst Lohnstein & Susanne Trissler (red.) *The syntax and semantics of the left periphery*, s. 139–177. (Interface explorations 9.) Berlin: Mouton de Gruyter.
- Axel, Katrin (2004). The syntactic integration of preposed adverbial clauses on the German left periphery: A diachronic perspective. I: Horst Lohnstein & Susanne Trissler (red.) *The syntax and semantics of the left periphery*, s. 23–58. (Interface explorations 9.) Berlin: Mouton de Gruyter.
- Bachtin, Michail (2010). *Dostojevskijs poetik*. Andra upplagan. (Svensk översättning av Lars Fyhr och Johan Öberg.) Gråbo: Anthropos.

- Bakhtin, Mikhail (1986). The problem of speech genres. Caryl Emerson & Michael Holquist (red.) *Speech genres and other late essays*, s. 60–102. (Engelsk översättning av Vern W McGee.) (University of Texas Press Slavic series 8.) Austin: University of Texas Press.
- Baron, Naomi S (2001). Commas and canaries: the role of punctuation in speech and writing. I: *Language sciences* 23, s. 15–67. Oxford: Pergamon.
- Bateman, John A & Rondhuis, Klaas Jan (1997). Coherence relations: Towards a general specification. I: *Discourse processes* 24:1, s. 3–49. Oxford: Routledge.
- Beijering, Karin; Kaltenböck, Günther; Sol Sansiñena, María (red., 2019). *Insubordination: Theoretical and empirical issues*. (Trends in linguistics: Studies and monographs 326.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Benincá, Paola & Poletto, Cecilia (2004). Topic, focus, and V2: Defining the sublayers. I: Luigi Rizzi (red.) *The cartography of syntactic structures, volume 2: The structure of CP and IP*, s. 52–75. New York: Oxford University Press.
- Bentzen, Kristine (2014). Subject and object extraction from embedded clauses. I: *Nordic atlas of language structures* 1, s. 435–446.
- Berg, Kristian (2016). Graphemic analysis and the spoken language bias. I: *Frontiers in psychology* 7:388. London: Frontiers.
- Bertuccelli, Marcella (2022). The cognitive complexity of punctuation. I: *Lingue e linguaggi* 54, s. 15–29. Lecce: Università del Salento.
- Bianchi, Valentina & Frascarelli, Mara (2010). Is topic a root phenomenon? I: *Iberia* 2:1, s. 43–88. Sevilla: Facultad de Filología, Universidad de Sevilla.
- Blakemore, Diane (2006). Divisions of labour: The analysis of parentheticals. I: *Lingua* 116, s. 1670–1687. Elsevier.
- Blühdorn, Hardarik (2008). Subordination and coordination: Evidence from connectives. I: Cathrine Fabricius-Hansen & Wiebke Ramm (red.) *'Subordination' versus 'coordination' in sentence and text: A cross-linguistic perspective*, s. 59–85. (Studies in language Companion series 98.) Amsterdam: John Benjamins.
- Bockgård, Gustav & Norén, Niklas (2011). Pivåkonstruktioner i svenska dialektintervjuer. I: Gustav Bockgård & Jenny Nilsson (red.) *Interaktionell dialektologi*, s. 75–130. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Bolinger, Dwight (1972). *That's that*. (Janua linguarum, series minor 155.) Haag: Mouton.
- Bolinger, Dwight (1985). *Intonation and its uses: Melody in grammar and discourse*. Stanford: Stanford University Press.
- Borin, Lars; Forsberg, Markus; Hammarstedt, Martin; Holmer, Louise; Matsson, Arild (2025). Korp: Språkbanken's word research platform. I: Dana Dannélls, Kristian Blensénus & Lars Borin (red.) *Sixty years of Swedish computational lexicography*, s. 175–193. Berlin: De Gruyter.
- Bredel, Ursula (2002). The dash in German. I: Martin Neef, Anneke Neijt & Richard Sproat (red.) *The relation of writing to spoken language*, s. 131–146. (Linguistische Arbeiten 460.) Tübingen: Max Niemeyer.

- Bredel, Ursula (2008). *Die Interpunktion des Deutschen: Ein kompositionelles System zur Online-Steuerung des Lesens*. (Linguistische Arbeiten 522.) Tübingen: Max Niemeyer.
- Bredel, Ursula (2020). *Interpunktion*. Andra upplagan. (Kurze Einführungen in die germanistische Linguistik 11.) Heidelberg: Winter.
- Brezina, Vaclav (2018). *Statistics in corpus linguistics: A practical guide*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brinton, Laurel J (1996). *Pragmatic markers in English: Grammaticalization and discourse functions*. (Topics in English linguistics 19.) Berlin: Mouton de Gruyter.
- Broocman, Carl Ulric (1813). *Lärebok i svenska språket, med tillhörande öfningar*. (Faksimil tillgänglig via Umeå universitetsbibliotek.) Stockholm: Carl Delén.
- Bruthiaux, Paul (1993). Knowing when to stop: Investigating the nature of punctuation. I: *Language & communication* 13:1, s. 27–43. Pergamon.
- Bücking, Sebastian (2022). Written grammar and discourse relations: The colon as a lexical marker for discourse-structural subordination. I: *Zeitschrift für germanistische Linguistik* 50:3, s. 435–474. Berlin: De Gruyter.
- Bücking, Sebastian (2026). Schriftgrammatik und Schreibakttheorie: Frage- und Ausrufezeichen als Modifikatoren von Schreibakten. I: Nanna Fuhrhop & Laura Scholübbes (red.) *Interpunktion im Korpus*, s. 339–382. (Reihe germanistische Linguistik 333.) Berlin: De Gruyter.
- Bühler, Karl (2011). *Theory of language: The representational function of language*. (Engelsk översättning av Donald Fraser Goodwin och Achim Eschbach.) Amsterdam: John Benjamins.
- Burgess, Marthe Øidvin; Holsting, Alexandra; Björk, Oscar (red., 2023). *Nordisk SFL-terminologi*, 2023-11-22. Tillgänglig på <https://nordisksfl.org/terminologi/>.
- Burton-Roberts, Noel (1975). Nominal apposition. I: *Foundations of language* 13:3, s. 391–419. Springer.
- Butterfield, Jeremy (red., 2015). *Fowler's dictionary of modern English usage*. Fjärde upplagan. (Elektronisk utgåva.) Oxford: Oxford University Press.
- Bylin, Maria & Melander, Björn (red., 2023). *Språkrådet rekommenderar: Perspektiv, metoder och avvägningar i språkriktighetsfrågor*. Stockholm: Institutet för språk och folkminnen.
- Byrman, Gunilla & Ström, Peter (2019). Djävulen sitter i detaljerna. Om citatteckenbruk i texter hos polisen och socialtjänsten. I: *Tidsskriftet Sakprosa* 11:5. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Byrman, Ylva (kommande). *Konsten att bygga meningar: Om grammatik, interpunktion och stilistisk finesse*. Stockholm: Morfem.
- Cannon, Garland H (1957). Punctuation and sentence rhythm. I: *College composition and communication* 8:1, s. 16–22. Urbana: National Council of Teachers of English.
- Catach, Nina (red., 1980). *La ponctuation*. (Langue française 45.) Paris: Larousse.
- Cavalcante, Frederico Amorim (2020). *The information unit of topic: A crosslinguistic, statistical study based on spontaneous speech corpora*. Belo Horizonte: Faculdade de Letras, Universidade federal de Minas Gerais.

- Chafe, Wallace (1988). Punctuation and the prosody of written language. I: *Written communication* 5:4, s. 396–426. Sage.
- Cinque, Guglielmo (2008). Two types of non-restrictive clauses. I: Olivier Bonami & Patricia Cabredo Hofherr (red.) *Empirical issues in formal syntax and semantics* 7, s. 99–137. Paris: Colloque de syntaxe et sémantique à Paris.
- Claridge, Claudia & Kytö, Merja (red., 2020). *Punctuation in context – Past and present perspectives*. (Linguistics insights 263.) Bern: Peter Lang.
- Collberg, Philippe (2020). *Meningar i text: Satsradning i teoretisk och empirisk belysning*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap serie A 81.) Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Collberg, Philippe; Lundin, Katarina; Myrberg, Sara (kommande). *Meningsindelning i elevers utredande skrivande*.
- Collins, Chris & Branigan, Phil (1997). Quotative inversion. I: *Natural language and linguistic theory* 15, s. 1–41. Kluwer.
- Conon, Lars (1973). *Rubrikspråket på Dagens Nyheters förstasidor*. Uppsala: Humanistiska fakulteten, Uppsala universitet.
- Cosme, Christelle (2008). A corpus-based perspective on clause linking patterns in English, French and Dutch. I: Cathrine Fabricius-Hansen & Wiebke Ramm (red.) 'Subordination' versus 'coordination' in sentence and text: A cross-linguistic perspective, s. 89–114. (Studies in language companion series 98.) Amsterdam: John Benjamins.
- Cram, David (1989). Seventeenth-century punctuation theory: Butler's philosophical analysis and Wilkins' philosophical critique. I: *Folia linguistica historica* VIII:1–2, s. 309–349. Societas Linguistica Europaea.
- Cristofaro, Sonia (2003). *Subordination*. (Oxford studies in typology and linguistic theory.) Oxford: Oxford University Press.
- Crystal, David (2015). *Making a point: The persnickety story of English punctuation*. New York: St. Martin's Press.
- Cuddon, John A (1998). *A dictionary of literary terms and literary theory*. Fjärde upplagan. Oxford: Blackwell.
- Dahl, Alva (2013). Interpunktionens funktioner i det moderna skriftspråket: Förslag till en ny analysmodell. I: Björn Bihl, Peter Andersson & Lena Lötmarker (red.) *Svenskans beskrivning 32: Förhandlingar vid trettioandra sammankomsten för svenskans beskrivning*, s. 94–103. Karlstad: Institutionen för språk, litteratur och interkultur, Karlstads universitet.
- Dahl, Alva (2015). *I skriftens gränstrakter: Interpunktionens funktioner i tre samtida svenska romaner*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 91.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Dahl, Alva (2016). *Interpunktion: Om skiljetecken och textens nyanser*. Stockholm: Morfem.
- Dahl, Alva (2018). The graphic and grammatical structure of written texts. I: *Studia neophilologica* 90:sup1, s. 24–36. Routledge.

- Dale, Robert (1992). Exploring the role of punctuation in the signalling of discourse structure. I: Susanne Preuß & Birthe Schmitz (red.) *Workshop on text representation and domain modelling: Ideas from linguistics and AI*, s. 110–120. (KIT-Report 97.) Projektgruppe KIT.
- Dausse, François (2001). *Written language and intonation: Theme in written language*. Paris: University of Paris.
- Davidson, Donald (2001). *Inquiries into truth and interpretation: Philosophical essays 2*. Andra upplagan. Oxford: Oxford University Press.
- Dawkins, John (1995). Teaching punctuation as a rhetorical tool. I: *College composition and communication* 46:4, s. 533–548. National council of teachers of English.
- Dehé, Nicole (2007). The relation between syntactic and prosodic parenthesis. I: Nicole Dehé & Yordanka Kavalova (red.) *Parentheticals*, s. 261–284. (Linguistik aktuell 106.) Amsterdam: John Benjamins.
- Dehé, Nicole (2014). *Parentheticals in spoken English: The syntax-prosody relation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dehé, Nicole & Kavalova, Yordanka (red., 2007) *Parentheticals*. (Linguistik aktuell 106.) Amsterdam: John Benjamins.
- van Dijk, Teun A (1972). *Some aspects of text grammars: A study in theoretical linguistics and poetics*. (Janua linguarum series major 63.) Haag: Mouton.
- van Dijk, Teun A (1980). *Macrostructures: An interdisciplinary study of global structures in discourse, interaction and cognition*. London: Routledge.
- Doran, Christine (1998). *Incorporating punctuation into the sentence grammar: A lexicalized Tree Adjoining Grammar Perspective*. (IRCS technical reports series 68.) Philadelphia: Institute for research in cognitive science, University of Pennsylvania.
- Döring, Sandra (2007). Quieter, faster, lower, and set off by pauses? Reflections on prosodic aspects of parenthetical constructions in modern German. I: Nicole Dehé & Yordanka Kavalova (red.) *Parentheticals*, s. 285–307. (Linguistik aktuell 106.) Amsterdam: John Benjamins.
- Döring, Sandra (2015). Parentheticals are – presumably – CPs. I: Marlies Kluck, Dennis Ott & Mark de Vries (red.) *Parenthesis and ellipsis: Cross-linguistic and theoretical perspectives*, s. 109–146. (Studies in generative grammar 121.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Eco, Umberto (1979). *The role of the reader: Explorations in the semiotics of texts*. (Advances in semiotics.) Bloomington: Indiana University Press.
- Emonds, Joseph (1973). Parenthetical clauses. I: Claudia Corum, T Cedric Smith-Stark, Ann Weiser (red.) *You take the high node and I'll take the low node: Papers from the Comparative syntax festival The differences between main and subordinate clauses*, s. 333–347. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- Enberg, Jonas (2008). *Komma vid satsgränsen*. Växjö: Institutionen för humaniora, Växjö universitet.
- Endriss, Cornelia (2009). *Quantificational topics: A scopal treatment of exceptional wide scope phenomena*. (Studies in linguistics and philosophy 86.) Berlin: Springer.

- Engdahl, Elisabet; Linell, Per; Norén, Niklas (2022). Pivåyttranden och pivoider i svenskan. I: *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning* NF 31:2, s. 5–38. Uppsala: Adolf Noreen-sällskapet.
- Enkvist, Nils Erik (1974). Några textlingvistiska grundfrågor. I: Ulf Teleman & Tor G Hultman (red.) *Språket i bruk*, s. 172–206. (Skrifter utgivna av Svenskläraryöningen 153.) Lund: Liber Läromedel.
- Enkvist, Nils Erik (1979). Coherence, pseudo-coherence, and non-coherence. I: Jan-Ola Östman (red.) *Cohesion and semantics*, s. 109–128. (Meddelanden från Stiftelsens för Åbo Akademi forskningsinstitut 41.) Åbo: Stiftelsen för Åbo Akademi.
- Ekerot, Lars-Johan (1991). Satskommatering och tydlighetskommatering: Ett bidrag till den svenska kommateringens 1900-talshistoria. I: *Studier i svensk språkhistoria* 2, s. 31–56. (Nordista gothoburgiensia 14.) Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Ekerot, Lars-Johan (2011). *Ordföljd, tempus, bestämdhet: Föreläsningar om svenska som andraspråk*. Andra upplagan. Malmö: Gleerups.
- Eskenes, Helle & Fuglsang, Hanne. (1998). Kolon: Den oversete konnektor. I: *Hermes – Journal of language and communication in business* 11:21, s. 151–179. Århus: School of communication and culture, Aarhus university.
- Espinal, M Teresa (1991). The representation of disjunct constituents. I: *Language* 67:4, s. 726–762. Linguistic Society of America.
- Evans, Nicholas & Watanabe, Hornoré (red., 2016). *Insubordination*. (Typological studies in language 115.) Amsterdam: John Benjamins.
- Fairclough, Norman (2003). *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Routledge.
- von Fintel, Kai (2004). Would you believe it? The king of France is back! (Presuppositions and truth-value intuitions). I: Marga Reimer & Anne Bezuidenhout (red.) *Descriptions and beyond*, s. 315–341. Oxford: Oxford University Press.
- Foley, William A & van Valin, Robert D (1984). *Functional syntax and universal grammar*. (Cambridge studies in linguistics 38.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Fortmann, Christian (2007). The complement of reduced parentheticals. I: Nicole Dehé & Yordanka Kavalova (red.) *Parentheticals*, s. 90–119. (Linguistik aktuell 106.) Amsterdam: John Benjamins.
- Fortmann, Christian (2023). Komplementation bei reduzierten Parenthesen. I: Jutta M Hartmann & Angelika Wöllstein (red.) *Propositionale Argumente im Sprachvergleich: Theorie und Empirie / Propositional arguments in cross-linguistic research: Theoretical and empirical issues*, s. 337–361. (Studien zur deutschen Sprache 84.) Tübingen: Narr och Leibniz-Institut für deutsche Sprache.
- Frey, Werner (2004). Notes on the syntax and the pragmatics of German left dislocation. I: Horst Lohnstein & Susanne Trissler (red.) *The syntax and semantics of the left periphery*, s. 203–233. (Interface explorations 9.) Berlin: Mouton de Gruyter.

- Frey, Werner (kommande). On different types of adverbial clauses appearing outside of their hosts. I: Marco Coniglio, Kalle Müller & Markus Steinbach (red.) *Adverbs and adverbials at the form–meaning interface*. Amsterdam: John Benjamins.
- Frey, Werner & Meinunger, André (2019). Topic marking and illocutionary force. I: Valéria Molnár, Verner Egerland & Susanne Winkler (red.) *Architecture of topic*, s. 95–138. (Studies in generative grammar 136.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Fuhrhop, Nanna; Reinken, Niklas; Romstadt, Jonas (2026). Modalisierende Anführungszeichen in Zeitungstexten. I: Nanna Fuhrhop & Laura Scholübbbers (red.) *Interpunktion im Korpus*, s. 105–136. (Reihe germanistische Linguistik 333.) Berlin: De Gruyter.
- Fuhrhop, Nanna & Scholübbbers, Laura (red., 2026). *Interpunktion im Korpus*. (Reihe germanistische Linguistik 333.) Berlin: De Gruyter.
- Goffman, Erving (1981). *Forms of talk*. (University of Pennsylvania publications on conduct and communication.) Oxford: Basil Blackwell.
- O’Grady, Gerard (2024). Theme in spoken language: When a tone group is not a clause. I: *Journal of world languages* 10:1, s. 76–101. Berlin: De Gruyter Mouton.
- Greco, Ciro & Haegeman, Liliane (2020). Frame setters and microvariation of subject-initial verb second. I: Rebecca Woods & Sam Wolfe (red.) *Rethinking verb second*, s. 61–89. Oxford: Oxford University Press.
- Green, Georgia M (1976). Main clause phenomena in subordinate clauses. I: *Language* 52:2, s. 382–397. Linguistic Society of America.
- Grice, H Paul (1975). Logic and conversation. I: Peter Cole & Jerry L Morgan (red.) *Syntax and semantics 3: Speech acts*, s. 41–58. New York: Academic.
- Grindlay, Benjamin J W (2002). *Missing the point: The effect of punctuation on reading performance*. Adelaide: Department of psychology, University of Adelaide.
- Gülich, Elisabeth (1978). Redewiedergabe in Französischen: Beschreibungsmöglichkeiten im Rahmen einer Sprechakttheorie. I: Reinhard Meyer-Hermann (red.) *Sprechen – Handeln – Interaktion: Ergebnisse aus Bielefelder Forschungsprojekten zu Texttheorie, Sprechakttheorie und Konversationsanalyse*, s. 49–102. (Konzepte der Sprach- und Literaturwissenschaft 26.) Berlin: De Gruyter.
- Güneş, Güliz (2014). Constraints on syntax-prosody correspondence: The case of clausal and subclausal parentheticals in Turkish. I: *Lingua* 150, s. 278–314. Elsevier.
- Gustafsson, Renée (2013). *Att översätta kolon: En undersökning av hur skiljetecknet kolon överförs från franska till svenska i skönlitterära översättningar*. Göteborg: Institutionen för språk och litteratur, Göteborgs universitet.
- Gutzmann, Daniel (2013). Expressives and beyond: An introduction to varieties of use-conditional meaning. I: Daniel Gutzmann & Hans-Martin Gärtner (red.) *Beyond expressives: Explorations in use-conditional meaning*, s. 1–58. (Current research in the semantics/pragmatics interface 28). Leiden: Brill.
- Gutzmann, Daniel (2015). *Use-conditional meaning: Studies in multidimensional semantics*. (Oxford studies in semantics and pragmatics 6.) Oxford: Oxford University Press.

- Gutzmann, Daniel & Turgay, Katharina (2019). Secondary information: An introduction. I: Daniel Gutzmann & Katharina Turgay (red.) *Secondary content: The semantics and pragmatics of side issues*, s. 1–25. Leiden: Brill.
- Halliday, Michael A K (1985). *Spoken and written language*. Melbourne: Deakin University Press.
- Halliday, Michael A K & Hasan, Ruqaiya (1976). *Cohesion in English*. (English language series 9.) London: Longman.
- Halliday, Michael A K & Matthiessen, Christian M I M (2014). *Halliday's introduction to functional grammar*. Fjärde upplagan. New York: Routledge.
- Hammarstedt, Martin; Schumacher Olsson, Anne; Borin, Lars; Forsberg, Markus (2025). *Sparv 5.3.0: Språkbanken's analysis platform – Technical report*. (GU-ISS-2025-02.) Göteborg: Institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologi, Göteborgs universitet.
- Heine, Bernd; Kaltenböck, Gunther; Kuteva, Tania; Long, Haiping (2013). An outline of discourse grammar. I: Shannon T Bischoff & Carmen Jany (red.) *Functional approaches to language*, s. 155–206. (Trends in linguistics 248.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Hengeveld, Kees & Mackenzie, J Lachlan (2008). *Functional discourse grammar: A typologically-based theory of language structure*. Oxford: Oxford University Press.
- Henricson, Sofie (2010). Är att en citatmarkör? I: Cecilia Falk, Andreas Nord & Rune Palm (red.) *Svenskans beskrivning 30: Förhandlingar vid trettionde sammankomsten för svenskans beskrivning*, s. 112–122. Stockholm: Institutionen för nordiska språk, Stockholms universitet.
- Heringa, Herman (2011). *Appositional constructions*. Utrecht: Landelijke Onderzoekschool Taalwetenschap.
- Heycock, Caroline (2006). Embedded root phenomena. I: Martin Everaert & Henk van Riemsdijk (red.) *The Blackwell companion to syntax, volume II*, s. 174–209. Oxford: Blackwell.
- Holm, Lisa (1991). Satsadverbial eller sättsadverbial? I: Mats Thelander (red.) *Svenskans beskrivning 18: Förhandlingar vid artonde sammankomsten för svenskans beskrivning*, s. 171–180. Lund: Lund University Press.
- Holmberg, Per & Karlsson, Anna-Malin (2013). *Grammatik med betydelse: En introduktion till funktionell grammatik*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Hooper, Joan B & Thompson, Sandra A (1973). On the applicability of root transformations. I: *Linguistic inquiry* IV:4, s. 465–497. MIT Press.
- Horn, Laurence R (2002). Assertoric inertia and NPI licensing. I: Mary Andronis, Erin Debenport, Anne Pycha & Keiko Yoshimura (red.) *CLS 38-2: The panels*, s. 55–82. Chicago: Chicago Linguistic Society.
- Horn, Laurence R (2007). Toward a Fregean pragmatics: *Voraussetzung, Nebengedanke, Andeutung*. I: Laurence R Horn & Istvan Kecskes (red.) *Explorations in pragmatics: Linguistic, cognitive and intercultural aspects*, s. 39–69. (Mouton series in pragmatics 1.) Berlin: Mouton de Gruyter.
- Hovy, Eduard H (1990). Unresolved issues in paragraph planning. I: Robert Dale, Christ Mellish & Michael Zock (red.) *Current research in natural language generation*, s. 17–45. (Cognitive science series 4.) London: Academic Press.

- Houston, Keith (2013). *Shady characters: The secret life of punctuation, symbols & other typographical marks*. W.W. Norton & Company.
- Huddleston, Rodney & Pullum, Geoffrey K (red., 2002). *The Cambridge grammar of the English language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Håkansson, David & Östman, Carin (2019). ”afbröt skolläraren ifrigt”: En diakron studie av anföringssatsen i svensk skönlitteratur. I: *Samlaren* 140, s. 261–280. Svenska Litteratursällskapet.
- IFG 2014, se Halliday & Matthiessen (2014).
- Ingo, Rune (2007). *Konsten att översätta: Översättandets praktik och didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Ishihara, Shinichiro (2022). On the (lack of) correspondence between syntactic clauses and intonational phrases. I: Haruo Kubozono, Junko Ito & Armin Mester (red.) *Prosody and prosodic interfaces*, s. 420–456. (Oxford studies in phonology and phonetics.) Oxford: Oxford University Press.
- Jacobs, Joachim (1984). Funktionale Satzperspektive und Illokutionssemantik. I: *Linguistische Berichte* 91, s. 25–58. Wiesbaden: Vieweg.
- Jacobs, Joachim (2001). The dimensions of topic–comment. I: *Linguistics* 39, s. 641–681.
- Johnson, Michael (2011). The punctuation theory of quotation. I: Elke Brendel, Jörg Meibauer & Markus Steinbach (red.) *Understanding quotation*, s. 209–230. (Mouton series in pragmatics 7.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Jones, Bernard (1996). *What's the point? A (computational) theory of punctuation*. Edinburgh: University of Edinburgh.
- Julien, Marit (2009). The force of the argument. I: Christer Platzack (red.) *Working papers in Scandinavian syntax* 84, s. 225–232. Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Julien, Marit (2015). The force of V2 revisited. I: *The journal of comparative Germanic linguistics* 18:2, s. 139–181. Springer Science.
- Julien, Marit (2020). The assertion analysis of declarative verb second. I: Rebecca Woods & Sam Wolfe (red.) *Rethinking verb second*, s. 265–280. Oxford: Oxford University Press.
- Kalbertodt, Janina; Primus, Beatrice; Schumacher, Petra B (2015). Punctuation, prosody, and discourse: afterthought vs. right dislocation. I: *Frontiers in psychology* 6:1803. London: Frontiers.
- Kaltenböck, Gunther (2007). Spoken parenthetical clauses in English: A taxonomy. I: Nicole Dehé & Yordanka Kavalova (red.) *Parentheticals*, s. 25–52. (Linguistik aktuell 106.) Amsterdam: John Benjamins.
- Kaltenböck, Gunther; Heine, Bernd; Kuteva, Tania (2011). On thetical grammar. I: *Studies in language* 35:4, s. 852–897. John Benjamins.
- Kaltenböck, Gunther; Keizer, Evelien; Lohmann, Arne (red., 2016). *Outside the clause: Form and function of extra-clausal constituents*. (Studies in language companion series 178.) Amsterdam: John Benjamins.

- Kamp, Hans (1981). A theory of truth and semantic representation. I: Jeroen A G Groenendijk, Theo M V Jansen & Martin B J Stokhof (red.) *Formal methods in the study of language*, s. 277–322. (Mathematical centre tracts 136.) Amsterdam: Mathematisch Centrum.
- Karhiaho, Izabela (2003a). *Der Doppelpunkt im Deutschen: Kontextbedingungen und Funktionen*. (Göteborger germanistische Forschungen 42.) Göteborg: Tyska institutionen, Göteborgs universitet.
- Karhiaho, Izabela (2003b). ”Halt! Här får ingen passera!”: kolon i tyska som gränssignal. I: Eva Ahlstedt, Maj-Lis Follér, Aina Lundqvist, Maria Nyman, Thomas Magnusson, Thomas Olsson & Barbro Ryder Liljegren (red.) *Gränser: Populärvetenskapliga föreläsningar hållna under Humanistdagarna den 4–5 oktober 2003*, s. 169–176. (Humanistdag-boken 16.) Göteborg: Humanistiska fakultetsnämnden, Göteborgs universitet.
- Karlsson, Ola (red., 2017). *Svenska skrivregler*. Fjärde upplagan. (Språkrådets skrifter 22.) Stockholm: Institutet för språk och folkminnen & Liber.
- Karlsson, Ola (red., 2024). *Språkrådets snabba skrivregler – i skolan och på jobbet*. Stockholm: Institutet för språk och folkminnen.
- Katourgi, Alexander (2019). *Hur lång tid behöver eftertanken? Tankstreck och interpunktion i kodifierad och faktisk norm*. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Katourgi, Alexander (2020). Tankstreck i brödtext och rubriker: Förslag till en ny skiljeteckensnormering. I: Saara Haapamäki, Ludvig Forsman & Linda Huldén (red.) *Svenskans beskrivning 37: Förhandlingar vid trettiosjunde sammankomsten*, s. 111–123. (Skrifter från Svenska institutionen vid Åbo Akademi 8.) Åbo: Svenska språket vid Åbo Akademi.
- Katourgi, Alexander (2022). Kolon: Ett informationsstrukturerande skiljetecken. I: *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning* NF 31:2, s. 134–159. Uppsala: Adolf Noreen-sällskapet.
- Katourgi, Alexander (2024). Kolon: Ett interpersonellt skiljetecken. I: Denny Jansson, Ida Melander, Gustav Westberg & Daroon Yassin (red.) *Svenskans beskrivning 38: Förhandlingar vid trettioåttonde sammankomsten*, del 1, s. 84–100. Örebro: Örebro universitet.
- Kavalova, Yordanka (2007). And-parenthetical clauses. I: Nicole Dehé & Yordanka Kavalova (red.) *Parentheticals*, s. 145–172. (Linguistik aktuell 106.) Amsterdam: John Benjamins.
- Kirchhoff, Frank (2016). Interpunktion und Intonation. I: Ulrike Domahs & Beatrice Primus (red.) *Handbuch Laut, Gebärde, Buchstabe*, s. 398–417. (Handbücher Sprachwissen 2.) Berlin: De Gruyter.
- Kirchhoff, Frank & Primus, Beatrice (2014). The architecture of punctuation systems: A historical case study of the comma in German. I: *Written language and literacy* 17:2, s. 195–224.
- Kirchhoff, Frank & Primus, Beatrice (2016). Punctuation. I: Vivian Cook & Des Ryan (red.) *The Routledge handbook of the English writing system*, s. 93–110. London: Routledge.
- Kleppa, Lou-Ann & Basso, Renato Miguel (2023). Punctuation marks in speech: Constructionalizations. I: *Alfa: Revista de Linguística* 67:17277. Universidade Estadual Paulista Júlio de Mesquita Filho.
- Kluck, Marlies (2015). On representing anchored parentheses in syntax. I: Andreas Trotzke & Josef Bayer (red.) *Syntactic complexity across interfaces*, s. 107–136. (Interface explorations 30.) Berlin: De Gruyter Mouton.

- Kluck, Marlies; Ott, Dennis; de Vries, Mark (red., 2015). *Parenthesis and ellipsis: Cross-linguistic and theoretical perspectives*. (Studies in generative grammar 121.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Koster, Jan (2000). *Extraposition as parallel construal*. Opublicerat manuskript.
- Krahn, Albert E (2014). *A new paradigm for punctuation*. (Theses and dissertations 465.) Milwaukee: University of Wisconsin-Milwaukee.
- Kraus, Tina; Fuhrhop, Nanna; Scholübbbers, Laura (2026). Der Doppelpunkt in der überregionalen Pressesprache. I: Nanna Fuhrhop & Laura Scholübbbers (red.) *Interpunktio im Korpus*, s. 37–71. (Reihe germanistische Linguistik 333.) Berlin: De Gruyter.
- Krifka, Manfred (2001). Quantifying into question acts. I: *Natural language semantics* 9, s. 1–40. Kluwer.
- Krifka, Manfred (2014). Embedding illocutionary acts. I: Tom Roeper & Margaret Speas (red.) *Recursion: Complexity in cognition*, s. 59–87. (Studies in theoretical psycholinguistics 43.) Cham: Springer.
- Krifka, Manfred (2015). Bias in commitment space semantics: Declarative questions, negated questions, and question tags. I: Sarah d'Antonio, Mary Moroney & Carol Rose Little (red.) *Proceedings of SALT 25*, s. 328–345. Linguistic Society of America.
- Krifka, Manfred (2023). Layers of assertive clause: Propositions, judgements, commitments, acts. I: Jutta M Hartmann & Angelika Wöllstein (red.) *Propositionale Argumente im Sprachvergleich: Theorie und Empirie / Propositional arguments in cross-linguistic research: Theoretical and empirical issues*, s. 115–182. (Studien zur deutschen Sprache 84.) Tübingen: Narr och Leibniz-Institut für deutsche Sprache.
- Kristeva, Julia (1980). *Desire in language: A semiotic approach to literature and art*. (Redigerad av Leon S Roudiez. Engelsk översättning av Thomas Gora, Alice Jardine och Leon S Roudiez.) New York: Columbia University Press.
- Kroon, Åsa (2001). *Debattens dynamik: Hur budskap och betydelser förvandlas i mediedebatter*. (Linköping studies in arts and science 227.) Linköping: Filosofiska fakulteten, Linköpings universitet.
- von Kügelgen, Rainer (2003). Parenthesen – handlungstheoretisch betrachtet. I: Ludger Hoffman (red.) *Funktionale Syntax: Die pragmatische Perspektive*, s. 208–230. Berlin: Walter de Gruyter.
- Kunelius, Risto (1996). *The news, textually speaking: Writings on news journalism and journalism research*. (Acta universitatis tamperensis A520.) Tammerfors: Department of Journalism and Mass Communication, University of Tampere.
- König, Ekkehard & van der Auwera, Johan (1988). Clause integration in German and Dutch conditionals, concessive conditionals, and concessives. I: John Haiman & Sandra A Thompson (red.) *Clause combining in grammar and discourse*, s. 101–133. (Typological studies in language 18.) Amsterdam: John Benjamins.
- Landqvist, Mats (2006). *Förhandlares kommunikativa kompetens*. (Studier från Örebro i svenska språket 1.) Örebro: Örebro universitetsbibliotek.
- Langacker, Ronald W (1987). *Foundations of cognitive grammar, volume 1: Theoretical prerequisites*. Stanford: Stanford University Press.

- Ledin, Per (1998). Att sätta punkt: Hur elever på låg- och mellanstadiet använder meningen i sina uppsatser. I: *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning* NF 8, s. 5–48. Uppsala: Adolf Noreen-sällskapet.
- Lehmann, Christian (1988). Towards a typology of clause linkage. I: John Haiman & Sandra A Thompson (red.) *Clause combining in grammar and discourse*, s. 181–225. (Typological studies in language 18.) Amsterdam: John Benjamins.
- Lennard, John (2000). Mark, space, axis, function: Towards a (new) theory of punctuation on historical principles. I: Joe Bray, Miriam Handley & Anne C Henry (red.) *Ma(r)king the text: The presentation of meaning on the literary page*, s. 1–11. Aldershot: Ashgate.
- Lennard, John (2005). *The poetry handbook: A guide to reading poetry for pleasure and practical criticism*. Andra upplagan. Oxford: Oxford University Press.
- Levin, Magnus & Ström Herold, Jenny (2021). On brackets in translation (or how to elaborate in brackets). I: Anna Čermáková, Signe Oksefjell Ebeling, Magnus Levin & Jenny Ström Herold (red.) *Crossing the borders: Analysing complex contrastive data*. (Bergen language and linguistics studies 11:1.) Bergen: Universitetet i Bergen.
- Levin, Magnus & Ström Herold, Jenny (kommande). *Tracing ongoing change in punctuation – the case of brackets and dashes in Swedish*. I: Anna Saller & Paul Rössler (red.) *Comparative punctuation 2*. Berlin: De Gruyter.
- Levinson, Joan Persily (1985). *Punctuation and the orthographic sentence: A linguistic analysis*. New York: City University of New York.
- Lind Palicki, Lena (2018). Språklig förhandling om feminism: En analys av metakommunikativa drag i fanzinet *Bleck*. I: Daniel Wojahn, Charlotta Seiler Brylla, Gustav Westberg (red.) *Kritiska text- och diskursstudier*, s. 143–160. Huddinge: Södertörns högskola.
- Linder, Nils (1886). *Regler och råd angående svenska språkets behandling i tal och skrift*. Andra upplagan. Faksimil tillgänglig via Projekt Runeberg. Stockholm: P. A. Norstedt & Söner.
- Lindholm, Camilla & Lindström, Jan (2004). Dislokationer och fristående topiker: Två annexkonstruktioner i talad svenska. I: Björn Melander (red.) *Svenskans beskrivning 26: Förhandlingar vid tjugosjätte sammankomsten för svenskans beskrivning*, s. 196–207. Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
- Lindström, Jan (2008). *Tur och ordning: Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.
- Linell, Per (2005). *The written language bias in linguistics: Its nature, origins and transformations*. (Routledge advances in communication and linguistic theory 5). London: Routledge.
- Little, Greta (1984). Punctuation. I: Michael G Moran & Ronald F Lunsford (red.) *Research in composition and rhetoric: A bibliographic sourcebook*, s. 371–398. Westport: Greenwood.
- Loman, Bengt & Jørgensen, Nils (1971). *Manual för analys och beskrivning av makrosyntagmer*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap C 1.) Lund: Studentlitteratur.
- Lundin, Barbro (2004). Icke satsformade meningar i modern tidningsprosa. I: *Språk och stil* NF 14, s. 89–136. Uppsala: Adolf Noreen-sällskapet.
- MacFarlane, John (2011). What is assertion? I: Jessica Brow & Herman Cappelen (red.) *Assertion: New philosophical essays*, s. 79–96. Oxford: Oxford University Press.

- Maienborn, Claudia (2001). On the position and interpretation of locative modifiers. I: *Natural language semantics* 9, s. 191–240. Kluwer.
- Mann, William C & Matthiessen, Christian M I M (1991). Functions of language in two frameworks. I: *Word* 42:3, s. 231–249. Routledge.
- Mann, William C; Matthiessen, Christian M I M & Thompson, Sandra A (1992). Rhetorical structure theory and text analysis. I: William C Mann & Sandra A Thompson (red.) *Discourse description: Diverse linguistic analyses of a fund-raising text*, s. 39–78. (Pragmatics & beyond NS 16.) Amsterdam: John Benjamins.
- Mann, William C & Thompson, Sandra A (1986). *Rhetorical structure theory: Description and construction of text structures*. (ISI reprint series 86-174.) Marina del Rey: Information Sciences Institute, University of Southern California.
- Mann, William C & Thompson, Sandra A (1987a). Rhetorical structure theory: A framework for the analysis of texts. I: *IPRA Papers in Pragmatics* 1:1, s. 79–105. International Pragmatic Association.
- Mann, William C & Thompson, Sandra A (1987b). *Rhetorical structure theory: A theory of text organization*. (ISI reprint series 87-190.) Marina del Rey: Information Sciences Institute.
- Mann, William C & Thompson, Sandra A (1988). Rhetorical structure theory: Toward a functional theory of text organization. I: *Text* 8:3, s. 243–281. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Martin, James R (1992). *English text: System and structure*. Philadelphia: John Benjamins.
- Matsson, Arild; Schumacher Olsson, Anne; Hammarstedt, Martin; Borin, Lars; Forsberg, Markus (2025). *Mink 2025: Språkbanken's data platform – Technical report*. (GU-ISS-2025-03.) Göteborg: Institutionen för svenska, flerspråkighet och språkteknologi, Göteborgs universitet.
- Matthiessen, Christian M I M (2023). *System in systemic functional linguistics: A system-based theory of language*. (Key concepts in systemic functional linguistics.) Sheffield: Equinox.
- Matthiessen, Christian M I M & Teruya, Kazuhiro (2014). *Projection as a fractal motif: Semantic and lexicogrammatical manifestations*. Opublicerat manuskript.
- Matthiessen, Christian & Thompson, Sandra A (1988). The structure of discourse and 'subordination'. I: John Haiman & Sandra A Thompson (red.) *Clause combining in grammar and discourse*, s. 275–329. (Typological studies in language 18.) Amsterdam: John Benjamins.
- McCorkle, Julia Norton (1926). Eliminating guess work from sentence punctuation. I: *The English journal* 15:9, s. 673–680. National Council of Teachers of English.
- McCulloch, Gretchen (2019). *Because internet: Understanding the new rules of language*. New York City: Riverhead.
- Meletis, Dimitrios (2020). *The nature of writing: A theory of grapholinguistics*. (Grapholinguistics and its applications 3.) Brest: Fluxus.
- Meletis, Dimitrios & Romstadt, Jonas (kommande). The world's punctuation systems: Comparing forms, functions, and variation. I: Anna Saller & Paul Rössler (red.) *Comparative punctuation* 2. Berlin: De Gruyter.
- Melin, Lars & Lange, Sven (2000). *Att analysera text: Stilanalys med exempel*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.

- Meyer, Charles F (1987). *A linguistic study of American punctuation*. (American university studies xiii:5.) New York: Peter Lang.
- Meyer, Charles F (1992). *Apposition in contemporary English*. (Studies in English language.) Cambridge: Cambridge University Press.
- Michalsen, Bård Borch (2018). *Tegn til sivilisasjon: Skriftegnene som forandret Europa*. Oslo: Spartacus.
- Mieszkowski, Jan (2019). *Crises of the sentence*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Mikkelsen, Line (2005). *Copular clauses: Specification, predication and equation*. (Linguistik aktuell 85.) Amsterdam: John Benjamins.
- Molnár, Valéria & Vinckel-Roisin, Hélène (2019). Discourse topic vs. sentence topic. I: Valéria Molnár, Verner Egerland & Susanne Winkler (red.) *Architecture of topic*, s. 293–333. (Studies in generative grammar 136.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Monschau, Jacqueline (2004). *Input and output in oral reading in English: The interaction of syntax, semantico-pragmatics and intonation*. Bonn: Philosophischen Fakultät, Rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn.
- Moore, Nick (2016). What's the point? The role of punctuation in realizing information structure in written English. I: *Functional linguistics* 3:6. Springer.
- Mårtensson, Eva & Svensson, Jan (1988). *Offentlighetsstruktur och språkförändring*. (Nordlund: Småskrifter från institutionen för nordiska språk i Lund 14). Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Nádovrníková, Olga (2020). The use of English, Czech and French punctuation marks in reference, parallel and comparable web corpora: a question of methodology. I: *Linguistica pragensia* 30:1, s. 30–50. Prag: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta.
- Nordenfors, Mikael (2011). *Skriftspråsutveckling under högstadiet*. (Göteborgsstudier i nordisk språkvetenskap 16.) Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Norrby, Catrin (2014). *Samtalsanalys: Så gör vi när vi pratar med varandra*. Tredje upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Nunberg, Geoffrey (1990). *The linguistics of punctuation*. Stanford: Center for the study of language and information, Stanford University.
- Nunberg, Geoffrey; Briscoe, Ted; Huddleston, Rodney (2002). Punctuation. I: Rodney Huddleston & Geoffrey K Pullum (red.) *The Cambridge grammar of the English language*, s. 1723–1764. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nyström, Catharina (2001). *Hur hänger det ihop? En bok om textbindning*. (Ord och stil 32.) Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Näslund, Shirley (2006). *Komma fram och komma bort – en studie av var, i vilken utsträckning och hur enhetligt kommatecken sätts ut av studenterna i svenska vid Lunds universitet*. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Näslund, Harry (1991). *Referens och koherens i svenska facktexter*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 29.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk, Uppsala Universitet.
- Ott, Dennis (2014). *Ellipsis in appositives and the syntax of parenthesis*. Opublicerat manuskript.

- Ott, Dennis & de Vries, Mark (2014). A biclausal analysis of right-dislocation. I: Hsin-Lun Huang, Ethan Poole & Amanda Rysling (red.): *NELS* 43:2, s. 41–54. Amherst: GLSA.
- Ott, Dennis & de Vries, Mark (2016). Right-dislocation as deletion. I: *Natural language & linguistic theory* 34:2, s. 641–690. Springer.
- den Ouden, J N Hanny (2004). *Prosodic realizations of text structure*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Parkes, Malcolm B (1992). *Pause and effect: An introduction to the history of punctuation in the west*. Farnham: Ashgate.
- Partridge, Eric (1953). *You have a point there: A guide to punctuation and its allies*. London: Hamish.
- Pascual, Elsa & Virbel, Jacques (1996). Semantic and layout properties of text punctuation. I: *Proceedings of the Association for Computational Linguistics Workshop on Punctuation*, s. 41–48.
- Patt, Sebastian (2013). *Punctuation as a means of medium-dependent presentation structure in English: Exploring the guide functions of punctuation*. (Language in performance 47.) Tübingen: Narr.
- Peirce, Charles Sanders (1932). Charles Hartsthorpe & Paul Weiss (red.) *The collected papers of Charles Sanders Peirce, volume II*. (Elektronisk upplaga.)
- Petersson, David (2008). Förhållandet mellan anföringssats och anförd sats vid direkt anföring. I: Gunlög Josefsson (red.) *Syntax i gränssnittet: Tre uppsatser i gränsområdet mellan lexikon, syntax och semantik*, s. 57–110. (Småskrifter från Nordiska språk vid Lunds universitet 29.) Lund: Nordiska språk, Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Petersson, David (2014). *The highest force hypothesis: Subordination in Swedish*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 72.) Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Petersson, David & Josefsson, Gunlög (2010). ELLERHUR and other yes/no-question operator candidates in Swedish. I: Christer Platzack (red.) *Working papers in Scandinavian syntax* 86, s. 179–198. Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Petersson, Peter (1999). On the boundaries of syntax: Non-syntagmatic relations. I: Peter Collins & David Lee (red.) *The clause in English: In honor of Rodney Huddleston*, s. 229–250. (Studies in language companion series 45.) Amsterdam: John Benjamins.
- Potts, Christopher (2005). *The logic of conventional implicatures*. Oxford: Oxford University Press.
- Potts, Christopher (2015). Presupposition and implicature. I: Shalom Lappin & Chris Fox (red.) *The handbook of contemporary semantic theory*, s. 168–202. Andra upplagan. (Blackwell handbooks in linguistics.) Chichester: John Wiley & Sons.
- Primus, Beatrice (2007). The typological and historical variation of punctuation systems: Comma constraints. I: *Written language and literacy* 10:2, s. 103–128.
- Quirk, Randolph; Greenbaum, Sydney; Leech, Geoffrey; Svartvik, Jan (1985). *A comprehensive grammar of the English language*. London: Longman.
- Renkema, Jan (2009). *The texture of discourse: Towards an outline of connectivity theory*. Amsterdam: John Benjamins.
- Retriever (u.å.). *Mediearkivet*.
- Robinson, Gwen G (1988–1997). The punctuator's world: A discursion. (Artikelserie i tio delar.) I: *The courier*, volymerna 23–32. Syracuse: Syracuse University Library Associates.

- Ross, John Robert (1973). Slifting. I: Maurice Gross, Morris Halle & Marcel-Paul Schützenberger (red.) *The formal analysis of natural languages: Proceedings of the first international conference*, s. 133–169. (Janua linguarum, series maior 62.) Haag: Mouton.
- Ruhlen, Helen & Pressey, Sidney (1924). A statistical study of current usage in punctuation. I: *The English journal* 13:5, s. 325–331. National Council of Teachers of English.
- Rössler, Paul; Besl, Peter; Saller, Anna (red., 2022). *Vergleichende Interpunktion – Comparative punctuation*. (Linguistik – Impulse & Tendenzen 96.) Berlin: Walter de Gruyter.
- SAG, se Teleman m.fl. (1999).
- Saka, Paul (1998). Quotation and the use–mention distinction. I: *Mind* 107:425, s. 113–136. Oxford: Oxford University Press.
- Saka, Paul (2011). The act of quoting. I: Elke Brendel, Jörg Meibauer & Markus Steinbach (red.) *Understanding quotation*, s. 303–322. (Mouton series in pragmatics 7.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Salomonsson, Johanna (2022). *Systemisk-funktionell grammatik för lärare i svenska och svenska som andraspråk*. Lund: Studentlitteratur.
- Sampson, Geoffrey (1992). Book review: Geoffrey Nunberg: The linguistics of punctuation. I: *Linguistics: An interdisciplinary journal of the language sciences* 30:2, s. 467–475. Mouton de Gruyter.
- Say, Bilge (1998). *An information-based approach to punctuation*. Ankara: The department of computer engineering and information science, Bilkent University.
- Schmid, Hans-Jörg (2000). *English abstract nouns as conceptual shells: From corpus to cognition*. (Topics in English linguistics 34.) Berlin: Mouton de Gruyter.
- Schmid, Hans-Jörg (2018). Shell nouns in English: A personal roundup. I: *Caplletra* 64, s. 109–128. Barcelona: PAM.
- Schneider, Stefan (2015). Parenthesis: Fundamental features, meanings, discourse functions and ellipsis. I: Marlies Kluck, Dennis Ott & Mark de Vries (red.) *Parenthesis and ellipsis: Cross-linguistic and theoretical perspectives*, s. 277–300. (Studies in generative grammar 121.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Scholübbbers, Laura (2026). Der Gedankenstrich in der überregionalen Pressesprache. I: Nanna Fuhrhop & Laura Scholübbbers (red.) *Interpunktion im Korpus*, s. 1–36. (Reihe germanistische Linguistik 333.) Berlin: De Gruyter.
- Schou, Karsten (2007). The syntactic status of English punctuation. I: *English studies* 88:2, s. 195–216. Routledge.
- Selkirk, Elisabeth (2005). Comments on intonational phrasing in English. I: Sónia Frota, Marina Vigário & Maria João Freitas (red.) *Prosodies: With special reference to Iberian languages*, s. 11–58. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Selkirk, Elisabeth (2011). The syntax–phonology interface. I: John Goldsmith, Jason Riggle & Alan C L Yu (red.) *The handbook of phonological theory*. Andra upplagan, s. 435–484. Oxford: Blackwell.
- SFS 1960:729. *Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk*.

- Simons, Mandy (2007). Observations on embedding verbs, evidentiality, and presupposition. I: *Lingua* 117, s. 1034–1056. Elsevier.
- Skärlund, Sanna (2018). Den intima ledaren? Om ledarartiklar, informalisering och språklig förändring. I: *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning* NF 28, s. 78–111. Uppsala: Adolf Noreen-sällskapet
- Stanisz, Tomasz; Drożdż, Stanisław; Kwapień, Jarosław (2023). Universal versus system-specific features of punctuation usage patterns in major Western languages. I: *Chaos, solitons & fractals* 168:113183. Elsevier.
- Stede, Manfred (2008). RST revisited: Disentangling nuclearity. I: Cathrine Fabricius-Hansen & Wiebke Ramm (red.) *'Subordination' versus 'coordination' in sentence and text: A cross-linguistic perspective*, s. 33–58. (Studies in language companion series 98.) Amsterdam: John Benjamins.
- Steinbach, Markus (2007). Integrated parentheticals and assertional complements. I: Nicole Dehé & Yordanka Kavalova (red.) *Parentheticals*, s. 53–88. (Linguistik aktuell 106.) Amsterdam: John Benjamins.
- Strandberg, Viktoria (2019). *Initiala annex i en teckenbaserad konstruktionsgrammatik*. (Forskningsrapporter från institutionen för svenska språket GU-ISS-2019-02.) Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet.
- Strandberg, Viktoria (2024). Helt ärligt, vad gör man med fria initiala annex? En interaktionslingvistisk undersökning. I: *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning* NF 34, s. 140–176. Uppsala: Adolf Noreen-sällskapet.
- Stroh-Wollin, Ulla (2002). *Som-satser med och utan som*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 58.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet.
- Ström Herold, Jenny & Levin, Magnus (2022). The colon in English, German and Swedish: A contrastive corpus-based study. I: Paul Rössler, Peter Besl & Anna Saller (red.) *Vergleichende Interpunktion – Comparative punctuation*, s. 237–262. (Linguistik – Impulse & Tendenzen 96.) Berlin: Walter de Gruyter.
- Ström Herold, Jenny & Levin, Magnus (2024). From dashes to dashes? – A contrastive study of dashes in English, German and Swedish. I: Anna Čermáková, Hilde Hasselgård, Markéta Malá & Denisa Šebestová (red.) *Contrastive corpus linguistics: Patterns in lexicogrammar and discourse*, s. 260–284. (Research in corpus and discourse.) London: Bloomsbury.
- Strömquist, Siv (1992). Våra skiljetecken i ett historiskt perspektiv. I: *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning* NF 2, s. 77–112. Uppsala: Adolf Noreen-sällskapet.
- Strömquist, Siv (2008). Skiljetecknens semantik. I: Lotta Collin, Saara Haapamäki, Marketta Sundman & Lars Wollin (red.) *Under språkets hud: Festskrift till Erik Andersson på 60-årsdagen*, s. 233–241. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Strömquist, Siv (2025). *Skiljeteckensboken: Skiljetecken, skrivtecken och typografiska grepp*. Tredje upplagan. Stockholm: Morfem.
- Stymne, Sara & Östman, Carin (2022). SLäNDa version 2.0: Improved and extended annotation of narrative and dialogue in Swedish literature. I: *Proceedings of the 13th conference on language resources and evaluation*, s. 5324–5333. European Language Resources Association.

- Summey, George (1919). *Modern punctuation: Its utilities and conventions*. Oxford: Oxford University Press.
- Sun, Kun & Wang, Rong (2019). Frequency distributions of punctuation marks in English: Evidence from large-scale corpora. I: *English today* 140:35:4, s. 23–35. Cambridge: Cambridge University Press.
- Svenska språknämnden (2005). *Språkriktighetsboken*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Svensson, Gudrun (2009). *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 67.) Lund: Språk- och litteraturcentrum, Lunds universitet.
- Syrett, Kristen & Koev, Todor (2015). Experimental evidence for the truth conditional contribution and shifting information status of appositives. I: *Journal of Semantics* 32:3, s. 525–577. Oxford: Oxford University Press.
- Taboada, Maite & Mann, William C (2006). Rhetorical structure theory: Looking back and moving ahead. I: *Discourse studies* 8:3, s. 423–459. Sage.
- Teleman, Ulf (1974). *Manual för grammatisk beskrivning av talad och skriven svenska*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap C 6.) Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Teleman, Ulf; Hellberg, Staffan; Andersson, Erik (1999). *Svenska Akademiens grammatik*. Band 1–4. Stockholm: Svenska Akademien & Norstedts ordbok.
- Thompson, Geoffrey (2014). *Introducing functional grammar*. Tredje upplagan. Oxford: Routledge.
- Titarenko, Daria (2022). Det finns många fler helrematiska meningar i svenskan än vad vi tror: En kvalitativ studie om informationsstruktur i deklarativa huvudsatser i moderna svenska romantexter. I: Magnus Dahnberg & Yvonne Lindqvist (red.) *Tango för tre: En dansant festskrift till Cecilia Wadensjö*, s. 135–150. Stockholm: Tolk- och översättarinstitutet och Institutionen för svenska och flerspråkighet, Stockholms universitet.
- Tonhauser, Judith (2012). Diagnosing (not-)at-issue content. I: *Proceedings of Semantics of Under-represented Languages of the Americas* 6, s. 239–254. Amherst: Graduate Linguistics Students Association, University of Massachusetts.
- Torsello, Carol Taylor (1996). On the logical metafunction. I: *Functions of language* 3:2, s. 151–183. Amsterdam: John Benjamins.
- Truckenbrodt, Hubert (2015). Intonation phrases and speech acts. I: Marlies Kluck, Dennis Ott & Mark de Vries (red.) *Parenthesis and ellipsis: Cross-linguistic and theoretical perspectives*, s. 301–349. (Studies in generative grammar 121.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Truckenbrodt, Hubert & Sode, Frank (2020). Parentheticals, root phenomena, and V2 in German. I: Horst Lohnstein & Antonios Tsiknakis (red.) *Verb second: Grammar internal and grammar external interfaces*, s. 371–412. (Interface explorations 34.) Berlin: De Gruyter Mouton.
- Truss, Lynne & Halldinger, Eva (2005). *Komma rätt, komma fel och komma till punkt*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Verschuieren, Jef (2000). Notes on the role of metapragmatic awareness in language use. I: *Pragmatics* 10:4, s. 439–456. International Pragmatics Association.

- Verschueren, Jef (2004). Notes on the role of metapragmatic awareness in language use. I: Adam Jaworski, Nikolas Coupland & Dariusz Galasinski (red.) *Metallanguage: Social and ideological perspectives*, s. 53–74. Berlin: Walter de Gruyter.
- Viesel, Yvonne (2011). *glaubt er, glaub ich, glaub*. Integrierte V1-Parentthesen, Extraktion aus V2-Komplementen, Grammatikalisierung. I: *Linguistische Berichte* 226:2, s. 129–169. Hamburg: Helmut Buske.
- de Vries, Mark (2006a). Reported direct speech in Dutch. I: *Linguistics in the Netherlands* 23, s. 212–223. Algemene Vereniging voor Taalwetenschap.
- de Vries, Mark (2006b). The syntax of appositive relativization: On specifying coordination, false free relatives, and promotion. I: *Linguistic inquiry* 37:2, s. 229–270. The MIT Press.
- de Vries, Mark (2008). The representation of language within language: A syntactico-pragmatic typology of direct speech. I: *Studia linguistica* 62:1, s. 39–77. Oxford: Blackwell.
- de Vries, Mark (2009a). Specifying coordination: An investigation into the syntax of dislocation, extraposition and parenthesis. I: Cynthia R Dreyer (red.) *Language and linguistics: Emerging trends*, s. 37–98. Hauppauge: Nova.
- de Vries, Mark (2009b). The left and right periphery in Dutch. I: *The linguistic review* 26, s. 291–327. Walter de Gruyter.
- Waller, Robert H W (1980). Graphic aspects of complex texts: Typography as macro-punctuation. I: Paul A Kolers, Merald E Wrolstad & Herman Bouma (red.) *Processing of visible language* 2, s. 241–253. New York: Plenum.
- Wallis, Sean (2021). *Statistics in corpus linguistics research: A new approach*. London: Routledge.
- Wasow, Thomas (1997). End-weight from the speaker's perspective. I: *Journal of psycholinguistic research* 26:3, s. 347–361. New York: Plenum.
- Westman, Margareta (1974a). *Bruksprosa: En funktionell stilanalys med kvantitativ metod*. (Skrifter utgivna av Svenskläraryöreningen 156.) Lund: Liber Läromedel.
- Westman, Margareta (1974b). *Brukstexter (textbilaga till Bruksprosa)*. (Skrifter utgivna av Svenskläraryöreningen 157.) Lund: Liber Läromedel.
- Wikborg, Eleanor & Björk, Lennart (1989). *Sammanhang i text: En empirisk undersökning och skrivpedagogiska konsekvenser*. (Ord och stil 20.) Uppsala: Hallgren & Fallgren.
- Yildirim, Derya (2026). Was leisten Klammern wirklich? Eine korpusbasierte Untersuchung des gegenwärtigen Klammergebrauchs. I: Nanna Fuhrhop & Laura Scholübbes (red.) *Interpunktion im Korpus*, s. 73–104. (Reihe germanistische Linguistik 333.) Berlin: De Gruyter.
- Zifonun, Gisela; Hoffman, Ludger; Strecker, Bruno (1997). *Grammatik der deutschen Sprache*. (Schriften des Instituts für deutsche Sprache 7.) Berlin: Walter de Gruyter.
- Zyman, Erik (2018). Gestures and nonlinguistic objects are subject to the Case Filter. I: *Snippets* 32, s. 6–8. Edizioni Universitarie Di Lettere Economia Diritto.

Index

- absorption. *Se* utelämnning av skiljetecken
acceptabilitet, 29, 31, 46, 154, 160, 258
adjektiv, adjektivfras, 7, 30, 37, 147–149,
180–182, 197, 199, 208, 210, 232–233,
235–236
Adjunction, 50, 111
adjunkt, 9, 23
adjunktionell interpunktion, 6–9, 13, 29,
50, 102, 135, 167, 247–249, 260
adnominell expansion, **110–124**, 137, 141,
143, 154–155, 165, 170–177, 187–188, 197,
200, 204–205, 216–217, 221, 225–229,
250, 253, 259, 265–269
adverb, adverbfras, 21, 104, 106, 124, 140–
141, 147–148, 171, 180–182, 189–190, 194,
199, 206, 208–210, 230–235, 264
adverbial, 23, 34, 36–37, **55–61**, **65–70**,
111, 113, 118, 130–131, 152, 156, 169, 171–
173, 175, 178, 185–189, 193–194, 196–197,
204–205, 214–215, 226–229, 231, 243–
244, 267
Aftonbladet, 81, 84–90, 92–93, 96–97, 100,
229, 263
alltså, 13, 63, 67, 69, 103, 110, 119, 128
anafor. *Se även* katafor, 21, 46, 53, 102,
184, 188–189
anakolut, 35, 132, 165
anchor, 11, 23, 51, 102–103, 271–279
anföring, 4, 8, 11, 32–34, 36, 40, 50, **52–54**,
62, 67–68, 71–72, 78, 86, 94, 98–100,
104, 109–110, **114–121**, 124, **127–138**,
142, 145–151, 153–159, 162–165, 188–189,
192, 217, 223–224, 227, 229, 235, 237–
239, 250, 253–255, 258–259, 264–266
anföringskomplex, 132, 136, 148, 151, 159,
165, 207, 232–233, 266
anföringsprocess, 115–117
anföringsverb, 32, 34, 53, 114–116, 119,
127, 129–131, 136, 140, 145, 156–157, 188,
217, 266
ankare, 6, **11–13**, 15, 29–30, 33–37, 40–41,
45, 53–56, 59, 61–65, 70–72, **101–105**,
106–113, 121, 123–124, 129–160, 164–178,
181–185, 188–192, 195–216, 219–221,
225–226, 228, 230, 234–237, 240–243,
245, 247, 249–250, 257–258, 261–264,
266–269
anmärkning, 85, 203–207, 219, 230, 265
annex, 4, **10–14**, 28, 31, **52–54**, 57, 66–70,
158, 176, 235, 262, 266
ANOVA. *Se även* statistisk signifikans,
varians, 88, 123
antecedent, 10, 102
anticipatorisk, 24
antiken, 17
apostrof, 7, 25, 85
apposition. *Se även* pseudoapposition,
satsapposition, 4, 15, 22, 33–34, 39, 50,
52, **54–57**, 59, 61–63, 65, 67, 103, 109–
112, 116, 135, 148, 154, 161, 167–168, **173–**
175, 178, 183, 185, 187–188, 194, 197–198,
213, 221, 223–225, 258–259, 262, 266–
267
assent, 63
asyndes, 21, 34, 57, 149–150, 234
at-issue content, 62
att, 53, 130, 136, 142, 156–157, 258
attachment, 10, 15, 23
attribut, 32, 54–55, 65, 70, 103, 109, 112,
116, 121, 135, 143–146, 154, 157, 165, 168,
172–173, 177–178, 193, 196–197, 200–

- 202, 204–207, 219–221, 228, 243, 258, 262, 267, 269
- attributiv expansion, **111–113**, 137, 143, 154–155, 165, 170, 172–174, 177, 187, 200, 216, 227–228, 258–259, 268–269
- avsändare, 28, 33, 36, 41–43, 49–50, 60, 64, 133, 191
- bakgrundning, 26, 37–38, 43, 58, 215, 221, 245, 253, 257–258, 260, 268
- bakåtppekande, 36, 258
- bara, 131, 156–157, 191
- bas, basmening, bassats, 11
- bindestreck, 7–8, 25, 27, 81, 84–86, 99, 220
- bisats, 14, 20, 22, 35, 53–54, 60, 70–72, 106, 108, 116–117, 124, 131, 134, 140–142, 144, 147–150, 158–159, 162–163, 171, 174–176, 178, 180–183, 192, 197, 207–211, 230–233, 235–237, 240, 264
- blankrad, 22
- brödtext, 3, 29, 31, 37, 72, 81, 83, 100, 164, 243, 258, 263
- bunden anföring, **120–121**, **128–133**, 136, 142, 145–149, 151, 153–158, 188, 217, 236–238, 265–266
- cirkumstantiell expansion, **110–111**, **113**, 116, 118, **120–121**, 124, 133, 137, 141, 144, 154–155, 165, 170, 172, 176–177, 187, 194, 198, 204, 216, 225, 227–229, 250, 253, 265–269
- citāt, citering. *Se även* indirekt anföring 13, 30, 33, 36, 40, 53–54, 62, 72, 81, 95, 98–99, 106, 109, **114–116**, 120, 124, 127, 131–138, 145, 148–152, 157–158, 160–165, 181, 197, 199, 206–211, 217, 219–221, 228–229, 232–239, 246, 250, 254, 258–259, 264–265, 266, 268
- citātbenämning, 133–139, 147
- citāttecken, 7, 13, 27–28, 38, 40, 54, 71, 85, 89, 94–95, 97–100, 114, 135, 159, 189, 254, 259, 264
- Conjunction, 50
- conjunctive relations (CR), 48
- connectivity model (CM), 15, **50–51**, 110–113, 120, 205, 227, 255
- Dagens Nyheter, 81, 84–85, 87–90, 92–93, 96, 100, 263
- danska, 110–111
- dash-interpolation, 10
- datalogvistik, 20, 29, 47
- deiktiskt fält, deixis, **114**, 129–130, 138–139, 161
- deklarativ, 104, 116, 256
- deltagare, 111, 169
- demonstrativ, 53, 102, 104, 110, 129–133, 140–142, 145, 155–157, 217, 235, 239, 257
- deskriptivism, 18–19, 29, 34, 79, 190, 254
- det vill säga*, 34, 56, 112, 200, 258
- dialoger, 51, 62, 73, 117
- dialogicitet, 49, 72
- dialogiska textprincipen, 62
- dialogram, 12
- dimension, 43, 51, 56, **72–73**, 263
- direkt anföring. *Se* citāt
- disjunct, 10, 56
- diskurs, 23–25, 50, 56, 58, 60, 102–103, 111
- diskursenhet, 25
- diskursrelation, 25
- diskurssituation, 14
- diskursvärld, 114
- dislokation, 21, 52, 56, **67**, **69**, 103, 107, 109, 124, 184–185, 189, 212–213, 239, 242–243, 258
- dissent, 63
- Doppelpunkt konstruktion, 11
- dubblering, 27, 52, 171
- egennamn, 8, 28, 54, 99, 111–113, 119, 121, 134, 161, 163–164, 197, 202–204, 208–211, 216, 221, 232, 236, 261, 268
- egenskap (attribut), 112, 146, 178, 195, **200–202**, 207, 209, 216, 225, 267
- Elaboration, 110–111, 278–279
- element, 6, **12**, 23–24, 31, 35, 46, 51, 55, 61–62, 68, **102–105**, 106, 111, 130, 138, 147, 150, 165, 182, 204–205, 230, 232, 243, 245, 257, 268
- elidera. *Se* ellips
- eller hur*, 64–65, 67

ellips, 21–22, 31–33, 34, 37–38, **45**, 51, 53,
 55, 57–58, 61, 68–69, 74, 85, 99, 104, 129–
 130, 195, 214, 233, 235, 269
 emfas. *Se* framhävande
 engelska, 7, 8, 10–11, 15–16, 19–21, 25, 29,
 34–35, 37, 45, 54, 65, 110–111, 114, 117,
 138, 160
 Enhancement, 110–111, 113
 enkät, 46, 248, 257–258
 entailment, 58
 etikettering av exempel, 99
 etiketteringsrelation, 113, 139–140, 145–
 147, 155, 158, 164, 226, 239, 266
 exemplifiering, 29, 34, 112, 143, 173, 178,
 200, 228
 expansion, 10, 50, **110–113**, 114–118, **119–**
121, 124, 127–128, 133, 136–137, 141–147,
 151, 154–155, 164–165, 187–188, 216–217,
 223–224, 227–229, 238, 255, 265, 269
 experientiella komponenten, 49–50, 115,
 117–121, 136, 155, 217, 255
 experientiell projektion, **117**, **120–121**,
 124, 133, 151, 154–155, 165, 177, 187–188,
 216–217, 223, 226–227, 229, 237, 255,
 265, 269
 Expressen, 81, 84–85, 87–90, 92–93, 96,
 100, 168, 204, 263
 Extension, 110–112
 externa tillägg, 203, 212–214, 242–243
 extraposition, 4, 31, 56, 103–104, 262
 falsk utbrytning, 32
 fenomen, 62, 95, 114
 fenomenologisk nivå, **114–119**, 121, 128,
 131, 133, 138–139, 141–143, 146, 151, 155,
 160–161, 165, 217, 238, 240, 256
 fet stil, 22, 99, 160
 filologi, 17
 final position, 10, 12, 14–15, 26, 31, 35, 37,
 52–54, 60–63, 68–69, 85–86, 95, 100,
 102, 107, 124, 132–133, 136, 144, 152–153,
 157–159, 165, 170, 173, 184–186, 194,
 200, 203, 210, 212–215, 221, 241–245,
 250, 253, 257–258, 264, 266–269
 finit, finithet, 54, 59, 61, 65, 131, 143–144,
 148–149, 170, 175, 186, 194, 208, 210,
 214–215, 221, 233, 244, 250, 253, 258,
 260, 267–268
 flerdimensionell. *Se* dimension
 flätat tillägg, 169, 171–172, 178, 188, 191–
 193
 fokus, 26, 32, 37–38, 58, 67, 69, 152–153,
 243, 245, 253, 258, 266, 268
 fonocentrism, 19
 font, 6, 22
 fortsätta, 130, 133
 fortsättningskonstruktion, 233
 fortsättningsrelation, 111, 120, 130, 133,
 175–176, 178, 229,
 framåtppekande, 10, 25, 31, 36, 152, 257–
 258
 frame, 11, 68, 271–279
 framhävande, 8, 23–26, 34–38, 42–43, 54,
 69, 99, 110, 121, 171–172, 190–193, 220,
 253, 258, 268
 franska, 21
 fraskomplex, 130–131
 frasleyd, 108, **167–172**, 175, 178, 180, 183,
 185, 187–188, 193, 196–197, 205, 221,
 224, 226, 247, 266–267, 269
 fri anföring, 120, 128, **130–139**, 143, 145–
 146, 149–150, 153, 155–158, 162, 217, 225,
 235, 238–239, 259, 265–266
 fråga. *Se* även ifrågasätta, 21, 51, 53, 62,
 64–66, 112, 134, 139, 237–238
 frågetecken, 6–8, 11, 13, 21, 25, 38, 42, 46,
 85–86, 94, 97, 158, 204, 207, 220, 245,
 256
 fundament, 158
 fält (satstopologi), 11, 14, 31, 52, 55, 65,
 175, 186, 194, 203, 214–215, 243–244,
 258, 267
 följande, 33, 103, 105, 157
 för fan, 65
 för övrigt, 54, 60
 förgrundning, 26, 190, 245, 257–260
 förklarande relation, 4, 34–35, 51, 59, 69,
 105, 113, 116, 134, 175–176, 178, 229, 238,
 268
 förkortning, 85, 198, 200, 206, 208, 221,
 228, 246, 254, 268

förkortningspunkt, 85
 förresten, 52, 67, 69–70
 galiciska, 21, 38
 genre, 7, 21, 72, 77–79, 81, 85, 91, 98, 100, 127, 193, 201, 220–221, 254, 256–257, 259, 263, 265, 268
 gestaltningstillägg, 202–203, 207
 grafisk, 3–11, 13, 18–19, 22, 25–28, 30–31, 45, 47, 51, 54, 69–70, 72, 85, 99, 102, 107, 109, 157–158, 160, 163, 165, 193, 215, 220, 243–244, 253, 258, 262, 264
 grafisk mening, 5, 7, 9, 11, 19, 22, 28, 40, 85, 89, 95–98, 107, 158, 160–161, 163, 165, 185–186, 214–215, 230–231, 233, 241, 243–246, 253, 264, 266
 grafiskt ord, 80, 84, 88–94, 100, 106, 170, 175
 grammatisk metafor, 115–117
 grupp (SFG), 49
 hakparentes, 85, 94, 97, 99, 228
 hierarki, 14–15, 24–25, 48, 57, 59, 105, 112–113, 121, 226–228, 249, 257, 265–266, historia, 17–20, 27, 31, 257, 261
 host, 11, 103
 HSD-test, 93, 123, 147, 149
 huvudsatsekvivalent, 37, 52–53, 55, 72, 106, 151, 175, 183, 185, 194, 211, 225, 236–240, 255, 262, 264, 269
 hybridcitat. *Se* scare quotes
 hypotax. *Se* även underordning, 50, 54, 114–115
 hävdande, 6, 7, 20, 22, 25, 51, 53, **59–72**, 164, 183, 212, 236–239, 254, 259, 262–263, 269
 högerparentes, 13, 80, 85–87, 94, 97, 218–219
 icke huvudsatsformad mening, 72, 182, 208, 212
 icke-restriktiv. *Se* även restriktiv, 22–23, 36, 38–39, 42, 52–60, 64–66, 72, 102, 105, 109, 196–197, 211, 236, 240, 258
 icke-underordning, 57
 ideationell metafunktion, 48–50, 110
 ideationell projektion, 117, 223
 identifierande expansion, 34, 53, **111–113**, 121, 130–131, 136–137, 141, 143, 145–147, 154–155, 164–165, 173–174, 176, 178, 183, 187–188, 200–202, 205, 207, 216, 221, 227–229, 253, 264, 268–269
 ifrågasätta. *Se* även fråga, 61–69, 72, 184, 237–238, 262
 illokut, 7, 257
 implicit anföring, 129, 130, 133, 145, 147
 implikatur, 22, **58–59**, **66–72**, 103, 109, 184, 194, 212, 236–240, 254, 263, 269
 indrag, 22, 99
 indirekt anföring, 32, 53–54, 114–115, 117, 134–135, 138, 142, 145, 189, 192, 227, 265
 inferens, 21, 58, 102, 145
 infinitivfras, 64, 141, 147–149, 180–182, 208, 210–211, 232–233
 informationsgrupp, 7, 20, 22, 42
 informationsstruktur, 4, 11–12, 14, 16, 19, 27, 32, 36–38, 42, 46, 58–59, 67–69, 74, 77–78, 103, 152–153, 215, 239, 245, 250, 258, 266
 initial position, 12, 14–15, 35, 40, 52, 66–70, 107, 124, 132, 136, 141, 144, 152–153, 158, 170, 176, 184–185, 189, 200, 212–213, 235, 240–242, 264, 266–267, 269
 initialfält. *Se* även fält, 52, 55, 175, 186, 194, 203, 214–215, 244, 267
 innehållsadverbial, 171, 173
 inre sats, 11–14, 28, 31, 52, 57, 70, 266
 inskott, 4, 8, 10–11, 21–22, 39–42, 52–53, 56, 67, 95, 103, 159, 161, 172, 184–185, 192, 195, 244, 257, 262
 insubordination, 57
 integrerbar, 101, **108–110**, 122–124, 133, 135–136, 138, 142, 144, 153–154, 157, 165, 167–168, 171–172, 175, 178, 193–194, 195–197, 200, 205, 209, 216, 221, 223–224, 226, 256, 259, 264, 266–269
 interjektion, 52–53, 67, 104, 189–190
 Interjunction, 50, 120
 interlexikal interpunktion, **6–9**, 29, 80, 86, 89–90, 92
 interpersonell metafunktion, 38, 42, 48–50, 97, 118, 121, 229–230, 254

interpersonell projektion, 50, **117**, **120–121**, 124, 133, 151, 154, 164–165, 172–173, 177, 187–188, 198, 200, 204, 216–217, 221, 223, 226–227, 229, 265, 268–269
 interpunktion, 3–5, **6–7**, 10, 16–25, 27–29, 46, 50, 59, 65, 67, 77–78, 88, 92, 95, 115, 122, 169, 230, 232, 254, 256, 260, 263
 interpunktionsforskning, 4–6, **16–21**, 25, 100, 254–260, 261
 interpunktionstextur, 6, 77
 interpunktionstillägg, 204, 208–209, 216, **220**,
 intonation. *Se även* prosodi, 3, 20, 51, 67, 69
 ironi, 219
 jakande. *Se även* negation, 62–63
 ju, 60, 63, 65, 67
 juxtaposition, 57
 karakteriserande relation, 105, 118, 120, 139–140, 145–146, 155, 158, 223, 253, 265
 katafor. *Se även* anafor, 104, 130, 157, 257
 kausalitet, 176, 194
 klitisering, 13–14
 koherens, 20–21, 27–28, 73, 185, 248, 264, 266
 kohesion, 21, 47, 102
 kolon, 3–11, 13–14, 17, 21–38, 42–43, 46–47, 50, 52–53, 56, 58–59, 65, 67, 68–70, 73, 77–80, 85–87, 92–98, 100, 102, 108, 111, 127–165, 182, 188–189, 213, 215, 218, 221, 225, 227–233, 241–250, 253–254, 256–265, 268–269
 kolonankare, 141, 165, 242
 kolonram, 31, 148, 152, 231
 kolonstruktur, 9, 11, 16, 29–32, 50, 110, 117, 119, 121–122, **127–165**, 188, 204, 217, 223, 225–236, 239, 241–243, 246–247, 253, 255, 265, 268–269
 kolontillägg, 10, 30–31, 35, 97, 102, 107, 127–165, 190, 229, 234, 241–242, 244–245, 248, 250, 258, 266, 269
 kommatecken, 4, 6, 8–9, 18, 20–22, 24–25, 28, 31, 34–35, 37–39, 45, 52, 54, 57, 59–60, 65, 67, 69–70, 85, 89, 94–95, 97–98, 100, 159, 161, 247–249, 254, 256–258, 260
 kommentarsrelation, 11, 22, 38, 40, 42, 67, 69–70, 98, 104–105, 108, 116–120, 133, 139–140, 175–178, 195, 200, 202–205, 207, 209, 213–217, 219, 221, 223, 225, 229–230, 232, 253–254, 263, 265, 267–268
 kommentarsparentes, 40, 203
 komplement, 33–34, 104, 129–130, 132, 156–157, 169, 214, 257
 komplex mening, 3, 5–7, 9, 28, 45–46, 101, 232, 245, 254–255, 259–260
 kongruens, 38, 46, 54, 63–64, 128, 135
 konjunktion, 21, 34, 56, 102, 112, 137, 147, 159, 161, 168–169, 180, 182, 189–190, 191–192, 197, 232, 234, 250, 258
 konjunktionell expansion, **110–113**, 116, 118, 120–121, 124, 133, 138, 154, 165, 170, 173–174, 176–177, 187, 190, 194, 200, 204, 216, 225, 227–229, 247, 250, 253, 265, 267–269
 konjunktionella adverbial, 21, 34, 104, 189
 konjunktionell skiljeteckensfunktion, 6, **8–9**, 37, 102, 112, 167, 247, 249, 260
 konklusiv relation, 21, 34, 56
 konnektion, 14, 24, 46, 66, 235
 konnektiv. *Se* konnektor
 konnektor, 14, 147–148, 235, 249, 260
 konstituent, 6, 11, 22, 26, 51, 103–104, 178, 235, 250
 konstruktionsparentes, 40
 kontext, 8, 11–12, 21, 26, 40, 45, 50, 54, 55, 60–61, 63, 71, 77, 80, 83, 95, 102–103, 105, 118–119, 123, 138–139, 145, 164, 207, 229, 237, 257
 kontextbeskrivning, 133–137, 164
 kontrast (informationsstruktur), 35, 55, 109
 kontrastrelation, 34, 112–113, 175–176, 178, 191, 212
 konventionell implikatur. *Se* implikatur
 konversationell implikatur, 58
 kopia, 103

- kopularelation, 136
 kopulasats, 32, 55, 61–63, 103, 105, 112, 136–137, 153, 258
 kopulaverb, 32, 133–134, 136, 138, 155–157, 217
 Korp, 79, 99, 156, 189, 192
 korpus, 4, 16, 29, 34, 45, 77–100, 122–123, 155–157, 160–161, 188, 191–193, 217–221, 245, 263
 korrigering, 66, 173, 178, 204, 225, 262, 267
 kursiv, 6, 8, 22, 71, 99, 159–160
 källangivelse (relation), 129, 202–204, 207, 217, 221,
 källberoende interpunktion, 7
 källberoende interpunktion, 7
 kärna, 11–12, 15, 47–48, 51, 53
 lexikogrammatik, 22, 47, 51, 52, 56
 linjäritet, 4, 10, 12–14, 22, 35, 39, 41, 56, 101–102, 107, 118, 124, 185, 240, 244–245, 258, 264, 266, 269
 lista (segmentform), 8, 24, 47, 83–86, 112
 lix, 260
 logisk betydelserelation, 49–50, 74, 101, 110–124, 127, 133, 137–138, 141–144, 151, 154–155, 165, 170, 172–174, 176–178, 187–188, 190, 194, 200, 204–205, 216–217, 223, 226–230, 232, 247, 253, 255, 259, 264–269
 logiska komponenten, 49–50, 110, 115
 lucka (syntax), 33
 luft (typografi), 6, 9, 22
 längd, 9, 82–83, 88–92, 98, 106, 170, 175, 221, 245–246, 255
 läsanvisning, 21, 26–27, 31, 36, 71, 131, 133, 164, 248–249
 läsaren, 4, 20–21, 25–27, 29, 31, 36, 38, 40–43, 51, 62, 66, 97, 107, 122, 135, 140, 160, 164, 185–186, 221, 230, 244, 254, 263
 löptext. *Se* brödtext
 makroproposition, 50
 makrosyntagm, 9
 matrissats, 11, 53–54, 70–71
med andra ord, 112, 200
 medeltiden, 17, 19–20
 medial position, 10–12, 14, 30–31, 35, 37, 63, 68, 86, 102, 107–108, 124, 132, 136, 141, 144, 152–153, 158–160, 170, 173–175, 184–186, 189, 192, 194, 203, 212–213, 215, 221, 241–245, 249–250, 253–254, 257–258, 264, 267–269
 Mediearkivet, 79–82, 85–86, 99–100
 mellanrum, 7, 25, 84–87, 218
 mening, 3–15, 19–25, 27–28, 30, 35, 38–40, 42, 45–47, 49, 50, 52, 65, 69–72, 74, 80, 83–91, 94–98, 100, 101–102, 106–108, 111, 131, 134, 141, 144, 148–150, 152, 158–165, 181, 185–186, 192, 212, 214–215, 218, 228, 230–233, 238, 241, 243–246, 253–255, 259–262, 264, 266, 268
 meningsavslutande skiljetecken, 8, 89, 92, 185
 meningsinterna skiljetecken, 4, 21, 69, 79, 92, 98
 metafenomen, 114–115
 metakommentar, 14, 110, 164, 188, 227
 metakommunikation, 29, 42, 103, 117–121, 128, 131, 138–142, 144–150, 153–155, 157–158, 163–165, 188, 221, 237–238, 240, 250, 253, 259, 265–266
 Microsoft Word, 83–85
 Mink, 99, 156, 189, 192
 modalisering, 54, 60, 118, 259
 modalitet, 19, 22, 69
 modelläsaren. *Se även* läsaren, 40
 motstående segment, 6, 12, 59, 72, 111, 115, 121
 mottagaren, 28, 49–50, 60, 66, 68, 79, 103, 257, 263, 265
 narration, 73, 117–121, 124, 127–128, 139, 142–143, 147, 153–154, 164–165, 217, 255
 negation, nekande, 52, 61–64
 nexus, 57, 61
 nexusfras, 59, 130–131, 141, 144, 147–149, 171, 180–182, 204, 207–210, 225, 230–233, 235–236, 238–239
 nivåskifte, 133–135, 137
 nivåskillnad, 115–117, 165
 nog, 60, 65
 noll, 13, 99, 104, 132, 261

- nollankare, **104**, 106, 110, 129–133, 136, 141, 148–149, 151–153, 156, 158, 169, 172, 182, 196–197, 210, 216, 234–237, 241, 258, 261, 264, 266, 269
- nominal funktion, 56, 72, 209, 238–239
- nominal stil, 227
- nominalkvot, 260
- nominalfras, 30–31, 37, 49, 53–55, 67, 106, 111, 115, 119, 124, 130, 134–135, 139–141, 144, 147–150, 162, 164–165, 174, 178–182, 205, 207–211, 214, 221, 230–235, 250, 257, 264, 268
- norm, 8, 13, 18–19, 38, 56, 78–79, 86, 254, 257, 260, 263
- nucleus. *Se* kärna
- nyhetstext, 5, 29, 37, **78–101**, 127, 145, 201, 208, 221, 230, 232, 253–254, 256, 263, 265
- nämligen, 34, 112
- objekt, 31, 33, 53, 104, 109, 114, 130, 132–133, 145, 169, 172, 192, 220, 238, 263, 266
- omständighet. *Se även* cirkumstantiell relation, 41, 110–111, 113, 120, 146, 194, 227, 253, 265, 267
- opak, opacitet, 53, 106, 132, 137, 162, 258
- ord, 6–8, 20, 24–25, 27, 34, 39–40, 45, 58, 67, 80, 82–84, 88–100, 104, 106, 137, 139, 157, 169–170, 175, 184, 189, 191–192, 202, 212, 218–219, 221, 245–246, 248, 257, 261, 263–264, 268
- ordalydelse, 114, 120, 131
- origo. *Se även* deiktiskt fält, 139
- ortografi, 19–20, 25
- osynliga led, 13, 19, 33, 55–56, 58, 61, 63, 70–71, 84–85, 104, 129, 136, 148, 161, 182, 210, 235, 256
- paleografi, 17, 20, 257
- paralingvistisk, 19, 62, 128, 141, 148, 203, 207, 220, 232, 234
- parallellsats, 55, 61, 63, 258, 263
- paratax. *Se även* samordning, sidoordning, 49–50, 54, 57, 61, 74, 109, 114–115
- parentes, 3–10, 13–15, 17, 21–29, 36, **38–43**, 46–47, 50, 54, 58–59, 62, 65–66, 68–70, 73, 77, 79–80, 85–87, 89, 92–98, 100, 102, 108, 145, 159, 161, 192, 194, 202, 215, 217–218, 220–221, 223, 226–230, 232, 235, 242–250, 253–264, 268–269
- parentesram, 207–208
- parentesstruktur, 9, 16, 38, 98, 102, 110, 119, 121–122, 182, **195–221**, 223–231, 234, 236, 241–249, 253–254, 256, 267–269
- parentestillägg, 10, 14, 36, 38–42, 46, 97–98, 102, 108–109, 190, 196–198, 200–209, 214–215, 217–221, 225, 228, 234, 241–242, 245–250, 253, 257–258, 267–268
- parenthesis, 10, 26, 103, 271, 273–274, 277–279
- parenthetical, 10, 103
- partibeteckning, 82, 201, 208, 221, 228, 254, 268
- partikel, 60, 157
- pedagogik. *Se även* undervisning, 18, 23
- pekning. *Se även* framåttekande, bakåttekande, demonstrativ, anafor, katafor, 10, 14, 25, 31, 36, 53, 62, 103–105, 110, 118, 130, 145, 152, 161, 189, 217, 243, 257–258, 268
- per cola et commata, 20
- period, 8, 20
- perlokut, 66, 257
- pivåkonstruktion, 132
- pivoid, 132, 136, 159
- polyfoni, 33, 49, 72, 97, 254, 263
- position, 3, 8, 10, 12, 20, 23, 26, 31–33, 35, 39, 42, 52–53, 55, 59, 63, 69, 85, 94, 97, 101, 104–106, **107–108**, 123–124, 132, 141, 144, 152–153, 157–159, 162–163, 170, 172, 184–185, 194, 200, 203, 210, 212–215, 240–245, 248, 250, 253–254, 256–258, 264, 266–269
- positionering, 40, 70, 114, 117–119, 128, 229, 266, 268
- pragmatik, 4, 9, 14, 16, 19, 21, 35, 46–48, 50, 58–59, 65, 67, 71, 117, 188, 194, 239, 247–248, 257–258, 262, 264
- pratminus, 8, 80, 85–86, 89, 91–92, 94–95, 97–100, 114, 189, 254, 259, 264

predikation, 62, 71, 103, 109, 238, 240, 263
 predikativ (betydelse), 34, 54–55, 68, 103, 105, 110–111, 137
 predikativ (satsled), 31, 54, 70, 105, 111, 136, 171–172, 178, 192–193, 205, 267
 preposition, 30, 168–169, 189–192, 250
 prepositionsfras, 30, 37, 49, 141, 147–148, 171, 180–182, 194, 197, 207–208, 210–211, 230–236
 presenterande, 31, 32, 36, 48, 152, 249, 257
 preskriptivism, 13, 19
 presupposition, 58, 60–61, 64, 66
 process (SFG), 111, 113, 115, 117, 120, 135–136, 164
 proform, 198–199, 206
 projection, 116–117, 275, 278–279
 projektion (SFG), 50, 68, 110, **114–121**, 124, 127–128, 132–133, 135–137, 139, 141–142, 145–147, 154–155, 158–159, 163–165, 172, 177, 187–188, 198, 204, 216–217, 221, 223, 226–227, 229, 237–238, 250, 253, 255, 265, 267–269
 pronomen, 21, 52–53, 61, 111, 132, 141, 156–157, 189–190, 199, 206, 209–210, 258
 proposition, 7, 22, 33, 42, 48, 50, 56–71, 103–104, 110–116, 137, 143–144, 147, 163, 172, 176, 211–212, 225, 227–228, 237–238, 253, 259, 262–263, 265, 267, 269
 prosodi. *Se även* intonation, 4, 11, 18–21, 51, 54, 56, 67, 70, 102, 109, 257
 pseudoapposition, 34, 173–174, 178, 267
 punkt, 6–8, 10–11, 13, 15, 21–22, 24–27, 34, 59, 69, 85–86, 94–95, 97, 158, 161, 178, 213, 243, 245, 247–249, 256
 punktem, 6
 påhäng, 10, 64–67, 69, 203
 påstående. *Se* hävdande
 radbrytning. *Se även* stycketecken, 24, 245–246
 ram, 3–4, 6, 11–15, 19, 29–39, 42, 45–48, 50–51, 53, 55–57, 59, 61, 63, **65–71**, 72–74, 78, 86, 101, **102–106**, 107–109, 114, 117–119, 121, 123–124, 127–158, 162–165, 167–194, 195–221, 223–250, 255–257, 259–260, 261–269
 ramtext. *Se även* dimension, 14, 38, 40, 72–74, 109, 139, 199, 207, 238, 257–258, 263
 redundans, 33, 42, 53, 55, 260
 reds anm. *Se* anmärkning
 referat, referatmening. *Se* indirekt anföring
 referens, 8, 34, 38, 61–62, 102–103, 106, 112, 114, 146, 195, 201–202, 207, 219, 269
 referensram, 12
 reflexiv, 61, 258
 rektion, 109, 192, 234
 rekursion, 12, 14–15, 23, 31, 35, 160–162, 240, 260, 264
 relativsats, 22, 23, 31, 39, 52, 54, 56, 64, 102, 151, 178, 183, 240
 relator, 34, 106, 129, 131–133, 140, 155–156, 189–190, 194, 217, 248
 rema, 12, 32–33, 152
 renässansen, 18
 responspunkt. *Se även* dialog, 51, 63
 restriktiv. *Se även* icke-restriktiv, 20, 23, 36, 38–40, 54, 60, 64–65, 102, 109, 135, 196–197, 201, 247, 259
 retorik, 8, 10, 12, 20, 23–24, 26, 47–49, 171–172, 188, 192, 194
 rhetorical structure theory (RST), 11, 15, 25–26, 47–49
 right frontier constraint, 63–65
 rubricerande annex, 31, 52
 rubrik, 10, 14, 31, 37, 52–53, 81–83, 91, 131, 133, 147–148, 155, 160, 164, 169, 187, 191–193, 226, 231, 234, 239, 243, 263
 ryska, 21
 räckvidd, 12, 14, 59, 65, 71
 röstskifte, 33, 36, 41, 97, 133–135, 137, 199, 217
 sakprosa, 78–79, 256, 260
 samordning. *Se även* sidoordning, 4, 23, 31, 34, 50, 52, **56–57**, 95, 102, 108, 149–150, 159, 161, 168–170, 172, 178, 188, 193, 197, 205, 215, 221, 229, 234, 243–244, 258, 266–267
 sanningsvillkor, 38, 58, 62, 109, 113, 219, 262

satellit, 10, 12, 26, 47–48
 satsadverbial, 173, 175, 185, 267
 satsapposition, 54, 173–174, 178
 satsbindning, 74, 145, 194, 256
 satsextern. *Se även* satsperiferi, 4, 51, 65, 67, 118, 229
 satsform, 7, 11–12, 22–24, 28, 31, 33, 37, 46–47, 50–52, 58–61, 65–72, 74, 83, 103–104, 108, 129, 131, 142, 144, 147–148, 151, 162–163, 165, 168, 175, 180, 182–183, 194, 196–197, 204, 207–208, 211–212, 231–232, 234, 237, 242, 249, 259, 262–263
 satsgrammatik. *Se även* lexikogram., 51–52, 56
 satskomplex, 9, 49–50, 160
 satskärna, 11
 satsled, 10, 28, 31–32, 35, 38, 59, 62, 70, 72, 101, 104, 108–109, 111, 114, 130, 132, 137, 144, 154, 165, 167–173, 178, 185, 187, 191, 193, 196–197, 205, 215, 221, 224, 226, 232, 243–247, 266–267
 satsperiferi. *Se även* satsextern, 4, 51, 67, 70, 102, 256, 260
 satsradning, 57–58
 scare quotes, 54, 157, 259
 segment, 3–8, 9–15, 21–22, 31, 35, 43, 45–51, 56–74, 86, 102, 106, 108, 110–121, 127, 130–133, 136, 138, 140–143, 145, 151, 154, 159, 161, 162, 164, 169, 172, 176–177, 183–184, 187–188, 194, 205, 208, 211, 212, 217, 223, 225–231, 234, 236, 237–240, 245–247, 249, 253–266, 269
 segmented discourse representation theory (SDRT), 48–49, 57, 63
 sekundär språkhandling, 22, 53, 59, 62, 104, 248
 semantik, 4, 9–11, 13–14, 19, 21, 23, 25–26, 28, 30–31, 34–36, 38, 43, 46–47, 49–51, 53–54, 56–59, 61, 65, 68, 70–71, 80, 95, 101–102, 104–105, 109, 111, 116, 121–122, 130, 137, 151, 164, 169, 172, 174, 176, 190, 198–200, 202, 212, 223, 225, 240, 247, 249, 253, 257, 259, 261, 264
 semikolon, 6, 8, 21–25, 28, 31, 58, 85, 94, 97, 178, 247–249, 256
 sencha, 3, 13, 40, 54, 59, 60–62, 65, 71, 105–106, 128, 168, 261–263, 266–267
 sentence, 4, 9, 11, 19, 22–23, 51, 103, 271, 274, 276–278
 separation, 23–24
 SFG. *Se* systemisk-funktionell grammatik
 shell noun, 11, 67
 sidoordning, 52, 54, 57, 109, 116, 149, 169, 171, 173, 258–260
 självanföring, 118–120, 139–140, 142, 157, 161, 188
 skiljeteckensbruk, 18, 21, 77–81, 87, 90–91, 93–94, 97, 99–100, 256, 263
 skiljeteckensfunktion, 6, 8–9, 87, 112, 247, 260
 skribenten, 23, 38, 40–42, 49–51, 58, 72–73, 78, 82, 95, 98, 122, 135, 137, 139, 142, 161, 193–194, 199, 203, 207, 215, 217–218, 221, 230, 237, 254, 257, 268
 skriftspråk, 3–4, 6–7, 17–20, 22–25, 28, 36, 38, 42, 45–46, 51, 54, 67–68, 78–79, 95, 102, 131, 199, 203, 254, 257, 259–260, 263–264
 skriftspråksbias, 19
 skrivtecken, 6
 skrivregler, 10, 13, 18–19, 23, 29, 39, 56, 78–79, 86, 111, 190, 193, 254, 260
 skönlitteratur, 28, 73, 78, 116, 135, 256
 snedstreck, 7, 85, 94, 97
 sociala medier, 78, 94, 256
 socialsemiotik, 21, 49, 74
 som, 56, 132, 142, 190,
 spanska, 21, 38
 specialfunktion, 6, 8, 85–87, 218
 specificerande samordning. *Se även* sidoordning, 34, 56–57, 111, 258
 specificering, 4, 25–26, 34, 38, 58, 103, 105, 110, 111, 113, 137, 164, 175–178, 202, 207, 217, 227–229, 238, 253, 258, 260, 264
 Sperrsatz, 32
 spetsställning. *Se även* topikalisering, 55
 Språkbanken, 79–81, 99, 156, 189, 192

språkhandling, 6, 7, 11, 21–22, 28, 32–33, 36, 38, 42, 46, 53–56, **58–72**, 74, 118, 136, 139, 151, 158, 171–172, 183, 212, 219, 236–240, 248–249, 257, 260, 262–263
 språkhandlingsadverbial. *Se även ju, för övrigt, förresten*, 60
 språkhandlingskraft, 6–7, 21, 28, 50, **58–72**, 74, 151, 212, 232, 237–240, 256, 258–259, 262–263
 språkvård, 17–18, 29, 34–36, 38, 42, 149, 254
 standardprosa. *Se sakprosa*
 standardspråk, 78–81, 99, 263
 statistisk signifikans, 88, 89–91, 93–94, 97–98, 113, 123, 128, 147–149, 153, 155, 175, 180, 185, 200, 212, 214, 216, 231–232, 241–242, 246
 stil, 21, 34, 41, 97, 227, 230
 stilistik, 20, 28–29, 77–78, 257
 stycke, 7, 10, 15, 22, 81, 83, 85–86, 99, 141, 144, 150, 155, 160–164, 214, 218, 237, 243, 264, 266
 stycketecken, 7, 11, 84–86, 158, 246
 subjekt, 32, 54, 61, 65, 105, 109, 129, 133, 136–137, 157, 172, 192, 263, 268
 subjunktion, subjunktionsfras, 54, 132, 136, 144, 147, 149, 168, 181, 189–190, 192, 208–210, 232, 240
 sublexikal interpunktion, 6–8, 85–86
 suffix, 8, 42, 85
 superlexikal interpunktion, 6, 8–10, 24, 85
 supplement, 10–11, 15, 23, 58, 271–280
 Svenska Dagbladet, 81, 84–85, 87–93, 96–97, 100, 263
 syndes, 149
 syntaktisk segregation, 22, 28, 32, 39, 70, 103, 231, 261
 syntax, 4–5, 7, 9–11, 13–14, 16, 19–21, 23, 25, 27–28, 31, 33–40, 45–47, 49, 51, 54, 56–59, 62, 67–68, 70–72, 74, 80, 101–102, 104–109, 114, 122, 127, 132, 136–137, 148–151, 153–154, 157–165, 169, 172, 178, 185–186, 192–197, 205, 211, 215, 225, 232, 234, 243–245, 253–256, 258–259, 261–264, 271–273
 syntaxplan. *Se även dimension*, 56
 systemisk-funktionell grammatik, 9, 12, 45, **48–51**, 54, 57, 66, 74, 101–102, 109, **110–119**, 135, 154, 173, 226–227, 247, 255, 262, 264–265
 så här, 34, 53, 118–119, 130, 133, 156, 217
 sägeverb. *Se anföringsverb*
 särdrag, 27–28, 115–117, 119, 165
 t-test, 91, 93, 123, 148
 talaktskommentar, 67, 69, 70–71, 118–120, 139–140
 talaren, 7, 32–33, 62, 71, 121, 129–131, 136, 151, 193, 203,
 talarbenämning, 129–131, 133, 155, 204
 talsituation, 32, 104, 135
 talspråk, 3, 8, 10, 18–19, 33, 36, 98, 104, 114–115, 157, 257
 talspråksbias, 19
 tankstreck, 3–10, 13, 17, 21–29, 35–38, 42–43, 46–47, 50, 52, 54, 58–59, 65, 67–70, 73, 77–80, 85–87, 92–102, 108, 158–159, 161, **167–194**, 215, 223, 225, 227–230, 232–233, 235, 242, 245, 247–250, 253–254, 256, 258–261, 263–269
 tankstrecsram, 180, 187, 231, 250
 tankstrecsstruktur, 9, 16, 35, 37, **167–194**, 203, 213, 223–226, 228–229, 231, 233–236, 241–242, 244, 246–249, 266–269
 tankstreckstillägg, 10, 35–36, 38, 41–42, 86, 102, 108, **167–194**, 196, 198, 215, 218, 221, 229, 233–234, 241–242, 245, 247–250, 253, 257–258, 267
 tema, 11–12, 32, 36–37, 47, 103, 118
 tempus, 114
 tetisk, teticitet, 10, **51–58**, 59–61, 67, 74, 100, 102, 104, 180, 193–194, 208, 213, 229, 232, 247, 249, 256–260, 266
 textadjunkt, 9–10, 23
 textanalys, 14, 24, 49, 123, 257
 textgrammatik, 5, 9, 20, 22, 23, 45, 47, 49, 51, 74, 101, 123, 158, 254, 256–257, 260, 263–264

textkategorier, 22
 textlänk, **118–120**, 129, 139–141, 147, 157, 239, 257
 textlingvistik, 5, 12, 20, 29, **45–50**, 66, 72–74, 80, 101, 106, 108, 121, 254, 256–257, 260–263
 textsegment, 3, **9**, 11, 15, 21, 43, 46–47, 50–51, 62, 66, 74, 113, 169, 231, 257, 262
 texttyp, 48, 78–80, 95, 140, 193, 259, 263
 textuell metafunktion, 48–49
 tidning, 79, 82–83, 91, 95, 99–100, 122, 127, 145, 189, 191, 201, 208, 220–221, 230, 232, 253–255, 256, 259, 263, 265,
till exempel, 34, 112
 tillhörighet, 82, 200–201, 207, 221, 253, 267
 tillordning, 57
 tillägg, 3–4, 6, **10–15**, 20, 22–23, 27–42, 45–47, 50, 53, 55, 57–74, 86, 95, 97–115, 118–119, 121–124, 127–269
 tolkning (parsning), 25–27, 34, 36, 43, 67, 107, 158, 172, 186, 192, 215, 244–245
 tolkningsram, 3, 11, 70
 tonal interpunktion, 6, 8–9
 topik, topikalisering, 4, 11, 14, 66–70, 103, 239, 262
 total position, 107, 124, 152–153, 184, 212–213, 240–242, 264, 267
 traditionell grammatik, 16, 23, 45, 49–50, 53, 62, 74, 109, 114, 132–133, 154, 156, 193, 238, 254–256
 transumttecken, 220
 transitivitet, 109, 129–130, 153
 tre punkter, 7–8, 11, 27–28, 84–85, 94, 97, 99, 192, 220
 Trägersatz, 11
 trängd parentes, 218–219
 Tukeys HSD, 93, 123, 147, 149
 typografi, 6, 8, 37, 99
 typologisering, 34, 101, 110, 121–122, 124, 128, 145–146, 154–155, 167–168, 175, 177–179, 195–196, 205–206, 223–224, 226, 255, 258, 264–270
 tyska, 11, 15, 21, 28–29, 32, 34–35, 54–55, 86, 128, 134, 191, 211
 underförstådd, 59, 71–72, 103, 110, 116, 151, 211–212, 263, 269
 underordning, 7, 9, 15, 22–23, 26, 34, 50, 53–54, 56–57, 62, 70, 108–109, 116, 142, 148, 162, 167–170, 177–178, 193, 196, 205–206, 208–209, 214, 221, 227, 234, 236, 244, 247, 249, 256, 267
 understrykning, 6
 undervisning. *Se även pedagogik*, 79, 254, 259–260
 Unicode, 80
 uppmaning, 53, 65
 uppräknig, 8–9, 30, 37, 47, 57–58, 95, 112, 149–150, 162, 189, 234, 247
 use-conditional, 58
 utannonsering. *Se presenterande*
 utbrytning, 35
 utbytbar, 27, 195, **198–200**, 202, 204–207, 209, 212–213, 216, 221, 225–226, 247, 249–250, 253, 259, 261, 267–268
 utelämnig av led. *Se ellips*
 utelämnig av skiljetecken, 7, 13, 27, 35, 38, 178, 266
 utelämnigstillägg, 196–198, 204–206, 209, 216, 218, 220–221, 228, 234, 268
 utrop, 13, 21, 32, 53, 55, 65
 utropstecken, 6–8, 11, 13, 21, 25, 38, 42, 55, 65, 85–86, 94, 97, 158, 192, 194, 204, 207, 218, 220, 245, 256
 utvidgad sats, 11, 14, 52
 utvikningstillägg, 10, 202, 207, 229
 valens, 33, 104–105, 107, 129–130, 186, 191–192, 235, 245, 269
 varians, 88–90, 93, 97, 123, 127, 149, 153, 180, 200, 216, 231–232
 variation, 20, 39, 78, 88, 90, 127, 132, 141, 144, 147–153, 159, 165, 179–186, 197, 207–215, 236, 268
 variationskoefficient, 87–88, 93, 95
 verb, 30, 32–34, 53, 63, 65, 104, 109, 114–116, 119, 127, 129–133, 136, 140, 145, 154, 156–157, 159, 170, 175, 188, 194, 214–215, 217, 221, 244, 250, 253, 266–268

verbfras, 33, 37, 54, 104, 111, 136, 143, 148–
149, 162, 172–174, 205, 208, 210, 232–
233, 235–236, 267
versalisering, 7–8, 13, 22, 83, 155, 158,
160–161, **162–164**
vidareutveckling, 28, 40, 43, 110–112, 116,
120, 128, 137, **143–145**, 146–150, 153,
155, 163–165, 212, 225, 227, 265–266
vokativfras, 52–53, 67

wait a minute, 64
Welchs t-test, 91, 93, 123, 148
vägledningsfunktioner, 25–26
vänsterparentes, 13, 85, 93–94, 97, 218
yttranderam, 12
översättning, 8, 11, 15, 20, 34–35, 110, 114,
161, 198–200, 206

Lundastudier i nordisk språkvetenskap. Serie A

Serie utgiven av Språk- och litteraturcentrum, Humanistiska och teologiska fakulteterna vid Lunds universitet. Redaktörer: Lisa Holm och Katarina Lundin.

38. Nils Jørgensen. *Studier över syntax och textstruktur i nordiska medeltidssagor*. 1987.
39. Barbro Lundin. *Bisatser i små barns språk: En analys av fem barns första bisatser*. 1987.
40. Carl-Erik Lundbladh. *Adjektivens komparation i svenskan: En semantisk beskrivning*. 1987.
41. Gertrud Pettersson (red.). *Studier i svensk språkhistoria*. 1988.
42. Lars-Johan Ekerot. *Så-konstruktionen i svenskan*. 1988.
43. Lena Ekberg. *Gå till anfall och falla i sömn. En strukturell och funktionell beskrivning av abstrakta övergångsfaser*. 1989.
44. Gunilla Byrman. *Graviditetsuttryck i svenskan*. 1989.
45. Herbert Davidsson. *Han, hon, den. Genusutvecklingen i svenskan under nysvensk tid*. 1990.
46. Gertrud Pettersson. *Lagspråk och samhällsutveckling. Studier över svenskt lagspråk efter 1734*. 1992.
47. Jan Svensson. *Språk och offentlighet: Om språkbeförändringar i den politiska offentligheten*. 1993.
48. Gösta Holm. *Nordiska studier: Femton uppsatser om ord, namn, dialekter, filologi, stilhistoria och syntax – festskrift till Gösta Holm på 80-årsdagen den 8 juli 1996*. Christer Platzack & Ulf Teleman (red.). 1996.
49. Cecilia Falk. *Fornsvenska upplevarverb*. 1997.
50. Magnus Olsson. *Swedish numerals in an international perspective*. 1997.
51. Gunlög Josefsson. *On the principles of word formation in Swedish*. 1997.
52. Lisa Christensen. *Framtidsuttrycken i svenskans temporala system*. 1997.
53. Bo-A Wendt. *Landslagsspråk och stadslagsspråk: Stilhistoriska undersökningar i Kristoffers landslag*. 1997.
54. Per Lagerholm. *Talspråk i skrift: Om muntlighetens utveckling i svensk sakprosa 1800–1997*. 1999.
55. Inger Haskå & Carin Sandqvist (red.). *Alla tiders språk: En vänskrift till Gertrud Pettersson november 1999*. 1999.
56. Maria Lindgren. *Utvecklingssamtal mellan chefer och medarbetare: Undersökning av en samtalstyp i arbetslivet*. 2001.
57. Jóhanna Barðdal. *Case in Icelandic: A synchronic, diachronic and comparative approach*. 2001.
58. Henrik Rahm. *Journalistikens anatomi: Analyser av genrer och textmönster i fem strejkbevakningar i svensk dagspress 1879–1996*. 2002.
59. Maria Mörnstj. *V1-Declaratives in spoken Swedish: Syntax, information structure, and prosodic pattern*. 2002.
60. Katarina Lundin. *Small clauses in Swedish: Towards a unified account*. 2003.
61. Lena Lötmarker. *Krian i förvandling: Uppsatsämnen och skrivanvisningar för läroverkets svenska uppsatsskrivning*. 2004.

62. Henrik Rosenkvist. *The emergence of conditional subordinators in Swedish: A study in grammaticalization*. 2004.
63. Cecilia Falk & Lars-Olof Delsing (red.). *Studier i svensk språkhistoria* 8. 2005.
64. David Håkansson. *Syntaktisk variation och förändring: En studie av subjektslösa satser i fornsvenska*. 2008.
65. Christian Waldmann. *Input och output: Ordföljd i svenska barns huvudsatser och bisatser*. 2008.
66. Anna Gustafsson. *Pamfletter! En diskursiv praktik och dess strategier i tidig svensk politisk offentlighet*. 2009.
67. Gudrun Svensson. *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö*. 2009.
68. Jackie Nordström. *Modality and subordinators in the Germanic languages and beyond*. 2009.
70. Piotr Garbacz. *Word order in Övdalian: A study in variation and change*. 2010.
71. Johan Brandtler. *The evaluability hypothesis: The syntax and semantics of polarity item licensing in Swedish*. 2010.
72. David Petersson. *The highest force hypothesis: Subordination in Swedish*. 2014.
73. Ulf Teleman. *Nordister och nordistik i Lund – från 1860- till 1930-tal*. 2015.
74. Anna W Gustafsson, Lisa Holm, Katarina Lundin, Henrik Rahm & Mechtild Tronnier (red.). *Svenskans beskrivning 34: Förhandlingar vid Trettiofjärde sammankomsten, Lund den 22–24 oktober 2014*. 2016.
75. Anna W Gustafsson & David Håkansson. *Ord på prov: En studie av ordförståelse i Högscoleprovet*. 2017.
76. Sanna Skärlund. *Man, en och du: Generiska pronomen i svenskans historia*. 2017.
77. Andreas Widoff. *Hermeneutik och grammatik: Fenomenologiska undersökningar av språket som tal och teknik*. 2018.
78. Katarina Lundin. *Att utbildas till svensklärare i teori och praktik*. 2018.
79. Pär Nilsson. *Bildliga betydelser i SAOB: Om beskrivningen av betydelseutvecklingsmekanismer analyserad ur ett kognitivt semantiskt perspektiv*. 2019.
80. Christiane Müller. *Permeable islands: A contrastive study of Swedish and English adjunct clause extractions*. 2019.
81. Philippe Collberg. *Meningar i text: Satsradning i teoretisk och empirisk belysning*. 2020.
82. Sandy Åkerblom. *På väg mot en förståelse av fenomenet inkongruent predikativ: Ett försök att beskriva och förklara fenomenet samt skildra dess forskningshistoria*. 2020.
83. Mikael Berger. *Objekt i svenskans historia: En studie av varierande objektsplacering i fornsvenska*. 2022.
84. Pär Nilsson. *Lexikal betydelseutveckling i teori och praktik: En analys av fem definitionsformler i Svenska Akademiens ordbok och de semantiska förändringsmekanismer som de beskriver*. 2023.
85. Lars-Olof Delsing & Bo-A Wendt. *Främmande inflytande på svenska språket: Studier i svensk språkhistoria* 16. 2023.
86. Lars-Johan Ekerot. *Lagspråk och skriftlighet: Det formella skriftspråkets konstruktionssyntax som grund för lagspråksförenkling och EU-översättning*. 2024.
87. Johanna Karlsson. *Uppmaningens realisering i en idrottspedagogisk kontext*. 2024.
88. Lisa Holm. *Sex artiklar om skönlitterär prosa med förslag till vidare läsning*. 2025.
89. Lennart Westergaard. *The emergence and development of the Danish modal particle paradigm*. 2025.